HRADY
ZÁMKY A TVRZE
KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO.

POPISUJE

AUGUST SEDLÁČEK,

C. K. ŠKOLNÍ RADA A KONSERVÁTOR,

ILLUSTRUJÍ

KAREL LIEBSCHER A V. KRÁL Z DOBRÉVODY.

DÍL TŘINÁCTÝ.

V PRAZE

NÁKLADEM F. ŠIMÁČKA

1905

PLZEŇSKO A LOKETSKO

Přimda.

Přimda

Od starožitného města Tachova k jihozápadu vypíná se hlavní hřbet Českého lesa. Nad vysočinu vyniká tu vysoká hora, táhnouc se od severu k jihu, a končí se dvěma sotva znatelnými vrcholy, které jsou ostrým skalnatým a nedostupným hřebenem či brdem spojeny. Hora ta vyhlíží se strany Tachovské jako homole, poněvadž k této straně koncem a směrem brda obrácena jest, avšak přijde-li se k ní z východní strany, tuť se shledá, že vrchol hory jest hřeben. Na jižním konci té hory, aneb na lysém výstupku k jihu vybíhajícím jsou zříceniny hradu Přimdy, po němž se i všechna hora tak nazývá. Hrad stojí nad mořem 837 *m.*[1]) vysoko a panuje okolí daleko široko, tak že lze odtud velký kus Čech (snad osmý díl) přehlednouti. Rozkošná jest také vyhlídka do Bavor. Pod horou rozházenými balvany obsypanou a z velké části lesem porostlou rozloženo jest městečko, kteréž skorem po půl léta mlha zahaluje a jež jest předělem Dunaje a Labe. V městečku jest kostel starého základu a na zdi věže na jižní straně zasazeny jsou dva erby, jeden s písmeny G z K svědčí rytířům z Gleisentálu, kteří drželi v 15. stol. manství pod Přimdou, druhý s písmeny M z Sz snad svědčí nějakému ze Sedčic, který tu byl purkrabí.

Od městečka vine se stará travná *cesta* ke hradu na jihovýchodním boku hory, napřed mezi kamením vedle sebe rozházeným a nad sebou naházeným, mezi nímž se prostrkuje suchá tráva, potom po boku volně mezi chatrnými zbytky lidské práce. Neb nevelký kus za koncem městečka spojují se dvě cesty, jedna od městečka a jedna od severovýchodní strany. Vedle této táhne se příkop, jde pak podle spojené cesty kousek, pak se rozvětví, tak že mezi dvěma

[1]) Pomůckou Hebers Burgen III, 3.

příkopy jest násep. To jsou patrně příležitosti k obraně cesty a když cesta pod hradem náhle se k jihozápadu otáčí, přestává tato obrana, poněvadž příchozí se ocitl v dostřelu hradu. Tam kde se cesta zatáčí, jest hluboká jáma, patrně nekdejší nádržka neb studně; odkud tam voda přicházela a zdali se tu jen dešťová voda nadržovala, není známo, ale posud jest viděti rýhu, kterou voda do příkopu odtékala. Chválena bývala nádržka dříve pro hojnost vody, ale na ten čas této chvály nezasluhuje; neb příkop jest vysušen nad lidskou paměť a v nádržce jest jen málo stojaté, nedobré vody.

Odtud jde cesta v živé skále vytesaná strměji než spodní cesta a hluboké koleje ve skále vyjezděné svědčí o tom, jak často jí potřebováno. Jdouce na kraji vrcholu, který tu spadá k dolnímu podstavci, balvany posetému, a vedle skal strmě se vypínajících vystoupíme pak před hrad a k místu, kde bývala první brána.

Zříceniny Přimdy jsou chudé, neb kromě velké věže spatřuje se tu velmi málo, totiž holé skály, chudou travou obrostlé a sem a tam kousek zdí; za to zde vidíme prastarou věž, snad nejstarši hradní věž, která se nám zachovala. Kdybychom Přimdu jen z jejích skrovných zbytku poznávali, věděli bychom o ní velmi málo, ale na štěstí zachovaly se staré popisy, z nichž možno jest cvičenému oku vystopovati, jak Přimda vyhlížela, a rozdělení její podrobně vypsati. Zachovaly se nám sice jen popisy dílu, který náležel Adamovi ze Švamberka, ale přece přední a hlavní část hradu.

Hrad Přimdecký rozdělen byl na přední a zadní hrad, což oboje činilo pětihran na všech stranách hradbami zavřený, avšak bez příkopu a náspu u ostatních hradů obyčejných, poněvadž hradiště na všechny strany strmě spadá. Středem hradu jde přirozená hradba ze skal, která jest pokračováním brda, na jehož konci hrad stojí a přední hrad od zadního dělí. Z první či *dolní brány* nic nezbylo, jen, že se tak tak místo její pozná. Bylo to jednoduché stavení čtverhranaté, jehož vnitřek byl ze dřeva. Nad průjezdem bývala stará světnička ze dřeva (r. 1592), v níž vrátný své bydlení míval. Ke hradbě odtud k severozápadu jdoucí a vedle samé brány bylo čtverhranaté stavení, o němž se dí v starých popisech: „Podle té brány po pravé ruce jest maštalka zděná na dva neb nejvíc na tři koně, v níž vrátný kozy míval. Nad tím jest komůrka tří dřev zvýší sroubená, krovček na též komůrce a světničce vrátného šindelem pobitý.“ Do té komůrky šly ze světničky dvéře. Adam ze Švamberka dal tu maštalku na dvě strany ke starým zdem vystavěti. V pravo neb severozápadně od této maštalky ukazováno r. 1592 místo (nyní pouhé kopečky a kamení), kde kůlna a maštale byly, ale tehdá již ani znamení ani více se spatřiti nemohlo. Tam někde ukazován kus zdi opravené tří sáhů zdélí a dva a půl zvýší; jest to tušim ten kus, který ještě stojí.

Místnosti tyto byly v předním hradě, který východní polovici všeho zavření zabíral a jak se zdá přehrazen byl. Neb asi v prostředku prostranství téhož předního hradu spatřují se známky *druhé horní brány.* Od hradby totiž nyní docela rozvalené vybíhá příční zeď, z níž kousek zbyl a jež šla až ke skalnímu hřebenu, o němž svrchu byla řeč. Za tou branou jest druhý dvůr předního hradu mezi hradbou a hřebenem. I tato hradba jest dokonce rozvalena a z okrouhlé vížky, která ji sesilovala, zbyly jen základní zdi pod zemí. Kromě toho tu viděti jámu, která bezpochyby z bývalého vězení pochází (Heber soudil, že tu bývala studně). Na jižním konci hradu přibližují se hradba a hřeben náhle. Dolů spadající a prázdné místo mezi nimi na samém rohu vyplňovalo čtverhranaté stavení, z něhož zbyly nepatrné části, hlavně pak pilíře, později přistavěné, které měly sesutí mdlého stavení zabrániti, ale nezabránily. Bývalo tu obydlí (v 16. st. bydlíval tu pán druhého dílu). Tato část hradu byla přírodou výtečně opevněna; neb nejen jsou tu strmé stráně, nýbrž i přirozený násep z ohromných balvanů činil hrad na této straně nepřístupným.

Zadní hrad stál dílem na vyvýšeném místě, dílem byl skorem v rovnosti s předním hradem, jsa od něho skalnatým hřebenem oddělen. Kdo poprvé spatří tuto stranu, naplněn jest podivením, jak mohli stavěti na těchto místech nerovných. Hřeben byl uměle prolomen a tak v něm udělána branka, jíž se říkávalo obyčejně *dvéřc* neb *vrata.* Nad ní připomíná se (r. 1548) plášť, bezpochyby ze dřeva vystavěný. K té brance se jde do kopce nahoru a koněm se tu nejezdívalo, ana jest sice dosti široká, ale nízká.

Blízko té branky, jdouc do hradu na pravé straně, bývala *bašta* k ochraně této brány a v ní *kaplička.* O ní se čte l. 1592: „Item na této kapličce jest dřevěná komůrka sroubená a od ní pavlač na zdi až k věži též dřevěná, vše šindelem pobité; o tom také tíž lidé zprávu jsou dali, že to také n. pan Adam dal postaviti.“ „Jdouc do zámku po pravé ruce jest mi ukázána kapla, od lidí, na též kaple srub dřevěný, na něm krov šindelem pobitý, od téhož srubu pavlač dřevěná šindelem pobitá až k věži. Tu Jiljí Šekl tesař oznámil, že jest ten srub, pavlač i krovy před 10 lety dělal a že jest mu dáno 21 kop míš. a 3 kbelce žita.“

Hned za vraty jest místo, kde *studně* bývala. O ní se praví r. 1592: „Proti těmto dveřím v prostřed place jest studnice, na té kranc neb okolek podklenutý okrouhlý jest udělán.“ Asi okolo r. 1880 tuto studni zasypali a zakryli a proto je tu sice velká ale mělká díra.

Naproti dveřím při hradbě bylo přistavěno *čtverhranaté stavení.* K čemu bývalo, není známo. Při něm přímo proti dveřím býval pilíř již r. 1592 zbořený, který byl dlouhá léta hranicí obou dílů hradu, tehdá mezi dva bratří rozděleného. Dal jej stavěti Adam ze Švamberka (asi r. 1560) a když jej stavěli, kamení brali z pokojův zbořených; pilíř jen zvenčí kamenem byl zděn a uvnitř rumem neb prstí vyplněn. Kopáním asi r. 1880 odkryty základy tohoto stavení, později než velká věž vystavěného; k němu připojují se v pravo stavení, o nichž níže jest řeč. Také se spatřují jižně od studně pod skalou zbytky čtverhranatého stavení, jehož účel také znám není.

Prostora od dotčeného čtverhranatého stavení, při hradbě stojícího, až k velké věži jest divného vzezření. Leží tu kusy zdí, z nichž by vážil nekterý drahně centů, jak se z věže utrhly a na zemi spadly. Tak pevně drží stará malta, že se kusy padše dolů nerozbily. V těch místech u hradby byl dům, ke hradbě přistavený, jehož základy za naší paměti odkryty. Obsahoval velkou světnici, pod ní komoru a pekárnu, podlé toho blíže ke věži pokoje, kde holomci neb hlásní bývali, ano i kde chodba byla ke strážnému pokoji při věži. Když stavěn roku 1582 dvojnásobný pilíř ke věži, na něž mnoho kamení potřebováno, lámali to kamení z pokojů, tudíž deset let později, když místo komorníku ukázáno bylo, ani se znáti nemohlo, jaké tu stavení bylo, toliko díl zdí rozvalených.

K velké věži přistavěno bylo z tesného kamene malé stavení, jemuž se říkalo *pachhauz* (wachthaus), protože se tu strážný pokoj nacházel. Nyní se do něho leze bývalým oknem na jižní straně. Za starých dob k němu jiného přístupu nebývalo než po ochozi dřevěné do prvního jeho poschodí. Také bylo stavení to jediným průchodem do velké věže, v níž se v prvním poschodí západní stěny (jediná) branka nacházela. Z dotčeného stavení zbylo přízemí a první poschodí, v němž v minulém století se spatřoval kus klenby, nad hlavou pozorovatelovou visící. Na ten čas tu klenba není, ale zůstala po ní památka. V přízemí na východní straně jest výklenek do půl kruhu sklenutý, jenž býval za starých dob průchodem, ale také již od dávných dob jest zazděn. Na severní straně jest podobný výklenek ve hrubosti zdi a v něm prevít z kamene tesaný, k němuž jsou schody.

Velká věž na nejvyšším místě hradu stojící byla jeho hlavním a nejdůležitějším stavením. Neb co bylo hradeb a pevností na hradě, to všecko bylo pro tuto věž, aby se přístup k ní bránil, a ona zase jakožto nejtvrdší díl hradu hájila dolní brány a přístupu k hradu. Velebná tato stavba patří též k prvním hradním stavbám, majíc stáří svého nad 700 let a tvrdost neobyčejnou. Základem jejím jest čtverhran v obvodu 65 m. a postavena byla zvýší tří poschodí přepevně a důkladně. Neb zdi její vnitř i zevnitř stavěny jsou ze samého tesného kamene, tak že prostora mezi lícem a rubem kamením zaházena a maltou zalévána. V přízemí jest zeď hrubá asi 4 m., při každém poschodí ustupuje uvnitř o kus, tak že nahoře hrubost její 2 m. obnáší. Jihozápadní její roh vydán byv nejvíce deštům a západním větrům, již dávno se sesul. Celé kusy se odtrhly a rozházeny jsou na zemi mezi suchou travou. Tato strana již v 16. věku byla chatrná. Již r. 1557 zedník Tachovský věž, kde chatrná byla, zevnitř vůkol vycvikoval. Roku 1582 byla pod samým krovem na té straně k městečku díra ve zdi, která neopatřením střechy zamokajíc se byla vybořila. Tu zedník tehdá za 20 kop m. zadělal. Již tehda nastávalo nebezpečenství, že jihozápadní roh spadne. Proto dal Adam ze Švamberka dvojnásobný pilíř k tomuto rohu stavěti, při čemž dopustil lehkomyslné bourati pokoje, aby měl dostatek kamení. Neméně lehkomyslně, anobrž jen na oko byl stavěn pilíř, neb jak se spatřovalo r. 1592, byl toliko zevnitř kamenem zděn a vnitř rumem neb prstí vyplněn a přece stál 55 kop míš. Lehkomyslné i bylo, že lámali tehda kamení z komínů ve věži, stavíce okolek na studni.

Roku 1592 popisuje se věž takto: „Věže všecka od zpodku až do vrchu, vnitř i zevnitř, z velkého štukoví stavěna jest, v nížto všecky podlahy, trámy, vazby pobořeny a polámány jsou, kromě tu ještě vazba, na níž se krov drží, celá zůstává. Na té věži jest velký krov šindelem duplem dvojnásobně pobitý, na kterýžto krov do 18.000 šindelu vybito jest a někdy pan Adam ze Švamberka že jest dvakrát ten krov pobiti dal.“ Kdyby nebyl roh dotčený spadl, byl by „vnitřek věže, která v přízemí dveří nemá, nepřístupný. V přízemí byla okna na tři strany. Okno na severovýchodní straně jest sice docela zasypané, ale zvenčí je viděti. Na jihovýchodní straně jest široké okno do polovice zasypané, kterýmž se může do věže vlézti; bezpochyby je teprve za naší paměti odkryto. V prvním poschodí v severním rohu býval před lety zbytek komína s ozdobným vroubením z tesného kamene, z čehož jsou jen nepatrné zbytky a takořka jen známka, že tu býval. Naproti němu jest dotčená branka neb vchod, vnitř a zevnitř pěkně obložená. V chodbě této branky jest chodbička na severní stranu a přichází se z ní na roh čili výstupek. V tomto poschodí na severovýchodní stranu jest okno ozdobné do půl kruhu sklenuté a štukovím na dvě čtverhranná okénka rozdělené. Ještě krásnější, ale též takového způsobu jest okno na severozápadní straně, k němuž dobré schody vedou. Taková okna bývala po celé věži. V druhém poschodí byla okna větší. Z třetího

poschodí málo zbylo a ty chatrné zbytky dal prý svob. p. Böhm, zástupce Filipa hraběte z Kolovrat, zbourati a na jeho místě dva kusy nevkusných zdí za drahně peněz vystavěti.

Všude okolo Přimdy nachází se mnoho lidských a koňských kostí a podkov. Pocházejí ovšem ze starých bojů.

Starověký hrad Přimda, někdy pomezní pevnost, jest nejen jeden z nejstarších, ale i nejpamátnějších hradův českých. Šťastnými náhodami jsme s to založení jeho s určitostí poznávati.[1]) Byl-li hrad r. 1126 opravován, jak později povíme, zajisté původní jeho založení do starší doby padá. Pátrajícím po zevrubnějším určení času, v němž se ono událo, naskytá se přede vším zpráva Dalimilova, jenž o věci té obšírně ve své kronice mluví. Vypravuje nám totiž v kap. 39. o založení hradu pověst, kterouž byl z německé kroniky čerpal. Zní pak podání to krátce takto: Na dvoře císaře německého žil hrabí z Oldenburka, jenž si dceru císařovu zamiloval a nemaje naděje, že by otec její kdy k sňatku svolil, prodal císaři hrabství své a obdržev peníze „jal se po lesích toulati a sličného hradiště hledati. Nalez je jal se hradu stavěti, postaviv, ztravy naň nositi, jíž by mohl sto let živ býti. Pak kázal dělníky zbíti, čeleď v jeden sklep vloudil a zapřev spálil všecky lidi“. Jsa takto ubezpečen, že nikdo o hradě věděti nebude, unesl císařovnu na hrad a žil s ní pět let na tajném místě. I událo se císaři z Řezna, kdežto dvorem byl, na lov vyjeti, počav však blouditi šel po potoku, aby někde ves uzřel, a přišel tak pod hrad, kde zeť s dceří jeho bydlel. Tento, jemuž se po společnosti již zastesklo, velmi vlídně jej přijal a nepoznav ho co nejlépe mohl častoval. Císař však, který byl jak dceru svou tak i bezděčného zetě ihned poznal, ničím se nevyzradiv s hradu odešel a s četným vojskem se vrátil, chtěje hradu moci dobyti a zetě strestati. Tu dcera jeho na zábradlí vyšedši hlasně volala, že si po zahynutí svého miláčka sama smrt učiní, načež knížata přimluvivše se u císaře milost oběma zjednali. I spuštěn jest most a posavadní osamělí obyvatelé zároveň s císařem hrad navždy opustili.

Jinou pověst vypravuje Dalimil o tomto hradě takto: Kníže Oldřich (1012—1037) dlouho po události svrchupsané zabloudiv, jako dříve císař na lovu, náhodou k osamělému hradu se dostal. „I chtěl k němu velmi rád, ale cesty neměl a v okol husto hloží bylo. Ssed (s koně) mečem cestu proklestil a počal po ostrvech lézti“, nemohl se však nikoho v hradu dovolati. U hradu most vzpodjat byl, pročež naň s úsilím se dostal. Procházel zde sklepy, viděl zetlelé roucho, nalezl mnoho zboží, avšak člověka na něm nebylo: „Pak hrad ten dal pánu, jemuž Přimda děli, a proto hradu Přimda vzděli.“

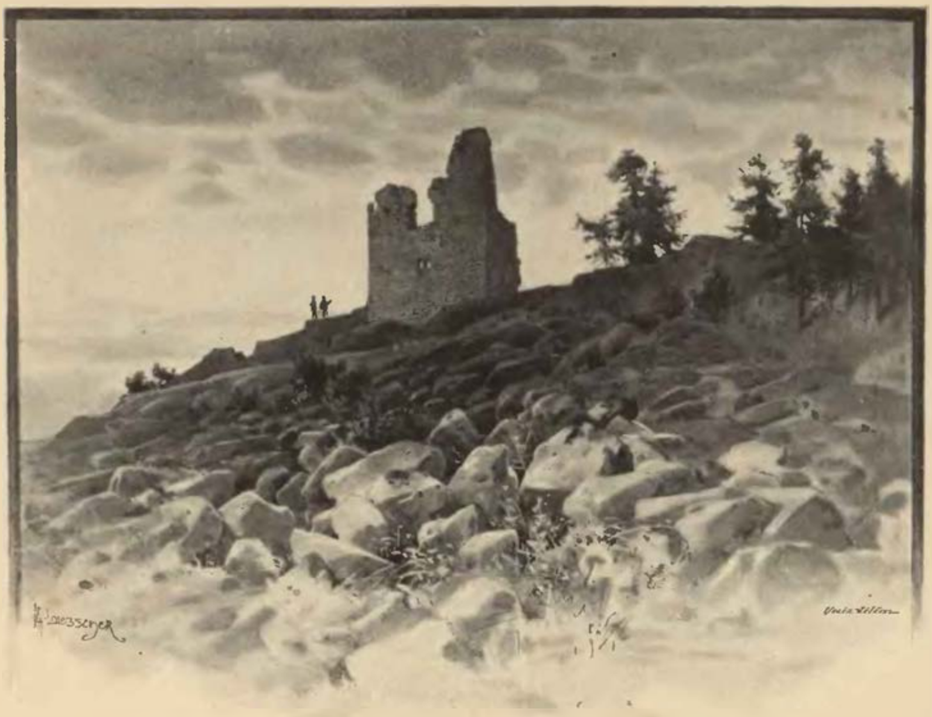
Zajímavá tato pověst o původu Přimdy zalíbila se pozdějším kronikářům nad míru a téměř každý něco ze svého přidav a jednotlivosti skvěleji vylíčiv do svého spisu ji přijal. Začátek učinil Hájek (1540), který již křestných jmen jak hraběte (Albercht) tak i císaře (Jindřich I.) a dcery jeho (Heleny), ba i letopočtu se domakal, uváděje r. 925 za dobu vystavění a 930 za čas nalezení hradu císařem a navštívení hradu knížetem Oldřichem r. 1009. Paprocký (1600), Balbín (1650) a Beckovský (1700) následovali Hájka ve všech těchto okolnostech, a romanopisci 19. století opět látku tuto všelijak vyšperkovanou dychtivému čtenářstvu předkládali. Jako to u každé pověsti nacházime, tak i tuto; jádro její jest dějepisné, ale podáním lidu poeticky vykrášlené. Kosmas totiž vypravuje událost, již bez rozpakův vztahujeme k hradu Přimdě, těmito slovy:

„Téhož léta (1121) jakýsi Němec uvnitř hranic českých v lese, k němužto se jde vsí Bělou, na příkré skále hrad vystavěl. Uslyšev to kníže Vladislav sebral tři hluky statečného vojska a z nenadání přikvačiv dobyl hradu, kdežto při prvním útoku střelami s hradeb vyslanými raněni jsou, nikoli však smrtelně, dva vojínové knížete, Oldřich syn Vacemilův a Olen syn Boršův. Němce však na hradu chycené byl by již kníže všecky v témže lese zvěšeti dal, kdyby je byl právě k tomu se nahodilý hrabě Albert mnohými prosbami a vrozenou chytrostí neochránil.“ Velmi důvodně Palacký událost tu vykládal na hrad Přimdu (ač to zřejmě nevyslovil) udávaje, že tomu nasvědčuje nejen připomenutí Albrechta hrabí Vindberského, nýbrž i Bělé, jež se nyní německy Weissensulz jmenuje.[2]) Rozhodně však to jistí rukopis Kosmův chovaný v museu českém, opatřený po stranách ukazatelem, v němž vedle jiných krátkých poznámek k události r. 1121 svrchupsané čteme: Przimda castrum aedificatum. Psán rukopis ten v 15. století.

Pět let potom nacházíme první zmínku určitou o Přimdě takto: Tohoto času (t. j. r. 1126) některé hrady Češi obnovili, jež slovansky Přimda, Izgořelík (Zhořelec) a Tachov slovou.[3]) Patrně to bylo

---

[1]) O tom pojednává článek A. V. Malocha „O založení hradu Přimdy roku 1121“ v programu Jičínského gymnasia roku 1856, jehož část tu opakujeme. Velmi důvodně se tam pojednává o výkladu pověstí, jak povstala z Kosmovy původní zprávy a jak pak všelijakými jinými přílepky zmatena jest. [2]) Maloch mimo to dovodí dále takto: Podlé slov Kosmových ležel hrad mezi lesem pomezným a vsí Bělou a to blíže k pomezí (infra terminos), zajisté chtěli Němci založením hradu meze české, posud do polovice lesa sahající, hlouběji do země vtisknouti, čehož arci vládnoucí kníže dopustiti nemohl, a to tím spíše, poněvadž ani Češi v hvozdu pomezném vsí zakládati nesměli. Při hledání hradu odpadnou tvrze (munitiones) a hrady pozdější s německými jmény (na př. Gutštein, Volfštein) a slova „in praerupta rupe“ také se k Přimdě hodí. [3]) Font. r. B. II. 205. Léto 1126 nezdá se býti určité, jak samo vydání textu dokazuje; týž letopisec vystavění Tachova po druhé klade k r. 1131. Nicméně si pověst z mezery mezi léty 1121—1126 ležícími vybrala oněch pět let, které hrabě s císařovnou na hradě

Přimda od jihu.

dílo Soběslavovo (jak z jiného místa téhož letopisce vychází), an kníže tento velmi pečlivě se o opevnění hranic země České staral, k tomu i přišlo to, že tu bylo potřeba nutná pomezného hradu, aby se Němci na území České netiskli. Jakého způsobu tehda Přimda byla, o tom se domníváme takto: Soběslav vystavěl tu nynější velkou věži a kromě hradeb okolo ní a nějakého dřevěného stavení tu nic jiného nebylo. Památným se stal hrad tento v 12. století jako vězení pozdějšího knížete Soběslava II. Kníže tento, syn někdejšího knížete Soběslava I., toho času, když panující kníže Vladislav II. vyjel ze země na výpravu křižáckou (r. 1147), zakochal se nadějí, že v nepřítomnosti knížete bude moci skrze některé své věrné nakloniti sobě národ a povýšiti se na trůn otcovský; proto i osobně přišel do Čech ze zemí německých, kdežto byl živ u vyhnanství. Mnozí sice dali se skutečně svésti lichotivými slovy a sliby jeho, ale bratr knížete Děpolt, na ten čas vladař zemský, pilné měv naň zření, zmocnil se při první příležitosti osoby jeho ve dvoře jakémsi za Zdicemi a zavřel jej až do bratrova návratu ve větší a pevnější jedné věži hradu Pražského. Když však Vladislav vrátil se, dal jej zavézti na Přimdu (r. 1148) a ostříhati tam pilně purkrabí Bernartem.[1]) Seděl tu dvě léta, až mu změněné potom poměry odtud na svobodu pomohly. Bylť tehda nový císař Německý Bedřich se smířil se stranou Velfův a jim k vévodství Bavorskému pomoci se zakázal, čímž však vzbudil nechuť držitele Bavor Jindřicha Rakouského a svata jeho knížete Vladislava. Vzešlé z toho nepřátelství mezi císařem a knížetem zdálo se synům Soběslavovým vhodnou příležitostí býti, aby pokusili se opět o trůn český; Soběslav byl od přátel svých již r. 1150 z vězení na Přimdě mocí vybaven, při čemž i purkrabí Bernart od nich zavražděn byl; přivinuv se k císaři hledal jeho přízně horlivými službami, on pak užívaje jich co děsidel proti Vladislavovi rád je vídal na dvoře svém i kázal

ztrávil. V listině této se také poprvé objevuje český název Přimda, jenž se dle svrchuřečeného programu gymnasia z německého odvoditi má. V listinách pozdějších se totiž vyskytuje název Frimberg, Pfrimberc, Primberk (nyní Pfrauenberg). Hlavní důvod, že „Přimda“ pochází z německého, jest ten, že hrad Němci založili a že Češi název jeho potom v podobný slovanský zvuk proměniti mohli. Pravdě podobný je výklad názvu Pfreimtbach, Pfreimt, Pfrimburch (Dalimil německý), vedoucí nás k slovu „pfrieme“ (staroněmecky pfrimmâ = spartium, genista). České formě Přimda základem byla snad staroněmecká forma Pfrimmida (dativ slova pfrimmidi), t. j. místo, kde genista roste (Dalimil něm. dí o hradu: al umbdummen wârin umb daz hûs dick dorn). Tak soudil Ign. Petters. (Mittheil. des Vereins für Gesch. d. Deutschen VII. Jahrg. 3.)

[1]) Palackého děje Ib. 39. Font. r. B. II. 419.

čestně nakládati s nimi. Není nepodobné, že ty i jiných Přemyslovcův tučky vzbudily ve Vladislavovi touhu, smířiti se konečně s Bedřichem, když tento v měsíci září r. 1155 vracel se z Italie jako císař. I stalo se, že věci sporné podány tu na několik správcův, ale když věc ta zdařila se nešťastně, až teprv r. 1156 nastoupena cesta prostřední, na kteréžto všecky strany upokojily se. Vladislav byl odtud věrným přívržencem císařovým, jenž nemeškal jemu slušnou měrou za to opláceti.

Soběslav vida, že se maří jeho záměry a že u císaře nelze pomoci hledati, pokusil se po druhé o zpusobení roztržek v zemi samé. Roku 1161 nočním útokem zmocnil se Olomouce a v krátkém čase upevnil se tam tak velice, že Vladislav přitáhnuv rukou brannou sám osobně před Olomouc, brzy uznal za nemožné přemoci jeho násilím. Protož jal se vyjednávati s ním úskočně a ubohému knížeti, an nežádal než o své opatření, sliboval pod přísahou věci veliké, jichžto splniti úmyslu neměl. Soběslav neuměl se ani domysliti, jak zrádně s ním nakládal mocný jeho strýc a nepřítel. Přivábivše jeho lichotivě do Prahy a odloučivše od jeho věrných, nenadále chopili se ho, spoutali a odvezli opět na Přimdu. Tato nešlechetnost proti Soběslavovi tkví co poskvrna nezahladitelná na památce kralování Vladislavova, jakkoli jináče slavné bylo. Purkrabí Přimdecký Kunrat Šturm pamětliv jsa toho, kterak přátelé Soběslavovi r. 1150 jej vysvobodivše byli zavraždili a do věže uvrhli purkrabí Bernarta, uchránil se nemenší ukrutnosti nežli opatrností, aby se mu nepřihodilo něco podobného. Teprv po dvanáctiletém vězení obrátily se poměry najednou ve prospěch Soběslavův. Starý král Vladislav odevzdav ještě za živobytí svého († r. 1174) vládu synu Fridrichovi, ačkoliv jemu nenáležela, poněvadž nebyl nejstarším z rodu, uchýlil se do kláštera Strahovského, kdež ostatek života svého pokojně stráviti mínil. Uslyšev o tom Soběslavuv bratr Oldřich, stoupil před císaře, v jehožto službě mnoho let byl strávil, prose za slíbenou odplatu za věrnost, o usazení na uprázdněném stolci knížecím a o konečné vysvobození Soběslava, strádavšího již třináctý rok na hradě Přimdě (r. 1173). Císař těšil se z příležitosti, vložiti se po panovnicku do záležitostí Českých i pozvav starého krále i syna jeho a přední muže České k sobě na sjezd do Norymberka, přikázal jim, aby Soběslava přivedli tam s sebou. Vladislav šel v potaz se synem svým a s předními zemany, co by v okolnostech takových činiti bylo. Uzavřeno vypraviti k císaři biskupa Pražského, Bedřicha i nejvyššího číšníka Vítka se sumou znamenitou peněz, aby svedli císaře z úmyslu. I šedše tam, vrátili se bez pořízení; po druhé byvše vysláni, nebyli o nic šťastnější, neb císař vymáhal přede vším propuštění jatého Soběslava, ku kterémuž konečně Bedřich uvoliti se musil. Kníže tak vysvobozeného vedli do Prahy v hojném a čestném průvodu, více pro své bezpečí, nežli pro uctění jeho; v Praze zajisté zdálo se, že nejméně bude moci škoden býti. V Praze sice byl přívětivě přijat od starého krále a jeho panujícího syna, ale dostav v noci výstrahu, žeby jej Bedřich oslepiti chtěl hned nazejtří, ulekl se tak velice, že co nejrychleji do Němec utekl. Stal se ještě téhož roku knížetem Českým, ale panoval toliko několik let. Šturmovi odměnil se nebohatýrsky obeslav jej do Prahy a dav jej osekati.[1]

Z purkrabí královských, kteří potom hrad spravovali, známí nám jsou *Neostup* bratr Gebhartuv r. 1233—1239 a *Ratimír ze Skviřína*, předek pánů ze Švamberka r. 1250—1263.[2] Roku 1249 sem dán do vězení Přemysl, syn krále Vácslava, byv před tím po vzpouře na Týřově zajat.[3] Ale ještě téhož roku 1263 vyskytuje se jako purkrabí na Přimdě *Vilém ze Žinkov*,[4] jenž tu zustával až do r. 1269, potom následovali r. 1272 Bohuslav, r. 1285 Beneda ze Třeble a r. 1289—1291 Jetřich Špacman z Kostelce. Asi v ty časy povstala v lese pod Přimdou poustevna, v níž 3 poustevníci Bohu sloužíce přebývali; když ti se soudu a opravě opata Kladrubského poddali, vydal o tom r. 1306 dne 29. června Bohuslav, purkrabí Přimdecký, jsa zrovna v klášteře přítomen, potřebné svědomí.[5] K těmto poustevníkům, kteří poustevnu svou P. Marii posvětili, i král Jan laskavě se choval, dada jim (r. 1318) na jisté výminky ves Pytlíkov (v lese západně od hradu), jež dosud k panství Přimdeckému náležela.[6] Král Jan nazývá v dotyčném listu Přimdu svým hradem, což potom nebylo; neboť časté dobrodružné jízdy královy spotřebovaly mnoho peněz, jež si opatřoval král zastavováním komorních panství. Přimdu zastavil po r. 1314, kdež tu byl ještě *Albert z Frydlantu* král. purkrabí, panu *Vilémovi Zajíci z Valdeka*, jenž se v jejím držení r. 1318 spatřuje. Z poručení králova vytáhl roku příštího do Bavor na pomoc proti knížatům Rakouským; na výpravě této poraněn jest tak těžce, že o týden později zemřel.[7] Synové jeho Oldřich, kanovník Pražský, Zbyněk a Vilém slevili králi Janovi z té sumy, v níž hrad Přimdu drželi, 1000 hřiven stříbra, aby jim potvrzeno bylo držení někdy komorního městečka Hostomic, pročež tím usnadněno králi Přimdu zase vyplatiti.[8]

Ode dávna byli pod hradem Přimdou ve vesnicích lidé královi, kteří ostříhali hranic a je obcházeli, aby se nevnikalo do lesa. Odtud se nazývali Chodové. Středem jejich a právním místem byla

---

[1] Palackého děje Ib. 39, 43, 65, 70, 74. [2] Erben Reg. [3] Font. r. B. V. 141. [4] Reg. II. [5] Tamže 904. [6] Reg. IV. 783. [7] Palackého děje IIa 434. 441. 445. [8] Jacobi codex epist. p. 27. Viz: Mittheil. XX. str. 124, 125.

trhová ves Stráž, kterou král Jan r. 1331 městskými právy obdařil. Také městečku, které pod hradem Přimdou vzniklo, téhož roku duležité svobody udělil.[1])

Po nějakém čase zastavil král Jan hrad Přimdu (neb vlastně purkrabství) s městečky, vesnicemi, čižbami, lovy atd. i s platy pomostnými a pomlýnnými *Frenclinovi Jakubovu z Prahy*, aneb kdyby dědicuv neměl, bratřím jeho Johlinovi a Bolkovi v 5000 hřivnách stříbra váhy Pražské.[2]) Znamenitý tento měštěnin z rodiny Volflinovcův pocházející vynikal napřed jsa rychtářem Staroměstským, později vynikajícím věřitelem krále Jana, který mu v dluzích rozličné statky zastavoval a jej r. 1331 podkomořím jmenoval. Jako purkrabí hradu Přimdy měl Frenclin skoro samé nehody. Ode dvou králu Českých měl hrad právo, aby manové[3]) a lidé na panství osedlí nikým jiným nežli purkrabí byli souzeni. Když byl Frenclin u Rýna za službou královou, zajal purkrabí Domažlický Záviše pračníka a nechtěl ho propustiti na žádné rukojemství, ačkoli mu sama králová Česká o něho psala. Žádal tedy Frenclin Jindřicha knížete Bavorského, by purkrabí Záviše propustil, peněz na něm nevydíral a před purkrabí nebo místopurkrabí Přimdeckým nebo před šlechtici a měšťany okolními nebo před hejtmanem zemským práva svého vyhledával; kdyby se toho byl dopustil někdo ze země, že by král toho ani neztrpěl. Avšak věc ta nevyrovnávala se škodě na Přimdě vzaté, o níž psal Frenclin r. 1336 ke konci května zároveň proboštovi i arcibiskupovi Trevírskému. V čas příměří mezi králem Janem a Ludvíkem Bavorským (1335, 16. září až 1336, 24. června), když Frenclin králi Janovi s místopurkrabí Přimdeckým Heřmanem a 28 oděnci a 75 jiného lidu lehce vystrojeného v Rakousích pomáhal, navedl král Ludvík asi 10 lotříkuv, aby hrady a tvrze svým způsobem zlézali a v moc jeho uvedli. Lotři přiblíživše se k hradu Přimdě za času nočního zlezli první ohradu (arcem curtis) hlasem hřmotným volajíce, že jsou páni hradu; ale tím křikem ještě před časem pronešeným věci své uškodili, neboť čeleď hradská někde pod ohradou spící ohněm a dýmem na rychlo způsobeným je sehnala, ale tím také zapálili dřevěná podsebiti a stavení na hradě, tak že jen zděná ohrada (murorum ambitus) zbyla a Frenclinovi škoda za 1500 zl. se stala. Škodu tu chtěl si Frenclin časem svým slušně nahraditi, žádaje arcibiskupa Balduina, aby někdy za řeči Ludvíkovi o činu tom nepořádném se zmínil.[4]) Hrad kázal Frenclin Rughauserem opraviti, slibiv, že mu zaplatí, až se s očima pozdraví a na Přimdu přijede. Když r. 1336 s 15 oděnci do Bavor se vypravil, oznámil Půtovi z Vildemperka, bude-li zjednán mír mezi králem a Rakušany, že vezme syna Půtova do Prahy; kdyby však na výpravě něco lidského se mu přihodilo, smluvil se Frenclin s bratrem Johlinem, aby pan Puta se synem svým Prockem jménem dědiců ve hrad Přimdu se uvázali. Dcer měl Frenclin několik, jež by byl rád dobře provdal, proto psal Půtovi, kdyby se z výpravy Bavorské dlouho nevracel, aby slavil Procek sňatek s dcerou kteroukoli, že jako otec ke všemu svolení své dává. Svatba byla r. 1336 vykonána, o čemž roznesli po přátelích hudec a zpěvák, kteří uměním svým svatební veselí byli oslavili.[4]) Frenclin byl ještě r. 1341 purkrabí na Přimdě.[5])

Karel, syn Janův, vyplativ Přimdu potvrdil r. 1344 svobody městečka a obdařil svobodami obyvatele vesnic pod hradem, což od následujících králů potvrzováno.

Týž pán uznávaje velikou platnost hraduv pomezných, přičetl Přimdu k těm hradum, kteréžto král nikdy nesměl zastavovati, ale poněvadž ustanovení jeho veřejné platnosti nenabylo, pozdějši králové ustanovení toho nešetřili.[6]) Bera sobě týž panovník za manželku Annu Falckou čili Bavorskou (1349) přislíbil, že věno její i s obvěněním 9000 hřiven stříbra zapíše na panství Tachovském a Přimdeckém.[7]) Ale paní tato skonala nenadále r. 1353 dne 2. února bezdětka, což Karel tím tíže nesl, čím více se byl kochal nadějí, že nabude skrze ni koruně své i hořejší Falce, země Čechám velice příležité. Nicméně se mu podařilo ještě v témže roce nabyti pevného postavení v zemi dotčené. Aby Ruprechta mladšího falckrabí, jehož také Arnoštem jmenovali, vybavil ze zajetí, v němž již od několika let vězel, zapsal dne 1. května kurfirstovi Saskému a synům jeho na svých hradech Přimdě a Žebráce 12.000 kop gr. Pr., za kterouž sumu od falckrabí několik pěkných hradův nabyl.[8]) Sám pak Přimdy nikdy nezastavoval, jakož viděti z potvrzování farářův v Bohuslavi, vsi na panství ležící, králem v letech 1363—1378 podávaných.[9]) Roku 1370 nabídl se Karel knížeti Bavorskému ve Štrubině Albrechtovi ke spojení se obou rodin a poněvadž nabízení takové přijato s plnou ochotností, mladý král zasnouben již 13. června s Johankou, dcerou téhož knížete, při čemž vyjednáno, aby sňatek obou ještě přede dnem sv. Martina buď v Norymberce, Koubě neb Strubině vykonán byl, a kníže se zavázal dceři své 10.000 kop věna v roce a ve dni vydati a zatím město Koubu v zástavu dáti. Naproti tomu obvěnil císař nevěstu 15.000 kopami a zapsal je na Přimdě, Domažlicích a Stříbře s takovou výminkou, kdyby zaplatiti nemohl, aby se v města Vodňany, Sušici

[1]) Reg. III. 698, 699, 704. [2]) Formulář univ. knih. (IV. C 23) 42 p. v. [3]) Many ke Přimdě byli: držitel tvrze a vsi Souměře, jenž konal službu s 2 koňmi, man v Drslaví, jenž na hradě s 1 koněm sloužil (Dz 169, M 24, N 6), dvůr manský Orlov, držitele vsi Újezda, sv. Kříže a Babic, kteří konali službu s 1 koněm (DZ 127, N 1). Jiné služebné manství bylo v Bonětících (DD 62, 219). [4]) Jacobi p. 41. [5]) Pam. arch. VIII. 241—250. Reg. IV. 413. [6]) Majestas Carolina rubr. VI. arch. gub. [7]) Chytil, Cod. dipl. VII. 647. [8]) Palackého děje IIb. 125. [9]) Lib. conf. I. 1371 dal vesnicím pod Přimdou právo v lesích sekati.

a Karlshaus uvázala.[1]) Ke svatbě přišlo dne 29. září v Norymberce, ačkoli noví manželé za příčinou věku ještě outlého teprv o 6 let později skládáni býti mohli.

Král Václav Přimdu v prvních letech panování svého nezastavoval, ještě r. 1394 byla v jeho držení, neboť v červenci měsíci dal ji k věrné ruce a v moc Jindřicha z Rozemberka, dokud spor jeho s tímto pánem vyřízen nebude,[2]) a t. r. dne 27. října nacházíme jej co patrona kostela v Bohuslavi;[3]) ale příštího roku 1395 v květnu a prosinci nacházíme v Přimdě jiného patrona, totiž *Oldřicha Zajíce z Hazemburka*, jemuž byl král hrad i s panstvím zastavil.[4]) Pán tento se vyskytuje v držení hradu až do ledna r. 1405, kdež učiněn popravcem kraje Litoměřického,[5]) a učinil na hradě purkrabí Petra z Ořecha r. 1401.[6]) Pánovi se brzo znelíbilo na Přimdě, poněvadž byla od ostatních zboží jeho příliš vzdálena, protož převedl právo své na pana *Borše z Oseka*, který se r. 1406 pánem na Přimdě nazývá, téhož také roku dne 19. července zapsal král Václav hrad Přindu ve 4000 kopách *Boršum* bratřím *z Ryzemburka* a *Boršovi mladšímu*, a kdyby zemřeli, aby to spadlo na *Borše* řeč. *Hrabě*, jenž byl pánem ještě některé části bývalého panství

Plán hradu Přimdy.

A. Přední hrad: 1. cesta ke hradu; 2. dolní brána s obydlím vrátného; 3. maštale, zděné; 4. maštale, stáje, kůlna; 5. druhá brána; 6. stavení druhého dílu (obydlí). *B.* Zadní hrad: 7. horní brána neb vrata ve skále a nad tím plášť; 8. studnice; 9. skalisko vysoké; 10. stavení, v němž velká světnice, pekárna atd.; 11. světnice holomčí a hlásného; 12. chodba na zdi; 13. strážný pokoj neb Pechhauz; 14. pilíř, jenž měl držeti mdlý roh věže; 15. velká věž (ve 14. a 15. stol. obydlí purkrabí neb pána); 16. roh s komínem; 17. skála a zeď s pavlačí; 18. místo kaple; 19. stavení nějaké teprve za naší paměti odkryté; 20. příkop dělící hrad od ostatního brda.

Oseckého, zejména vsi Jeníkova, a nazývá se častěji „hrabětem“ (comes alias hrabě) z Ryzemburka až do r. 1418.

Boreš z Oseka seděním na Přimdě (mladší) kvitoval r. 1413 dne 23. února Domažlice z přijetí 200 kop, kteréž mu byl král na nich odkázal,[7]) a r. 1413—1414 připomíná se co patron kostelův v Bohuslavi a Přindě.[8]) Purkrabí tehda byl na Přimdě Bohuše ze Štědré, jenž přivěsil pečeť svou k listině právě dotčené. Oba Boršové dali se potom svésti ke skutku nechvalnému, totiž k veliké zádavě krajův okolních a kupcův na silnicích, zejména plenění zboží královského; byl to poslední, ale neušlechtilý výstup rodu v Čechách po mnoha staletí mohutného, kterýž tímto namáháním se vysíliv, upadl potom v chudobu a zapomenutí. V zádavách těch proslul zvláště purkrabí, jenž slul Tista.[9]) Ale král Václav umínil si škůdce pořádně ztrestati. R. 1415 v měsíci březnu a opět v měsíci září stavěly obce Pražské žoldnéře, kteří vedením královského podkomoří vytáhli do pole.[10]) Také rozkazoval král t. r. dne 12. června Čenkovi z Vartemberka, aby na žádost obyvatelův kraje Berounského jim proti škůdcům, zejména proti ochráncům loupežníkuv na hradě Přimdě nápomocen byl.[11]) Podkomoří Jan z Lestkova r. 1416 v úterý masopustní dne 3. března udeřil neočekávaně na oděnce Tistovy, kteří v městečku pod hradem Přimdou v kostky hráli, a zjímav jich něco přes třicet a koní mnoho nabrav všecky přivedl do Prahy, tu pak všichni co zloději

[1]) Pelzel's Wenzeslaus I. 26. [2]) Archiv frankfurtský. [3]) Lib. conf. [4]) Arch. c. k. dvorský. [5]) Lib. conf. arch. Svatováclavský [6]) Lib. erect. VI. f. 165. [7]) Arch. č. IV. 237, VI. 465. [8]) Lib. conf. [9]) Otík ze Štědré nazývá se l. 1404 Tistou (Lib. erect. VI. 449.) a tuším že Bohuše také toho příjmení měl. [10]) Tomek, Děje Prahy III. 619. K tomu srov. i listy arch. Plzeňského. [11]) Arch. č. III. 486.

a lotři zvěšeni jedním dnem na šibenici (16. března). Mezi nimi byli čtyři vlastní bratři, z nichž tři vedeni jsou před jinými svázáni a jsou oběšeni, čtvrtému pak odpuštěno, poněvadž za nimi jen z přinucení chodíval.[1]) Věci těch považivše Boreš z Oseka řečený Hrabě, Boreš mladší seděním na Přimdě a Bobuše ze Štědré purkrabí tudíž a bojíce se trestu, vstoupili r. 1416 dne 18. června v příměří s králem Václavem a všemi jeho pomocníky, jež však jen do sv. Jakuba trvati mělo.[2]) Zatím také král buřiče na jiných stranách tak důrazně porážel, že se Boršovi bez spojenců mnoho do války nechtělo. Znova začala však válka, když Tistovi Jindřich z Plavna pomáhati počal (r. 1418). Tu vyslal král Václav nejprve vojsko své naproti Plavenskému a dobyl hradův jeho Hasišteina a Štědré; tu Plavenský rozuměje, že by málo na králi vyválčil, dal se mu na milost a přijev do Prahy beze všeho glejtu dán jest Staroměstským do vazby. Pak čeleď králova obrátila se vojensky ke Přimdě. Tomu Tista porozuměv a usmysliv sobě, učinil s nimi smlouvu prve než Přindy dojeli a hradu jim sstoupil. Umřel potom u veliké chudobě, neboť prve velmi chudým lidem škodil.[3]) Od krále Václava nařízeno potom *Mikuláši Chudému z Lobkovic*, aby Boršům peníze zápisné vyplatil a aby hrad Přimdu sám v zápisném jmění podržel, toliko s tou výminkou, aby hrad králi otevřen byl. Podobným způsobem vyplatil Mikuláš také Most a Nový hrad,[4]) a ty všecky statky zápisně podržel.

Král Zikmund ujav se vlády po bratru svém Václavovi, chtěl řečených hradův k jiným potřebám užiti, pročež r. 1420 dne 17. dubna všecky zápisy na Přimdu, Most a Nový hrad převedl na hrad Hlubokou s panstvím.[5]) Co se týče Přimdy, učinil tu král purkrabí *Jindřicha* řeč. *Žito z Jivjan* zapsav mu r. 1421 dne 3. ledna úřad purkrabský o 2000 kopách,[6]) hrad měl králům a úředníkům jeho vždy otevřen býti. Tím způsobem zjednal si Zikmund mocnou oporu v těchto stranách; neboť když t. r. v lednu kališníci k Tachovu přilnuli, Zikmund do Plzně přichvátav, sbíral ze všech stran vojsko veliké i psal také knížatům Bavorským, aby hned a bez odkladu pospíchali v největší, která jim možná, síle na hranice České ke Přimdě, kdežto prý purkrabí je zpraví, kam by dále táhnouti měli. O takovýchto přípravách dověděv se Žižka odtrhl z Plzenska, zanechav posádky na Krasikově, v Kladrubech a Chotěšově.[7]) Jindřich súčastniv se čile pozdějších běhův válečných vynaložil k potřebám královým 500 fl., protrávil jeda za králem 300 zlatých, za službu s koňstvem za tři léta měl 400 fl. a kromě toho také několik set zlatých na opravu hradu prostavěl; z těch příčin mu Zikmund roku 1424 dne 5. února na hradě Přimdě 1600 fl. uh. připsal.[8]) Přes všechna mírnchtivá slova strany katolické v ostatních Čechách páni a zemané a města kraje Plzenského o nějakém smíření s kališníky nechtěli slyšeti, ano se r. 1426 pod pečetmi zavázali, že žádný z nich nesmí hleděti k úmluvám nebo ku příměří s nepřátely církve svaté, leč by všech zespolka vule byla, než je hubiti stále a statečně až do těch hrdel v tom nižádnou měrou nelitujíce. I Jindřich k tomu zápisu pečeť svou přitiskl. Když přitrhli roku 1427 kališníci k Tachovu ihned tam Jindřich pospíchal a při obraně hradu a města platné služby konal. Po dobytí hradů dne 14. srpna dostalo se 1400 vězňův v moc husitskou, mezi nimiž se také Vilém Švihovský z Ryžemberka a Jindřich Žito nacházeli, ti oba jako i jiní přední vězňové chováni jsou potom na svobodě pod závazkem na čest a na víru, ale po několika dnech 22 z nich, uviděvše svou příležitost, uprchli proti slibu svému.[9]) Zdali i Jindřich tak učinil, není známo, za jeho nepřítomnosti byl purkrabí na Přimdě syn jeho Lvík. Stálé nehody jednoty Plzenské toho byly příčinou, že konečně s druhou stranou v příměří až do sv. Jiří (23. dubna r. 1428) vstoupili, k čemuž se i Lvík přitištěním své pečeti přiznal.[10]) Blízké okolí Přimdy potom jen jednou svízele válečné zkoušelo, r. 1429 v červenci přitáhli kališníci na panství a leželi dne 13. t. m. u Stráže (Newenstetlein bei dem Pfreimberg), potom vypálili městečko Přimdu, ale pro silné střílení s hradu se tu nezdrželi, nýbrž pobravše drahně dobytka, odtrhli asi 16. t. m. k Horšovskému Týnu.[11])

Obraz bývalé Přimdy (podlé náčrtku A. Baumanna).

[1]) Staří letcp. 25. [2]) Arch. č. III. 279. [3]) Staří letopisové. [4]) Arch. č. I. 538. [5]) Tamže 537. [6]) Tamže I. 512 O Žitovi srov. list. r. 1422, 13. Sept. v c. k. dvorském arch. [7]) Palacký IIIb. 70. [8]) Arch. č. I. 512. [9]) Palacky str. 291. [10]) Arch. č. III. 264. [11]) Palacký, Urkund. Beiträge II. 48. Jindřich Žito byl často v úzkých a zastavoval proto drahocenné věci. (Arch. krajský Normberský.)

Kde se Jindřich Žito za události těchto zdržoval, není nám známo, neboť nacházíme odtud po celou válku v držení Přimdy syny jeho *Lvíka* a *Petra*. Onen se nazývá r. 1431 purkrabí,[1]) ale r. 1434 dne 15. prosince vyskytuje se zase jako purkrabí a patron kostela ve Stráži Jindřich[2]) a r. 1437 naposled. Synům jeho dotčeným potvrdil král Albrecht r. 1439 dne 6. května (na den „sv. Jana v oleji smaženého") předešlé zápisy Zikmundovy a připsal jim k předešlým sumám za jich věrné služby 500 kop.[3]) Z činnosti obou bratří v letech následujících jest jen velmi málo známo, majíce les Hrady řečený u Nahošic směnili jej r. 1442 s Buškem z Vrtby, opatem Kladrubským, za louku, která k jejich ostatním lukám dobře příléhala.[4]) Zápis na to učiněn na hradě Přimdě. R. 1454 převedl Lvík právo své ke Přimdě na *Jana ze Švamberka* (syna nešťastného pána r. 1409 v Praze sťatého), kteréžto postoupení jakož i všechny předešlé majestáty král Ladislav téhož roku listem svým stvrdil.[5]) Nový pán byl ženat s Hedvikou z Rožmitála, jíž sice byl již věno její na nějakém jiném statku zapsal, ale chtě jí ještě jiné peníze nad věno dáti, zavadil jí r. 1456, 11. října v 300 kopách městečko Stráž na zboží Přimdeckém.[6]) Kromě Přimdy držel také Rokycany a pak v 1200 kopách některé vsi panství Manetínského, jež mu byli r. 1454 strýcové jeho Hynek a Bohuslav zapsali.[7]) Jan zemřel již r. 1460 a pozůstalé po něm vdově Hedvice a sirotkům Janovým zapsali se dotčení jich strýcové, že jich z vesnic Manetínských vyplacovati nebudou, dokud budou v držení panství Manetínského.[8])

Přimda a Rokycany vešly potom zcela v držení bratří Hedvičiných *Lva* a *Protivy z Rožmitála*, kteří jsouce věrnými přívrženci krále Jiřího s hradu tohoto s protivníky královými válčili; r. 1468 dne 25. října vstoupili v příměří s Janem z Rozemberka, do něhož pojati hradové jich Blatná, Rožmitál, Střela, Přimda, Rokycany, Pecka a Semily.[9]) Jsouce jen poručníky, jak se zdá, odevzdali potom Přimdu a Rokycany *Zdeňkovi ze Švamberka* (tuším Janovu synu).

Král Vladislav potvrdil Zdeňkovi r. 1475 dne 23. srpna držení hradu Přimdy a městečka Rokycan na takový způsob, aby mohl jen králem a nikým jiným splacen býti, při tom mu povolil, aby mohl na opravu hradu a téhož městečka až do 200 kop prodělati.[10]) Na hradě stavením již valně sešlém opravoval Zdeněk dosti, ale povolené peníze nestačily. Roku 1499 dne 3. února dal sice týž král Jetřichovi z Gutšteina právo, aby mohl hrad Přimdu ke svému držení vyplatiti,[11]) ale k tomu nepřišlo, poněvadž nesměl Zdeňka nikdo jiný než král sám vypláceti. Když byli stavové r. 1505 do vojny Loketské voláni, uloženo Zdeňkovi, aby poslal 12 pěších a vůz.[12]) Roku 1507 Zdeněk a Mikuláš (syn jeho?) ze Švamberka se strýci svými Jindřichem, Kryštofem, Bohuslavem a Janem ze Švamberka ve smlouvu vešli na ten způsob, že proti zapůjčení sobě od nich 3000 kop míš. do 5 let a když by v těch 5 letech nezaplatili, tehdy ještě za 8 let nemohli s jinými, než s těmito v trh a jednání o hrad Přimdu vejíti; však mezi tím zámky Přimdou a Třeblí měli strýcům proti nepřátelům pomáhati (1507 dne 17. srpna). Ty oba pány vladař domu Rozemberského napomínal, aby Přimdy z rodu svého neodbývali, neboť někteří chtěli rádi té pevnosti dostati. Jeden z nich, jenž chtěl Přimdu a Ryzemberk, byl Jiřík Všerubský z Gutšteina, pověstný škůdce zemský.[13]) Král Vladislav připsal Zdeňkovi 1000 kop na dělání rybníků (r. 1509). Kdy zemřel Zdeněk, není nám známo. Nástupce jeho *Mikuláš* již nahoře k r. 1507 uvedený mohl by se pokládati za syna jeho, proti čemuž arci mluví zpráva jedna Balbínova, jenž viděl náhrobek jakýsi s nápisem, že tu leží Jan ze Švamberka († r. 1527); Balbín sice udává, že to byl otec Mikulášův a manžel Krescencie z Krajku, zdali však tak na náhrobku psáno bylo, nesnadno uhodnouti.

Mikuláš zemřel r. 1529, zůstaviv sirotky a vdovu Annu ze Zakšova, jich poručnici, která měla r. 1532 těžkosti s poddanými svými pod Přimdou, protože jí nechtěli robotovati,[14]) a v poručenství zůstávala ještě r. 1540,[15]) ale téhož roku je skončila.[16]) Když dosáhl let svých Adam, syn její nejstarší (1540), jal se zboží otcovská Přimdu a jiné statky spravovati, a poněvadž byla Přimda na stavení hrubě sešla, vyhledával toho při stavech, aby jemu a bratřím 800 kop grošů na opravení a zdělání zámku a zboží Přimdy k vynaložení připsáno bylo. Stavové na sněmu r. 1543 dne 30. dubna shromáždění znajíce toho důležitou potřebu, „poněvadž ten zámek Přimda jest přední a pomezní království tohoto, ježto kdyby k zpuštění přijíti měl, mohlo by býti k znamenité ujmě a ke škodě tomuto království", žádosti té povolili a krále Ferdinanda za připsání té sumy poprosili.[17]) Tedy král r. 1545 dne 8. září připsal 800 kop na stavení a opravy, „což by k pevnosti a bránění se hodilo, a ne na krásné a ozdobné stavení".[18]) Po tom se synové Mikulášovi *Adam, Jindřich, Zdeněk* a *Jáchym* o všechna zboží otcovská rozdělili a na to r. 1548 dne 25. června dílčí cedule zdělali. První dva obdrželi panství Přimdecké, a to každý jednu polovici, než

[1]) Arch. č. IV. 40. [2]) Acta Žitav., DD. III. 99. [3]) Arch. č. I. 513. rkps. Vídenský, reg. komor. soudu. [4]) Diplom. Kladrubský, f. 244. [5]) Arch. gub., rkps. Vídenský a Roudnický. [6]) Arch. Třeboň. [7]) Březan, Listy Švamberské (univ. knih.). [8]) Tamže. [9]) Arch. Třeboň. [10]) Arch. gub. B. I. č. 297. [11]) Arch. č. VI. 575. [12]) Tamže 321. [13]) Reg. kom. soudu. [14]) DZm. 227. A 21. [15]) List synův její r. 1540, 12. ledna v arch. Svatovácslavském. [16]) Březan v historii pánův ze Švamberka (arch. Třeboň.). [17]) Sněmy I. 566. Viz Mittheil. XX. 112. [18]) Arch. gub.

nádvoří v hradě i na předhradí, chuze a vrata oboje na zámek, též i studnici v zámku ve spolku zanechali. Kromě toho zůstaly ve spolku lesy, a též clo, které se od celného ve Přimdě ročně vybíralo, i důchod peněz mýtných však tak, aby celný a polesní i vladař, kteří takové důchody za lesy, cla i zvěřinu pánům k ruce vybírali, byli přísahami oběma bratřím stvrzeni.[1]) Na svůj zvláštní díl obdržel Adam polovici hradu Přimdy tu stranu jdouc do zámku po pravé ruce, plast nad vraty, baštu, v níž jest kapla, věž se vším zavřením vůkol až do kuchyně, též maršťale a stáje u dolní brány, dvůr v Orlově, rybník Bonětický a 2 rybníky v Orlově, potoky Třeskolupský, Bezděkovský, v Čankově u Stráže, městečko Stráž všecko s podacím, vsi Třemešnou, Třeskolupy, Bezděkov, Rajovo, Malcovo a ze vsí Třebelských tři, totiž Štichovice, Hvozd a Ladměřice; konečně many v Souměři a Drslavi.[2]) Díl Jindřichův sice dopodrobna neznáme, ale z dílu Adamova jakož i z pozdějších zápisův lze nám domysliti se, že obdržel polovici hradu, jdouc do něho po levé straně, městečko Přimdu s dvorem poplužným, vsi Bohuslav, Újezd, Kunratice, Bělou, Čečino, Bystřici, Kuksperk, Novou ves, Hostkovo, Hamersbrun, Eisendorf a snad i jiné příslušenství. Třetí bratr obdržel největší část panství Třebelského (snad celé kromě tří vesnic svrchu dotčených). Čtvrtý bratr Jáchym dostal při dělení, jak se zdá, dvůr poplužný řečený Osojný s mlýnem, pivovárem a vsí, vsi Pláně, Hodovice, Křečovo, Doubravici z části od Třebelska, z části od Manetínska a poněvadž potomci jeho také vsi pod Přimdou drželi, o nichž se neví, jak k nim přišli, domnívati se jest, že je při tomto dělení obdrželi.

Král Ferdinand všem čtyřem bratřím pro jich věrné zachování, že r. 1547 s králem proti nepřátelum táhli, milost jim učinil (r. 1551, 6. dubna), že Přimda do jich čtyř životův vyplacena býti nemá. Za to měli povinnost královo vojsko na zámek pouštěti a závazek, že hradu bez královy vůle nikomu nepostoupí. Kromě toho král Adamovi (r. 1574) jen na dílu jeho povolil 1000 kop prostavěti, aby zámek pomezní a sešlý udržel.[3]) Co tu Adam vykonal, bylo po skrovnu. Velkou věži dal všecku zevnitř vycvikovati a krov její dvakráte šindelem pobiti. Uvnitř nechal schátralou a jihozápadní roh podepřel špatnými pilíři, na které vylámal pokoje, tři vlaské komíny a několik kvadrátových kusů z věže, nedav sem žádný kámen voziti.[4]) Ostatní opravy omezovaly se na vystavění nějakého malého stavení. Celkem zápisní držitelé panství jen vyssávali a náklad na ně nečinili. V žalobě Chodů r. 1568 obsaženo, že Švamberkové od komory peníze na stavení dostávají, ale nic nedělají. Stropy spadly, střechy jsou prohnilé, a v hradě vydržuje se jediný vrátný. Chodové pokládali Přimdu za své útočiště, kam by se v čas války s ženami a dětmi uchýlili, a tvrdili, že by jich 500 ten zámek bránilo, ale že se bojí, aby na chatrném zdivu a shnilém trámoví o hrdla nepřišli; že prý r. 1567 sta kmenův dříví svezli, ale páni je zase odvezli a stavěli jimi dvory. Ve zprávě r. 1577 vládě podané praví se, že jest hrad tak chatrný, že se nemůže nikde bydleti, kromě malého klenutého pokojíku, v němž starý zeman se svou manželkou bydlí, a velké věže, kterou dal Adam nedávno před tím šindelem pobiti. Ale i tu a všude jinde ve světnicích podlahy a stropy tak zašly, že na některých místech holé zdi stojí a i ty za nedlouho spadnou. Protože je Přimda pomezním hradem, měli by se zkušení toho lidé k jeho vyzdvižení a vyzbrojení vypraviti. Protože poddaní zdarma forují, stála by oprava hradu a pustého dvora asi 1000 kop. Za příčinu této zkázy udává se neposlušnost poddaných, kteří 9 let neforují, ale lze znáti, že ta zkáza pochází ze starších příčin.[5]) Roku 1579 připsal císař Adamovi těch 1000 kop na stavení Přimdy,[6]) ale za to pramálo uděláno. S poddanými svými také se oba bratří nemohli shodnouti. Přimdečtí měli obdarování krále Jana, aby z obilí a jiných věcí kupeckých nedávali cel, které prve purkrabímu dávali, též aby o statcích svých svobodně řiditi mohli, konečně aby jim v lovení zvěře a ryb v nezápovědných místech překáženo nebylo. Ačkoliv list ten byl králem Ferdinandem potvrzen a Přimdečtí v lesích svobody sekání od starodávna požívali, přece jim Adam a Jindřich všelijaké překážky činili a nebývalé posud roboty na ně ukládali. Na suplikací v té příčině od Přimdeckých k radám v soudu komorním vznesenou poručil bratřím arcikníže Ferdinand (r. 1555) přísně, aby jich proti starobylým svobodám neobtěžovali, ale páni rozkaz ten za hřbet kladouce, Přimdecké vězením i jinak výše obtěžovali. Na soudu komorním (r. 1555, 11. května) sice poručeno bratřím, aby ve svobody Přimdeckých nevkročovali, ale strany stížností nalezeno, že jich neprovedli, ano že Jindřich je mnohými svědky odvedl a ukázal, že jim v žádnou svobodu nevkročuje. I proto, že proti pánu se srotili, závazky učinivše na Božím umučení a tak zbytečně ke králi se utekli, poslové jich k soudu poslaní v kázeň vzati a kteří se nepostavili, o těch poručeno Jindřichovi, aby se jimi ujistil a je ve dvou nedělích postavil. Také vzat v kázeň Václav Drabant, který od Přimdeckých před soudem mluvil a při vedl, protože se Jindřicha tím dotýkal, „že by poddané své zedřel, čehož by pohan neučinil“.[7])

Nové ústrky s poddanými začali r. 1567. Tehda si Přimdečtí a Chodové potvrzení svobod na králi vyžádali. Adam rozzlobiv se proto nedopustil, aby poslové ke králi vyslaní domů se navrátili, pročež

[1]) Z lesuv se tržilo ročně 40 kop, a cla ze silnic obnášela 80 kop. [2]) DZ. 169. M 24—N 6. [3]) Arch. gub. [4]) Reg. svěd. kom. soudu. [5]) Mittheil. XX. 117, 121. [6]) Arch. gub. [7]) Reg. 14. J. k. s. f. 40—42.

o bídě se potulovali a z lesů skrze psy štváni. Když Chodové proto robotovati se zpěčovali, poručeno jim, aby povinnostem svým dosti činili a čtyři zejména určené osoby na kanceláři k odpovídání postavili. Učinili tedy na podzim r. 1567 žádost k císaři, poněvadž se obávají, že by s ženami a dětmi od svých živnůstek vypuzeni a na žebrotu uvedeni byli, ani Švamberkové odúmrti berou, je k odebírání piva nutí i jinak utiskují, že se shodli se Strážskými a že se za své peníze vyplatiti chtějí, protože jen po výplatě pokoj nastati může. K tomu dvorská komora přistupovala, ale česká komora učiniti nemohla, poněvadž se Přimda za živobytí bratří Švamberků splatiti nesměla. Prosili tedy Chodové znova, když nemohou vyplaceni býti, aby aspoň na pány bylo nastupováno, aby jim v svobodách nebylo ukracováno a zlým vzpomínáno, že se chtěli vyplatiti (r. 1568 v květnu). Proti tomu ale páni také u císaře žalovali. Tuť císař (r. 1568, 7. července) Chodům rozkázal, aby se zdrželi všeho srocování, kterého spíše přibývá než ubývá, a že pánům platů a „ospů" nedávají a robot nekonají, pročež obesláni před královu radu. Nové stížnosti opakovány v říjnu, když Švamberkové v noci před východem slunce s jinými šlechtici a sedláky do Stráže vpadli, domy vytloukali a několik sousedů mocí odvedli, vzavše i pánev z pivováru.[1]) Císařem a radou výpověď učiněna r. 1569 dne 3. září. Zamítnuty stížnosti Strážských, že jim páni vaření piva odňali a jim lidi do sousedství přijímati a propouštěti zbraňovali, protože toho výsadami svými neprovedli. Za to jim za právo dáno voliti si rychtáře, ponechati si dětí svých, které vychovali a sami doma potřebují, aby do služby panské brány nebyly (kromě těch, kterých by nepotřebovali, aby sloužily proti zaplacení), říditi o statcích svých, že k nenáležitým robotám forováním nemají býti potahováni (kromě forování k novému stavení) a aby k lacinému prodávání koní, dobytkuv a obilí nebyli nuceni, než co by jim zbývalo, aby páni od nich kupovali v těch penězích, zač by to cizím prodávali. Strážským a vesnicím rychty Bělské zůstaveny lesy a porostliny v mezích polí jejich, však aby jich mimo potřebu nemýtili, 5 vesnicím pod Přimdou ponecháno sekání v království, však aby sekali v místech příležitých, kde by volný přístup a příjezd byl, vznesouce napřed na pána neb úředníka; strany stížnosti, že páni na ně válečným způsobem vpád učinili, domy vybíjeli, kostely zebrali, v nich obrazy posměšně rozházeli a pokazili i mnohé škody učinili, páni již si to v čas předešli. Proto z průvodů svědků se nic nenašlo, než že se stala skrovná škoda, že některému chléb vzat, jinému pivo vypito a některému kamna neb skla stlučena, a nalezla rada, že toho dobře bráněno býti nemohlo a pánům se přičísti nemůže, protože poddaní nechtíce se na kanceláři postaviti sami k tomu příčinu dali. Konečný nález byl, že císaře zbytečně, nedůvodně zaneprazdňovali, jako by Adam jim tyransky ubližoval, nýbrž se svědky našlo, že se neposlušně přes přísné rozkazy zachovali, škody dělali, pohrůžky činili, o vrchnosti potupně mluvili a jedni druhé bouřili; proto vzati v trestání.[2])

Trestání vězením poddané neupokojilo, než rozjitřilo. Psalť Adam (r. 1570, 24. února), že ti vzbouření lidé výpovědi císařské dbáti nechtějí, nýbrž v té své urputilosti přece stojí, piva odjinud berou, v houfích svými nejlepšími braněmi je domů doprovázejí atd., že je z toho nemocen, a více leží než chodí. Doložil pak: dokud některým z těch, kteří u vězení sedí, hrdla odňata nebudou, tehdy žádné trestání na nich spomoženo nebude, neb tyto hodiny přišli k Adamovi a bratru jeho Jindřichovi polesní s pláčem si stěžujíce, jaké útisky a příkoří jim „ti lotři" činí a jak po nich co po psích střílejí, tak že ode všeho utekli a domů nesmějí. Téhož roku v postě psal, že tím rotováním a pohrůžkami s manželkou a dcerami, též s čeládkou svou v obydlí svém na Olši jist není a vypálení se obává. Na stížnost pánu psali místodržící poddaným (r. 1570, 18. července), kterak jest jim s podivením, že sobě v tom usmysliti nechtí a k neštěstí svému pospíchají, neb dobře vědí, jak těžké zápisy na hrdla a statky propadení při úřadu hejtmanství Pražského učinili ti, kteří byli z nich u vězení. Ačkoli pak Adam se potom obával, že se poddaní k vojně strojiti budou a všechny užitky poberou, zdá se přece, že na nějaký čas nastal pokoj.[3])

Roku 1573 Chodové znovu žalovali, že Švamberkové lesy, které jsou pevností zemskou a které Chodové v čas válek zasekávati povinni byli, na vnitřní straně na sklenné huti přespříliš mýtí a zevnitř k Falci, mimo to co se prodá, mnoho dříví na hamry spotřebují. Proti tomu Švamberkové zase na urputilost žalovali. Chodové domáhali se vyplacení a Adam dědičného prodání, ale ani k tomu, ani k onomu prozatím nedošlo.[4])

Co se Adama zvláště dotýče, byl pán ve právích zběhlý, jenž byl cís. radou r. 1560—1577 nejv. sudí dvorským a r. 1577—1581 sudí zemským, také byl šetrným a z peněz zahospodařených si některé vesnice kupoval; po své první choti Anně z Raicenšteina († r. 1578[5]) zdědil Oleš, r. 1578 koupil od císaře Rudolfa některé vsi od kláštera Kladrubského. Asi v ty časy pojal druhou manželku Kryzeldu z Lobkovic, vdovu po Albrechtovi Berkovi z Dubé a na Loukovci, kteréž dal k dědictví r. 1586 vsi Štichovice,

---

[1]) Mittheil. XX 113. [2]) Arch. gub. [3]) Arch. Roudnický. [4]) Mittheil. XX. 113. [5]) DZ. 20. F 5.

Erb na kostelní věži v Přimdě (str. 1.).

Ladměřice a Hvozdo.[1]) Přiznání o tom učiněno na tvrzi Olši, kdež Adam, opustiv sešlou Přimdu, obyčejně bydlíval, když nebyl bytem v Praze. Zemřel r. 1590 zůstaviv z prvního manželství dvě dcery, Benignu a Lidmilu, z nichž se vdala později onano za Jana z Roupova na Nezdicích a Roupově, tato za Petra staršího Kokořovce z Kokořova na Žluticích. Při smrti otcově obě slečny s macochou svou Kryzeldou ve společném držení této polovice zůstávaly.

Držitel druhého dílu Jindřich držel společně s mladšími bratřími napřed Kynžvart, potom také Rabštein a později kolébku rodu hrad Švamberk; v příčině těchto statkův s bratřími nejsa dílen, vešel s nimi také ve spolek v příčině polovice své Přimdy a Třeble. Nejdříve z nich zemřel Jáchym, a ostatní bratří vychovávajíce jeho děti koupili ke svým zbožím r. 1576 od kláštera Kladrubského 4 vesnice pusté: Svatou pannu Kateřinu, Pytlíkov, Plezumo a polovici Kozlova.[2]) Zboží, jež bratří *Jiří Petr, Jan Šebestián* a *Arnošt Kašpar* po otci svém Jáchymovi zdědili, totiž Osojný s některými vesnicemi, prodal strýc a poručník jich Jindřich r. 1586 Kryzeldě Švamberkové z Lobkovic.[3]) Roku 1585 domáhali se s strýcem Jindřichem, aby jim byla Přimda nechána, dokud by rod Švamberský trval, ale ničeho se nedomohli. Roku 1586 vložili si sice bratří dotčení přiznání ve dsky, že se otec jich od Jindřicha oddělil,[4]) než po jeho smrti vešli přece v držení všech jeho zboží, zejména i polovice Přimdy. Jiří Petr psal se již r. 1589 seděním na Přimdě a Švamberce,[5]) bratr jich Kašpar Arnošt, tuším, asi v ty časy zemřel.

Po smrti Adamově přišlo k vyplacení Přimdy, kteráž skorem po dvě století v zápisném držení předkův bývala. Nejprve obeslal král. prokurator držitele polovice Adamovy do soudu komorního (r. 1591) a prováděl při svou až do konce tohoto roku. Zatím nebylo mnoho svornosti při držitelích této polovice. Benigna Roupovská nemalou stížnost sobě pokládala, že otec její kšaftem svým nemalou sumu peněz ze statku svého Kryzeldě z Lobkovic na Chyšech manželce své věna i nad věno poručil a odkázal, tak kdyby to ona, Benigna, zúplna vyplniti měla, že by na dosti skrovně po otci se jí nápadu dostati mohlo. Proti tomu Kryzelda obrany předkládala, že věno náležitě zjistil a co jí přidal nad věno, že dal z lásky manželské, nicméně se ohlásila, že chce s dcerou přátelsky jednati. Tu prostředkem Jiříka z Lobkovic na Chomutově a Ladislava staršího z Lobkovic na Zbiroze přišlo r. 1591 dne 14. prosince ke smlouvě, již postoupila Benigna téže maceše své v 8000 kopách zboží Souměřského, někdy otcem koupeného, a slíbila z celé sumy zástavní, co se jí koliv na jejím díle statku Přimdeckého najde, polovici Kryzeldě vydati, jak si toho n. Adam ve svém pořízení přál, konečně že Benigna ji, Kryzeldu, an̓a z výplaty polovice Přimdy jako na ten čas téhož statku držitelkyně obeslána jest, zastoupí. Za to upustila Kryzelda od ostatních peněz jí odkázaných.[6]) Den před tím (r. 1591, 13. prosince) byl týž král. prokurator obeslal Jiřího Petra a Jana Šebestiána, bratří ze Švamberka, o výplatu jejich polovice Přimdy. Při tom pře vedení i o tom zpraven jest prokurator, v jak bídném stavu se hrad nachází. I poněvadž oni bratří dokázati nemohli, aby jaké další životy na tom panství zapsané měly aneb aby ty dědiny k výplatě nenáležely, proto Václav z Říčan na Hořovicích, nejv. sudí dvorský na místě nejv. hofmistra, s radami komorního soudu dal prokuratorovi za právo (r. 1592 dne 21. dubna) a odsoudil pány, aby Přimdu ve 4 nedělích (do 19. května) v moc královu uvedli. Zároveň i to dodáno, poněvadž od nich bratří toho, aby sumy v týchž majestátech na prostavení toho hradu a připsané od předešlých králův na týž hrad vynaloženy býti měly, ukázáno není, nýbrž od prokuratora provedeno, že dlouhým neopravováním a nestavěním týž zámek zpustl, že jim prokurator vynahrazením takových sum, na postavení téhož hradu obsažených, povinen není.[7]) Současně obeslána i Kryzelda o vyplacení své polovice, ale dobrovolně ji postoupila. Když se poddaní o nastávajícím vyplacování dozvěděli, hned na nohy povstali. Na hradě Přimdě byla hrubá střelba, kterou kdysi Jindřich starší ze Švamberka v první polovici 16. století uliti dal a pak strýcům Přimdeckým odevzdal. Největší kus litý r. 1512 měl erb Švamberský a nápis: Aus dem ffeuer bin ich gefloszen, Andres Pegniczer hatt mich gegossen. Dva poloviční falkonety byly

Erb na kostelní věži v Přimdě (str. 1.).

[1]) DZ. 23. H 29. [2]) DZ. 62. R 8, 19. G 4. [3]) DZ. 23. E 3, G 13. [4]) Arch. gub. [5]) DZ. 166. B 23. [6]) DZ 168. E 16. [7]) DZm. 219. E 13, reg. kom. soudu.

z r. 1515 a 1526 a též s erbem Švamberským. Kromě nich byly na hradě ještě tři takové falkonety bez nápisů a v jednom pokoji vysoko též dva kousky, ale k těmto již přístupu nebylo, poněvadž se schody rozpadly. Jiří Petr a Jan Šebestián ty tři největší kusy z hradu dolů do dvoru odvézti dali, ale Přimdečtí domnívajíce se, že střelba patří ke hradu, udeřili na zvon, střelbu služebníkům mocí odňali a do kostela odvezli. Od císaře sice přišlo poručení, aby pánům nepřekáželi, ale oni se zase svým způsobem omlouvali svádějíce na n. Jindřicha, že jeden kus na zvon, cymbál a moždíře rozliti dal, že na zámku 50 tuplháků a 25 celých háků bylo, ale ty že do Olše a Chyš odvezli. Není pochyby, že tato střelba Švamberkům navrácena.[1]) Teofil Lvovický ze Lvovic přejav od král. komisařův v létě r. 1592 Přimdu přisouzenou, psal se potom „hejtmanem JMC. na panství Přimdeckém". Nyní teprve se ukázala spousta na hradě. Král. prokurator o tom zprávu dostav vyžádal si při dskách komorníka Jana Melzoka Jesenického, jenž mu dán r. 1592 dne 25. srpna. Ten popsal podrobně celý hrad a zvláště část n. Adamovu, shledal sice některé oprávky, ale končil relací svou slovy, že v témž díle paní Kryzeldě náležitém nic, co by nového k pevnosti neb k bránění aneb aby lidé tam bydleti mohli, postaveno bylo kromě těch napřed dotčených oprávek. Také Kryzelda nelenila a sobě proti prokuratoru „na spatření stavení na zámku Přimdě" komorníka vyžádala. Týž komorník Jan Kninský ze Knína shlédl také hrad a jeho popis a co tu Adamem děláno bylo, ve zprávu uvedl, jež dne 29. srpna ve dsky zemské vložena byla.[2]) Jelikož by z toho dlouhé soudy byly povstaly, uvolila se král. komora ke smlouvě a slíbila Kryzeldě za polovici její jistotu na 5350 kop míš. dáti, naproti tomu uvolila se ona nejen své polovice Přimdecké, nýbrž i dvora manského v Orlově přikoupeného postoupiti. Roku 1592 dne 12. prosince nařídil císař Rudolf komisařům, kteří byli již od bratří ze Švamberka druhou polovici přijali, aby Kryzeldě časně věděti, potom k ní se najíti dali a od ní to panství přijavše Teofilovi Lvovickému k opatrování postoupili. Týmž nařízeno Kryzeldu ve sporu o střelbu na hradě vyslyšeti a od Václava mladšího z Donína ves Rosshaupt a dvůr Strobl, také soudem komorním císaři přisouzené, převzíti. Že to s přejímáním čerstvě nešlo, dokazuje jiný dopis císařský, daný r. 1593, 11. ledna, jímž se nařizuje Janovi Jiřímu ze Švamberka, aby také přijetí panství přítomen byl. Tak se stala Přimda v roce 1593 sice královským hradem zase, ale ještě téhož roku (dne 23. října) vyžádal si Rudolf svolení stavovské, aby panství Přimdecké prodati mohl, „poněvadž od panství královských daleko a k tomu v místě hornatém a neužitečném leželo a tak králům pro touž dalekost k žádné platnosti a zvůli nebylo".[3]) Poddaní i po těchto změnách ještě spokojeni nebyli. Roku 1593 stěžovali si lidé pod Přimdou do hejtmana, že jim brání v lesích, a jiní zase žalovali na něho, že jejich svobody obmezuje. Všechny ty nářky přestaly, když byli mezi několik pánů rozprodáni. S prodejem se příliš nechvátalo, neb císař si vypůjčil od Jiřího Bořity z Martinic 40.000 kop míš., v nichž mu zámek pustý Přimdu se vším panstvím zapsal.[4]) V červnu r. 1596 počalo se s prodáváním jednotlivých částí sousedním šlechticům. Dvůr Přimdecký (dnes Dvory) koupila Kryzelda z Lobkovic a jiní po dvou neb třech vesnicích i po jedné. Tak to veliké panství rozkouskováno. Strážští koupili sebe samy, ale jen čtyři léta tu svobodu vydrželi, upadše v dluhy. Dne 30. července prodal císař Přimdu i se vsí Újezdem obci městečka Přimdy.[5]) Ale ač Přimdečtí r. 1598 ves Újezd odprodali, přece nemohli týž statek udržeti, pročež od komory znova prodán (r. 1601, 3. února) *Andresovi z Lidlova*, komisaři pomezných cel, a Barboře ze Štamberku, manželce jeho.[6]) Ale s Přimdeckými měl Lidl obtíže. Někteří svévolní postavivše se prodeji na odpor, nechtěli člověčenství slíbiti, obecní vězení vytloukli a ty buřiče, kteří již do vězení dáni byli, mocně propustili. Ačkoli pak došlo poručení komory, aby člověčenství slíbili, oni přece tak neučinili, pokládajíce je za falešné a od Lidla podvodně vyjednané. Následoval tedy (31. srpna) rozkaz od samého císaře Přimdeckým, aby se poslušně zachovali a Lidlovi, aby s nimi jako křesťanská vrchnost nakládal.[7]) Na pustém hradě se arci již nebydlelo, pročež držitelé v domě v městečku obývali; od těch dob, co sestoupili poslední lidé z pyšného hradu, jsou také dějiny statku, který se ještě Přimdou nazýval, velmi suchopárné. Andres, jenž byl přijat za obyvatele království, zemřel r. 1613 a pochován na Přimdě; zboží Přimdecké připadlo po něm z části vdově Barboře, které již jedna polovice za živobytí jeho náležela, z části synu *Maximilianovi,* jenž při smrti otcově ještě let svých neměl; za tou příčinou uvázala se v poručenství nad ním a jeho polovicí sestra jeho Barbora, vdaná Tucherová, s ní pak se zaručil Jan Kašpar mladší Tucher ze Šoberova a na Orlově, tuším, manžel její.[8]) Roku 1615 došla mezi nimi a Přimdeckými královská výpověď. Přimdeckým přiznáno, že se mohou bez vědomosti vrchnosti stěhovati bez překážky a dítky své kamkoliv ženiti a vdávati, statky své prodávati, na obecních gruntech ptáky lapati, zajíce chytati, ryby loviti a též mezi sebe přijímati. Za povinnost jim uloženo vrchnosti za záplatu sloužiti.[9]) Roku 1620 propadla Přimda konfiskaci.[10]) Byla pak v držení bavorské rodiny Lindelo a r. 1675 přikoupena ke Dvorům.

[1]) Arch. gub. [2]) DZ. 168. L 18, L 20—22. [3]) Archiv Třeboň. [4]) DZ. 91. M 22. [5]) Arch. Přimdecký. [6]) DZ. arch. gub. [7]) Arch. gub. [8]) DZ. 136. J 17. [9]) Arch. gub. (německý překlad v Přimdě). [10]) Viz Bílkovy Děje konf. 327.

HRAD LOKET.

Pěkná poloha Lokte, která sobě rovného jen v Táboře, Bechyni, Boleslavi, Novém Městě, Ratajích a Znojmě hledá, vůbec jest známa. Obrazy všech těchto měst vyznamenávají se vysokými stavbami, které je převyšují a tak nemálo přispívají k malebnosti. Tak je to i u Lokte. Hrad jeho poskytuje na ten čas podívání znamenité, ačkoliv upravením svým na věznici mnoho již ze staré své způsoby ztratil. Vnitřek jeho okolo zadního dvora (nehledí-li se k veliké věži) neposkytuje nic více, než co ukazuje každý prostý starý dům; tím malebněji objevuje se starý hrad ten zvenčí. Z dáli malebná jest strana východní na vysoké skále stojící, z blízka lze pozorovati stranu jižní, a to proto, poněvadž podle ní jde cesta ke bráně. Tu lze viděti okrouhlou baštu, staré zdivo rozvalené, v němž se spatřuje starý zazděný vchod, starodávný palác s rohy svými zajímavými z boulových kamenů a černé zdi osmahlé, kteréž pocházejí z nynější průmyslné činnosti, pro kterou se žertovně říká, že v Lokti padá černý sníh.[1])

Řeka Ohře vine se tu mezi vysokými stránémi a kde je Loket, vine se okolo ostroha na způsob kličky. To jest příčina, že se tomu místu říkalo ode dávna Loket, z čehož povstalo něm. Elbogen a lat. Cubitum. Dotčený ostroh od severních výšin táhne se k jihu, tak že k jihu a východu volně, na stranu severní ale strmě spadá, a poněvadž souvisí s výšinou jen skrze úzké sedlo, u něhož se řeka k sobě znamenitě přibližuje, byl Loket pro pevnost jako stvořen. Proto vystavěn na nejvyšším místě hrad a na svazích a rovině pod ním podhradí, z něhož povstalo nynější město. Úzká ostrožna, která ostroh s výšinou spojuje, byla překopána příkopem ve skále vytesaným, k němuž šla jediná cesta úzká též ve skále vytesaná, tak že tu dav obléhajících nikdy proniknouti nemohl. Tak to trvalo až do sklonku 17. stol., kdež cesta již byla velmi obtížná, a proto skála vylámána a pohodlná silnice zřízena. K tomuto starému příjezdu přidělán v 19. století nový po železném mostě.

Město jest jižně a západně pod hradem a ačkoliv na všech stranách objato bylo řekou, přece ještě chráněno bylo hradbami a věžemi, z nichž ještě něco zbylo, zejména zajímavá věž pod radnicí, jejížto zpodek jest velmi starý a z prvních dob Lokte pochází. Cesta ke hradu vede z rynku ke kostelu sv. Vácslava, odkud pak se točí k východu; tu najednou se otočí k západu a vede po jižní straně hradu. Byla to tedy pravostranná cesta, jak ji vyžadovalo středověké opevnění. Kromě toho tu ke hradu ještě jeden příchod pro pěší. Na východní straně jeho za okrouhlou baštou jest staré již rozvalené zdivo, v němž jest zazděná branka. Výšina nad pravostrannou cestou opevněna byla bezpochyby jen dřevěným plotem, protože tu není ani nejmenší památky po hradbách; mezi plotem a hradem byl parkán a nyní je tu pěšina, kterou se může k dotčené baště a zazděné brance choditi.

[1]) Pro obmezenost místa nemůžeme se o tomto hradu tak šířiti, jak by toho zasluhoval. Pomůckou: Heber's Burgen V.

Nad kostelem otáčí se cesta k severu a k *první bráně*, která byla v prosté hradbě, ale ze starých dob pochází. Sklenuta je do končitého oblouku a veniře ozdobně vytesány, aby žlábky a pruty vynikaly. V pravo od ní je čtverhranatý domek nepravidelného základu, v němž chlévy, sýpky, ruční mlýn a světnice vrátného bývaly. Hned za severním koncem tohoto stavení jest *druhá brána* první podobná a také jen v hradbě. Z druhé brány vstupuje se do parkánu, který jde na severní stranu a pak k východu se zatáčí. Pravostranně jest vysoká skála, na níž stojí velká věž chránící tři brány a parkány mezi nimi, a po kraji skály starodávná hradba; v levo k západu stojí tak zvaný *markrabský dům*, starodávné stavení o dvou poschodích, jež má málo malých a nepravidelně rozestavených oken. Od r. 1725, když vyhořelo, se tu nebydlí. Název svůj, kterýž nedovedeme vyložiti, mělo to stavení již v 16. století; r. 1598 byly ve zpodu stáje a nahoře zbrojnice.

Třetí brána jest docela nová; nachází se ve druhé hradbě a jest ustavičně černožlutými vraty zavřena, protože vlastní hrad jest věznice c. k. okresního soudu. Brána nachází se v úzké uličce mezi skalou, na níž stojí věž, a venkovskou hradbou a stavením, za nimiž hradiště strmě spadá. Branou vstoupí se do *dvora* nepravidelných základů, který je na všech stranách staveními zavřen.

Nad branou vypíná se na skále *veliká věž*, čtverhranaté vysoké stavení, do něhož přístupu není. Jako u všech starých věží není v přízemí vchodu; branka jest na východní straně asi 9 m. vysoko, tak že se k ní jen po dlouhém žebříku přijíti může. Za starých dob se k ní přišlo asi po pavlačích aneb snad z nějakého dřevěného stavení, které stávalo na rovince, nyní prstí prý z popela vysypaného pocházející pokryté. Z dolejška dobře viděti, že v brance jsou schody, kterými se do horních poschodí chodívalo. Ze zpráv těch, kteří se do té věže dostali, vyrozumívá se, že u branky jest zpodní část překlenuta a v ní čtverhranatý otvor, jímž vězně do lidomorny spouštívali. U zpodu je to vězení starým rumem zasypáno. Pokryta jest věž starodávnou střechou, ale na její výšku příliš nízkou.

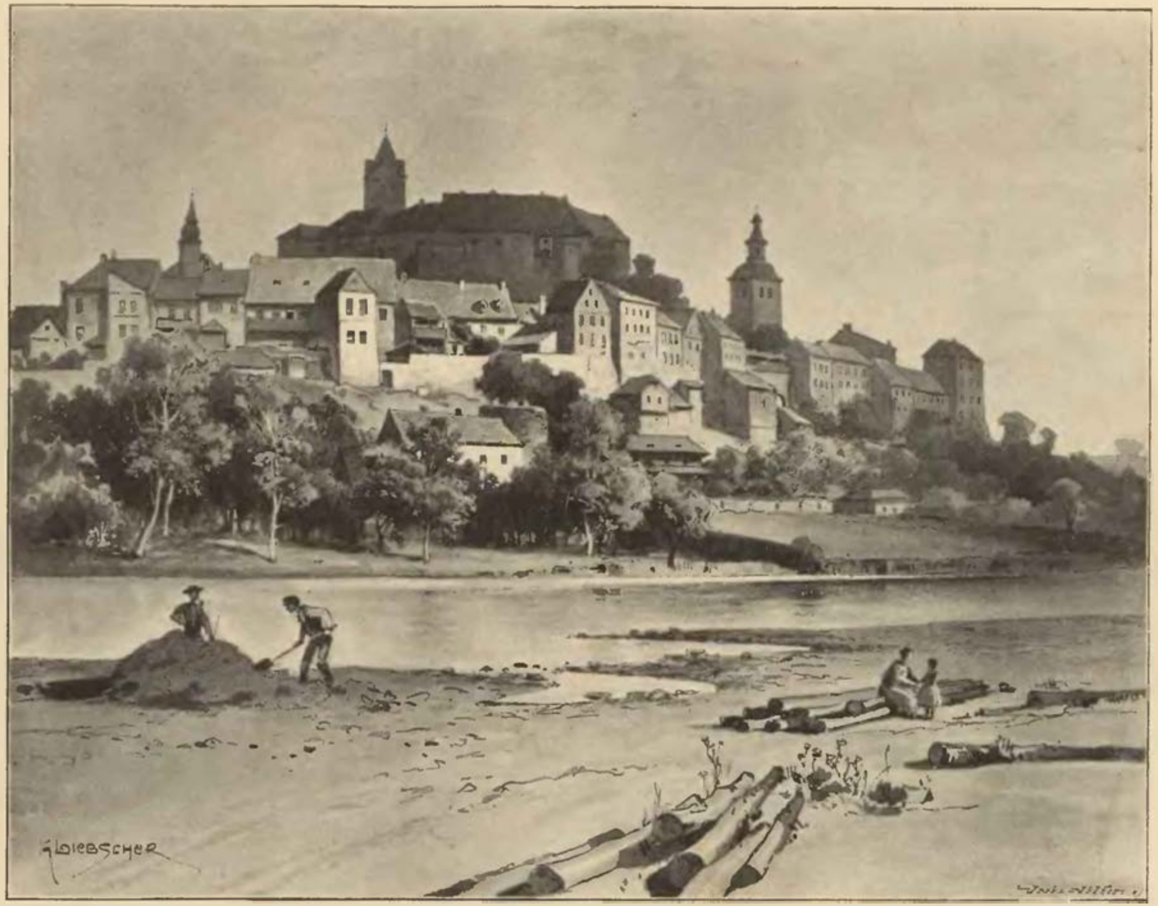
Ostatní stavení obsahují sice mnoho starého zdiva a tu a tam některou starou část, ale úprava jich pochází veskrze z nové doby. Stavení hned vedlé velké věže jest na ten čas zvenčí přístupné a na byty

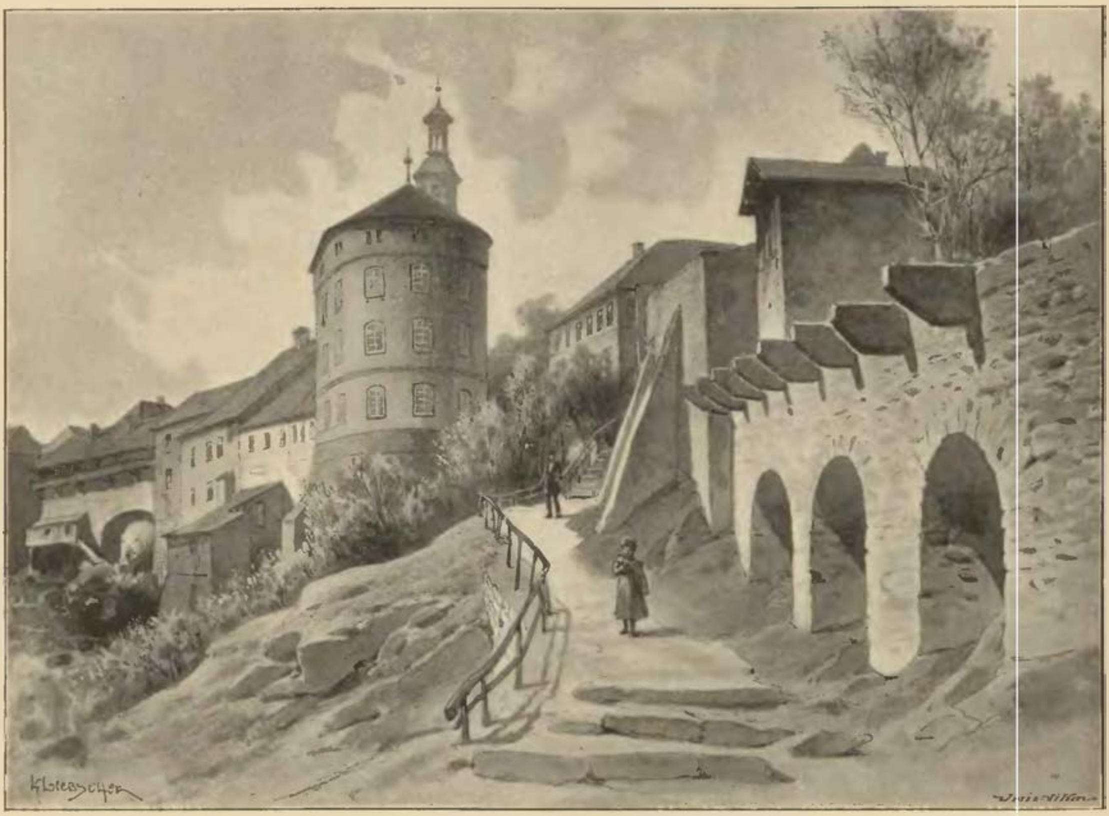
Hrad Loket od severní strany.

Loket.

Loket od jihu.

Okrouhlá bašta u bývalé brány do města Lokte.

upraveno. Jedné světnici tu (tuším hned pod věží) se říkávalo „felsstube", poněvadž bývala při samé skále. Vedlé tohoto stavení jest jiné stavení do čtverhranu založené. Ze strany dvora neposkytuje nic zajímavého; schody do horního poschodí nacházejí se v přístavku, který byl teprve v 19. století přistavěn. Zajímavější jest venkovská strana, zvláště prastarý zpodek, který z dob prvního hradu pochází. Zajímavé totiž jsou štukové kameny v jeho rozích, které mají boule neb hlízy a docela se kamenům na Chebské a Zvíkovské věži podobají. Takových hlízových kamenů jest v Lokti několik; jimi sesíleny jsou rohy tohoto stavení, jednotlivé takové kameny nacházejí se také v rohu velké věže a dva jsou ve věži, která jest pod radnicí. Toto vyskytování boulovitých kamenů v Lokti povede po podrobném prozpytování k rozluštění jich stáří; buď nejsou tak staré, jak se obyčejně za to má (Loket vznikl totiž teprve v 13. st.) anebo pocházejí z nějakého starého stavení, které při založení Lokte rozebráno.

Toto jako i ostatní stavení na hradě jsou o jednom poschodí, jen to stavení, které je při bráně proti věži, má toliko přízemí. Část jižních stavení vedlé čtverhranatého domu, právě popsaného, byla dříve dvě poschodí vysoká, ale protože r. 1825 byla tak sešlá, že se zřícenině podobala, nejhořejší část rozmetena. V této části v druhém poschodí byl palác Dvorská světnice (r. 1598 Obere gemalte grosse Hofstube), v nížto se šlechta kraje Loketského shromažďovala. Před zbořením bylo viděti na stěnách bohyni spravedlnosti malovanou, obraz Jeronyma Šlika z Holíče a erby rozličné. Na dveřích byla léta 1441 a 1529 vytesána. Světnicím vedlejším říkávali ještě ku konci 18. stol. Landstuben (Zemská světnice), ale tak se jmenovala jen jedna, a byl v ní velký stůl, za nímž manové k soudům zasedali. Také tu bývala světnice, řečená Knížecí. V přízemí (tuším v baště, na jih vynikající, která je nyní zemí pokryta) bývala mučírna; nástroje k mučení zůstaly tu ještě dlouho potom, když útrpné právo bylo zrušeno.

Na jihovýchodní stranu vybíhá polookrouhlá (nejvrchněji rohatá) bašta, která má ze dvorské strany jedno poschodí. V přízemí jest obyčejně klenutá světnice. Nad tím jest tak zvaná *kaple (stará)*, velmi zajímavá místnost s 3 okny, teprve později vylomenými. Klenutí její bez prutů sbíhá se ve

tři svorníky. Na jednom z nich jsou proutky stočené, tak že připomínají starou písmenu A a mezi nimi tři růžice, snad rodinu Šliku neb Štampachu připomínající. Na druhém je jako písmena D a vedlé ní pulměsíc, na třetím znamení, podobající se písmeně T. Znamení ta jsou ve slohu 14. věku, ne-li starší. Po stranách kaple jsou výklenky. Vedlé této bašty k jihozápadní straně jest světnice s arkýřem nahoře pod střechou.

Severovýchodní dlouhé stavení má zvenčí starodávní, ze dvora moderní způsobu. K němu na dvorské straně je přistavěno malé stavení, v němž se nachází hluboká *studně*, ve skále vytesaná. Z ní jde na severní stranu štola snad k nahánění vody určená. Na severovýchod vybíhá tak zvaná *dolní bašta*, polookrouhlé stavení, v jehož hořejší části r. 1830 kaple zřízena. Je to nízká, nepříliš prostorná místnost, která bývala před tím skladištěm. Oltář se stolicemi a nářadím přenesen sem z kostela sv. Jana. Pod dolní baštou a pod tím celým stavením nacházejí se v podzemí sklípky ve třech podnebích nad sebou. V jednom z nich, starém to vězení s kamenným sedadlem, ještě leží na zemi pouta, v jiném jest železný kruh. Za starých dob bývaly vězením jen spodní místnosti, neboť podlé inventářů r. 1598 zdělaných byly tu dřevárny, lázeň (u studně), konice, chlebnice, pekárna a spižírna. Ze světnic, které bývaly nad tím v přízemí, připomínají se starý fraucimor, hraběcí světnice (u studně) a malá úřední světnice. Veškeré místnosti a všecka stavení, pokud se jich potřebuje, jsou upraveny na věznice.

Loket jest sice starý, ale před r. 1234 se nepřipomíná.[1]) Jeho předchůdcem jako přední místo v těch končinách byl hrad Sedlec u Karlových Var a po něm se ten český kmen, který v údolí Ohře a nižších polohách při něm obýval, Sedličany nazýval. Až do dob krále Vladislava I. sídlili na tom hradě úředníci královští, ale po tomto panovníkovi dostalo se Sedlecko v držení hrabat z Vohburka a po nich císaři Bedřichovi I.[2]) Za něho bezpochyby kraj ten z Chebu spravován a hrad Sedlec zanikl. Když tedy Přemysl I. zase Sedlecko ujal, byl bezpochyby hrad Sedlec rozvalen a sklesl na kostelní vesnici, a pro spravování téhož kraje postavena nová pevnost na lokti Ohře. Buď to učinil Přemysl (k čemuž by poukazovalo české pojmenování) aneb již před tím císař Bedřich (k čemuž by poukazovalo vyskytování se boulového kamení). Pod hradem, po západním zpusobu vystavěném zřízeno podhradí, a držitelé okolních zemanských statku bydlili na hradě jako hradčané (castrenses), aby byli pohotově k jeho obraně.[3]) Prvním nám známým purkrabí byl *Sulislav* (r. 1234—1239), za něhož se také německý název vyskytuje, protože podhradí bylo přistěhovalými Němci osazeno a také po zemi mimo Čechy (r. 1234 Kojan, r. 1239 Kojata) se také Němci osazovali. Roku 1239 přijel sem král Vácslav, vyjednávaje odtud s Kunrátem, králem římským, v Chebu meškajícím.[4]) Ke sklonku panování téhož krále stal se purkrabí na Lokti *Jaroš ze Slivna* (neb *Fusperka*[5]), jenž králi věrnost s hradem Loktem zachoval, když se proti němu syn Přemysl vzbouřil. Hrad ten pak sám třetí králi přemoženému zanechán a zůstal ovšem v jeho moci, i když se zase králem stal. Po smrti královĕ byl Jaroš odvolán a na jeho místo posazen *Oldřich z Valdeka*, číšník mladého krále, jenž se vyznamenal r. 1257 při obraně Mühldorfu.[6]) Okolo r. 1264 zase Oldřich odvolán z Lokte a povýšen za purkrabí Pražského; dosazen sem zase Jaroš, který byl ještě r. 1268 purkrabí i Chebským i Loketským.

Až do té doby řízeno bylo Loketsko tak, jako všechny ostatní kraje, tedy zpusobem staročeským. Přemysl II. chtěje výnosnost jeho zvýšiti, osadil venkov německým lidem, v čemž mu kláštery Teplský a Osecký napomáhaly. Mnohé vsi klášterní vyňaty z moci purkrabské a odcizeny znenáhla Loketsku. V prvních letech krále Vácslava II. držel *Bedřich* hrabě *Colerský* a purkrabí Normberský Loketský kraj též jako purkrabí, zejména r. 1285.[7]) Po něm následoval r. 1294 *Hynek z Lichtemburka*, a nástupce jeho *Vilém Zajíc z Valdeka* byl prozatím posledním purkrabí panského stavu.[8])

Asi v ty doby, snad i před tím, změněny řády v Loketsku, jež až do té doby bylo tak spravováno jako ostatní kraje. Jednotlivé vesnice a dvory propůjčovány rytířům po většině německého puvodu manským právem ovšem zase německým. Znenáhla povstala v Loketsku trojí manství. Jedna patřila ke hradu Lokti a nazývala se Kamenská manství (Steinleben) po hradě Loketském, jemuž, tuším, lid Stein říkával. Druhá byla tak zvaná Leuchtenberská léna, která byla v západní části Loketska a teprve ke sklonku 15. stol. Lokti podřízena. Třetí byla Plavenská léna. O vzniku a dějinách těchto dvou posledních málo známo jest. Manové Loketští jsouce při pomezí, měli duležitá práva. V držení statků měli zákonitou posloupnost, provozovali nižší myslivost a berni platili jen podlé zvyklosti svého kraje. Osvobozeni byli ode všech souduv království, jsouce povinni jen před králem aneb Loketským purkrabí odpovídati.[9])

[1]) V německém ČČM. 1831 str. 464 uveřejnil Kropf nejstarší zprávy o Loketském kraji připomínaje r. 1184 Jiříka purkrabí Loketského, ale tu zprávu přejal z chybného opisu Paprockého (o st. pan. 14, srov. Reg. I. 611), nesmyslně pak pokračuje, že kraj mezi Žandovem a lesem jmenoval se Loketskem a že r. 1222 Marek, syn Jiříkův, byl purkrabí Loketským. V Erbenových a Emlerových regestech o tom není potuchy. [2]) Palacký Ib. 416. [3]) Reg. I. 391. [4]) Palacký Reg. I. [5]) Poprvé r. 1253. (Reg. I. 618.) [6]) Pertz, Mon. Germ. XVII. 399. [7]) Gradl, Mon. Egrana I. 137. [8]) Reg. II. a III. díl. [9]) Reg. IV. 365.

Později vyvinula se z toho zvyklost, že měli svuj *manský soud* na hradě Lokti a jednání jeho řídil *zemský sudí*, jenž byl králem ustanovován. Kdy se to tak ustálilo, není známo; možná že teprve za Šliků a že do té doby purkrabí na soudě předsedal. Rok co rok obsíláni manové zemským poslem, aby v úterý po sv. Valpurze přišli na hrad. Přísežní manové (totiž ti, kteří minulý rok na soudě seděli) vybrali dva z nepřísežných a tito dva z přísežných a ti čtyři vybrali 12 manů, kteří měli na soudě zasednouti. Jména jich napsána na ceduli a dána ke schválení tomu, kdo hrad držel. Soud ten byl pak ve všech městech a městečkách vyvolán. Pak zasedla tři práva, jedno po druhém a po 14 dní, a v úterý po sv. Michálu a v úterý po kraje sv. Erhartu zase seděla tři práva, tak že soud zahájen devětkráte do roka. Po rozsudku poslal soudce k odsouzenému a vyzval jej, aby se po 14 dní smluvil; jestliže se to nestalo, vyzván po druhé a naposled; pak následovalo vykonání nálezu. Manský soud byl také nejvyšším právem pro všechny soudy v kraji, a druhou stolicí byl manský soud Tachovský. Sedlská práva byla v Lokti, Sedlci, Boru, Starém sedle, Falknově, Kynšperce, Hertenberce. Popravy byly v Lokti, Ostrově, Falknově, Kynšperce a Hertenberce. Manských statků bylo okolo třiceti.[1])

Důležité události zběhly se na hradě zdejším za krále Jana. Když náruživostí králové Elišky strannictví v zemi podněcováno a podporováno a za té doby, co králová v nepřítomnosti manželově správu zemskou držela, povstala domácí válka. Králová nechtíc na to patřiti, odebrala se (r. 1317, 20. června) s dětmi svými na Loketský hrad a tu po čtvrtletí přebývala. Když svou neústupností do úzkých přicházela, volala krále do země. Týž přibyl do Lokte dne 12. listopadu se zástupem několika set branných. Mnozí páni přišli k němu, těšíce se na obrat a doprovodili jej odtud i s královnou do Prahy. To byl opět počátek nové války. Mezi tou děti královy zůstaly na Lokti pod opatrováním Ondřeje z Junged purkrabí.[2]) Ku konci měsíce března přijel do země císař Ludvík, aby svaděné mířil. Ku konci měsíce března r. 1318 dojel do Chebu, odkudž s králem odejel do Lokte. Sem byl volán také Vilém Zajíc, přední bojovník protivné strany, s níž uzavřeno příměří na tři neděle. K projednání dokonalého míru svolán obecný sněm do města Domažlic. Ještě na počátku měsíce dubna se král v Lokti zdržoval.[3]) Mír trval nějaký čas, až zase neshody mezi králem a královou povstaly (r. 1319). Král velice hněviv přišel se zbrojným lidem do Lokte, kdež králová posud bydlila. Vstoupiv do hradu, rozkázal hned, aby posádka tamější opustic místa svá na věžích a zdech, postoupila jich lidem od něho přivedeným, a když oni zaraženi jsouce rozkazem nenadálým, octli se na rozpacích, kázal hned střileti do nich, jako do nepřátel. Králová ulekla se velice, domnívajíc se z počátku, že manžel její snad smyslem se pominul, ale z klamu svého brzy vyvedena jest, když on nejen od nejvěrnějších jejích služebníkův a služebnic, ale i ode všech dítek ji odloučiv, do Mělníka poslal. Čtvero dítek královských podrženo v Lokti a nejstarší syn Vácslav (Karel), o němž králi doneseno, že jej chtějí učiniti králem, chován jako vězeň se dvěma služkarni v temné komůrce, kdež po dva měsíce nebylo mu světla spatřiti, leda malou dírou ve zdi.[4]) Rozkazy královy vykonával purkrabí Mikuláš Vinkler,[5]) jenž proto zbohatl.

Dosud byl farní kostel Loketský mimo hradby (tuším na místě kostela sv. Jana křtitele), ale okolo r. 1325 král jej na nynější místo přeložiti kázal. Stavbu tohoto kostela řídil bezpochyby purkrabí Sejc (Sejfryd), jenž ještě r. 1330 ve svém úřadě zůstával.[6]) Asi v ty doby byl Loket zastaven komusi, ale vyplacen r. 1333, když mladý král Karel se do Čech vrátil. Od té doby zůstal Loket po celé století v přímém držení králů. Král Jan r. 1341 práva manů sepsati kázal, což pak r. 1349 králem Karlem, synem jeho, stvrzeno.[7]) Týž král (r. 1352) obci „městečka a podhradí" Lokte německým a latinským listem výsady krále Jana, které jim shořely, obnovil, uděliv jim taková práva, jako mívala královská města.[8]) Pro důležitost jediné brány městské opatrování její nebývalo obci svěřeno, nýbrž manům, začež drželi několik dvorců. Karel právo to potvrdil r. 1359 bratřím Sletenerům.[9]) Karel sám se tu v l. 1370, 1372, 1374 a 1376 vždy po několik dní zdržoval.

Král Vácslav IV. potvrdil r. 1382 výsady města a předměstí a purkrabství udělil *Zdimírovi ze Sedlce*, který v l. 1383—1397 některá práva králova v kraji vykonával.[10]) K ruce měl Jindřicha Rausengrünera jako místopurkrabí. Od tohoto koupil Zdimír r. 1387 plat, jejž daroval k oltáři Matky boží v kostele Loketském. Král Vácslav potvrdil r. 1388 práva manův[11]) a sám se tu v l. 1389 a 1398 zdržoval. Purkrabí tu byl r. 1398 nějaký Vintíř. Týž se připomíná v zemském míru r. 1398, 16. května, který markrabí Prokop jako správce zemský pro zemi Chebskou a Loketskou se sousedy v Říši učinil. Účel jeho byl pronásledovati škůdce, kteří s místa na místo přebíhali. K vykonávání toho udělil král r. 1406 i městu vykonávání popravy v kraji.[12]) Asi okolo r. 1405 stal se purkrabí *Albert starší z Kolovrat* a na Libšteině,

---

[1]) Urbář Loketský (museum). [2]) Reg. III. 170. [3]) Reg. III. 177. [4]) Palacký, [5]) Reg. III. 231. [6]) Reg. III. 438, 644, říš. arch. Mnichov. [7]) Arch. gub. [8]) Oba originály v Lokti č. 1 a 7. [9]) Arch. Roudnický. [10]) Arch. Loketský, lib. conf., erect. XII. 23, 51. Invent. S. Thomae. [11]) Arch. gub. [12]) Arch. Loketský.

Loket. Motiv z hradu.

po dlouhé době zase osoba panského stavu, který až do r. 1412 purkraboval.[1]) Zejména byl hejtmanem, když král Vácslav zemský mír se sousedy obnovil, a proto hejtmanovi uloženo, aby na hradě Loketském 24 koní choval.[2]) Toho roku král potvrdil obci Loketské opatrování brány, jež nedlouho před tím koupila. Po Albertovi následoval v purkrabství *Janek Maleřík*, jenž na jaře r. 1413 Nejdek koupil a zboží Kraslické k Loketskému kraji připojil. Poněvadž byl Loketský hrad velice sešlý, dovolil král Jankovi, aby na něm 200 kop prostavěl a zapsal mu je na hradě Hertenberce. Purkraboval tu i r. 1420.[3])

Král Zikmund potvrdil r. 1420 dne 16. července svobody města Lokte a dovolil, aby purkrabí zemského sudí a písaře po radě městského úřadu volil a ti aby i purkrabí i radě přísahali. Hned potom stvrdil také práva manův.[4]) Asi r. 1422 zastavil Loket *Půtovi z Ilburka*, poněvadž mu tento statek Mšený odevzdal a velké peníze si za službu a jinak počítal. Po Zikmundovu způsobu stalo se to zběžně a Loket mu zatím odevzdán jako purkrabí v 6012 kopách, ale při pořádném počtu r. 1426 zastaven mu kraj jen v 4762 kopách.[5]) Asi v ty časy (snad r. 1427) byla obava, že vojsko pod obojí na Loket útok učiní, pročež rada dala předměstí vypáliti a pobořiti,[6]) aby se tu Čechové usazovati nemohli. Za to daroval král obci (r. 1429) oboru mezi Loktem a Ohří, aby tu založili nové předměstí, ale to teprve tehda, kdyby již Půta Lokte neměl.[7]) Mezi Půtou a krajem srozumění nebylo. Půta osoboval si práva jako král a žádal na manech a městech, aby mu rok co rok berni královskou platili. Když se proto bouřili, rozkázal král Janovi falckrabí na Rýně, aby je srovnal. Ten r. 1427 dne 6. listopadu vypověděl, že manové berní

[1]) Lib. conf. [2]) Arch. Chebský. [3]) Arch. c. k. dvorský [4]) Arch. Loketský a gub. [5]) Diplomatář Ilburský. [6]) O nějakém skutečném útoku na Loket nikde nic nenacházím. Roku 1429 v říjnu přijel Jakoubek ze Vřesovic se 200 koňmi, ale zase odjel. (Arch. Chebský.) [7]) Arch. Loketský.

Brána do hradu Loketského.

povinni nejsou.[1]) Za nedlouho a zvláště když nebezpečí od podobojích pominulo, povstaly nové rozmíšky pro nátisky Putovy. Císař ustanovil jim rok a nařídil r. 1432 dne 7. března Chebské radě, aby potřebné písemnosti a svědomí opatřila.[2]) Zároveň rozkázal klid mezi stranami, ale Puta rozkaz ten za hřbet klada, po kraji vraždil a pálil, v čemž mu zase od protivníků opláceno. Loketští odňali mu nějaký věnec (perlový), číši a lžíci a donutili jej (snad jej zajavše) k zápisu na mír. Výpověď se stala teprve v září r. 1434. Dne 28. září potvrdil císař práva města a manův[3]) a dne 29. září rozkázal mír mezi stranami. Půta odsouzen, aby zaplatil, co komu je dlužen, a Loketským zase nakázáno, až by zaplatil, aby mu vrátili vzaté aneb zaplatili. Zajatí měli býti z obou stran propuštěni, a Půta měl velkou pušku, kterou na Lokti nechal, tam zanechati, začež mu král slíbil v Uhrách tolik mědi dáti, co by vážila.[4]) Zároveň císař vyňal kraj z moci Půtovy dav mu pojištění na dluh a ke kraji připojil zboží Hroznětínské, jež od kláštera Teplského koupil.[5]) Asi tři léta držel císař Loket sám. Ale r. 1437 potřeboval peněz a vypůjčiv si je od *Kašpara Šlika,* purkrabí Chebského a kancléře, zapsal mu hrad a kraj Loketský i s many a vším příslušenstvím. A poněvadž hrad, jenž byl pokládán za královské obydlí, velmi sešlý byl, zapsal tolik peněz, kolik k jeho obnovení bylo potřebí. Zároveň mu zapsal roční plat 100 uherských zlatých na udržování Andělské hory.[6])

Kašpar Šlik byl osobou v tehdejších bězích velezajímavou: jako důvěrník dvou králů měl nemalou působnost v záležitostech zemských a získal nemalé bohatství (totiž kromě Loketského kraje) Basano, Holíč a Skalici, pojistil rodu svému přední postavení v stavu panském, ač sám jen ze skrovné

---

[1]) Arch. gub. Purkrabími byli r. 1429 Hes Slavatský, r. 1430 Martiu Nosek z Bořitova, r. 1433 Matěj Henigar a r. 1434 Jan z Kageru. [2]) Diplom. Ilburský. [3]) Arch. Loketský a gub. [4]) Arch. Roudnický. [5]) Arch. Teplský. [6]) Arch. gub. Srovnej i Arch. č. II. 420.

rodiny městské pocházel.[1]) V pokojném držení Lokte zůstával do r. 1444. Tu zdvihl proti němu válku Vilém z Ilburka, syn Putův, pro nezaplacení peněz, které otci jeho císař Zikmund dlužen zůstával, Loket vyvadiv.[2]) Roku 1449, dne 4. července zemřel Kašpar přirozených dědiců nemaje. Statky jeho dědili po něm bratří *Mates*, *Václav* a *Zikmund*, synové Mikuláše, staršího bratra. Za jejich vlády uhodil hrom do velké věže hradu (r. 1454), jejíž střecha shořela. Noví páni utiskovali many, kteří r. 1459 potvrzení svých svobod dosáhli, i města, žádajice na nich placení berní, manové pak se z toho vytahovali řkouce, že berně patří králi. Válka z toho ovšem nesměla býti, jako byla za dob Zikmundových, ale Šlikové žalovali u krále. Král Jiří jsa r. 1461 dne 7. března v Teplici u přítomnosti stran a Kašpara z Aurbachu, zemského sudí Loketského vypověděl, aby města a manové ve dvou letech zaplatili 1300 kop, kterých by se užilo k dobrému hradu, ale v budoucích dobách aby ani králi ani komu jinému berní neplatili, leč by sami té vůle byli platiti. Nedlouho potom král potvrdil Šlikům zápisy jich na Loket.[3]) Peněz od manův a měst položených užito r. 1462 k vyplacení Hertenberka a Nejdeka, jež připojeny k Loketskému kraji a ponechány Matesovi, jenž na ně 700 kop připůjčil. Když pak Mates králi Nejdeka postoupil, připsáno mu za to 2000 fl. na Lokti.[4]) Šlikové a Loketští králi zůstali věrni; Šlikové i potom, ale Loketští se r. 1468, 18. prosince povinnosti zřekli a králi odpověděli. Ale protože prvopis se posud v Lokti nachází, zdá se, že jim tento zápis navrácen. Mezi Šliky a Loketskými totiž od několika dob byly kyselosti; ze strany Šlikovské žalováno na neposlušnost Loketských; jaké stížnosti Loketští měli, není nám známo. A poněvadž Plavenští, nepřátelé Šlikův, drželi se Uherského krále, šli Loketští odtud s nimi. Vzdorovitost Loketských konečně Matesa a Václava dojala tak, že se odhodlali na jaře r. 1471 hrad a kraj Albrechtovi knížeti Saskému prodati. Kníže zavázal se jim 23.000 fl. r. zaplatiti a poslal do Lokte a kraje rady své, aby od nich slib poslušenství přijali. Loketští sice je pustili do města, ale co do učinění slibu se z toho vytáčeli a chtěli míti rozmyšlenou. Vyjednávajíce s radami poslali zatím k Plavenskému, chtíce ho do města a na hrad, který byl nedostatečně opatřen, vpustiti. Když tedy rady zase dne 25. března k městu přicházeli, stříleno na ně, a přístup do hradu přes řeku také jim byl zastaven a k tomu odpor Loketských byl sesilován lidem, který sem od Plavenského poslán. Ponévadž kníže za radami lid svůj poslal, hotovili se tito k tomu, aby se do hradu dostali, ale to nebyla tak snadná práce, poněvadž se jim vojáků, řemeslníků a zásob nedostávalo. Když pak lid přišel, položili se ze dvou stran před městem, kdež mladší Plavenský osobně přítomen byl a nakvap pomoci od Uherského krále a Plzenských jednotníků vyhledával. Jak se zdá, octli se Loketští na konci měsíce března v úzkých a proto vyjednávali. Dne 1. dubna smlouva učiněna skrze dva many a tři měšťany mezi Matesem a Václavem a Loketskými tak, aby tito zase oněm poddáni byli a obojí nikoho k sobě nepouštěli; a chtěli-li by Šlikové postoupiti panství svého komu jinému, to nemělo se státi, leč s volí toho Českého krále, kterého i papež i císař za takového uznají. Také i to umluveno, že i Sasové i Plavenští mají odtáhnouti. S Plavenským Šlikové míru neučinili a trvala mezi nimi válka i potom. Mezi tím se i Uherský král namáhal, aby Lokte nabyl, žádaje města v kraji, aby jej za svého hejtmana přijala. Loketští tím posilněni jsouce, pozdvihli se zase a přístup k hradu od Ohře zatarasili. Zároveň i Plavenský se hotovil, aby hrad a město násilně opanoval. Loketští pánům škodili, jak mohli, a Plavenským, když brali, překážek nečinili. Potměšilý útok na Šliky učiněn dne 22. července tuším r. 1473; byv několik dní před tím připravován. Ráno povstal oheň pod samým hradem v domě jistého stranníka Plavenského, který přítomen nebyl. Odtud se vzňali jiní domové pod hradem. Mikuláš, Matesův syn, spatřiv oheň ten ve Falknově, pospíchal na pomoc, ale mezi tím že i hrad hořel, nebyl vpuštěn do města. I pustil se k Ohři, přeplaval přes řeku a po skále se dostal do hradu. Ten ovšem proto, že se tam nemohl hned dostati, se vším nářadím shořel, tak že z něho nic nezůstalo, leč jen markrabský dům. Když potom Mikuláš do města sešel a hasiti pomáhal, přitáhl lid Plavenského k městu a vynutil si, že byl vpuštěn. To vida Mikuláš, ujel na hrad a kvapně jej lidem svým opatřil. Ale poněvadž se pověst o tom záhy roznesla a lid venkovský, který Šlikům přál, valem se k městu hrnul, nuceni byli Loketští Plavenského z města pustiti.[5]) Za to se pomstili Mikuláš a Václav dne 30. září buď téhož neb následujícího léta tak, že spojivše se se dvěma pány z Frank v noci se do hradu vloudili, pak město přepadli a zapálili, při čemž i kostel shořel. Dostavše je pak ve svou moc, vyhnali sousedy odporné a ostatní donutili k poddanství. Následek toho byl, že r. 1475 na Matesa a syny jeho v Římě klatba vyhlášena. Avšak Šlikové majíce dosti mocných přátel obdrželi zase absoluci.

Vladislav král potvrdil (r. 1476) Matesovi a synům jeho *Mikuláši*, *Jeronymovi* a *Kašparovi* zápisy na Loket a ponechal jej jim do jich všech životů. Potom r. 1477 svobody manů a r. 1479 města potvrdil.[6])

---

[1]) Nemohouce tu o něm šířiti slov poukazujeme k Nauč. Slovníku. [2]) Viz o tom obšírně Arch. č. I. 285, II. 420 atd. [3]) Arch. gub. Palacký, Urkund. Beiträge 242., arch. č. VII. 549. [4]) Arch. gub. [5]) Schlesinger, Die Chronik der Stadt Elbogen, K. Köpl, Ein Beitrag zur Geschichte der Fehde der Schlicke mit der Stadt Elbogen. [6]) Arch. gub. a Loketský.

Když však od vypuzených Loketských stížnosti docházely a Plavenští posazovati nepřestávali, jal se král proti Šlikům na právo nastupovati a pohnal nejprve měšťany Loketské k odpovídání, že slíbili poddanost, ale poněvadž tito se vymluvili, že slíbili jen pokud se zápisů královských dotýče, puštěno to zase (r. 1483). Šlikové nalezli konečně nový zpusob vyváznouti z právních nesnází, davše sobě padělati majestát, kterým císař Zikmund Kašpara a bratří jeho z moci císařské z právomoci všech soudů vyňal tak, aby jen před císařem aneb tím, komuž by poručil, stáli. Když tedy Jeronym r. 1486 k zemskému soudu pohnán byl, zastíral se tímto majestátem. Soudcové nepravosti jeho nepoznali, ale dobře vědouce, že na soudě zemském i král státi musí, prohlásili, že král Zikmund neměl práva takovou svobodu dávati.[1]) Asi tehda aneb krátce před tím byli se Mikuláš, Jeronym a Kašpar, synové Matesovi,[2]) rozdělili tak, že první dostal Falknov, druhý Ostrov a třetí Loket. Ale r. 1489 došlo k novému dělení, při němž Mikuláš dostal Falknov a jiné statky a Kašpar Ostrov se statky. Na Loketském hradě obdržel Mikuláš markrabský dum, Jeronym dva domy s kuchyní a sklepy, město a huti mezi branami, a Kašpar dům řečený Červená komnata.[3]) Jeronym zastával královská práva nad many a krajem, ale tak nešťastně, že způsobil nové zápletky. Nešetrným jednáním many proti sobě bouřil. Dav pak r. 1490 starého mana Mikuláše Pernšteinara, mluvčího manův, za gleitem královským zajíti a nazejtří bez řádného slyšení stíti, kromě toho mana Hysrli na Chodově nočního času přepadl a tvrz jeho ztekl. Boje se pak trestu r. 1491 úřad Loketský v přítomnosti Jiříka z Reicenšteina hejtmana *Zikmundovi ze Švarcenberka* odevzdal a jel do Uher, aby krále uchlácholil, ale nedojed do Budína, od loupežníkův zavražděn (r. 1491, 11. července). Poněvadž synové jeho *Šebestian, Kvirin* a *Albrecht* nezletilí byli, spravoval statek jich Kašpar až do r. 1496. Mezi tím byla v zemském soudě pře vedena proti bratřím Šlikům pro nátisky, které kraji činili. Mates, který nestál, odsouzen jest statku, a synové Jeronymovi odsouzeni pro zavraždění Pernšteinara, aby dali 200 fl. na záduší a nahradili škody (r. 1497, 3. června). Nález ve při s many odložen k jinému času.[4]) Král Vladislav byl nějaký čas úmyslu Loket od Šliků vyvaditi, a proto dal plnou moc Jindřichovi ze Hradce, aby jej vyplatil, ale poněvadž ještě Kašpar měl život zapsaný, upuštěno od toho, a Jindřich zápis vrátil. Šebestian a Kvirin potom dělali nátisky městu, žádajíce na něm slib jako u vlastních poddaných a nechtíce jim vydati klíče od bran, jež jim byly r. 1474 vzaty. Na jich prosby odpovídal Šebestian, že oni jsou jeho, poněvadž má na nich peníze, že on je jejich král a císař a jiného pána že nemají. Na žaloby jich u krále konečně r. 1498 výpověď učiněna a Loketským navráceny jich bývalé svobody.

Od té doby přísahali pánum jen jako zástavním držitelum.[5]) Ale i potom nebylo pokoje, protože Šebestian jsa násilné povahy, o nic jiného neusiloval, než aby město v dědičnou poddanost si uvedl a nerad poslechl. Když král opouštěje Čechy (r. 1502) sadil byl po krajích nové hejtmany a pro Loketsko ustanovil Jindřicha z Plavna, Šlikové mu odepřeli poslušenství. Šebestian Loketské všemožně sužoval. Protože měl v moci klíče od bran, libovolně otvíral a zavíral město, třebas na celé dni, aby měšťany učinil povolnějšími. Usiloval o to, aby všecku samosprávu městskou zničil. Popíral radě právo popravy, chtěl konšely sázeti sám, popíral právo lidi do města přijímati a žádal, aby odvolání od městského soudu šlo jen k němu. Za to mu Loketští činili také příkoří. Dne 14. prosince r. 1502 vstoupili ve spolek s many na společnou obranu, k němuž za nedlouho i Karlovarští přistoupili. Ale poněvadž směr tehdejšího panstva šel k tomu, aby otročili, zase deset pánů poslalo Loketským pohrůžku psanou, budou-li Šlikům příkoří činiti. Na štěstí pro Loketské došlo dne 6. února r. 1503 k obyčejné při svatbách pranici, ve které Šebestian se s Pluhy a Gutšteiny znepřátelil. Bratři Hanuš a Šebestian Pluhové donuceni od Šlika, aby se na Lokti stavěli, ale Jan a Volf bratří z Gutšteina, kteří je byli namluvili ke svatbě, přišli dobrovolně sdílet jejich osudů. Šebestian Pluhy, ač se volali na zemský soud, kázal vsaditi do městského vězení, ale Loketští znajíce práva lépe než on, ho neuposlechli. Dáni tedy do města, ale když krajský hejtman a ostatní Gutšteinové s 5000 brannými (9. února) před město přitáhli, vymoženo propuštění zajatých na svobodu; obě strany zavázaly se státi o při svou v Praze na soudě komorním k roku sv. Martina (11. listop. 1503). Také pře, kterou měl Šebestian s městem, k témuž dni odročena. Mezitím ale král rozmysliv se podal té věci na soud zemský k suchým dnum Jeronymským. Loketští stáli sice, ale že k nálezu nedošlo, odjeli zase. Když potom nestáli o sv. Martině na soudě komorním nenadavše se, že by toho bylo potřebí, puštěno jest na ně Šlikům právo stanné. Nicméně po mnohých žalobách dal král 17. prosince manum a měšťanům Loketským a Varským nejen dovolení, brániti se společně násilím i křivdám, kteréž by je potkaly, ale i psaní pohrůžčivé, které Šlikům měli sami podati. Tři rytíři a dva měšťané nesli ten spis dne 4. ledna r. 1504 na hrad. Když přišli ke bráně, šel jim Šebestian vstříc a vida mezi nimi Otu ze Šparneka, pustil se s ním do svády, až i za zbraň potrhoval. To vida Šparnekár dobyl meče, ale rychle po schůdkách ustoupil. Za ním poslal

---

[1]) Palacký, Arch. č. VI. 558. [2]) Mates zemřel r. 1487, ale synové se za jeho živobytí prozatím rozdělili. [3]) Elbogner Chronik. [4]) Arch. č. VI. 561, Elbog. Chron. [5]) Obšírně v dotčené kronice, viz též u Palackého 401, 403. Hejtmanem byl r. 1499 Fabian z Feilče.

Šebestian pacholka s kopím, který ho honil až do města; zároveň Šebestian vzav oštěp zavřel městskou bránu a zpurně žádal purkmistra za vydání Šparnekára, který se byl k němu do domu utekl. Loketští nepovolili, tak že se Šparnekárovi v noci podařilo z městské hradby se spustiti. Poněvadž Šebestian městu proto hrozil, hotovily se obě strany k boji. Šebestian zásobiv hrad pušky všechny namířil k městu a požádal pomoci od strýce Mikuláše Falknovského a knížat Saských.[1]) Válka začala asi v polovici ledna. Manové a měšťané oblehli hrad, z něhož zase do města stříleno. Loketští také žádali Pražanův, aby jim pomohli,

Místo bývalé brány do města Lokte

ale pomoci neobdrželi. Potom Šlikové dostavše na pomoc několik set lidstva ze Sas, přepadli a opanovali město (okolo 1. února) a odporné měšťany některé zabili a jiné vyhnali. Při tom vzňal se oheň, tak že 70 domů vyhořelo. Přemožení žalovali na Šliky u zemského soudu, že povolavše cizozemce, pustili oheň v mírné zemi a vytiskli je mocí ze statků jejich. Šlikové pohnáni byvše již ke dni 28. února, zdráhali se odpovídati pro krátkost roku a sami žalovali viníce druhou stranu ze zprotivilosti a vzpoury. I rozkázal soud, aby manům statkův vzatých postoupil a měšťané zase aby se do statků svých navrátili a příští suché dni (4. června) aby obě strany na soudě stály. Když tento den se blížil, Šebestian u soudu se omlouval, že pro nemoc nemůže státi, ale králi psal zastíraje se obdarováním podvrženým, že mu proti

[1]) Palacký, Loketská kronika.

mysli státi k soudu soudcův jemu na mnoze nerovných (Šebestian jako řiš. hrabě ač potomek Chebských měšťanů, vypínal se nad pány a tím více nad vladyky) a žádal, poněvadž prý v Čechách nebylo mu lze dojíti spravedlnosti, aby aspoň do králova příjezdu poručen byl knížatům Saským v ochranu. Král poslal toto zlovolné potutelné psaní soudům zemským, kteří vážíce omluvu jeho za lež a nevrácení statků odňatých

Loket od východu.

za neposlušenství a jeho tupení soudu za zprotivení, vynesli nález, že čest, statek a hrdlo propadl a manům a měšťanům přisouzeno, že zase ve své statky mají býti uvedeni.

Je to známkou tehdejší vlády, že minul celý rok nežli nejv. purkrabí Jindřich ze Hradce „hnul celou zemí" pro dopomožení práva na zprotivilé Šliky. Z poručení sněmovního sebrána pomoc z celé země 3500 pěších, 200 vozů a 150 jízdných, ale sám pan Plavenský, dávný Šlikův nepřítel, měl svého lidu až do tisíce branných před Loktem. Dne 22. července vyjel nejv. purkrabí a ležel před Loktem až do sv. Václava (28. září). Nadělali bašt, aby hrad a město oblehli dokonale, ale majíce špatnou střelbu nejen těm na hradě neuškodili, nýbrž i k posměchu jim byli. Když dobývání se nedařilo a lidé od vojska utíkali, dali se

Pražané a města (v srpnu) uprositi, že také lid na pomoc poslali. Při tom aspoň Vary dobyty. Když však v bitvě mezi stranami svedené, v níž čtyři Šlikové životně se účastnili, padlo s jich strany do 70, ale se strany obléhajících padlo a raněno jen 70, Šlikové bojíce se horšího, žádali Pražanu za prostředkování. Tito vznesše to na sněm, jenž právě shromážděn byl, s ním společně dne 4. října ustanovili tyto výminky míru: že Šebestian postoupí hradu a města svým bratřím Albrechtovi a Kvirynovi, o suchých dnech postních nejprve příštích (4. března 1506) všichni Šlikové se sestrami přijedou na sněm do Prahy a tu o své potřeby mluviti mají, na témž aby stáli manové a města a přestali na tom, co stavové vypovědí. Obě strany mají propustiti, čeho na sobě dobyly a pokojně se chovati. S tímto návrhem poslové Pražští vypraveni do Žatce, aby se Šliky rokovali. Přivedli Šliky k tomu, že přistoupili ke všem výminkám od země uloženým. Šebestian postoupil Lokte bratru Albrechtovi a tento rukou dáním zavázal se zachovati ve všem sněmovní výpovědi. Tato učiněna dne 21. března r. 1506 ve všech přech Šliků s many, městy, Plavenským, Gutšteiny a Pluhy. Hlavní částí výpovědi strany manů a Loketských byly: 1. Šebestian, Kviryn a Albrecht zůstanou ve všem statku svém nedílni a požívejte ho společně. 2. Měšťané Loketští a Varští vraťte se a buďte do svých příbytkův a gruntův zase uvedeni. 3. Manové a měšťané dotčení zrušte svůj spolek a páni Šlikové postupte jim jich statky odňaté nejdéle ve dvou nedělích. 4. Strany obě i všichni jich pomocníci nemají potom toho, co se stalo, zlým sobě zpomínati ani škod svých zdvihati. 5. Manům potvrzuje se obdarování jejich a Šlikové povinni jsou jich šetřiti. 6. Přísaha k manskému soudu děj se králi Vladislavovi napřed a pak „panu Šebestianovi z Lažan“ (nikoliv hraběti) co náměstku jeho. 7. Měšťané Loketští zachováni buďtež při majestátu cís. Karla, ale klíče od brány podrží Šlikové. 8. Co do sázení konšel a přijímání lidí do města mají Loketští a Varští v letnicích před zemským soudem provésti, že náleželo k jejich starodávným zvyklostem a Šlikové dokažte opak toho, mohou-li (Loketští potom právo své provedli). 9. Výpověď tato měj platnost na věčné časy.[1])

Od té doby byl v Lokti pokoj. Šebestian měl tu hejtmana Tomana Tyzla z Daltic (r. 1514 až 1517) a jakožto panující pán kázal sepsati urbář všeho kraje a panství, dílo nákladné a důkladné, jež dohotoveno bylo o novém roce r. 1525.[2]) Byl velkým přítelem Lutherovým a tuším hlavní příčinou, že se učení jeho v Loketsku rozšiřovalo. Kdysi okolo r. 1527 zemřel a vládu na Lokti ujal bratr jeho *Albrecht*. Týž učinil r. 1527, 28. listopadu smlouvu se strýci svými Ostrovskými, aby jedni po druhých, kteří by bez dědicův vymřeli, dědili; proto také umluveno, že manové Loketští mají napřed Albrechtovi a synu jeho slibovati, a kdyby bez dědiců sešli, teprve Ostrovským pánum.[3]) Také král Ferdinand r. 1530 Albrechtovi všechny zápisy na Loket stvrdil. Hejtmanem za něho (r. 1532) byl Hanuš Prolhofer z Purkrštorfu.[4]) Albrecht získal potom panství Kadaňské a r. 1541 postoupil hrad a město Loket, zámek a město Vary, hrad i městečko Kynšperk i s manstvími strýci svému *Jeronymovi* z pošlosti Ostrovské, začež obdržel směnou statky Budenice a Pětipsy.[5]) List o tom psán teprve v prosinci, ale již na jaře téhož roku řídil Jeronym věci na panství.

Směna ta se stala bez svolení králova, který chtěl „z dostatečných příčin“ celý kraj zabaviti, ale dal se pak uprositi královou, arciknížetem a nejv. úředníky, tak že Lokte při Šlicích zanechal. Nicméně nucen byl Šlik (r. 1545, 19. září) zavázati se, že manové a města budou napřed králi a potom teprve držiteli povinnost slibovati, že držitelé jsou povinni královo vojsko do Lokte, Ostrova a Hroznětína pouštěti, že nebudou poddaných obtěžovati a o bezpečnost se starati. Hory na kovy ponechal si král.[6]) Ale to Šlikovi nebylo nic platno. Jeronym jsa přívržencem Lutherova učení r. 1546 přidal se k nepokojným stavům a nejen že Sasům nebránil vtrhnouti do Čech, nýbrž jim i zámek a město Loket otevřel (r. 1547). V Saské moci zůstal Loket jen asi dva měsíce. Po vítězství u Mühlberka vtrhlo vojsko královské do Loketska, dne 28. května učinilo útok na město a dobylo ho i s hradem po nedlouhém odporu. Loket přestal býti panstvím Šlikovským, a pomsta za tolikeré násilí tu páchané přišla pozdě sice, ale neminula.

V srpnu na Šliky vynesen přísný soud. Poněvadž krále řečí i písmem haněli a tupili, odsouzeni k nápravě. Propadly Jáchymovské doly a všechen kraj Loketský. Jeronym (r. 1547, 14. srpna) zejména slíbil, že králi Loket se všemi lény odevzdá a 7 kusů střelby na kolech, které by si královští z jeho střelby vybrali, i s koulemi a prachem vydá, však dovoleno mu ještě 3 neděle na hradě bydleti. Král mu nechal Kynšperk, Šompach, Hertenberk a Kraslici, ale jen jako zástavu.[7]) Hejtmanem královským stal se Kryštof ze Štampachu; soudcem zůstal Volf z Hertenberka. Roku 1550 odpuštěn Kryštof ze služby a Volf povýšen za hejtmana. Roku 1551 vypůjčil si král od *Jindřicha z Plavna*, nejv. kancléře, na Turky a vyvadění Opolska 24.000 tolarů. V těch penězích zastavil mu Loket, Kynšperk, Šompach a Hertenberk

[1]) Palacký. [2]) Rkp. musejní. [3]) Arch. gub. [4]) Rkps. Roudnický, arch. Loketský. [5]) Arch. gub. [6]) Arch. Loketský. [7]) Arch. gub. a Třeboňský.

na deset let (r. 1551, 12. prosince), ale teprve příštího roku Jindřichovi od Bohuslava Fel. z Lobkovic, nejv. hejtmana na Jáchymově, odevzdány.[1]) Když dotčených deset let vypršelo, měl se Loket od Plavenských vyplatiti; i nabídla se *obec Loketská*, že nejen kraj vyplatí, nýbrž i 6000 tolarů připlatí. Za to jí král (r. 1562, 29. června) hrad Loket se vším panstvím, Kynšperk, Šompach a Hertenberk na 30 let zastavil, tak aby po uplynutí jich statky ty zadarmo postoupili. Na zámky povoleno jim 1000 fl. prostavěti. Vyňati pro krále byli poklady, hory, honba a manové, jimž král hejtmany a sudího sázel, ale Loketští byli povinni je platiti.[2]) Zemanským sudím byl tehda Arnošt z Janu.[3])

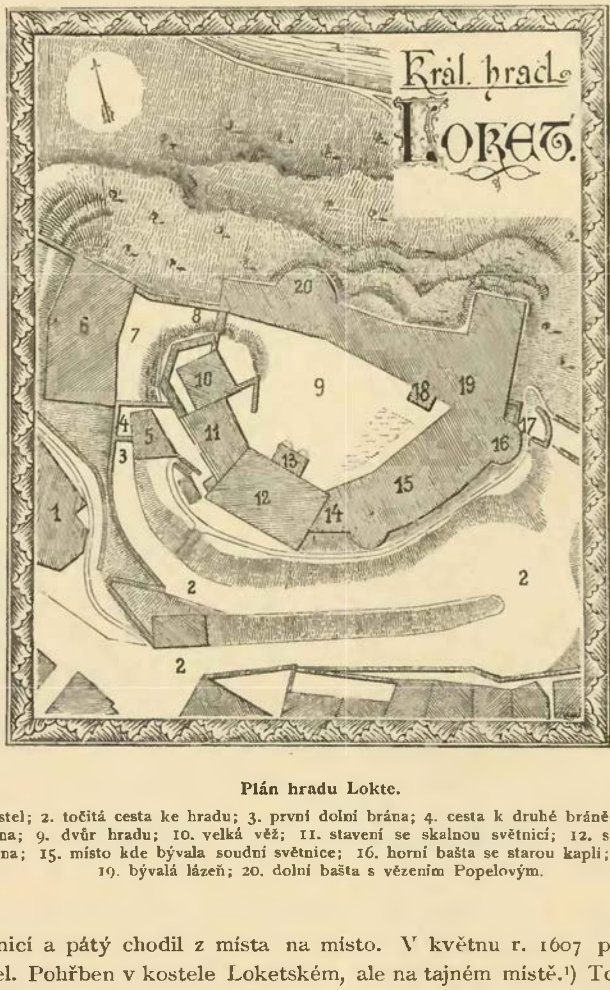
Rada Loketská potom sháněla peníze na vyplacení. Od Šebestiana Purkla z Altenstadtu vypůjčili si 10.000 fl., začež mu Hertenberk zastavili.[4]) Mnoho peněz padlo také na stavby a opravy. Roku 1565 opraven arkýř, dlouhé schody k soudné světnici a jiné na palác, jizba hejtmanova, sýpka na markrabském domě a j. Branka vedlé konic zazděná, poněvadž se tu ve dne a v noci pokradmu chodilo, a zeď nad ní opravena. Roku 1567 vystavěna zeď při zámecké zahradě, hejtmanovi Albrechtovi z Globen zřízen nový sklep a „ein heimlichkeit", opraven jeho pokoj a manům zřízeny dvě komůrky vedlé soudní světnice, aby tu svoje právní věci uschovávali. Pro soudy zřízena dolejší velká světnice, dvořanka.[5]) Když r. 1566 posavadní hejtman Šebestian Tyzl odstoupil (r. 1565), jmenován hejtmanem Albrecht z Globen a uveden r. 1566 v úřad u přítomnosti manů a měšťanstva. Manům potvrzeny r. 1567 svobody. V úřadě hejtmanském následoval před r. 1576 Adam Štolc z Simsdorfu. V následujících letech pořád něco na hradě opravováno, ale byly to většinou jen malé práce. Když r. 1581 po odstoupení hejtmana týž úřad obsazen nebyl, navrhli manové a města několik osob pro ten úřad; jmenován z nich byl Bernart Unruher z Chodova a poněvadž si sudí Jan starší Hozlaur na stáří naříkal, sazen nový sudí, Jošt Tyzl z Doltic.[6])

Okolo r. 1594 vynášely úroky a platy na panství okolo 2159 fl., z čehož na hejtmana hradskou čeleď a celné 82 fl., na dvůr 197 fl., na kuchyni 30 fl., na dobytek 130 fl. a pivo 100 fl., na rozličné výlohy 50 fl. a j. v. vydáváno. Čistý výnos byl 850 fl. Many spravoval jako soudce dotčený Jošt, jenž asi od r. 1595 byl hejtmanem. Roku 1592 vypršela lhůta, do které hrad obci byl zastaven. Spravování jeho sice obci ponecháno, ale učiněny přípravy, aby všechno panství přeměněno bylo na stříbro, jak se po německu říkalo. Tedy r. 1598 začato s prodáváním vesnic, z nichž některé za zpupné a některé za manské prodávány.[7]) Obci r. 1598 dne 30. června některé vesnice a dědiny prodány jako svobodná léna. Hrad sice byl koruně zůstaven, ale obci i s chmelnicí, panskou loukou a potokem odevzdán zástavně a tak aby králi a koruně byl otvírán; obec byla povinna jej udržovati, manský soud (třikráte do roka od úterka večír až do pátku večír) všemi potřebami opatřovati, zemského posla a vrátného platiti a k vychovávání krajského hejtmana 200 kopami m. přispívati. Pro hejtmana a many vymíněny jisté síně a světnice, jež obec vytápěla dřívím, které se jí z královských lesů vykázalo. Konečně r. 1602 hrad obci dědičně ponechán proti zaplacení 1450 kop. Obec vzala na sebe vydržování manského soudu, vrátného a udržování stavení, ale s platu na hejtmana sešlo. Hejtmanu a soudu zase zůstaveny světnice.

Starodávné manské řády nebyly všem tehdejší šlechty po chuti. Tak na př. stěžoval si manský soud r. 1603 do Jáchyma z Janu, že ač byl přísedícím,[8]) patnáctkráte k soudu nepřišel a Mates Bernart Unruher byv za přísedícího volen, nechce přísahu učiniti.[9]) Ještě r. 1605 zůstával Jošt Tyzl v úřadě hejtmanském, a sudím byl Floryan Lochnár z Palic (tento ještě r. 1611 [10]). Roku 1606 převezen nešťastný Jiřík z Lobkovic na hrad Loketský. Přivezl jej vrchní hejtman Kladský a odevzdal jej městské radě. V prostorném hradě nenašlo se pro něho příhodného bytu, a proto mu musili nový byt stavěti; aby pak ve vlhkém bytě nestonal, dán zatím do dřevěné světnice, ale za to 18 osobami ostříhán. Jako dozorce nad ním ustanoven vachtmistr, jenž císaři a radě přísahal, že bude poslušným inštrukce, osoby, vězně a světnice bude pilně ostříhati, aby mu nebyla donášena psaní, lidí kromě jeho služebníků k němu pouštěti nebude. Bez dovolení rady nesměl z hradu odejíti. Střelci a vojáci přísahali, že se zdrží nemírného pití, kletí, her a smilstva a v noci že spáti nebudou. Vězení upraveno pro Jiříka v dolní baště nad řekou.[11]) Všude dávány dubové dvéře a do všech oken mříže. Náklad na upravení těch světnic stál 91 tolarů, a zelené sukno, jímž stěny světnice Jiříkovy potaženy, stálo přes 6 tolarů. To vše chtěla míti obec nahrazeno, ale komora (r. 1607, 11. ledna) nic nechtěla dáti, že prý to zlepšení zůstane při zámku. Po přestěhování hlídalo jej jen 6 střelců, totiž 4 u světnice a dva u brány. Kromě toho mu zjednáni dva noví služebníci. Poněvadž Popel dlouholetým vězením chuť k jídlu ztratil a mírně jedl, navrženo od komory, aby pro něj a hlídače k obědu 6 krmí a k večeři tolikéž a ke každému jídlu pinta vína a bílé pivo povoleno bylo. Strava stála denně přes kopu, za necelou čtvrt léta placeno za léky a cukroví skorem 4 kopy, a všechny výlohy za tu dobu činily přes 241 kop. Pro duchovní útěchu navržen mu od komory Loketský děkan; náhodou tento uměl česky, tak že vězeň s ním

[1]) Arch. gub. a Třeboňský. [2]) Arch. c. k. dvorský a gub. [3]) Arch. gub. [4]) Arch. gub. [5]) Arch. Loketský. [6]) Arch. gub. [7]) Obšírně o tom v arch. gub. [8]) Arch. Loketský. [9]) Arch. gub. [10]) Arch. Loketský. [11]) Hist. sbor. IV 59.

pěkně rozmlouvati mohl; z toho měli Loketští strachy a psali proto komoře (r. 1606, 26. srpna), že oni česky nerozumějí a že zůstavují komoře rozhodnouti, jestli by se mu mělo zakázati s Popelem česky mluviti V listopadu r. 1606 najat nový vachtmistr Kryštof Verner a dána mu přísná inštrukce. Dnem i nocí bydlil na hradě, kterýž sobě celý poručený měl, bez jeho dovolení nesměla se brána otevříti; když byli děkan neb lékař u Popela, vždy byl přítomen, a oba nesměli jinak než německy mluviti. Strany cizince, který by se jen po Popelovi ptal, měl nakázáno, aby jej ihned zavřel. Loketští vydávali na to všechno peníze a každý měsíc posílali účty ke komoře. V noci se nesvítilo, ale protože Popel bez světla spáti nechtěl a se durdil, povoleno mu to. Od nového roku 1607 bylo jen 5 hlídačů, dva u první brány, dva

Plán hradu Lokte.

Vysvětlení plánu: 1. farní kostel; 2. točitá cesta ke hradu; 3. první dolní brána; 4. cesta k druhé bráně; 5. vrátnice; 6. markrabský dům; 7. parkán; 8. třetí horní brána; 9. dvůr hradu; 10. velká věž; 11. stavení se skalnou světnicí; 12. starý dům; 13. schodiště k němu; 14. bývalá kuchyně neb pekárna; 15. místo kde bývala soudní světnice; 16. horní bašta se starou kaplí; 17 zazděná branka; 18. studně; 19. bývalá lázeň; 20. dolní bašta s vězením Popelovým.

na strážnici před světnicí a pátý chodil z místa na místo. V květnu r. 1607 poražen byl Popel mrtvicí a dne 28. května zemřel. Pohřben v kostele Loketském, ale na tajném místě.[1]) Toto tajné pohřbení zavdalo příčinu ke všelijakým lichým řečem, zejména že Popel byl sťat.

V l. 1513—1615 byl Vít Verner z Rabic hejtmanem.[2]) Roku 1617 dne 26. května dosavadní sudí Mates Berrart Unruher povýšen na hejtmana a sudím stal se Jan Jindřich z Pisnice.[3]) Když r. 1618 zpráva o smetání místodržících došla, Mikuláš Štolc z Simsdorfu jsa zemským sudím a správcem hejtmanství svolal krajský sjezd ke dni 12. června, z něhož posláni poslové do Prahy, aby oznámili poddanost správcům království. Tito sebrali tu vojsko a učinili hejtmanem Mikuláše z Globen. Tento horlivě při povstání pomáhal a na Loket falckou posádku pod Jiřím Volfem z Vildenšteina přijal. I po bitvě Bělohorské on s celým krajem ve vzpouře setrval. Loketští proto nejen poddanost císaři slíbiti nechtěli, nýbrž i zdráhali se císařskou posádku do města a na hrad pustiti. Když ale Mansfeld od Teplé a Slavkova přitáhl, nejen

[1]) Arch. gub. Hist. sbor. III. 321. [2]) Arch. Loketský, reg. kom. soudu. [3]) Arch. dvorské komory.

ho vpustili, nýbrž i penězi 3000 fl. založili.[1]) Mansfeld odešed zůstavil tu posádku, jíž velel Jindřich hrabě z Ortenburka, mladý sice, ale neohrožený vojín. Týž dal předměstí a mlýny v okolí rozebrati a vypáliti a z dříví dal nadělati košů na hradbách. V březnu téhož roku přitrhlo bavorské vojsko, obsadilo okolní výšiny a z hrubých kusů k městu střílelo. Na počátku měsíce dubna sice přestali, protože táhli k Falknovu Sasům na pomoc, ale 12. dubna vrátili se zase. Mezi tím zrádný Mansfeld nic pro vybavení Lokte neučinil. Bavoři a císařští pokoušeli se dostati k jediné bráně, ale marně, protože Mansfeld a Loketští se udatně bránili a všecky nedostatky přes noc napravovali. Bavoři sice na jednom místě střelbou hradbu docela povalili, ale když ráno se k útoku hotovili, škoda zase byla napravena. Přišel tedy hrabě Tilly, sám rozestavil střelby, co jí mohl míti, na nejvhodnějších místech a střílel k městu tak hustě a prudce, že hradby povalil a posádka již nestačila škodu napravovati. Tím byl velitel donucen, aby vyjednával o vzdání. Dne 7. května učiněn akord, kterým Mansfeldským dovoleno, aby vojenským způsobem odtáhnouti mohli.[2]) Když Tilly Loket opanoval, měšťané donuceni, aby všechnu zbraň vydali, a radní páni vedeni na hrad do vězení. Mezi nimi nacházel se také Dr. Bedřich Jiří z Oldenburka, řečník Bedřicha falckrabí a horlivý jeho stranník. Městu uloženo veliké výpalné a zanechána tu posádka. Potom všecky městské statky v pokutě ujaty a větší jich část okolním zemanům prodána. Roku 1623 se kníže Karel z Lichtenšteina velice namáhal, aby mu Loket byl dědičně prodán, chtě 190.000 fl. půjčiti, ale císař, ač štědrý a bohatě odměňoval, tenkráte nepřivolil.[3]) Roku 1630 navráceny obci statky, aby věřitelům úroky platiti mohla. Při vpádu Sasů r. 1631 přijali Loketští nepřátelskou posádku do města, nepřítele všemožně podporovali a jemu katolické duchovní a svého děkana vydali. Saský velitel z Fictumu bránil se císařským (r. 1632) udatně, dokud jich mnoho nebylo; ale když přitáhlo vojsko knížete Frydlantského, dal se do smlouvání a učiniv dne 15. června akord, vyzískal tolik, že mohl čestně odtáhnouti. Z Loketských r. 1633 mnozí pro toto provinění hrdla odsouzeni aneb pokutováni, a obci po druhé statky pobrány. Teprve r. 1636 jí zase navráceny.[4])

Po celou válku a dlouho po ní zůstávala na Lokti vojenská posádka. Roku 1645 pokoušel se o něj Torstensonův lid, ale odražen, nechav tu mnoho mrtvých. Tak i l. 1646, 1647 a 1648 všechno počínání Švédů marné bylo. Mezitím byly hradby od císařských obnoveny a město znova zpevněno. Císař Ferdinand III. sice r. 1640 svobody manu potvrdil, ale manského soudu, který po r. 1620 zanikl, neobnovoval. Snaha jeho šla k tomu, aby zvláštnosti Loketského kraje přestaly. Proto nařízeno r. 1646 místodržícím, aby statky manské za laciný peníz (2 z 1000, jinde 8 z 1000) k dědictví prodány byly.[5]) To se také v několika letech provedlo a všecky ty statky ve dsky zemské vloženy.

Hrad Loketský pozbyv své důležitosti přece v dobrém stavu udržován. Roku 1725 dne 26. ledna vyhořel markrabský dům a potom obnoven asi tak, jak se nyní spatřuje. Roku 1792 usilováno od král. magistrátu, aby na hradě zřízena byla vězení a vystavěna pekárna pro vězně. Zároveň také pracováno o to, aby staré špatné krovy byly strženy a novými nahrazeny a aby zdi stavení na jižní straně příliš vysoké byly sníženy.[6]) Stavby ty provedeny za purkmistra Martina Kopeckého a dokonány r. 1818. Takovým způsobem stará ctihodná památka zachována.

TVRZE OKOLO LOKTE.

V *Grynlasu* (severně od Lokte) bývala tvrz. Statek držel v l. 1397—1405 *Václav Rach*, r. 1523 *Petr Rausengrüner*, jehož potomstvo tu až do r. 1611 sedělo. Roku 1611 prodal Adam Rausengrüner tvrz, dvůr a ves G. *obci Loketské*. Této zabrán r. 1621 a prodán (r. 1624) Janovi Menclovi z Kalsdorfu. Po tomto následoval r. 1628 Gotfryd Hertl z Leitrštorfu a později pánové z Nostic, za nichž tvrz zpustla. Obec Loketská koupila týž statek zase r. 1692. (Archiv Loketský; Bílek, Děje konf. DZ. 141 M 22, 142. Q 27.)

V *Novém sedle* (severozápadně od Lokte) připomíná se tvrz teprve r. 1644.

Mnichov u Chodova prvotně byl dvůr (Münchhof), jenž byl r. 1489 v držení Šliků. Později tu byla tvrz, kterou do r. 1633 Volf Kryštof Lochnar z Palic držel. Protože r. 1631 Sasy podporoval, statek mu zabrán, a císař Ferdinand II. daroval (r. 1636) tvrz a ves Mnichov a ves Jimlíkov *Alexandrovi Borri* (Bílek, Děj. konf. 333). Později patřil k Falknovu, odprodán r. 1652 *Jaroslavovi Juliovi Libšteinskému z Kolovrat* a přikoupen r. 1678 od Loketské obce. (DZ. 307. H 23, 393. N 4.)

Do vsi *Sponsel* (patrně *Zpomyšl?*) klade Heber tvrz; v pamětech nic takového není.

V *Lipnici* (Litmitz) severozápadně od Lokte bývala tvrz, která v 19. stol. zbořena a na jejím místě pivovár postaven byl. Pocházela ve své poslední úpravě ze 16. stol., jak ji byli Fictumové přestavěli. (Zlatá Praha I. 240.) Manství toho ke hradu Loketskému drželi r. 1353 Jindřich, r. 1359 jakýsi Frencl. (Arch. Mnich., Mitth. G. d. D. XXI. 167.) Roku 1514 a 1525 držel je *Sebald Forejtdr* z části a z části Martin téhož rodu. (Arch. Třeb., urbář Loketský.) Roku 1586 držel Lipnici *Kašpar Fictum* s bratrem svým *Volfem Jetřichem*. Tento prodal týž statek r. 1592 *obci*

[1]) Mittheil. d. V. f. G. d. D. XXIV. 155. [2]) Beckovského Poselkyně IIb. 316. [3]) Arch. gub. [4]) Bílek, Děje konf. [5]) DZ. 249. C. 11. [6]) Arch. Loketský.

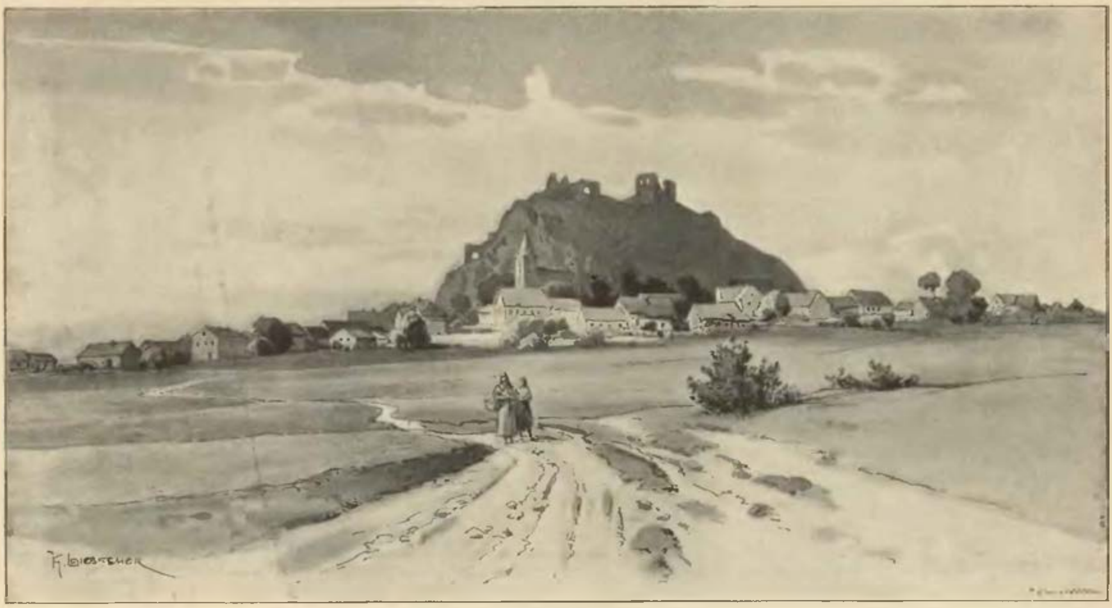
Loketské. (Arch. Loketský, reg. kom. soudu.) Roku 1621 týž statek obci zabrán a r. 1623 prodán *Maří Majdaléně Hertlové* roz. z Pisnice. (Bílek, Děj. konf. 1136.) Od r. 1644 patřil týž statek k Falknovu a r. 1719 zase koupen od obce Loketské.

V *Chodově Horním* jest tvrz v 16. století přestavěná a druhá tvrz starší, tuším, v *Chodově Dolním* zmizela, byvši v 19. století továrnou na porcelán zastavěna. (Zlatá Praha I. 240.) Dolní Chodov patříval klášteru Valdsaskému, jenž jej r. 1355 Trostovi z *Kynšperka* prodal. (Arch. Mnichovský.) Tento tu seděl ještě r. 1363. Potomní držitelé a patronové kostela zdejšího byli r. 1367 Bohuslav, r. 1369 Albrecht z Hertenberka, r. 1405 Frenclin Loketský, r. 1413—1417 Vácslav Frejdl z Nejdeka a r. 1432 Erhart a Mikuláš, tuším jeho synové. (Lib. conf.) Zdali odtud aneb z Horního *Hysrlové* pocházeli, není známo. Část tohoto Chodova získala obec Loketská a ač r. 1621 ztratila, zase r. 1692 koupila; jinou část, která k Hornímu Chodovu patřila, získala r. 1744.

V Horním Chodově seděla v 16. stol. rodina Unruherů a v 17. stol Plankenheimové (Viz Sommrovu topografii na str. 16.)

Loket. Věž na západní části města.

Andělská hora od jihu.

ANDĚLSKÁ HORA HRAD.

K nejkrásnějším zříceninám našeho království patří Andělská hora mezi Vary a Bochovem.[1] Hrad tento daleko viditelný stojí na hrubém skalisku, kteréž na vše strany kolmě spadá a o sobě stojíc s žádnou výšinou nesouvisí; skalisko pak stojí na vysokém podstavci, pročež se spatřuje na několik mil v okolí. Ze zdálí se podobá kupě, z blízka klam ten mizí a viděti jest skálu rozpukanou rozmanitého tvaru a na ní zubaté zříceniny, pod nimiž se rozkládá městečko na úpatí skály a svahu podstavce rozložené. Městečko někdy skrovné, nyní, a to zvláště od posledního ohně, je úpravně vystavěno.

Cesta úzká jde ke hradu od kostela až k patě skaliska. Za starých dob tu přestávala a vysoko na kraji skaliska šla cesta ke hradu ve skále vytesaná. V minulém století se muselo k ní vylézati po žebříku; v starší době bezpochyby byl zděný příjezd, z něhož se na začátek cesty ve skále zvoditý most spouštěl, když však se na hradě bydleti přestalo, rozpadl se příjezd a kamení od obyvatelů městečka odvezeno. Všechny tyto obtíže jsou nyní odstraněny, a nahoru vstupuje se po 23 schodech.

Hrad se dělil na *dolní* a *horní*. Do onoho vstupovalo se *první branou* širokou s obyčejným klenutím, která posud stojí. Od ní v pravo (k jihu) jde hradba, která měla brániti cesty, a končí se polookrouhlou baštou střílnami opatřenou a na skalisku nad samou cestou stojící. Kdo projde touto prostou branou, octne se na neširoké, někdy suchopárné, ale nyní úpravné cestě, maje po levé ruce srázný bok skály a po pravé straně strmý bok horního hradiště. Na tomto dříve bývalo množství rumu, ale ten v posledních letech odklizen. Hradeb na levé straně cesty snad ani nebylo potřeba; dnes není nejmenší známky, ze které by se souditi mohlo, že tu zděné hradby stály.

Druhá brána nacházela se ve čtverhranatém stavení, dvě poschodí vysokém, jehož pravidelná okna na novější původ (aspoň oken) ukazují. Je-li to stavení z prvních dob hradu, zajisté okna teprve v pozdější době vylomena. Udatně zápasíc s deštěm a větrem udrželo stavení to kromě oken i část průjezdu a venýřů či obruby. Také je stavení to nyní náležitě opraveno a vycvikováno. V přízemí jeho byl klenutý průjezd, nad tím bylo dvoje poschodí se čtyřmi hranatými okny.

---

[1]) Pomůcky Heber III. 74. Grueber II. 101. Bernau, Ruine Engelsburg, týž v Mittheil. Exc. Cl. XII. 177.

Za tímto stavením jest městiště, nerovné, travou a stromy porostlé, kteréž zavírá v levo vysoká hradba se širokými střílnami na děla zřízenými. Hned za staveními brány spatřuje se *nádržka* ve skále prý jako homole cukru a velmi hluboká, v níž se voda dosud drží. Zavřená je dřevěným zábradlím jako všechna jiná nebezpečná místa na hradě. Sice si jiným způsobem obyvatelé hradu vody zaopatřiti nemohli, poněvadž nemožno bylo skrze tvrdou a vysokou skálu k živému prameni se dostati.

Na východním konci hradu jest stavení základů nepravidelných, dvě poschodí vysoké. Stavení toto bývalo před lety do polovice zasuto, ale nyní jest vyrumováno. Rázu jest starého a, jak se zdá, později na něm neměněno. Na tu stranu ke dvoru jsou v 1. poschodí úzké a vysoké střílny, a okna bývala teprve v druhém poschodí, ale tato část se již většinou sesula. Ze dvora jde se dveřmi do přízemí. V pravo jsou dvéře do vyšší části téhož stavení, také nepravidelně založeného. Rovně za první místností jsou dvéře do zadního oddělení, jehož jižní stranu tvoří z části skály. Okna jsou tu v prvním poschodí, ana to jest venkovská, bezpečná strana a bezpochyby tu držitelé 16. a 17. století bydlívali. V prvním poschodí byla velká, klenutá síň, jak známky svědčí.

Cesta *k hornímu hradu* zatáčela se hned za druhou branou okolo nádržky, jak ze tvaru hory souditi lze. Asi tak, jako šla tato cesta, vede nyní pěšina. Horní hrad nejvyšší část skaliska zabírající měl jen dvě stavení do čtverhranu založená. Jedno z nich na jižní straně stojící, vysokým svým položením nade všechny části hradu vynikajíc, jest poschodí vysoké a zdi jeho mají ještě z části omítku, která je jmény nesčíslných osob poškrabána. Oken jest tu dosti a nepravidelně umístěných. Zdivo snad jest staré, ale poslední úprava pochází ze 17. věku od Heřmana Černína z Chudenic, proto jsou okna veliká a široká. Vchod je v přízemí od východní strany. Prvotně tu bylo bezpochyby velké a hmotné stavení, věžovaté a palác prvních pánův. V pozdějších časech sníženo a v 17. stol. zřízena velká síň v 1. patře, v níž se často tančívalo, až konečně r. 1718 i s hradem a městečkem vyhořela.

Na západní straně horního hradu jest stavení uvnitř skorem do základů zbořené (venkovská strana jest velmi vysoká) a úplně pusté. Bylo obydlím, avšak také obranou cesty na hrad vedoucí, poněvadž se střely odtud z výšky s velkým prospěchem metati mohly. V něm je polosesutý sklep, v němž prý před mnohými lety sud s vínem a kostru neobyčejné velikosti našli. Stavení toto bylo hradbami spojeno se stavením druhé brány, venkovské jeho zdi jsou zároveň hradbami a jdou od něho i na jižní straně hradby až k východnímu stavení.

Andělská hora je nyní pěkně upravena. Všude jsou bezpečné a pohodlné stezky, a zábradlí, zdi, okna a dvéře jsou opraveny. Opravy ty vykonány r. 1889 a násl. skrze Heřmana hrab. Černína.

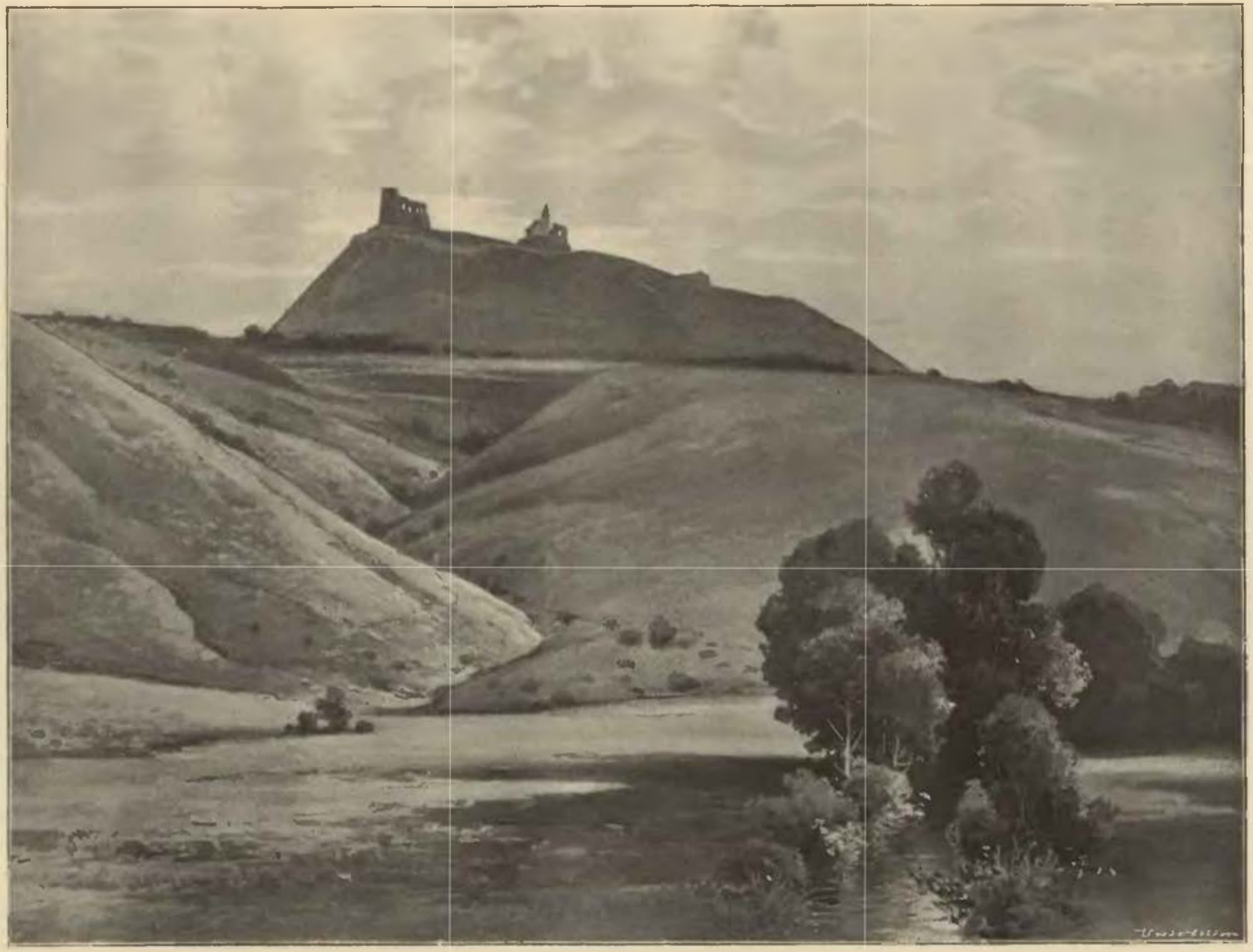
Prvotní jméno hradu bylo Engelsburg, které až do 16. století v obyčeji bylo. Krajina okolní až blízko ke Karlovým Varům a na sever k Ohři a jižně až za Bochov patřila ode dávna pánům *z Oseka*, od nichž se již před r. 1239 ves Šemnice klášteru Oseckému dostala. Za neznámé doby postaven byl hrad v Bochově a ten byl středem panství, ač páni přicházejíce do této krajiny raději ve Žlutické tvrzi sídlili. O Andělské hoře není po celé 14. století zmínky a lze z toho souditi, že postavena teprve buď na konci 14. neb na počátku 15. stol. Poprvé se připomíná r. 1402 *Boreš Hrabě z Oseka* jako pán Andělské hory, podávaje faráře do Ošových vrat, snad jen jako poručník. Vlastním držitelem byl Boreš mladší, jenž asi v ty časy zemřel.

Zůstali po něm dva synové *Boreš* a jiný *Boreš*, jsouce ještě při smrti otcově nezletilí. Došedše po málo let potom let svých prodali oba své hrady Bečov a Andělskou horu *Oldřichovi z Hazemburka*, což také král Václav jakožto vrchní pán r. 1407 dne 11. února potvrdil.[1]) Oldřich tento zemřel r. 1414, 9. září.[2]) Andělská hora po právu měla náležeti jeho dědicům, ale nevyzpytatelným způsobem stala se zbožím královským. Proto nacházíme r. 1415 Janka Maleříka purkrabí Loketského jako podacího pána kostela v Ošových vratech. V držení královských zůstala Andělská hora asi až do r. 1430. *Jakoubek z Vřesovic*, jenž několika katolickým pánům hrady odňal, zmocnil se také Andělské hory a držel r. 1435 hrady Bílinu, Kostomlaty, Kyšperk, Andělskou horu a města Žlutice, Ústí nad Labem a Teplice, ani jedno nekoupiv.[3]) Ačkoliv dlouho v držení našeho hradu nezůstal, přece dosti odtud okolí soužil a kraj Loketský a Chebský až do Bavor projížděl. Z hradu r. 1429 se vypravil k obléhání Ostrova, r. 1433 ztekl klášter Valdsaský, z něhož odvezl všechny věci drahocenné. Císař Zikmund zapsal r. 1434 *Kašparovi Šlikovi z Holiče* hrad Loket s krajem, při tom také Andělskou horu, ačkoli se nacházela v moci Jakoubkově, města Ostrov a Hroznětín a j. v. Šlik průběhem tří let skutečně Andělskou horu získal, buď jí dobyv aneb od Jakoubka koupiv; ale hrad byl tehda na staveních velmi sešel. Za tou příčinou císař r. 1437, 1. listopadu Kašparovi připsav 1000 kop k sumě zástavní Loketské, také na udržení hradu Andělské

[1]) Archiv Slavkovský; Bernau, Gesch. v. Petschau 107. [2]) Veleslav. kalendář 475. [3]) Bartoš z Drahynic (p. 193 ed. Dobner) Dobytí se stalo před r. 1430, jak lze souditi z listu otištěného od Palackého (Urk. Beitr. II. 101—103).

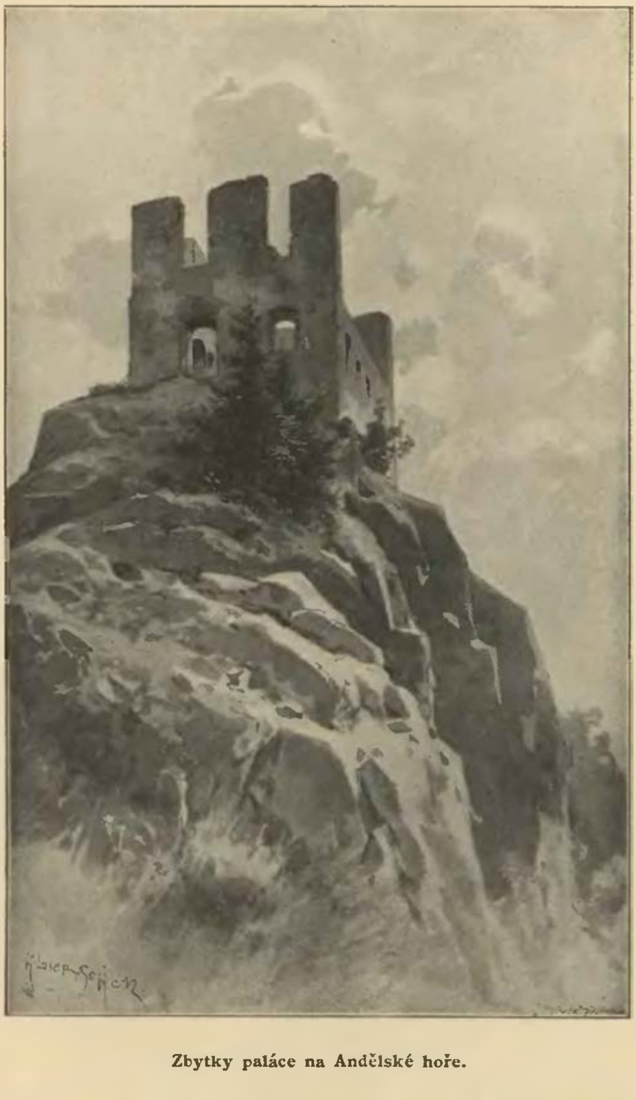

Andělská Hora u Karlových Varů.

Krasikov od západu.

hory, aby ho nemusel obořiti, povolil mu pomoci roční 100 fl. uherských, ježto se k sumě zástavní přiraziti měly. O osudech Andělské hory za Kašpara není nic známo; r. 1448 sem byl dán za správce *Reichenauer* Loketský, jemuž Chebská rada 2 fl. přispěla, aby si zařídil hospodářství.[1]) Po smrti Kašparově zdědily Andělskou horu bratr *Matouš* a strýcové *Vácslav* a *Zikmund.* Nedlouho po nastoupení bratří král Jiří přičinil se o to, aby mu Andělská hora vrácena byla; ucházelť se o ni posloupný dědic její Zajíc a králi Jiříkovi velice se podobalo, aby se tomuto mocnému katolickému pánovi zavděčil. Protož král Šliky přiměl, aby mu postoupili „hradu Englšpurka" a zboží Šemnického (kláštera Oseckého), začež jim r. 1461, 15. května tím pevněji zápisy jich na Loketsko potvrdil; Andělskou horu se zbožím Šemnickým daroval *Zbyňkovi Zajícovi z Hazemburka,* pravě „jakož sú jeho předkové ten hrad Englšpurk majíce někdy k němu spravedlnost, držali".[2]) Zbyněk měv hrad ten nějaký čas zase ho postoupil *Hynkovi knížeti Minsterberskému,* tak že potom jest počítán k rodinnému jmění rodu Kunštatského. Knížata Minsterberská Hynek, Viktoryn a Jindřich a Boček z Kunštatu, bratr jich, dali dědičně r. 1465, 2. května hrad Englšpurk s vesnicemi Zateles a Ošova vrata *Janovi ze Štampachu,* komorníku krále Jiřího, s povolením královským a s tou výminkou, aby ten

Zbytky paláce na Andělské hoře.

[1]) Početní kniha arch. Chebského. Ze slov »als er die Engelspurgk eynnam« z neporozumění udělána dlouhá loupežnická historka. [2]) Archiv český VI. 548, 549.

hrad pánum na panství Poděbradském k jich potřebě byl otevřen, když by toho žádali. Současně (téhož dne) mu dal král Jiří k hradu Engelspurku újezd Šumnický, jejž byl obdržel od kněze Jana opata a konventu kláštera Oseka a proti tomu umenšil sumy, jež klášter do komory kr. platil, tak aby je k Engelspurku Jan držel a je nikdy od hradu neodprodával. Mimo to mu ještě milost učinil a vyňal jej „ze všech a všelijakých soudův a práv (rozuměj manského soudu Loketského), aby žádnému nebyl povinen odpovídati před žádným soudem a právem ani souzen býti, toliko před syny našimi neb jich dědici, kteříž by byli páni panství Poděbradského“. [1])

Jan ze Štampachu byl syn Ondřejův, kterýžto držel hrad Kynšperk zápisně. Jan a bratr jeho Jiří věrně sloužili králi Jiřímu, jenž jim zápisy na Kynšperk potvrdil a některé vsi kláštera Chotěšovského zastavil. Jan nedržel však dlouho Andělské hory (měl ji ještě r. 1467 podle listu Chebských), brzo potom zmocnili se jí páni *z Plavna*, kteří právě tehda s knížetem Saským válčili. *Jindřich II. Plavenský* purkrabí Míšenský přidal se mimo to k jednotě Zelenohorské a byv také obžalován od manův svých u krále Jiřího, toho tak popudil, že jej i syna jeho Jindřicha nálezem r. 1466, 2. ledna v Praze vynešeným odsoudil, Plavno a statky České knížatům Saským propůjčil, a jim provedení svého nálezu a potrestání Plavenských svěřil. V bojích potom vedených dobylo vojsko královo Andělské hory a Hartenšteina (r. 1469), a Jindřich byv potom od Sasův zajat (r. 1473) a 3 léta na hradě Šelmberce vězen byv musil Saským všech svých statkův postoupiti. Tomu odpíral nejen syn *Jindřich III.* jako dědic, ale i král Vladislav jako vrchní pán manský. Ve sporné té věci konečně obě strany r. 1477 mocně přišly na knížata Bavorská Ludvíka a Arnošta. Však teprv po dlouhých jednáních sjeli se knížata Saští a král Vladislav s nejvyššími úředníky a Plavenskými v Mostě, kdež docíleno konečného narovnání 2. května r. 1482. Sasové podrželi Plavno, odřekli se však práv svých k Bečovu, Kynžvartu a Hartenšteinu, zároveň přidal král Vladislav Plavenským zámek Breitenštein v hoř. Falci a zapsal jim také zboží Toužím a Andělskou horu. Asi v těch dobách vzniklo město pod hradem Engelštadt řečené, jemuž *Jindřich III. z Plavna* (nastoupil r. 1482 za života otce svého) některé znamenité výsady udělil. Týž Jindřich zmenšil hojné statky rodu svého, zejména Písek a Bečov se Slavkovem prodal Hynčíkovi Pflugovi z Rabšteina a zemřel r. 1519. Syn jeho *Jindřich IV.* purkrabí Míšenský a hrabě Hartenšteinský delší čas byl kr. radou, komoří a nejv. kancléřem (r. 1542 až 1554) byv dříve již číšníkem u Ferdinanda I., jehož přízně zvláštní požíval. Týž panovník potvrdil mu r. 1530 výsady rodu Plaven kého, a Karel V. obnovil mu r. 1540 právo nazývati se purkrabí Míšenským, konečně obdržel r. 1541 právo na sněmech říšských s knížaty hlasovati. Za vydatné služby, které Jindřich prokázal Ferdinandovi ve válce Šmalkaldské, dostal z knížectví Anhaltského, jehož držitel kníže Volfgang, matky Jindřichovy bratr, dán byl do klatby říšské, podíl Köthenský a Bernburský a po svých taktéž klatbou stížených strýcích mnohé statky v Sasích; zároveň mu slíbeno, že se stane pánem i ostatního zboží linie Gerské, kdyby Jindřich ml. z Gery umřel bez dědicův. Po smrti tohoto (r. 1549) zdědil Jindřich Schleiz a Saalburg.

Také v Čechách přibývalo statkuv pánům Plavenským, r. 1535 koupil Jindřich panství Žlutické a r. 1551 zapsal mu císař Ferdinand panství Litomyšlské. Roku 1553 vypravil se válečně na rozkaz Ferdinandův proti Albrechtovi markrabí Braniborskému, dobyl dvakráte města Hofu a za útraty válečné obdržel pak hejtmanství měst Hofu, Münchberku, Helmbrechtu, Schauensteina a Wunsiedlu. Zemřel r. 1554 dobývaje Plassenburka.

Synové Jindřicha V. byli *Jindřich V.* a *Jindřich VI.* Proti oběma bratřím povstali Dětřich Plesský na místě n. manželky své Kateřiny Rousovny z Plavna, Petr ze Šelmberka a Marketa odtudž, Kryštof, Jindřich a Brigita z Lobkovic a Barbora Fictumova z Lobkovic jako dědici po matce své Brigitě Lobkovské z Gery nároky činíce na část dědictví po Jindřichovi z Gery r. 1549 zemřelému. Smlouvou obapolnou vypočtlo se r. 1565 dědictví za 70.000 kop míš., a osoby nároky činící („landerbové gerovští“) daly se komorníkem uvésti ve zboží Toužimské, Hrádek, Andělskou horu, Bochov s Hartenšteinem, [2]) a to v 30.000 kopách míš., jež jim jakožto díl dědictví Gerovského náležely. Po všem vedení práva, odhadu vešli v držení těch statkův v ceně 23.324 k., poněvadž se dluhy, úroky a náklady vzešlé odrazily. V sumě této byly řečené statky r. 1567, 22. dubna *Jindřichovi Mikuláši Hasišteinskému z Lobkovic a na Údlicích* místokomorníkem Melicharem Stolinským z Kopist odevzdány. Jindřich V. zemřel r. 1568, a bratr jeho prodav poslední české panství Žlutice (r. 1568) zemřel r. 1572 bez dědicův. [3])

Z celého dědictví Plavenského podrželi si Lobkovští jen Toužim. Andělská hora od Mikuláše prodána a postoupena jest *Jetřichu Fictumovi.* Když tento zemřel, spravovali panství poručníci dětí jeho, totiž Jindřich Mikuláš Hasišteinský, Lev a Jiřík, strýci Fictumové na Novém Šumberce a Loběticích; ti

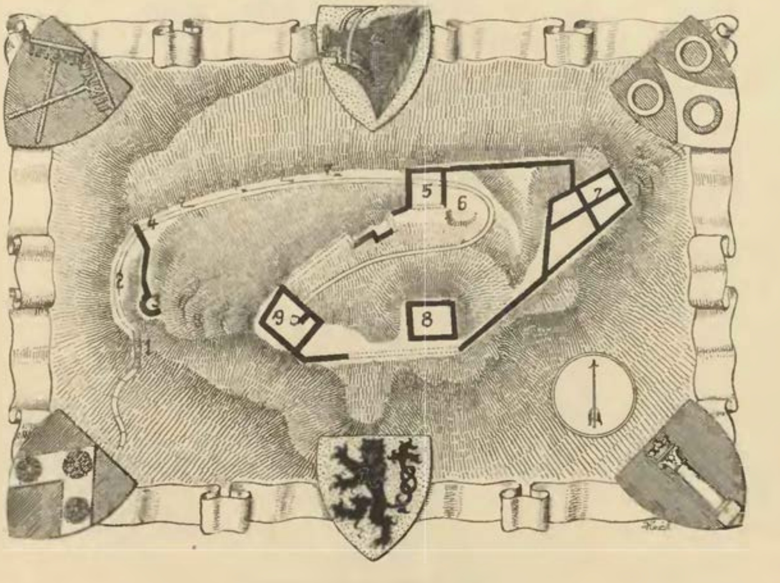
---

[1]) Rel. tab. II. 348—349. [2]) Andělská hora byla dílem mladšího, ostatní staršího bratra. [3]) Podrobně o nárocích Gerovských dědiců B. Schmidt, Burggraf Heinrich IV. Gera 1888 na str. 228 atd.

prodali konečně r. 1570, 30. ledna (vkl. 30. května) zámek Andělskou horu s městečkem a vesnicemi *Kašparovi* svob. pánu *Kolonovi z Felzu* a na Šenkenberce, arciknížete Karla tajné radě a nejv. komorníku, též dědičnému komorníku knížectví a biskupství Brixenského, za 32.500 k. míš.[1]) S Kašparem, jehož rod pocházel z Tyrolska, avšak v Čechách do stavu panského (r. 1561) přijat byl, držel Andělskou horu nějaký čas společně *Kryštof Šlik z Holiče* († r. 1578, 24. července), svak jeho. Kryštof přikoupil také r. 1586 blízký statek Brazec a spojil jej s Andělskou horou. Po smrti Kašparově spravovala panství manželka jeho Anna Karolina Šlikovna a když ta r. 1594 zemřela, uvázali se v ně synové *Bedřich* a *Linhart.*[2])

Bedřich Kolona byl ženat s Annou Barborou ze Šumburka a koupil r. 1602 panství Nejdecké od Štěpána Šlika. Od těch časův bydlel nejvíce na Nejdece, kdežto bratr jeho Linhart, jenž k Andělské hoře r. 1609 Bochov s Hartenšteinem přikoupil, se s Voršilou Krajířovnou z Krajku oženil, Andělskou horu držel a již r. 1598 na zámku Kysibelském sídlel. Někdy bydlíval také na vysokém hradě, zvláště zuřil-li v okolí mor, o němž paměti z l. 1605 a 1607 vypravují. Bedřich zemřel r. 1614 dne 2. dubna ráno mezi 5—6 hodinami smrtí náhlou. Vystrojen mu pohřeb nádherný dle způsobu toho věku dne 30. dubna, k němuž také rada Loketská dva posly s 2 koni vypravila. Bratr zemřelého Linhart vládl nyní na všech statcích rodu Kolonovského a vynikl nedlouho po smrti bratra svého jako jeden z předních strujcův českého povstání. Známému vyhození místodržících z oken hradu Pražského sám kolikátý byl přítomen, po čemž byl stavy vedle hraběte z Thurnu nejvyšším polním maršálkem armády učiněn. Konečně pak r. 1620 dne 13. dubna padl v bitvě u Sincendorfu v Rakousích. Přes radu Jana z Bubna, generalvachtmistra v české armádě, neopatrně se s malým počtem pěchoty bez jízdy do širého pole vydal a za kozáky, kteří se před ním na útěk dali, pospíchaje vylouděn jest k jednomu lesu, v němž se Bukvoj a Dampír s celou svou silou skrývali. V šarvátce potom nastalé byv smrtelně zraněn, po malém času v ležení zemřel.[3]) Tělo hrubě posekané dovezeno do Prahy, kdež způsobem vojenským velmi nákladným pohřbem na Malé straně poctěno; odtud potom odvezeno jest do Kysible a v rodinné hrobce v Žalmanově pochováno. Jen krátký čas po smrti otcově držel Andělskou horu syn jeho *Kašpar* s Voršilou z Krajku zplozený. Týž byl ženat s Annou Libšteinskou z Kolovrat a později r. 1633 švédským nejvyšším; nabyl několik statkuv ve Slezsku a povýšen jest r. 1656 do stavu hraběcího.[4])

Patentem místodržitelským (r. 1621, 26. dubna) odsouzen jest zemřelý Linhart cti a statky jeho jsou zabaveny. Statky tyto, totiž Kysible, Andělskou horu, Bochovo, Šenovo jinak Činovo prodal císař

Plán hradu Andělské hory.

Vysvětlení: 1. Schody ke hradu; 2. cesta ve skále vytesaná; 3. bašta; 4. první brána; 5. stavení druhé brány; 6. nádržka; 7. východní stavení; 8. palác; 9. západní stavení.

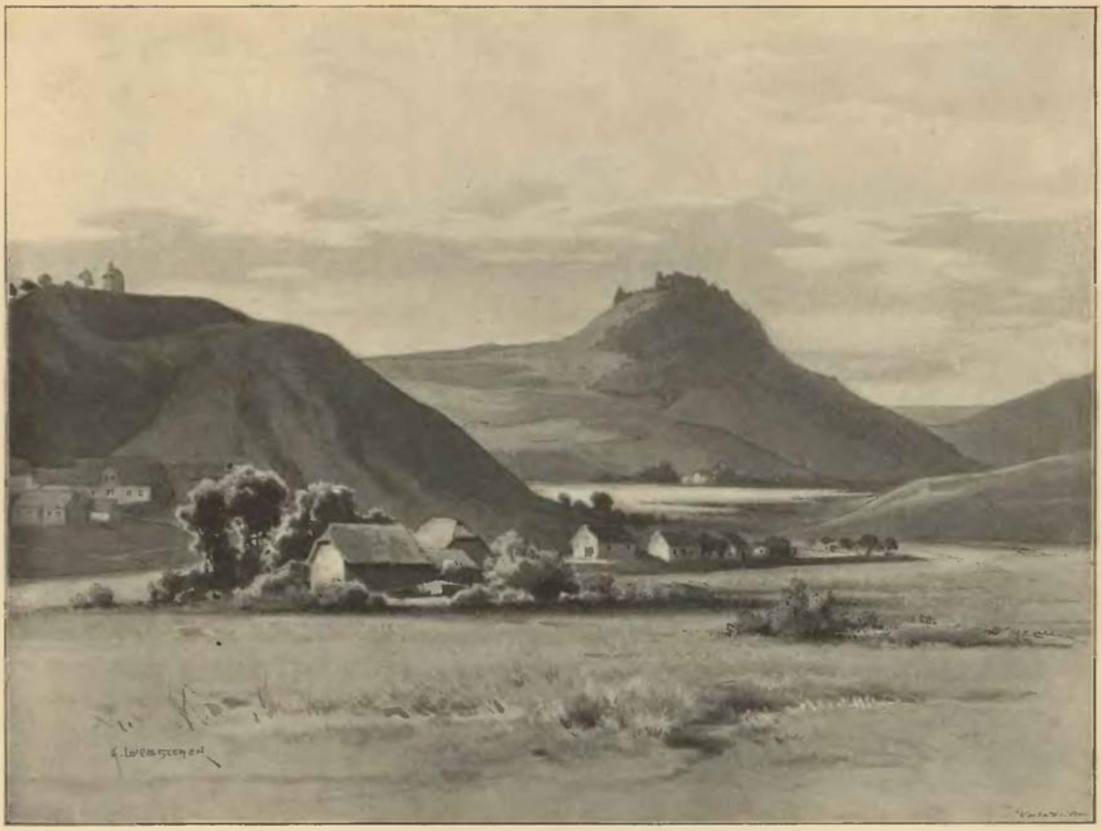
[1]) DZ. 17. 3 11 a 59. M. 19. Od Kolonů dostali lidé vesničtí obdarování, nacházející se v arch. Svatovácslavském. [2]) Roku 1579 byl tu úředníkem Volf Jindřich z Utenhofu (DZm. 71. L 23). [3]) Pavel Skála IV. str. 78—79 a 432. [4]) Miltner, Beschreibung böhm. Privatmünzen p. 26. Hrabata Kolonové z Felzu ve Slezsku a z Felzu v Tyrolích již vymřeli.

r. 1622 *Heřmanovi Černínovi z Chudenic*, cís. radě, komorníku a hejtmanu Starého města Pražského, a *Marjaně Černínové ze Svárova*, manželce jeho, v 97.922 kopách, a to směnou za statek Žleby, který Heřman komoře postoupil.[1]) Nový držitel, jenž se vyznamenal dvakráte co posel k portě turecké vyslaný, zavedl ihned vyznání katolické, vypudil protestantského faráře Jana Nickerle a učinil Andělskou horu sídlem rozsáhlých statkův Černínovských v této krajině. Když nastala válka švédská, zakoušela i naše krajina všelijaké svízele; zejména byl hrad r. 1635 Švédy vytloukán a zpuštěn, než přece v zříceninách obnovena jest prostranná síň a snad i jiné části, tak že Balbín napsal, že se ještě na Andělské hoře obývá.[2]) Nicméně když r. 1718 městečko pod hradem ležící hořelo, vletělo několik hořících šindelův na hrad a zapálilo, co tu ještě dobrých staveb zbylo. Od těch dob vylámáno a odvezeno jest mnoho kamene ze zřícenin a stavěny z toho nové domy v městečku, o zbytek však stále ubývající z držitelův nikdo se nestaral. Od spálení hradu stal se zámek Kysibelský sídlem panství, jehož úřady zde až do zrušení práva patrimonialního zůstávaly. Kysible vyšla z držení Černínů r. 1734, ale r. 1868 zase se dostala v držení jejich.

[1]) DZ. 292. H 11, arch. gub. [2]) »inhabitatur« (Misc. III. p. 82).

Zbytky hradeb na Andělské hoře.

Hartenštein u Bochova.

BOCHOV A HARTENŠTEIN.

U samého městečka *Bochova* vypíná se homolovitá, nahoře plochá hora, na všech stranách domky obklopena, z nichž některé po starodávnu ze dřeva vystavěny jsou. Mezi nimi je i tak zvaný Hladový mlýn (Hungermühle). Na všechny strany hora strmě spadá a místy jsou skalné srázy. Podlé pověsti stávala tu lidomorna neb hladová věž, po níž hora posud své jméno (*Hladová hora*, Hungerberg) má. Že tu stával Bochovský hrad, není pochyby. Byl na všech stranách příkrostí hory zpevněn a ze strany městečka, odkudž ještě znáti starodávnou cestu ke hradu, také příkopem a náspem zpevněn. Od tohoto příkopu jde kolem celé hory rovný parkán, který měl na jihozápadní straně baštu ven povydanou. Na temeni stojí kaple sv. Trojice na okrouhlém vršku, uměle ze země nasypaném. Po věžích a hradbách tu není památky.

Jihozápadně od městečka vypíná se homolovitá hora řečená *Hartenštein*, jehož podstavec se od posledních domků Bochova zvolna zdvihá, ale ke kapli sv. Jakuba tak strmě spadá, že hora na této straně skorem nepřístupna jest, kdežto se východní bok nepříliš vysoko nad postavec vypíná. Zde stával zámek řečený Hartenštein. Stará cesta, kterou lze posud znáti, jde od sousedních polí vinouc se okolo hory až k jejímu vrchu a jde pak po náspu a po kraji příkopu okolo temene. Dvůr zámku jest jen o málo vyšší. Zámek nebyl velký, ale dosti pevný. Skládal se hlavně z hradeb a bašt, které nevelký dvůr zavíraly, ale bývalé rozdělení nelze již znáti, protože v 19. století mnoho zdiva pobořeno. Zbyly mimo dva sklepy ještě kusy ze tří bašt. Na východní straně jsou dvě bašty vedlé sebe, z nichž jen skrovné kusy zbyly, ale tolik se přece poznává, že jedna byla trojhranná a druhá polookrouhlá. Třetí bašta na západní straně měla základy jako klobouček, tedy jako by vybíhala do trojhranu, ale na konci je polookrouhlý výběžek.

Obydlí, jak lze souditi ze sklepů, stávalo na východní straně a bylo přistavěno k dotčeným dvěma baštám. Všechny známky tomu nasvědčují, že zámek ten, od mocného pána postavený, určen byl jen pro úředníka za obydlí.

Podlé pověsti stával Bochov prvotně u kaple sv. Jakuba a přeložení městečka na toto místo vykládali někteří tak, že se stalo teprve po r. 1468. Ale v bohatých pamětech na radnici není o tom zmínky. Proto se nám zdá, že u sv. Jakuba stávala prvotně farní ves a že okolo r. 1349 založen hrad a městečko pod ním, do něhož lidé z vesnice převedeni. Zakladateli byli bratři *Slavek* a *Boreš z Oseka*, kteří Bochovské r. 1349 obdařili, aby o statcích svých říditi mohli.[1]) Sice patřil Bochov k Bečovu a páni tu nikdy nebydlívali. Boreš byl později samotným pánem a obdařil Bochovské r. 1366 Žlutickým a r. 1375 Chebským právem. Všechna ta práva potvrdil r. 1395 syn jeho Boreš a nových r. 1399 přičinil.[2])

Po tomto Boršovi následovali synové jeho, kteří r. 1406 Bečov s Bochovem prodali. Bochov zůstal od té doby příslušenstvím panství Bečovského a asi od r. 1412 jměním *pánů Plavenských*[3]) a všech těch, kteří Bečov drželi. Když Jindřich Plavenský se proti králi Jiříkovi bouřil, vojsko královo vytáhlo na jeho statky (r. 1469). Tehda hrad nad Bochovem dobyt a městečko vypáleno. Hrad od té doby byl pust.[4])

Pro velkou vzdálenost Bochovska od Bečova bylo nesnadno ono spravovati z Bečova a proto založil Jindřich nad Bochovem nový zámek, jemuž dal jméno *Nový Hartenštein*.[5]) Tento se připomíná poprvé r. 1473. Tehda totiž přešel zástavou v držení *Bohuslava ze Švamberka*,[6]) kdežto dědičný pán asi v ty doby octl se v zajetí Sasův a teprve r. 1473 na těžké výminky propuštěn jest. Měl knížatům Saským všechno svoje jmění odevzdati, ale tito mu z milosti panství v Čechách (kterých ovšem dostati nemohli) chtěli navrátiti. Po Jindřichovi II., který okolo r. 1484 zemřel, následoval syn jeho Jindřich III. Tento prodal Bečov, ale bez Hartenšteinska, a bydlíval na Andělské hoře. Hartenštein zastavil kdysi před r. 1496 *Anně z Cedvic*, která tu měla za správce Martina Varmera. Roku 1496 mu ten úřad na 5 nových let propůjčila a zároveň ustanovila na hoře pod hradem poručníka, jemuž bylo uloženo, aby každou noc na zámek dva pacholky poslal a Varmerovi ve všem nápomocným byl.[7]) Jindřich vyplativ později Hartenštein, zemřel tu r. 1519.[8]) Jako starý člověk byl v druhém manželství mladou ženu, Barboru kněžnu Anhaltskou pojal, která se r. 1521 podruhé za *Jana Mašťanského z Kolovrat* vdala. Jan se proto psal sed. na Hartenšteině, poněvadž byla Barbora poručnicí sirotkův nezletilých.[9]) Roku 1529 byl již syn *Jindřich* při letech a přebývaje tehda na Hartenšteině potvrdil svobody Bochovských a r. 1533 prodal jim panský dům tudíž za radnici.[10]) Roku 1551 prodal jim dvůr pod zámkem se všemi rolemi a lukami za 1000 fl. a proti dávání úroku. Po smrti Jindřichově († 1554, 19. května) drželi statky po něm synové *Jindřich (V.) starší* a *Jindřich (VI.) mladší*. Kterak o svá česká panství (mimo Žlutice) od dědiců Gerovských připraveni, vypravováno v dějinách Andělské hory. Statek Hartenštein, který r. 1563 při dělení na díl staršího bratra připadl, dostal se *Jindřichovi Mikuláši Hasišteinskému z Lobkovic*. Tento prodal r. 1573 zámek Hartenštein, který za posledních let zpustl, město Bochov a tři vesnice *Adamovi staršímu Štensdorfovi ze Štensdorfu* a na Údrči.[11]) Nový pán obdařil brzo po té koupi Bochovské, obnovil zámek Hartenštein, ale zřídil si také byt v městě. Zemřel r. 1579 a pohřben v kostele městském před tím postaveném. Synové jeho *Anzelm*, *Kašpar* a *Abraham* rozdělili se před r. 1588 tak, že první dostal Hartenštein, druhý Miřetice, třetí Údrč.[12]) Anzelm postoupil r. 1589 statku svého zámku „Hartenšteina“ města Bochova s dvěma domy, ve kterých bytem byl a dvou vesnic *Jeronymovi staršímu Hrobčickému z Hrobčice* na Březně a Manětině směnou za statek Koštice.[13]) Když tento učiniv r. 1602 nadání městu Bochovu zemřel, zůstalo po něm 5 synů a rozdělen mezi ně statek; sotva se to však stalo, zemřel jeden z nich r. 1606 a proto děleno znova na čtyři díly. Hartenštein dostal na svůj díl *Ferdinand Burjan*, třetí z nich.[14]) Týž bydlel v městě, ale hned po ujetí dílu hádal se s Bochovskými chtě svobody jejich, které jim otec udělil, zkracovati. Pro jich odpor byl r. 1607 donucen k zápisu, že je obtěžovati nebude.[15]) Nedlouho potom zadlužil se tak, že o Bochov přišel. Odhádán r. 1609 Vilémovi st. z Lobkovic, jenž požadavky dvou věřitelů skoupil; týž pak postoupil práv svých r. 1609 *Linhartovi Kolonovi z Felsu*.[16]) Týž připojil Bochov k Andělské hoře a Hartenštein jen tak tak opravený brzo zpustl docela.

---

[1]) Vykládáme si tak, že páni užili polnosti vsi Krasnova a také tu ves svedli na městečko, vyloučivše ji z Údrcké fary. (Viz Borový, lib. erect. II. 152.) [2]) Arch. Bochovský. [3]) Lib. conf. [4]) Tomek, Děj. Prahy VII. 256. [5]) Starý Hartenštein byl v Plavensku. [6]) Arch. Chebský. [7]) Arch. Chebský. [8]) Viz o něm zajímavé zprávy ve spise B. Schmidt, Burggraf Heinrich IV. zu Meissen. [9]) Reg. kom. soudu. [10]) Arch. Bochovský. [11]) DZ. 61. F 29. [12]) DZ. 24. D 3. [13]) DZ. 166. G 8. [14]) DZ. 188. N 26. [15]) Arch. Bochovský. [16]) DZ. 134. N 22.

TVRZE OKOLO BOCHOVA.

Na severu obce *Kysible* (tedy nejisto, zdali v Kysibli neboli v katastrální obci) nachází se staré tvrziště. (Časop. Sp. Př. St. I. 18.) Že tu sídlili manové napřed pp. z Oseka a později Plavenských, není pochyby, ale jména jich nám známa nejsou. Kysible patřívala k Andělské hoře a zámek zdejší je pozdějšího původu.

V *Bražci* byla tvrz ode dávna a farní kostel již ve 14. stol. Držiteli byli r. 1316 Hynek (Tab. vet. 14.), r. 1358 sedm bratří, z nichž Jindřich a Ctibor ještě r. 1369 žili (Lib. conf.), r. 1390—1399 Vícemil (DD. 14, f. 214, lib. erect. XII. 197) a r. 1408 Albert Kojata. Okolo r. 1410 následoval *Jan Svinovec ze Svinavy*, jenž tu ještě r. 1418 seděl (Rkps. kap. Praž.) a r. 1431 *Jindřich Svinovec*. (Lib. conf.) V 16. stol. seděli tu *Cedvicárové z Cedvic*, zejména roku 1568 Kryštof, jenž zemřel před r. 1581 zůstaviv tři syny. Od nich *Anna Kolonova* roz. Šlikovna r. 1581 tvrz, dvůr a ves Bražec se vsí Javornou koupila a k Andělské hoře připojila. (DZ. 68. A 1.)

V *Údrči* nedaleko Bochova posud stojí starý zámek, který povstal z bývalé tvrze. Roku 1349 seděli tu *Ahně* a *Předota* a podávali r. 1368 kněze k zdejšímu farnímu kostelu. *Jindřich* byl r. 1380 fojtem Bečovským (Arch. Bochovský a Šenfeldský) a téhož rodu (s erbem písmena S) byl i r. 1396—1399 *Jan Chlumek*, jenž před r. 1411 zemřel. (Arch. Bochov., lib. erect. VIII. 135.) Mezi patrony zdejšího kostela připomínají se jako držitelé r. 1412 a 1414 *Petr Kovář ze Strhař* a *Litolt z Hrádku*; po onom následoval syn *Jindřich* (r. 1414 atd. Lib. conf., erect.). Předkové *Údrckých z Údrče* byli bratří *Jan*, *Jindřich* a *Ivan*, kteří se r. 1449 připomínají a mnohých jednání veřejných a soukromých účastni byli. (Arch. Drážďanský.) Jindřich seděl ještě r. 1461 na Údrči a syn jeho Jindřich v blízkém Týně. (Arch. kap. Praž.) Statek Údrcký byl tehda manstvím k Bečovu a asi od r. 1470 k Hartenšteinu, ale kníže Jindřich starší Plavenský jej roku 1564 *Adamovi ze Štensdorfu* dědičně prodal. (DZ. 14. Q 1.) Po jeho smrti († r. 1579) následoval syn *Abraham*, a když tento zemřel, následoval napřed bratr Kašpar, pak bratr Anzelm a po tomto synové jeho. Roku 1590 dostal se týž statek v držení *Prolhoferů z Purkerštorfu* (DZ. 14. Q 1. DZm. 236. B 5) a r. 1608 v držení *Štěpána Šlika z Holiče*. Tento prodal Údrč r. 1613 *Jáchymovi Libšteinskému z Kolovrat* (DZ. 186. Q 3, Q 20), jenž jej až do r. 1620 k Rabšteinu držel. Roku 1623 mu zabrána Údrč a prodána. (Potomní držitelé jsou v Sommerově topografii na str. 188.)

Ves *Ratiboř* nedaleko Údrče i s tvrzí zdejší byla také manstvím pánů Plavenských. Zde seděli r. 1375—1389 Hanuš (Arch. Bochovský a Žlutický), jenž seděl r. 1395 na Kozlově, r. 1403 *Litolt* jinak ze Hrádku, jenž tu ještě r. 1412 seděl (Arch. Třeboň., lib. conf., acta jud.) a r. 1437 Vítek. (DD. 15, f. 309.) Ok. r. 1450 zakoupil se tu *Janek ze Chcebuze*, předek *Ratiborských ze Chcebuze*, jenž se vyskytuje jako svědek ve svobodách okolních měst. Roku r. 1495 byl on neb jiný Jan manským rychtářem pánů z Plavna. (Arch. Písecký.) Jeho potomek (r. 1524) byl *Jiří* a tohoto r. 1567 *Mikuláš*, jehož kníže Jindřich starší od služeb manských osvobodil. (Reg. k. s., DZ. 20. F 24.) Týž žil r. 1572 a r. 1577 držel Ratiboř jeho potomek Jan. (DD. 42. H 4.) Jan zemřel r. 1606 a *Jan Jáchym*, potomek jeho, prodal Ratiboř *Jáchymovi Libšteinskému z Kolovrat*. (DZ. 192. A 14.) Až do r. 1623 patřil pak týž statek k Rabšteinu a potom k Údrči.

Ve farnosti Údrcké jest ves *Herstošice*, kdež také bývala tvrz. Tu seděl r. 1404 Hereš (DD. 18, f. 68) a r. 1452 Jindřich. (Arch. Chebský.) V Žlutických pamětech vyskytuje se r. 1455 *Jetřich Zumr z Herstošic*, jenž před r. 1459 zemřel, zůstaviv Bohuslava a jiné syny. Kromě něho žili ještě Jindřich a Vácslav. (DD. 16, f. 106.) Od jich potomstva dostaly se *Prolhoferům z Purkerštorfu*, z jichž rodu Hanuš († r. 1568) jest v Bochovském kostele pochován. Týž byl r. 1567 od manských služeb k Hartenšteinu osvobozen. (DZ. 20. F 23.) Prolhoferové připojili týž statek, který r. 1609 se na krátký čas Jiřímu Zumrovi z Herstošic dostal (DZ. 183. L 8), k Údrči.

Ves *Kněnice* nedaleko Údrče patřila v 16. st. ke statku Holetickému a byla v držení *Zumrů z Herstošic*. Roku 1592 dostala se na díl Jana Jiří (DZ 79, E 7), který tu, tuším, tvrz vyzdvihl. Nástupce jeho Kryštof (r. 1603) prodal Kněnice Jáchymovi z Kolovrat. (DZ. 186. Q 8.) Od r. 1623 patřily také k Údrči.

V *Polomi* u Údrče posud viděti zbytky tvrze *Polomců z Polomě*. Seděli tu Jan (r. 1404, † již r. 1413) a r. 1414 jiný Jan (DD. 14, f. 154; 15, f. 279, lib. conf.) Jeden Jan žil ještě r. 1467 (Arch. Žlutický), r. 1488 Vácslav a r. 1524 Jan. R. 1524 držela týž statek Kateřina Dobrohostova z Kolovrat. (Reg. k. s.) Dcera její Lidmila z Ronšperka prodala Polom Markétě z Lobkovic, roz. z Plavna (r. 1529), a ta r. 1545 Anně manželce *Anselma Štensdorfa ze Štensdorfu* (r. 1545, DZ. 4. A 9; 7. D. 5). Syn její Adam koupil Údrč a k ní Polom připojil.

Malý kus cesty od Polomě k jihozápadu jest ves *Martice*, kdež také tvrz bývala. R. 1383 odumřel tu statek po Hrochovi a r. 1415 po Jarkovi. (DD. 13, f. 174; 15, f. 285.) Ok. r. 1456 seděl tu Ctibor, předek *Martických z Rabšteina* neb i *z Martic* (Arch. Plzeňský, arch. č. I. 433) a r. 1528 Jiří Zikmund a Albrecht bratří, potomci jeho. Zikmund dostav tvrz Martice na díl, prodal ji Markétě Lobkovské z Plavna (před r. 1540), která ji k Polomi připojila. R. 1591 odprodána od dědictví Štensdorfského k Miřeticům, r. 1592 koupena k Ratiboři a r. 1615 k Údrči a Rabšteinu.

V *Záhoří* (sev. od Údrče) bývala tvrz až do 17. století. O dějinách jejich je málo známo. Napřed patřilo Záhoří k Čichalovu. Roku 1603 držel je *Jindřich Huvar z Lobenšteina*, jenž před r. 1616 zemřel zůstaviv syny Jiří, Krištofa a Bernarta. (DZ. 151. G 25.) Těmto sice r. 1623 statek zabrán a prodán, ale později navrácen sestře jich Barboře. (Bílek, konf.) Ta jej prodala r. 1652 Evě Markétě Mirešovské (DZ. 151. L 20) a tato r. 1665 k Údrči.

Tvrz ve *Vahanči* (nedaleko předešlé) drželi roku 1437 Jan a r. 1457 Burjan a Hanuš, bratří z Vahanče. DD. 15, f. 307, 16, f. 215, 226.) Později patřila Plavenským, ale r. 1524 držel ji Jindřich z Údrče v zástavě a potomci jeho měli ji po celé 16. století. (Reg. k. s. DZ. 79. E 5—8.) Roku 1599 koupil ji Jindřich Zumr z Herstošic (DZ. 182. J 14. L 30) a po jeho smrti prodána ke Kněnicům. (DZ. 186. Q 8.)

Tvrz ve *Veselově* (jižně od Údrče) držel r. 1394 a 1405 Hrzek. (VUSp. 1893. Kniha protokolů 25, lib. erect. VI. 398, DD. 18, f. 80.) R. 1526 měl ji *Jan Zumr z Herstošic* (Reg. k. s.) a od něho neb synův připojena k Holeticům. R. 1602 měl ji za díl Vácslav Zumr. (DZ. 131. E 22) Jemu Veselov zabrán a r. 1626 k Údrči prodán. (DZ. 142. F 30.)

Na hůrce u *Čichalova* stávala tvrz. Na té seděl r. 1389 a potom Hereš (Arch. Žlutický, Teplský), jenž byl r. 1396 fojtem v Bečově. Žil ještě r. 1405. (DD. 18, f. 80.) Tehda žili bratří Jan, Rudolf, Oldřich a Purkart (DD. 14, f. 149), koupivše, tuším

Čichalov od něho asi r. 1403. Poslední dva drželi r. 1428 Žlutice. (Lib. conf.) Potomci jich byli *Čichalovci z Čichalova*. Hanuš byl, tuším, synem Purkartovým a svědčil r. 1455 v obdarování Žlutických. Žil ještě r. 1474. (Arch. Žlutický.) Roku 1502 žili Purkart a Oldřich bratří, z nichž onen před r. 1526 zemřel. (Arch. mus., reg. k. s.) Jeho snad synem byl Jan, jenž ok. r. 15 o Čichalov a Záhoří *Hanušovi Hugarovi z Lobenšteina* prodal. (Reg. k. s., rel. tab. I. 356.) Potomci jeho drželi Čichalov až do r. 1664. Poslední totiž Františka vdala se za *Valtera Viléma ze Štensdorfu* a po její smrti spadl Čichalov (r. 1665) na její děti. (DZ. 114. H 14.) Později přikoupen k Údrči.

V *Telči* nedaleko Bochova spatřovaly se před 100 lety zbytky bývalé tvrze. R. 1364 seděl tu Hrzek a r. 1399 Petr. (Lib. conf. DD. 14, f. 75.) Později ji měl *Vítek z Ratiboře*, po jehož smrti si tvrz, dvůr a ves (r. 1457) Ctibor a Burjan bratří z Martic vyprosili. (DD. 16, f. 317.) Na počátku 16. st. byla ves rozdělena. Část koupil r. 1543 *Anzelm ze Štensdorfu* od pp. Plavenských. (DZ. 4. K 22.) Potomek jeho Abraham prodal tvrz Teleč (r. 1588) Kateřině ze Šreibrstorfu, mateři, a když tato zemřela, ujal Teleč (r. 1595) jiný její syn Kašpar. (DZ. 24. D 5, 1084, Q 1.) Potomci jeho seděli tu do 17. století. (Pozdější majitele má Sommer na str. 192.)

Ve vsi *Kozlově* (jihozápadně od Bochova) stojí zámek na místě bývalé tvrze. Pány podacími zdejšího kostela byli v letech 1365—1370 Němota, Přech a Ješek a r. 1380 ještě tito dva. R. 1395 seděl tu Hanuš z Ratiboře (r. 1393 Jan Kozlovec z Kozlova?), r. 1398 Jindřich. (Lib. conf., Arch. Teplský a mus., DD. 18, f. 60, 65.) Ok. r. 1400 seděl tu nějaký *Fulfiš* a r. 1407 Otík z Bratřence. (DD. 18, f. 46, 113.) V l. 1429—1435 podávali bratří Roman a Vácslav Hes ke zdejšímu kostelu. (Lib. conf.) Tento připomíná se v Bochovských pamětech ještě r. 1456. Kozlov byl manstvím pánův Plavenských, a proto se s ním ve dskách zemských setkáváme teprve po r. 1567, když byl z manství propuštěn *Jiříkovi Utenhoferovi z Utenhofu*, jenž jej byl před tím od Jana Ratiborského ze Chcebuze koupil. (DZ. 23. A 17, 59. N 19.) Od synů Jiříkových († r. 1587) koupil Kozlov Jindřich starší, strýc jich, r. 1588 (DZ. 24. H 6) a zemřel r. 1594. R. 1600 držel Kozlov Adam Utenhofer. (DZ. 175. E 26.) Tomuto Kozlov r. 1623 zabrán a prodán *Janovi Hegnerovi z Rezelfeldu*. (Bílk. konf. 728—729.) Potomní držitelé psáni jsou v Sommerově topografii.

Zříceniny Hartenšteina.

KRASIKOV HRAD.

Nedaleko Bezdružic vypíná se brdo nevysoké sice, ale pro vysoký svůj podstavec okolní krajině panující, na němž stával hrad prvotně Krasikov, potom obecně Švamberk řečený. Brdo strmě vystupuje, jen na východní straně jest svah volnější, ač přece ještě dosti příkrý.[1]) Boky hradiště jsou holé a na nich většinou buď kamení anebo suchopar. Pod hradištěm jest dvůr a pivovar. Odtud jde cesta napřed k vesničce Krasikovu, která k východní patě hradiště přistavěna jest a zelení se od něho odráží. Odtud jest nejkratší cestou pěšina po boku hory, z níž se hned do předhradí přichází; volněji se vstupuje po staré vozové cestě. Hned tam, kde cesta tato od vozové cesty skrze vesničku jdoucí odbočuje, začíná vedlé cesty kamenný val a táhne se až k jižní straně hradiště. Pod tímto náspem k východní straně jest odstavec ze země nasypané, patrně staré plotiště, které dřevěnými sruby bylo opevněno, aby odtud nepřítel na cestu nevylezl. Dvě hluboké díry na tomto odstavci svědčí o tom, že se tu zachycovala voda.

Na jižní straně hradiště, nežli se přijde k první bráně, otáčí se cesta do tří čtvrtin kruhu okolo *bašty*, t. j. opevnění venkovského, z něhož zůstal pahrbek s polookrouhlým výběžkem skalnatým, jak to hned od prvopočátku vylámáním skal bylo přizpůsobeno. Cesta jde pak ke hradu levostranně, a právě proto tu byla bašta velkou výhodou, protože nepřítel jí svou pravou, nechráněnou stranu ukazoval. Od té bašty táhne se násep po celé východní straně hradu až k jeho severozápadnímu skalnatému konci a zase od skal těch po celé západní straně až k jižnímu konci hradiště, kdež stála okrouhlá věž, k níž se pak dotčený kamenný násep, jdoucí podlé cesty, připojoval.

První brána bývala snad pod dotčenou skalnatou baštou aneb teprve za ní tam, kde začíná nyní dřevěné obydlí kostelníkovo a k němu stará zeď přistupuje. Touto branou vstupuje se na *předhradí*, velké prostranné místo. V levo proti baště stávalo veliké čtverhranaté stavení, v němž se nádržka pro vodu spatřuje a někdy byty chasy a obilnice bývaly; přední jeho strana je docela zbořena. Zdivo jest novější způsoby, ke dvoru jsou okna a dvéře; venku na jižní straně stará zeď bez oken. Severně odtud jsou bývalé konice, k nimž je přistavěno dřevěné přístřeší s lavicemi a stoly pro šenkování piva. Naproti nim na severovýchodním kraji jest *kaple*, jediný zachovaný kus bývalého hradu, ač nikoliv starý, poněvadž ve své nynější úpravě z 18. století pochází, ač zdivo jest o něco starší. Nad vchodem jsou vytesány erby Jana Josefa hr. z Vrtby a manželky jeho Zuzany Antonie z Heissensteina, kteří okolo roku 1710 kapli opravili. Vnitřek jest chudobný. Loď má strop dřevěný, dva oltáře sv. Jana Nepom. a Matky Boží a kazatelnu s malbami a kruchtu. Kůr jest klenut a obsahuje velký oltář roku 1638 od Jana Bedřicha ze Švamberka zřízený, na němž jest vyřezávaný obraz Pohřbení Páně. Vedlé vchodu do zákříští jsou náhrobky Jáchyma ze Švamberka († r. 1574) a Anežky, manželky jeho. Na dláždění jest velký kámen, který hrobku Švamberskou (asi roku 1659 zřízený) kryje. Dlouhou dobu tu mrtvoly starých Švamberků odpočívaly nerušeny jsouce,

[1]) Pomůcka: Heber's Burgen IV. 116.

ale okolo r. 1791 Jan Böhm, farář Čelivský, srozuměl se s Šim. Janem Schroblem, úředníkem ve dvoře pod hradem, že hrobku otevrou. Objednavše na noc zedníka Bezdružického, šly tyto osoby se synem zedníkovým a kostelníkem na hradě, samým pátým, do kaple, vypáčily hrobku a sebraly prsteny, kordy, řetězy a co cenného v rakvích bylo. Mrtvoly položily do vnitřních rakví dubových a cínové a měděné rakve odnesly. Věc ta se brzo prozradila synem zedníkovým. Neb týž vypravoval, že se mu vlasy ježily, když na rozkaz farářův mrtvoly překládal a když jednu z nich vyzdvihoval a stříbrná ostruha vypadla mu na nohy, že ho obešla taková hrůza, že hned utekl. Farář a úředník byli obesláni do Prahy, ale tento se brzo vrátil, protože farář všechnu odpovědnost na sebe vzal. Farář, který po celý rok doma viděn nebyl, vypravoval, že uloupených věcí k prospěchu kostela užil. Až do r. 1724 vídati bylo na faře dva měděné kamnovce, které z rakví udělány byly.[1])

V starém popise hradu Krasikova z r. 1514 mluví se o kapli a staré kapli. V staré kapli, která bezpochyby přestavováním v 16. a 17. století zničena byla, nacházelo se sice všelijaké nářadí, ale kostelní roucha (8 ornátuv rozličných barev), kalichy, misály a p. byly již v nové kapli. Roku 1615 popisuje se, že „v kostele zámeckém byly 3 oltáře, ornáty a kalich". Roku 1644 kostel ten shořel a asi r. 1650 od Jana Bedřicha ze Švamberka buď obnoven aneb zcela přestavěn. Kostel znovu posvěcen sv. Maří Majdaléně, protože manželka jeho byla Maří Majdaléna z Donína; od těchto obou pochází bezpochyby hezké jmění, které má kostel. Čtyřikráte do roka se tu mše svatá slouží. Opodál od kaple jest zvonice z novějších dob pocházející. Zdivo mezi ní a kaplí snad pochází z bývalého obydlí kaplana.

Předhradí a zadní hrad dělil hluboký a široký příkop, jenž byl na všech čtyřech stranách vyzděn hradbami, které jej znamenitě převyšovaly a zábradly svými rychlé spojení obou částí umožňovaly. Dnes se z toho již málo zachovalo a zejména místo, kde bývala brána, je se zemí srovnáno. Zadní hrad založen byl do trojhranu, jehož jižní strana byla krátká, ostatní dlouhé, tak že tu zbytečné prostory nebylo. Na západní straně přistavěno bylo dlouhé, nepravidelné stavení o 5 odděleních, ale tuším teprve v 15. neb 16. st. Zejména ta část, která je u příkopu, nezdá se býti starou. Na severním konci hradu jest *velká věž* do kruhu založená, která dříve o něco vyšší bývala. Podobá se starým takovým věžím, zejména i velkou hrubostí svých zdí. Do přízemí v novější době prolámán vchod, tak že lze patřiti do tmavého vězení pod zemí. Hradba vysoká od té věže jdoucí, k níž jest kolna přistavěna, má nahoře okna, ale teprve v pozdější době prolomená.

Na počátku 16. století bývaly v předhradí konírna a blízko ní stavení, v němž nádvorníci léhali (děvečky spaly ve dvoře), nedaleko byla komora, v níž spávali oráči. Zde, tuším, také byla spižírna s mnohým nářadím, hejtmanuv byt, pekárna, pivovár se sladovnou. V zadním hradě byl byt páně, velká světnice a u věže nějaká obročnice. Roku 1615 popisují se v hradě zadním světnice tabulnice (tuším hned vedlé věže) s kancelářkou, hořejší pokoj panský, fraucimor, pokoj rystkomora, „tancpuda" (taneční síň). Na předhradí byly marštal rejtharská, kolna a sladovna.[2])

V místech nynějšího dvora a pivováru byla ve 13. stol. ves Krasikov, kterou Kojata Hrabišic r. 1227 služebníku svému Maršovi odkázal.[3]) Rád potomních držiteluv nabyl míst těch teprve později, ač měl již ve 13. stol. hojně statkův v okolí. Předkem jich byl *Ratmír ze Skviřína* (1224—1247), jenž r. 1238 klášter ve Stříbře a zde pohřeb svého rodu založil. Roku 1227 byl komorníkem Plzenského kraje. Zůstavil syny *Ratmíra* a *Bohuslava*. Onen býval (1250—1263) purkrabí na Přimdě a držel kromě jiných statků Lestkov a Bor. Roku 1260 byl vojensky na Moravském poli. Bratr jeho Bohuslav následoval po něm i v držení Boru i purkrabství Přimdeckého, kromě toho byl r. 1286 komorníkem Plzenským. Žil ještě r. 1306 a snad i r. 1310. Jeden ze synů jeho *Racek* neb *Ratmír* slove již r. 1287 z Krasikova, obdržev snad toto zboží za svůj díl. Týž připomíná se ještě roku 1291, avšak o pozdějších jeho osudech není nic známo. V držení téhož zboží následoval pak *Bušek*, bratr jeho, a měl je i s Borem. Asi v těch dobách došlo k vystavění hradu buď skrze Racka neb Buška.

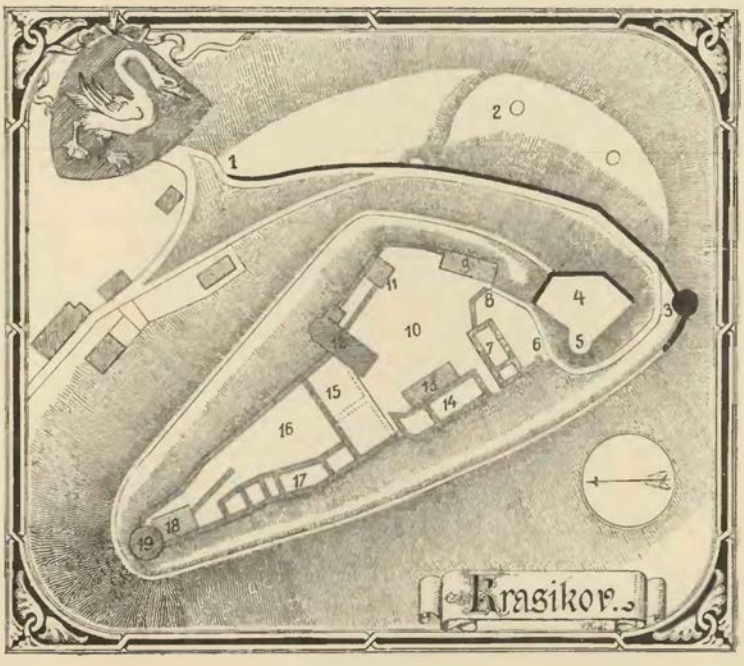
Podlé obyčeje v 13. století v Čechách povstalého přijali také páni Krasikovští znamení na štít svuj, totiž bílou labuť na červeném štítě a podlé toho erbu přezvali Krasikov německy Schwanberg, kteréžto jméno pak v ústech lidu ve Švamberk se proměnilo, sami se pak podlé hradu přezvaného psali teprve ve 14. století. Tehda žil *Bohuslav ze Švamberka*. Týž dal roku 1342 řádu poustevníkův sv. Augustina k vystavění nového kláštera na počest P. Marie a sv. Augustina též na spasení duše své a Jitky, manželky své, místo dostatečné k vyzdvižení téhož kláštera, nadal je platem ve vsi Lomech blíže hradu Švamberka, kteroužto ves po jeho smrti držeti měli, mimo to statky v Domaslavi a Krasikovci.[4]) Bohuslav ze Švamberka seděl r. 1350 na soudu zemském, později byl nejv. komorníkem a provázel r. 1360

[1]) Pam. kniha Bezdružické obce. [2]) Arch. Třeboňský a musejní. [3]) Reg. I. 333. [4]) Inventarium S. Thomae 29 b.

císaře do Norimberka a byl také v l. 1358—1361 zemským fojtem v Chebsku. Od l. 1357—1369 známe jej jako pána podací kostelních v Krasikově, Domaslavi, Boru, Skviříně, Poříčí, Oprnicích, z čehož poznáváme že vládl na Boru a Poříčí a tušim také na Chodové Plané. Zemřel okolo roku 1379 v červnu na hradě Krasikově a pohřben jest v klášteře Stříbrském, jejž byl za života svého vykrášlil. Vdova po něm zůstalá Anna z Dubé panovala na Švamberce a Boru, podávala r. 1380 a 1383 ke kostelu v Domaslavi sama[1]) a r. 1387 v Boru již s ostatními Švamberky.[2]) Roku 1384 darovala prý Anna klášteru ve Stříbře platy nějaké. Synové Bohuslavovi byli *Ratmír* (1365—1444), *Bušek* (1385—1395), *Bohuslav* (1385—1401) a *Jan*. Ratmír odděliv se od otce ještě za jeho živobytí držel pak Poříčí a jiné statky. Bohuslav, jenž byl r. 1388 purkrabí Vyšehradským a v l. 1394—1395 fojtem Chebským, držel Krasikov a Bor s mladšími bratry. Bohuslav byl v l. 1390—1398 nejvyšším sudí a zemřel okolo r. 1401. Jan prvotně byl určen ke stavu duchovnímu, stal se kanovníkem a farářem v Lestkově, ale r. 1400 se ze všeho duchovního vyzul a panoval na Boru. Roku 1409 od krále Václava sťat z neznámé příčiny. Od něho pošli *páni Přimdecké* pošlosti.[3])

Bohuslavovi synové byli *Bohuslav*, *Hynek Krušina* a *Jan*. Protože byli nezletilí, byl jich poručníkem strýc Jan a po jeho smrti Jan Hanovec ze Švamberka a Půta ze Skály. V rozličných jednáních soukromých vyskytují se již od r. 1409, ale samostatně působili od r. 1412. Asi tehda pozdvihli se proti králi pro stětí strýce svého Jana. Nechuti ty skončily se roku 1414 smlouvou, a Bohuslav stal se pak i dvořenínem královým, jenž jej také na soudě zemském posadil. Po příkladu předkův svých činili dobrodiní kostelům na všech panstvích, zejména r. 1420 i klášteru Stříbrskému. Darování to se stalo na hradě Krasikově před kuchyní a svědčil při tom purkrabí Amcha z Veselé.[4])

Když začaly války husitské, postavili se Bohuslav a Hynek (Jan po r. 1414 zanikl) rozhodně na katolickou stranu. Bohuslav bojoval se Žižkou u Nekmíře (1419), roku 1420 zmocnil se Plzně a ztekl

Plán hradu Krasikova.

Vysvětlení: 1. Místo, kde odbočuje cesta ke hradu a vedlé ní začíná kamenný val; 2. výsadek na hoře s dvěma děrami; 3. věž na obranu cesty; 4. bašta s 5 polookrouhlým výstupkem; 6. brána?; 7. stavení (pivovár, sladovna, sklady?); 8. brána; 9. byt kostelníkův; 10. dvůr předhradí; 11. zvonice; 12. kaple; 13. dřevěná bouda; 14. konice; 15. příkop; 16. dvůr zadního hradu; 17. dlouhé stavení ke hradbám přistavěné; 18. kůlna; 19. velká věž.

[1]) Lib. conf. [2]) Ibidem. [3]) Moje regesta pánů ze Švamberka. Té doby byl již rod ten velice rozvětven. Jedna pošlost, potomci Ratmírovi, seděla na Věžce, druhá potomci Neostupovi na Lestkové, třetí pošlost po Ctiborovi († ok. 1384) držela statky u Rokycan. Na Muckově u Boru seděla schudlá větev, která se do 16. stol. udržela. Pošlost Hanovcův ze Švamberka vymřela již v 15. stol. Do 17. stol. udržely se jen Borská a Přimdecká pošlost. Příjmení Švamberk objevuje se u sedláků již v 16. a 17. stol., aniž lze z něho něco jiného odvozovati, nežli služebnost aneb nemanželský původ. [4]) Regesta, arch. Třeboňský. Amcha byl purkrabí již r. 1417. (Knihy Plzenské.)

pak Zelenou horu, na níž se kališníci usadili. Protože jménem Zikmundovým válku vedl a mnoho na ni vynaložil, Zikmund zapsal jemu a bratru Hynkovi r. 1420 veliké panství kláštera Nepomuckého a zboží Manětínské. Avšak rok tento dovršil boje jeho za víru katolickou. Žižka zajisté vypravil se hned s nového roku 1421 nejprve k Chotěšovskému klášteru, jehož dobyv osadil svým lidem, a dále proti Kladrubům, kteréžto nemohše odolati dlouho, dobyty jsou a svěřeny p. Petrovi Zmrzlíkovi ze Svojšína, oblíbenému někdy krále Václava mincmistru. Odtud hnul se Žižka před Stříbro, chtěje dobývati města. To uslyšev

Kostel na Krasikově.

pan Bohuslav přijel s málem lidí na hrad Krasikov a ihned bratří, nechavše obležení Stříbra, přitrhli ke Krasikovu a již prvního dne opanovavše násilím hřeben hory, nazejtří dobyli věže jedné i s mostem.[1]) S úžasem a hrůzou vida pan Bohuslav, jaký osud ho čekal, jal se prositi, aby posláno bylo pro pana Petra Zmrzlíka: jemu zajisté a nejinému, že chce postoupiti hradu a sám také i se svými se vzdáti. Žižka svolil velkomyslně k výmince té, aniž užiti žádal příležitosti ku pomstě. Panu Petrovi vzdal se tudíž pan Bohuslav; i měli velkou nesnázi s obecným lidem Táborským, žádajícím bezživotí nejukrutnějšího nepřítele svého: avšak urovnán spor ten konečně na takový způsob, že pan Bohuslav na hradě až do července t. r. pod stráží chován, služebníci jeho pak všickni na rukojemství propuštěni jsou. Bohuslav seděl potom nějaký čas na Příběnicích u vězení; když viděl, že král Zikmund o vysvobození jeho se nestaral, i také čestným Táborův k němu se chováním hnut jsa, přihlásil se konečně sám ke straně Táborské, poslav r. 1422, 28. února opovědný list panu Oldřichovi z Rožemberka a stav se brzy potom nejčelnějším vůdcem jejich, zemřel r. 1425 při obléhání Rece v Rakousích.

Bohuslavův mladší bratr *Hynek Krušina ze Švamberka* byl hejtmanem kraje Plzenského a v čele spolků katolických pánův tamže a měst Plzně a Tachova, an hrad zůstal nějaký čas v ruce Táborův, kteří jej řádně opevnili a oň se v bojích svých v Plzensku opírali. Ale právě to nutilo kraj Plzenský k válečné výpravě na Krasikov. Roku 1421 Plzenští dobyvše již prve Rokycan a tvrze Štěnovic v polovici měsíce listopadu obehnali také hrad Krasikov, k jehožto pomoci přispěv Žižka, po krátkém boji sehnal Plzenské s bašt a dodal špíže na hrad; i byl by veliké způsobil krve prolití mezi nepřátely, leč že v nejvyšší potřebě přichvátav pan Jindřich Plavenský s velikým houfem jezdcův, donutil jej pustiti od boje a odtáhnouti s bojovníky svými k Žatci. Plzenští a pan Plavenský jsouce počtem silnější táhli jemu v zápětí a mnohými na cestě harci k boji ho dráždili, až ho musili pod Vladoří upustiti. Nicméně z dopisu katolického

[1]) Věž ta bezpochyby bývala u brány v hradě.

(d. r. 1422, 25. dubna) a odjinud vychází, že se páni Plzenského kraje v březnu r. 1422 ještě jednou před hradem Krasikovem položili, jeho mocně dobývajíce, a že „počínali si co hodní, nábožní lidé, jsouce té naděje, že zlého kacíře Žižku a jeho pomocníky na hradě dobudou“.[1]) Zatím bojoval Hynek Krušina v čele svých jednotníkův a sdílel s nimi všechny nehody, které je potkaly až do konce husitské války, hradu svého však nemoha moci dobytí, umínil jej vyplatiti z rukou kališnických, an mu císař Zikmund peníze potřebné na pomoc dáti slíbil. Výplata brzy potom se skutečně zběhla za 700 kop grošů, a císař Zikmund zapsal výplatné, jakož i 300 kop, jež byl Hynkovi dlužen za žold zadržalý a škody vzaté r. 1425 na zboží Manětínském, též mu odkázal 1000 kop za žold, za něžto 100 koní na hradě svém pro jeho obranu a aby kališníkům každé dni rozbroje aneb sváry činil, chovati měl do roka a k rozkázání hejtmana královského

Jižní část zřícenin s kostelem na Krasikově.

sloužiti.[2]) Již roku 1426 práva vrchní opět na panství svém provozuje, podával 20. prosince kněze ke kostelům v Domaslavi a Lestkově.[3]) Na hradě učinil purkrabí před r. 1426 Jana Hvozda z Horoušan a později Kunrata Borníka ze Štítar.[4]) Mezitím bojoval s neobyčejnou vytrvalostí v čele svých jednotníkův, s nimiž vše nehody je potkávající snášel.

Po válkách husitských nelenil také, ducha jsa neunavného. Válčil s Bavory (r. 1437) a jsa hejtmanem krajským dobyl r. 1441 hradu Skály a po dobytí Prahy r. 1448 přes věk a churavost svou počal znova bojovati se stranou Poděbradskou až do míru učiněného r. 1449 smlouvou Jihlavskou. Mezitím zastihla jej krutá rána na hradě Krasikově. Veliký požár, jenž roku 1443 na počátku listopadu vznikl, v několika hodinách větší část hradu strávil. Choť Krušinova a její dívky utrpěly při tom ohni, jenž v jejich pokojích vznikl, škodu 500 kop, any jim šaty, skvosty, klénoty a nábytek shořely, pan Hynek přišel o šaty chodécí a panoše Kostepir byl nebezpečně poraněn. Pan Hynek se proto odstěhoval na hrad Zelenou horu a tu čekal, až byl hrad znova vystavěn. Ku sklonku života svého vyprosil na králi Ladislavovi pro sebe a syna svého Bohuslava všechna odúmrtí po předcích svých (r. 1454). Na panství Švamberském jmenují se tehda: hrad Švamberk jinak Krasikov, dvůr poplužný tamže se čtverým poplužím, rolemi a t. d., mlýnem, vsi Domaslav a Lom s podacím v Domaslavi, Tisvice ves celá pustá a dvůr popl. pustý.[5]) Roku 1454 dne 27. října Jan biskup Jeruzalemský nový oltář na hradě Krasikově posvětil.[6]) Jan z Prostiboře na Podmoklech byl mu prý přítelem nejmilejším, bez něhož starý pán ani týden živ býti nemohl; manželka Hynkova Markéta Plavenská slynula krásou a moudrostí.

Hynkuv syn *Bohuslav ze Švamberka* zasnoubil se roku 1451 s Lidmilou, dcerou Oldřichovou z Rožemberka, ještě za života otce svého, jenž věno nevěstino 2500 kop na panství Borském zapsal. Bohuslav

[1]) Palacký, Urkundb. Beiträge I. 191. Fr. v. Bezold. K. Sigmund und die Reichs-Kriege gegen die Husiten I 67. Srovnej tamže str. 138—142 [2]) Arch. č. II. 190. [3]) Lib. conf. IX. D 4. [4]) Knihy Manětín. arch. č. VI. 492. Týž Kunrat svědčí r. 1436 8. září v listě pána svého [5]) DD. 16., fol. 220 a 23. F 15. Jindřich Hvozd z Horoušan byl r. 1448 hejtm. na Krasikově (Arch. Třeboň.). [6]) Arch. kapitulní.

byl jedním z nejznamenitějších pánuv Českých tehdejšího věku; bohužel i nemálo přispěl k rozdmýchání nešťastných válek za Jiřika Poděbradského již i proto, že na zámku Zelené hoře (r. 1465) pomáhal ku tvoření jednoty Zelenohorské. Známo jest, že jednota věc svoji nedovedla, tím více však vlast krve proléváním a pleněním usoužila. Náš Bohuslav spolčil se potom s knížetem Otou Bavorským, obdržev odpuštění od krále Jiří a počal r. 1470 válčiti do Bavor.[1]) Po smrti svata svého Jana z Rožemberka získal hrad Zvíkov, jenž stal se druhým sídlem rodným rodu Krasikovského, a brzo potom stal se vladařem panství Rožemberských. Maje na hradě svém purkrabí [2]) odstěhoval se do Krumlova. Král Matyáš Uherský učinil jej r. 1476 svým nejvyšším hejtmanem v Čechách, však veliká opravdovost a neoblomná přímost Bohuslavovy mravní povahy nehodila se dlouho Matyášovi, jenž sám neznaje mravních rozpakův, podobně povolné chtěl míti také služebníky své. Šel na Bohuslava „rozličnými chytrostmi a podvody“, aby mu nějakého zámku postoupil, a že mravně přísný Bohuslav se k takové zradě neochotným ukazoval, chtěl se Matyáš zbavit nepohodlného služebníka a vypravil do Čech (roku 1478) mladého Jaroslava z Bozkovic, jenž Bohuslava úkladně jal a do Uher zavezl. Skutek tento nad ním spáchaný způsobil náramné pohnutí ve všech vrstvách národa, nejživěji dojati byli nejbližší jeho přátelé, syn *Hynek*, muž rázný, jenž ihned uvázal se na otcově místě ve vladařství domu Rožemberského a Švamberk a Bor lidmi osadil, a strýc Jan ze Švamberka, mistr Strakonický; ti oba davše se hned do vyjednávání s králem Vladislavem, učinili 27. února r. 1478 konečný s ním pokoj. Na přímluvu některých pánuv Českých byl Bohuslav z Uher propuštěn, načež vrátiv se do Čech králi Vladislavovi se poddal a r. 1480 úřad nejv. hofmistra přejal. V pozdějších letech věku svého žil tiše na hradech svých, nejraději, tuším, na Boru. Roku 1487 prodal horu Chlumskou ležící nad Manětinou Jakubovi, Jindřichovi a Janovi, bratřím z Vřesovic.[3]) Umřel r. 1490, 15. února na Boru u vysokém stáří. Pan Bohuslav byl podlé charakteristiky neznámého Františkána[4]) „muž slušné vysosti, všecken hnátovitý a v ramenách a v plecech rozšířený, prsou vysazených a silných, v obličeji přísný a vzezření hrozný, vlasův šedivých, v řeči skrovný, avšak pravdomluvný, v slibu věrný a drželivý. Dobrým byl milostivý, ale zlým hrozný a mstitelný; v odění byl statečný a vítězství žádostivý“.

Bohuslav byl dvakráte ženat s Lidmilou z Rožemberka a Konstancií Šlikovnou z Holíče. Nejstarší syn z prvního manželství *Hynek* zemřel ještě před otcem roku 1489, 10. června v Praze a pohřben jest v kostele sv. Víta. Byl „muž slušné postavy, na tváři snědý, vlasův rusých, hojných a dlouhých, kostlavý a podobný k síle, smělý, udatný a Němcům velmi strašlivý, nebo je po několikráte i umdlel, i pobil a některý čas vytrhl na ně ven a množství dobytka zajal jim“. Od roku 1475 býval ženat s Kunhutou, dcerou Zdeňkovou ze Šternberka, s níž zplodil syny *Kryštofa*, *Bohuslava*, *Jana*, *Jindřicha*, *Volfa* a *Zdeňka* a dvě dcery (Markétu a Annu), jež vstoupily do kláštera Krumlovského. Bratří páně Hynkovi byli Jan († 1473, 28. června na Švamberce), Kašpar († 1476), Jindřich († 1523, 16. ledna). Z těchto bratří, poněvadž tři před otcem byli zemřeli, stal se Jindřich správcem všech panství Švamberských. Ten se porovnal r. 1493, 18. května s bratrovci svými tak, že obdržel Kryštof Bor, Domažlice a Rataje a z toho bratry své opatřiti měl, an Jindřich sobě Krasikov, Zvíkov, Karlšperk a Kestřany podržel. Manželka jeho Markéta z Rožmitálu (sestra nejv. purkrabí Zdeňka Lva) zemřela r. 1496 na Boru, dítek po sobě nepozůstavivši a pohřbena jest vedlé testě svého Bohuslava. Jindřich po takové nehodě neženil se více, nýbrž věnoval se jen správě statkův a poddaných svých. Hrad Švamberk znovu opravil, aby na něm pohodlně bydliti mohl, roku 1510 kázal na něm udělati novou studnici za hejtmana Ctibora z Martic, jemuž byl dal pán r. 1508 instrukci k tomu úřadu, ač v krátkosti, však v bystré opatrnosti a prozřetelnosti.[5]) Roku 1508 dal výsady městečku Lestkovu a r. 1515 Milevským na svém zboží zápisném. Ačkoliv na Švamberk přicházel, přece byl učinil Zvíkov hlavním svým sídlem. Kšaftem svým daným r. 1520, 27. září odkázal hrady Zvíkov a Švamberk *Kryštofovi ze Švamberka* a na Orlice, strýci svému,[6]) a jakož byl nadal troje kaplanství na hradě Švamberce v kapli sv. Jiří, tak nařídil o tom, aby se tomu všemu dosti dálo vedle nadání a aby tu na svátcích všech služby Boží za všechny předky konány byly. Zemřel 16. ledna 1523 na Zvíkově, načež byla mrtvola zprvu pohřbena na Krasikově, později ale v nově zřízené hrobce v klášteře menších bratří Bechyňském položena.

Kryštof byl se již r. 1505, 18. května oženil s Majdalénou ze Šelmberka, kterážto často na hrad Švamberk zavítala, avšak již r. 1508, 19. dubna na Zvíkově zemřela, po čemž se podruhé oženil s Anežkou Bezdružickou z Kolovrat, ovdovělou Švihovskou. Bohatstvím svým, jakož i obezřelostí a spravedlivostí

[1]) Palackého děje IVb. 546. [2]) Z úředníkův Švamberských jsou nám známi: r. 1450 Vácslav ze Slavic písař, r. 1460—1461 Zdebor Vlček z Příčiny purkrabí, r. 1465—1470 Markvart z Ulic hejtman, r. 1474 Mikuláš z Příbramě hejtman, a Habart z Nebílov purkrabí, r. 1477 Jan Licek z Šontalu hejtman, r. 1508—1514 Ctibor z Martic, r. 1514—1518 Jan Dolský z Týnce, r. 1519 Fridrich Hrádek z Hrádku, r. 1525 Jan z Reicnšteina, r. 1528—1529 Jiří z Mejtolu, hejtmanové, r. 1530 Fabian z Kyrnraitu purkrabí, r. 1532—1534 Jindřich z Domažliček hejtman, r. 1534—1542 Vácslav Broum z Miřetic a r. 1544 Albrecht Zádubský z Šontálu. hejtmanové. (Březan, listy Švamberské, arch. Třeboňský.) [3]) Březan, listy Švamberské [4]) Časop. mus. 1830, 267, 271. [5]) Březan, listy Švamberské. [6]) Ten byl již r. 1506 Lestkovským co pán jejich vyprosil privilegia, snad tehda již vládl také zboží Krasikovskému.

svou nabyl tehda nemalé vážnosti, pročež i byl mezi volenci, kteří nového krále volili (1525). Ostatně mnoho se nezabýval věcmi veřejnými, anobrž sobě hleděl myslivosti v lesích dalekosáhlých na svých panstvích, k čemuž i mnoho ohařův a vyželcův chovával. Roku 1530 dal stavěti na Krasikově nové příbytky, o čemž jsou v Třeboni podrobná poznamenání. Když se na podzim r. 1533 právě za příčinou velkého štvaní na hrad svůj Krasikov odebral, zastihla jej tu krutá nemoc, kteréžto podlehl r. 1534, 9. ledna přese všechnu pomoc lékařskou; tělo jeho bylo v hrobce Bechyňské uloženo. Choť jeho Anežka přečkala jej toliko 4 léta (r. 1538, 15. března) a pochována jest vedlé něho.[1])

Kryštof měl z dvojího manželství 11 dětí, z nichž jej jen 5 synův přečkalo. Ti se rozdělili tak, že obdržel nestarší *Jindřich* Zvíkov s Orlíkem, *Ratmír* Krasikov a *Jan* zboží Milevské. Ratmír zůstal o svobodě a nebyl účasten záležitostí veřejných. Jsa neustále churav více miloval samotářství nežli veselé společnosti, rodného sídla pak málo sobě váživ, směnil je r. 1544, 27. března s bratrem svým *Jindřichem starším* (sudí dvorským), začež obdržel polovici hradu a zboží Zvikovského.[2]) Jindřich pak sobě Krasikova ještě méně vážil, nežli bratr jeho nic sobě nevzpomínaje, že od 300 let býval sídlem rodinným. Prodal tudíž r. 1544, 10. října Švamberk zámek s předhradím, městečka a vsi *Volfgangovi mladšímu Krajíři z Krajku* na Točníce za 28.000 kop míš.[3])

Krajíř měl nemalé účastenství ve spolku, jejž učinili stavové proti králi Ferdinandovi za války Šmalkaldské, pročež musil z pokuty r. 1547, 21. srpna panství Krasikovského postoupiti králi *Ferdinandovi*, jenž jej směnil roku 1548 s *Jeronýmem Šlikem z Holíče* na Rabšteině tak, že král jemu vložil (r. 1548) ve dsky zemské Krasikov v 16.000 k. gr. a Jeroným zase králi dskami dvorskými tvrz Šempach a hrad Hertemberk a kromě toho Kynšperk a Kraslici odevzdal.[4])

Jeroným odtrhl od panství ves Polžice a Pačíno, jež byly k Bezdružicům prodány, a zemřel r. 1556 zůstaviv tři syny *Jáchyma, Jeronýma* a *Šebestiana*, z nichž nejmladší po otci Švamberk obdržel. Týž Šebestian oženil se s Voršilou z Vartemberka a odtrhl zase část panství, prodav v l. 1557—1562 Manětín s vesnicemi některými. Zadluživ se prodal roku 1569 panství Krasikovské bratřím *Jindřichovi Zdeňkovi* a *Jáchymovi ze Švamberka* na Kynžvartě a Třebli. Po vykonání trhu tohoto dostal se Švamberk nejmladšímu bratru Jáchymovi, jenž byl JMC. radou, purkrabí na Chbě a pánem na Kynžvartě. Po smrti první své manželky (jež 19. srpna roku 1572 v Praze zemřela) pojal druhou manželku Sibyllu Šlikovnu z Holíče, vdovu po Hynkovi Milevském ze Švamberka, která mu 23. října r. 1573 syna Jana Zikmunda porodila, kterýžto však již r. 1576, 3. března zemřel a v rodinné hrobce na Švamberce pochován byl. Jáchym byl pán práv znalý a dal před r. 1574 sedmdesáte sexternů (po 3 arších) nálezů na soudu zemském skrze Jana Vosadila Pražana opsati.[5]) Jáchym byv 4 léta před smrtí presidentem české komory zemřel r. 1574, 10. listopadu v Praze. Zůstavil z prvního manželství syny *Jiříka Petra, Jana Šebestiana* a *Arnošta Kašpara*, kteřížto nemajíce ještě let, byli až k r. 1586 pod poručnictvím strýce svého Jindřicha ze Švamberka. Bratří došedše let svých rozdělili se r. 1586 tak, že obdržel Jiří Petr Švamberk a Bezdružice; ten k tomu ještě Gutštein a Dvory koupil a zemřel r. 1608, 6. dubna na Švamberce, dočkav se sotva 42. roku věku svého. Mimo dceru Annu Marii zůstavil nezletilé syny *Jana Bedřicha* a *Jana Šebestiana*, pročež bratr jeho Jan Šebestian všechna panství jako poručník spravovati se jal, když pak r. 1615 zemřel, spravovala je Anna Marie až do smrti r. 1619.[6])

Z mladých pánů zemřel záhy Jan Šebestian (r. 1624, 4. dubna na Krasikově, kdež byl položen v rodinné hrobce, bratr jeho pak držel statky Švamberk, Bezdružice, Gutštein, Trpisty a Třebel, zůstal v l. 1618—1620 věren císaři Ferdinandovi a učiněn za to týmž panovníkem cís. radou.

Po bitvě Bělohorské císařští vojáci, jižto leželi v Teplé, nevázaně chovali se v okolí a neušetřili ani rodinné hrobky pánovy na hradě Švamberce.[7]) Když r. 1639 nepřítel kraji Plzenskému hrozil, kázali Jindřich Šlik a polní maršálek z Hatsfelda hrad Krasikov dostatečně osaditi, aby ho nepřítel neopanoval; Jan Bedřich ochotně dával jídlo, obrok a jiné potřeby.[8])

Náhrobek Hynka ze Švamberka († 1489) v kostele sv. Víta.

[1]) Té doby byla na Krasikově veliká listovna, již Krištof srovnati a výpisy krátce na registra vzíti chtěl. Z toho se Jan z Mirovic vytáčel napsav, „že se to státi nemůž, nebo listův jest všech mnoho a někteří staří, zetlelí, děraví, ježto se přečísti nikterakž právě nemohou a na některých pro sešlost liter nepoznati“. (Březan.) [2]) DZ. 5. F 10. [3]) DZ. 46. D 21. [4]) Arch. gub ; DZ. 8. M 16.; DD. 62, str. 595—596. Srovnej Pam. arch. roč. X. 457—478. Volf dostal náhradou i Sedčice. [5]) DZm. 45. E 7. Kryštof Elpognar z Dol. Šenfeldu byl r. 1572 hejtmanem. (Reg. k. s.) [6]) DZ. 188. A 24. arch. mus. [7]) Skála V. 6. [8]) Arch. gub.

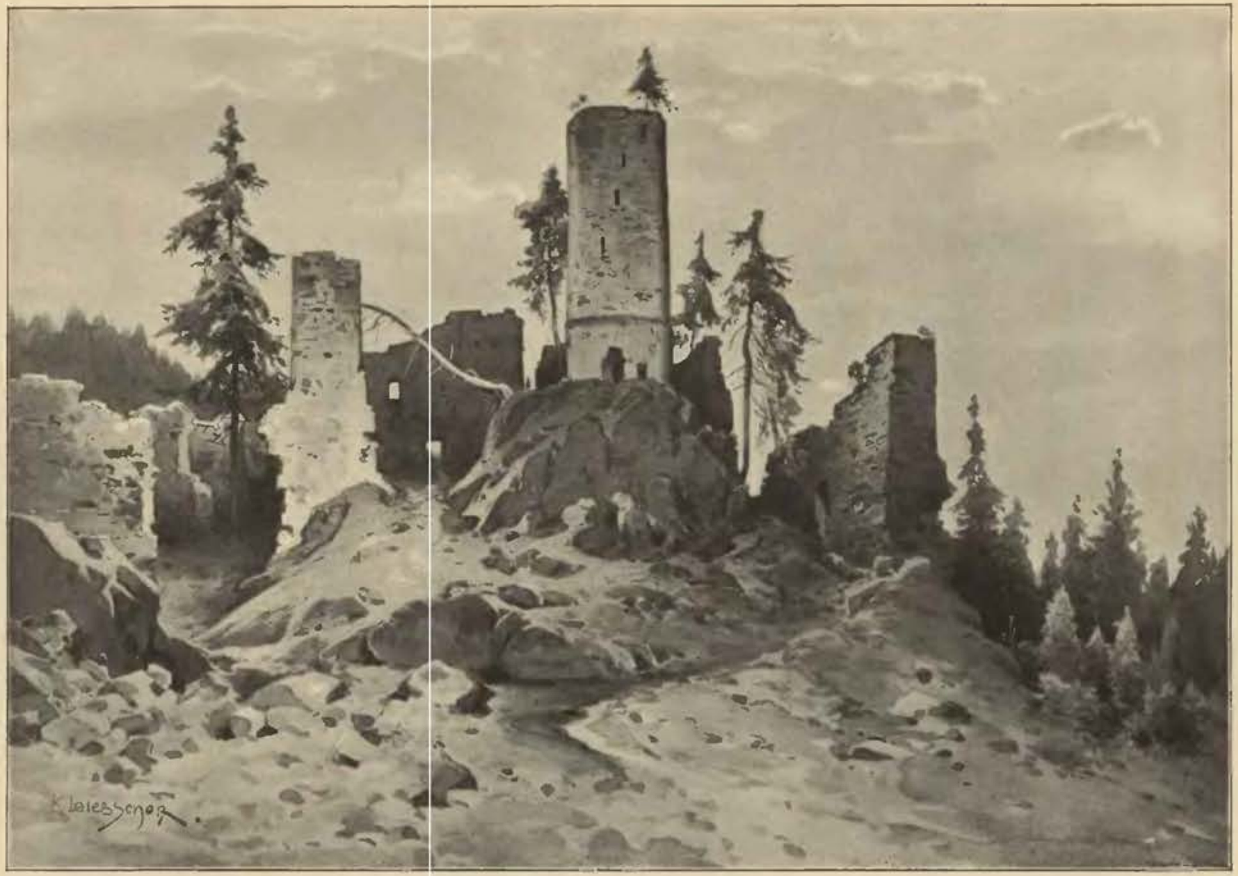

Část paláce a okrouhlé bašty na Krasikově.

Když byl Jan Bedřich r. 1644. 7. února s manželkou a některou čeledí odjel slavit svatby souseda svého, zastihl hrad jeho strašný požár. Hlásný na hradě chtěje masopustu užiti, kázal ženě své upéci koblihy, a ta sobě tak nepozorně počínala, že rozpálené máslo vyskočilo, a oheň v několika hodinách celý hrad i západní část předhradí zapálil. Pán vrátiv se musil bydleti ve dvoře poplužném na patě hradské, ani zatím v hradě sem a tam zpustlá stavení prkny tak tak přikryli. Tři léta později vtrhl švédský nejvyšší Vchynský s 600 jezdci a stem vozův do Plzenska, vytloukl Stod, Chotěšov a jiná místa, obrátil se potom na Stříbro ku Plané a pana Jana Bedřicha s nejvyšším Metternichem a paními k Plzni jedoucí zajal. Vzal je s sebou do Teplé, kde 20. června přibyl, a z tamějších zásobáren 400 strychů mouky, 400 str. ovsa, 20 strychů ječmene, 20 str. pšenice a 500 str. sladu mocí odňal, pak odtud odcházeje zajaté své jen na velké prosby a za velké výkupné propustil. V srpnu téhož roku švédský vojvoda Wrangel sešlý hrad osadil 300 jezdci, kteří se tu zahradivše okolí nelítostně plenili. Aby se toto přerušilo, nařízen jest cís. nejvyšší Lanov s tisícem mužův. Nejvyšší shledávaje, že by nebylo možno hrad dobře osazený ztéci, lesť sobě vymysliv, dne 14. srpna dvě třetiny lidu svého v blízkém lese ukryl, s ostatkem však táhl kolem hradu. Nevědoucí o tom Švédové ledva nepřátele uviděli, rychle vysuli se z hradu a na malé vojsko se vrhli. Tak to byl Lanov čekal. Ustoupil k hradu v největším nepořádku, jak se zdálo, vlákal obelstěné Švédy do zálohy, kdež jich 100 usmrceno, 50 zajato a ostatní na útěk obráceni. Pět dní potom (19. srpna) dobyli císařští druhého hradu Švamberského Třeble a jej spálili, tak že Janovi Bedřichovi z toho poplenění obou panství nesčíslná škoda pošla.

Jan Bedřich ženat byl s Marií Majdalénou, purkrabínkou z Donína, jež mu darovala jedinou dcerku Marii Františku.

Dítě toto zemřelo mu r. 1634, 7. října a tím mu zanikla naděje míti potomka aspoň po přeslici. Roku 1638 dal v kapli zámecké velký oltář postaviti, a když byly v již řečeném požáru r. 1644 zvony na kapli se slily, daroval k ní r. 1652 ještě lepší zvony. Městečku Černošínu skorem zcela zbořenému vymohl u císaře Ferdinanda III. (r. 1654, 15. dubna) trhy výroční a téhodní a posledním pořízením svým založil tamže špitál pro 3 starožitné muže a tolikéž žen, jimžto kázal vydávati z panství Třebelského

Gutštein.

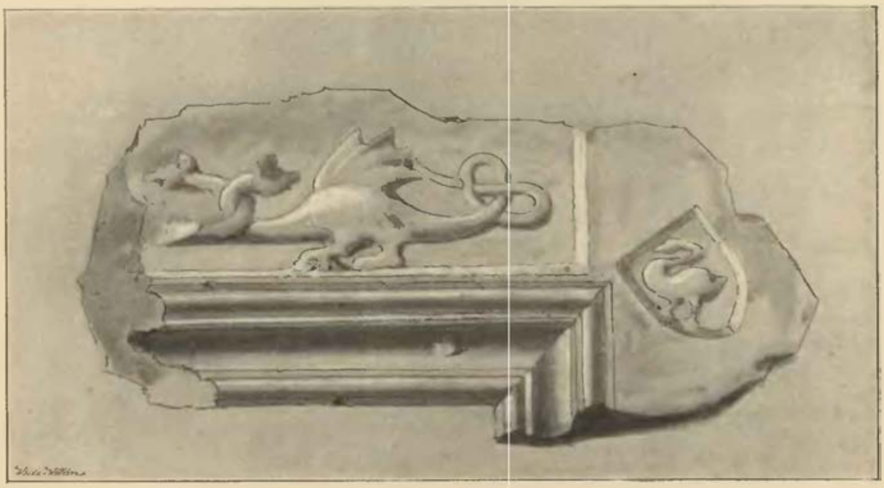

Bezdružice.

ročně 60 fl. hotových, 24 str. žita a měsíčně 1 str. ječmene, $1/2$ str. pšenice, $1/4$ str. hrachu a zlatý jeden na koupení masa. Spálený hrad Švamberský nemohl však znova postaviti pro válečné strasti a nedostatek peněz na panství nejvýš popleněném. Nicméně opravil dvůr pod hradem použiv k tomu mnoho kamene ze zdí hradských, čímž přispěl nemálo k většímu pobořeni. Jan Bedřich zemřel r. 1659, 10. ledna jakožto poslední z této linie Kynžvartské, kterážto pocházela od Jana syna Bohuslavova, a rodinná hrobka již žádného z rodu Krasikovského nepřijímala.[1])

Pozůstalá vdova *Marie Mandaléna*, purkrabínka *z Donína*, nadala r. 1659, 3. března za manžela svého služby Boží při kostele Švamberském, kteréžto posud faráři okolních vesnic slouží. Panství Švamberské s Bezdružicemi, Trpisty, Třeblí a Gutšteinem prodala později c. k. komoří *Janovi Kryštofovi Ferdinandovi* hraběti *z Heisenštejna*, svobodnému pánu na Šteremberce, který byl ženat s Marií *Františkou* hraběnkou z Vrtby a Třebel r. 1677 hraběnce Kolaltovské prodal. Dcera jeho *Zuzana Antonie* dána byla za c. k. radu nad apelacími *Jana Josefa* říšského hrabéte *z Vrtby*, pána na Cebivě, jenž se skrze ni dostal k držení Švamberka a Gutšteina. Kázala r. 1707 kapli hradskou obnoviti a třetím zvonem opatřiti, mimo to i pro budoucí paměť erb svůj a manžela svého nad vchodem kaple zazditi. Hrabě z Vrtby stal se r. 1704 presidentem nad apelacími a r. 1712 nejv. purkrabí. Prodal r. 1712 panství Švamberské a statky Gutšteinský a Cebivský říšskému knížeti *Maximilianovi Karlovi z Levenšteina* a *Wertheima*, jenž je sloučil s panstvím Bezdružickým.

[1]) Připomínáme, že Balbin (1681) vzpomíná bílé paní, jež se prý na hradě Krasikově ukazovala, kdykoliv měl někdo toho rodu umříti, a že se také ukázala, když poslední z toho rodu bratří zemřeli; ještě prý i slýchal, že se dědicům jejich a držitelům hradu Švamberského za jeho času ukazovala. (Miscell. III. 191. tak i před ním Chanovský.)

Zbytek kamenné obruby dveří na Krasikově.

Gutštein od západu.

GUTŠTEIN HRAD.

Zříceniny hradu Gutšteina jsou jihozápadně od Bezdružic v krajině lesnaté, plné strží, schovány jsouce za stromovím tak, že je jen šedá věž jich prozrazuje. Před nimi je ovčín a dvůr, od nichž jde stará vozová cesta ke hradu, něco níže mezi smrčím položeného. Před samým hradem súžuje se pláň, na níž dvůr stojí a vybíhá v táhlý ostroh, který se ku konci něco rozšiřuje. Zde na nejužším místě byl prokopán ostroh *příkopem*, do skály tesaným, jehož útesy z obou stran posud viděti jest; později však vedli cestu ode dvora na svahu hory do příkopa, jej také z části vyplnili a tak se skrze něj zatáčí cesta k východu.

Gutštein byl rozdělen na hrad a předhradí. Jakožto památnost na *předhradí* objevuje se sklep ve skále vytesaný s velice vylámaným otvorem, kterýžto sklep jest snadno přístupný. Nad tím sklepem na skále stával dříve bezpochyby dřevěný srub pro obranu. Od toho sklepa táhnou se na jižní straně předhradí skály srázné jako přirozená hradba. Sice jest předhradí rovná prostora, suchou travou porostlá a jehličím posetá, na níž jen dřevěná stavení bývala.

Od *zadního hradu* odděleno jest příkopem, též ve skále vytesaným, ale již tak mělkým, že se pohodlně do hradu přejíti může. Hrad založen jsa do nepravidelného čtverhranu zavřen byl na všech stranách pevnými hradbami, nyní mechem porostlými. Z první prosté brány nezbylo nic, než holé místo, kde stávala. V levo (jižně) od ní přistavěno bylo veliké čtverhranaté stavení, jehož jedna strana (východní) k příkopu byla samá skála, zdivem zarovnaná (doposud je tam vysoké skalisko). Na jižní straně venkovské jest velké okno, jak se zdá, teprve v 16. věku vylomené a pak zarovnané. Severní a západní strana se docela sesuly, protože tu byly zdi tenčí. Za starých dob tu byla holomčí světnice a byt vrátného.

Za tímto stavením je dvůr až k příčné zdi, která ostatní hrad odděluje. Odtud k západu jdouc přichází se zase do čtverhranatého stavení mezi palácem a hradbou bez oken, zdí hrubých a pevných,

jehož východní a západní strana se skorem docela rozvalily. Potom následuje parkán nebo *dolní plac* do ostrého rohu vybíhající, kdež jsou zvenčí vysoké hradby a srázy hradiště, tak že byl hrad na této straně nedostupný; nicméně bylo i o to postaráno, kdyby se sem nepřítel jakoukoliv cestou dostal, aby paláci neškodil; neb palác měl vysoké zdi, okna teprv ve výšce a v dolním oddělení všude střílny.

Jak se chodívalo do paláce, nelze již poznati, poněvadž druhá brána se sesula a nyní již nelze vystopovati, byla-li v přízemí neb nahoře; každým zpusobem se do paláce stoupalo. Vstoupíce do paláce od východu, máme po pravé straně skálu, na níž věž stojí, v levo zeď dole se střílnami, nahoře s velikým a menším oknem; na velikém levém okně jest omítka a známky hrubé malby. Zde totiž byla světnice ze dřeva a dvéře k ní šly od západu. Před sebou k západu uvidíme starou zeď částečně s omítkou; dole u země jest branka, nahoře v prvním poschodí obyčejné dvéře posud s dřevěným prahem hořejším. V této místnosti sklep, ve skále vytesaný, otvírá na nás svůj jícen a pozorovati můžeme také zbytky schodů, jak se k němu chodívalo.

Za tímto čtverhranatým oddělením je dlouhý obdélník, v jehož přízemí jsou střílny, v prvním poschodí, jehož severní strana se sřítila, široká okna, na východní straně dotčené dvéře a ve zdi výklenek

Plán hradu Gutšteina.

Vysvětlení plánu: 1. příkop a cesta; 2. předhradí; 3. sklep; 4 místo první brány; 5. holomčí světnice; 6. dvůr; 7. druhá brána; 8. parkán; 9. palác s velkou věží.

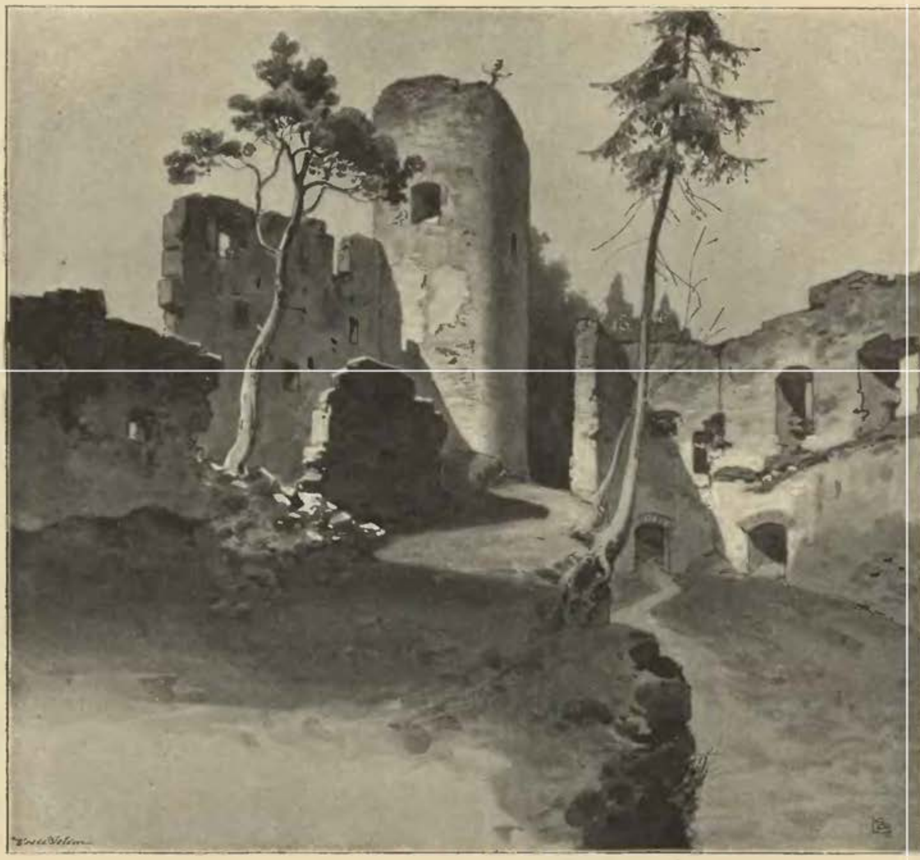
ještě obílený. Odtud se chodilo do věže. Přístup do vedlejšího severního oddělení byl z prvního poschodí dveřmi, nyní se musí po zdech přelézati. Nahoře přijdeme totiž na dvorec, na jehož západní straně pozorujeme jen samé střílny, poněvadž tato strana ven hledí. Na ostatních kusech zdí není nic paměti hodného. Severně odtud bylo stavení ze dvou oddělení se skládajíc; východní část stojí u věže, západní na kraji hradby; z onoho se také do věže chodívalo. Stavení to mělo kromě přízemí tři velmi nízká poschodí. V přízemí jest jediná nevelká vyhlídka na venkov. (Mluvíme tu jen o severní stěně, poněvadž se ostatní velice rozvalily.) V prvním poschodí jest střílna, v druhém dvě střílny, ale na rozličných místech, a ve třetím dvě okna. V hořejších částech se spatřují také zbytky omítky.

Velká věž jest hmotný čtverhran, jehož rohy jsou zakulaceny. Není druhé takové věže. Položena byla východně, jsouc nejen záštitou paláce a posledním útulkem páně, nýbrž i tak výhodně stojíc, že byla hlavní překážkou těm, kteří by mezi první a druhou bránu vnikli. V novější době pokoušeli se o to na dvou místech východní strany, aby se do ní prolámali, ale jen na jednom místě se to povedlo a tak nedostatečně, že touto děrou jen břichem prolézti lze. Jeden vchod šel do ní na západní straně z půdy vedlejšího domu a prolomen byl později; délka průchodu svědčí o velké hrubosti zdi, o níž i průlom dole svědectví vydává. Druhý starý vchod jest na jižní straně. Pozorovati lze na něm pěkné těsné obložení v gotickém slohu, patníky pro zvoditý most a rámec okolo dveří čtverhranatý, do kterého most zapadal. Kromě střílen věž jiných oken neměla.

Při dvoře Gutšteinském jest čtverhranaté stavení s baštou, které nyní upraveno jest, dříve tu bývala sýpka.

Hrad Gutštein povstal v sousedství velikého zboží, které měl blahoslavený Hroznata, z rodu knížecího pocházející. Z tohoto velikého majetku dostalo se strýcům jeho jen okolí Gutšteina nevelké a statky v okolí Všerub a Plas, jež se rozrozením jich drobily. Jak se zdá, byl předkem Gutšteinských pánů *Jetřich z Krašovic* (1232—1252), za jehož syny pokládáme Jetřicha (1263—1313) a Sezimu (1268—1284) odtudž. Od tohoto pocházeli páni z Vrtby, Krašova, Fusperka a Bělé, od onoho, tuším, Gutšteinové a páni z Frumšteina. Zdá se, že Jetřich sám hrad Gutštein založil. Soudíme z toho, že r. 1319 Vyšemír, opat Teplský, r. 1319 tři vesnice *Jetřichovi z Gutšteina* a synu jeho *Sezemovi* na 10 let pronajal.[1]) Odtud až do r. 1369 nic o Gutšteině nevíme. Tehda žili tři bratří *Jan, Jetřich* a *Puta*, kteří r. 1366 faráře do Lišťan podávali. Půta držel r. 1379 Gutštein samotný a k němu vsi Hradiště, Břetslav a Lišťany, ale odtud že pak byl na Brodě a konečně na Trpistech soudíme, že Gutšteina postoupil Jetřichovi, který také Všeruby držel a po r. 1417 zemřel.[2]) Synové jeho byli *Burjan* (1413—1462) a *Jan starší* (1419—1452). Onen sídlil na Rabšteině, ale získal Nečtiny a jiné velké statky, psávaje se seděním na nich, tento držel Bělou. Z toho, že Jan r. 1433 do Šipína podával a r. 1439 výslovně se seděním na Gutšteině nazývá,[3]) souditi lze, že Gutštein držel, sice byl r. 1427 Burjan jeho pánem. Za nedílnosti obou bratří se stalo r. 1422, že podobojí hrad jich Gutštein oblehli, ale, tuším, nedobyli.[4])

Gutštein v 15. století neměl žádné důležitosti. Burjan, který jej před svou smrtí držel, bydlíval napřed na Rabšteině, od r. 1449 na Tachově a Nečtinách a od roku 1455 na Nečtinách. Také syn jeho

Nádvoří hradu Gutšteina.

[1]) Archiv Teplský (starý kopiář) Karlík, Hroznata 23. [2]) Bernau, lib. conf. [3]) Arch. Lounský. [4]) Bartošek.

Burjan »*Bohatý*« psával se seděním na Nečtinách, ač mnoho jiných a velkých statků držel. Týž zemřel okolo r. 1489, zůstaviv z manželství Zykuny z Ortemburka syny *Kryštofa, Jindřicha, Jetřicha, Volfa* a *Jana*. Kdo z nich Gutštein za díl dostal, není nám známo, ovšem jej měl naposled Volf, jenž r. 1545 zemřel. Syn jeho *Viktoryn* prodal r. 1549 zámek Gutštein s vesnicemi *Hanušovi Elpognárovi z Dolního Šenfeldu,* jenž jej k panství Bezdružickému připojil.[1]) Jako jeho část ztratil Gutštein všechnu důležitost a, jak se zdá, byl opuštěn a spoustě zůstaven.

[1]) DZ. 9. C 16.

Na Gutšteině.

Vchod do zámku v Bezdružicích.

BEZDRUŽICE HRAD.

Hodinu cesty daleko od velebného Krasikova na výšině, kterouž lze z daleka spatřiti, rozkládá se nevelké město Bezdružice, nad nímž se vypíná na návrší zámek, ovšem také z daleka již viditelný.[1]) Pod horou na jejím úpatí stojí poplužný dvůr. Bývalý hrad neb nynější zámek stojí na návrší podlouhlém, jehož vrch má vejčitou podobu a sedlem na dvě části rozdělen jest. Jde-li se z náměstí do hradu, chodívá se cestou k severozápadu; nahoře se cesta dělí, ana jedna jde rovným směrem skrze dotčené sedlo přes návrši, druhá jde směrem jihozápadním ke hradu. V pravo od tohoto sedla jest vršek na způsob starých tvrzišť, strmě spadaje k jednomu stavení dvora, nad nímž samým stojí. Zdá se, že na tomto vršku, na němž roku 1883 kříž postaven, bývala *bašta* k ochraně hradu. Na ten čas je tu kamení dosti, ale nižádná známka zdí, a toliko jedna vyvýšenina a vedle prohlubeň jako od studně neb věžiště.

Hrad rozdělen byl na *dolní ohradu* a *horní hrad*. Onano šla kolem horního hradu dokola a obsahuje nyní z části místnosti obydlené, z části jen pastviště anebo suchopar krátkou a suchou travou porostlý, jako se také na svazích návrší spatřuje. Dotčená cesta k zámku dělí se totiž před samou nynější zámeckou branou, rovně jde do zámku a v pravo jde na výstupek hory, odkudž lze po rovině jíti po celé severo-

[1]) Pomůckou: Bernau, Album I. 205

západní a jižní straně zámku a tak projíti dolní ohradu okolo celého horního hradu, z něhož viděti jen několik kusů zbořených zdí. Jest to stará cesta do hradu, která šla volně do kopce a okolo horního hradu až zase k severní straně. V bývalé dolní ohradě stojí stavení novějšího původu s malými okny aneb s velkými zastavěnými, jehož městská strana je pěkně upravena. Při témž stavení na zad jsou dvě staré věže okrouhlé, cibulovitými báněmi pokryté.

Nynější brána a celé stavení v tu stranu k městu postaveno jest ku konci 17. neb počátku 18. věku a má proto i přiměřenou úpravu. Nad branou jest c. k. orel, poněvadž se v témž stavení okresní a berní úřad nacházejí. Brána udělána jest (r. 1772) ve věži přistavěním nevkusného pilíře a zdi rovné. Pod stavením jsou staré sklepy. Vstoupí-li se skrze průjezd, lze spatřiti *dvůr* malý, šestihranatý, ale nepravidelný, v němž v pravo a v levo jsou kolonády. Tento dvur má starožitnou tvářnost kromě zdi naproti bráně, která z 18. století pochází. Skrze stavení po schodech lze přijíti do *druhého dvora.* Zde jest schodiště hranaté, v němž viděti známky, jak schody byly zasazeny. Na zdi západní jest drahně krakorců, ze tří kamenů se skládajících a velmi silných, na nichž položena bývala pavlač, vedoucí do horního hradu. Zeď tato jest z části stará a kde je staré zdivo, zůstaly krakorce, a kde v pozdějších dobách opravovali a znova stavěli kusy této zdi, jsou krakorce odstraněny. V staveních okolo toho dvora jsou skladiště.

Z r. 1711 zachoval se nám popis zámku takový: Zámek Bezdružice na hoře ležící obsahuje na jedné straně *nové stavení,* v němž u vchodu prostranný sál s vlaským komínem, naproti světnice a komora a nad tím 2 jiné světnice, komora a tabulnice. V horním poschodí jest 5 světnic k topení, pak síň a dřevěná chodba, kterouž se přichází do *druhého nového stavení,* v jehož dolejší části jest světnice, sklípek a síň, v horní světnice, komora a síň, a ve střeše bicí hodiny. *Starý zámek* od tohoto stavení oddělen jest dvorem, v němž se nacházejí sklep a pekárna. Nachází se též v dolní části starého zámku 5 dobrých, suchých sklepů, s prostrannou kuchyní a dvoje sklepy nad sebou. V horním poschodí, do kterého se ozdobným šnekem vstupuje, jest 7 nedostavěných, novými zdmi oddělených světnic a velký sklep. Ostatek jest zřícenina, ve kteréž začali střechy snášeti a zdi bourati.[1])

Bezdruhova čeleď se tu před dávnými doby usadila. Roku 1227 tu byla ves, kterou Kojata Hrabišic Vojslavovi a Bohuslavovi odkázal. Když roku 1330 *Vyšemír z Bezdružic* dvě země v Nové vsi klášteru Teplskému prodal,[2]) bezpochyby tu již hrad stál. *Bušek z Bezdružic* připomíná se roku 1360 v pamětech Teplského kláštera, r. 1375 jako patron kostela Čelivského a r. 1379 naposled.[3]) Harantové z Polžic měli jej za jednoho ze svých předkův, a to vším právem, neboť kohouta za klénot nosil.

Asi r. 1390 koupil Bezdružice *Purkart z Kolovrat,* jenž na hradě zdejším s dvojím poplužím a vsi Potíně Bonuši, manželce, věnoval.[4]) Týž Purkart, jehož potomci nazváni byli *Bezdružickými z Kolovrat,* zemřel r. 1410, zůstaviv syny *Purkarta, Alše* a *Janka* řečeného Kobík. Aleš seděl na Opočně, kdež před r. 1424 zemřel. Bratří jeho drželi Bezdružice a stáli po straně jednoty Plzenského kraje, věrně sloužíce králi Zikmundovi proti straně pod obojí. Naposled se připomínají r. 1426. Purkart měl syny *Jana* a *Albrechta,* z nichž tento († r. 1490) z počátku Bezdružice s bratrem držel, ale později odděliv se Opočenským statkem založil na něm Nový hrad a stal se předkem Novohradských z Kolovrat. Jan, který se od roku 1447 připomíná, byl r. 1447 vyslán poselstvím ke králi Bedřichovi a r. 1454 obdržel od krále Ladislava všechno odúmrtní právo na hradě Bezdružicích. K jeho prosbě král Jiří (r. 1459) ves Bezdružice za městečko povýšil a trhy, pranýřem a šibenicí daroval. Byl pán přísně katolického smýšlení, ale nežli se rozhodnouti mohl, na kterou stranu se má postaviti, zemřel r. 1467. Synové jeho byli *Purkart, Jetřich, Jiří, Václav* a *Jan.* Purkart šel mezi bosáky (1481) a jmění své mezi bratří rozdal. O Janovi se málo ví. Václav obdržel purkrabství Vyšehradské a vyženil Košátky a Jetřich nabyl statku Buštěhradského. Bezdružice zůstaly Janovi, obyvatelům městečka odpustil ospy a dal práva, aby o statcích svých řídili. Držel se stranou katolickou a se šlechtou stál proti městům. Posledním svým pořízením odkázal Bezdružice manželce své Elišce z Fictum do života aneb stavu změnění a po ní se měly dostati Janovi, strýci synu Jetřichovu, avšak čekanec tento padl roku 1526 u Moháče a Jiří jej ještě dvě léta živobytím přetrval. Nápadu na Bezdružice dočkal se tedy teprve Jetřich, syn Janův, po r. 1533, kdež Eliška ještě žila a svobody městečka potvrdila. Ujav Bezdružice r. 1540 ihned je prodal *Hanušovi Elpognárovi z Dolního Šenfeldu.*[5])

Nový pán potvrdil r. 1559 svobody městečka již poněmčeného německým jazykem. Po něm následovali synové *Jiří* a *Kašpar,* kteří oba před rokem 1569 zemřeli. Protože statek jejich byl zadlužen,

---

[1]) DZ. 155. C 17. [2]) Reg. I. 333. III. 644. [3]) Lib. conf. berně. [4]) Jireček, Cod. jur. Boh. II. 2, 344. [5]) DZ. 2. B 20.

Portál v zámku Bezdružickém.

prodán k dobrému nezletilých sirotkův r. 1569 *Jáchymovi ze Švamberka* na Rabšteině a Kynžvartě. Tím nabyl Jáchym také statku Gutšteina, a protože v ty časy také Krasikov koupil, všechny tři statky v jedno spojil.

Bezdružice měli odtud společné držitelé s Krasikovem až do r. 1693. Tuť po smrti *Jana Kryštofa* hraběte *z Heissenšteina* tři jeho dcery se rozdělily. Zuzana vdaná z Vrtby dostala Krasikov, Marie Kateřina Bezdružice a Marie Eliška Gutštein.[1]) M. Kateřina vdaná Rogendorfova prodala Bezdružice (r. 1697) *Jiřímu Jindřichovi* svobodnému pánu *Stadionovi*, děkanovi kapitul v Bamberce a Vircpurce.[2]) Tento je zase prodal r. 1707 *M. Gertrudě* kněžně *Berlepšové*. V této rodině zustaly jen čtyři léta a pro dluhy hraběte Petra Filipa Berlepše přišly do odhadu (r. 1711) a od věřitelů prodány roku 1712 Maximilianovi Karlovi knížeti z Löwenšteina. Tento získal také Krasikov, Cebivo s Gutšteinem a drobné statky, které v držení potomstva jeho až po nynější dobu zůstaly.

Starý hrad již okolo r. 1710 byl bořen; když pak roku 1770 panství pronajato, přestavovány a rozšiřovány v letech 1772—1776 ještě stojící části a plodem tehdejší nedokonané činnosti je to, co ještě dnes stojí. Do tohoto stavení přeneseny vrchní úřady z Krasikova. Roku 1848 daroval kníže Karel Tomáš zámek obci, aby tu c. k. úřady mohly býti umístěny.

Falštein hrad.

Při potoce Úterském hodinu cesty daleko od Bezdružic spatřuje se velmi zajímavé hradiště. Od Stříbrské silnice za Novou vsí odštěpuje se silnice pěkně stavěná, vedena mezi borky znenáhla dolů, pak mezi stráněmi až ke Starému mlýnu, ležícímu při dotčeném potoce pod Potínem. Nad tímto mlýnem přes potůček, v létě vyschlý, stával na vysokém skalisku hrad Falštein. Od pláně totiž, z níž dotčená silnice k mlýnu se odštěpuje, táhne se široké návrší, jež se nad mlýnem zůžuje a dvěma ostrohy, skalnými útesy k potoku spadajícími se končí. Na levém z nich, který je nad samým mlýnem, stála snad nějaká dřevěná vížka neb hlídka jen proto, aby nikdo blízko hradu usaditi se nemohl; sice tu známek opevnění není. Druhý ostroh jest větší a nesl před věky hrad rozdělený na nevelké předhradí a hrádek. Od pláně oddělen býval hlubokým příkopem, který se táhl do čtvrťkruhu. Na venkovské straně podle příkopu jde násep. Předhradí za příkopem má podobu půlměsíce; jest dosti dlouhé, ale úzké, tak že stavení zde umístěná byla malá a těsně při sobě. Mezi předhradím a hrádkem byl příkop; nebyl tak hluboký jako předešlý a proto jest nyní dosti mělký. Hrádek byl podoby vejčité a na třech stranách nedostupnými skalami zpevněn. Ulicí ve skále vytesanou rozdělen jest na dvě části, z nichž menší je na přední, větší na zadní straně. K čemu tato skalní ulice byla, není sice zřejmo, ale domysliti si lze, že byla překlenuta a obsahovala sklep. Nad tím stávalo zděné stavení věžovaté, z něhož ještě okolo roku 1880 zdi viděti bylo, ale poněvadž neměly základu, stojíce na holé skále, rozdrobily se a se skal sesuly.

O dějinách hrádku tohoto kromě samého jména nic nevíme. Okolí jeho bývalo příslušenstvím buď Krasikova, neb Bezdružic aneb Gutšteina. V 15. století když tu bývaly boje náboženské, snad se tu nějaký protivník usadil anebo pán k obraně zboží hrad vystavěl. Pánům z Gutšteina pošlosti Trpistské dostal se postoupením skrze listy. Když r. 1460 Jetřich z Gutšteina na vesnicích okolních manželce své věnoval, zaznamenal jako jmění své potok, který teče od Falšteina a nad Falšteinem,[3]) což vše byl na svůj díl obdržel. Snad byl posledním, který na Falšteině bydlel; neboť později všecek jeho majetek patřil ke Gutšteinu.

[1]) DZ. 79. F 16. [2]) DZ. 404. K 22. [3]) Rel. tab. II. 296.

Nádvoří zámku v Bezdružicích.

TVRZE V OKOLÍ BEZDRUŽIC.

V městečku *Lestkově* byla tvrz ode dávna. Záhy se usadila zde větev pánův *ze Švamberka*. Hlavní větvi sídlící na hradě Krasikově zůstala také nějaká práva na Lestkově, jakož i zde podržela část podací kostelního. Praotec větve Lestkovské *Neostup z Lestkova* žil v první polovici 14. stol. a byl již r. 1360 mrtev, syn jeho *Ratmír* žil r. 1360 (Arch. Tepl.) a ještě r. 1394, kteréhož (jako před tím r. 1375) spolu podával kněze ke zdejšímu kostelu. Po něm zůstali tři synové *Jindřich Labuť*, *Bavůrek ze Švamberka*, potom seděním na Slavicích a Bělé, a *Neostup*, později probošt Týnský na Vltavě a kanovník Vyšehradský. Žádný však z těch bratří potom na Lestkově nevládl, nýbrž *Jan Rulant ze Švamberka*, jenž r. 1397 polovici podací kostelního zdejšího držel, podával pak později kněze až do r. 1414, byv před tím také poručníkem mladých pánův Krasikovských. Za husitských válek osadil zboží Lestkovské *Hynek Krušina ze Švamberka* a r. 1426 sám právo ke kostelu zdejšímu podávati vykonával. Vládu s ním sdílel také bratr jeho Bohuslav, nežli se octl v zajetí táborském. (Lib. conf.)

Po uplynutí válek husitských držel Lestkov *Jindřich Bavor ze Švamberka*, syn Bavůrkův s Markétou z Valdšteina zplozený. Na statku Lestkovském vyprosil si r. 1456 na králi Ladislavovi všechny nápady, jež králi po komkoliv patřiti mohly. (DD. 16, f. 222.) R. 1463 nacházel se v tuhé rozepři s Jindřichem z Plavna tento zajisté vpad do okolí městečka Lestkova, učinil Bavorovi velkou škodu braním a zajímáním dobytka na poli, čehož si škodu pán Lestkovský 300 hřiven stříbra pokládal. (DD. 19, p. 323.) Jsa již obstarožitný r. 1475 odkázal konventu minoritův ve Stříbře 2 kopy 26 gr. a čtyry prostice soli platu ročního v Kozolupech za duše děda, strýce Neustupa, otce, mateře, bratří, sester a jiných předkův. (Arch. bibl. Praž.) Po Jindřichovi připadl Lestkov ke Krasikovu.

Pod Krasikovem jest ves *Kokašice* (již r. 1227). Na tvrzi zdejší seděla v 15. st. větev rodu Švamberského a to ta, která také zboží Třebelské držela. Na počátku 15. stol. seděli na Kokašicích a Lomci *Hynek* a *Jan* bratří *Hanovci* a máti jejich Froze. Asi r. 1413 zemřela Froze máti obou, po níž provolány jsou tvrz v Kokašicích a dědiny v Lomci za odúmrti královské; dědiny ty si vyprosil r. 1413 Bavor ze Slavic, nesetkávaje se s odporem se strany dědičných držitelův, jakožto manství hradu Vyšehradského. Brzo potom zemřel také *Hynek* Hanovec a zboží jeho všechno přes odpory Jana bratra nedílného uděleno r. 1414 Humprechtovi z Kocova k manství Vyšehradskému.

Po husitských válkách seděl na Kokašicích a Lužanech *Jindřich Hvozd z Horušan*. Po jeho smrti spadly Kokašice na krále a uděleny r. 1459 králem Jiřím *Václavovi z Lochovic* a *Jindřichovi z Krásného dvora*. Z dalšího průběhu věci té jen to známo jest, že r. 1461 oba výprosníci přes odpory Buškovy z Horušan na Lužany zvedeni jsou. Kokašice snad již tehda patřily k hradu Krasikovu. V listinách trhových téhož panství v 16. stol. čte se vždy ves Kokašice. (Rel. tab. I 102, DD. 15, f. 186, 484, arch. č. II. 189, III. 483, DD. 16, f. 229 a 23. H 14.)

Mezi Lestkovem, Černošínem a Bezdružici leží ves *Lom*, dříve i *Lomec* řečená. Na zdejší tvrzi seděl r. 1379 *Hynek*, snad otec bratří Hynka a Jana ze Švamberka. Děje Lomce okolo r. 1413 společné jsou s Kokašicemi. R. 1454 patřila již celá ves ke Krasikovu. (Berna 27, rel. tab. II. 103, DD. 15, f. 184.)

Ves *Očín* patří k osadám starším, neb podle něho nazýval se již r. 1237 Štěpán z *Očína*. Vládyky z Očína stejného původu byli s vládykami z Hrádku, ze Slavic a j. *Soběslav z Očína* měl r. 1357 hlas podací při kostele Kozolupském. Jeho asi potomci byli *Chval z Očína*. *Ratmír* odtudž a *Drzděř z Olbramova*, kteříž nemohouce se r. 1395, 18. prosince s ostatními kollatory kostela Kozolupského srovnati, podávali jiného kněze, však s ním propadli. Chval byl však r. 1379 samotným držitelem Očína a koupil již r. 1380 s Příchovskými tvrz Příchovice, r. 1395 s dovolením krále Václava vstoupil ve spolek se sirotkem Matěje z Klukovic. Posléze r. 1405 vešel v držení blízkých Slavic, po nichž se také psával, a jež, tuším, prodal pánům ze Švamberka. Z rodu toho žil ještě r. 1487 *Jan Soběslav z Očína*, když rodná tvrz již byla vyšla z držení rodu původního. (Lib. conf., Berna 28, DD. 13, f. 124, rel. tab. I. 560, arch. Orlický.) R. 1544 patřila tvrz pustá Očín ke statku Erpužickému. (DZ. 250. G 17.)

Krsov jest blízko Bezdružic. V l. 1380—1383 jej drželi bratří *Jaroš* a *Jaroslav*. *Vlach z Krsova* bránil r. 1420 hrad Krasikov s pány ze Švamberka. Král Zikmund zapsal mu proto r. 1421 ves Brod. R. 1455 držel Krsov *Jan Turně z Libětic*. R. 1478 byl mrtev i s dcerou Bonuší, a Jetřich Bezdružický z Kolovrat vyprosil si odúmrť na tvrzi, dvoru a části vsi. Obdržev to zboží, připojil je k Bezdružicům. R. 1545 se tvrz ještě připomíná. (DD. 13, f. 110, 118, arch. kapitulní, kopiář Kladrubský, arch. Třeboňský, DD. 16, f. 228.)

Ve vsi *Skupči* jihových. od Bezdružic stávala tvrz za dávných dob. Odtud se psali r. 1364 *Sulík*, syn n. Sulíkův, a r. 1379 *Jetřich*. R. 1404 a 1412 jej držel *Jaroslav z Nešova*. Potomek jeho *Jan* připomíná se v l. 1446—66 jako držitel zdejší tvrze. R. 1502 držel ji *Mikuláš z Slatiny* a prodal ji před r. 1510 *Jiříkovi Vikhartovi z Šanova*, který ještě r. 1538 žil, ale r. 1545 již byl mrtev. Měl tři syny, z nichž *Jan* nejstarší Skupeč ujal. Týž zemřel r. 1568 zůstaviv několik synů. Z těch zůstali tu naposled Petr Pavel a David a prodali Skupeč r. 1589 sestře své *Anně Myškové z Šanova*. Tato vdala se po druhé za *Jakuba Podmoklského z Prostiboře* a jemu r. 1608 všechen svůj statek darovala. Tento zemřel r. 1640 dočkav se velikého stáří. Potomky jeho byli čtyři bratří, z nichž *Jan Vilém* r. 1652 Skupeč ujal. Nástupcem jeho byl *Jan Bedřich Winkler z Heinsfeldu*, ale prodal týž statek r. 1670 *Kryštofovi Jindřichovi* bratru svému. Později náležela Skupeč *Steinbachům z Kranichšteina*, ale r. 1711 již patřila k Bezdružicům. Té doby tu ještě stála kamenná tvrz. (Arch. Teplský, berna, kopiář Kladrubský, arch. bibl. Praž., Plzeňský, manské knihy Křivoklátské, desky zemské.)

Ves *Zádub* (jihozápad. od Bezdružic) byla r. 1379 mezi několik vládyk rozdělena, z nichž se Jindřich, Ješek a Beneda připomínají. Otík ze *Šontálu* získal Zádub okolo r. 1402 a stal se pradědem *Zádubských ze Šontálu*, kteří ještě za naší paměti žili. Potomek jeho byl Jan, jenž r. 1449 proti Sasům vytáhl a ještě r. 1466 žil. R. 1506 připomíná se týž aneb jiný Jan. Asi okolo r. 1530 zdědili Zádub bratří *Volf*, *Šebestian* a *Albrecht*, z nichž nejstarší se oddělil penězi a ostatní dva držíce Zádub se i o něj rozdělili. Albrecht přečkav bratra odkázal Zádub r. 1551 strýci svému *Mikuláši*. Tento uvázav se v něj seděl tu ještě r. 1579. Synové jeho *Šebestian* a *Jiří* prodali Zádub r. 1612 k panství Švamberskému a Bezdružickému. (Berna 23, staré knihy Stříbrské v Plzni, arch. Drážďanský, Třeboňský, arch. č. VI. 126, desky zemské.)

Jižně od Bezdružic jest ves *Cebiv* s velkým zámkem, kterýž stojí na místě tvrze. Ves stála již ve 12. stol. a patřila klášteru Kladrubskému. R. 1379 seděl tu vládyka Hrděboj. V l. 1487—1531 držel Cebiv *Jiřík z Záduba*, ale brzo potom (před r. 1533 dědil *Jan Drzděř z Hrádku* zboží toto a vložil si je r. 1543 v obnovené desky zemské. Žil ještě r. 1559, kdež manželce věnoval r. 1569. Asi v tu dobu zemřel, zůstaviv syna *Václava*, který však ho brzo smrtí následoval. A protože Jiřík, syn jeho, po r. 1579 zemřel, dostal se Cebiv Evě, sestře Václavově, a manželu jejímu *Jindřichovi Strojetickému ze Strojetic*. Tento zemřel r. 1603, zůstaviv syny Jana Jindřicha a Adama Jozefa. Onen ujal Cebiv, jenž měl odtud stejné pány s Křimicemi a byl v držení hrabat z Vrtby až do r. 1712, kdež přikoupen k Bezdružicům. Před r. 1657 vyhořela tvrz zdejší a tuším pak neopravena. (Berna 28, kopiář Kladrubský, reg. kom. soudu, desky zemské.)

Bašta na Bezdružicích.

KYNŽVART HRAD.

Mezi Chebem a Planou táhne se lesnaté pohoří, na jehož úpatí leží městečko Kynžvart, nový zámek knížecí a několik jiných o sobě stojících stavení. Nad samým městečkem vybíhá z téhož pohoří vysoký ostroh, na němž někdy hrad stával. Hradiště vypíná se do znamenité výšky, je na tři strany strmé a podobá se ze západní strany homoli. Stará cesta ke hradu vede vedle kostela k nynějšímu hřbitovu a pak pozvolna v hlubokém údolí mezi hradištěm a sousední horou až skorem k vrchu, kde ostroh s výšinou souvisí. Tu býval hluboký příkop, kterým se stával hrad, rozdělený na hrad a předhradí, nepřístupným. Na počátku předhradí stálo vedle brány čtverhranaté věžovaté stavení, z něhož jen základy zbyly. Za tím následuje nevelký planý dvorek, za kterýmž byl vyšší a rozsáhlejší stupeň hradu. Část tato totiž byla oddělena od předešlé vysokou a silnou hradbou a přístup nemohl býti po rovině, nýbrž jedině po schodech. K této hradbě přistavěno bylo čtverhranaté stavení, z něhož také jen základy zbyly. Ostatek předhradí jest nerovné zelené místo, v němž se kromě popsaného ještě jedno stavení kamenné nacházelo.

Zadní hrad oddělen byl od předhradí hlubokým, ve skále vytesaným příkopem; kromě toho na všech ostatních stranách objat byl též příkopem, za nímž se násep zdvihal. Příkopy a náspy pomalu se zarovnávají, ale jsou posud hluboké; zejména příčné příkopy jsou ještě tak hluboké a strmé, že se jimi nechodívá jako v jiných zříceninách, nýbrž obchází se po pěšinách na boku hradiště. Po bráně, kterou se do hradu vcházelo, ano i po hradbě, ve které se nacházela, není ani známky. Jí se vstoupilo do úzkého parkánu, který čtverhranatý hrad zadní na všech stranách obkličoval a nyní podle skrovných zbytků zdí sotva znatelný jest. V severozápadním rohu bývala *velká věž* nepravidelných základů; vnitřek býval nepravidelný čtverhran, ale severní venkovská strana jest zaokrouhlena, tak že z té strany vypadá jako kulatá. Dosud jest tu hluboké vězení, do něhož se zločinci spouštěli z horní místnosti, k níž byly dvéře ve výšce tohoto stavení. Za dotčenou branou byla jiná brána, která také zašla a sotva znáti jest. Jí se přicházelo do zadního dvora neb placu, nyní od napadaného kamení a rumu nerovného trávníku, za nímž se vypínal palác na jižním konci hradu. Kromě nízkých zdí zbyl z něho jediný kus na západní straně, ještě třetího poschodí dosahující, ale vylámaný a rozrušený, jako všechny části Kynžvartu, jež ode dávna bývaly vydatným lomem. Že se v tomto stavení ještě v 16. a 17. století bydlilo, dokazuje jeho úprava a zbytky omítky. Sice ani tu ani jinde není ani nejmenší známky uměleckého díla. Ku konci 18. stol. byly tu ještě pěkné zříceniny, ale když tehda východní zeď se sřítila, tu i jiné části bořeny, tak že dnes z Kynžvartu nezbylo nic jiného nežli jeho pěkná, pyšná poloha.

Kynžvart postaven jest od nějakého našeho krále jako hrad pomezní, o čemž již původní jméno jeho Kunigeswart (králova stráž) svědčí.[1]) Kromě toho měl Kynžvart velký význam jako místo, kde se clo vybíralo a odtud odvozují také pojmenování prostory před hradem na východní straně (Mautwiese) a potoku pod hradem tekoucího (Mautbach). K dotvrzení tohoto vzácného práva pozdější páni z Plavna

[1]) Pomůckou: Urban, Gesch. der Städte Königswart und Sandau.

(asi v 15. stol.) padělali dva listy, totiž jeden, jímž král Přemysl vymyšlenému Jindřichovi z Kynžvartu a budoucím jeho vysazuje silnice, a druhý (1387, 22. Decb.), jímž král Václav Jindřichovi z Plavna dovoluje koupiti Boršengryn a Kynžvart a clo potvrzuje.[1]) Králové záhy dali Kynžvart v manství, a první známý rod, který jej držel, měl na štítě šraňk k zavírání silnice a psal se po hradě Hertenberku. V l. 1287 a 1290 připomíná se z téhož rodu *Tut z Kynžvartu*, jenž měl několik synů, totiž *Tuta*, *Alberta*, *Englharta*, *Ekarta* a *Jindřicha*, kteří se po r. 1305 často připomínají, držíce kromě Kynžvartu drobné statky v okolí. Tut měl syna *Vítka* (obyčejně Vicl, Viclin), který v l. 1361—1370 v Žandově bydlíval, a Albert syna Gumperta (1361—1370). Od jiného bratra pocházeli bratří *Jaroslav* (1317—1335) a *Englhart*, z nichž onen měl syna Jaroslava (1361—1372[2]). Držitelé z tohoto rodu loupíce z něho upadli v posledních letech, když král Jan panoval, v nějakou půtku, pro kterou hrad jich Kynžvart dobyt a zbořen. Protože držitelé ok. r. 1349 zase hrad stavěli, poručil Karel Chebským, aby takové jich počínání všemožně zamezovali.[3]) Statek drželi naposled Englhart, Vítek, Gumpert a Jaroslav. Ok. r. 1360 prodal Englhart svůj díl Albrechtovi *Nothaftovi*, jenž se pak s ostatními od r. 1361 jako podací pán v Lomnici vyskytuje. Nothaft držel hradiště s panstvím a Arnonsgryn, manství Leuchtenberské, Vítek Žandov, který prodal, a Habart a Jaroslav části městečka. Ti s Nothafty r. 1372 faráře do Kynžvartu podávali. Albert byl před r. 1370 zemřel, zůstaviv syny *Albrechta*, *Petra* a *Hanuše*. Ti prodali r. 1373 hradiště Kynžvartské s městečkem, lesy a mýty a statek Arnonsgryn *Boršovi z Oseka*,[4]) jenž pak ostatek od Kynžvartských přikoupil. Zápověď stavěti na Kynžvartě dobře se pamatovala; proto tu Boreš nestavěl a kdykoli přijel, bydlíval na tvrzi Arnonsgryně, kterou byl ok. r. 1374 ve hrad přestavěl a Boršengryn pojmenoval. Zemřel ok. r. 1385, zůstaviv syny též Borše řečené. Starší z nich Boreš prodal hrad Boršengryn, městečka Kynžvart a Žandov s vesnicemi a clem r. 1392 *Zikmundovi Hulerovi*, podkomoří.[5]) Tento byl tu jen tři léta pánem a vyměnil si r. 1395 tento statek s *Hynčíkem Pluhem* za hrad Orlík. Král Václav povolil Hynčíkovi r. 1398, aby si postavil obydlí na hoře Kunigsverd, ale tak, aby ten nový hrad k potřebám královským otevřen byl.[6]) Tehda hrad založen tak, jak se z části v hlavních zdech posud spatřuje.

Hynčík připomíná se ještě r. 1400 v březnu jako spolupatron kostela Lomnického, ale asi v týž čas prodal Boršengryn a Kynžvart *Janovi lantkrabí Leuchtenberskému*, který ho však dlouho nepodržel, nýbrž hned *Jindřichovi z Plavna* zastavil. Podle tajné úmluvy, kterou Jindřich roku 1402 dne 22. února s Vilémem markrabí Míšenským učinil, měly tomuto Boršengryn a Kynžvart ve všech jeho válkách otevřeny býti a kdyby je lantkrabí vyplatil, měl Jindřich za ty peníze Urbach koupiti.[7]) K vyplacení již nedošlo, a Kynžvart dlouhá léta zůstal v držení rodu Plavenského.

Jindřich zemřel před rokem 1414. V nebytí jeho spravoval Kynžvart jeho syn *Jindřich mladší* a r. 1410 zejména podával faráře ke kostelu Kynžvartskému.[8]) Kromě Kynžvartu držel v Čechách i Bečov a Bochov. Roku 1418 zdvihl se proti králi Václavovi, pomáhaje pánům z Oseka, ale když hrady jeho Hasištein a Štědrá dobyty, sám jel do Prahy vyprosit si milosti. Dobrotivý král neublížil mu na životě, ale dal jej úřadu Staroměstskému do vězení. Když pak král zemřel, propustila jej rada na tu výminku, že bude držeti se stranou podobojí, jakož i na dotvrzení toho téhož dne podobojí přijímal. Ale byv na svobodě, postavil se na stranu krále Zikmunda a nepřátel kalicha, a proto korouhev jeho více než dvě léta na pranýři Staroměstském visela. Jindřich pak se zapsal roku 1422 s pány kraje Plzenského proti podobojím, kterýž zápis obnoven r. 1426 způsobem proti nim příkřejším.[9]) Služba a vděk, které tím činil straně pod jednou, byly nemalé; tím totiž byl usnadněn r. 1427 válečný návrh Zikmundův, za kterýmž se veškeré německé vojsko mělo soustřediti v Plzensku a opírati se tudy o hrady skrze husity ještě nedobyté.[10]) Za to se mu podobojí mstili, r. 1430 dobyvše útokem města Plavna a pobivše obrance, kteří se nechtěli poddati. Jindřich smrti a zajetí ušel jen tím, že se zavřel na Kynžvartě, a když vítězné vojsko, poplenivši krajinu za Chebem, ke Kynžvartu přitáhlo, zachráněn jest jen tím, že pro hojnou kořist na vozích nechtělo před hradem ležeti a raději domů pospíchalo.[11]) Nákladným a zbytečným válčením byl Jindřich tak zaveden, že skorem všechny statky své rozzastavil. Jakousi náhradou za to bylo, že jej Zikmund jmenoval r. 1425 říšsským hofrychtéřem a r. 1426 mu dal purkrabství Míšenské v léno, avšak tento dar byl osudným proto, že se stal příčinou dlouhých nechutí mezi Saskem a rodem Plavenským, v nichž tento konečně podlehl. Asi v ty časy udělil Jindřich městečkům Kynžvartu a Žandovu svobodu, aby obyvatelé o statcích svých řídili.[12])

Jindřich zastavil asi r. 1435 Kynžvart zeti svému *Hynkovi Krušinovi ze Švamberka*, manželu dcery své Markéty. Z počtů Chebských lze seznati, že tu Krušina již r. 1430 přebýval. Jeho úředníci Petr

---

[1]) Knížecí archiv Šlaický. Pečeti jsou pravé, listy jsou padělány. Padělání stalo se snad proto, že si králové užitek ze cla ponechávali, i když Kynžvartu nedrželi. [2]) Gradl, Mon. Egrana, lib. conf. [3]) Gradl, Gesch. des Egerlandes. [4]) Archiv říšský Mnichovský. [5]) Kníž. arch. Šlaický. [6]) Archiv č. II 200, 201. [7]) Archiv Drážďanský. [8]) Lib. conf. [9]) Roku 1426 a 1429 byl fojtem na Kynžvartě Mikuláš Fras (Mittheil. X. 12, Palacký, urk. Beitr. II. 67, 76, arch. Chebský). [10]) Palacký. [11]) Bartošek. Že již r. 1429 byl strach před husity, viděti jest z listů, které fojt Fras Chebským posílal. [12]) Zmínka v listu r. 1448.

z Volsperka, hejtman, a Jetřich Hofer, fojt, pomáhali Jindřichovi, když se zdvihal k válce se Sasy, aby opanoval purkrabství Míšenské.[1]) Roku 1448 s manželkou Markétou a synem Bohuslavem městečkům a vesnicím na panství obnovil právo, aby o svých statcích říditi mohli.[2]) Také se Hynek, jsa hejtmanem kraje Chebského často v této krajině a též na hradě Kynžvartě zdržoval.[3]) Roku 1449 přijda na hrad pro pilné své potřeby, odtud 2. července zprávu dával Oldřichovi z Rosenberka o nových úmyslech nepřátelských sousedních Němcův a o radách knížete Otty Bavorského, kteří jemu země knížecí v poručenství podávali.[4]) Ostatně hrad a panství za nepřítomnosti pánovy svěřeny byly Mikuláši Ucháčkovi z Kračína, jenž odtud válčil s Bedřichem vojvodou saským. Mezi oběma učiněno pak jest radou vojvodovým Matesem Šlikem smíření, a Bedřich potvrdiv je roku 1450, 10. června slíbil, že výpověď Matesovu bude zachovávati. Nedlouho však potom počal se Jindřich hlásiti k dědictví svému. Roku 1454 totiž pohnal týž Jindřich Hynka Krušinu, Markétu, manželku jeho a Bohuslava, syna jich, do soudu dvorského, „že drží svú mocí jeho sbožie hrad Konigsvart s jeho příslušenstvím, ku kterémuž sboží má lepší právo po otci svém Hendrychovi dobré paměti“. Půhon ten k souzení ani na soud dvorský nepřišel, nýbrž oba vzavše před se přátelstvo přirozené svolili ke smlouvě.[5]) Škoda, že výminek té smlouvy neznáme, toliko víme, že *Bohuslav ze Švamberka*, syn Hynkův, všechna práva a listy na zboží Kynžvartské a Boršengrynské r. 1454 u komise k tomu nařízené ukazoval, a že nedlouho potom Jindřich Plavenský zase Kynžvartu nabyl, a r. 1464 městečkům na panství právo pivo vařiti udělil.[6])

Plán hradu Kynžvartu.

Vysvětlení plánu: 1. místo, kudy se ke hradu přicházelo; 2. příkop u předhradí; 3. brána; 4. věžovaté stavení s vrátnicí; 5. začátek vyššího oddělení předhradí; 6. čtverhranaté stavení se vzchodem do předhradí; 7. obilnice a pod.; 8. konec předhradí; 9., 10. brány horního hradu; 11. dvůr; 12. palác; 13. vysoký jeho zbytek; 14. velká věž.

Roku 1465 nastal Jindřichovi II. spor s many vlastními, kteříž jeho i syna jeho Jindřicha obžalovali u krále; král Jiří co vrchní jejich pán lenní odsoudiv je nálezem 2. ledna r. 1466 v Praze vyneseným, propůjčil Plavno knížatům Saským, svěřil jim provedení svého nálezu a tím potrestal spolu vzpouru jejich co zápisníků jednoty panské. Nicméně se udržel Jindřich na Kynžvartě, ale postoupil ho synu *Jindřichovi*, jenž potvrdil roku 1471 městečkům a vesnicím staré výsady.[7]) V bojích potom vedených od knížat Saských k domožení se Plavna podařilo se jim zajmouti staršího pána, kteréhož propustili r. 1476 z vězení jen za postoupení jim netoliko Plavna, nýbrž i zámků jeho v Čechách. Proti tomu měli ovšem námitky netoliko mladý *Jindřich Plavenský*, nýbrž i král Vladislav jako vrchní pán manský. Sporné tyto věci po mnohých vyjednáváních podány konečně ke dni 21. dubna 1482 na slavný sjezd do města Mostu a přijeli tam netoliko knížata Saští s předními šlechtici a radami svými, ale i král Vladislav s nejvyššími úředníky a pány zemskými i s drahným komonstvem. Na sjezdu tomto důležitém a památném stalo se dne 2. maje konečné narovnání, kteréžto zjednalo Čechům i Sasům na mnohá léta sousedství pokojné a přátelské. Mimo věci obsahu státoprávního pojistil král knížatům země i statky jich, a mezi těmi také panství Plavenské, začež knížata 5. května odřekli se k ruce Vladislavově zápisu na 20.000 fl. rh., jejž od něho měli, k ruce pak pana Jindřicha z Plavna všeho práva k Bečovu, Kynžvartu a Hartenšteina v Čechách,[8]) zároveň přidal král Plavenským hrad Breitenštein v Hoř. Falci a zapsal zboží Toužimské

[1]) Arch. Drážďanský. [2]) Arch. Kynžvartský. [3]) Arch. český III. 378. [4]) Palacký, urkund. Beiträge p. 9. [5]) DD. 19, str. 238. Jindřich zemřel r. 1446. [6]) Arch. Kynžvartský. [7]) Tamže. Šíře o Plavenských B. Schmidt, Burggraf Heinrich IV. [8]) Palackého děje V.a, str. 212.—213.

s 6 vesnicemi k držení do 4 životův a Andělskou Horu. Téhož také roku koupil Jindřich město Slavkov a Schönfeld. Vedle dřívějších zápletek měl r. 1487 soudy s Jeronymem Šlikem z Holiče, hejtmanem kraje Loketského, an chtěl, aby manové hradu Kynžvartu nebyli souzeni před právem manským pánů, Plaveských, Loketským.[1]) On byl poslední z rodu svého pánem na Kynžvartě a nepodržel panství tohoto ani do smrti své. Hrad náš totiž na konci 15. století dostal se v držení Šliků, a r. 1491 se Jeronym a Kašpar Šlikové o něj rovnali.[2]) Pak byl v držení *Jana z Gutšteina*. Ku konci r. 1509 zmocnil se bratr *Jindřich* úkladem a násilím hradu Kynžvartu a zde jal nejmladšího svého bratra Volfa, kterýž ale ušed šťastně, přijel do Prahy, a 2. ledna r. 1510 všichni bratří, jižto byli ještě v kázni královĕ za příčinou předešlého odbojnictví a uražení královského důstojenství, dostavili se na hrad Pražský, kdežto na králův rozkaz vězněni jsou. Král, chystaje se dobývati Kynžvartu zase, skrze Ladislava ze Šternberka dal se s nimi ve vyjednávání, aby postoupili jemu práv svých k Tachovu a Kynžvartu. Po krátkém namítání bratří zůstali na tom, že obou hradův krali postoupí. Již přede dnem 20. ledna byl Ladislav ze Šternberka v skutečném držení Kynžvartu k ruce královĕ.[3]) Tuť tedy se dostal hrad náš opět v držení koruny a komory královské.

V držení komory Kynžvart dlouho nezůstal. Ještě za živobytí krále Vladislava zastaven jest *Hanušovi* a *Hynčíkovi* bratřím *Pluhům z Rabšteina* v 9000 fl. Hynčík držel pak hrad sám a dosáhl toho při králi Ferdinandovi, že mu ho nechal do života a protože hrad na stavení sešlý byl, r. 1530 do 200 fl. prostavěti dovolil. Po smrti Hynčíkově dědil jej Hanuš a zase r. 1531 na něm život obdržel. Když však král velice toužil po vyplacení Kladska a k tomu peníze sháněl, připůjčil Hanuš nových 2000 fl. a tak se svolením sněmu mu zápis na Kynžvart stvrzen (r. 1534) a při tom i rozšířen na strýce jeho *Kašpara*.[4])

Hanuš držel také v sousedství hrad Bečov a ještě některá jiná panství. Zemřel r. 1537 dne 14. srpna v Praze a pohřben jest u sv. Víta v Praze v kapli Berkovské. Synovec a dědic jeho *Kašpar Pluh z Rabšteina* držel panství jen 10 let a nic více. V Šmalkaldské válce vyznačil se jako vůdce vojska stavovského proti Ferdinandovi I. a boje se trestu po bitvě Mühlberské (r. 1547) utekl do ciziny, po čemž ihned mu vzaty všechny jeho statky a připojeny ke komoře královské.[5]) Po několika letech, totiž r. 1554, 20. září zastavil a zapsal císař Ferdinand panství Kynžvartské s týmiž výminkami, jak je n. Pluhové drželi, bratřím *Jindřichovi, Zdeňkovi* a *Joachymovi ze Švamberka*[6]) a těmto pánům také stavové r. 1574 na sněmě Pražském shromáždění povolili jistý počet peněz na opravu a stavbu starého již sešlého hradu. Roku 1562 totiž byl stav jeho tak chatrný, že bylo potřebí celé části vybourati a znova stavěti, ale jak pozdější průběh svědčí, jen málo se udělalo. Z bratří těchto nejmladší Jáchym seděl na Kynžvartě, byl král. purkrabí ve Chbě a presidentem komory České r. 1570—1574; zasnoubil se poprvé s Anežkou hrabínkou Šlikovnou († r. 1572), jež mu porodila syny *Jiřího Petra, Jana Šebastiana* a *Arnošta Kašpara*; v druhém loži měl manželku Sibyllu hrabínku Šlikovnu, vdovu po Hynkovi ze Švamberka a na Milevště, s kterouž zplodil jediného syna Jana Sigmunda (jenž již r. 1575 zemřel). Jáchym zemřev v Praze 10. prosince 1574, pochován jest v rodinné hrobce na Švamberce, bratří jeho Jindřich a Zdeněk stavše se nyní samostatnými držiteli panství Kynžvartského potvrdili hned po svém nastoupení (r. 1575, 10. srpna) městečku pod hradem výsady předešlými držiteli udělené. Později spravovali rytíři Jan Vejkart, hejtman na Kynžvartě, a Kryštof z Globen a na Těšově, co poručníci soudem zemským panství Kynžvartské kolik let k ruce sirotkův po Jáchymovi zůstalých.

Ze sirotků svrchuřečených zemřel Arnošt Kašpar, let svých ani nedosáhnuv, ostatní podědili strýce své Jindřicha a Zdeňka, dostavše po nich Švamberk, Bezdružice a Třebel.[7]) Od Švamberkův postoupen jest zápis na Kynžvart dobrou volí *Hanušovi Šebestianovi z Cedvic* na Libšteině, radě nad apelacími a purkrabí na Chbě († r. 1585), po kterémž pak následoval bratr jeho *Kryštof Jindřich*. Tento pán držel Kynžvart po Švambercích v 18.900 tolařích (mimo to, co bylo povoleno na postavení), císař Rudolf však r. 1597 zápis pod jinými výminkami obnovil. Napřed připsáno jest Kryštofovi 11.100 tolarův, pak jest Kynžvart znova zastaven jemu a toliko dvěma nejstarším synům na 3 životy tak, že po uplynutí těch tří životů držitelé přijavše sumu zápisnou v celku 34.000 tolarů mají Kynžvartu komoře královské postoupiti. Také to vymíněno jest, kdyby se mělo zboží vyplatiti, že strana straně má rok napřed o tom dáti věděti.[8])

Po smrti Kryštofově († 1606) synové jeho *Kryštof Jindřich* a *Jan Kryštof* drželi Kynžvart. Kryštof držel též se strýci svými zboží Bezvěrovské, a oba bratří koupili r. 1615 od Kryštofa a Jaroslava Hofmanův z Mynychshofu 4 lidi ve vsi Kornau.[9]) Kryštof přidržel se povstání proti Ferdinandovi II. a z pokuty propadl panství Kynžvartské na 35536 kop. odhádané. Zemřel r. 1621.[10])

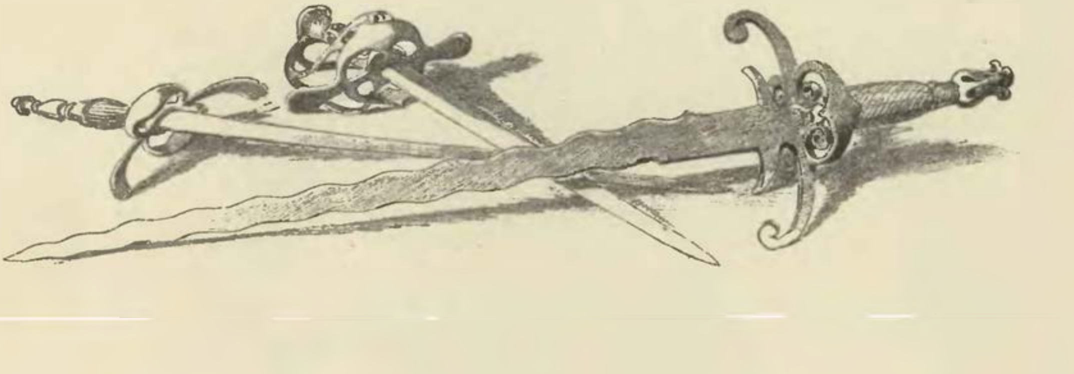
[1]) Arch. č. VI. 559. Hejtmany byli: r. 1469 Osvald Pos a r. 1496 Martin Hozlaur. (Arch. Chebský a Teplský.) [2]) Arch. gub., S 16—51. [3]) Palackého děje České V.b, 166—167, arch. Třeboňský. Jan držel Kynžvart již roku 1508. (Arch. Chebský.) [4]) Rukopis Roudnický, reg. královská. [5]) R. 1548 byl tu hejtmanem Kunc z Kočova (Arch. zámku Tachova). [6]) Arch. gub. [7]) Miltner, Beschr. der böhm. Privatmünzen, str. 540. [8]) Poppe's Reichsleben (Něm. dsky dvorské) I. 186 a III. 162 atd. Arch. gub. [9]) DZ. 137. F 20. [10]) Bílek, Děje konf.

Zdá se nám však, že to stálo prozatím jen na papíře a že se hrad náš nacházel delší čas v rukou strany Falcké. Aspoň krátký čas po bitvě Bělohorské byla zde posádka nepřátelská a nejv. vachtmistr císařský Christian Ilow ze Stříbra psal 1620 mezi 8—18 listopadem opatovi Tepelskému, že císařští zvítězili, „že císařská armáda jedla sv.-Martinskou hus v Praze" a končí: „těm na Slavkově a Kynžvartě měla by se dodati tato novinka, a jestli se brzy na něčem neustanoví, budou mečem a ohněm nuceni." [1]) Zdá se však, že se posádka na starém, sešlém hradě dlouho nedržela.

Místodržitel Karel z Lichtenšteina postoupil r. 1622 a zastavil r. 1623, 27. května panství kynžvartské v 40.000 kopách *Janovi Peichartovi z Meternichu*, kantorovi kapitoly Mohucké na jeden rok. Zástava byla prodloužena, a konečně roku 1629, 19. července císař nařídil, aby bylo panství témuž Reichartovi a celé rodině dědičně dáno a postoupeno.[2]) Tudíž prodali r. 1630, 10. dubna komisaři královští zámek Kynžvart s městečkem a všemi vesnicemi, též vsi Větší a Menší Hleď sebe (Sieh dich für) a Dreihacken (které byly konfiskovány Bartolomějovi z Širntingu) *Janovi Reichartovi* proboštovi kapitoly Mohucké, *Karlovi*, biskupu v Trevirách, *Emerichovi*, kapitularovi kapitoly Trevirské, Paderbornské a Verdenské, *Vilémovi*, rytíři řádu sv. Jakuba JMC. radě, komorníku, radě kurfiršta Trevirského, a *Lotarovi*, radě kurfiršta Trevirského, a vrchnímu v Montabauru, vše bratřím *Meternichům* za 66.114 fl. r.[3])

Hrad Kynžvart byl tehdá opuštěn a poněvadž Cedvicové v domě při městečku bydlívali, Meternichové zůstávali raději v krajinách Porýnských daleko od vlasti České a sem nikdy nepřicházeli, z té příčiny na sídla svá venkovská, ustavičně scházející, málo útrat a nákladův věnovali. Třicítiletá válka konečně i nejlepší úmysly, hrady sešlé opravovati pokazila a mnoho sídel starých zmařila. Když Švédové, vedeni generalem Vranglem, byli (1647) město Cheb oblehli a dále do kraje postupovati chtěli, osadili sedlo Kynžvartské i s hradem nad ním a kázali v okolí nynější vesnice Alteschanz třem aneb čtyrem stům sedlákův mohutné hradby kopati, načež se svou hlavní silou u Tachova položili. Po šarvátkách u Třeble a Teplé přitáhli císařští až k Chebu; ani se připravovali k obléhání města, přitáhl 23. října velitel Plzenský, nejvyšší Lavon de la Corona s 500 jezdci a 7000 arkebuzíry před hradbu čili šance kynžvartské a ze dvou kusův a 2 hmoždířův tak rázně do nich házeti počal, tak že Švédové tam se nacházející, po dva dni se udatně bránivše, v pátek 25. října o čtvrté hodině odpoledne se císařským na milost a nemilost poddali. V rukou císařských zůstalo pak sedlo několik měsícův; když pak na počátku dubna r. 1648 švédský velitel Chebský, nejvyšší Koppy, s 1200 muži přes Císařský les pronikl, ihned zřízena jest baterie děl na vrchu severovýchodně od hradu ležícím, jenž se posud Švédskou šancí jmenuje, a odtud na hrad tak usilovně stříleno, že se za tři hodiny i s šancí a veškerou posádkou Švédům v moc dostal. Bohužel starý hrad při dobývání tomto ohněm se vzňal a vyhořel. To byla smrtelná rána pro starou budovu a odnášení později lepšího kamene, dříví a jiných ještě potřebných věcí podobalo se jen zohavení mrtvoly. Náhradou za shořelé sídlo vystavěl si hrabě Filip Emerich Meternich v letech 1681—1691 nový zámek.

[1]) Mittheilungen d. V. f. G. d. D. 1863, II. 43. [2]) Poppe, III. 169—172. [3]) DZ. 143. M 15. Urban, str. 99.

Hrad Boršengryn ve 14. a 15. století.

BORŠENGRYN HRAD.[1]

Nedaleko Žandova leží ves Amonsgryn, u jejíhož jihozápadního konce stával hrad, nyní úplně zapadlý. Stával na ostrohu, který byl jižně spojen s výšinou a k severu mezi dvoje lučná údolí vybíhal, z nichž západní před časy rybníkem zatopeno bývalo. Cesta od jižní strany vede k příkopu, který ostroh od výšiny dělil; za ním jest předhradí, velká čtverhranatá prostora, která na všech stranách mohutnou hradbou zavřena byla. Z hradeb zbyly jen základy; sice se na předhradí jen vyvýšeniny a prohlubeniny a známky bývalé studně spatřují. Velmi hluboký příkop dělí tuto část od *zadního hradu*, menšího než předhradí. Podle starého vyobrazení z r. 1683 na rozích k předhradí obrácených byly vysoké okrouhlé věže a za nimi velké čtverhranaté stavení, jež venkovská hradba objímala. V první polovici 19 st. byly tu ještě zříceniny, ale když se r. 1846 blízký ovčín stavěl, všechno kamení vybráno, tak že na strmém pahrbku nezbylo nic, než skrovné základní zdi.

V těch místech stála prvotně tvrz, na níž seděli držitelé statku Amonsgrynu a tak se i tvrz ta jmenovala. Zemané tu sedící přijímali týž statek v léno od lantkrabí Leuchtenberských a naposled dostal se v držení Englharta z Kynžvartu a držen pak ke hradu Kynžvartu. Jak již řečeno, koupil r. 1373 *Boreš z Osěka* panství to, totiž hradiště Kynžvart a tvrz „Ammonsgruen“ a tvrzi dal nové jméno Boršengryn. Císař Karel dal mu (1370) v léno „Vyšší a Nižší Žandovy“. Tehda bylo městečko Žandov zpustošeno, a obydlí na panství nebylo, poněvadž i na hoře Kynžvartě, kde dříve hrad stával, stavěti se nesmělo. I umínil si Boreš vystavěti nový hrad a nové městečko a obdržel r. 1374, 16. září povolení od císaře Karla, aby „zboře městečko Žandov místo toho ustavil před tvrzí svou Boršengryn město znovu, a tu tvrz aby dělal, zdi, planky a příkopy, a v tom městě aby měli trh každý týden v úterý ve všech svobodách, jako jiná města a městečka, bez škody jiným městům, jenž by týž den trhy měli okolo“ a konečně aby popravu měli. Hrad vystavěn, ale k založení městečka u něho nedošlo.[2])

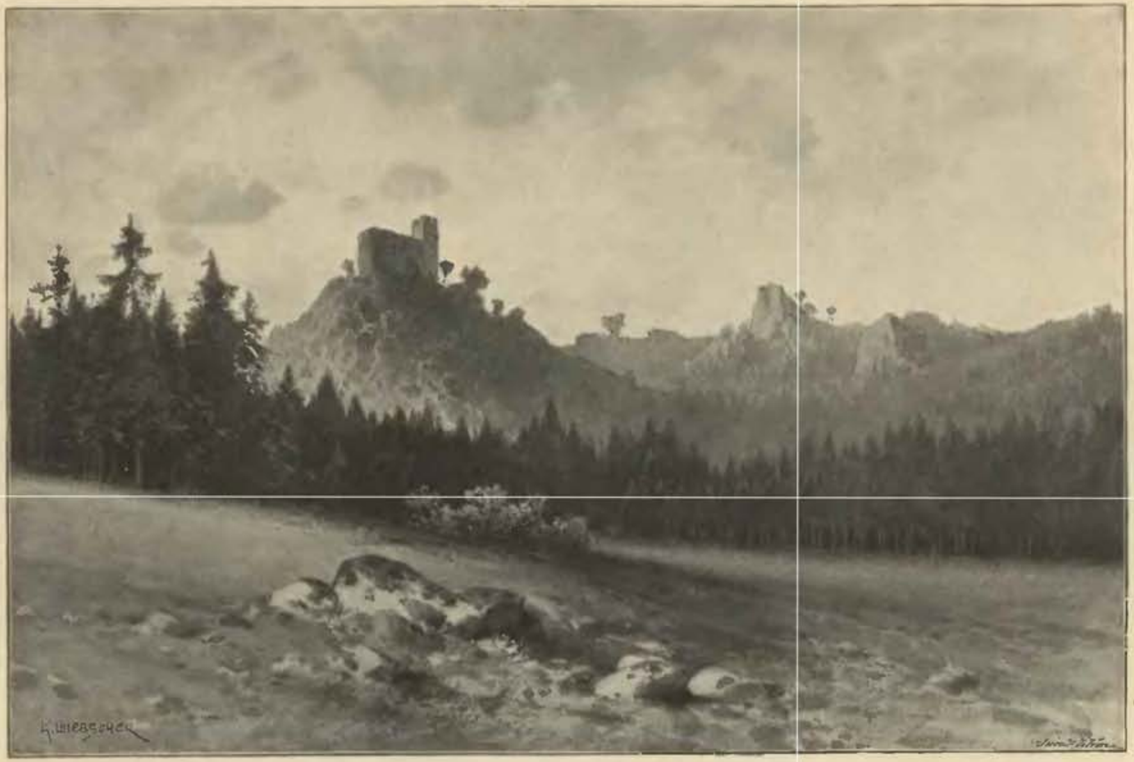
Na tuto novou tvrz přicházel Boreš někdy a kázal tu také r. 1380 sepsati list, jímž založil a nadal mši ke cti Panny Marie ve farním kostele Slavkovském.[3])

Následující změny držitelův vypsány již při dějinách Kynžvartu. Statek jako příslušenství Kynžvartu stal se manstvím královským. Páni z Plavna odprodali Boršengryn od Kynžvartu bezpochyby

[1]) Pomůckou: Heber's Burgen VI. 269. Bernau, Album I. 186 [2]) Roku 1375, 2. dubna poprvé podával nového faráře ke kostelu Žandovskému. (Libri conf.) [3]) Naposled r. 1389 podával faráře nového do Kynžvartu.

Radyně.

Radyně od severovýchodu.

jako podmanství. Ok. r. 1426 držel je *Mikuláš Fras*, který se odtud psal a až do r. 1437 vyskytuje.[1]) On aneb synové jeho prodali Boršengryn jakémusi Valdenroderovi a tento zase před r. 1450 *Bedřichovi z Failče* za 900 fl.[2]) Asi r. 1452 koupil od něho Boršengryn *Jindřich z Plavna* a usadil na něm hejtmana Hanuše Edlmana se 16 pěšími; přiřekl také Bedřichovi vozy poslati, aby svůj statek s hradu zvésti mohl, ale nežli k tomu došlo, přišel Bedřich o všechen statek,[3]) Jindřich byl se totiž s Chebskými nepohodl. V červenci r. 1452 začalo mezi nimi záští o kterési poddané. Chebští byvše v okolí hubeni sebrali lid svůj a vedeni jsouce Otou ze Šparneka vytáhli dne 3. srpna k Boršengrynu. Měli 20 kusů nové střelby a několik starých děl, mezi nimiž byla i velká puška. Ačkoli se několik dní ke hradu střílelo, přece se slabá posádka držela. Konečně hrad podlehl a posádka zajatá odvezena do města. Hrad vypleněn a zbořen; 26 tesařů a zedníků jej bořilo, a co nebylo zbořeno, prachem roztrháno a zničeno.[4]) Takovým způsobem zničen hrad na věky a zboží jeho potom připojeno ke Kynžvartu.

[1]) Archiv Chebský a Drážďanský. [2]) DD 33, str 358, Palacký, Urkund. Beiträge 15. [3]) DD 33, str. 358. [4]) Urban, Gesch. von Königswart, str. 46—50.

Tvrze v okolí Kynžvartu.

V *Milikově*, asi dvě hodiny k severu vzdáleném, ve 14 století bývala troje Leuchtenberská manství. Na jednom z nich byla tvrz, kterou držel okolo r. 1390 *Part z Hertenberka*. (Manské knihy v Mnichově. O drobných částech viz Paprockého o st. ryt. 157.) R. 1400 následoval po něm *Tut*, snad syn jeho. (Arch. gub. H. V. 2287.) Potomstvo jeho tu dlouho sedělo jako manové kraje Loketského, totiž r. 1519 Jiří (Arch. Chebský), a r. 1586 zemřel Kryštof. Samostatným statkem byl až do r. 1790, kdež přikoupen ke Kynžvartu. (Viz Sommerovu topogr. na str. 285.)

Nedaleko odtud jest ves *Krotensee* (t. p. Žabí bláto). Zde také byla okolo r. 1390 Leuchtenberská manství. Tvrz držel r. 1385 a 1390 *Albrecht Planknar z Kynšperka*. (Manské knihy v Mnichově, lib. conf.) R. 1492 dostalo se vrchní právo s jinými Leuchtenberskými lény pánům z Plavna (Arch. gub.) a později Šlikům ke hradu Loketskému. R. 1510 připomíná se Vít Tiprar z Krotnzee. (Reg. kom. soudu.) R. 1523 zde zbyly dva díly, jeden k Pochlovicům, druhý Mikuláše z Kocova. (Arch. mus.) V 17. stol. seděli tu Globnárové, v 18. stol. připojen týž statek k Milikovu.

Radyně od severu.

RADYNĚ HRAD.

Nad Plzencem vypíná se vysoko výšina horská, na jejímž nejvyšším skalnatém bodu spatřují se zříceniny starého hradu Radyně, chybně i Radina zvaného. Přístup k ní jest od Šťáhlav a Plzence pohodlný, z druhých stran méně pohodlný. Pod samým hradem sbíhají se cesty ze tří stran, Plzenecké, Nezbavětické a Šťáhlavské, a onyno spojují se před příkopem, který hrad na západní straně objímal. Na venkovské strany příkopu jest násep zdělaný z hrubých kamenů, jichž se mnoho již do příkopu svezlo.

Příchozí v nedávno minulých letech mohl hradiště pohodlně prohlédnouti, protože tu byla paseka, a při dobrém světle možno bylo všechny podrobnosti pohodlně zkoumati. Také překopáváním paseky všelijaké podrobnosti přišly na povrch, které dřívějších pozorovatelů tajny zůstaly. Z těch pak jde na jevo, že opevnění Radyně bylo složitější, nežli se dříve myslívalo.

Srovnáme li Radyni s jinými královskými hrady zejména starší doby, shledáme, že tyto byly rozsáhlé a pro královský dvůr zřízeny, Radyně však náležela k jednoduchým hradům, jsouc založena k obydlí jen popravce a jeho čeládky. Srovnáme-li Radyni s Karlšperkem, stejné doby založeným, jde na jevo, že základní myšlénka jest táž u obou. Jádrem jich jest čtverhranaté stavení dlouhé, na koncích věžemi chráněné. V čem se od sebe liší, zejména dlouhým příjezdem na Karlšperce, to jest podmíněno rozsáhlostí hradiště.

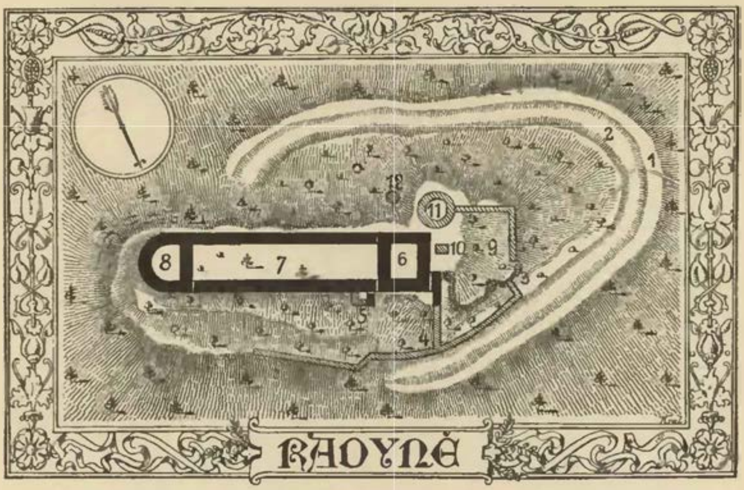
Za starých dob chodilo a jezdilo se přes příkop po zvoditém mostě, a šlo se až ke skalce, která přístup zužuje. Tu se nacházela branka a skrze ni vkročilo se do těsného dvorku zavřeného hradbami a dotčenou skalou, na níž bývalo venkovské opevnění. Na konci dvorku byla zase napříč hradba, jejíž začátek, od velké věže vybíhající, ještě jest zřejmý. I tu bývala prostá brána, za níž následoval dvůr sice prostranný, ale nerovný a dolů spadající.

Kdo v tato místa přišel, se zalíbením pohlížel na černé stavení vlastního hradu, které mu ze zdáli připomínalo vyhořelý kostel na vysoké hoře stojící. Jest pak velmi zajímavé prohlížeti toto skalopevné

stavení, protože se od dob Karlových hrubě neměnilo. Proto také je zevnější jeho spůsoba zajímavější, nežli u přestavovaných hradů. Přístup do toho stavení byl z dotčeného dvora a ze strany Plzenecké, a to po schodech, nacházejících se v čtverhranatém přístavku, z něhož kusy zbyly. Do vnitřku stavení vede *branka*, jejíž veřýře jsou vylámány. V levo od ní jest dlouhá střílna a kromě ní ještě jiné střílny. Oken jest na této straně málo. Ve výšce prvního poschodí jsou tři vysoká okna (pod nimi střílny) a malé okno. Nad tím výše jsou malá, ozdobnými venýři obložená okna. V té výšce jest podobné okno také ve věži. Nad ním na věži jest římsa a výše ještě kamenné okno s křížem.

Na druhé jihozápadní straně, která méně byla přístupna, je dole velké okno, tři malá okna v trojhranu postavená zvláštní podoby, střílna a velké okno. Nad tou střílnou (vlastně úzkým oknem) jest z vnitřku komín. V levo od něho byl dlouhý výklenek ve zdi. Nad tím nahoře jsou jen malá okna.

Hlavní stavení skládá se, jak již řečeno, z dlouhého čtverhranu, na jehož jednom konci jest velká věž a na druhém *podkovovité stavení.* Toto nemá oken a v jeho vnitřku, do něhož se může hleděti nevelkým otvorem, nacházelo se hluboké vězení. *Velká věž* čtverhranatého základu jest přes 27 *m* vysoká.

Plán hradu Radyně.

Vysvětlení plánu: 1. násep; 2. příkop; 3. místo první a 4. druhé brány; 5. přístavek se schody do hradu; 6. velká věž; 7. prostřední stavení; 8. podkovovitý přístavek; 9. ohrada; 10. vězení; 11. okrouhlá věž; 12. studně.

V jejím spodku jest prázdné prostranství, z něhož mnoho kamení a rumu vyvezeno. Byly tu prý stáje, což se s pravdou nesrovnává; neboť není pomyšlení, aby se někdo byl do tohoto stavení s koněm dostal. Nad tím v malé výšce (asi nad 1. poschodím) jest starý vchod, k němuž se z chodby na zdi vedlejší se nacházející přistupovalo. Následuje vysoká světnice, z níž jde na stranu jižní východ ven do bývalého námětku, z něhož zbyly jen krákorce. Když se pak jde odtud nahoru po schodech, pozorovati lze ve zdi na jižní straně výklenek dosti prostranný, z něhož jde ven střílna. Po dobrých schodech lze přijíti až na vrch věže, odkud se naskytuje překrásný rozhled, zvláště na stranu západní až k hranicím Bavor. Oken jest ve věži několik a jedno z nich je ještě zazděno.

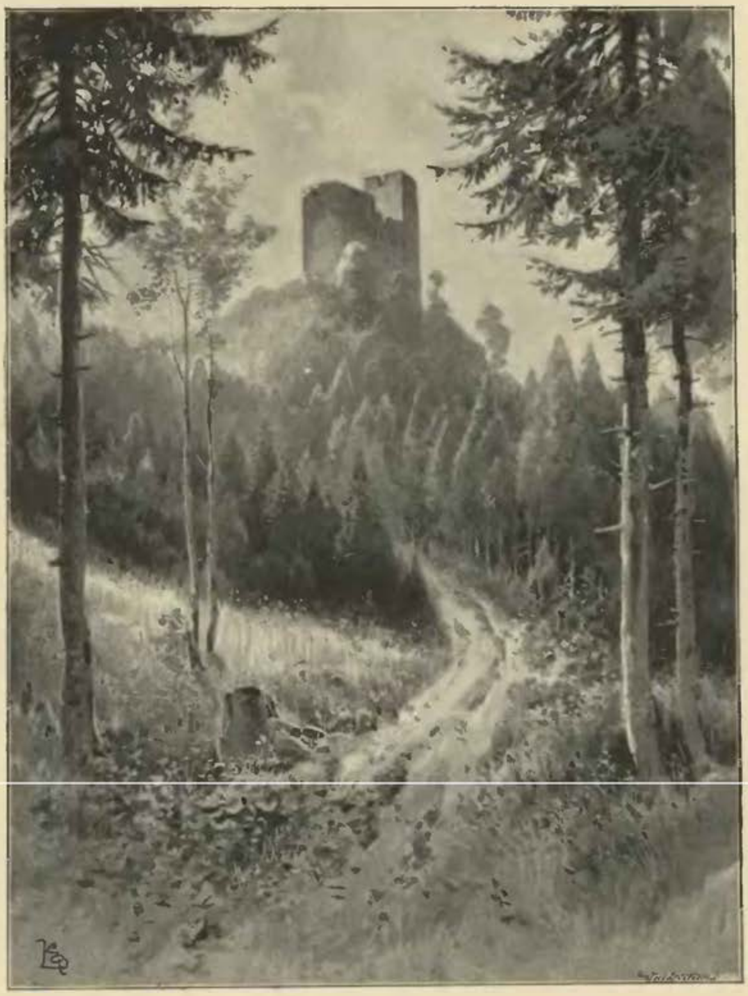
Západně od věže jest na skalisku *ohrada* k její obraně určená, jejíž hradby ještě sem a tam stopovati lze. V ní se spatřují také základy okrouhlé věže, ze které jest mnoho zdiva pod zemí, avšak jeden kus nerozbitý leží také na povrchu. Při samé velké věži jest čtverhranatá prohlubeň ve skále vytesaná, snad bývalé, a to lehké *vězení.* Mimo ohradu zdí, ale v ohradě příkopu pod velkou věží viděti jest prohlubeň bývalé *studně.*[1])

Není pochyby, že hora Radyně tak se nazývala již před založením hradu, ale že název tento není topický nýbrž osobní, odvozený od jména Raden neb Radoslav (Radislav, Radslav), a tudíž tolik znamená, jako by se řeklo Radenova hora. Možná i, že na hoře té stávala véska Radyně; zajisté r. 1324

[1]) Starší popisy mají Heber (I.) a Bernau (Album).

Bušek, Oldřich a Slavek bratří z Radyně prodali statek svůj Lišinu,[1]) a nemá-li se mysliti na Radyni u Žlutic, musí se mysliti na Radyni tuto.

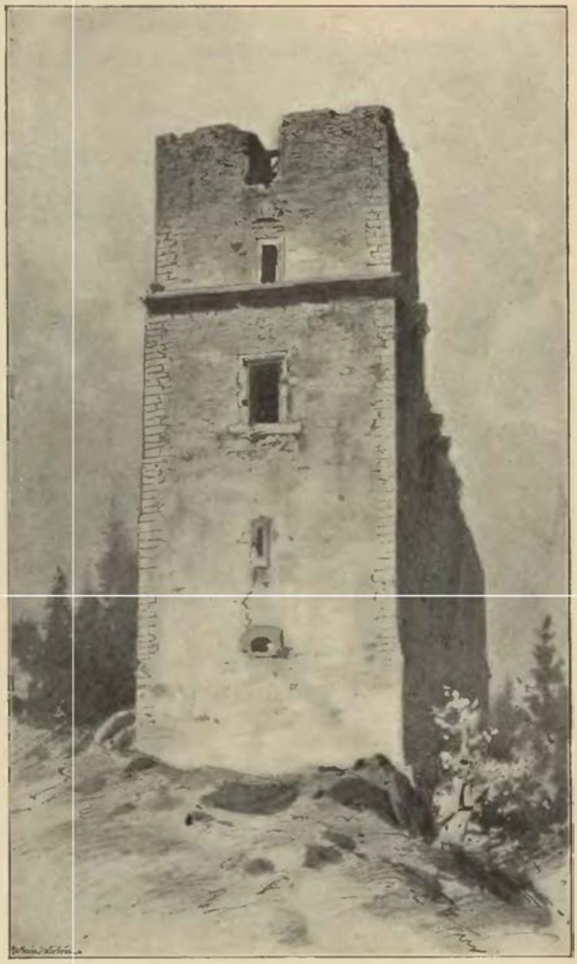
Zakladatelem hradu byl Karel IV. Beneš z Veitmile vypravuje, že r. 1358 přišel do Čech a na různých místech hrady stavěl, na nichž usadil purkrabí, aby ostříhali pořádku a nad zločinci popravovali.[2]) Založením hradu Radyně, který nazval *Karlskron*, a osazením Rabšteina získal důležitá místa ve východní

Radyně od východu.

části Plzenského kraje. Karlskron, jehož názvu lid nezvykl, stál již r. 1361. Tehda Karel obci městečka Plzence, protože vystavěním „nového hradu Karlskronu, na hoře Radyni založeného", velkou ujmu na pastvách trpěli, slevil na platech, ponechav jen 28 kop úroku pro purkrabí.[3]) Prvním purkrabím byl Zdislav Chlup (1362). Jeho nástupce r. 1381 byl Jindřich Štipice.[4]) Král Václav udělil úřad purkrabský na způsob manství *Zacharovi ze Svinař*, pročež se tento od r. 1404 „seděním na Radyni" nazývá.[5]) Byl v jejím držení ještě r. 1410, když mu král Václav na pomoc peníze na klášteře Kladrubském v blízkých městech královských zapisoval. Avšak v následujících letech seděl na Radyni jiný držitel, který se proti králi Václavovi pozdvihoval. Ale králi se v boji šťastně vedlo, tak že neposlušného pokořil.[6])

[1]) Reg. IV. 788. [2]) Font. rer. Boh. IV. 527. [3]) Arch. gub. [4]) Arch. bibl. Praž., DD. 13, f. 112. [5]) Tomek, Zákl. stará kniha Plz. (mus.), DD. 18, f. 106. [6]) Staří letop. 24.

Věž na Radyni.

Za husitských válek zachována Radyně straně katolické. Bylo to zásluhou *Jindřicha Švejdy ze Sedlce,* jenž tu byl r. 1427—1431 purkrabím.[1]) Po něm následoval jako zástavní držitel *Hrdoň z Dubňan,* jenž r. 1434 městu Plzni od kališníkův obleženému znamenité služby prokazoval, dada tam obilí dovézti.[2]) Asi t. r. vzal k sobě na spolek *Dobeše z Modřejovic,* a oba odtud společně Radyni drželi;[3]) pak po smrti Hrdoňově byl tu Dobeš pánem sám a od r. 1442 ve mnohých pamětech[4]) se jako pán zdejší připomíná. Bavoři ve svých stycích s Plzenskou šlechtou nazývali jej Tobesch von Modrzegowjcz *gesessen zum Gugelweit*[5]) a poněvadž jiné sídlo Dobešovo kromě Radyně známo není, zdá se, že Bavoři Radyni tak jmenovali. Dobeš držev později s jednotou Poděbradskou, zemřel roku 1450 při obléhání Gerova.[6]) Dědicem jeho a zboží Radynského stal se *Oldřich z Rakové* a držel je r. 1454.[7]) Bylo to snad ještě za něho, že se udála v okolí hradu loupež. Petr farář Dýšnický byl r. 1462 v Žákavě, aby tamnímu pánu ukázal darovací list pro svůj kostel, když se vraceje, do nějakého údolí „blízko hradu Karlskronu jinak Radyně“ přišel, vystoupili naň čtyři lotři, kteří mu všecko pobrali.[8])

Nějaký čas potom *Petr Kořenský z Terešova* Radyni na sebe převedl. Jako její pán připomíná se poprvé r. 1470,[9]) a jak lze ze současných pamětí seznati, seděl tu ještě r. 1483.[10]) Tehda držel v jižních Čechách Vlhlavy a aby mohl tu statků přikupovati, prodal Radyni. Pánem jejím se stal po čase *Ladislav ze Šternberka,* jemuž král Vladislav r. 1496 tisíc kop na témž zboží připsal a r. 1500 udělil mu výhradní právo, aby ve dvou mílích okolo Radyně zvěř mohl na shon loviti.[11]) Ladislav zemřel r. 1521 a jmění jeho dostalo se synům bratra Jana, totiž Adamovi a Jaroslavovi, kteří Radyni k Zelené hoře připojili. V ty časy byl již hrad opuštěn. Po odchodu Kořenského tu nikdo nebydlel a proto přenechán zpoustě, ale na zdech přepevných a důkladně stavěných ujmy netrpěl. Roku 1558 „zámek pustý řečený Radyně nedaleko od města Plzně ležící“ Adamovi k dědictví puštěn. Syn jeho Zdeněk, dostav jej r. 1560 i s polovicí Zelené hory na svůj díl, prodal to vše r. 1561 Jiříkovi Kokořovcovi z Kokořova.[12]) Od té doby patřila Radyně k panství Šťáhlavskému.

Nátisky, které lidu venkovskému v 17. století ze zámku činěny, naplňovaly jej strachem a úzkostí jen při pouhém spatření. Černé zdi Radyně a zasmušilost jejího neveselého stavení přičinily k tomu, že do něho nikdo rád nevkročil. Beckovský píše o něm (str. 69): „na vrchu spatřuje se pustý hrad Radyně, do kterého žádný nejde, obávaje se, aby ho v něm nějaké neštěstí nepotkalo; neboť od svých předkův toho zprávu mají, že v tom hradu všelicí duchové se zdržují, od kterých kdokoliv do něho vejde, nějakou nesnázi trpěti musí. Jest také v tom hradu veliký poklad; neboť častěji časův předešlých vidín byl černý pes na železný truhle ležící.“ — Zříceniny jeho dlouho byly nepřístupné, až konečně hrabě Krystyan z Valdšteina († 1858) se nad nimi slitoval a o jejich zachování a přístupnost se postaral.

[1]) Arch. č. III. 264. IV. 40. [2]) Bartošek. [3]) Lib. conf. [4]) Arch. Plzenský atd. [5]) Říš. arch. Mnichov. [6]) Arch. č. II 45, 283. [7]) DD. 16, f. 214—218. [8]) Acta administr. [9]) Arch. bibl. Praž. [10]) Paprocký o st. pan. 186, 187. Petr ze Žerotína je stvůra Paprockého. [11]) Rukopis Vídenský, arch. č. VI. 583. [12]) Viz děje Zelené hory.

Zbytky hradeb na Lopatě.

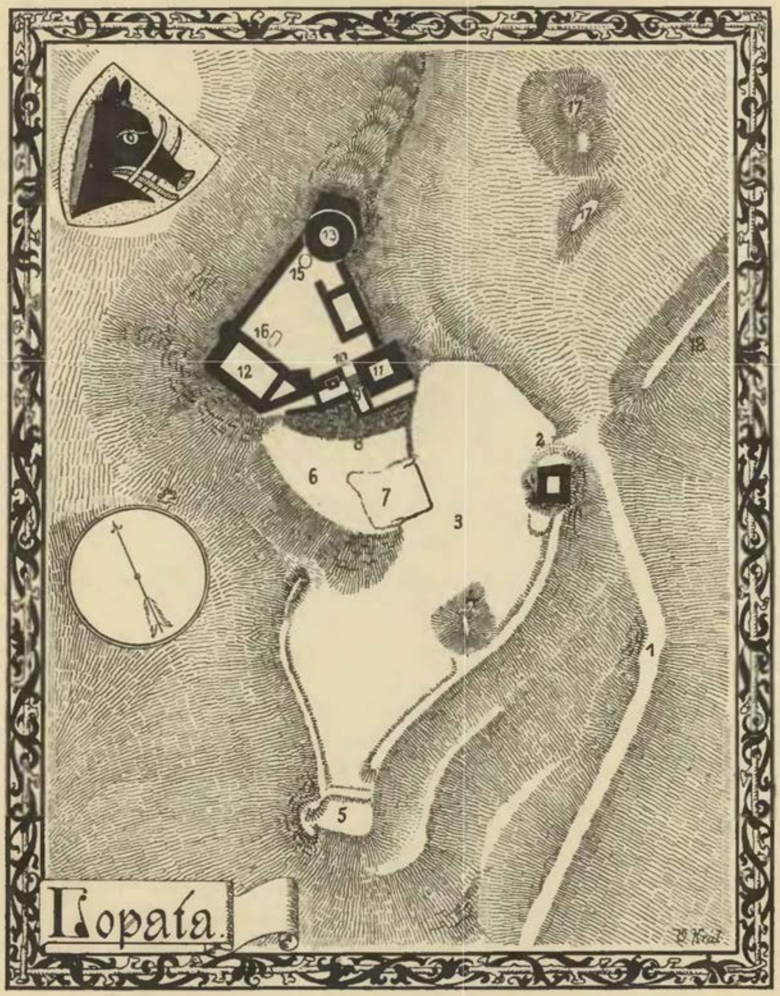
LOPATA HRAD.

Kromě Radyně jest nejzajímavějším středověkým hradem v Šťáhlavské krajině Lopata. Ačkoli jest pro toho, který ji zná, z dáli viditelná, přece by ji cizinec tak snadno nenašel, kdyby tu nebylo hraběcí pily, k níž se z Hájku dvěma cestami přijíti může. Obrátě se od pily k severu, uhodíš po několika krocích skrze hustý les na *starou cestu* a spatříš roh předhradí, divně na sebe nakupená skaliska, která nahrazovala tu hradbu. Cesta dotčená jest pěkná památka středověká, neboť jest stavěna z kamení a posud dobrá; bohužel že sedláci jedné okolní vsi začátek její rozebrali. Cesta ta jde vedle valu předhradí a pak se zatáčí k prohbi valu, v níž stávala *brána*. Tato byla vysoko nad cestou a příjezd k ní velmi příkrý. Nad branou vypíná se skalisko na způsob kostky, na němž nahoře se spatřují základy čtverhranaté *věže*, brány ochraňující. Na jednom místě, kde jest skála rozštípena, udělán přes rozsedlinu prampouch a na něm do výše stavěno, jak posud lze spatřiti. Předhradí mělo základ nepravidelného čtverhranu, zavřeno bylo po většině náspem velmi vysokým ze země a balvanů složeným; sem a tam byl také kus příkopu. Zdá se, že jest val tento starší, než zděný hrad.

Pilný a neunavený a při tom velice skromný badatel a sběratel starožitností, p. František Franc, jenž sestavil s nevšední pílí a svědomitostí místní sbírku starožitností v zámku Kozlu u Šťáhlav, prokopal v l. 1885—1887 celou Lopatu dopodrobna a důkladněji, nežli se to kde jinde stalo. Pozorování jeho jsou pro dějiny hradů vůbec velmi důležitá. Shledal, že všecko předhradí bylo jen dřevěné a na západním konci též jen dřevěný srub do čtverhranu založený, jenž se jedním rohem o dotčené skalisko opíral. Jediným kamenným stavením na předhradí byla dotčená věž u konce kamenné cesty. Na předhradí dokopal se Franc ve značné hloubce kamenných předmětů, které věk pánů Lopatských daleko přesahují.

Část předhradí na severní straně tvoří vyšší odstavec, který od *horního hradu* ještě vyššího oddělen byl hlubokým příkopem. Zde bývala věž zavírající cestu k hornímu hradu, z níž jen nepatrné zdi základní zbyly. Skrze ni byl průjezd, k němuž spouštíván z protější brány horního hradu zvoditý most.

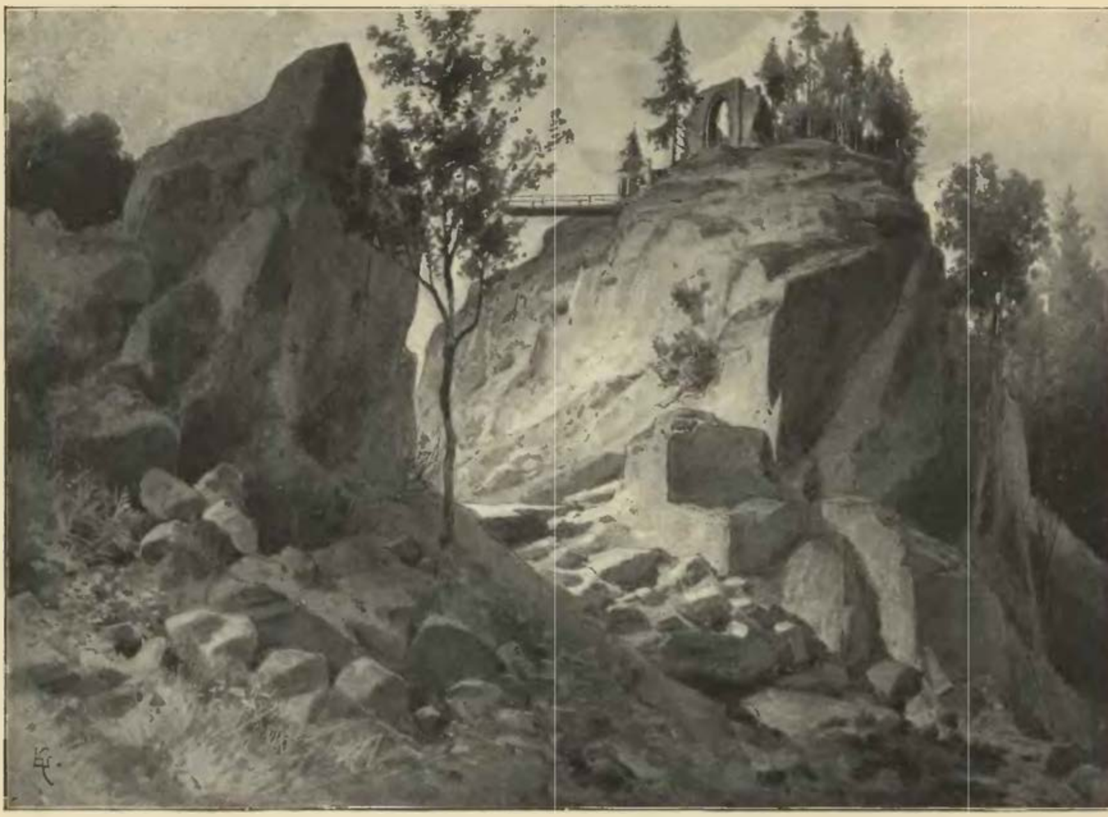
Přístup ke hradu, jak objeven kopáním, byl velmi zajímavý; dosvědčil zejména to, že se pověst lidu nesmí bez zkoumání zavrhovati. Lid si povídával, že se šlo nahoru po schodech, a vykopáváním se pověst ta potvrdila. Zdá se, že když příchozí dostal se na odstavec po dřevěných schodech pěšky (zanechav koně na předhradí), dostal se skrze průjezd na dřevěný a potom spuštěný most, který byl zřízen tak, jako šraňky u mýt, t. j. na konci obtížen, aby se snadno zdvihal. Známky toho viděti ve skále. Následovaly

Plán hradu Lopaty.

Vysvětlení plánu: 1. stará dlážděná cesta; 2. brána a nad ní strážná věž; 3. předhradí; 4. jáma r. 1432 vybraná; 5. dřevěný srub; 6. vyšší odstavec předhradí; 7. věž tudíž; 8. příkop, přes nějž šel most; 9. přední branka; 10. zadní branka a mezi nimi schody; 11. věž k ochraně brány; 12. palác; 13. velká věž; 14. její podezdívka; 15. pec; 16. nádržka; 17. jámy r. 1432 vykopané; 18. násep tehda nasypaný.

za sebou *dvě branky*, přední níže, zadní výše položená. Obě byly vytesány a složeny do končitého oblouku a ozdobně vyžlábkovány. Z přední nalezeny jen zpodní části; ostatek totiž lid (nejvíce ženy a děti z Milinova) odnesl, aby je roztloukl na písek. Druhá branka byla z tvrdého pískovce jako přední a po vykopání obnovena, protože větší díl kusů nalezen a ostatní scházející novými nahrazeny. Z předního do zadního přicházelo se po sedmi schodech vytesaných ze žlutého pískovce (nacházejícího se u Plzně), jež neporušené nalezeny. Z druhé branky vstoupilo se do dvora. Jižně od chodby mezi oběma brankami stála hrubá věž čtverhranatá, vchodu opatrující, z níž zpodek zbyl. Před schody dotčenými mezi brankami šlo se

Lopata.

k severozápadu do stavení mezi hrubou zdí (na straně dvora) a venkovskou hradbou, která šla na kraji skalní stěny. V prvním oddělení bydlíval bezpochyby vrátný a ještě se jeho bývalý krb spatřuje.

Na západní straně dvoru stával *palác*. Zde se našly pěkné části roubených oken. Při jeho jihovýchodní straně stávala bezpochyby kuchyně, jak lze souditi z množství střepů, kostí a odpadků kuchynských tu nalezených. U samého vchodu do paláce nacházela se nádržka, do níž se dešťová voda shromažďovala; studně tu totiž nebyla. Naproti paláci na druhé straně horního hradu nacházelo se čtverhranaté stavení, jehož účel není patrný. Za ním v rohu hradu stála *velká věž* do kruhu založená, která jest zvenčí hrubou zdí podezděna snad proto, aby se k ní přístup po balvanech zamezil. U samé věže v tu stranu k paláci jest *kruhová pec*. Zpodek jest z tlučeného štěrku a jest vydlážděna, hořejšek byl z lepenice.[1]) Dodejme k tomu, že byl hrad přepevný, postaven jsa na skále strmé jako na kostce, tak že přístup k němu byl jen z jedné strany.

Hrad Lopata založen byl teprve v druhé polovici 14. století. Odtud, že se k němu r. 1379 díly vesnic Šťáhlav, Šťáhlavec, Nezvěstic, Nestevec a Nezbavětic[2]) počítaly, lze souditi, že založen byl na zboží Šťáhlavském. Také se připomíná vladyka *Beneda Lopata ze Šťáhlav,* jehož vdova okolo r. 1389 zemřela.[3]) Co tu před hradem bývalo, není známo. Založil jej *Heřman z Litic* v l. 1367—1377[4]) z peněz, které měl za prodané zboží Litické. Hrad vystavěn byl na tehdejší prosté poměry dosti nádherně a tak, že poskytoval dosti prostranství a bezpečnosti. Kamenická práce provedena ozdobně, a na podlahy dávány dlaždičky hliněné s ozdobným lupením, jichž zbytky se vykopaly. Heřman se v pamětech často připomíná a žil ještě r. 1410,[5]) ač již tehda Lopaty neměl. Naposled se r. 1397 dne 18. dubna pánem na Lopatě nazývá.[6]) Že jí téhož roku pozbyl, dokazuji následující události. Roku 1397 dne 3. prosince markrabí Prokop, jsa hejtmanem království, vojensky ležel pod Lopatou.[7]) Buď obléhal Heřmana nebo někoho, kdo mu hrad

---

[1]) Popsáno všecko podle ústního a písemního vysvětlení Francova. [2]) Berně kraje Plzenského. [3]) DD. 13. f. 121. [4]) Roku 1367 se nazýval ještě po Nevidu (lib. conf., arch. bibl. Praž. r. 1368, 25. Novemb. na pečeti), r. 1377 poprvé seděním na Lopatě. (Arch. mus.) [5]) Arch. č. VI. 18. [6]) Acta jud. [7]) Palacký, Formelbücher II. 147.

ten vzal. Toto poslední se potvrzuje vyznáním zločince Jindřicha Zeleného roku 1402 při purkrabství Pražském trápeného, že jsa na hradě Lopatě se svými druhy pobral Heřmanovi dobytek a že odtud na silnice vybíhajíce loupili. Hejtmanem jich býval jakýsi Hroch.[1]) Ať si bylo jakkoliv, Lopata stala se jměním královým.

Dlaždička z Lopaty.

Když byl král Václav od některých kurfirštuv v Říši svržen a falckrabí Ruprecht roku 1400 zaň zvolen, tento vtrhl nepřátelsky do Čech, ale v tom mu velice překáženo *Maršíkem ze Hrádku*, purkrabím na Domažlicích. Za to se král Václav Maršíkovi tím odměnil, že mu zapsal (1401) hrad Lopatu a 60 kop komorního platu na městě Sušici.[2]) Maršík psal se odtud seděním na Lopatě aneb z Lopaty. Žil ještě roku 1424, prodávaje se syny *Janem* a *Habartem* ves Kůzí zeti svému Evanovi z Nečtin.[3]) On a synové jeho věrně drželi s katolickým družstvem Plzenského kraje. Když se měla podniknouti r. 1427 nová křížová výprava proti kališníkům, vypracován nový válečný návrh tak, aby se vojsko německé sestředilo v Plzensku. Nepřátelé mínili se opírati o pány Plzenského kraje, zejména o Jana, jenž držel Lopatu.[4]) Jan, tuším, nedlouho po tom zemřel a následoval po něm *Habart*, jenž se roku 1431 pánem na Lopatě psal.[5]) Setrvávaje v odporu proti vítězné straně stal se loupežníkem a chovaje jízdné, mezi nimiž byli Přibík z Řesanic, Velký Licek a nějaký Šlechta z Vilhartic, i pěší, vyjížděl a vybíhal daleko na plen a hubil chudinu. Proto sebrali se roku 1432 Přibík z Klenového, Jan Zmrzlík ze Svojšína, Svojše ze Zahrádky (jenž však nevěrně pomáhal), Jan Řitka z Bezdědic, lid Menhartuv z Hradce a měst Horažďovic, Sušice, Klatov a Domažlic a dne 27. října přilehli k Lopatě. Starší vojska toho prosili tehda Klatovských, aby jim půjčili k dobývání hradu velikého děla, ukořistěného od Bohuslava ze Švamberka, což oni také ochotně učinili.[6]) Jakým způsobem obléhání se dálo, o tom velice poučná jsou badání Francova. Kde měli obléhající ležení, nelze již znáti. Házeli do hradu kamení křemenité, ubroušené, které se nachází pod Kotlem u Rokycan, a tesané kamenné koule. Na východní straně pod hradem vykopali dvě jámy a země odtud upotřebili k navezení náspu, který je jižně odtud, aby obleženým nemohl nikdo přijíti na pomoc. Obležení bránili se na celém hradě. Poněvadž na horním hradě neměli kamení, vylámali na dvoře kamene, co kde mohli, až do holé skály, vylámali ozdobnou dlažbu ze síní a metali na obléhající. Našly se tu pěkné dlaždičky okolo hradu rozházené a roztlučené. V předhradí vykopali jámu na vybírání kamene, dosud zřetelnou. Že jim bylo zle, shledati odtud, že jedli koně, jichž opálené kosti se na hradě našly.[7]) Poněvadž hradu děly dobyti nemohli, umínili si, jej vyležeti. Když bylo pak poslední týden před masopustem (v únoru r. 1433), obležení, nemajíce co jísti a píti, zapálili hrad a vyběhli z něho, míníce nočního času uniknouti, ale že bylo velké světlo od hořícího hradu, zjímáno jich na čtyřicet.[8]) Habart, jenž snad unikl, devět let později podobným zpusobem řádil na hradu Husi a vypuzen odtud na Budějovice. Žil ještě r. 1444 prodávaje tehda svou polovici Bystřice.[9]) Roku 1454 byl již mrtev.

Dlaždička z Lopaty.

Zbořený hrad Lopatu s příslušenstvím byl by rád měl *Bedřich z Donína*, držitel několika statků v okolí ležících, a roku 1457 vyprosil si na králi Ladislavovi, aby mu dal právo své odúmrtní po Habartovi Lopatě z Hrádku. Poněvadž neodpíral

[1]) Snad z Maršovic. (Stará kniha Pražská, dříve v DZ.) [2]) Kopiář Přemyslovský, list 36. [3]) Arch. č. II. 56. [4]) Palackého děje, Fr. v. Bezold, K. Sigmund II díl. [5]) Arch. č. VII. 631. [6]) Arch. Třebonský. [7]) Podle ústních zpráv. [8]) Bartošek, Staří letopisové. [9]) DD. 61, str. 449.

nikdo, dáno jest Bedřichovi za právo, a zveden jest ještě téhož roku v pondělí před sv. Vítem na hrad zbořený Lopatu a dvě vsi pusté, totiž Nestevec větší a Nestevec menší, mlýn pustý s rolemi, lukami, lesy, potoky a řekou.[1]) Popis tento dosti zřetelně svědčí, že obléhající r. 1432 poddaných Habartových nešetřili a celé okolí ohněm strašně zpustošili.

Po zvodu roku 1457 učiněném ohlásili odpor svůj Puta a Jitka z Hrádku. Z pamětí těchto se dovídáme, že hrad dědičně držel *Zdeněk z Rožmitála*, syn někdy Lvův odtud.[2]) Úředníci desk dvorských roku 1488 poukázali strany sporné k úmluvě, a teprv kdyby se nesmluvily, položen jim rok na suché dni letničné. K smlouvě to bezpochyby také přišlo. Neboť když byl držán soud dvorský roku 1489 v březnu, Zdeněk Lev odpírající třikráte byv volán nestál, a proto úředníci dvorští dali za právo Bořivojovi *z Donína*, jenž byl po otci svém následoval.[3]) Jak se pustý hrad s vesnicemi, rovněž pustými, Nestívy hořejšími i dolejšími k panství Šťáhlavskému dostal, není známo; jisto jest, že r. 1539, 24. června bratří *Milota, Beneš, Václav, Kunrat* a *Vilém* z Doupova i se strýci svými nezletilými *Zikmundem, Adamem* a *Habartem* prodali zboží Šťáhlavské s příslušenstvím a též „zámek pustý Lopata s lukami, s lesy, s porostlinami, s potoky, i s tím se vším, což k témuž zámku přísluší“ *Jiříkovi z Kokořova* na Všerubech. Od těch dob zříceniny až na naše dni zůstaly při panství Šťáhlavském.[4])

---

[1]) DD. 16, 225; 23. G 10. [2]) DD. 33, 158. [3]) DD. 23, 544; chybně z téhož pramene Horký (str. 217) ve svých pamětech Lva z Rožmitála. [4]) Roku 1624 se připomínají lesy na Lopatsku a starý zámek Lopata. (DZ. 70. D 2.)

HOMBERK HRAD.

V krajině okolo Mirošova nezřídka viděti lze skalky, které z rovin a hor několik metrů vysoko vystupují. Na některých z nich postavili sobě středověcí páni a zemané hrádky a tvrze, sedíce tu jako v nějakém brlohu. Taková skalka nachází se též jižně od Mirošova nedaleko Visky na kraji lesa Mlází a říká se jí buď Visecká skála aneb Hrad, a za bývalé jméno udává se Vimberk; v pravdě však se jmenoval hrad, který tu stával, Homberk (Hohenberg). Jméno to obrané po nějakém hradě v Němcích, voleno dosti případně; neboť návrší, na němž skalisko stojí, panuje okolí, majíc výšky 584 *m*. Od Skořických výšin objevuje se skalka ta jako koruna, ana se ve tři příkré klikaté vrcholky rozděluje; od Trokavče spatřují se ty tři vrcholky za sebou, a vše dohromady objevuje se jako ohromný balvan. Z blízka shledává se, že k bývalému hradu patřily toliko západní a střední vrcholek, kdežto východní balvan oddělen jsa od nich roklí, tak jest rozsedlý a mnohotvárný, že tu nic stávati nemohlo. Dotčené dva balvany jsou však jen vrcholky mohutné skály hradské, kteráž měla dvě oddělení, vyšší a nižší, avšak na všecky strany strmě, někde i srázně spadává. Poněvadž příjezdu ke hradu nebylo, přicházelo se na nižší oddělení ovšem jen po schodech a snad dokonce i po žebříku, pak po ochozích a schodech v nich nahoru, kdež snad na nejvyšším skalisku věžovaté stavení stávalo. Před lety viděti bylo na skalách ještě zdi, ale nyní není po nich památky, leč by se pokládalo za takovou množství kamene, které jest na hradišti rozházeno. Povrch porostlý jest travou a stromky. Pamětihodné jsou na severozápadní straně hradiště čtyři prohlubně skorem v rovné čáře ležící, jež vypadají jako zbytky studní neb malých nádržek; že by však bývaly v ohradě hradu, není ani nejmenší známky.

Na hradišti nacházeli dříve střepy z nádob, kosti, hroty střel, ostruhy, řetězy a lžíce; také se tu našel mosazný svícen, měděná sběračka a těžký perlík. Pod hradištěm jsou zbytky hrází rybničných a studně až na kraj kamením naplněná. Jednou našel tu sedlák řetěz a vytahoval jej; tu uslyšel někoho s hrozným hlasem: „Nech, co ti nepatří.“ Zděšen jsa pustil řetěz do studně a dal se na útěk. Jiný sedlák kopal na západní straně hradiště ve zříceninách, když se právě v Mešně poledne zvonilo; tu přišlo na něho strašidlo a tolik strachu mu nahnalo, že z toho dlouho ležel. Asi 200 kroků od hradiště k severozápadu spatřuje se v polích kolo, v jehož okolku obilí vždy bujněji roste, nežli na ostatních místech.[1])

Mezi Plzní a Rokycany usadila se pošlost Buzicův erbu sviní hlavy, odštěpivši se bezpochyby od větve Rožmitálské. Schudše pro svou rozvětvenost drželi pak drobné statky Stěnovice, Kloušov a p. Také zboží Homberské bylo nevalné. Na počátku 14. století vyskytují se v pamětech našich nějací páni z Hohenberka, ale nevíme, máme-li je sem klásti. Pečetidlo *Jana z Homberka,* nalezené nedaleko kláštera sv. Dobrotivé, ukazuje na první polovici 14. st. a nachází se v mus. kr. Č.[2]) Jest to bezpochyby týž Jan, který měl r. 1361 hlas podací kostelního v Mešně, a jak se zdá, brzo potom zemřel. Po něm byli čtyři synové *Jaroslav, Bleh, Ješek* a *Jiřík* řeč. Zintro. Jiřík, nejmladší z nich, dostal za díl nějaký otcovský statek mimo Homberk, byl neženat a zabit od rybáků v Rokycanech. Ostatní tři dostali při dělení po třetině

[1]) Toto poslední jest z Lüssnerova rukopisného popsání Mirošova a Pam. arch. II. 286. Dotčené kolo snad pochází z ležení r. 1407. [2]) Pam. arch. IX. 334.

hradu a přísl. jeho v Příkosicích a Visce. Společně podávali r. 1378 faráře do Mešna. Jaroslav měl syny *Jaroslava* a *Jana Hájka*, jehož dal z mládí do Němec, také měl tři dcery, z nichž jedna vdala se za koláře v Plzni.[1]) Bleh (1368—1380) věnoval r. 1368 manželce Jitce na své třetině hradu Homberka a zůstavil syna Sezemu. Ješek byl neženat, žil ještě r. 1380 a potom ho sedláci zabili v Trokavči na posvícení. Všichni tři bratří r. 1380 právo své ke kostelu ve Chvalenicích Vilémovi z Fusperka postoupili.[2]) Kromě dotčených jmenují se r. 1380 *Heršík* a r. 1402 *Oldřich z Homberka* v severních Čechách usedlí.[3])

Po smrti tří starých pánů vládli na Homberce dva, totiž *Jaroslav*, syn Jaroslavův, a *Sezema*, syn Blehův. Ti oba r. 1395 podávali kněze ke kostelu v Mešně. Tehda přechováváni na Homberce lidé, kteří na silnicích loupili.[4]) Zdá se, že měl v tom účastenství i *Heřman*, syn Jaroslavův, a dopaden byv od lidí Rožemberských, sťat jest potom jako zločinec. Opovrhování řádem zemským a opakování zločinů vedlo k tomu, že král Vácslav kázal Homberk oblehnouti. Obléhání protáhlo se až do února r. 1407. Zdali hrad byl dobyt, není známo; ale tolik se zdá, že byl vůdcem Jan z Lestkova a dostav Sezemu do moci, kázal ho stíti.[5]) V květnu téhož roku následovalo provolání Homberka, jako zboží na krále spadlého pro loupeže. Práv svých hájila Jitka, vdova po Buzkovi, ještě živá, a Jaroslav. Zdá se, že se jim nemohla vina dávati, a proto Jaroslav zůstal v držení hradu a Jitka svého věna; Jaroslav aspoň se připomíná r. 1407 dne 1. prosince jako spolupatron v Mešně.[6])

Jaroslav zemřel nedlouho potom. Dědici Homberka stali se vnukové jeho *Zbyněk* a *Jan*, nezletilí synové Heřmanovi. Nacházíme proto jako podací pány v Mešně r. 1410 Žofku z Homberka a r. 1411 touž se sestrou Herkou, tedy, jak se zdá, sestry Jaroslavovy. Roku 1416 poroučel tu Zdeněk z Čičova jako poručník mladých pánův. Roku 1422 poprvé se připomínají oba páni jako patroni kostela v Mešně,[7]) ale Jan, tuším, v zemi nebyl, a Zbyněk, jenž byl ve službách u Příbíka z Klenového, zemřel, a syn jeho, jenž byl u pana Zbyňka Zajíce pacholetem, také zemřel v Rokycanech. Potom vrátil se Jan, bratr Zbynkův, z Němec, ale nic česky neuměl. Ten se uvázal ve zboží Homberské, ale děti, kteréž měl, zemřely i s ním, zejména syn Jaroslav. Okolo r. 1450 již žádného z toho rodu nebylo kromě Jana, který se vydával za syna Jana, bratra Jaroslavova.[8])

Zboží Homberské, ano tu již pravého a všem povědomého dědice nebylo, octlo se v rukou *Bedřicha z Donína*,[9]) jenž byl v okolí několik menších statků skoupil. Tehda počala zase práva řádně před se jíti a Bedřich, aby si držení zboží pojistil, žádal krále Ladislava, aby mu udělil právo své nápadné na hradě Homberce po Zbyňkovi z Homberka a bratru jeho i s dětmi již zemřelými, čehož král listem r. 1454, 31. prosince daným povolil.[10]) Provolán jest tudíž v Plzni hrad Homberk jako odúmrtí královské. Brzy se našli mnozí, kteří sobě práv k hradu míti pokládali, na př. Buzka, dcera Jaroslavova, tehda již starožitná; vyskytl se tu také jakýsi Jan Hájek z Homberka, jenž se za syna Janova vydával, byv v mládí jsa robencem mimo krajinu Homberskou vychován, tak že ho zde již málokdo znal. Pře mezi tímto Janem a Bedřichem táhla se po dvě léta; potom nařídili na soudě dvorském, aby týž Jan provedl před p. Jiříkem z Poděbrad, správci království, že jest těch pánuv z Homberka pravého rodu. A tak stály obě strany na nové léto r. 1457 před týmž p. Jiříkem, a že Jan toho neprovedl, by byl rodu Homberkův, nařídil hned Jiřík, aby Bedřichovi propuštěno bylo právo jeho a dále nestavováno.[11])

V 15. století hrad Homberk zanikl byv snad násilně vyvrácen, neboť na panství Pořičském tehda více bylo vsí pustých, než osedlých. Záhy též i název jeho z paměti vyšel, tak že mu i páni jeho tehdejší jména nepomněli.

---

1) Arch. č. I. 186, rel. tab. I. 435, lib. conf. 2) Emler, Bernaregister. 3) Acta jud. 4) Arch. c. k. dvorský, zadní list kroniky Pulkavovy v knih. Rajhradské. 5) Vyznání zločinců v staré knize Pražské, arch. č. I. 186. O Jaroslavovi viz Reliq. tab. II. 18. 6) Staré knihy Stříbrské v Plzni, arch. č. I. 186. 7) DD. 14, f. 159, lib. conf. 8) Lib. conf. 9) Všechna dáta rodopisná vážena jsou z svědomí osob starých. (Arch. č. I. 186—187.) 10) DD. 26. A 2. 11) DD. 16, f. 212; arch. č. I. 188.

Zámek ve Šťahlavi.

ŠŤAHLAV TVRZ.

V Šťahlavi, jak říkali staří Čechové, aneb ve Šťahlavech, jak říkají nyní, jest zámek a tvrziště. Zámek postaven jest v 17. století na místě tvrze, která tu před tím stávala. Jest to čtverhranaté stavení s rustikou, vížkou a nevkusným štítem. K zámku se chodí branou ozdobně štukovím obloženou. Nad tím jsou erby zakladatelů její, totiž Karla Kokořovce z Kokořova († 1605) a manželky jeho Marjány roz. Karlovny ze Svárova. Štít, na němž tyto erby jsou, v pozdějších dobách přizpůsoben pravidlům copového slohu. Hned za branou na dvoře jest studně. V pravo stojí zámecké stavení, jehož druhá strana má přístavky, zejména zajímavé stavení o třech štítech a střechách. Na této straně jest výjezd ze zámku r. 1787 upravený. V levo na dvoře stojí farní kostel sv. Vojtěcha, prvotně kaple zámecká r. 1638 založená a později rozšiřovaná.[1])

Starší tvrz stávala v zahradě hostince u císaře Františka. Tu se spatřuje vejčitý pahrbek objatý příkopem a vysokým náspem. Pahrbek jest nižší než násep, snad od rozvážení. Našly se tu středověké starožitnosti.[2])

Šťahlav byla prvotně královstvím. Král Václav I. daroval ji r. 1239 ke kapli sv. Vavřince v Staré Plzni a s ní se dostala (1266) ke klášteru Chotěšovskému. Král Václav zakládaje město Novou Plzeň připojil k ní Šťahlav a Sedlec, za něž klášteru dal slušnou náhradu.[3]) Při Plzni zůstala nedlouho a za půl století rozpadla se v několik vladyčích statků. Z vladyk je nám znám první *Beneda* r. 1318, druhý *Mareš* z let 1360 a 1361. Syn jeho Martin stal se r. 1360 farářem v Spáleném Poříčí, ale již po čtyřech letech zemřel.[4]) Držel také mlýn pod Horažďovici se synovcem Jakubem, synem Ondřeje, rychtáře

[1]) Srov. A. Podlahy Soupis Rokycanska. [2]) Srov. Pam. arch. VIII. 420. [3]) Reg. I 451, II. 202, 313, III. 425. [4]) Tab. vet. n. 46, arch. Teplský a bibl. Praž., lib. conf.

Nepomuckého, který před r. 1378 prodali.[1]) Asi při smrti Karla IV. tak to v Šťahlavi vypadalo: Část patřila ke hradu Lopatě, část ke hradu Strašickému. Farář (Plzenecký?) měl u vsi popluží, ostatek byl rozdělen. *Ješek* (1368 atd.) měl mlýnec o jediném kole, *Kunrát*, bratr jeho, měl popluží, *Beneda* řeč. Lopata (1368 atd.) měl dvě popluží a podsedka,[2]) *Hynek*, bratr jeho, popluží,[3]) *Jindřich* (1368—1379) popluží,[4]) *Bozděch* (1373—1380) s *Lipoltem* popluží, *Neustup* (1366, † c. 1381) dvě čtvrti, *Vyšemír* (1366—1379) popluží. Kromě toho měli drobné dědiny v okolí na př. ve Lhotě, Kamýce, Levci a j.[5]) *Drslav ze Šťahlav* pohnal r. 1395 *Matěje* a *Jakuba* odtudž do soudu dvorského pro škody a r. 1397 porovnal se s králem Václavem o škody, jež vzal jsa ve službách Jana vévody Zhořelského a žil ještě r. 1400.[6]) Část Šťahlav držel r. 1402 Jaroslav z Homberka a po něm (1410, 1411) Žofka a Herka, sestry odtudž.[7]) *Zdeněk Šťahlavec ze Šťahlav* dostal r. 1407 od krále odúmrť v Borku a žil ještě r. 1420.[8]) *Bozděch*, potomek některého ze starých

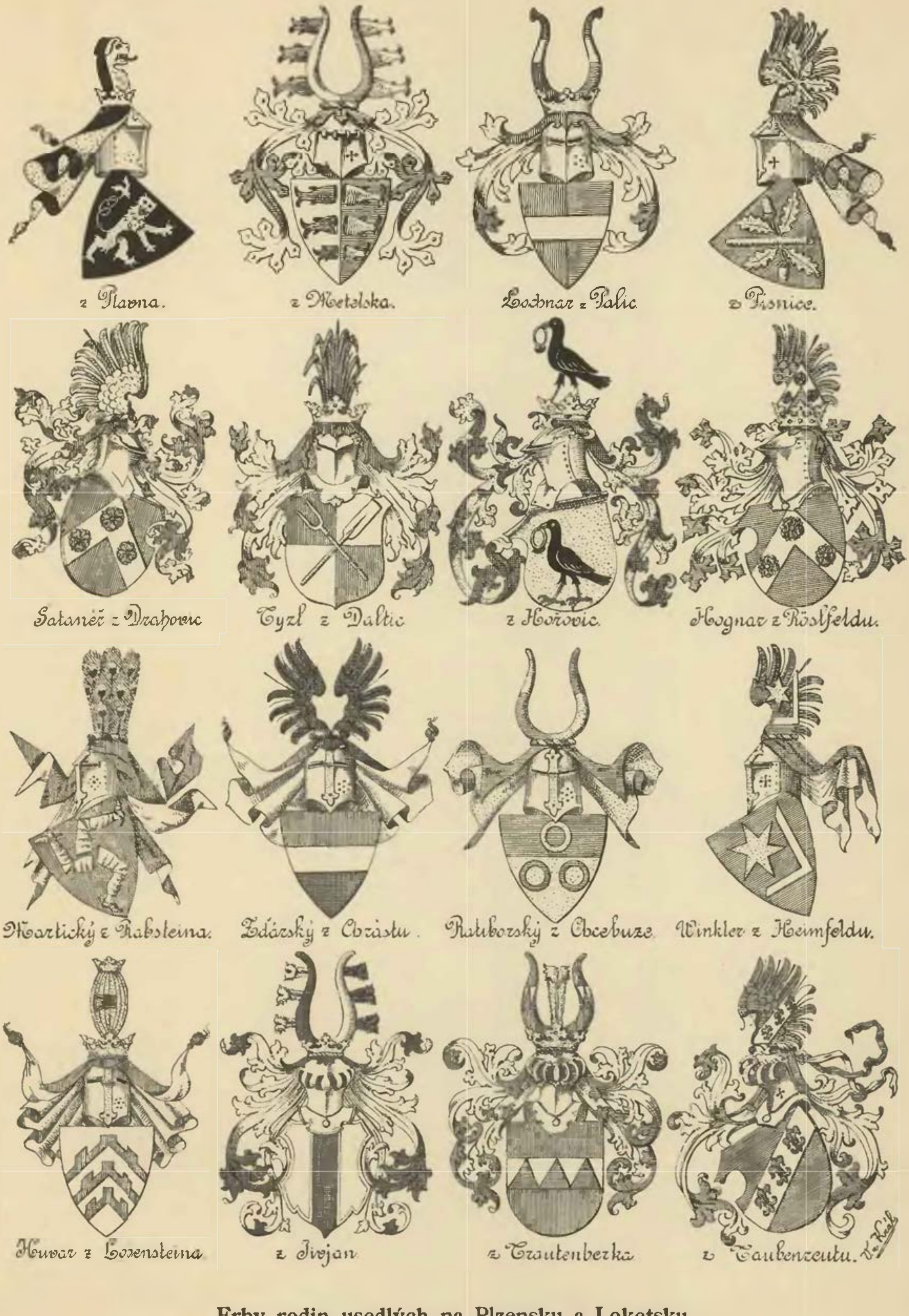
Šťahlav, východní část zámku.

Šťahlavských, byl r. 1418 v držení Epovic neb Vejpovic a byl předkem *Vejpovských ze Šťahlav*, kteří až do 16. stol. trvali. *Kunat ze Šťahlav* nazývá se r. 1427 seděním na Skalce. *Racek z Kvíčovic*, 1437—1442 držitel Mydlné, slove r. 1439 ze Šťahlav.[9])

Od polovice 15. st. patřila Šťahlav celá *Doupovcům z Doupova*. Paprocký připomíná náhrobky tři, totiž Beneše († 1469), Mikuláše († 1474) a Habarta († 1483[10]); z pamětí je nám znám první z nich[11]) a potom *Bohuslav*, který se po r. 1498 připomíná a ještě r. 1524 žil.[12]) Synové jeho (jak smýšlím) *Milota*, *Beneš*, *Václav*, *Kunrát* a *Vilém*, bratří a strýci jich (synové z bratra) *Zikmund*, *Adam* a *Habart* prodali celou tvrz, dvůr a ves Šťahlavy s pustým hradem Lopatou a vesnicemi *Jiříkovi Kokořovci z Kokořova*.[13]) Tento byl dobrý hospodář, kupoval mnoho vesnic v okolí a z nevelkého statku utvořil velké panství. Synu svému Petrovi dal panství Žlutické. Ostatní synové jeho, *Jan* a *Karel* po smrti bratra svého Mauryce se rozdělili, ale že byly mezi nimi odpory, učinili r. 1584 nové rozdělení. Karel podržel Šťahlavy s Plzencem a Radyní a Kokořov se Všeruby, Jan dostal Prádlo.[14]) Karel koupil r. 1587 Poříčí a ženat byl s Marjanou ze Svárova, s níž vyzdvihl novou tvrz ve Šťahlavech (část starší nynějšího zámku). Zemřel r. 1605 dne 20. srpna.

---

[1]) Arch. Horažďovský [2]) Roku 1389 zemřela Zdislava vdova po něm. (DD. 13 f. 121.) [3]) Připomíná se r. 1366 a 1368. [4]) Jindřich Koutek zemřel před r. 1381 zůstaviv dceru Střížku; měl také v Nezvěsticích a Nezbavěticích. (DD. 13, f. 114.) [5]) Berně, urbář Rožemberský. Zmínky o nich v arch. Plzenském a aktech konsistoře. Také se r. 1368 Půta s manželkou Markétou připomíná. Viz Pam. arch. IX. 945. [6]) DD. 18, f. 29, arch. c. k. dvorský, arch. kapitulní. [7]) DD. 18, f. 20, lib. conf. [8]) DD. 14, f. 158, staré knihy Pražské. [9]) Arch. č. VI. 478, DD. 3, str. 148, 61, str. 279, 309. [10]) O stavu ryt. 142. [11]) Arch. č. II. 249. [12]) Arch. Plzenský, reg. komorního soudu. [13]) DZ. 44. H 6. [14]) DZ. 67. J 27.

Erby rodin usedlých na Plzensku a Loketsku.

Poněvadž se Karel r. 1586 s bratrem svým Petrem Žlutickým spolčil,[1]) zůstaly Šťahlavy a Žlutice společným jměním potomků obou. Tedy Adam Jiří Žlutický opatřiv vdovu výživou a slíbiv dcery vypraviti, spravoval Šťahlavy až do let plných sirotků.[2]) Roku 1619 týž spolek rozpuštěn a *Jiří Petr* a *Kryštof Karel*, synové Karlovi, dostavše za díl Šťahlavské panství[3]) a zdědivše po mateři Nebílov, rozdělili se r. 1624. Jiří dostal tvrz Šťahlavy od kamene dobře vystavěnou i s hodinami bicími nad marštalemi a jisté vesnice,[4]) a Kryštof Karel statek Nebílov s částí Šťahlavského panství. Jiří oženil se s Dorotou Týřovskou z Enzidle, a oba r. 1638 kapli sv. Vojtěcha při tvrzi vyzdvihli. Tvrz za něho všechna z gruntu vyhořela, ale Jiří ji zase vystavěl a střechu vyzdvihl; jen některé světnice při jeho smrti doopraveny nebyly. A protože panství Žlutické zdědil, zůstalo synům jeho *Adamovi Václavovi* a *Ferdinandovi Hroznatovi* pěkné jmění k podělení. Onen dostal tvrz Šťahlavy s kaplí sv. Vojtěcha se vším panstvím a od panství Žlutického Vlkošov s Hrádkem Prohořským, tento zámek Žlutický s ostatkem panství.[5]) Adam zemřel r. 1674 zůstaviv syny *Jana Jindřicha* a *Karla Antonína*.[6]) Onen ujal Šťahlavy, ale zadlužil se tak, že jmění jeho r. 1710 od věřitelů uchváceno.[7]) Získala je pak *Antonie Jozefa* hrab. *Černínova* roz. *z Khünburka*, která r. 1715 panství Nebílovské přikoupila pro svého nezletilého syna Frant. Antonína. Později nabyl Šťahlav *Heřman Jakub* hrabě *Černín z Chudenic*. Týž kapli zámeckou r. 1762 v kostel rozšířil a zemřel r. 1784 dne 14. listopadu, zůstaviv syna *Vojtěcha Prokopa*, jenž se o to přičinil, aby zámecký kostel se stal farním, a r. 1816 dne 2. června bezdětek zemřel. Dědicem jeho stal se příbuzný jeho, *Krystyan* hrabě *z Valdšteina*, jehož potomstvu panství dosud náleží.

---

[1]) DZ. 68. F 19. [2]) DZ. 183. C 24. [3]) DZ. 192. D 26. [4]) DZ. 70. D 2. [5]) DZ. 307. I 16 a arch. tudíž. [6]) DZ. 115. Ł 13. [7]) DZ. 40. D 3.

Erb nad vchodem do zámku Šťahlavského.

DRŠTKA, DVOREC, MIROŠOV.

V *Mirošově* jest zámek skládající se ze dvou domů, které jen jedním rohem k sobě připojeny jsou. Menší dům řečený starý zámek založili snad Gryspekové, ale kromě zdiva nic se z té doby nezachovalo. Větší dům vystavěn r. 1726 v barokovém slohu tehda oblíbeném. Zvláštností jest výstupek do polokruhu založený, v jehož prvním poschodí jest síň základem ellipsovitým do stavení zabíhající.[1])

Mezi Mirošovem a Dvoreckým mlýnem jižně od silnice, kterou se jde do Dobříva, jest v samé rovině mezi rolemi pahrbek travou a stromovím porostlý, který objat jest širokým hlubokým příkopem a na severní straně též zbytkem náspu, který tvrziště na třech stranách objímal. Jihozápadně pod tvrzištěm teče potok, který se mohl nadržovati, a proto tu náspů nebylo. M. Lüssner ve svém rukopisném díle o Mirošovském panství dodává pak toto: Také lze znáti na levém břehu potoka cestu, po které se po mostě ke tvrzi přicházeti mohlo. U lidu slove místo to Hrádek, sousední pole na Hrádku neb na Starém zámku. Před dávnými lety vysázeno tu stromoví a při tom našly se hroty střel, podkovy a střepiny z nádob, avšak nepřišlo se na žádné zdi. Na blízkém poli přišlo se na vyzdívanou stoku, která se táhla k příkopu a jej bezpochyby z rybníka, který na tom poli býval, zavodňovala. Není pochyby, že tu bývala tvrz Mirošovského statku a při ní dvorec. Tento bezpochyby byl starši a dal tvrzi jméno. Ovčín stál tu ještě r. 1653, a celé to položení nazývalo se ve Dvorcích.

Nad Mirošovem ve znamenité výšce leží ves Skořice, jejížto kostel hledí do krajiny jako nějaká tvrz stoje na skalnaté homoli. Nedaleko odtud k jihovýchodu pode vsí Kolvínem býval hrad Drštka. Od Skořic jde se k němu po silnici až na konec vesnice a samý kraj lesa, kdež od silnice v pravo vybíhá stará cesta k Drštce, ale tím jménem se tu nikdo nedoptá, neboť obyčejně se říká lesu u hradu a hradišti na hradě, a ptá-li se kdo, jak ten hrad se jmenoval, odpovídají někteří, že se mu říkalo *Losumberk* a jiní vědouce to ze školy aneb z knih, udávají české jméno. Travná cesta vede nás lesem níž a níž až do údolí mezi Skořickými a Trokaveckými výšinami. Tu ze dna kdysi bahnitého vystupuje hřebenitý ostroh a z něho čtyři skalky hlubokými roklemi od sebe oddělené, což snad již prvotně od přírody bylo. Na třech předních skalách stával hrad maje prostoru nepříliš velikou, jsa ale zato přepevný, poněvadž skorem všechny skály kolmo spadají a některé jich strany naprosto nepřístupny jsou. Na první skalce, která jest v rohu lesa a louky, bezpochyby byl vzchod dřevěný. Odtud se šlo po mostě na druhou, dlouhou a na tři menší skaliska, rozsedlou skálu, na níž bývalo předhradí; odtud konečně se přicházelo na třetí skálu, na níž byl hrad, totiž věž a nevelické stavení. Tato skála rozdělena jest na dvě oddělení, vyšší, malé, na němž byla věž, a nižší, dosti rovné a nyní travou obrostlé, na němž snad dřevěné stavení bývalo. Na čtvrté, nevysoké skále bezpochyby nic nebývalo. Kromě nevelikého kusu zdi a zasypaného příkopu na východní straně pod střední a třetí skalou nezbylo po Drštce nic; neboť zdi její dávno se rozpadly v tu spoustu kamení, které rokle mezi skalami a svahy hřebene pokrývá. Nicméně jest tento skalní brloh pro svou zvláštní polohu a zátiší, které tu v lese panuje, návštěvy hoden.

---

[1]) Podrobně v Soupise okresu Rokycanského.

Libštein.

Dějiny Drštky a Dvorce souvisí těsně s dějinami pánů *z Ronšperka*, kteří nosili na štítě berana vyskakujícího. V Bavořích byl také rod, který se psal „z Ramsperka“ (t. j. Beraní hory), ale naši Ronšperkové, soudíc z českých jich jmen a původních sídel, od nich nepocházeli, ovšem však k vůli svému erbu příjmení jich přijali. Dobrohost z Ronšperka dal r. 1502 městečku svému Poběžovicům jméno Romsspergk „po svém posloupném, starodávném zpupném dědictví“, ale o nějakém takovém statku, který

Zámek v Mirošově.

by jeho rod tehda aneb před tím měl, není nic známo. Z názvu Losumberk (t. j. Rozumberk), jak ještě se Drštce říkává, mohlo by se souditi, že se tak říkalo Drštce; ale s touto se později setkáváme, než se Dvorcem, tak že i tomuto by se německý název Romšperk přikládati mohl. *Nachval z Osvračína* (viz díl IX. na str. 120.) měl syna *Dobrohosta*, který se r. 1353 připomíná a r. 1366 z Ronšperka psal. Tenkráte daroval oběma klášterům v Plzni dvory kmetcí a platy z nich ve vsi Mirošově.[1]) Léta 1374 a 1376 nazýval se ze Dvorce a měl v onom roce nějaká jednání v příčině zádušních lesů kostela Skořického a r. 1376 podával tam faráře.[2]) Lákavá jest domněnka, že on hrad Drštku, který se před r. 1390 nepřipomíná, vyzdvihl. Synů měl několik. Roku 1366 připomínají se synové jeho *Nachval*, *Jan* a *Zbyněk*,[3]) avšak později se kromě prvního a třetího také bratří *Sezema*, *Břeněk* a *Zdeněk* připomínají. Zbyněk měl za díl Dvorec

[1]) Arch. Plzenský. [2]) Acta jud., lib. conf. [3]) Nachval slove r. 1381 Kolvín po vsi Kolvínu, kdež snad bydlíval. (DD. 13, f. 114.)

a měl za manželku Kateřinu ze Sedlikovic, která se okolo r. 1410 za Oldřicha z Říčan vdala.[1]) Oddělen byl od bratří r. 1390, když Nachval, Sezema, Břeněk a Zdeněk, bratří z Drštky, kněze do Skořic podávali,[2]) ale mrtev byl již r. 1407, když Zdeněk, bratr jeho, se ze Dvorce nazýval. Naposled pak čteme r. 1421 Zdeňka ze Dvorce jinak z Drštky, kterému král Zikmund ves Hartmanov Touškov zapsal.[3])

Z dotčených bratří živi byli v l. 1407—1411 jen Břeněk z Drštky a Zdeněk ze Dvorce, kteří tehda kněze do Skořic podávali. Byl tedy Břeněk již sám držitelem Drštky. Roku 1409 učiněna výpověď mezi farářem Skořickým a lidem Zdeňka z Drštky a Zdeňka ze Dvorce. Ti oba se r. 1410 bratřími nazývají.[4]) Tu ovšem jest pochybnost, míní li se tu Břeněk a Zdeněk, aneb synové buď jejich aneb některého z jich bratří. Zdeněk z Drštky stal se okolo r. 1420 purkrabím na Týně Horšově, kterýž držel v zástavě a proti husitům ubránil. Kromě toho dostal v zástavu některá zboží kláštera Chotěšovského. O potomstvu těchto pánů již v díle IX. na str. 88. a 96. s dostatek mluveno.

Hrad Drštku držel za válek husitských *Břeněk z Drštky* (buď Břeněk r. 1390 připomenutý aneb syn některého z oněch bratří); r. 1425 podával nového faráře ke kostelu Skořickému, potvrzeného konsistoří katolickou, a stál vůbec na straně katolické, pročež hrad jeho Drštka nemalou měl důležitost pro stranu katolickou, a to zvláště r. 1427, když se pokoušel o to král Zikmund učiniti Plzensko základem svých operací a opírati se vedle Drštky o sousední hrady Lopatu a Radyni. Posledně se připomíná Břeněk r. 1447, jsa tehda rukojmí za příbuzného sobě Jetřicha z Frumšteina[5]) a zemřel v bouřlivých časech před nastoupením krále Ladislavovým. Během těchto let octly se vsi Mirošovy a Skořice v rukou Zachaře Štěkenského z Říčan; co se s hradem samým a vsí Kolvínem dálo, není známo.

Roku 1454 nastoupil čilý ruch u vyhledávání a provolání královských odúmrtí; činili to též mnozí držitelé zboží, aby je někdo jiný vyprošením si odúmrtí na králi nepředešel. Snad to bylo také tak s Drštkou. Roku 1454 byl hrad ten a vesnice Mirošov a Skořice s jinými vesnicemi jako spadlé zboží po Břeňkovi Drštkovi z Drštky provolán, a král Ladislav dal právo své k němu *Oldřichovi z Rakové a z Radyně.* Provolání tomu odpírali napřed Dobrohost a Břeněk z Ronšperka, co se týkalo hradu Drštky, Zachař z Říčan hájil vsi Mirošov a Skořice a Bušek z Vrtby jednoho člověka poplatného v Mirošově. Odpory ty byly dílem i zdánlivé; Dobrohost a Břeněk sotva se táhli tehda k Drštce, jsouce usedlí v západním Plzensku, a jestliže si pokládali nějaká práva, urovnáno vše smlouvou, neboť na soudě dvorském r. 1460 ani výprosník ani odporníci nestáli.[6]) Během téhož století hrad Drštka zpustl, byl malý a k obydlí nepohodlný, a panství jeho se dostalo pánům *z Rožmitála.* Ve vyčtení všech osad panství Rožmitálského r. 1545 nacházíme též vsi Mirošov, Skořice a Kolvín,[7]) ani o nějakém pustém hradu se tam zminky nečiní. Po oddělení se Mirošovska od Rožmitálska zůstala zřícenina při statku Mirošovském.

Když psal Hájek svou Kroniku, bylo ještě vůbec známo, že někdy byl v Čechách hrad jakýsi řečený Drštka, ale o poloze jeho nevěděl nikdo nic pověděti; toliko z památek se vědělo, že páni z Drštky v Plzensku se vyskytovali, a hrad tedy hledán v Plzensku. Hájek pak čta o pánech z Drštky, že byli na Týně Horšově, tam někde v té krajině hledal Drštku. V rozpředení totiž pověsti o založení Přimdy k r. 1009 vypravuje, že kníže Oldřich vyjel na honbu „a velmi bohatý vladyka uvedl ho na svůj hrad jménem Drštka“. Odtud jda na honbu, objevil pustý hrad Přimdu a odtud k svým na hrad Drštku ještě toho dne se navrátil. Kdyby byl Hájek polohu Drštky znal, zajisté by nebyl takto psal, poněvadž by byl nemožnost vyjeti na lov a ještě téhož dne navrácení nahlížel. Tamže jmenuje Hájek držitele hradu Vepřka, proč tak učinil, shledáme z jiné zprávy u Hájka k r. 1225, že se rodové erbu svinské hlavy mezi sebou o znak hádali. Hájek uvádí dále, že nálezem krále Přemysla podrželi Třemšínští, Drštkovští a Lopatští svinskou hlavu, ostatním prý znak rozšířen. Zrnka pravdy tu není, až na to, že páni z Homberka v okolí našem skutečně v erbu svinskou hlavu měli. Zprávami těmi se řídě křižovník Beckovský, takto o Drštce mluví (str. 1029): „Drštka pánův Vepříkův jinak z Šellemberka, kde stál, věděti se nemůže, nemusil však daleko od hradu Přimda nazvaného — — státi.“

Roku 1588 dne 15. listopadu bratří *Gryspekové* se o všechna zboží po otci svém Floryanovi dělili. Při tom se západní část panství Rožmitálského s Mirošovem a okolí *Ferdinandovi Gryspekovi* dostala. Když Ferdinand r. 1606 zemřel, dostaly se statky jeho Mirošov, Strýčkov a Královice bratřím jeho,[8]) a naposled měl *Blažej* Mirošov. Týž prodal Mirošov, kdež před tím sídlo neb tvrz vyzdvižena (1616), *Adamovi staršímu Vratislavovi z Mitrovic,*[9]) jenž měl také Poříčí. Část toho připojil k Poříčí, ale ostatek s Mirošovem prodal *Šťastnému Vratislavovi*, ale zase po jeho smrti koupil.[10]) Adam zemřel r. 1624, a Mirošov držela po něm vdova Saloména Vratislavova z Prostého.[11]) Mirošova nabyl po ní *Adam Václav Boryně ze Lhoty*, jenž okolo r. 1644

---

[1]) Rel. tab. II. 60, 65. V prvnějším zápise nemá se čísti „uxori suae“ nýbrž „glori“. [2]) Lib. conf. [3]) Arch. c. k. dvorský [4]) Lib. erect. VIII. [5]) Arch. bibl. Pražské. [6]) DD. 16, f. 214. [7]) DZ. 7, A 21. [8]) Arch. DZ. [9]) DZ. 189, B 23. [10]) Paměti Vopičkovy ve Spál. Poříčí. [11]) DZm. 145. C 5.

zemřel.[1]) Dcery jeho Maří Majdaléna a Barbora Estera dělily se r. 1653 tak, že si nechaly tvrz Mirošov ve spolku a vesnice, dvory a lesy mezi sebe rozdělily,[2]) ale hned po tom dělení Barbora svůj díl sestře prodala.[3]) Po smrti Maří Majdalény spadl Mirošov na jejího manžela *Diviše Františka z Mitrovic.* Tento přestavěl kostel Chylický a v něm po své smrti († 1677) pohřben. Syn jeho *Adam František* vystavěl kostelík v Mirošově (1693). Zemřel r. 1694 a pohřben v nové kryptě Mirošovského kostela. Mirošov a Chlumčany dědil po něm syn *Jan Antonín.* Tento vystavěl novou část zámku Mirošovského a nad vchod dal erb svůj a manželky své Marie Zuzany Talackovny z Ještětic. Zavedl se tak, že Mirošov r. 1726 dražbou prodán. Koupila jej dvorská komora[4]) na podporu hornictví a byl až do naší paměti státním statkem.

Těnovice.

Východně od Spáleného Poříčí, pode vsí Těnovicemi jest mlýn Labež. Nad ním vypíná se skalnaté návrší, které se jmenuje „na hradě“. Od výšiny bývalo místo to odděleno příkopem ve skále vytesaným.[5]) Na patě skály býval vchod do šíje, do níž se již před lety pro vodu a bahno nemohlo; nyní je tak zanesen, že jen vrch jeho je znáti. O této šíji se povídá, že jde až do vsi Těnovic do statku Šroubkova až pod stůl.

Statek Těnovice drželi r. 1360 bratří kněz *Zdeněk* a *Ondřej* a v l. 1374—1379 onen s *Ondřejem* synovcem, tuším, synem Ondřejovým.[6]) Tento mladší Ondřej psal se r. 1383 z Těnovic, ale r. 1392, když obdaroval faráře Těnovského platem v Záluží a Lučišti, z Čičova.[7]) Když r. 1392 odúmrť po Zdeňkovi provolávána, připovídal se k Těnovicům Racek a obdržel r. 1394 za právo.[8]) Roku 1402 držel Těnovice *Beneš ze Švamberka,*[9]) jenž před r. 1408 zemřel. Nástupcem jeho stal se bratr jeho *Václav Ťavák,* jenž sem r. 1408 nového kněze podával. Poněvadž se r. 1409 králi protivil, učiněna proti němu výprava, o jejímž výsledku nejsme zpraveni.[10]) O těchto držitelích lze souditi, že bydlili na staré tvrzi námi popsané.

Těnovice, jak se zdá, připojeny potom k Poříčí a naposled je drželi *Jan* a *Ješek* bratří *Poříčtí z Dlouhévsi,* kteří před r. 1485 pomřeli.[11]) O nápad po nich byly nějaký čas spory. Těnovice dostaly se okolo r. 1510 *Janovi Čičovcovi z Čičova,*[12]) jenž dvůr a ves Těnovice ke statku Čičovskému připojil. Týž odkázal r. 1520 Čičov, Hořice, Lučiště, Těnovice, Záluží a Ořehledy ke *kostelu Těnovskému,*[13]) a spravoval pak Mareš Vyntíř z Vlčkovic týž statek.[14]) Později s toho sešlo, a *Kryštof Muchek z Bukova* dostav Těnovice, vyměnil si je za Březinu s *Václavem starším Černínem z Chudenic,* jenž r. 1566 Těnovice držel.[15]) Ale i s té směny sešlo, a r. 1583 měl *Václav Karel ze Svárova* Těnovice.[16]) Do té doby a ještě r. 1627 tu tvrze nebylo, teprve potom vystavěn od Karlů zámeček, který byl od r. 1669 v držení Hložků ze Žampachu a od r. 1675 rytířů z Engelflussu. Od těchto koupen r. 1721 k Poříčí.[17])

Spálené Poříčí.

V městečku Spáleném Poříčí jest zámek do čtverhranu postavený, jehož tři strany jsou starší a čtvrtá později přistavěna. Stavení to jest jednoduché a jedno poschodí vysoké; jest beze všech stavitelských ozdob. Před zámkem k východu býval pivovár a rozeznávaly se proto dva „place“, velký a malý. Na bráně, která obě spojovala, byla kamenná tabule r. 1617 zasazená. Na tom místě jest nová věž.

Poříčí patřilo prvotně předkům pánů *z Rožmitála,* a Budislav Jaroslavic prodal je před r. 1239 Kladrubskému klášteru.[18]) Klášter Poříčí zase prodal a dostalo se *Bohuslavovi z Krasikova,* jenž sem v letech 1360—1364 faráře podával. Za živobytí svého postoupil Poříčí nejstaršímu synu *Ratmírovi,* jenž se připomíná r. 1378 mezi patrony v Mešně a r. 1379 jako pán Pořický.[19]) S bratrem svým Buškem prodal Poříčí městečko s vesnicemi (1391) *Jindřichovi z Elstrberka.*[20]) Pán tento obdaroval r. 1396 zdejší kostel,

---

[1]) DZ. 1:2. B 10. [2]) DZ. 71. G 29. [3]) DZ. 313. C 22. [4]) DZ. 499. B 28. [5]) Heber's Burgen. III. 227. [6]) Berna, lib. conf. Vyšemír, syn staršího Ondřeje, byl v l. 1360—1362 farářem v Bělči. [7]) DD. 13, f. 118, lib. erect. XII. 73. [8]) DD. 13, f. 124. [9]) Archiv Třeboňský. [10]) Lib. conf., staré knihy Stříbrské v Plz. museu. [11]) DD. 17, f. 230. [12]) Reg. kom. soudu. [13]) DZ. 6. J 26. [14]) Reg. kom. soudu. [15]) DZ. m. 5 a 6, reg. kom. soudu 16 G. list 15. [16]) DZ. 66. C 22. [17]) Podrobně F. Faktor v popise okresu Blovického 111—115. [18]) Reg. I. 453. [19]) Lib. conf., Berně. [20]) Rel. tab. I. 541.

Tvrziště u Dvorce.

dada mu plat v nové vsi Lipnici, aby světlo před velkým oltářem věčně hořelo.[1]) Ještě r. 1402 Poříčí držel, ale r. 1410 byl tu patronem *Jindřich ze Všeradic*.[2]) Roku 1413 vložil Elstrberk tvrz a městečko Poříčí *Habartovi z Vinařic* ve dsky zemské, ale přes to byl tu v l. 1416—1422 *Vácslav ze Svatého pole* patronem a Habart s ním teprve r. 1422.[3]) Vácslav držel potom některé části zástavně,[4]) ale dědičným pánem byl od r. 1423 *Hynek z Vysokého*, jenž po r. 1430 zemřel.[5]) Vdova po něm jménem Markéta ze Skuhrova vdala se po druhé za *Petra Bradu z Nekmiře*, jenž se proto r. 1446 pánem na Poříčí nazývá.[6]) Ovdověvši zase, prodala r. 1453 se synem svým Janem z Vysokého městečko Poříčí s tvrzištěm a vesnicemi *Mikuláši z Dlouhévsi* a *z Pokonic*.[7]) V l. 1454—1457 měl Mikuláš rozličná jednání u dvorského soudu o rozličné odúmrti.[8]) Po něm měli tvrz pustou v Poříčí a městečko bratří *Jan* a *Ješek*, bezpochyby jeho synové, kteří před r. 1485 pomřeli.[9])

Později měl *Bedřich z Donína* Poříčí a Žákavu. Od něho koupiv je *Jan Roupovský z Roupova* držel je k Roupovu až do své smrti, zejména i r. 1532, když pořízení o svém statku učinil.[10]) Poříčí držel po něm *Kryštof*, nejmladší jeho syn, až do r. 1587, kdež je s mnohými vesnicemi a pustými tvrzemi *Karlovi Kokořovci z Kokořova* prodal.[11]) Karel připojil velkou část téhož statku ke Šťáhlavskému panství a ostatek pustil sestře *Kateřině Horčicové z Kokořova* a manželu jejímu *Janovi staršímu Horčicovi z Prostého*, což se stalo okolo r. 1595.[12]) Horčice postavil při tvrzi, od Roupovských obnovené, pivovár a dal mnoho lesů vyplaniti a luk nadělati. Ten statek zlepšený pustil Horčice dceři své *Saloméně* a jejímu manželu *Adamovi staršímu Vratislavovi z Mitrovic*, těše se, že mnoho vnoučat má. Adam pak koupiv r. 1616 Mirošov, několik vesnic k Poříčí přivtělil. Také obnovil a rozšířil tvrz v zámek a nad velkou branou dal vytesati své a manželčino jméno.[13]) Roku 1620 dne 29. září přitáhla sem armáda císařská ode Lnář a položila se nad městečkem k Lipnici. Když se potom k Plzni hýbali, zapálili městečko, které i se zámkem a kostelem bylo zkaženo.[14])

Adam zemřel r. 1624 dne 3. března, odkázav Pořickým za jejich věrné služby 500 kop, jež jim vdova vyplatiti slíbila, ale nedala. Dědicem stal se syn *Jiří Zdeněk*, jenž na obracování nekatolických poddaných si objednal vojáky (1629). Ti nedokázali nic anebo jen velmi málo, ale za to kostel zapálili. Mnozí nekatolíci se vystěhovali, jichž pole pak pán pro sebe zabral.[15]) Jiří zemřel r. 1655 dne 18. prosince,

[1]) Lib. erect. XIII. a 66. [2]) Arch. Třeboňský. Lib. conf. [3]) Rel. tab. II. 102. Lib. conf. [4]) Arch. č. III. 518. [5]) Lib. conf. Staré kn. Pražské. [6]) Arch. č. IV. 40, VII. 642. [7]) Arch. č. III. 553. [8]) DD. 16, f. 219, 225. [9]) Rukopis Strahovský. [10]) DZ. 3. E 24. [11]) DZ. 252. C 22. [12]) Reg. kom. soudu. [13]) Paměti, jež ok. r. 1824 P. Vopička, kaplan v Poříčí, z archivu panského sestavil. [14]) Vopička udává v neděli 30. září což není možné. Podrobnosti ve Faktorově popisu okr. Blovického na str. 86. [15]) Pam. kniha farní.

odkázav Poříčí manželce své *Maximilianě Kateřině Vrabské z Vrabí* do života.[1]) Tato provdala se po druhé (asi r. 1600) za Kryštofa Karla ze Svárova, který ve zprávu Poříčí mocně zasahoval a na poddané tvrdým byl. Po jeho smrti provdala se po třetí za Františka Eusebia Khuena z Belasy. Pořickým za to, že od 500 kop jim od n. Adama odkázaných upustili, r. 1665 rozličné milosti učinila. Když r. 1674 zemřela, uvázal se v Poříčí třetí její manžel jako dědic[2]) a vyprosil Pořickým r. 1678 majestát na roční trhy.[3]) Protože mu Poříčí jen potud náleželo, pokud sahaly nároky jeho manželky, uvázal se v ostatek *Vácslav Ignác Vratislav z Mitrovic* jako dědic.[4]) Oba páni vládli vedle sebe, poněvadž jeden druhého splatiti nemohl. Khuen k zámku, jenž měl posud tři strany, okolo r. 1680 čtvrtou přistavěl. Roku 1689 upadl Khuen v dluhy, a proto statek jeho Pořický odhádán *Maximilianě Františce Vratislavové* roz. *z Dobrše*.[5]) Tato byla manželkou Vácslavovou, a tak ten rozdělený statek zase spojen. Vácslav obnovil a dostavěl kostel zdejší,[6]) ale nedoveda na panství hospodařiti, prodal je r. 1715 *Anně Polyxeně* ovdovělé hraběnce *Clary* rozené des Fours.[7]) Paní tato, ztrativši r. 1719 jediného syna, chudým mnoho dobrodiní prokazovala. Zemřela r 1728,[8]) odkázavši Poříčí bratru svému Albrechtovi († 1781) a synu Karlovi. Když tento ustavičnými hostinami panství prohospodařil, koupila je r. 1749 *kapitola u sv. Víta*.

[1]) DZ. 261. J 1. [2]) DZ. 115. E 22. [3]) Archiv obecní. [4]) DZ 115. E 21. [5]) DZ. 31. N 21. [6]) Viz Faktorův spis. [7]) DZ. 492. A 5. [8]) Paměti Vopičkovy.

TVRZE V OKOLÍ ŠŤAHLAVSKÉM.

NEBÍLOV.

Ve vsi Nebílově jest starý, opustlý zámek, který r. 1706 na místě staré tvrze postaven byl. Předkové zdejších vladyk byli Drslav a Sazin z Vejprnic bratří (1235—1245) a tohoto synové Drslav a Ratmír (1243—1269), od nichž pocházeli v Plzensku všichni ti, kteří půl koně na štítě nosili. Drslav měl syna Drslava a Ratmír neb Racek syna Viléma. Jména těchto dvou byla u Nebílovských oblíbena. K r. 1327 objevuje se *Racek z Nebílova*,[1]) a od r. 1354 často v pamětech se vyskytují bratři *Racek* a *Vilém*, kteří ještě r. 1379 společně zboží Nebílovské drželi.[2]) Racek, jak se zdá, vyženil Netunice s manželkou Annou, a syn jeho *Vilém* (1395 atd.) stal se předkem *Netunických z Nebílov*.[3]) Protože se Vilém seděním na Netunicích psával, soudíme, že Nebílov zůstal strýci jeho *Protivovi*, který se v l. 1395—1407 připomíná.[4])

Nějaký čas potom opanovali Nebílov *Nebílovští z Drahobuze*. První z nich byl *Hrzek*, jenž se r. 1426 připomíná. Roku 1452 panoval po něm *Smil* a od r. 1487 *Jindřich*.[5]) Tento býval v Prusích, ale nechvalně se o něm mluvilo.[6]) Jak se zdá, byli synové jeho bratří *Mikuláš*, *Jan* a *Smil*, kteří se r. 1524 a potom nezřídka připomínají.[7]) Když ti se pak rozdělili, dostal Mikuláš Ježovy, Jan Nebílov a Smil peníze.[8]) Po Janovi následoval syn *Vojtěch* (1544), jenž měl tři dcery. Jedna z nich Marjana s manželem svým *Ladislavem Běšínem z Běšin* převzala Nebílov od spoludědiček (1555), a Ladislav držel jej ještě r. 1564.[9])

Neznámým nám způsobem dostal se Nebílov (také již si zvykali říkati Nebílovy) v držení *Jana Hradišťského z Hořovic*, jenž sice (1594) všechen svůj statek dcerám odkázal, avšak statek Nebílovský manželce *Anně z Michnic* aspoň do života ponechal,[10]) ale dcery na dokázání své »vděčné a pobožné poslušnosti« jí Nebílov (1600) dědičně ponechaly.[11]) Avšak Anna vdavši se po druhé za posledního Landšteina prodala Nebílov (1604) *Marjaně Kokořovcové ze Svárova* a na Šťáhlavech.[12]) Po její smrti dědili po ní synové a majíce také Šťáhlavy, oba statky r. 1624 na dvé rozdělili.[13]) *Kryštof Karel Kokořovec* dostal Nebílovský díl s tvrzí od kamene dobře vystavěnou. Kokořovci drželi Nebílov až do smrti Jana Adama († 1670, 13. srpna) na rozumu sníženého, jenž dědiců po sobě nezůstavil. Dědili po něm matka, sestra a bratří a sestry z druhého manželství matčina.[14]) Od těch dědiců koupil Nebílov (1673) *Servác Engl z Engelsflussu*. Tento odkázal Nebílov svým mladším synům, z nichž je ujal napřed Bernart (1676) a potom (1683) Arnolt. Tento prodal Nebílov r. 1685 *Janovi Jindřichovi Kokořovci z Kokořova*, jenž jej připojil ke Šťáhlavům.[15])

---

[1]) Reg. I.—III. [2]) Arch. Plzenský, Berna 4. [3]) Borový, lib. erect. IV 435. [4]) Archiv c. k. dvorský, acta jud. [5]) Arch. Chebský, bibl. Pražské. [6]) Rel. tab. I. 168. [7]) Reg. kom. soudu. [8]) DZ. 5. J 27. [9]) DZ. 11. L 15, 87. J 29. [10]) DZ. 27. F 3. [11]) DZ. 174. F 6. [12]) DZ. 179. J 13. [13]) DZ. 74. G 30. [14]) DZ. 115. B 11. [15]) DZ. 392 J 5. 397. R 30.

NETUNICE.

Netunice ves ve farnosti Prusinské ode dávna byla statkem zemanským; již v l. 1192—1193 čte se Jan »z Natunic«.[1]) Roku 1379 byly Netunice rozděleny; část patřila k Nebílovu, popluží jedno *Ctiborovi* a jiným ještě drahné díly. Anna, sestra Oldřichova, vdala se za Racka z Nebílova († j. r. 1395), a syn její *Vilém* zdědil Netunice i po mateři i po ujci a stal se předkem *Netunických z Nebílov*.[2]) Anna žila ještě r. 1410, kdež koupila dům v Plzni.[3]) Oldřich, Anna, Vilém a sestra jeho Eliška založili r. 1395 kaplanství při kostele Prusinském. Vilém byl smýšlení přesně katolického, pročež mu Arnolt, opat Nepomucký, krátce před početím válek husitských dědiny klášterské Blovice městečko s vesnicemi zastavil.[4]) Při počátku válek náboženských bojoval na straně katolické[5]) a dosazoval r. 1425 a 1433 ke kostelu Prusínskému kněze katolické.[6]) Syn jeho *Vilém* (1449) držel vsi Nepomucké ještě roku 1454 a právo své dokčoval před komisí k tomu zřízenou. Žil ještě r. 1474. Jeho vnuk (?) byl *Hrdina Netunický*, jenž r. 1505 k válce Šlikovské vydal jednoho oděnce pěšího a s *Jaroslavem z Nebílov* (bratrem svým) na Netunicích seděl.[7])

Jaroslav, jenž se psal seděním »v Netunicích«, připomíná se naposled r. 1532.[8]) Synové jeho *Jan* a *Hynek* bratří *Netuničtí z Nebílova* vložili si r. 1548 ve dsky zemské tvrz Netunice s dvorem poplužním a vsí celou jakožto dědictví po otci svém vydržalé. Z nich Jan brzo zemřel a bratr jeho Hynek, jenž se byl oženil s Markétou z Doupova, krátce před smrtí svou téže manželce věnným a dlužním zápisem 625 kop míš. na tvrzi Netunicích zapsal.[9]) Roku příštího (1572) na jaře zemřel, a Netunice zdědila sestra jeho *Dorota z Nebílov*, jíž ovdovělá Markéta téhož roku věnný svůj zápis z desk propustila. Roku 1575 zemřela Dorota a pochována jest v kostele Prusinském.

Další posloupnost držitelův Netunických nemůžeme podrobně stopovati. Ke konci 16. stol. držel Úlice a Netunice *Josef Úlický z Plešnic* († 1602) a ve sbírkách sněmovních r. 1615 nachází se *Apolon Ladislav Úlický z Plešnic* seděním »na Netunicích«, jenž se dostal v držení zboží tohoto dělením s bratřími svými (1615) o troje zboží otcovské Úlice, Plešnice a Netunice.[10]) Trhem se dostaly potom Netunice *Petrovi Hertenbergarovi z Hertenberka*, jenž r. 1634, 10. února zemřel. Syn po něm zůstalý *Jan z Hertenberka* prodal r. 1643 tvrz Netunice, dvůr a ves s podacím v Prusinech *Mikuláši Mirabellovi z Traychlova* (něm. von Trewhof) a Markétě Kateřině, manželce jeho.[11]) Nový tento držitel, jenž byl měšťěnín v Plzni a potom tamže radním, držel Netunice více než 20 let a prodal je potom r. 1666 *Janovi Jindřichovi Šeflingerovi z Rorsdofu*, soudu nejv. purkrabství radě, a *Dorotě Benigně*,

---

[1]) Reg. I 186, 187. [2]) Berna, lib. conf.; Borový, lib. erect. IV. 435. [3]) Plzenská kniha (mus.). [4]) Arch. č. II. 471. [5]) Tamže III. 264. [6]) Lib. conf. [7]) Arch. č. VI. 317, arch. Plz. [8]) DZ. 2. E 8. [9]) DZ. 17. E 26 a 88. J 12. [10]) DZ. 76. M 26. [11]) DZ. 304. M 2.

manželce jeho;[1]) ale manželé ti špatně hospodařili a tolik dluhův nadělali, že se potom Netunice sekvestrem spravovaly. Nařízení k tomu komisaři od soudu zemského prodali potom r. 1672 statek Netunický *Janovi Bedřichovi Vinklerovi z Heimfeldu.*[2]) Po něm držel Netunice se zbožím Nebílovským a připojenými statky *Arnold Alois* svob. pán *z Engelsflussu*, jenž všecky ty statky, totiž Nebílov s Žákavou, Nezvěstice a statek Netunický r. 1685 *Janu Jindřichovi* hraběti *z Kokořova* prodal.[3]) Patřily potom k Nebílovu a ke Šťáhlavům. Tvrz Netunická, jíž potom vrchnost nepotřebovala a jež stářím zanikla, r. 1780 jest přestavěna na sýpku.

NEZVĚSTICE.

U panského dvora v Nezvěsticích bývala tvrz, po níž se posud násep a příkopy spatřují.[4]) Nezvěstice ves patřívala z části (1350) pánům z Litic a později ke hradu Lopatě, druhá část patřila již r. 1369 pánům z Rožemberka a na ostatku byly dva vladyčí statky *Blahutův* a *Zdeňkův.*[5]) U jednoho z nich byla tvrz. Na ní bezpochyby také seděl *Oldřich z Řisutě*, jenž se od r. 1402 pánem na Nezvěsticích nazývá.[6]) Připomíná se v rozmanitých pamětech až do r. 1424.[7]) Od r. 1410 připomíná se s ním syn *Jan*. Jiný snad syn byl *Oldřich z Řisutě*, jenž r. 1442 na Nezvěsticích seděl.[8]) V l. 1483—1495 seděl tu *Jan z Javora*, později (1526—27) *Jan Žichovec z Duban*. Týž postoupil Nezvěstice *Janovi z Roupova* směnou za Lochovice,[9]) a Jan zapsal tvrz, dvůr a ves Nezvěstice a jiné vesnice manželce své Markétě z Klinšteina, což této také od synův (1543) potvrzeno.[10]) Roku 1549 Nezvěstice vyplaceny a připojeny k Vildšteinu, tvrz pak opuštěna.

ŠŤÁHLAVCE.

O vsi Šťáhlavcích (vlastně Šťáhlavci) máme drahně zápisů od 14. stol. počínajíc. Roku 1587 koupena od Kokořovců s Poříčím a připojena později ke Šťáhlavům. Ve všech těch zápisech není zmínka o tvrzi; teprve r. 1651 mluví se o tvrzi staré u dvora Malých Šťáhlav, avšak na stavení sešlé.[11])

ŽÁKAVA.

Ve vsi Žákavě nad Úslavou bývala tvrz ode dávna. Část vsi s kostelem byla jměním pánů *z Litic*, zejména r. 1350 Rousa, r. 1380 podával sem faráře Heřman odtudž a z Lopaty.[12]) Vedle toho byl tu statek s tvrzí, z něhož pocházeli *Žákavci ze Žákavy*, zejména r. 1360 *Oldřich*, jenž se též r. 1377 připomíná a asi v ty časy lesy pánů z Rožemberka v okolí zdejším měřil.[13]) Týž prodal Žákavu a seděl pak na Pacelicích, a potomci jeho měli Lažany.[14]) Žákavu samotnou měl r. 1379 jakýsi *Ondřej* a r. 1397 *Aleš z Pokonic*.[15]) Zdá se, že Žákava od té doby k Pokonicům náležela. *Mikuláš z Dlouhévsi*, který r. 1453 Poříčí koupil, psal se r. 1456 a 1463 seděním v Žákavě,[16]) opustiv tvrz Pokonickou, ale nástupcové jeho seděli na Poříčí. Roku 1532 tvrz stála, ale byla příslušenstvím Poříčí.[17]) Po r. 1601 připojena k Šťáhlavskému panství.[18]) Nějaký čas držela tvrz *Marjana Kokořovcova ze Svdrova*, dostavši ji trhovou smlouvou od Karla, manžela svého, ale r. 1605 j zase ke Šťáhlavům postoupila.[19]) V následujících letech tvrz zanikla.

POKONICE.

Tvrz tato stála asi 10 minut daleko od vesnice Žákavy, v záhybu řeky Úslavy, kde sousedním panským polím a louce »v Pokonicích« se říká, tvrziště odvážením země na pole okolní skorem s povrchu zemského zmizelo.[20]) První nám známý držitel Pokonic *Bušek z Pušperka* vdával r. 1357 dceru svou Vaňku za Markvarta ze Záluží, člověka lehké povahy; svatební veselí strojeno v Pokonicích.[1]) Syn asi jeho byl *Vilém Pušperk z Pokonic*, který držel také zboží Chvalenické a zde r. 1377 nového faráře podával.[2]) jsa v příčině toho ve sporech s pány Hombergskými, kteří teprv r. 1380 práva svého se odříkajíce zároveň vyznali, že to právo, ač-li jim které náleželo, dávají dotčenému Vilémovi.[3]) Měl manželku Ofku, s níž zplodil jedinou dceru Vracku, nezletilou ještě při smrti otcově. Po smrti manželově seděla Ofka na Pokonicích užívajíc úroků věna svého 600 kop na Pokonicích a Chvalenicích zapsaného; když máti zemřela, prodali poručníci toho sirotka zboží Pokonické, a Vracka provdala se potom za Jana z Heršteina. O věno Ofčino povstaly r. 1409 pře u soudův dvorského a zemského, zdali spadlo na krále, čemuž místa děti nechtěli držitelé dědin n. Vilémových, nyní rozkouskovaných, totiž Aleš z Pokonic, Čajchan z Javora, Oldřich z Nezvěstic a Mikuláš z Chotikova (tento měl Chvalenice); a ti r. 1410 při svou vyhráli.[4])

Aleš z Pokonic, tuším jeden z těch soukupův, kteří skoupili dědictví někdy Vilémovo, pocházel, tuším, z Nezvěstic, neboť on koupil Pokonice s Oldřichem z Nezvěstic jinak ze Šťáhlavec a sám se, tuším, později Nezvěstickým nazývá. Již r. 1383 nacházíme jej jako patrona kostela Chvalenického,[5]) později se připomíná velmi často při prodejích okolních dědin a v dlužních zápisech bývaje při tom rukojmí; nějaký čas (1395) byl místosudí dvorským[6]) a r. 1397 také pánem na Žákavě a purkrabí na Vildšteině. Nějaké dědiny koupil od něho r. 1393 klášter Rokycký.[7]) Co pán Pokonický připomíná se naposled r. 1410, prodav pak zboží toto nazýval se potom Nezvěstickým (1418). *Bušek z Dlouhévsi* seděním v Pokojnicích. Alšův nástupce s jinými strýci svými svědčil r. 1413[8]) a držel zboží to ještě na konci válek husitských.[9]) Nástupce (syn?) jeho *Mikuláš z Dlouhévsi* jinak *z Pokonic* řečený koupil r. 1435 dvůr a dědinu v Rokycanech[10]) a r. 1453 zboží Pořické; přesídliv pak na Žákavu oddal Pokonickou tvrz úplnému zpustění, ačkoliv se on i potomci jeho Pokojnickými z Dlouhévsi psáti nepřestávali.[11])

Tvrziště připojeno k rozsáhlému panství Pořickému, jehož držitel *Karel Kokořovec z Kokořova* se r. 1601 přiznal, že jest v držení »tvrze a vsi pusté Pokonic«,[12]) ale poněvadž byl týž pán zároveň držitelem Šťáhlav, počítány jsou brzo Pokonice k panství tomuto. Při rozdělení tohoto panství r. 1624 dostala se »louka slove v Pokojnicích« k dílu Nebílovskému,[13]) ale právě s tímto zbožím zase ke Šťáhlavům.

MYDLNÁ.

Nevěděli bychom, kde tvrz Mydlná dávno již zaniklá a zapomenutá stála, kdyby nám toho paměť nebyl dochoval rybník Mydlný blíže Kornatic na bývalém panství Šťahlavském.[14]) O starších držitelích tvrze této, při níž se také dvůr a ves nacházely, není nám nic známo; řadu nám známých držitelův zahajují *Bohuslav* (1397, 1405) a *Protiva z Mydlné*, jenž prodal r. 1416 jisté zboží kapitole sv. Apolináře v Praze.[15]) *Sezema z Mydlné* čte se od r. 1419, pak v jistém listu r. 1429 darem a zase r. 1442;[16]) syn jeho *Jindřich* měl později nějaké spory s panem Žerotínským.[17]) Oba tito páni ani nebyli již v Plzenském kraji osedlí, zdržujíce se někde v okolí Slaného. Mydlnou držel za válek husitských *Kuneš ze Hlohova* jinak z *Lomce*, a ten prodal dědictví to, totiž tvrz Mydlnou s dvorem popl. a ves *Rackovi z Kvíčovic* a *Anně ze Hlohova* manželům; jelikož bylo zboží to manstvím, vloženo jest ve dsky dvorské, však teprv r. 1437, poněvadž pro nepokoje v zemi nebylo možno dříve klásti.[18]) Racek držel také část vsi Šťáhlav, pročež se r. 1439 Rackem ze Šťáhlav a z Mydlné nazývá.[19])

Manželé svrchudotčeni prodali tvrz Mydlnou s příslušenstvím (vkl. r. 1442, 23. března) *Janovi z Rakové* za 20 kop gr., tedy

[1]) DZ. 316 G 4. [2]) DZ. 390. F 13. [3]) DZ. 397. R 30. [4]) Pam. arch. VIII. 419. [5]) Lib. conf., arch. Třeboň. Urbář Rožemb., Berna 7. O jednom nepatrném statku. Reliq. tab. I. 487. [6]) Arch. Třeb., DD. 18. f. 121. [7]) Arch. č. II. 208. [8]) DD. III. 173. [9]) Reg. komorního soudu, arch. Toskan. [10]) DZ. 83. F. 23. [11]) Arch. DZ. [12]) Arch. Třeboňský, lib. conf. [13]) Arch. Drážďanský, formulář kapit. urbář Rožemberský. [14]) Viz XI. díl. [15]) Lib. conf., Berně. [16]) Arch. Třeboňský Acta administr. [17]) DZ. 3. E 24. [18]) DZ. 252. C 22. [19]) DZ 183. C 24. [20]) Pam. arch. VIII. 419.

[1]) Acta judiciaria. [2]) Lib. conf. [3]) Acta jud. K Pokonicum patřily tehda 1 lán a troje popluží (Emler, Bernaregister 4). [4]) DD. 14, f. 162, arch. č. II. 372. [5]) Lib. conf. III B 20. [6]) DD. 14., f. 244. [7]) Rel. tab. I. 550. [8]) Paprocký o st. ryt. 108, arch. Horažď. [9]) Arch. č. IV. 252. [10]) Archiv tudíž. [11]) Avšak ještě r. 1456 psal se seděním v Žákavě. (Arch. Třeb.) [12]) DZ. 252. C 22. [13]) DZ. 74. G 30. až H 29. [14]) Sommer, Pils. K. 79. [15]) Rel. tab. II. 127, lib. erect., DD. 18, f. 25. [16]) Arch. č. III. 501, lib. erect. XIII. 68. [17]) Rel. tab. I. 129. [18]) DD. 61, str. 279. [19]) DD. 61, f. 288.

za polovici toho, zač oni sami byli koupili,[1]) arci poněvadž byla ves ke konci válek husitských zpustla. Za Jana Rakovského zpustly tvrz a dvůr, a to, jak se zdá, ve válkách jednoty panské se stranou královou. Jan z Rakové prodal (vkl. 1474, 2. května) »v Mydlném dvůr poplužný pustý a dvory kmetcí pusté s platem, rolemi, lukami, lesy, potoky, rybníky *Bozděchovi* ze Šťáhlav za 50 kop gr.«[2]) Posud byla Mydlná lénem královským a držitelé její k službám manským zavázáni; ale Vladislav král na prosbu držitele jedné polovice téhož zboží *Mikuláše ze Šťáhlav* polovici dvora pustého v Mydlné (r. 1488) z manství propustil; že byla druhá polovice lénem, snad se po čase zamlčelo. Brzo potom pozbyla Mydlná své samostatnosti a patřila potom ke statkům sousedním.[3])

JAVOR.

Tvrz a ves Javor stávaly v lese nedaleko někdejšího hradu Lopaty v pravo od cesty vozové, která od Šťáhlav ke Kornaticům vede; dílu lesa, kde ves stávala, posud Javor říkají a tvrziště posud valem a příkopem obehnané zámečkem nazývají.[4]) *Čáslav z Javora* přitiskl dvakrát (1373—1377) pečeť svou k listinám archivu Plzenského a držel ves Javor s poplužím ještě r. 1379.[5]) V l. 1391—1393 připomíná se *Drslav*, r. 1403 *Chval*, otec Jaroslavův, r. 1405 Kunrát z Javora. Nástupce jeho *Čajchan z Javora* držel mimo Javor také nějakou část zboží Pokonického, pročež odpíral tomu, když bylo r. 1409 věno Ofčino na Pokonicích jako odúmrť provoláno a při svou r. 1410 vyhrál,[6]) r. 1415 svědčil při prodání platu na Nýřště a Bystřici.[7]) Jaroslav a *Kunrat* z Javora jsouce smýšlení katolického r. 1420 Pražanům opověděli válku. Jaroslav seděl potom (1427) v městečku Blovicích prodav, jak se zdá, zboží Javorské.[8]) Zboží to koupil, tuším, *Olfart z Javora*, který k Táborům stál r. 1427; r. 1428 jsa hejtmanem na Vilšteině svědčil v kolika listech.[9]) Připomíná se naposled r. 1447, kdežto se také poprvé vyskytuje syn jeho *Burjan z Javora*, který tentokráte, jako i r. 1449 rád se k rukojemství propůjčoval.[10]) Tento Burjan jest také poslední nám známý držitel samostatného zboží Javorského, jež nedlouho potom připojeno bylo k panství Pořickému; na témže panství připomíná se r. 1601 »tvrziště a ves pustá v Javoře«,[11]) což vše bylo potom k panství Šťáhlavskému připojeno. Na dílu Šťáhlavském připomínají se r. 1624 louky v Javoru hořejším a dolejším.

KAMÝK HOŘEJŠÍ.

Jedna tvrz Kamýk a dvojí ves hořejší a dolejší stály asi tam, kde jest nyní dvůr poplužný Kameník blíže vsi Veselého.[12]) Ve 14. století byly vsi tyto na několik malých zbožíček rozděleny. Jedno popluží držel *Jakub* či *Jakeš*, jemuž jako i Žehartovi z Rakové prodali Šťáhlavští r. 1368 zemi jednu ve vsi Kamýce, r. 1379 ještě byl živ,[13]) ale r. 1382 již byl mrtev a část jeho spadla na krále.[14]) Druhé popluží držel *Vácslav z Kamýka*, jenž koupil r. 1375 od Mikuláše z Kamýka a Přibíka z Konratic polovici země v Konraticích za 5 kop, svědčil také r. 1377 v pořízení Žeharta z Rakové a popluží řečené ještě r. 1379 držel.[15])

[1]) DD. 61, str. 309. [2]) DD. 61, str. 512. [3]) Roku 1545 patřila ves pustá Mydlná ke zboží Hradištskému. (DZ. 250. H 11.) Jan Hradištský z Hořovic prodal ke sklonku téhož století dvůr popl. v Rakové, součásti vsi Mešna a ves pustou Mydlnou paní *Marjaně ze Svárova*, manželce *Karla z Kokořova* (DZ. 183. C 24.). Synové její připojili Mydlnou ke Šťáhlavsku. [4]) Památky arch. VIII. 420. [5]) Emler, Bernaregister 4, arch. Plzenský, DD. 13, f. 121. [6]) DD. 14, f. 162; 18, f. 25, arch. kapit. [7]) Archiv kapitulní. [8]) Arch. č. I. 409, IV. 378. [9]) Arch. č. III. 507. Zprávy ostatní o něm v Pam. arch. VIII. 420 platí o Volfartovi z Radimě v Kouřimsku. Roku 1431 žil i Drslav z Javora. [10]) Rel. tab. II. 209, 216. [11]) DZ. 252. C 22. [12]) Pam. arch. VIII. 421. [13]) Emler, Bernaregister 4. [14]) DD. 13, f. 116. [15]) Arch. Plzenský. Vácslav žil i r. 1380.

Mimo ty dva měli ještě v Kamýce dědiny jakýsi *Hynek* (půldruhé čtvrti) a *Drslav* (jedno popluží). Dalších zpráv o Kamýce dostává se nám teprv z 15. století, a to jen tolik, že prodal r. 1448 Ryneš z Borovnice několik dvorův kmecích v Kamýce s platem Dobeši z Modřejovic a Bohuslávkovi z Chlumu.[1]) Záhy se dostalo zboží Kamýcké k sousednímu panství Pořickému, a r. 1601 vložil si Karel z Kokořova ve dsky »tvrziště a vsi pusté v Hořejším Kamejku a vsi pusté v Dolejším Kamejku«.[2]) Týž pán připojil Kamýk k panství Šťáhlavskému.

VESELÁ.

Severovýchodně od Šťáhlav jest ves Veselá, v níž tvrz bývala. Bratří Drslav z Nezbavětic, Habart z Nevida a Žehart z Rakové k radě Amchy, bratra svého, někdy převora kláštera sv. Ducha v Plzni, darovali ves Veselou (1352) témuž klášteru.[3]) Dotčený Amcha připomíná se ještě r. 1379, drže Veselou s vladykou *Čáslavem*.[4]) Jiný *Amcha z Veselé* byl r. 1420 purkrabí na Švamberce,[5]) r. 1421 obdržel zápis na Luhov a r. 1432 se synem *Habartem* na Hrobčice.[6]) Potom o Veselé nic nevíme, až teprve k r. 1542, kdež ji *Jan Lhota z Dlouhévsi Mikuláši z Radkovic* prodal.[7]) Později následovali *Pernklové z Šenraitu* a od r. 1577 Kryštof z Roupova,[8]) jenž tuto část k Vildsteinu, pak k Poříčí a naposled ke Šťáhlavům připojil.

Část vsi s tvrzí zůstala i potom samostatným statkem. Ten držel *Jan Řesanský z Kadova* a asi od r. 1597 synové jeho Ladislav, Příbyslav, Bedřich a Jiří. Avšak již r. 1609 držel dva díly tvrze, dvora a vsi *Ondřej Řesanský*, jenž seděl na Starém Smolivci.[9]) Zase následuje mezera v dějinách Veselé. Měl ji později *Jan Kryštof Volfingár z Ploškovic* a syn jeho *Karel Vácslav* prodal ji (1684) *Maxmil. Rudolfovi* hr. *z Gutšteina*. Potom následovali r. 1685 Jan z Plankenheima, r. 1692 Jindřich Zikmund Širntyngar z Širntyngu a r. 1698 Vácslav Nigrin, Pražský Malostranský měšťan.[10]) Později připojen týž statek ke Šťáhlavům.

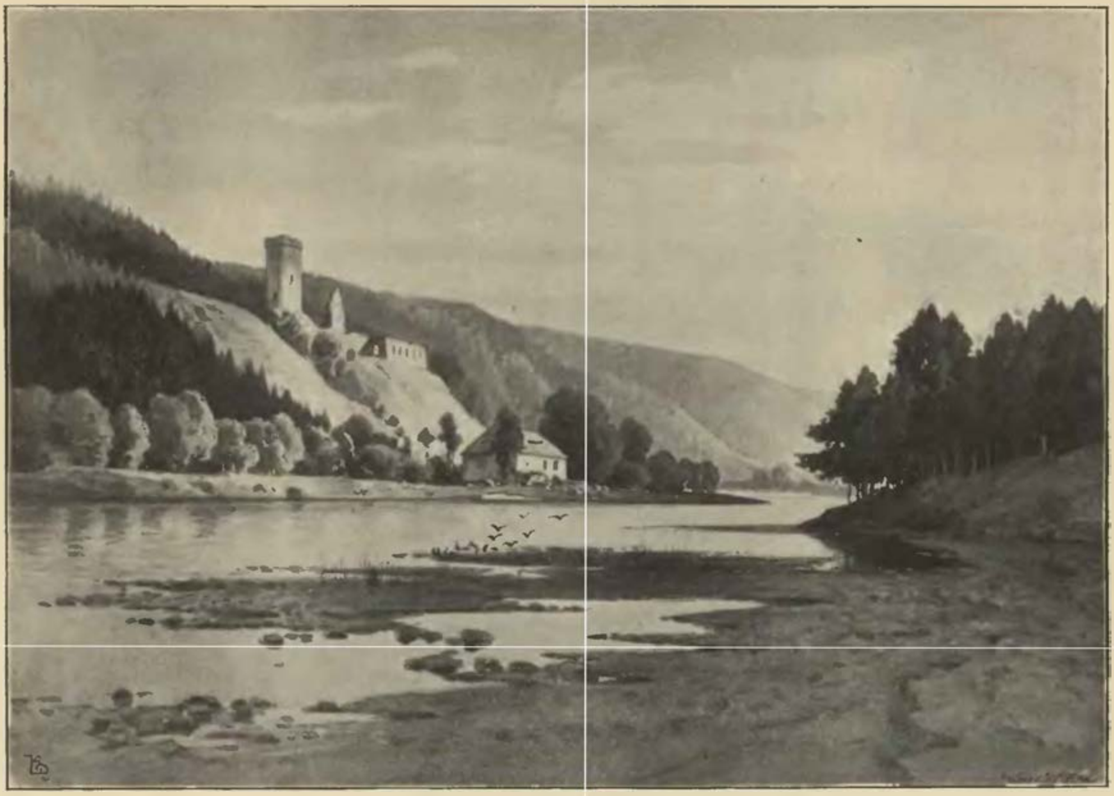
Nad *Mitovem* při potoce je starodávné hradiště. K potoku jest vysoká stráň, na ostatní strany byl příkop ve skále vytesaný. Kámen vylámaný vyházen ven za příkop a udělán z něho mohutný násep. Příkopy jsou velmi hluboké a boky jich sráznější nežli se u takových hradišť spatřuje. Uvnitř je i na východní a západní straně vyvýšenina, jež bezpochyby od stavení pochází. Tvar vnitřku jest elipsa a sklon má k jihu. Na jižním kraji nad potokem jest prohlubně (bývalý sklep), nad nímž také nějaké obydlí stávalo. Poněvadž má sedlák Liška z Mitova v sousedství pole, říká se hradišti *Liškový hrad*. Že jest to hradiště asi z konce 13. neb 14. stol. pocházející, není pochyby, ale ani jména, ani pánův jeho neznáme. Blízká ves Mitov patřila od r. 1394 k arcibiskupské části Rožmitálu.

Půl hodiny od Borovna a čtvrt od *Ořehled* naproti hoře Kokšínu a nad rybníkem a údolím Bryndavkou strmí vysočina polnostmi pokrytá, a tu jest jedna z nejpříkřejších skal příkopem od pole oddělena a slove »na zámečku«. Jména a osudů této tvrze také nevíme.[11])

U *Hořic* jest homolovitý vrch, slove *Stará hora*, na němž podle pověsti hrad býval, ale není tu nic viděti.[12])

U dvora *Lhotky* (nedaleko Poříčí) býval nad vypuštěným rybníkem pahorek, který byl částečně skopán. Našli tu kachle a brnění. Bývala tu ves, která již r. 1532 k Poříčí patřila; avšak komu tvrz tato patřívala, není známo.[13])

[1]) DD. 20, f. 26. [2]) DZ. 252. C 22. [3]) Rukopis v Plzni. [4]) Berna. [5]) Třeboň. arch. [6]) Arch. c. k. dvorský a bibl. Praž. [7]) Reg. kom. s., DZ. 7. K 12. [8]) Arch. DZ. [9]) Reg. kom. s., DZ. 252. D 2. [10]) DZ. 397. F 12, K 16, 402. E 17, 406. C 17. [11]) Pam. arch. II. 286. [12]) Heber's Burgen, III. 228. [13]) Pam. II. 287.

Libštein od východu.

LIBŠTEIN A LIBLÍN.

Jižně od Liblína jest úzké tiché, ale pěkné údolí, kterým se vine Mže. Na pravém břehu vypínají se strmé stráně černými lesy porostlé, na levém břehu jsou méně příkré boky rolemi a lesíky pokryté. Od Liblínské silnice jde po stráni v chládku pohodlná pěšina až ke mlýnu, nad nímž strmí zříceniny hradu Libšteina. Při mlýnu jest několik chalup při řece rozložených, jež napolo jsou stromovím ukryty.

Dvě bystřice, které za tání sněhu aneb za velkých dešťů dravě se ženou v hlubokých úvalech lesních tekouce, dělí ostroh hradu na severní a jižní straně od chlumův blízkých a mnohem vyšších. Na západní straně ostrohu jest řeka Mže, a tak souvisí hradiště s výšinou jen na východní straně, kdež však zakladatelé překopavše ostroh o náležitou pevnost se postarali. Dnes ovšem ten příkop nestojí ani za řeč, an jest velmi mělký; jedině že za ním jest vysoká strmá stráň, tak že s té strany šla ke hradu velmi úzká stezka. A poněvadž se ostroh k řece splošťuje a tudíž snadný byl přístup ke hradu, vyházen v tu stranu hluboký příkop a země z něho zvenčí nasypána v mohutný násep. Třetím příkopem, nyní také mělkým, kterým jest hradiště uprostřed překopáno, rozděleno bylo na *hrad* a *předhradí.*

Toto, nyní *plac* řečené, založeno jsouc do čtverhranu, omezeno jest na dvou stranách zanesenými příkopy a na ostatních stráněmi. Na ten čas jest to prázdné místo, na němž se jen základní zdi několika stavení spatřují. Památek po hradbách jest několik, totiž náspovité vyvýšeniny, které zbyly po odvezení spadlého kamene. Nepatrné známky bývalých stavení svědčí o tom, že byly rozbourány a kámen odvezen, protože jest předhradí přístupnější, nežli hrad. Nejvyšší zbytky zbyly u jihovýchodního rohu. Na jižní straně bylo velké stavení, po němž zůstala hluboká jáma. Třetí stavení bylo na severozápadní straně.

Ze starých pamětí jde na jevo, že tu bývaly *konice*, poněvadž se na zadní hrad jen pěšky přicházeti mohlo. Rozeznávala se velká, malá a prostřední, také tu bývaly pivovár, sladovna, spilka, pekárna, jistebka, kůlna a kovárna. Při konicích byly dvě věže a třetí při sladovně.

Za příkopem vysoko se vypíná na skalnatém návrší *zadní hrad*, jehožto vnitřní rozdělení posud rozeznati lze, ačkoliv se některé zdi až do základův sesuly. Přístup ke hradu byl (podle svědectví starých pamětí) po kamenných a dřevěných schodech. Brána nacházela se kdesi při jižním konci a pod ní bývalo vězení. Hradba vedle brány k jihu se lámala, a na skalisku vysazena byla čtverhranatá *bašta*, která každému bránila, kdo by se byl chtěl s této strany ke schodům přiblížiti. U této bašty se pěšiny, nyní do hradu vedoucí, dělí. V levo jde k nízké části, kde byly prvotně jen hradby k obraně postavené; neb hned za tou částí jest venkovský násep. Z části hradby zřízeno jest v 16. století *čtverhranaté stavení*, a to tak, že přistavěno k nějakému staršímu stavení (od něho k jihu), které mělo věžovatou podobu. Zbyla z něho jen jedna strana, v níž viděti díry pro dvoje podlahy a nad druhou podlahou ven úzké okno. Kdežto tu kromě tohoto okna oken na venkovskou stranu nebylo a omítka také není, má druhé stavení k řece pět oken širokých a na druhou stranu jedno okno, pod okny díry na trámy podlahy, která přišla mezi první a druhou podlahu věžovatého stavení. Pod tou byla ještě jedna podlaha a pod ní sklepy (nyní díra). Také viděti na tom stavení omítku 16. století.

Druhá pěšina vede do strmého kopce nad dům, kterému se říkávalo *dům nad mostnicí*. Z něho zbyly venkovské zdi, zejména na tu stranu k baště zakulacený roh, ven povydaný (pro obranu), jak byla obliba stavitele zdejšího; neb často se zakulacený roh na Libšteině opakuje. Za tím se přijde ku čtverhranatému oddělení tohoto domu, které bylo poschodí vysoké a mělo velké okno na stranu jihozápadní. Pak jde pěšina po hřebenu, poněvadž se na pravo a na levo všechno svalilo, až k nejvyšší části hradu. Zde jest, když se přijde až k věži, prázdné místo na levé straně, kdež, tuším, *palác* stával, nyní pastvina. K pravé straně jest na skale vysazeno čtverhranaté stavení se třemi odděleními, z nichž dvě ještě patrna jsou. Z tohoto domu zbylo přízemí nad zasypanými sklepy; v něm jsou dvéře ven do stráně, tak že se sem v 16. století ani branou nechodilo. Také jsou dvéře na dvorek před věží, dvě okna na venkovskou stranu, nad tím díry pro podlahu. V prvním poschodí zbyla část omítky a vylomené prostory, kde byla okna. V tomto domě jsou od zpodu až nahoru kusy cihel, v maltě mnoho písku a málo vápna a ve všem způsob 16. století. Také toto stavení má rohy zakulacené.

Velká věž jest založena do čtverhranu, má při zemi ostré, avšak výše zakulacené rohy. Zachovala se kromě krovu úplně. Zvláštní u ní jest římsa několik stop pod vrchem okolo celé věže běžící. Stranami svými jest skorem ke čtyřem úhlům světa postavena. Na straně jižní, ke dvoru obrácené, jest asi zvýší velikého muže kámen s malým výklenkem vytesaným; nad tím něco výše jest bývalý vchod z hradu, úzká obdélná branka a ve výši potom dvě okénka nad sebou. Na straně východní jsou dvě okna, a skála, na níž věž stojí, kolmě spadá. Na straně severní jest ve výšce okno o něco větší než předešlá. Na čtvrté straně není nahoře oken, ale v přízemí otvor, z něhož se na nějaké malé opevnění na skále venku vycházelo. Dvéře tyto nejsou snadno přístupné; kluci ovšem k nim lezou po skále vybírajíce kavky. Věž má ještě zvenčí omítku a proto se zdaleka bělá mezi lesy.

Dokud nebylo střelného prachu, byl Libštein nedobytný, ale v husitských válkách ukázalo se, že se mu z okolních chlumů velice puškami škoditi může. Páni vystavěli proto v tu stranu k Liblínu na kraji hřebenatého vrchu vysoko nad Libšteinem *baštu*, která má opevnění o sobě, jako nějaký hrad. Hlavní její část bylo věžovaté stavení, do obdélníku založené; před tím jest násep do podkovy založený, pak příkop, pak zase obloukovitý násep, v prostředku velmi hrubý, a konečně zase příkop. K údolím jsou strmé boky. Lid tomu říká pivovárek. Kromě této »*Staré bašty*«, v 15. století postavené, připomíná se *Nová bašta*, bezpochyby na rozhraní 15. a 16. století založená, která stávala někde na východní stranu.

Libštein založen jest bezpochyby teprve ve 14. století. Mnohem starší jest Liblín. Není jisto, zdali pocházel *Přemil*, který se okolo r. 1180 připomíná, z Liblína aneb z Libyně, ale r. 1228 Liblín najisto stál, jsa majetkem *kláštera sv. Jiří na Hradčanech.*[1]) Za Karla IV. nabyl téhož statku *Oldřich Tista z Hedčan*, jenž jsa v královských službách a v l. 1354—1374 purkrabí na Bezdězi stavěl r. 1356 hrad Karlsfried u Žitavy.[2]) Roku 1367 slove z Libšteina a mířil opata Kladrubského se Stříbrskou obcí.[3]) Jest tedy zřejmo, že Libštein asi v l. 1354—1367 založil. Roku 1379 byl již mrtev, zůstaviv syna *Oldřicha Tistu;* ten a potomci jeho psali se Tistové z Libšteina, ale není známo, jak dlouho Libštein drželi.[4])

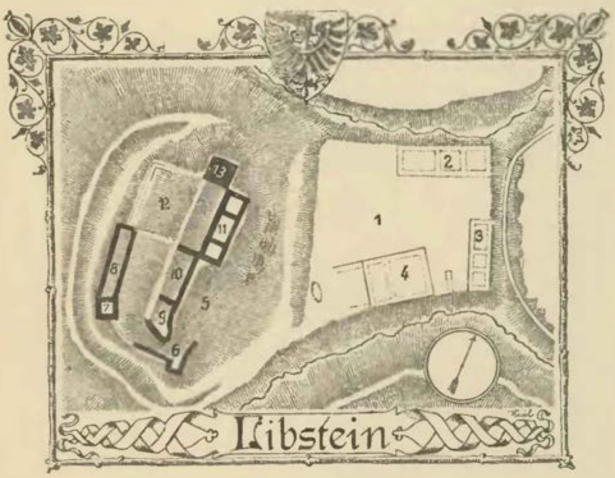
V dějinách Libšteina následuje mezera. Zdá se, že jej koupil záhy *Albrecht z Kolovrat* († 1392), předek všech Kolovratů. Když se synové jeho dělili, dostal se synovi *Albrechtovi* Krašov a tuším také Libštein. V l. 1392—1393 psal se seděním na Krašově, ale r. 1406 na Libšteině, ač Krašov podržel.

---

[1]) Reg. I. 166, 336, 380. [2]) Script. rer. Lusat. I. 10. Mitth. XVI. 257. [3]) Kopiář Kladrubský. [4]) Tomek, Základy IV. 140.

Potom psal se v l. 1410—1413 seděním na Eisenberce, ač předešlé dva hrady podržel. Na Libšteině měl za purkrabě (1407) Ondřeje Špalka ze Slatiny. Asi r. 1413 zemřel, zůstaviv syny *Bedřicha* a *Hanuše*. Asi r. 1416 se dělili, při čemž dostal onen Libštein a tento Krašov; ale poněvadž od r. 1420 králi Zikmundovi horlivě pomáhali, obdrželi zápisem mnoho zboží od Plasského a jiných duchovenství. Zejména obdrželi Kralovice s mnohými vesnicemi. Jsouce spojeni s Plzenskou jednotou, šíření se kališnictví po Plzensku zabránili. Strana pod obojí vyslala proti nim r. 1425 vojsko, které vidouc, že by ani Krašov ani Libštein získati nemohlo, krajinu okolní ohněm zle zpustošilo. Konečně ale přece na Kolovraty došlo.[1])

Roku 1430 v červenci Sirotci a Táboři s některými Pražany vypravili se k Hořovicům a dostavše jich táhli do Plzenska. Zde přibravše k sobě Žatecké, Lounské, Slanské a zemany z okolí těch měst, přilehli ke hradu Libšteinu, na němž veleli Jan Šmikouský ze Žďáru a Jan Bukovský s 80 bojovníky a ze tří velkých, několika malých pušek a tří prakův k němu stříleli. Tím rozvrátili hradby předhradí a dostali se do něho, ale o zadní hrad pro chrabrost posádky marně se pokoušeli. Vidouce, že útokem nic nepořídí, odtáhli k velkému vojsku kněze Prokopa Holého (v srpnu) a zanechali u Libšteina 400 střelců, aby posádku vyleželi. Když to obléhání sedm neděl trvalo, Bedřich a Hanuš jednali s nimi o smlouvu. Ta byla učiněna v ten rozum, aby Libštein a Krašov podrželi, a za to se ke straně pod obojí připojili. Tak i učinili a přijevše do Prahy tu poslušenství knězi Prokopovi slíbili.[2])

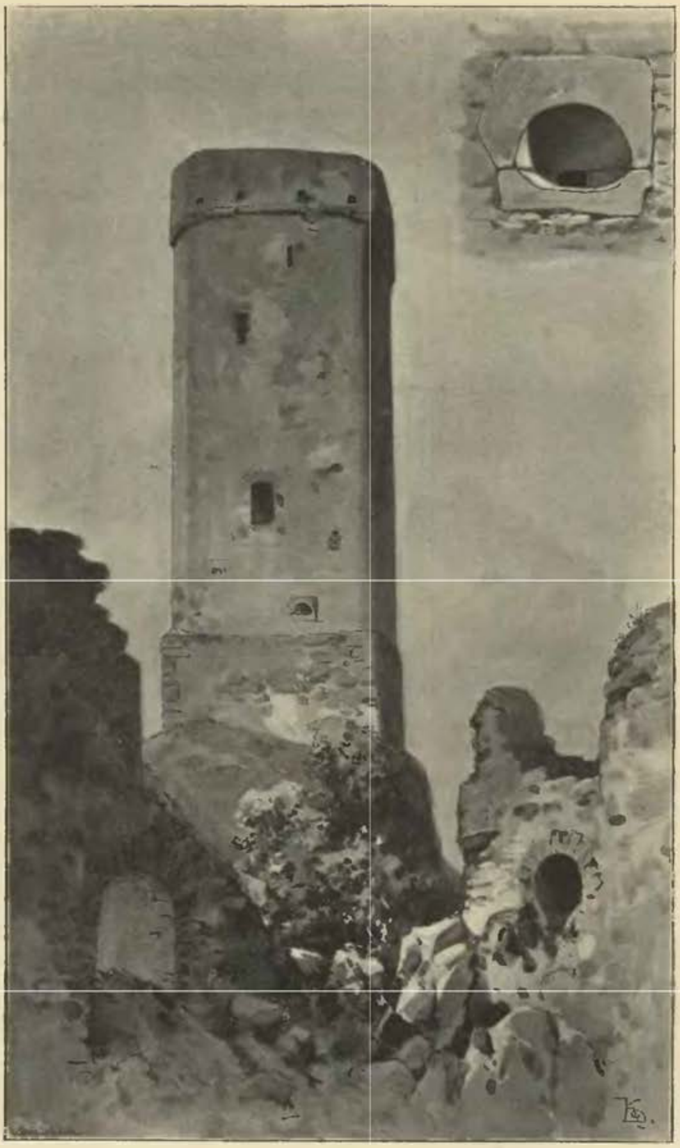
Plán Libšteina.

Vysvětlení plánu: 1. předhradí; 2. konice s věží (tuším v rohu); 3. zbytky konice dosti vysoké s věží v rohu; 4 pivovár se sladovnou atd.; 5. místo brány; 6. bašta; 7. věž; 8. stavení přistavěné; 9. stavení na způsob výstupku; 10. dům nad mostnicí; 11. dům; 12. palác; 13. velká věž.

Bedřich uvaliv na sebe hněv Plzenské jednoty, zemřel r. 1432 dne 16. července. Synové jeho byli *Jindřich* a *Beneš*. Onen ujal napřed Libštein a s Kačkou z Kunvaldu vyženil Buštěhrad. V následujících bojích drželi se stranou katolickou. Asi r. 1451, kde Jindřich Domažlic nabyl, postoupil Libšteina bratru *Benešovi*. Týž zachoval věrnost králi Jiřímu, a proto také interdikt papežský v kapli Libšteinského hradu neprováděn (1467). Beneš držel k Libšteinu velkou část Plasského klášterství, z něhož Kaceřov s vesnicemi ještě za živobytí synu Jindřichovi postoupil (před r. 1475). Druhý syn *Jan* držel r. 1482 Zvíkovec, ale zemřel již před r. 1487. Otec přečkav ho zemřel teprve r. 1495 u velkém věku a ve dvou letech po něm následoval i Jindřich. Zůstal tedy jediný vnuk Benešův, totiž *Jaroslav* (syn Janův?). Zboží Libšteinské bylo, tuším, zadluženo, a Jaroslav neměl moci, aby z dluhů vybředl. Prodal tedy r. 1497 hrad Libštein a vše, co měl od Plasského klášterství, strýci svému *Albrechtovi z Kolovrat*, vnuku Hanuše svrchupsaného. Přímé zmínky o tom není, ale z pamětí jde na jevo, že se Albrecht odtud seděním na Libšteině psával, a že král a klášter Plasský zápisné právo na Kaceřov s vesnicemi naň převedli.

Albrecht byl pán výtečného nadání a smýšlení samostatného, jenž do své smrti († 1510, 25. května) mezi panstvem vynikal a poslední léta korunu Českou dobře řídil. Ač měl mnohé chyby svého věku a stavu, přece městům a obecnému lidu příznivěji byl nakloněn než jiní jeho vrstevníci. I to chvály zasluhuje, že byl výtečný hospodář a velkého jmění se domohl. Někdy i na Libšteině bydlíval, jak svědčí zápisy, od něho tu vydané. Purkrabí tu měl *Jindřicha z Domažliček* v l. 1505—1523.[3]) Albrecht s manželkou svou Annou ovdovělou *Valdšteinskou z Kovaně* dětí neměl a proto všecko své jmění převedl na pastorky své *Bernarta* a *Jana* bratří *z Valdšteina*. Ti nějakou část těch i otcovských statků prodali. Od Libšteina zastavili Plzenským vsi Dolany, Druzdovou, Senec, Chrást a Zruč.[4]) Ostatek drželi společně až do Bernartovy smrti (1517). Se syny pak Bernartovými dohodl se Jan tak, že jim nechal Ostrý a Lovosice a sobě zůstavil Libštein. Dotčených 5 vesnic r. 1517 Plzenským doprodal a zemřel před r. 1540. Synové jeho byli *Václav*, *Vojtěch*, *Kryštof*, *Bohuše* a *Franta*,[5]) z nichž tento nejsa zletilý za nedlouho zemřel. Když se tedy r. 1543 dne 4. dubna pozůstalost otcovská dělila, byli jen první čtyři bratří na živě.

[1]) Z mých pamětí pánů z Kolovrat. [2]) Bartošek: Palacký, Urk. Beitr. [3]) Knihy Plzenské, reg. kom. s. [4]) Arch. Plzeuský. [5]) Rel. tab. I. 366.

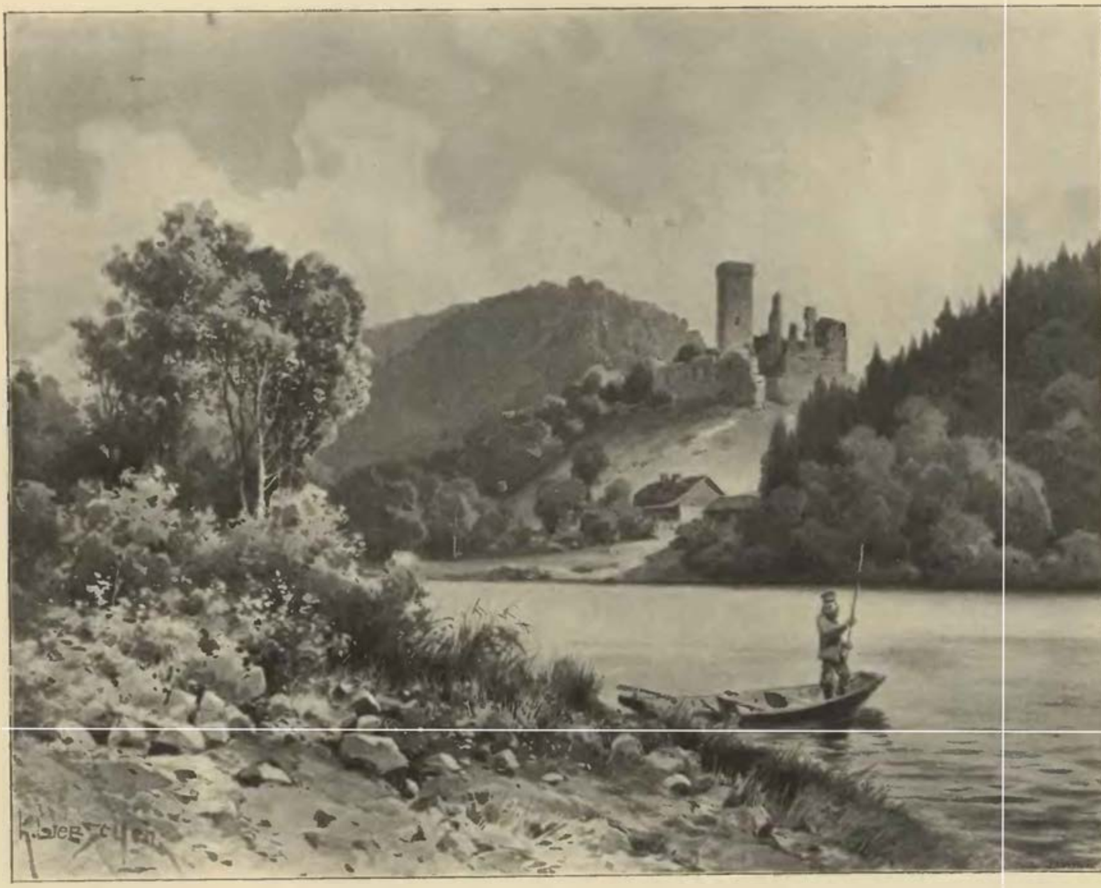

Velká věž na Libšteině.

Vojtěch dostal vesnice v Litoměřicku a Slansku, které otci jeho po rozdílu zůstaly. Mezi ostatní tři děleno panství Libšteinské. Ve společnosti ponechány plac na předhradí s branami, pivovárem, sladovnou, spilkou, pekárnou, jistebkou, kůlnou, kovárnou, věže dvě při maštalích a třetí při sladovně, kaple i s těmi věcmi, co v ní jest, vazba pod mostnicí, kde se vězňové chovali, voda, která se na zámek po rourách vedla, brány, mosty, stupně na zámek, kamenné a dřevěné. Stará bašta ponechána tomu, kdo by ji chtěl stavěti. Také všechny lesy blíže hradu ponechány ve společnosti. Kryštof dostal za díl velkou věž a dům při ní a v něm velkou světnici proti kapli, kuchyně, sklepy rozmanité (také jeden, v němž se chovaly pálené vody, pokoje proti paláci, na předhradí prostřední konici, tvrz pustou Rovný a vesnice při Zbirohu.[1]) Bohuše měl také třetí díl, zejména dům nad mostnicí, pokoje na pavlačích okolo zámku, komory, pivnici, sklep, parkán u mostnice, světničku, ve které Václav bydlíval (u téhož parkánu), a baštu za touž světničkou (na pláně č. 6), na předhradí velkou konici starou a stavení nad ní, Novou baštu nad

[1]) DZ. 45. E 29 – F 3.

zámkem, dvůr Žikov a vesnice.[1]) Václavovi dostal se palác se všemi pokoji, sklepem, v němž byla studnice, na předhradí menší konice a k tomu Liblín a vesnice.[2]) Díly ty rozebrány teprve za rok. Poněvadž totiž Václav, nemaje rozumu, dílu svého vzíti a opatrovati nemohl, učiněna dne 22. března r. 1544 smlouva mezi bratřími, aby díl ten vybrán byl pány, od soudu zemského vydanými, pak aby Vojtěch ten díl na čtyři díly rozdělil, Bohuše a Kryštof aby dostali po jednom, ostatní aby zůstali při Vojtěchovi, protože Václav při něm ostati měl. Kryštof a Bohuslav zavázali se na vychování Václavovo ročně po 10 kopách vydávati. K rozdílu tomuto došlo dne 1. září. Při tom palác napříč a nadél rozdělen a vesnice též.[3])

Libštein od západu.

Kryštof, jak se zdá, nějaký čas na Libšteině bydlel, ale založiv si před r. 1559 dvůr v Biskoupkách vystavěl při něm tvrz.[4]) Ještě r. 1562 psal se pánem na Libšteině a r. 1573 prodal Biskoupky s vesnicemi k panství Zbirožskému.[5]) Zůstal mu tedy díl hradu s krčmou pustou a části tří vesnic. Když asi r. 1576 zemřel, tuť Jan Kryštof, synovec jeho, se v ten díl uvázal, protože mu n. Kryštof 383 kopy dlužen zůstal.[6])

Bohuše neb Bohuslav (později Jiří Bohuše) dal s osadníky r. 1553 zvon do Čivic uliti a vypůjčil si (1569) 1578 kop od *Floryana Gryspeka z Gryspachu.* Nemoha mu jich zaplatiti prodal mu r. 1571 skrze splnomocněnce svého Jana z Valdšteina díl svůj zámku Libšteina i se všemi vesnicemi k němu náležitými.[7]) Floryan držel ten díl do své smrti a po něm se dostal jeho synům. Tito se r. 1588 rozdělili, ale zase spolčili tak, že sice každý svůj díl držel, ale samostatně s ním nakládati nesměl. Libštein se dostal

[1]) DZ. 45. F 6, 26—28. [2]) Patrné z pozdějšího. [3]) DZ. 45. F 3, 28. [4]) DZ. 13. E 24. [5]) Reg. k. s. DZ. 62. D 4. [6]) DZ. 45. G 4. [7]) DZ. 60. M 4, 88. G 2.

Vratislavovi, jenž však na něm nebydlel, nýbrž při dvoru Žikově. Odtud se tento statek (zvláště později) Žikovským nazýval. Ale Vratislav brzo zemřel, a statku toho se ujal *Jan Jiří Gryspek*, který jej r. 1592 *Václavovi nejstaršímu Bechyni z Lažan* prodal.[1]) Prodej ten se stal proti rodinnému řádu, a proto mu od ostatních Gryspeků místa nedáno. Když Jan Jiří r. 1599 zemřel, dostal se Žikov s dílem Libšteina Gryspekům Kaceřovským a okolo r. 1615 sloučen s dílem Liblínským týchž pánův.

Kdežto dějiny tohoto dílu jsou tak jasné, že aspoň posloupnost držitelů poznati lze, není to tak patrné s tím dílem, který v 17. století ke Zbirovskému panství náležel. Zdá se, že to byl díl n. Kryštofův, který většinu svého statku ke Zbirohu prodal (1573). Snad jej prodal Jan Kryštof (1576) Ladislavovi z Lobkovic. Jisto jest, že r. 1608 císař Rudolf dluh zapisoval a do zápisu položil „zámek Libštein, k panství Zbirovskému náležející".[2]) Ten díl zůstal při Zbirohu až do r. 1639.

Vojtěch z Valdšteina, jak se zdá, na Libšteině nebydlíval, vystavěv si před r. 1555 tvrz v Liblíně.[3]) A poněvadž bratr jeho Kryštof potom na Biskoupkách bydlel, hrad záhy opustl. Vojtěch zemřel r. 1562 zůstaviv syny *Jana* Kryštofa, Jana *Šebestiana* a Jana *Vojtěcha*.[4]) Roku 1567 oddělil se od nich Šebestian vzav za díl vesnice v Litoměřicku, jež byly prvotním dílem otce jich Vojtěcha. Ostatní rozdělili se r. 1568.[5]) Jan Vojtěch dostal za díl nový dům v Liblíně (snad ještě od otce postavený) s velkou světnicí, s výstupkem, se všemi pokoji a polovici dvora. Jan Kryštof obdržel v Liblíně dům starý, dolejší, díl na zámku Libšteině a půl dvora. Společnými zůstaly pivovár a mlýn. Každý obdržel část Buesil a Mostišt. Jan Kryštof svůj díl dlouho nedržel; než tři neděle minuly, prodal jej *Eleně Myškové z Bukova*;[6]) za to však nabyl dílu Libšteina (1576), který někdy Kryštofovi patříval. Roku 1579 postoupil Jan Vojtěch dílu svého v Liblíně *Václavovi Myškovi ze Žlimic*.[7]) Tento obdržel také dědictvím díl ten, který Eléna držela. Po její smrti totiž spadl týž statek na dotčeného Václava a strýce jeho Jana Kryštofa, a když se r. 1590 dělili, dostala se tvrz Liblín a třetí díl zámku pustého Libšteina Václavovi.[8]) Když pak Václav r. 1599 dne 20. června zemřel, ujal ten díl Jan Kryštof a prodal jej několik nedel po tom *Anně Gryspekové z Drahenic* na Kaceřově.[9]) Když paní tato zemřela, přišel statek Liblínský na syny její *Jana Václava*, *Mikuláše* a *Albrechta Ferdinanda* a *Annu Alžbětu* vdanou *Chotkovou*, dceru. Tato byla již r. 1615 mrtva a proto Gryspekové dědicům 1500 kop míšeňských vyplatili.[10]) Protože se Mikuláš r. 1617 pánem na Libšteině nazývá,[11]) lze z toho souditi, že obdržel díly Gryspekův na Libšteině s Liblínem za díl. Jak se zdá, zemřel Mikuláš nedlouho po tom, a statek jeho spadl na bratří, kteří do r. 1620 bez dědiců pomřeli. Všechen jejich statek spadl proto na Blažeje, nejmladšího syna Floryanova, a Floryana a Jana Jaroslava z pošlosti Rožmitálské. Blažej nestoje o dědictví, ponechal Libštein a Liblín strýcům svým a spokojil se penězi, jež mu zaplatiti slíbili.[12])

Po Bělohorské bitvě ujednání tomuto místa nedáno, poněvadž Jan Václav pokládán za hlavního rebela a všecko jeho jmění zabráno. Liblín s Žikovem a Strýčkovem postoupen (1622) však jen k užívání Judytě, vdově po něm, na místě peněz, které na těch statcích pojištěné měla. Tato provdavši se potom za *Petra Jiřího Přichovského z Přichovic* postoupila mu těchto statků, poněvadž jako podobojí nesměla jich sama držeti. Ale r. 1638 opět od komory ujaty a rozprodány.[13])

Když komora Liblín ujala, byl tu dvůr se skrovným ovčínem. Při dvoře stávala tvrz od zpodku z kamene a potom ode dřeva vystavěná, velice sešlá, a z pivováru stály jen zdi.[14]) Statek ten se Žikovem koupil *Benjamin Fruvein z Podolí*, kr. rada a místosudí, r. 1639.[15]) Týž nemoha sám na tom statku hospodařiti prodal jej r. 1641 své druhé manželce *Anně Alžbětě* roz. *z Kolkreitu*. Když pak zemřel, vdala se tato po druhé za rytíře *Rena*. V l. 1649—1673 měla dlouhá jednání s komorou o některé části svého statku. Když totiž Liblín r. 1639 prodáván, přiražen k němu díl zámku pustého Libšteina, který k panství Zbirovskému náležel, jakož i některé blízké dědiny, jichž se komora zase ujímala.[16]) Ovdověvši tato paní zase prodala Liblín (1675) *Janovi Kryštofovi ze Štampachu* a jeho manželce.[17]) V 18. století byl Liblín dlouhou dobu v držení Ledeburův a v 19. století Wurmbrandův. Nynější zámek založen na místě tvrze teprve v 18. století.

---

[1]) Reg. kom. s. svědomí. [2]) DZ. 94. A 29. [3]) Reg. k. s. [4]) DZ. 14. K 19. [5]) DZ. 58. R 16–21. [6]) DZ. 16. G 26. [7]) DZ. 89 H 6. Viz Jireček, Ruk. I. 355. [8]) DZ. 167. G 29. [9]) DZ. 175. J 9. [10]) DZ. 189. K 18. [11]) Arch. gub. [12]) DZ. 192. H 15. [13]) Bílkovy Děje konf. [14]) Arch. gub. [15]) DZ. 301. C 30. [16]) Arch. gub. [17]) DZ. 391. Q 8

TVRZE V OKOLÍ LIBŠTEINA.

LHOTKA.

Nedaleko kostelní vsi Čivic jest niva řečená Na Lhotce. Zde se spatřuje tvrziště s příkopem Na tvrzi seděl v l 1402 až 1417 *Jiřink z Čivic*, jenž byl spolupatronem kostela v Čivicích.[1]) Roku 1543 připomíná se jako příslušenství Libšteina poplužl od tvrze pusté. jež vzdělával sedlák z Čivic, a ves pustá Lhotka O rolích na Lhotkách se ještě r. 1639 mluví.[2])

SVINNÁ

Ve vsi Svinné jest zámek, který stavěl hrabě Wurmbrand, ale nežli jej dostavěl, prodal statek. Bývalá tvrz neb stavení, které z ní vzniklo, nachází se o několik kroků níže, než nynější zámek. Svinná bývala rozdělena na drobné statky. Již r. 1355 připomínají se držitelé *Jan Koze* a *Jan z Mostišti* [3]) Jeden z těch Janův zůstavil syny *Litohněva* († r 1363), *Bozděcha*, *Buška z Mostiště*, *Jana* a *Onše ze Hřešihlav*, kteří se r. 1363 připomínají. Bozděch koupil r. 1370 dvůr kmecí od Svojše ze Svinné, t. r dvůr kmecí ve Hlinci a držel Svinnou s Mostištěm ještě r. 1379.[4]) Vedle něho seděli tu *Přech ze Zlovědic*, od něhož Bozděch (1370) dvůr kmecí koupil, a *Jaroslav* [5]) Z dotčených bratří pocházeli r. 1398, jak se zdá, *Petr* ze Svinné seděním v Hlohovicích a *Jan* z Mostiště, bratří, a *Bušek* a *Vácslav*, též bratří.[6]) Tito čtyři poslední měli na štítě tři kuličky. Jich potomek byl r. 1421 Rous ze Svinné a pozdější vladyky ze Hřešihlav.

Na Svinné seděl r. 1400 *Jan*, jenž byl r. 1411 purkrabím na Krašově.[7]) Okolo r. 1446 žil *Jan Pracek ze Svinné*, jenž zemřel před r 1456, zůstaviv syny *Jana*, *Kunše* a *Slajbora*, Jan se připomíná do r. 1470 a Slajbor žil ještě r. 1503.[8]) Poslední z této rodiny byl *Jan* Slajbor, jenž byl r. 1522 již mrtev. Již několik let před tím zdědili Svinnou Burjan z Vahanče, Lvík z Řeneč a Hynek Šic z Drahenic; ti prodali před r. 1519 ve Svinném tvrz s vesnicemi *Petrovi Levhartovi z Vydžina*.[9]) Tento zemřel r. 1545, odkázav Svinnou do živnosti manželce Elišce ze Hřešihlav a pak ji měla děditi dcera Johanka vdaná za *Petra Žďárského z Chrastu*. Eliška zemřela r. 1555 [10]) a dcera její Johanka po smrti mužově a syna byla pod opatrováním Doroty, dcery své, a Burjana z Běšin, manžela jejího, ana zdravého rozumu neměla. Asi r 1573 zemřela Dorota a některý rok potom Burjan, tak že Svinnou zdědili synové jich *Jan* a *Petr*.[11]) Roku 1577 drželi ji společně, r. 1584 Petr sám a věnoval na ní Kateřině z Chuděnic manželce [12]) Týž žil ještě okolo r. 1603 ale r. 1609 drželi synové jeho *Petr Levhart* a *Vácslav Jindřich* po něm Svinnou a po Janovi, strýci, Hřešihlavy [13]) Petr Levhart dostal Svinnou za díl, ale zemřel r. 1626 bez dědicův mužského pohlaví, tak že statek jeho se dostal bratru Vácslavovi.[1]) Když i tento zemřel, děleny oba statky Svinná a Hřešihlavy mezi *Sibylu Dýmovou z Běšin*, sestru jeho, a Saloménu a Lidmilu, dcery n. Kateřiny Čemínové z Běšin, tušim druhé sestry. Ona dostala Svinnou, tyto Hřešihlavy.[2]) Sibyla prodala Svinnou r. 1650 *Alžbětě Baulerové z Hornfelsu*.[3]) Baulerové seděli na Svinné do 18. století.

HŘEŠIHLAVY.

Ve vsi Hřešihlavech (neb Řešihlavech) připomíná se tvrz sice teprve v 17. století, ale je možná, že tu již dříve stávala. Ves bývala ve 14 století rozdělena; část drželi vladyky ze Svinné a od nich pocházeli r. 1363 *Jan* a *Oneš ze Hřešihlav*.[4]) Na jiné části seděl v l. 1379—1404 *Mikuláš Osovec*.[5]) Z vladyk ze Svinné pocházel také *Rous ze Svinné* aneb *ze Řešihlav*, jenž byl r. 1425 hejtmanem na Hrádku,[6]) r. 1432 velel posádce na Karlšteině, v l. 1421—1436 obdržel zápisy na duchovní zboží a od r. 1443 až do r. 1448 byl místopurkrabím na Karlšteině.[7]) Zemřel nedlouho potom Roku 1454 připomínají se *Rous* a *Bušek ze Hřešihlav* tušim jeho synové.[8]) Bušek připomíná se již od r. 1451 jako válečník; s Lucií z Hodusic vyženil Plzenskou rychtu, kterou r 1461 prodal a ještě r. 1466 byl v přátelství s Plzenskou obcí.[9]) *Jan Stříbrný*, snad syn aneb synovec jeho, připomíná se od r. 1465.[10]) Jeho nástupce *Mikuláš Stříbrný* zapsal r. 1492 dvůr a ves Hřešihlavy s vesnicemi manželce Johance z Horšic a dceři Elišce.[11]) Tato vdala se za Petra Levharta z Vydžina, držitele Svinné, a tak se stalo, že Hřešihlavy měly společné držitele se Svinnou až do rozdělení Jana a Petra bratří Běšinův. *Jan z Běšin* byl pánem na Hřešihlavech již r. 1589 a naposled r. 1603;[12]) r. 1609 patřily Hřešihlavy synům Petrovým. Jak potom opět odděleny, již vypravováno v dějinách Svinné. Po dělení r 1648 ujala Hřešihlavy *Saloména Běšinova z Chuděnic* a po její smrti pro dluhy prodány (1653) *Adamovi Protivovi Běšínovi z Běšin*, manželu zemřelé.[13]) Tento tu dlouho hospodařil a po jeho smrti ujal je (1693) syn *Jan Tobiáš*.[14]) Tento prodal Hřešihlavy r. 1706.[15])

ÚNĚTICE.

Ve vsi Úněticích pod Vildšteinem spatřuje se tvrziště v zahradě hostince.[16]) Podle berního rejstříku z r. 1379 seděli zemané Volfart. Bořita a Pešek Javor v Úněticích, ale kdo z nich tvrz držel, není známo. Roku 1410 jest řeč o platu, který ze vsi vydáván byl ke kostelu Pražskému.[17])

---

[1]) Lib conf. [2]) Arch. gub. [3]) Arch gub. [4]) Arch. Plzenský berně. [5]) Arch. Plzenský. Po Jaroslavovi zůstala vdova Kateřina řečená Kalina († j. 1407; DD. 14, f. 160). [6]) Arch. gub. [7]) Lib. conf., DD. 15, f. 227. [8]) Arch. Plz. a bibl. Praž. [9]) DZ 5. H 28, reg. kom. s. [10]) Reg. kom. soudu. [11]) DZm. 148. C 4 234. B 8, reg. k. s. [12]) DZ. 22. G 13. [13]) VUSp. 1898 I 61, DZ. 181. K 20.

---

[1]) Bílek. konf. 22. [2]) DZ. 70. A 1, 306. F 11. [3]) DZ. 306. F 28. [4]) Arch. Plzenský. [5]) Berna, DD. 18, f. 142. [6]) Arch. č. III. 254. [7]) Bartošek, arch. č. I. 541, II. 460. DD. 61. [8]) DD. 16, f. 101. [9]) Arch. Drážďan., Plzenský, arch. č. IV. 126. [10]) DD. 16, f. 233, arch. Třebonský. [11]) DZ. 249. D 2. [12]) Titulář, VUSp. 1898 I. 59. [13]) DZ. 308. K 11. [14]) DZ. 479 D 3. [15]) Pozdější držitelé v Sommrově topogr. na str. 329. [16]) Dodatek ke str. 220 dílu IX. [17]) Rel. tab. II. 72, arch. kapitul.

HAUNŠTEIN HRAD.

Starý hrad Haunštein, hodinu cesty od štace Varty vzdálený, až do r. 1878 zachoval svou starožitnou způsobu, jak se za několik století znenáhla vyvíjela.[1]) Hrad byl založen na vysokém ostrohu, jehož jižní konec jako stěna spadal; zde stával palác. Z údolí vine se cesta až ku bráně, která s vedlejším stavením teprve v 19. století založena byla. Odtud se vkročí do dvora, který nemá velké prostory a na všech stranách staveními je zavřen. Na východní straně býval úřední dům, také v novější době vystavěný, a k severní straně stával bývalý pivovár. Palác býval starodávného díla. Nejstarší a nejznamenitější částí byla velká věž do kruhu založená, která postavena byla na západní straně na skalisku. V její západní části, do níž vchod teprve okolo roku 1800 proražen, bývalo vězení. Věž mívala vysoký, končitý a svému slohu přiměřený krov, který v první polovici 19. století snesen a pouhým cimbuřím nahrazen. Při přestavování r. 1878 některé zdi paláce ponechány, ale jižní strana znova vyzdvižena v moderním „normanském“ slohu, čímž dosavadní nevelký palác v prostranný zámek přetvořen. Také ostatní stavení obdržela novou způsobu. Nad touto částí vypíná se hradiště k východu ještě výše, a zde stávalo samostatné opevnění čili hrádek, kterému se v starých pamětech Svrchní hrad říká. Na témž místě stojí kaple r. 1851 vystavěná.

Haunštein povstal nejdříve ku konci 13. stol. na malém statku, který s klášterstvím Doksanským a Postoloprtským a panstvím Egrberským mezoval. Jeho prvním držitelem a snad zakladatelem byl (okolo r. 1320) *Mikuláš Vinkler*, ale prodal jej pak *klášteru Doksanskému*. Král Jan chtěje Haunštein pro korunu míti, koupil jej od kláštera i s Velechovem (1336) a za to mu dal statky blízko od kláštera ležící a nádavkem ještě peníze dostal.[2]) K tomuto skrovnému statku vyměnil si císař Karel r. 1357 devět vesnic blízkých, které posud k proboštství kláštera Postoloprtského ve Voči náležely, dav za ně klášteru statek Libočanský.[3])

Karel prodal Haunštein *Jetřichovi z Portic*, synovci Jetřicha biskupa Mindenského a probošta Vyšehradského, jenž mu bezpochyby na to peníze dal; neboť předek jich byl prostý soukenník ve Stendalu. Roku 1360 povýšil císař Jetřicha mladšího do stavu panského a dal mu erb; nedlouho potom udělil mu Haunštein v léno ušlechtilé a vyňal jej z práva manského soudu Loketského.[4])

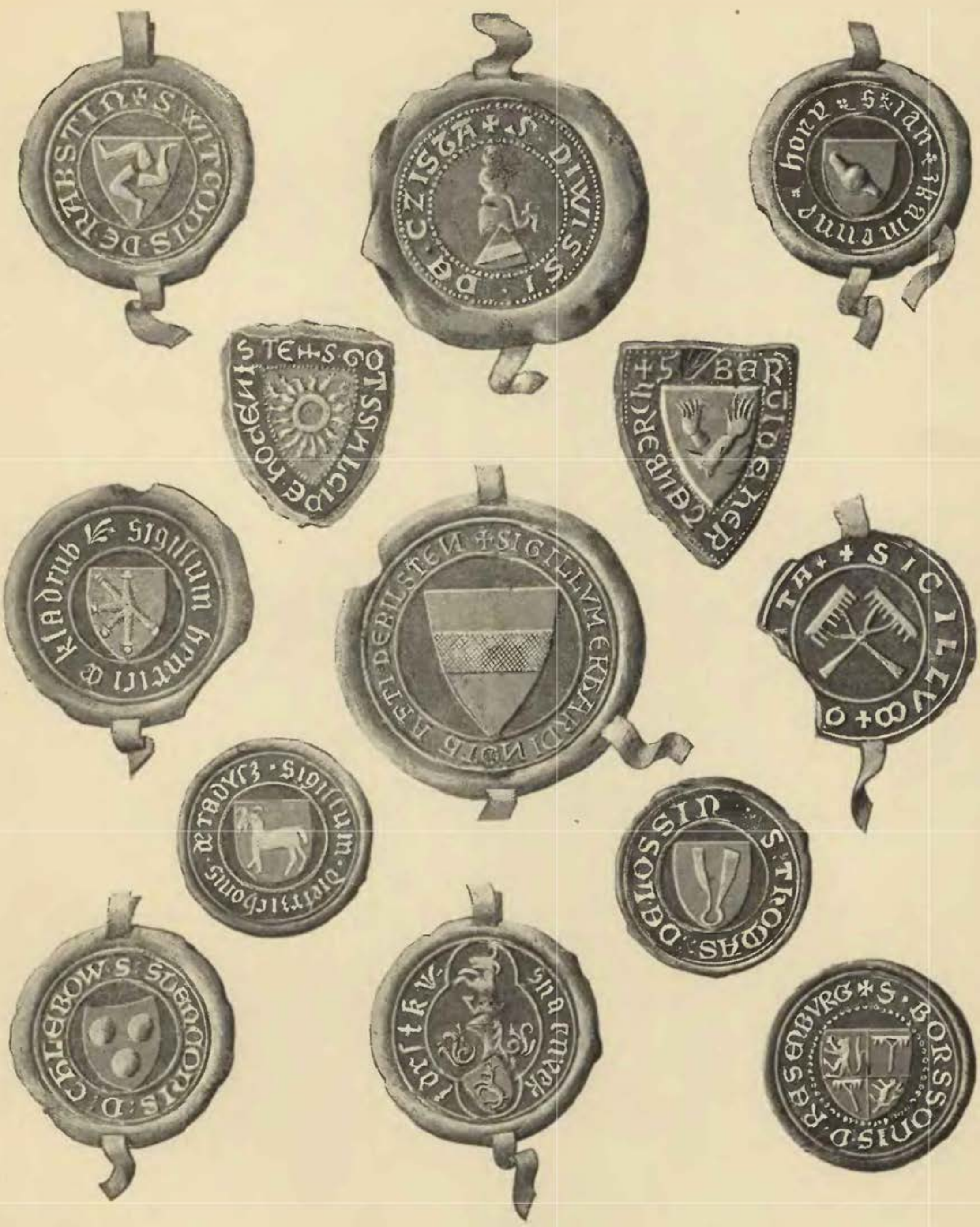
Jak dlouho Jetřich hrad Haunštein držel, není známo. Král Václav měl jej zase ve svém přímém držení a r. 1395 faráře do Voče podával. Učinil tu purkrabím *Zikmunda z Vilémova*, který se r. 1406 s bratrem Ondřejem Paldrau jako patron kostela Velechovského a r. 1411 jako hejtman na Haunšteině připomíná.[5])

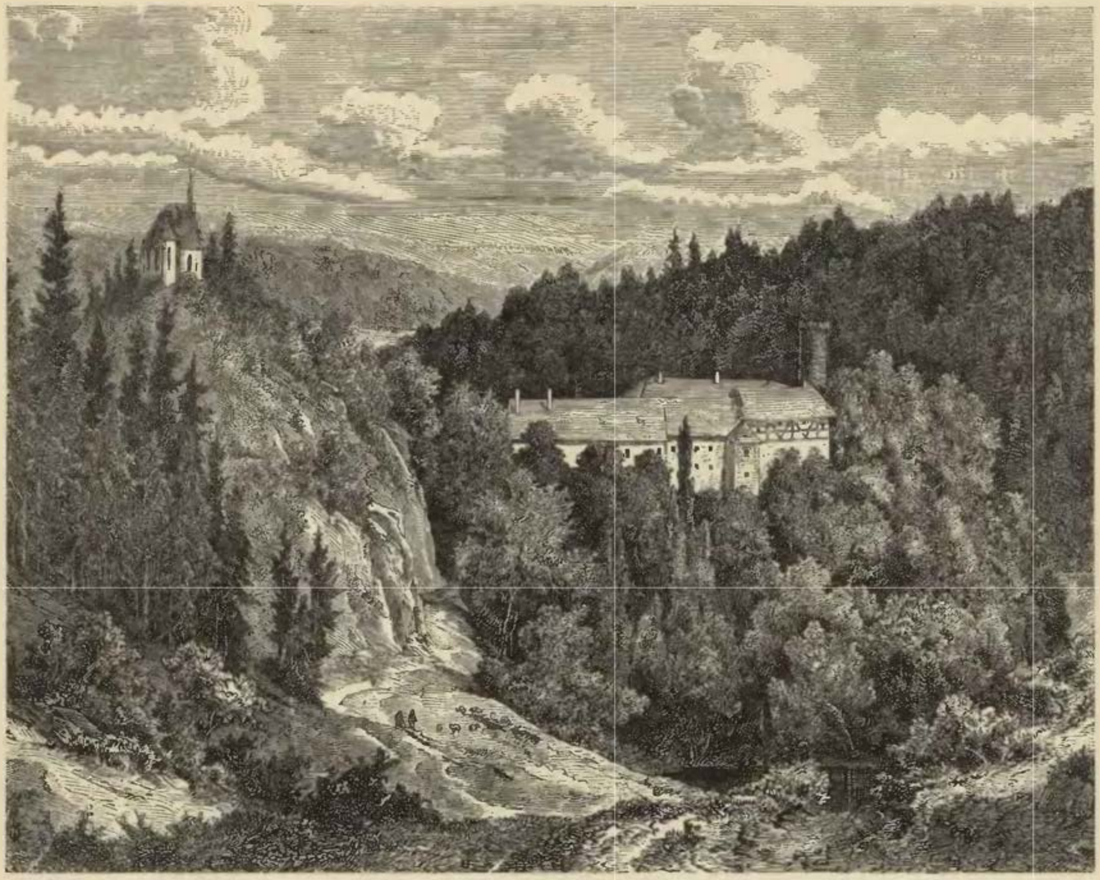
[1]) Pomůckou: Bernau Album I. 299. [2]) Rel. tab. I. 406. Regesta IV. 411. [3]) Archiv c. k. dvorský. [4]) Viz Pam. arch. X. 716. [5]) Lib. confirm.

Haunštein.

Pečeti staročeských rodin usedlých na Loketsku a Plzensku.

Hrad Haunštein.

Že v též hodnosti následoval *Hynce Kafunk*, lze souditi odtud, že týž r. 1412 faráře podával. Nástupce jeho *Bušek z Tachlovic* (1416, 1417) byl sice purkrabí, ale měl při tom Haunštein v zástavě.[1]) Král Zikmund zapsal hrad Haunštein *Štěpánovi Kobrshanovi harnušmistrovi* a manželce jeho Markétě ve 200 kopách, ale později (1422) připsal mu na něm tolikéž.[2]) Ač Štěpán se stranou Zikmundovou držel, přece se choval obojetně, kde toho zisk jeho vyžadoval. Tak ku př. (snad r. 1429) sloužil Jakoubkovi z Vřesovic, když tento do zdejší krajiny vtrhl, a dal mu svoje drábv, aby ho po neznámých cestách vodili. Nejvíce škody tím utrpěl Vilém ze Šumburka, jak shledati lze z pozdějšího jeho žalobního listu.[3]) Král Zikmund proto rád povolil r. 1431 Vilémovi z Doupova, aby hrad Haunštein od Štěpána vyplatil, a připsal mu na něm 200 kop za škody,[4]) ale Štěpán mu ho nepřál, nýbrž postoupil jej *Vilémovi z Ilburka* a odstěhoval se do Chbě. Vilém seděl tu ještě r. 1437, kdež odtud Sasům opověděl, ale téhož roku vzdal Haunštein *Jindřichovi z Vejdy*.[5]) Tento pocházel z rodu Rousů z Plavna, přiznal se r. 1449 k jednotě Strakonické a před komisí k tomu zřízenou ukazoval r. 1454 zápisy své na Haunštein.[6]) Kdo potom Haunštein držel, není nám známo.

Roku 1470 byl tu pánem *Hylbrant Satanéř z Drahovic*, což viděti jest z listu jeho a povolení daného k prodeji dvou niv obci Žatecké.[7]) Synové jeho *Oldřich* a *Vácslav* drželi Haunštein jako zápisné zboží, ale k jich prosbě jim král Vladislav (1497) týž statek i s Hymlšteinem v dědičné manství udělil.[8]) Nedávno před tím se oba rozdělili. Oldřich dostal za díl hrad Haunštein svrchnější s vesnicemi a hrad Hymlštein a Vácslav hrad Haunštein (tedy bez okolí kaple) též s vesnicemi. Ačkoliv oboje bylo manstvím, buď se promlčelo, aneb se dědičnému manství tak rozumělo, jako zpupnému zboží. Oldřich aspoň tomu tak rozuměl.[9]) Roku 1515 byli oba bratří mrtvi. Po Oldřichovi zůstali synové *Jan* a *Ondřej*, po Vácslavovi

[1]) Lib. conf [2]) DD. II. 152, arch. č. II. 719. [3]) Palacký, Urk. Beitr. II. 289. [4]) Arch. č. I 542. [5]) DD. III. 119. [6]) Arch. č. II 179, III. 541. [7]) Kopiář Žatecký. [8]) DZ. 6. B 16. [9]) Bernau na str. 305.

Bedřich, Zikmund Kryštof, Pavel, Felix a *Cyril.*[1]) Asi tehda byl díl Vácslavův v zástavě. Držel jej v l. 1523 a 1525 *Alexander* hrabě *z Leisneku.*[2]) Zdali jej vyplatili či nic, není známo. Jisto jest, že r. 1528 obojí bratří své díly prodali, napřed Oldřichovi, pak Vácslavovi synové. Kupcem byl *Jindšich Šlik z Holiče.*[3])

Jindřich zemřel ještě téhož roku zůstaviv syny *Kašpara* a *Jindřicha*, kteří r. 1530 majestát na hory kovové na panství Haunšteinském obdrželi.[4])

Když se r. 1544 dělili, obdržel Kašpar za díl vše to, co měl někdy Oldřich Sataneř, a ostatek se dostal Jindřichovi. Jindřich převedl potom svůj díl na Kašpara, jenž se r. 1547 proti králi Ferdinandovi provinil a proto z pokuty panství Haunšteinské v manství uvedl. Kromě toho byl do r. 1549 na závazku, aby z Haunšteina nevycházel, a teprve téhož roku úleva mu učiněna, aby se na panství venku do západu slunce zdržovati mohl.[5])

Kašpar žil ještě r. 1566[6]) a zemřel některý rok potom. Synové jeho *Bedřich, Jindřich* a *Prokop* vyprosili si u císaře Maximiliana, že jim r. 1574 panství jich Haunšteinské z manství propustil.[7])

Prokop zemřel před r. 1604 svoboden, Bedřich stal se skrze manželku svou pánem na Plané a Jindřichovi zůstal Haunštein. Když před r. 1587 zemřel, dědil jej po něm syn *Kašpar* nezletilý, jehož poručníkem byl strýc Bedřich. Týž prodal r. 1587 několik vesnic na svedení závad. Roku 1606 měl již Kašpar svá léta a r. 1640 manželce *Alžbětě Šlikové* roz. *z Donína* na Haunšteině věnoval.[8]) Téže manželce prodal r. 1616 statek Haunšteinský, an měl také Planou a Kočov, zděděné po strýci Bedřichovi.[9]) Po bitvě Bělohorské ujel Kašpar ze země, a to jen na snažnou prosbu manželky své, která strachovala se lidu Polského drancujícího. Proto všechny statky jich zabrány, ale když nevinu prokázali (1623), zase navráceny.[10])

Alžběta přečkavši manžela († 1624) zůstala na Haunšteině až do r. 1628. Jsouc víry pod obojí nechtěla přestoupiti a proto se odebrala do Annaberku. Haunštein prodala r. 1628 *Jindřichovi Šlikovi*, ale že neplatil, přišla r. 1631 se Sasy do země a v Haunštein se uvázala. Brala něco užitků z něho, což trvalo až do odchodu Sasů. Švédové, když sem r. 1642 přišli, okolí poplenili. Potom Jindřich Šlik[11]) život svůj plný činnosti vojenské r. 1650 dne 5. ledna dokončil. Jediný jeho syn *František Arnošt* byl tehda novicem Kartouzských v Lovanech; proto měla statky děditi sestra jeho, ale František po smrti otcově si to rozmyslil, z kláštera vystoupil a v četné statky otcovské se uvázal. Aby uspokojil jezovity, jimž otec jeho mnoho peněz zapsal, prodal Haunštein r. 1663 *Juliovi Jindřichovi knížeti Saskému.*[12]) Od té doby měl Haunštein společné držitele s Ostrovem, a to trvalo až do r. 1811. Od r. 1839 jest v držení hrabat *Buquoy*.

[1]) DD. 62. str. 387. [2]) Reg. k. s. [3]) DZ. 3. G 5 a 6. B 17. [4]) Rukopis Roudnický. [5]) Arch. Svatovácslavský. [6]) Arch. mus. [7]) DD. 52. D 17. [8]) DZ. 133. C 16, 135. F 7. [9]) DZ. 189. M 16. [10]) Bílek, konf. 605. [11]) Životopis jeho v Bernauově Album na str. 309. [12]) DZ. 314. H 10.

Tvrze v okolí Haunšteina.

Město *Kupferberk* bylo ještě r. 1449 a 1466 hora pouhá, která patřila k Šumburku a Funkšteinu a s ním k Peršteinu přikoupena. (DD. 61, str. 485.) Později patřila hora k Novému Šumburku.

Okolo r. 1520 založil tu *Hanuš z Fictum* městečko, jež po odprodání Šumburka samostatným statkem se stalo. Hanuš držel jen polovici městečka; druhou polovici měli Šlikové, od nichž dostala r. 1544 a 1556 svobody. Hanuš zemřel před r. 1566, zůstaviv manželku Voršilu Pluhovnu a syny Volfa, Jetřicha a Kašpara (DZ. 88. A 30), kteří sice r. 1577 polovici svou na dvě léta zastavili. (DZ 63. L 2, 89. H 9.) Od těch dob se tu také tvrz vyskytuje a Kašpar obdržev r. 1587 statek ten na svůj díl, prodal jej r. 1597 *Kryštofovi z Taubenreitu*, mincmistru na Jáchymově. (DZ. 69. B 12, 176. K 15.) Tento zemřel buď na konci r. 1606 neb počátku r. 1607, odkázav statek manželce Voršile z Cetlperka (DZ. 133. G 14.) Tato vdavši se po druhé prodala r. 1628 statek Kupferberk *Jindřichovi Šlikovi z Holiče* (DZ. 309. M 14), jenž jej k Haunšteinu připojil. Později se dostal k Ostrovu a od r. 1811 zase patřil k Haunšteinu.

U vsi Venky neb Vonky spatřují se v hlubokém údolí zbytky malého hradu. (Bernau, Gesch. von Hauenstein 35.) Domníváme se, že tu stál hrad řečený *Funkštein*. Okolí jeho patřívalo k Novému Šumburku. Když tento Vilém ze Šumburka r. 1449 prodával, zůstavil si kromě jiného zboží ves Steingryn s horou Kupferberkem. (DD. 61. str. 366). A protože se toto zboží jako příslušenství Funkšteina připomíná, zdá se, že Vilém hrad ten stavěti začal a možná ani pořádně nedostavěl. Vilém totiž byl již r. 1450 mrtev. (Arch. č. II. 268.)

O dějinách hradu tohoto jest nám velmi málo známo; o držitelích jeho spíše nás nějaká zpráva docházi. Vilémovi synové *Frydrych* a *Jan* neměli jiných zboží leč Funkštein samotný; neboť Vojerce (Hoierswerda) v Lužici byl otci jich Vilémovi kníže Saský Frydrych odňal. Za tou příčinou pohnal Jan teprv r. 1488 Otíka ze Studeněvsi z toho, že někdy Jindřich, otec pohnaného, byl Vojerec knížeti postoupil a peníze zaň vzal a potom druhý zámek zlezl. (Rel. tab. I. 182.) R. 1465 obdrželi bratří od krále Jiřího povolení, aby mohli prodati zboží jich manské Funkšteinské. Vedle toho povolení vložili ve dsky dvorské *Frydrychovi ze Šumburka* a *z Peršteina* »vše právo své, což jim náleží po n. Vilémovi, otci svém, totiž hrad Funkštein pustý a vsi, jež k hradu Peršteinu přísluší: Vartu ves. Štaingryn ves s horou řeč. Kupsperg, v Tušemicích 2 dvory, v Pruneřově c. t. m., Niklsdorf a Cibuše vsi. (DD. 61. str. 485.) Trhem tímto dostalo se celé nadřečené zboží ke hradu Peršteinskému a s ním k panství Šumburskému. V 16. století připomíná se ještě les Finkenštein. (DZ. 61. M 2— o.)

Tachov r. 1738.

TACHOV HRAD.

Město Tachov má podnes způsobu starožitného města pomezného. Rozkládá se na úpatí a boku výšiny, tak že není v něm kouska rovné země; dno, na kterém město stojí, spadá valně k řece Mži. Doposud jest celé město hrazené pevnou hradbou, od kusu ke kusu pevnými věžemi sesílenou. Tachovští totiž nenásledovali příkladu jiných měst, v nichž svévolně a zbytečně brány, věže a hradby bořili, nýbrž památky dotčené udrželi. Ozdobou města jest starožitný kostel, uměle a úpravně vystavěný, se čtverhranatou věží, která všechna stavení městská vysoko převyšuje.

V jednom zavření s městem, jež mu bývalo podhradím a předhradím, byl hrad, královský palác, soudní stolice a sídlo purkrabě, na jehož místě stojí nynější zámek. Hradiště se zámkem jest na západní straně města, mezi Mží a rynkem u samé dolejší brány. Brána ta vedla zvenčí přímo ke hradu a skládala se, jak viděti na starém obraze r. 1738 malovaném (na radnici), napřed z průjezdu, z něhož zbyl ještě kousek klenutí brány, a z druhé brány, totiž vysoké věže, kterou za naší paměti zbořili.

Nynější zámek, z části ještě hradbou objatý, obsahuje v levo od hlavního vjezdu byt zámeckého správce, vedle toho maštale a kůlny na vozy, pod nimi (od zámku pod zemí) maštale, což vše jest obrostlé planým révím, zahradu zámeckou a stavení zámku. Zahrada povstala nasypáním země, rumu, zasypáním příkopů, rozkopáním valů. Tak ku př. po zboření velké věže použito na zasypání místa severně od zámku. Za letního času vysazují se do této zahrady pěkné a vzácné tropické byliny. Zámek jest zbytek bývalého hlavního stavení v hradě, které bylo čtverhranaté. Na ten čas zbylo z něho severní a východní křídlo. To stojí většinou ve starých zdech, které místy jsou velmi hrubé; jen k severnímu křídlu přistavěn jest v l. 1797—1799 nový přístavek (galerie). Úprava jest veskrze moderní. V zámku jsou obrazy předkův knížecího rodu Windischgrätz, nejstarší Pankráce r. 1525 narozeného a potomkův jeho až do 19. století. Také se tu spatřuje starý vlaský komín, kamna starožitná a pěkný nábytek.

Okolo hradiště jsou tarasy, jichž spodek je snad ze starých hradeb (zejména na západní straně) a že byly povýšeny v novější době, jest patrno. Na východní straně dělí zámek od města vysoká hradba, která jest zároveň tarasem pro zámek, tu vysoko nad městem položený, a mezi hradbou a městským okrškem jest blátivá ulička.

Ze starého inventáře z r. 1607 lze shledati, že na Tachovském zámku bývala tak zvaná *stará zemská světnice* o 6 oknech, v níž manové sedávali. Tehda tu zbyl starý velký stůl, almara a malá kancelář ze špatných prken. Kromě toho tu byla *velká tabulnice* (palác), při ní velká světnice a panský pokoj. Nad

tím byly fraucimor a jiné světnice. V dolních částech byly sklepy pro zásoby a vedle velké věže mučírna. Do města byla brána a vedle ní branka pro pěší, na níž bylo železné klepátko.

V místech nynějšího Tachova (kde je nyní Gänsbühl) stávala prvotně ves řečená Tachov, v níž Vladislav kníže r. 1115 popluží klášteru Kladrubskému daroval.[1]) Pod touto vsí založil kníže Soběslav v l. 1126—1131 hrad a dal mu jméno Tachov. Tento hrad zabíral prostranství nynějšího města okolo kostela.[2]) Skrze dědění nějakého úřadu dostal se Tachov v držení předkův pánů z Krasikova, kteří i Bor (1257) drželi. Král Přemysl II. odňal jim Tachov a zase ke komoře navrátil.[3]) Témuž králi bezpochyby děkuje Tachov své druhé založení. Zřídil tu pevnost podle římského způsobu, hrazené město s hradem. Protože pevnost ta měla chrániti pomezí, zřídil drahně statků manských, jichž držitelé byli povinni na zavolání vojenskou službu konati.[4]) Král, tuším, správu Tachova odevzdal *Albertovi ze Seeberka* takovým způsobem, že se po letech nevědělo, je-li tu pánem anebo správcem. Týž Albert měl r. 1288 při s klášterem Teplským o les při vzniku Teplé, a r. 1290 daroval klášteru Valdsaskému plat ve vsi Štokově.[5]) Ale r. 1297 když král zase Tachov míti měl, vzpíral se tomu Albrecht. Bylť pokořen a dobrotivý král odpustiv mu vinu povolil, aby před dvorským soudem dokázal, je-li Tachov zbožím jeho (manským) a jestli nedokáže, aby jej vrátil. Důkaz se neprovedl, a tak Albrecht dne 28. dubna Tachov vrátil a vyznal, že mu na něm nic nepatří.[6]) V držení Tachova nacházel se král nedlouho po tom, jistě však již v lednu r. 1298.[7])

Bašta na hradě Tachově.

Jak se zdá, zůstal Tachov v držení komory až do krále Jana. Tehda octl se v zástavním držení *Jindřicha z Lipého,* a král Jan, chtěl-li jej míti, musil jej vykoupiti. Dal zaň (1323) Vranov a Jevíčko na Moravě.[8]) Podací kostelní v Tachově daroval král roku 1329 křižovníkům,[9]) ale hned potom Tachov zastavil neznámému pánu. Markrabě Karel jej r. 1333 dosti nesnadně vyplatil, a zase ke komoře připojil.[10]) Od krále Jana obdrželi manové r. 1335 písemné vysazení svého manského soudu, kterému předsedal purkrabě. Neb ačkoliv právo to bylo starodávné, přece manové nemohli někdy pravomocnosti krajských a zemských soudův unikati, protože se obdarováním prokázati nemohli.[11]) Když se Karel IV. stal králem, hotovil se k boji o Říši s císařem Ludvíkem. Roku 1347 shromáždil vojsko, ale když s ním v říjnu k Tachovu přitáhl, dána mu zpráva, že císař zemřel.[12]) Týž král pojav r. 1349 Annu Falckou za manžkelu, věnoval jí na Tachově a Přimdě,[13]) potvrdil manům r. 1350 starobylá jich práva, a založil r. 1357 karmelitánům klášter v Tachově.[14]) Týž panovník tu přebýval nejednou na hradě, zejména v l. 1354—1367[15]) i r. 1378 nedlouho před svou smrtí.[16]) Městu Tachovu dal r. 1372 samostatné zřízení obecní a měšťanské a rozličné svobody. Protože Oldřich Valdauer Němec do Tachovského kraje zasahoval, rozkázal Karel Břeňkovi, Děpoltovi z Ryžemberka, a Buškovi z Vilhartic (1360), aby hranice vyšetřili a vytkli.[17]) Buškovi ze Švamberka zapsal r. 1365 důchod na městě Tachově a v lesích dvě hnízda jestřebí.[18])

Václav IV., jenž byl dobrý hospodář, Tachova nezastavil, a manům, měšťanům a sedlákům nastaly za něho pokojné časy. Ještě r. 1394 a 1395 byl tu *Sezema z Pušperka* purkrabí.[19]) Nedlouho po tom zastaven Tachov *Janovi ze Švamberka.* Týž se proto psal r. 1404 pánem a hejtmanem (hauptherr).[20]) Není známo, proč se králi protivil; snad se to stalo proto, že král zase Tachov míti chtěl. Jisto jest, že r. 1406

[1]) Reg. I. 90. Pomůcka: Stocklöw, Gesch. von Tachau. [2]) Fontes II. 205, 212. [3]) Fontes, III. 476. (Neplach) Tachov zaplatil. (Reg. II. 583.) [4]) Soud manský v Tachově nazývá se r. 1335 starodávnou zvyklostí. [5]) Reg. II. 618, 643. [6]) Reg. II. 583, 751, 983 Všechny ty listy jsou z r. 1297 a chybné jich datování způsobilo zmatky. (Stocklöw, str. 37—42.) [7]) Reg. II. 764. [8]) Reg III. 358. [9]) Reg. III. 624. [10]) Fontes, III 349. [11]) Reg. IV. 68. [12]) Fontes, IV. 515. [13]) Arch. c. k. dvorský. [14]) Fontes, IV. 520. [15]) Huber. [16]) Arch. Orlický. [17]) Arch. c. k. dvorský. [18]) Arch. č. I. 508. [19]) Rukopis kapitulní, DD. 14, str. 145. Lib. conf. [20]) DD. 15, f. 200.

Tachov od královských obležen[1]) a že jej hned potom *Bavor ze Švamberka* od Jana v 1200 kopách vyplatil. A protože Bavor Tachov králi navrátil, zapsal mu tento úrok na městě Stříbře.[2]) S událostmi vylíčenými souvisí, že Jan r. 1409 v Praze sťat.[3]) Nedlouho po r. 1406 dostal se Tachov v zápisné držení *Ilynka Hánovce ze Švamberka*. Poněvadž tento odsud škody činil, vyplatil král Tachov penězi, kteréž mu berní zemskou poskytnuty (1410 v říjnu) a řízení jeho svěřil Sulkovi, proboštu Chotěšovskému.[4])

Tachov byl odtud několik let v přímém držení králův. Roku 1418 byl tu purkrabí *Bohuslav Racka ze Sedliště*.[5]) Král Zikmund zapsal (1421, 3. ledna) Tachov dílem z nedostatku peněz, dílem pro obranu *Jindřichovi z Metelska* v 1500 kopách, k nimž r. 1424 1400 fl. připsal.[6]) Jindřich psal se odtud purkrabí na Tachově. Právě v tu dobu ležel Žižka s vojskem svým v Plzeňště a dobyv hradu Krasikova přilehl k Tachovu. Zmocniv se předměstí úprkem, způsobil Tachovským takový strach, že rychle poslavše ke králi Zikmundovi, snažně ho prosili, aby pevné a důležité místo ubránil. Zikmund přichvátav proto

Zbytky hradu Tachova.

do Plzně, sbíral vojsko veliké a sháněl také pomoc v Bavořích. Mezi tím vyšel na předměstí oheň a způsobil Žižkovi takovou škodu, že mu mimo jiné i několik koní s vozy uhořelo. Z těch příčin a protože bratrstvo na okolních dobytých místech rozložené měl, tak že by se sám nepříteli nemohl ubrániti, odtáhl k Táboru. Kromě průchodů vojenských nastal pak v Tachově pokoj až do r. 1427. *Bohuslav z Horšova* byl tu r. 1426 místopurkrabí.[7])

Téhož roku vtrhlo německé vojsko křižákův u veliké síle do Plzenska a oblehlo město Stříbro. Když se blížilo vojsko české (2. srpna), padl na obléhající nenadále takový strach, že upustivše od obléhání kvapně ustupovali k Tachovu. Když první zástupové se vraceli přes hranice, kardinál Jindřich, papežův legát, vstupoval u Tachova do Čech. S velkým namáháním podařilo se mu vojsko držeti, tak že se 4. srpna ještě jednou polem u Tachova postavilo. Avšak když se Čechové blížili, křižáci se po druhé dali na útěk. Jen malá část vojska zůstala v Tachově a s nimi se tu zavřeli i katoličtí Čechové, zejména pan Vilém Švihovský, Jindřich Žito z Jivjan a rytíř Komárovec, jenž byl utíkající marně zdržoval, sám stoje a volaje: Nevěděl bych, před kým utíkati, vždyť nepřítele ani nevidím. Jakmile se Čechové z pronásledování prchajících obrátili, oblehli Tachov a položili se na Šibenné hoře. Po několik dní střílejíce k městu

[1]) Staré Stříbrské knihy. (Plzen. mus.) [2]) Arch. c. k. dvorský. [3]) Staří letop. 12. [4]) Arch. č. III. 291, 292. Arch. Domažlický. [5]) DD. 14, f. 200–203. [6]) Arch. č. I. 521. [7]) Arch. Chebský.

provalili hradby a metajíce ohnivé střely konečně způsobili, že město nejméně na čtyřech stranách se vzňalo.[1]) V tu chvíli, kdy obležení pro dým se nemohli brániti, vnikli Čechové do města a co jim vstříc přišlo mužského pohlaví, zavraždili, žen a dětí šetříce (11. srpna). Ostatní zavřeli se na hradě a tu se až do 14. srpna bránili. Jak se zdá, poddali se pak bez boje; proto celá posádka 1400 bojovníků (kromě Komárovce, který padl) zajata. Vězňové prostí odvedeni v poutech, vězňové urozeni chováni jsou na svobodě pod závazkem cti a víry; ale po několika dnech dvamecítma z nich vidouce svou příležitost, slib svůj porušili a uprchli. Mezi nimi byl i pan Vilém Švihovský. Na hradě získána velká kořist, zejména i velká puška Chmelík, kterou sem byl dal n. král Václav zavézti. Hejtmanem učiněn *Bušek ze Smolotyl*.[2])

Tachov byl Čechům dobrou oporou, kdykoliv do Hořejší Falce vtrhnouti chtěli. Roku 1431 dne 1. srpna vtrhli znova křižáci do země. Bylo jich 40.000 jízdných a asi 90.000 pěších. Provázel je kardinál Julian, legát papežský, a věda, že Tachovská posádka není připravena k boji, doléhal na to snažně, aby ihned hnáno bylo útokem na město; ale vůdcové pravili, že vojsko pochodem unavené potřebuje si odpočinouti a proto že sluší útok odložiti nazejtří. Mezitím staráno jest o rozložení stanů po okolí. Ale nazejtří ráno ukázalo se, že Čechové poopravili zdi a rozloživše střelbu a vojsko hradby dobře osadili, tak že knížata přecházela chuť, Tachova dobývati. Pročež ponechavše Tachova, raději „hovadsky" nakládali s bezbranným lidem v kraji. Dne 14. srpna utíkali u Domažlic jako vrazi a loupežníci, pokuty se bojíce. Roku 1432 nazývá se *Jan z Kralovic*, jenž Chebským v jisté záležitosti psal, seděním na Tachově.[3]) Bezpochyby mu Tachov od Čechu svěřen byl.

Jindřich z Metelska nabyl Tachova asi r. 1434 nějakou smlouvou. Císař Zikmund mu téhož roku 1000 kop na panství připsal a r. 1436 svobody města Tachova, které válkami a ohněm zahynuly, potvrdil a obnovil. Také král Albrecht Jindřichovi (1439) peníze na Tachově připsal.[4]) Jindřich držel Tachov ještě r. 1446 maje za místopurkrabí (1443) Jindřicha Céčka.[5]) Když potom zemřel, ujal se dětí Jindřicha, Jana a Lidmily Lvík z Jivjan jako poručník. Ti všichni převedli právo své k Tachovu na *Burjana z Gutšteina*. To se stalo před r. 1449; neb tehda Burjan již Tachov držel.[6])

Král Ladislav potvrdil manum Tachovským starobylé výsady; král Jiří potvrdil svobody města a přidal i to, kdyby Tachovské panství od držitele bylo vyplaceno a stalo by se, že by město buď celé aneb na díle vyhořelo, že mohou sousedé dříví ve hvozdu aneb jiných lesích panství, jak by jim lovčí ukázal, sekati (1461).[7]) Roku 1462 zemřel Burjan, a v držení Tachova následoval po něm *Burjan Bohatý*, jenž se psával seděním na Nečtinách, ale také v Tachově bydlíval.[8]) Týž protivil se králi Jiřímu (1465) a byl předním jeho nepřítelem. Po jeho smrti držel se krále Vladislava. Purkrabí tu měl Bohuše z Otešic a z Častkova v l. 1471—1474.[9]) Císař Bedřich povýšil jej na říšské hrabě, k jeho prosbě dovolil (1474) Tachovským, aby pečetili červeným voskem.[10]) Burjan sám r. 1477 svobody města Tachova potvrdil. V listě na to vydaném, k němuž i Jošt z Tupadl, purkrabí, pečeť přitiskl, praví, že hrad a město Tachov dědičně na sebe převedl a ve dsky zemské dostal.[11]) Odjinud není nic takového známo; ale možná je to, poněvadž Tachov se stal zase královským jen postoupením. K prosbě jeho král Vladislav r. 1486 svobody města Tachova potvrdil,[12]) a když Burjan r. 1487 nový klášter v Chýši zakládal, svědčil při tom Zikmund Kfelíř ze Zakšova, hejtman jeho v kraji Tachovském.[13]) Zemřel okolo r. 1489.

Na Tachově vládla nějaký čas vdova *Zikuna z Ortemburka*. Dovídáme se o tom ze pře, kterou měla r. 1493 s Bohuslavem ze Švamberka.[14]) Ale nějaký čas po tom synové *Kryštof*, *Jindřich*, *Jetřich*, *Volf* a *Jan* se rozdělili, ale dílů jich podrobně neznáme. Na Tachově vládl napřed Jetřich. Roku 1495 vyprosil manům potvrzení svobod, které jim před tím na radnici shořely, zejména soudu manského, a r. 1497 následovalo obecné potvrzení svobod a vyměřena pokuta 20 hřiven tomu, kdo by se proti nim přečinil.[15]) Jindřich potvrdil r. 1498 svobody města a v listu na to vydaném dokládá se toho, že zámku i s many dědičnou koupí nabyl od svých bratří.[16]) Týž prodal Tachov bratru *Janovi*, jenž r. 1505 svobody města potvrdil.[17]) Ale i ten prodal Tachov r. 1508 bratru *Volfovi*, který zase svobody města potvrdil.[18]) Nedlouho po tom přišli Gutšteinové o Tachov. Roku 1509 zapletli se do pří všelijakých, které pro skrovnost místa vypisovati nemůžeme. Jen tolik budiž řečeno, že Jindřich vyhostiv se ze země válku do Čech zanášel, Kryštof vzpouru učinil a Jetřich a Jan pro nářek cti dostali se v královskou kázeň. Mezi tím, co jednáno s nimi, aby za své propuštění Tachov a Kynžvart králi postoupili, Jindřich po vánocích r. 1509 oba hrady opanoval a bratra svého Volfa zajal. Tento sice šťastně ušed přijel do Prahy, ale tu se také do vězení dostal. Z tohoto vyproštěni jen na ten způsob, že vše svoje jmění ztratili, jen Petršpurk a Chýše Janovi

[1]) Cod. dipl. Lusat. II. 454. [2]) Arch. č. III 265 [3]) Arch. Chebský. [4]) Arch. c. k. dvorský, Arch. č. I. 521. [5]) Arch. č. I. 280, III. 527, arch. Mnichov., reg. Vatikanská. [6]) Arch. č. I. 522. Arch. Drážďanský. [7]) Arch. gub. DZ. 133. A 6—10. [8]) Arch. Mnichovský. [9]) Arch. Drážďanský, DD. 25, f. 246. [10]) DZ. 133. A 8. [11]) DZ. 133. A 15 [12]) DZ. 133. A 11. [13]) Lib. erect. XIII^b. [14]) Reliq. tab. I. 149. [15]) Hejtmanem byl l. 1495 a 1505 Hynce Grys z Menges. (Kníž. arch. Schleiz.) [16]) DZ. 133. A 16. [17]) DZ. 133. A 17. [18]) DZ. 133. A 18.

a Volfovi zanechány.[1]) Ladislav ze Šternberka v lednu r. 1510 Tachova a Kynžvartu k rukám královým dobyl. Hejtmanem panství stal se *Albrecht ze Šternberka* na Zelené hoře a r. 1516 a 1517 se jako takový připomíná.[2])

Král Ludvík chtěje Tachov zastaviti pojištění dal manům r. 1523, že jen králi poddáni býti mají a zapsav dluh 39.000 fl. Barboře z Kolína nad Rýnem zaručil se Tachovem za zaplacení.[3]) Hejtmanem učinil Viléma Kfelíře ze Zakšova, jenž se v l. 1525—1529 připomíná.[4]) Roku 1527 jednáno s Jindřichem z Gutšteina, aby půjčil králi peníze a v nich aby mu byl Tachov zastaven, ale rozešli se proto, poněvadž Jindřich tolik peněz sehnati nemohl.[5]) Mezi tím město Tachovské velice chudlo, pročež mu král Ludvík r. 1525 úlevu na platech učinil a král Ferdinand r. 1528 všechny svobody potvrdil.[6]) Také manům r. 1538 svobody potvrzeny.[7]) Roku 1530 dne 12. února král Ferdinand úřad hejtmanský v Tachově zapsal *Hanušovi Pluhovi z Rabšteina* do života a beze všeho účtování a k tomu mu zastavil mnoho vesnic kláštera Teplského;[8]) r. 1531 pak mu připsal peníze, aby je na zámku a po panství prostavěti mohl.[9]) Ale protože Pluh mnoho peněz připůjčil, v poselstvích královských drahně peněz protrávil a něco také prostavěl, učiněno s ním r. 1534 nové ujednání, tak že Tachov zastaven v 26.091 fl. rh. jemu a synovci *Kašparovi* do jich životů a dědicům ještě za 10 let.[10])

Poloha Tachovského zámku: 1. náměstí; 2. nová brána ve hradbách prolomená; 3. brána do hradu s věží; 4. byt zámeckého správce; 5. kolny, konice; 6. zámecké stavení.

Hanuš zemřel r. 1537 dne 14. srpna a pohřben u sv. Víta v Praze. Kašpar, nástupce jeho, měl tu hejtmany napřed (1543) Kunce z Kečova, pak Ondřeje z Trautenberka.[11]) Za něho město r. 1543 po sedmé vyhořelo.[12]) Když Kašpar r. 1547 se k odbojným stavům přidal, ano se od nich za polního hejtmana potřebovati dal, přišel o všechny své statky, a Tachov zase navrácen ke komoře. Hejtmanem tu zůstal Ondřej ještě po nějaký rok.[13]) Roku 1548 vyměřeny hranice panství na tu stranu k Falci a Kynžvartu. Roku 1555 péčí Kryštofa Skuhrovského ze Skuhrova složen podrobný urbář všeho panství, kterého snad posud nebylo.[14])

Ferdinand I. obdržev k tomu sněmem (1556, 15. dubna) povolení zastavil Tachov s celým krajem *Janovi mladšímu z Lobkovic*, nejv. purkrabí, v 24.000 kopách míšeňských za úřední služby a jiné dluhy, a to do jeho Jana a Kryštofa syna jeho živnosti a potom ještě do 10 let. Janovi zůstaveny nápady na manech, berně a vojenská tažení. A poněvadž se manové čtyřikrát v roce na hrad k soudu o potřeby své sjížděli, měl Jan povinnost many jídlem a pitím a těmi potřebami, jak od starodávna bylo, opatrovati; a kdyby se manové nesjížděli, měl Jan v to spravedlivě nahlédnouti a jim toho netrpěti. Jináč manové mu povinnosti vykonávali, jako svému pánu. Jan byl povinen hrad, jakožto pomezní, chovati a držeti, též střechy na zámku udržovati. Protože se půdy a zdi na mnohých místech bořily pro neopatrné stavení, slíbil král, že káže svému staviteli ohledati. Král si zůstavil hory a dovolil Janovi lesa prodávati jen za 150 zlatých.[15]) Když týž král Chodovou Planou (1558) Mikuláši Miřkovskému prodal, zavázal se mu z lesů Tachovských dříví, co by za 5 kop stálo, ročně vydávati.[16])

Roku 1558 město Tachov s předměstím na větším díle, též kostely, fara, radnice, věže vyhořely a věže a hradby městské od prachů potrhány.[17]) Poněvadž Janovi proto na důchodech sešlo, ano obyvatelům v platech uleveno, povolil král Janovi, aby z posudného, které ze svých pivovárů v Plzenském kraji dával, každého roku 384 kop míšeňských si zanechati mohl (po tři léta); také mu 1000 kop na panství připsal.[18]) Roku 1562 mu připsáno 750 kop na stavení zámku.[19]) Roku 1564 povstal spor mezi Hanušem Kfeléřem ze Zakšova, manským sudím, s manským soudem a obcí Tachovskou o lůj, který jim řezníci povinni byli

[1]) Palacký a arch. Třeboňský. [2]) St. arch. Berlínský, diplom Ilburský, 459. [3]) Arch. gub. [4]) DZ. 6. A 3, reg. kom. soudu. [5]) Arch. c. k. dvorský a gub. [6]) DZ. 133. A 12 [7]) Arch. gub Roku 1528 Jiljí Grys z Mences byl zemským sudí. [8]) Rukopis Roudnický, arch. gub. [9]) Reg. královská ve Vídni. [10]) Arch. gub. Povolení stavů k tomu. DZ. 42. B 1. U manského soudu byl takový nepořádek, že nebylo knih. Haimerl Deutsche Lehenhauptmannschaft. Str 10.) [11]) Reg. k. s. [12]) Lupáč. [13]) Borový, Akta kons. kat. 81. [14]) Urbář v arch. zámeckém. [15]) Arch. gub. Pam arch. X. 478. [16]) DZ. 13. A 9. [17]) Arch. Třeboňský. [18]) Arch. gub. Kopiář tamže. [19]) Arch. v Týně Horšovském.

dávati. Jan z Lobkovic poukázal sporné strany na Hanuše Cejsa z Pirnova, hejtmana, a ten vypověděl, že ze sedmi horních krámů masných má se po 1½ centu loje manům ročně dávati a ze sedmi dolních má se platiti k městu.[1]) Dávka ta pocházela bezpochyby odtud, že manové a obec krámy vydržovali. Císař Maximilian potvrdil r. 1567 svobody i obce (1577 i císař Rudolf) i manův.[2])

Když Jan z Lobkovic r. 1570 zemřel, spadl statek na syny jeho. (Viz IX. díl na str. 99.) Když se r. 1587 dělili, dostal se Tachov *Kryštofovi*.[3]) Hejtmany byli tu Jiří Močelnic z Byšance[4]) r. 1587 a r. 1591 Hanuš Vaněkovský z Weinkopfu. Sudími manského soudu byli r. 1594 Jan Vilém Kfelíř ze Zakšova[5]) a r. 1596 Šebestian z Perglasu. Tito a s nimi soud měli nemalé odpory a nevole s Janem ze Širntynku o některé na poctivosti důtky, pro které se do soudu zemského i také do soudu Tachovského poháněli. Soudcové zemští nařídili některé pány, aby je smluvili a ti vypověděli, že důtky a hany učiněné více z nesrozumění a z nějaké horlivosti, nežli z jaké hodné příčiny zdvihají.[6]) Viděti odtud, že starodávná vážnost soudu manského poklesla.

Ačkoliv Kryštof teprve r. 1609 zemřel, a panství Tachovské teprve r. 1649 vyplaceno býti mohlo, přece císař Rudolf je dříve ve své moci míti chtěl, aby prodav je peníze na válku v Uhrách dáti mohl (1598). Učinila tedy komora r. 1602 dne 8. ledna smlouvu s Kryštofem, že se mu za jeho právo k Tachovu 100.000 kop míšeňských vyplatiti má. Na počátku května téhož roku byl Melchior z Rechenberka do Tachova vyslán, aby panství od Kryštofa převzal. Pak jednáno (1604) s many, aby předložili své svobody, protože se zamýšlely velké změny na panství. Téhož roku zemřel Karel z Redvic, sudí, a na jeho místo jmenován Jan Vilém Kfelíř, jeden ze dvou, kterého manové ponavrhli.[7]) Potom přikročeno k rozprodávání panství. Skorem všechny vesnice manům a držitelům okolních panství prodány.[8]) Hrad Tachovský s městem, vsi Písařova vesce a Mýto (Mautdorf), dvory, rybníky, sádky a honba r. 1606 v prosinci zastaveny *obci města Tachova* na 35 let. Císař si zůstavil many, hory, lesy (kromě stavebního dříví a paliva pro zámek a dvory). Tachovští byli povinni zámek a jiná stavení na svůj náklad udržovati, až by jim královským nákladem jsouce opravena odevzdána byla. Rok potom hrad Tachovský zedníky zdejšími ohledán. Našlo se, že k zachování vysokého stavení, které bylo mdlé, potřeba jest vyhnati z hlubokých základů čtyři operací pilíře, věž, jejíž horní část každou chvíli spadnouti mohla, znova stavěti a sklepy, chlévy, komíny a zdi znova opraviti. Jedna věž (Feylthurm) byla již tak chatrna, že ani se opraviti nemohla. Zedníci žádali na to 1150 kop a tesaři 1474 míšeňských kop.[9]) Zároveň (asi r. 1607) zrušen manský soud, poněvadž se manové zpěčovali koněm na hrad jezditi, a poukázáni ke dskám a zemskému soudu, až by se z manství vykoupili.[10]) Statky Úšová, Pořejov, Tisová, Nové Sedliště, Hernberk, Drmoul, Sklenná huť a Horní ves r. 1612 ve dsky zemské vloženy.[11])

[1]) Arch. gub. [2]) DZ. 133. A 13, arch. musejní. [3]) DZ. 69. E 10. [4]) Arch. zemský. [5]) DZm. 137. L 45. [6]) DZ. 170. P 13. [7]) Arch. gub. [8]) DZ. a kopiář 102 v arch. gub. [9]) Arch. gub. [10]) Beckovský, IIa. 384, urbář zámecký. [11]) DZ. 136. A 24.

Bašty bývalé brány na Tachově.

Zámek Tachov r 1738.

Když začalo povstání r. 1618, koupili Tachovští od správců farní kostel, vypověděli děkana a r. 1620 všechno kostelní stříbro do Prahy odvedli. Zřídili si sami vojsko a falckrabské vojsko do města přijali. Po odtažení jeho poddali se sice Illovovi, veliteli ve Stříbře, ale když dne 22. prosince 1620 vojsko Mansfeldovo do předměstí vpadlo, pustili je do města a přes měsíc je vydržovali. Když císařští k městu přitáhli (1621), poznali Tachovští, že se věci obracejí, a proto bránu dolejší vysekali a lid císařský do města vpustili (2. února). Přes to město vydrancováno, že mnohým jen oděv na těle zbyl, a všecky spisy na radnici dílem roztrhány, dílem spáleny. Potom r. 1623 všecky statky i od hradu i od města zabrány a s městem dědičně prodány (1623) *Janovi Filipovi Husmanovi z Namedy*, c. k. nejv. lejtenantu. Pro město následovala nyní krutá doba. Husman měšťany donutil, že mu učinili slib dědičné poddanosti, a po celé živobytí je všemožně sužoval. Kromě toho mnoho zkoušeli od lidu vojenského, a r. 1641 a 1642 město od Švédů vzato. Roku 1647 bránili se Švédům, kteří část města vypálili. Roku 1648 zase Švédové přišli a zámek vypálili.[1]) Husman zpuštěné panství velice polepšil a mnoho panských požitkův na ujmu městských přidělal.

Po smrti Husmanově (1651) dostal se Tachov třem jeho dcerám nezletilým z druhého manželství. Pro veliké dluhy bylo panství r. 1664 odhádáno. Panství koupil z ruky *Jan Antonín Losi* hrabě z *Losintálu*, rada dvorské komory, jenž z něho učinil (1682) svěřenství. Po jeho smrti (1721) následoval po něm starší syn *Jan Antonín*, jenž několik statkův přikoupil. K poddaným byl laskav, panství povznesl a zemřel r. 1781 jsa toho rodu poslední. Panství Tachovské dostalo se po něm *Josefovi Mikuláši* hraběti *Windischgrätz*, jehož knížecímu potomstvu zámek posud náleží.

Zámek přese všechno opravování od r. 1607 byl dlouho v stavu žalostném. Roku 1623 byl bez oken, dveří a kamen, kromě toho na zdech a střechách tak sešlý, že se v něm bydliti nemohlo. Husman tu několik světnic zřídil, aby tu bydliti mohl. Prostavěl prý tu 30.000 fl. Roku 1648 zámek shořel a pomalu tak scházel, že byl Balbinovi zříceninou.[2]) Jan Antonín Losy zase jej obnovil a byl v dobrém stavu až do r. 1770. Tehda dne 10. května uhodil hrom do velké věže. S touto ozdobou města vyhořel přední zámek. Z té příčiny část ta na zdech chatrna i s věží vybourána (1788) a nechány jen dvě strany bývalého čtverhranatého stavení. Roku 1785 přenesena sem listovna rodiny Windischgrätz, r. 1788—1789 zřízeny tarasy na městské straně, potom r. 1796 na druhé straně. Také v l. 1797—1799 na zámku opravováno a stavěno.

---

[1]) Bílek. Děje konf. Skála V. 36. Stocklow. [2]) Miscell. III. 86.

TVRZE V OKOLÍ TACHOVA.

Za Inselthalem v lese »na starém zámku« spatřuje se hradiště objaté kamenným valem a příkopem a uprostřed velké balvany (pod jedním v jeskyni může 10 lidí seděti). Domníváme se, že tu stával hrad *Šelmberk*, tuším nedostavěný. Vystavěl jej asi r. 1359 bavorský rytíř Oldřich Valdauer. Poněvadž to učinil na Tachovském panství, dal Karel IV. tu věc od manův, měšťanův a Chodův vyšetřiti a objevilo se, že Valdauer je v neprávu (Arch. c. k. dvorský a gub.). Hrad potom ovšem rozmetán.

Do *Oldřichova* klade Palacký tvrz, ale v pamětech o tom není zmínky.

Ve vsi *Wittingreut* (prvotně asi Vítkov, Witigenreut) bývala tvrz zděná. Na ní seděl r. 1437 jakýsi *Habart* r. 1465—1474 *Osvald Potzinger* (Stocklöw, Gesch. v. Tachau, Arch. Třeboň. DD. 25. f. 246). Roku 1542 byla tvrz pustá v držení obce Tachovské (DZ. 250 A 22) a od r. 1623 patřila k zámku.

Východně od Tachova jest ves *Německá Lom*, která r. 1379 jistému Sestřenci náležela (Berně). Před r. 1387 Děpolt Tachovan tu ukázal platy klášterům kazatelským v Plzni (Arch. Plzeň.) a ve Stříbře. Tento r. 1400 Mikuláš postřihač vyplatil (Arch. Třeboňský). Později měl Lom Veigl Tachovan a po něm dcera Anna vdaná za Pertolta Filibera, která r. 1454 tvrziště v Německé Lomi a statky své ve mnohých vesnicích synu Pertoltovi zapsala (DD. 20 p. 129). V 16. stol. patřila Lom dílem městu Tachovu, dílem ke hradu tudíž (od r. 1557 ke Kočovu) a dílem k Plané.

Částkov vysazen byl před r. 1272 od nějakého Částka, po němž také je prvotní jeho německé pojmenování Czaskenreut. (později Schossenreut) Z vladyk zdejších připomínají se r. 1272 Jakub, r. 1354 Sulek a r. 1404 Nevlas (Reg. IV. 730, Arch. Teplský, DD. 15, f. 200—203). Roku 1471 a potom seděl na Částkově *Bohuše z Otěšic* purkrabí na Tachově (Arch. Drážďanský) a připomíná se ještě r. 1483 (Arch. Třeb.). Nástupcem jeho byl *Bohuslav*, bezpochyby syn, jenž se v l. 1493—1529 připomíná (Arch. Teplský, Reg. kom. soudu). Syn jeho *Jiřík* věnoval r. 1543 manželce a r. 1566 si tvrz, dvůr a ves Částkov ve dsky zemské vložil (DZ. 4. C 15, 252. B 16). Žil ještě r. 1570 (DZ. 59 P 13). Syn jeho *Vilém* následoval okolo r. 1574 a prodal Částkov r. 1591 *Janovi Vilémovi Kfeliři ze Zakšova* (DZ. 18. G 21, 167. O 11). Tento obdaroval ves téhož roku městským právem a přikoupil r. 1606 tu část vsi, která posud ke hradu Tachovu patřívala (DZ. 179. N 12, Stocklöw, Tachau II. 232). Súčastniv se povstání odsouzen r. 1623 části svých statkův, tyto šmahem zabrány a prodány (1624) *Janovi Kryštofovi Kavkovi z Říčan* (Bílek, Děje konf. 264). Od dcer tohoto dostal se týž statek (1657) v držení svobodných pánů *Brissigel*. Tito měli Částkov až do r. 1718 a pak přikoupen k Tachovu.

Kde je samota *Třídvory* u Velkého Rapotína, stávala tvrz a dvůr, na kteréž seděli v 15. stol. rytíři *z Trautenberka*, píšíce se Trautenbergár ze Třídvorův. Dvůr patřil pak do r. 1606 k Tachovu, odtud k Částkovu a od r. 1718 zase k Tachovu.

V *Pernolci* stojí posud stará tvrz s příkopem a valem. Ves pojmenovaná po Pernoltovi (něm. prvotně Pernoltsreut) byla již r. 1251 vladyčím statkem Přibyslava a synů jeho Zaviše a Radoslava (Reg. I. 586—587). Část vsi s tvrzí byla zpupným statkem, část se řídila městskými knihami v Tachově (DD. 15 f. 190, Borový, lib. erect. I. 111). *Otík z Pernolce* prodal (1414) tvrz, dvůr a část vsi Pernolce *Hanušovi Pehmovi z Osova* (Rel. tab. II. 110). Tento žil ještě r. 1420, kdež se postavil proti Pražanům (Arch. č. IV. 379). Syn jeho Petr zemřel okolo r. 1439 a statek jeho spadl na krále. Teprve r. 1454 vyprosil si jej *Levhart z Vydžina* se synem *Zikmundem* (DD. 15 f. 431; 16. f. 211). Roku 1475 seděl »v Pernolci« Martinek Plzenský, ale není zřejmo, jestli držel tvrz (Březan, listy Švamberské). O tvrzi dovídáme se z pozdějšího zápisu (1537), že ji *Jan Jiří z Reicenšteina* Kryštofovi z Reicenšteina pronajal; v l. 1533—1540 držei ji *Vilém z Trautenberka* také pod plat (Reg. k. s.). Roku 1563 prodala *Krystyna Sibenhorova* roz. z Kečova vdova tvrz v Pernolci Janovi *Sibenhorovi z Alešvintu* a tento r. 1568 *Kateřině Kaplířové* roz. *z Hertenberka* (Arch. Třeboňský). Roku 1584 koupil ji Ondřej Tušner, soused (pak i písař) Tachovský a držel ještě r. 1600 (DZ. 252. C 20). Syn jeho Jiří Adam prodal Pernolec (1612) *Janovi Adamovi Lochnárovi z Palic* (DZ. 186. N 12). Okolo r. 1620 přikoupen Pernolec k Částkovu a s ním připojen r. 1718 k Tachovskému panství.

V *Pořejově* stojí dosud stará tvrz, jejíž držitelé byli many královými konajíce službu s třemi koňmi jezdeckými osobně a s dvěma pacholky. Vladyky Dluhovoj (1368) a Bořek 1380) byli pány tvrze a patrony zdejšího kostela. Po nich následoval *Jindřich z Sebuzína*, jenž r. 1404 Lilii manželce své na Bažantově věnoval. Roku 1417 prodal se syny svými Bažantov a připomíná se ještě r. 1425 podávaje kněze do Semněvic (Lib. conf. DD. 15, f. 200). Pořejov a Semněvice držel po něm *Racek z Týnce* zejména v l. 1429—1437 (Lib. conf. Stocklöw II. 230). Roku 1465 seděl tu *Michál Focinger* a r. 1472—1474 *Kašpar Fros* (Arch. Třeboňský, DD. 25, f. 246). Nástupce jich *Hanuš z Dolic* udělil obyvatelům r. 1500 městské právo, a z téhož rodu následovali pak r. 1523 Volf a r. 1555 Jeronym (Stocklöw II. 231, 419, urbář Tachovský). Roku 1571 patřil Pořejov *Šebastianovi Perglárovi z Perglasu*, jenž držel také Úšavu a r. 1600 zemřel. Dědicem jeho byl synovec *Jan Šebastian* (DZ. 64 A 14, 129. J 8). K jeho prosbě král Matyáš oba statky jeho Pořejov a Úšavu r. 1612 ve dsky zemské jakožto zpupné vložil (DZ. 136. A 27). Po Bělohorské bitvě ujel ze země a statky jeho v pokutě ujaty. Pořejov s Úšavou postoupeny r. 1625 *Jeronymovi della Porta* vojenskému kapitánu, jenž Úšavu r. 1629 *Veronice Kateřině* ovd. *Bryslové* potom *Alsterlové z Astfeldu* postoupil. Když pak po jeho smrti Pořejov pro dluhy prodáván byl, koupila jej také Veronika (Bílek, Děje konf. 420—421). Po Veronice držel Pořejov syn *Jan Adam Alsterle*, jenž r. 1670 v Praze zemřel. Bratr a dědic jeho *František Mikuláš* prodal statky Pořejov a Úšavu (1687) Janovi Zikmundovi hr. z Götzen (DZ. 399. B 26). Zůstal při panství Borském až do r. 1719, odtud byl devět let v držení *Františka Ignáce z Vunšvic* a od r. 1728 patřil k Tachovu. V 17. stol. byla tvrz dobře od kamene vystavěna a okolo byl příkop (Urbář v arch. Tachovském).

V *Úšavě* tvrz se udržela až do 19. století. *Oldřich Dresvic* postoupil ji císaři Karlovi IV. (1353) a za to obdržel Novou ves pod Parkšteinem (Rkps. Roudnický). Později tu vysazeno manství ke hradu Tachovu. Pocházel odtud rod *Rendlův z Úšavy*, jichž prvotní příjmení bylo Reindl. *Martin Rendl* byl r. 1417 patronem v Tisové a připomíná se ještě r. 1422 (Lib. conf.). Zdá se, že Úšavu prodal a rod jeho seděl pak na Tisové. Roku 1523 seděl tu nějaký Majtolár, r. 1555 *Šebestian* a *Krystl Perglárové z Perglasu* (Stocklöw II. 419, urbář Tachovský). Kdy pak Šebastian Pořejov koupil, připojil k němu Úšavu. Tvrz byla již r. 1662 chatrna (Urbář v Tachově).

Ve vsi *Šomprunu* bylo manství kraje Tachovského. Zdali tu byla tvrz, není známo, protože se panské sídlo teprve v 17. st. připomíná.

V *Tisové* byla tvrz od starodávna. Vsi Tisová a Trnová, pojmenované po potocích, patřily do r. 1233 kapitole Mělnické a pak klášteru Kladrubskému. Týž dostal také dvě země v Tisové od krále. Od polovice téhož století vyskytují se tu zemané r. 1251 *Mareš*, r. 1282 *Arkleb*. Tento měl také tvrz Kramolín, kterou král Jan na něm dobyl a r. 1319 klášteru Teplskému daroval. (Reg.) Jiný *Arkleb* koupil r. 1349 ves Šonvald a čte se r. 1356 jako patron kostela Tisovského (DD. 14 f. 199b lib. conf.). Od r. 1363 vyskytují se bratří *Trystlin* a *Václav*, od r. 1365 onen s *Henzlinem* a od r. 1367 tento sám jako patronové kostela zdejšího. V držení tvrze a podací následoval okolo r. 1373 *Zdeněk* a r. 1379 *Jindřich*, kromě něhož tu ještě tři zemané měli popluží (Lib. conf. Borový, Lib. erect. II. 115, Berně, Acta jud.). Od r 1394 a ještě r. 1404 vládl tu *Hanuš z Kumpolce* (Lib. conf., DD. 15, f. 200). Od něho koupil Tisovou *Martin Rendl z Úšavy*. Tomuto král Václav byl dlužen 200 kop za služby a proto jej r. 1416 od berní a manských služeb osvobodil, dokud by se mu nezaplatilo (Arch. č. II. 455). Roku 1427 byl, tuším mrtev, a proto se vyskytuje Anna vdova jako patronka kostela zdejšího (Lib. conf.). *Martinovi* synu Martinovu majestát r. 1416 daný skrze krále Ladislava r. 1456 obnoven (Rkps. Vídeňský). Následovali pak *Jan* a *Václav* bratří Rendlové. Onen spravoval Tisovou r. 1466 a r. 1476 se oba rozdělili (Acta administr. Březan, listy Švamberské), avšak r. 1483 prodal Jan díl svůj *Bohuslavovi ze Švamberka* a patřil tento odtud k Boru a ještě r. 1511 (Arch. Třeboňský). Ostatek držel r. 1522 *Jan Doubek z Býkovic*. Tehda Kryštof Pluh z Rabšteina přišed s pomocníky v noci před tvrz Tisovou, do ní se dobýval a šíp tam vstřelil hroze, jestli ho nepustí, že kuchařku osekati chce, a když pacholek přišel, toho také zbil a sjev do krčmy hrozil krčmáře osekati a vypáliti. Roku 1527 následoval v držení *Hanuš Dobrohost z Ronšperka* (Reg. k. s.). Roku 1540 držel Tisovou *Kunc Keč z Kečova*, jenž býval hejtmanem na Tachově a potom Kynžvartě. Žil ještě r. 1555 (Arch. Tachovský). Synové jeho byli *Jan Lejpolt* (1564) a *Kašpar*, kteří se před r. 1573 o Ošelín a Tisovou rozdělili (Arch. gub. DZ. 61. A 19). Tisové měl každý díl. Díl Janův držen pak k Trnové a dělili se o něj r. 1596 synové jeho *Hanuš Šebastian* a *Hanuš Václav* (DD. 64 str. 535.). Onen měl r. 1603 Tisovou a tento pak oba statky. Císař Matyáš mu r. 1612 Tisovou z manství propustil (VUSp. 1898, DZ. 136. B 2). Jan Václav zemřel okolo r. 1620. Statky jeho Tisová a Trnová r. 1623 zabrány a darovány *klášteru Kladrubskému* (Bílek, Děje konf. 275). V držení kláštera zůstaly až do r. 1668 a k Tachovu přikoupeny r. 1823 (Držitelové v Sommerově topografii).

Trnová patřila ve 13. století klášteru Kladrubskému, jenž tu měl do r. 1425 kostelní podací. Na manství a tvrzi seděli r. 1374 *Lev*, r. 1404 *Hanuš z Trautenberka* (Borový, Lib. erect II. 125, DD. 15, f. 200), pak ji měli Jordan Tachovan s Řehořem Guldanem knězem a okolo r. 1437 Jakub Brníř (DD. 15 f. 427). Roku 1474 *Martin Hoštálek z Hojnestu* držel Trnovou a r. 1519 *Volf Filiber z Mělnic* (DD. a regesta komorního soudu). V 16. století seděli tu *Sibenhorové z Alešvintu* (1542 Servác, 1556 Kryštof a Kašpar, 1568 Jan). Roku 1575 dostala se v držení Kečů z Kečova a obyčejně držena k Tisové, stále pak asi od r. 1610. Roku 1603 z manství propuštěna (Dsky dvorské a zemské).

Tvrz byla také ve vsi *Lhotce*. Tato jest s Tisovou, Trnovou, Lomem a j. památkou po prvních obyvatelích jazyka českého. Z vladyk zdejších se připomínají r. 1374 Racek, r. 1379 Pavlík (Borový, Lib. erect. II. 125, Berně). Roku 1519 držel tvrz *Martin Rendl* a r. 1530 Linhart Rendl *z Úšavy*, jenž si ji r. 1543 ve dsky zemské vložil (Reg. k. s., DZ. 250. C 23). Linhart prodal Lhotku *Janovi Erazimovi ze Švamberka* († 1580) a od doby té držena k Boru (Arch. Třeboňský). Jiří Ernreich ze Švamberka prodal Lhotku r. 1606 *Potencianě Švamberkové* roz. Hofmance na Švamberce a Bezdružicích (DZ. 180. L 3). Lhotka byla potom samostatným statkem až do r. 1823.

Sedliště Staré povstalo na lukách, které se již r. 1176 sedlištěm nazývaly (Reg. I. 156). V starších dobách nazývalo se jen Sedlištěm neb i Sedlcem, a teprve od té doby, co Nové Sedliště vzniklo, Starým Sedlištěm (poprvé tuším, r. 1429). Patrony zdejšího kostela a držiteli tvrze a manství byli r. 1357—1363 Mareš, 1367—1379 Racek (část vsi měl Ješek), 1380 Bohuše Rynéř a 1383 Stupek. Roku 1404 držel je *Otík z Hlažovic* (Lib. conf., Berně, DD. 18, f. 104), r. 1405 *Bohuše z Otěšic* a v l. 1418—1429 *Bohuslav Racha*. V l. 1464—1472 seděli tu *Jan Šonštetář* a *Jan*, syn jeho (DD. 16, f. 232. Paprocký o st. pan. 336). Roku 1472 koupil Staré Sedliště *Zikmund Kfelíř ze Zakšova* a seděl tu ještě r. 1490 jsa hejtmanem Tachovským (Arch. Třeboňský Rel. tab. II. 444). Nástupcem jeho od r. 1498 byl (syn) *Vilém* (DZ. 133. A 16). Král Ludvík mu Staré Sedliště (1522) z manství propustil, ale jen potud, pokud by Tachov nebyl v držení královĕ (DZ. 1. C 30). Vilém žil ještě r. 1535 (Arch. Teplský). Nástupcem jeho byl syn *Jan* a připomíná se v l. 1555—1574 (Urbář Tachovský DZm. 45. D 11). Pak následoval (okolo r. 1580) syn *Jan Vilém*, jenž r. 1591 Částkov koupil a tam později své sídlo přenesl. Tvrz a městečko Staré Sedliště patřily odtud k Částkovu. Okolo r. 1624 tvrz vypálena. V 17. stol. stalo se Staré Sedliště samostatným statkem a zůstalo jím do r. 1850.

Dvůr *Lukavice* u Mchova ležící stojí na místě vsi, která pocházela ze staročeského osazování. Zdejší tvrz držel Prokop Gulden Tachovan a r. 1452 prodal ji se vsí *Mikuláši Kostenpirovi z Mělnic*, po němž tu r. 1465 Jan Kostenpir seděl (Rel. tab. II. 223, Ach. Třeboňský). V 16. stol. byla již tvrz zanikla a Lukavice patřila ke Starému Sedlišti (DZ. 252. C 1).

V *Novém Sedlišti* viděti rybníček s ostrovem čili tvrzištěm. Zde seděl bezpochyby *Zikmund ze Švamberka*, jenž slove r. 1427 seděním v Sedlišti (Arch. Chebský). Od r. 1479 držel je *Kašpar z Vidršperka* a r. 1482 *Kašpar z Reicenšteina* (Arch. Teplský, Kopiář Kladrubský). Nástupcem jeho byl (syn) *Mikuláš* v l. 1516 až 1528 (DZ. 44. K 23, Arch gub.) Roku 1536 držel týž statek syn jeho *Jan Jiří* a ještě r. 1555. (Kniha fary Plasské, Urbář Tachovský). V l. 1584—1603 seděl tu *Jonáš Tuchar z Šoberova* (DZ. 66. M 12, VUSp. 1898, I. 59). Potomstvo jeho udrželo se na Sedlišti i po konfiskaci. Samostatným statkem bylo pak Sedliště až do r. 1850.

Šomvald tvrz, ves a manství kraje Tachovského pochází z osazování německého. Ves byla manstvím již r. 1349, když ji Oldřich Sturgrans *Arklebovi z Tisové* prodal (Kopiář Roudnický). Patrony kostela byli r. 1360—1363 král, 1370 Petr Kolínský, 1404—1412 Petr ze Šomvaldu (Lib. conf., Arch. Teplský). *Zikmund Šišma*, syn tohoto, učinil před r. 1418 pořízení o statcích svých Šomvaldu, Bažantově, Kumpolci, Hlinné a Lomu. První dva odkázal *Levhartovi* bratru svému (DD. 14, f. 199). Roku 1434 měl týž statek *Martin z Hojnestu* (Reg. císařská ve Vídni) a seděl tu ještě r. 1437 (Stocklöw II. 230). Po něm následovali 1454 Albrecht Mengesreiter, r. 1498—1508 Mikuláš Grys z Mences a r. 1528 Jiljí tohoto syn (DD. 19, str. 241, DZ. 133. A 16—18. Arch. gub.). Roku 1555 měl jej *Valter z Habsperka* (Urbář Tachovský) a po něm *Mikuláš Širntyngár z Širntynku*. Když se čtyři synové tohoto r. 1570 dělili, dostal *Hanuš* tvrz a městečko Šomvald na svůj díl (DZ. 62. P. 19). Seděl tu ještě r. 1603 (VUSp. 1898 I. 59). Po něm následoval strýc *Jošt Jindřich*, jemuž statek ten (1609) dědičně ve dsky zemské vložen (DZ. 134 M 2). Roku 1623 sice mu z pokuty v manství proměněn, ale r. 1646 zase z manství propuštěn (Bílek, Konf. 391). Potomstvo jeho sídlilo tu až do 19. století.

Obraz českého lva na Tachovské radnici.

BOR HRAD.

Jihovýchodně od Přimdy a západně od Stráže táhne se planina skorem rovná a jen na poznání vlnitá, v níž položeno jest městečko Bor, v okresu Přimdeckém nejvýstavnější a nejúpravnější, známé svými dobytčími trhy. (Proto kromě jiných pět hospod podle sebe ve východním pořadí.) Na západním jeho konci stojí starý hrad Borský, nyní sice po novověkém způsobu upravený, ale ve zdech starý a pro svou věž, vzácné a málo vídané způsoby, památný.

Hrad býval opevněn hradbami, valy a příkopy, na straně severní také potokem tekoucím; nyní jsou příkopy zasypány a veskrze v pěknou zahradu proměněny; jen na východní straně zůstala po nich známka. Ačkoliv tím i jinakou úpravou Borský hrad novověký ráz obdržel, přece lze na něm dobře rozeznati prvotní jeho rozdělení na *hrad* a *předhradí*. Přes potok, hrad od městečka dělící, jde se nyní po kamenném mostě s hrubým peřením k dlouhému lomenému stavení, před nímž jest úzká cesta, bývalý parkán. Stavení to je novověkým cimbuřím a věžemi ozdobeno, a nacházejí se v něm v přízemí a v prvním poschodí úřednické byty a v křídle jeho jednom senník. Zbytků po bráně v tomto stavení není; byla-li brána, jest zastavena a na jejím místě jest obyčejný průchod pro pěší. Dvur, který jest za tím stavením a trávníky okrášlen, byl předhradím a obsahoval kromě toho příkop, který jej od hradu dělil. Na straně jeho jihozápadní jest do zahrady jednoduchá branka, která bývala vjezdem z druhé strany. Spatřují se totiž na ní zvenčí posud kladky, které byly k podjímání mostu, a při nich dva erby, každý se lvem, kterýž erb se spatřuje také na novověké věži, přistavěné na konci senniku. Nová jest i při této věži hradba s cimbuřím a křížovými střílnami.

Obě dotčené cesty z města a tato venkovská spojovaly se před příkopem vlastního hradu a přes něj se vcházelo do hradu. Naproti totiž prvnímu vchodu (městskému) jest jednopatrové stavení, jediné to, které zachovalo starší úpravu, totiž aspoň z 18. století (však venýře u oken jsou starší) a v jeho severozápadním rohu nachází se stará gotická brána s kladkami a místem k zapadání zvoditého mostu (též se známkami rustiky na kameni v levo od brány a střelnou koulí zazděnou). Také se na levém patníku vidí čep, v němž se most otáčel. Bývalý průjezd touto branou jest na vnitřní straně zazděn; v průjezdu asi uprostřed spatřuje se druhý gotický oblouk. Staré toto stavení již za dávných dob dvěma pilíři podepřeno. Poněvadž jsou příkopy zasypány a bývalých hradeb vlastního hradu také není, obchází se toto stavení a přichází se okolo něho do zámeckého dvora. Tento jest zavřen na třech stranách stavením, které jest skorem veskrze staré, ale rozšířeno jest některými přístavky a obdrželo všude moderní úpravu. Míníme tím totiž ten novomodní gotický sloh, který na celém stavení do podrobna proveden jest. V rohu uvnitř jest přístavek, z něhož jdou schody do hořejších místností. Nad ním jest šestero erbů Löwensteinských pánů a jich manželek. Vedle toho jest kaple oltářem obrácená k jihu, kdež vybíhá na způsob výstupku. Kaple má pěkný portál. Od kaple v levo jest schodiště šestihranaté, které má v přízemí dva portály starožitné podoby, velmi krásné, které sem bezpochyby z nějaké přestavované části přeneseny. Na některých místech ozdobné proutí porouchána, někde to opraveno maltou, jinde necháno tak (aneb spíše zase opršelo). Ozdobné tyto portály pocházejí z 15. věku. Vedle tohoto schodiště táhne se jednopatrové stavení v novější době zřízené. V přízemí jeho jest také starožitný krásný portál. Nedaleko velké věže spatřují se troje erby bývalých držitelů, uprostřed Švamberský.

Jihovýchodního rohu toho stavení dotýká se stavení *velké věže*, nejpamátnější stavby celého hradu. Základem jejím jest pravidelný kruh, ale na jižní straně zdá se, jakoby trochu v roh vybíhal.

Bor hrad.

V přízemí jejím a prvním poschodí není oken aniž jiných otvorů. Výše jsou okénka rozmanité podoby, z nichž jedno v druhém poschodí má starožitné venýře. Na východní její straně v znamenité výšce uvázly tři koule. Nahoře okolo věže jest silné cimbuří, které spočívá na krakorcích; na něm jest široký ochoz, z části na cimbuří, z části na zdech věže; kde totiž jest cimbuří, zúžuje se věž v osmihran a přechází v osmihranatý jehlanec, který zastupuje střechu. Rohy tohoto jehlance ozdobeny jsou ozdobami lupenovitými a nejvýše na něm, na místě makovice, nachází se hrubý kříž. Jako všechny středověké věže měla i tato věž branku ve výšce, tak že se k ní chodí schodištěm nahoru a potom ve střeše přístavku jednopatrového. Branka do věže má jednoduché, polookrouhlé klenutí; délka průchodu značí též hrubost zdi. Od venkovského kruhu do vnitřního jsou $3^1/_4$ *m.* V cihelném dláždění vnitřní prostory jest nevelká díra čtverhranatá, prknem přikrytá, totiž otvor, kterým vězně sázeli do vězení zpodního. Pod tímto vězením jest prý ještě jedno klenutí. Po schodech, napřed podle zdí umístěných a z kamene tesaných, potom po dřevěných schodech lze přijíti k horním místnostem prázdným (kromě jediné, kdež jest zámecká listovna) a pak dveřmi na ochoz a výše po schodech i do střechy až k oknům v ní se nacházejícím.

V krásném parku jest rybníček a tu se také spatřuje živé znamení erbovní zakladatelů hradu.

Okolí Boru bylo prvotně částí pomezního hvozdu jako bor. Když se krajina zalidňovala, seděl pán její *Ratmír* (1224—1247) ve vsi Skviříně. Týž měl dva syny *Ratmíra* a *Bohuslava*, kteří byli po sobě purkrabími na Přimdě. Onen seděl na Boru, kdež byla tvrz postavena, již r. 1263, tento se v l. 1285—1291 také z Boru psával a ještě r. 1310 žil. Jak se zdá, měl Bohuslav několik synů. Jeden z nich *Racek* připomíná se od r. 1290. Nad něj vynikl *Bušek* (Bohuslav), jenž byl asi od r. 1312 popravcem Plzenského kraje. Oldřich lantkrabě Leuchtenberský a Oldřich Zajíc majíce s ním záští, r. 1318 městečko jeho Bor zpustošili. Bor s ním držel *Dobeš* (1320), snad bratranec.[1])

V následujících dobách stal se hlavním sídlem rodu tohoto hrad Krasikov, a páni, kteří se posud z Boru psávali, psali se pak ze Švamberka. *Bohuslav* (1342—1379) držel oboje, založil r. 1361 kapli sv. Vavřince ve hradě a obyvatelům městečka dal r. 1369 svobodu, aby o statcích řídili. Z jeho čtyř synův vládli na Boru prostřední dva, *Bušek* a *Bohuslav*. Roku 1388 darovali s mateří Annou ves Skviřín k Borskému kaplanství[2]) a r. 1391 s mladším bratrem *Janem* obnovili svobody městečka o řízení statků.[3]) Tento Jan obdržel r. 1390 kanovnictví u Pražského kostela, ale nedav se za celé desítiletí vysvětiti, zřekl se pak kněžského stavu (1400). Bohuslav mu dal r. 1401 Borské panství za díl, a téhož roku Jan potvrdil svobody městečka. Asi v ty doby zemřel Bohuslav, a Jan spravoval pak i Bor i Krasikov.[4]) Roku 1409 sťat od krále Václava z neznámé příčiny.[5]) Zdá se, že již dávno před tím byl v zajetí a jen tak se vysvětluje, proč mladý *Bohuslav* (syn Bohuslavův), ač nezletilý, r. 1408 dne 2. března svobody městečka potvrzoval. Bohuslav s bratřími, ač pod poručenstvím, přece svým jménem listy vydával; tak i r. 1409, když obdaroval oltář Božího Těla v kostele Borském.[6]) Roku 1414 ukončili záští s králem, které měli o hlavu Janovu,[7]) a téhož roku Bohuslav a Hynek svobody městečka potvrdili. Tito oba také (1415) oltář Božího Těla obdarovali.[8])

O osudech obou již na str. 43—45 vypravováno. Zde budiž jen doloženo, že Bor r. 1430 od bratrstva Táborského byl obléhán, ale nedobyt.[9]) Páni mezi tím málokdy sem přišli, a hrad proto scházel. Když si Hynek r. 1454 se synem svým Bohuslavem odúmrť po předcích vyprosil, byla v Boru pustá tvrz, některé vesnice pusté a obyvatelstvo české skrze krutosti předešlých válek tak prořídlé, že se ve své národní samobytnosti neudrželo.[10]) Bohuslav potvrdil r. 1459 svobody městečka a r. 1476 povolil výhradný prodej městského piva.[11]) Za purkrabí tu měl Bohuslava z Cetlic (1476), Jana z Vrbavče (1478).[12]) *Hynek*, syn Bohuslavův († 1490), ujal Bor ještě za živobytí otcova a potvrdil r. 1486 svobody městečka.[13]) Když pak tento r. 1489 ještě před otcem zemřel, ujal Bor bratr jeho *Jindřich* a r. 1494 svobody městské potvrdil. Týž pán r. 1494 plat na městě Boru na spasení duši svých rodičů oddal ke kapli neb síńci před kostelem sv. Mikuláše.[14]) Purkrabí tu měl Zdebora z Příčiny.[15])

Nedlouho potom oddělil se Jindřich od synův Hynkových a nejstarší z nich *Kryštof* spravoval jejich statky. Týž pán, jsa přísně katolického smýšlení, byl nepřítelem bratrské jednoty a šestero jich ze vsi Újezda dal na hradě Boru upáliti.[16]) Roku 1505 se bratří rozdělili, při čemž se Bor na díl *Janův* dostal. Tento Jan r. 1506 v květnu od Jindřicha z Gutšteina zajat i s bratrem Bohuslavem a zavezen na zámek Švarcenpurk v Horní Falci. Vzácné ty pány věznil nemilosrdně ve věži a hrozil veřejně, že je dá stíti, bude-li ublíženo bratru jeho Janovi, jenž byl od soudu zemského pro své výstupky hrdla odsouzen. Aby svou vůli vynutil, vpadal do Čech a najímal zločince, aby v Čechách pálili. Několik jich zajali v Domažlicích

[1]) Podle regest a F. r. B. [2]) Borový, Er. III. 291, lib. conf. [3]) Arch. m. Boru. [4]) Reg. Vat., arch. Borský. [5]) Staří letop. [6]) Lib. erect. IX. F 3. [7]) Arch. č. I. 196, VI. 30. [8]) Arch. Borský. Lib. erect. X. G 8. [9]) Palacký, Urk. Beitr. II. 167. [10]) DD. 16, f. 220, 23. F 15. [11]) Arch. Borský. [12]) Březan, Regesta, arch. Třeboňský. [13]) Arch. Borský. [14]) Rel. tab. II. 463. [15]) Arch. Třeboňský. [16]) Arch. č. VI. 314. Palacký na str. 89.

a utratili. Jindřich z Příčiny proto se k boji hotovil, zbroj zohledal, lidi pohotově měl, též děla, tak že potřeba bylo jen zapřáhnouti. Také Léva z Říčan, který asi v srpnu purkrabský úřad ujal, se o bezpečnost Boru staral. Mezi tím oba páni byli vězeni a přituženo jim tak, že se jim polovice jísti a píti nedávalo, jakož se jim prve dávalo, kromě toho trpěli zimu a smrad veliký a ve dne i v noci pro vši odpočinouti neměli. Psali na podzim úpěnlivá psaní mateři své a bratru Kryštofovi, prosíce ho, aby je z toho vězení vyručil. Ale ačkoliv všechno panstvo se o ně bralo a veřejnou válku žádalo, přece došlo k propuštění pánův teprve v březnu r. 1507.[1]) Jan vládl potom pokojně na Boru několik let a zemřel r. 1533.[2])

Janovi synové *Petr*, *Bartoloměj* a *Jan Erazim*, byvše napřed pod poručenstvím mateře Benigny ze Štahrenberka, přikoupili Ronšperk a rozdělili se r. 1548 tak, že Petr dostal Ronšperk s vesnicemi u Boru a ostatní po polovici Boru.[3]) Bartoloměj zemřel z nich nejdříve (1560, 17. května), odkázav statek svůj synu *Janovi Vilémovi*.[4]) Jan Erazim († 1580), jenž byl mužem v hornických věcech znalým, neměl děti a proto odkázal statek svůj strýcům svým *Janovi Jiří* (synu Petrovu) a dotčenému Janovi Vilémovi,[5]) tak že tento měl tři čtvrtiny a onen toliko čtvrtinu na Boru. Ke zcelení došlo r. 1601. Jan Jiří totiž vše, co měl při Boru, postoupil synům Jana Viléma († 1590), totiž *Janovi Bartoloměji* a *Jiří Ernreichovi* a za to obdržel od nich statek Mašťovský.[6]) Oba bratři potvrdili r. 1601 dne 25. dubna svobody města Boru a dne 11. prosince Jiří sám. Týž také Borským r. 1602 erb a pečeť vyjednal.[7]) Jiří totiž byl samostatným pánem Boru, jejž od bratra smlouvou nám neznámou přejal. Roku 1610 vysadil Borským obšírný pivovarský řád a zemřel r. 1614.[8]) Jediný jeho syn *Jan Vilém* zůstal v l. 1618—1620 císaři věrným a podržel proto statky své Bor, Kestřany a Újezd. Roku 1630 potvrdil svobody města Boru, ale prodal (1650) panství Borské *Zikmundovi Bedřichovi* hrab. *z Götzen*.[9]) Pán tento († 1662) zapsal všechno panství r. 1652 *Isabele Marii roz. Trčkovně z Lípy*, manželce své. Tato je držela až do r. 1681 sama a od téhož roku společně s *Janem Zikmundem*, synem svým. Tento byl po mateři samotným pánem na Boru a když zemřel, koupil jej (1718) ve veřejné dražbě *Jan Karel* hrabě z Götzen, ale prodal jej r. 1720 *Dominikovi Markvartovi* hraběti *z Löwenšteina* a *Vertheimu*.[10]) A poněvadž knížecí rod Löwenšteinský posud se v držení zámku Boru nachází, stal se tu vzácný případ, že se v držení panství jen tři rodové vystřídali.

NOVÝ HRAD NAD STRÁŽÍ.

Západně od Stráže a jižně od Souměře v údolí mezi lesnatým pohořím, které je v tu stranu ke Stráži, a vlnitým úpatím pohoří Přimdeckého spatřuje se zajímavé tvrziště, které poutník tudy jdoucí nemůže pominouti zrakem, poněvadž jest, jak říkáme, nápadné. V rovině násep, příkop hluboký objímají tvrziště, jehož boky jsou velmi strmé a kromě toho zavírají čtverhranatý vnitřek mohutné náspy, které sesypáním ohrady povstaly, avšak z kamene nebyla, protože se prý při kopání na kámen nepřichází. Uprostřed tvrziště kopali a uhodili na černou zemi od ohně, uhlí a pod. Pod tvrzištěm jest rybník, jehož vodou se příkopy nadýmaly; ovšem byly tehda hlubší nežli jsou nyní. Jižně od tvrziště na kopci stojí kaple neb kostelík, který prý držitelé tvrze založili. Nivám okolním se říká Neuhaus (t. j. Nový hrad), tvrziště samo slove Schlössl (Hrádek). Slovem „zum Neuen Haus“ pojmenována byla vedlejší louka již r. 1596.[11])

O založení a osudech tohoto hrádku není nic známo. Okolí patřilo ode dávna ke hradu Přimdě. Možná, že tu držitelé zástavní v 15. století hrádek vystavěli. Snad se to stalo skrze *Jana ze Švamberka*, když r. 1456 městečko Stráž manželce Hedvice u věně zavazoval.[12])

---

[1]) Palacký 113, arch. Třeboňský. [2]) Pam. arch. VII. 440. [3]) Arch. Třeboňský. [4]) DZ. 13. L 23. Pam. arch. VII. 449. [5]) DZ. 21. B 4—7. [6]) Arch. Třeboňský. Hejtmanem tu byl r. 1591 Volf z Raiceušteina. (Tamže.) [7]) Arch. Borský. [8]) Tamže. [9]) DZ. 306. G 7. [10]) DZ. 494. K 17, 496. C 8. [11]) Arch. gub. [12]) Arch. Třeboňský.

TVRZE V OKOLÍ BORU A KLADRUB.

Ve vsi *Skviříně* byla tvrz již ode dávna, ovšem nikoliv již r. 1115, kdež Skviřín patřil knížeti, ale snad již v l. 1223 až 1247, když tu seděl *Ratmír* předek pánů Krasikovských (Reg. I. 89, 176, 312, 553.) Od prostředku 13. století zůstal Skviřín příslušenstvím panství Borského, a tvrz připomíná se ještě r. 1454. (DD. 23. F 15.)

V *Souměři* stojí statek na místě bývalé tvrze, jež bývala manstvím ke hradu Přimdeckému. Na tom manství seděli r. 1407 *Pavel* a *Aleš* bratří, zakladatelé oltáře v kostele sv. Václava Tachovském a r. 1427 *Zikmund Holub.*[1]) Král Vladislav sice Souměř (1497) *Lorencovi z Vidršperka* z manství propustil a potomek jeho *Gunter* přijav Souměř (1542) od bratra Bohuslava za díl, smlouvu o to ve dsky zemské vložil,[2]) ale potomní držitelé zase manské služby konali; tak zejména *Jan* ml. *Černín z Chuděnic* r. 1562.[3]) Právo Vidršpergárův přešlo r. 1577 na Švamberky a r. 1591 dostal se týž statek *Kryzeldě Švamberské z Lobkovic*, po níž r. 1603 vnučka *Kryzelda Švamberkova z Donína* následovala. Od ní se dostal týž statek synovi Janovi Vilémovi a připojen k Boru.[4])

Při dvoře *Muckově* stávala tvrz, na níž se usadila pošlost schudlá pánů ze Švamberka. Roku 1379 seděl tu *Dobeš* se svou mateří Žofkou. Týž zemřel před r. 1403[5]) zůstaviv syny *Hynka*, *Svojše*, *Buška*, *Racka*, *Karla* a *Janka*. Hynek oddělil se od bratří mladších asi r. 1408 maje Malovice;[6]) ostatní prodali r. 1409 plat na Vysočanech ke kaplanství v Boru. Svojše žil ještě r. 1435 prodav plat v Lučici, který na svůj díl držel.[7]) Janek, který Muckov držel, ale tu nebydlíval,[8]) zemřel v l. 1460–1464 zůstaviv syna *Burjana*. Ten prodal r. 1486 zboží Muckovské Hynkovi ze Švamberka a patřilo odtud k Boru.[9])

V *Pernarticích* (nikoliv Bernarticích) stojí zámek na místě bývalé tvrze. Ves sice bývala ve 14. století na několik dílů rozdělena, ale největší díl s tvrzí a kostelem držel r. 1356 *Bozděch* s *Buškem* synem a r. 1379 *Jan*. Tento byl pán nábožný a podporoval církevní ústavy; v Pernarticích založil r. 1499 oltář sv. Doroty. Zemřel okolo r. 1413 a dědici jeho stali se *Beneda z Volfšteina* a *Martin z Ostromeče*. Tohoto syn *Jan* byl tu ještě r. 1431 pánem.[10]) Roku 1459 byl *Purkart z Hořešovic* držitelem Pernartic a pak následovali jeho potomci, totiž r. 1486 *Jan*, r. 1518 *Jindřich starší* a r. 1543 bratří *Kryštof* a *Volf*, kteří si tvrz Pernartice s vesnicemi v obnovené dsky zemské vložili.[11]) Poslední z nich byla Anna, která r. 1553 statek Pernartický *Janovi Merklínskému z Merklína* darovala.[12]) Jan žil ještě r. 1576 a později tu seděl potomek jeho *Purkart* (1590 atd.), který tento statek prohospodařil. Od jeho věřitelův prodány Pernartice před r. 1639 *Divišovi* hrab. *z Dobrše.*[13]) Po smrti tohoto ujal je (1641) syn *Maximilian*, ale později převzal je bratr jeho *Jaroslav*. Týž prodal je r. 1650 *Parysovi ze Špandkova*, nejv. lejtenantu.[14]) Tento zemřel před r. 1675, a Pernartice ujala dcera jeho *Anna Eliška* provdaná *Lašanská.*[1]) Později drželi je Hildeprandtové a prodali r. 1732 k Boru.

Racov (neb *Racovy*) jest vesnice jihovýchodně od Boru. Již r. 1247 připomínají se Ratmír z Racova a Protiva z Blahust, synové Lipoltovi.[2]) Později se tu připomíná farní kostel, pak i tvrz. Roku 1359 tu seděli *Ota*, *Přibík* a *Jordan*, r. 1379 byl rozdělen mezi Otíka, Jiříka, Martina a jakési sirotky;[3]) kromě toho se r. 1371 *Nachval* a *Přibík* připomínají.[4]) Onen žil ještě r. 1404. Po Onšovi zůstala vdova Dorota, která, tuším, tvrz držela (1396). *Oneš* (1412), *Nachval* (1424, 1428) a *Nepr* drželi bezpochyby jen části vsi; tvrz patřila *Janovi*, jenž se r. 1414 připomíná.[5]) Drahuše, vdova po něm, prodala tvrz Racov před r. 1437 Janovi *Shýbalovi z Modřejovic*.[6])

Roku 1454 provolána tu odúmrť a vyprosil si ji Beneš Libšteinský z Kolovrat.[7]) Část vsi držel r. 1486 Jan Mnich z Blahust a r. 1508 Jan z Kladrubec.[8]) Také asi v tu dobu seděli tu předkové těch, kteří se pak psali *Racovskými z Dubného*. Tvrz držel v l. 1521–1532 *Volf Sedlecký z Újezdce*.[9]) Týž prodal Racov v l. 1532—1540 *Jindřichovi Purkartovi z Hořešovic*. Po tom následovala z téhož rodu Anna (buď sestra neb dcera), která Racov (1553) *Janovi Merklínskému z Merklína* na Souměři prodala.[10]) Tento odkázal Merklín r. 1576 manželce své Anně z Vidršperka, ale tak, aby po ní zase na jeho potomstvo přišel.[11]) Jeho potomek *Adam* držel Racov v l. 1603—1616.[12]) *Purkart z Merklína* prodal Racovy (1623) *Gabrielovi Pechmanovi z Šenaut.*[13]) Po tomto následovali Jachym z Reichartu, r. 1641 Ota Jiří z Helversenu, r. 1665 Ferd. Šeb. svob. pán Vernier, r. 1668 Maximiliana Lidmila Helversenova.[14])

Vitovice jest dvůr nedaleko Strachovic, kdež před časem i tvrz bývala. Stála tu již r. 1407 a byla tehda příslušenstvím Pernartic.[15]) Roku 1543 byla tvrz již pusta a dvůr také zpustl. V 16. stol. dvůr obnoven a patřil k Racovu.

V *Olší* býval starý zámek (ještě místo zřetelné), jenž r. 1778 shořel; v starší době tu bývala tvrz. Ves připomíná se již ve 12. století a nazývala se Olešnou. Roku 1379 tu bylo několik statků; největší drželi *Bun* a *Slavibor*. Onen se také r. 1402 jako podací pán na Meclově a r. 1415 jako svědek připomíná.[16]) Potomek jeho byl r. 1463 Zbraslav Boun z Olše.[17]) Avšak pánem tehdá (1465) byl *Jan ze Švamberka*, jenž získal r. 1466 také Bonětičky. Na počátku 16. stol. seděl tu *Jiří z Raicenšteina*, jenž před r. 1516 zemřel.[18]) Synové jeho *Jošt* a *Jan* se r. 1516 dělili a onen podržel Oleš. Roku 1551 ještě žil a jediná jeho dcera vdána byla za *Adama ze Švamberka* a na Přimdě, jenž s ní obyčejně na Olši bydlíval.[19]) Po Anně zdědily Oleš dcery její *Benigna* vdaná *Roupovská* a Lidmila vdaná za *Petra Kokořovce z Kokořova*. Když i otec zemřel, prodala Benigna svou polovici mateřskou i co měla statku po otci (1592), Petrovi.[20]) Později nabyl Olše *Václav mladší Koc z Dobrše* († 1605), jenž týž statek dceři Anně Veronice odkázal.[21]) Od této koupil jej r. 1622 voják *Gabriel Pechman*

---

[1]) Lib. erect. VII. 141, arch. Třeboňský. Roku 1471 část vsi k Orlovu. (DD. 61, str. 500.) [2]) Rel. tab. II. 498, DZ. 43. D 29. [3]) DD. 67, str. 1. Roku 1553 držel Souměř *Jan z Merklína* a r. 1557 po něm dotčený Černín. (DZ. 10. J 17, reg. kom. s.) [4]) DZ. 89. D 23, 168. E 16, 181. F 24. [5]) Berna, Acta jud. [6]) Lib. erect. XIIIa. 158. [7]) Rel. tab. II. 253, lib. erect. IX. F 3. [8]) Již r. 1454 byla tvrz pusta. (DD. 21, str. 229.) [9]) DD. 16, f. 232; Březan, listy Švamb. [10]) Lib. conf. erect. berně Plzenská DD. 15, f. 183. [11]) Arch. Třeboňský, c. k. dvorský bibl. Pražské, DZ. 250. D 12. [12]) DZ. 10. J 17. [13]) Reg. kom. s., rozvrž. sb. 54, DZ. 146. M 26. [14]) DZ. 306. C 1, C 12.

---

[1]) DZ. 478. D 16. [2]) Reg. I. 553. [3]) Lib. conf., Berna. [4]) Knihy Stříbrské v Plzni. [5]) Lib. conf., arch. bibl. Pražské, DD. 15, f. 188. [6]) Rel. tab. II. 164. [7]) DD. 16, f. 214. [8]) Kopiář Kladrubský, arch. na Hradisku u Znojma. [9]) Arch. Třeboňský, reg. kom. soudu. [10]) DZ. 5 F 10, 10. J 17. [11]) DZ. 19. A 2. [12]) VUSp. 1898, I. 56, reg. kom. s. [13]) DZ. 153. E 5. [14]) DZ. 147. K 18, 315. O 29, 317. C 24. [15]) DD. 15, f. 183. [16]) Berna, lib. conf., erect. X 54. [17]) Arch. Plzeňský. [18]) Arch. Třeboňský, gub. a domin. v Chebu. [19]) DZ. 44. K 23, arch. gub. [20]) DZ. 169. A 18, 20. [21]) DZ. 132. R 17.

ze Šenau.[1]) Později drželi Oleš rytíři *Groschop*, totiž od r. 1652 Jan Jindřich, pak od r. 1681 syn jeho Frant. Karel. Když pak r. 1686 zemřel, dostala se Oleš skrze mateř jeho v držení Štampachů.[2]) Roku 1788 přikoupena k Boru.

Ve *Vidicích* (nedaleko Pernartic) byla tvrz od starodávna. Z vladyk zdejších připomínají se r. 1362 *Dobrohost*, r. 1370 *Kunrát* a v l. 1372—1412 *Jindřich* z rodu Kočovských,[3]) r. 1437 *Arnošt*.[4]) Roku 1458 seděl tu *Mikuláš z Kratic*, r. 1487 *Kryštof Uchdáček z Kračína* a r. 1498 *Jan z Merklína*.[5]) Tento prodal tvrz Vidice před r. 1512 *Jindřichovi Purkartovi z Hořešovic*.[6]) Od té doby patřily k Pernarticům. Anna Purkartovna, vnučka Jindřichova darovala je r. 1553 *Drslavovi, Zikmundovi* a *Martinovi* bratřím *Černínům z Chuděnic*.[7]) Později je měl *Jan Protiva* († j. r. 1612) syn Zikmundův a tohoto syn *Diviš* († j. r. 1654), po němž je koupila vdova Sibyla Maximiliana.[8]) Později připojeny k Olši.

Ves *Libosvar*, kdež také tvrz bývala byla r. 1320 sídlem *Ondřejovým* a r. 1379 nějakého Hubky. Před r. 1412 držen k Přívozci od *Alše z Rožďalovic* a r. 1412 patřil *Vlaškovi z Malonic*.[9]) Tvrz zdejší patřila pak *Janovi Týnskému z Klatov* a r. 1437 sirotkům po něm.[10]) V 15. st. tvrz zanikla. Vilém Černín z Chuděnic, zděděv ves po Anně z Hořešovic manželce, prodal ji (1545) *Kryštofovi Purkartovi z Hořešovic*.[11]) Patřila pak k Racovu později k Vidicům a pak k Olši, s níž připojena k Boru.

V *Nedražicích* bývala tvrz ode dávna. Snad se jmenovaly prvotně *Smědražice*, neb tak se l. 1318—1319 držitel jich *Protiva* píše.[12]) *Beneš* a *Nepr* opověděli r. 1420 Pražanům;[13]) onen byl r. 1422 mezi těmi, kteří králi Zikmundovi na skvostnou sponu peníze půjčili.[14]) Roku 1479 drželi Nedražice *Petr* a *Brykcí z Metelska*; tento i r. 1496; jim patřila zápisně i ta část, která dříve ke klášteru Kladrubskému patřívala.[15]) Na počátku 16. st. seděl tu *Jan z Otradovic*, jehož synem byl (1528) *Albrecht Švamberče*.[17]) Týž nemaje dětí, zapsal (okolo r. 1540) tvrz, dvůr a ves Nedražice manželce své Anně Osovské z Adlar a jejímu přátelstvu.[18]) Od části nápadníkův nabyl *Jiří Lukavský z Řeneč* práv jich a prodal Nedražice (1545) *Janovi Letinskému ze Snopoušov*,[19]) ale proti němu zdvižen odpor jménem sirotkův Adlarských. Těmto právo přisouzeno a Janovi synové Diviš a Bartoloměj měli dosti práce, aby se při Nedražicích udrželi ano Bartoloměj radši to právo koupil.[20]) Týž zemřel r. 1592. Roku 1603 a 1615 držel Nedražice *Jan Jiří Sak z Plumentálu*[21]) vyženiv je. Po něm následoval okolo r. 1630 syn jeho Jan Adam. V 17. st. patřily Nedražice *Merklínským z Merklína*.[22])

V *Jivjanech* viděti jest posud tvrziště, pole loučkou otočené. Vladyka Beneda dal tu zemi klášteru Kladrubskému; část vsi také patřila klášteru sv. Jiří na Pražském hradě (1233, Reg. I.) Ve 14. st. seděli na tvrzi zemané, kteří měli na štítě židovskou hlavu s kloboukem, zejména r. 1320 *Hněvek* a *Jindřich* (Arch. Teplský). Jiný *Hněvek* r. 1352 měl takový erb jako páni Roupovští. (Arch. bibl. Praž.) Držitel vsi r. 1379 byl *Jindřich*, bratr předešlého a oba se r. 1386 pospolu připomínají. (Berně Lib. erect V 129, VII. 52.) Jindřich opověděl r. 1403 Míšensku válku. (Arch č. VI. 6.) T. r. založil Hněvek s přátely svými Zálezskými kaplanství ve Skopci, k němuž ještě r. 1410 kněze podával. (Lib. erect. conf.) V l. 1416—1432 žil *Racek z Jivjan* (DD. 15. f. 191. arch. č. VII 130, 633.) Současně žili *Lvík*, jenž byl r. 1411 purkrabím na Nečtinech a později pánem na Rovném a tuším bratr jeho *Jindřich Žito*, jenž držel v l. 1421—1437 Přímdu a ji okolo r. 1438 synům Lvíkovi a Petrovi zůstavil. Roku 1468 držel Jivjany *Bořnik z Hostouně*. (Kop. Kladrubský.) Roku 1510 Eliška z Hradiště zapsala tvrz Jivjany *Jindřichovi z Nebílova* a Mandaléně dceři své; následoval tedy v držení Jindřich, jenž se v pamětech v l. 1527—1532 vyskytuje a r. 1537 po jeho smrti Mandaléna, jež si r. 1544 Jivjany zase ve dsky zemské vložila (DZ. 249. D 12, 250 F 12, reg. k. s.). Mandaléna vdala se za *Václava Žákavce z Žákavy* a jemu a synům *Janovi* a *Jindřichovi* odkázala. Václav držel svůj díl Jivjan ještě r. 1551 a věnoval na něm druhé manželce Markétě z Terešova (DZ. 10. D 19). Ze synův Václavových zemřel nejdříve Jan zanechav syna *Jindřicha mladšího*, jenž r. 1579 od strýce Jivjany za díl dostal. (DZ. 67., D 18.) Týž dosáhl velkého věku, an teprve r. 1634 zemřel (Balbín.) Synové jeho *Jan Bořeň Maximilian* a *Jindřich Kelfryd* rozdělili se r. 1635. Onen vzal tvrz starou Jivjany s věží od kamene vzhůru vyzdviženou a parkánem, tento novou tvrz. (DZ. 299. G 13, 301. M 5.) Jindřich postoupil r. 1640 své polovice *klášteru Kladrubskému* na jisté výminky. Po Janovi následoval okolo r. 1656 syn *Václav Žibřid* a když tento umřel r. 1694, jeho dcery. Nejstarší z nich Voršila Jozefa vd. Říčanská ujala pak tuto polovici a prodala ji r. 1704 *klášteru Kladrubskému* (DZ. 152 K 22., 479. D 22, Köppl Kladrau.)

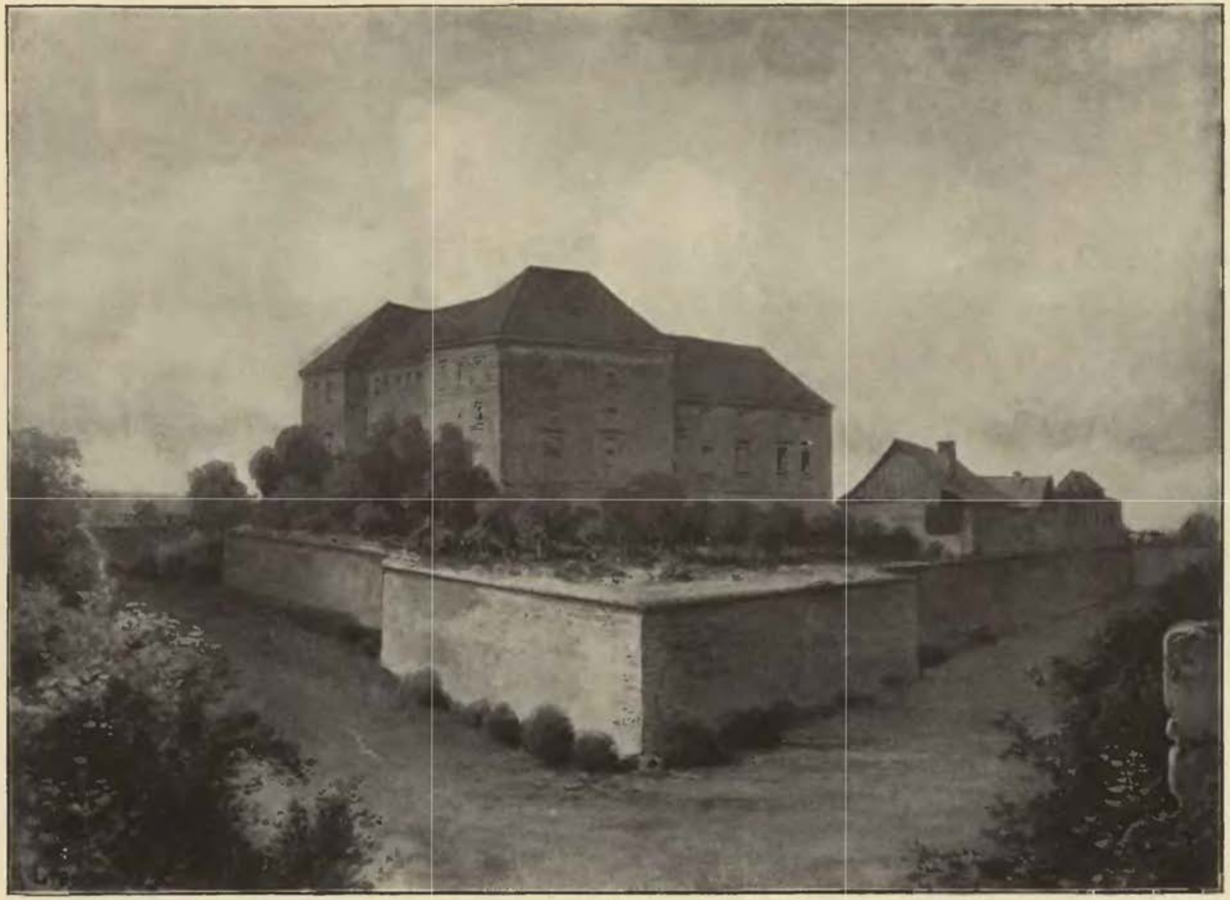
Nedaleko Kladrub jest dvůr *Žďár*, při němž také tvrz bývala. Prvotně (1239) tu byla ves kláštera Kladrubského, ale r. 1344 již dvůr.[1]) Cís. Zikmund zapsal Žďár (1436) *Petrovi Poldkovi*, jenž tu, tuším, tvrz postavil.[1]) Roku 1443 vykoupil jej *Mikuláš z Kračína* od Petra Selika z Lukova a seděl tu ještě r. 1447. Od r. 1455 drželi jej bratří Bušek a Oldřich *z Hrádku*. Král Vladislav povolil r. 1479 *Duchkovi z Hradiště*, aby mohl Žďár se Lhotkou vyplatiti, ale protože klášter r. 1487 sám Lhotku zastavoval, soudíme, že před tím Žďár vyplatil.[3])

U dvora *Trubec* nedaleko Nouměře a stranou Kladrub bývala tvrz, na níž seděl r. 1362 *Stojmír*, předek Přichovských. Z jeho tří synův nejmladší byl *Vilém z Trubec* (1362—1415). Roku 1415 již seděl na Přichovicích. Později tu seděli *Trubečtí z Tisové*, zejména r. 1473 *Zikmund*, r. 1490 *Burjan* a *Jindřich*, r. 1508 *Mikuláš*, *Petl*, *Zikmund*. Roku 1513 seděli tu za téhož rodu *Mikuláš* a *Volf* držíce tuším každý polovici. Jedna polovice tvrze, dvora a vsi, vše již pustých, dostala se *Václavovi Točníkovi z Křimic* a od něho prodána před r. 1546 k Čečovicům, s těmi pak koupena r. 1546 k Týnu. Druhá polovice zůstala v držení Trubeckých až do r. 1550 a koupena pak také k Týnu. (Arch. Třeboňský a na Hradisku, arch. bibl. a kapitoly Praž., lib. erect., DZ. 8. A 22, N 30, 9. G 22.)

---

1) DZ. 153. A 3. 2) DZ. 112. E 29, 113. O 8, 116. L 9, 118. D 25, 478. G 4. Sommer na str. 153. 3) Lib. conf., DD. 13, f. 114. 4) Rkps. Roudnický. 5) Kopiář Kladrubský, arch. Plzeňský. 6) DZ. 7 A 14, reg. kom. s. 7) DZ. 10. J 17. 8) Palackého vývod Černínův, DZ. 307. G 28. 9) Arch. bibl. Praž., Berna 19, DD. 15, f. 182, Lib. conf. 10) DD. 15, f. 428. 11) DZ. 7. B 6. 12) Tab. vet. n. 146. 13) Arch. č. IV. 378. 14) Arch. c. k. dvorský. 15) Kopiář Kladrubský a rkps. Roudnický. 16) Reg. kom. soudu. 17) DZ. 249. B 26. 18) DZ. 7. C 27. 19) Reg. kom. s., DZ. 69. M 6. 20) DZm. 143. H 6, VUSp. 1898, I. 58, rozvržení sbírek. 21) Bílek, Děje konf. 22) Ostatní držitelé v Sommrově topografii.

1) Reg. I. 454, 600. 2) Rkps. Vid. 3) Arch. c. k. dvorský, bibl. Praž. a Třeboňský, kopiář Kladrubský.

Kaceřov.

Kaceřov od západu.

KACEŘOV ZÁMEK.

Asi prostřed mezi Radnicemi a Plasy nad řekou Mží leží vesnice Kaceřov, památná svým zámkem, pěknou, ale příliš zanedbanou památkou, která jeví přechod ze středověkého hradu k novověkému zámku. Myšlenka zakladatelova byla vystavěti opevněné sídlo nikoliv v tom malebném seskupení, jaké bylo u starých hradů, když stavitel se přizpůsoboval povrchu hory, nýbrž v pravidelných rozměrech do čtverhranu a tak, že polovice přední byla jen pro pána a polovice zadní pro hospodářské potřeby. Proto shledáváme u Kaceřova příkopy a hradby s baštami, ale stavení v renesančním slohu 16. století. V příkopech jsou nyní louky aneb mokrá místa; dříve se mohly topiti z močálovitého místa zvaného Jezírka u Dobříče, odkud také voda do pivováru vedena bývala. Hradby založeny jsou do nepravidelného čtverhranu a v rozích sesíleny pětihranatými baštami; z velké části jsou již pobořeny a nejlepší bašta zbyla v jihovýchodním rohu. Ode dvora přichází se přes příkop po pevném mostě nasypaném a přes místo bývalé brány na parkán a hned proti zámeckému stavení, které je od parkánu zase příkopem odděleno. Z této strany spatřuje se nejkrásnější strana téhož stavení, k východu obrácená. Na stěnách dobře znáti rustiku, napodobující kameny s přitesanou boulí. Okna jsou vysoká a vesměs ozdobně vroubena. Poschodí má zámek dvě, avšak místy jsou troje světnice nad sebou a podle toho také okna rozdělena. Brána jest ozdobně ze štukoví vytesána; v ní jsou ještě otvory pro kladky zvoditého mostu, v pravo a v levo sloupy ozdobné a v levo od brány branka pro pěší. Z brány přichází se do veliké síně, z níž se rozcházejí chodby na všech stranách dvora do pravidelného čtverhranu založeného. Klenutí chodeb položeno jest na silných sloupech čtverhranatých a z cihel zdělaných, ale ty vyzdobeny jsou na straně dvora čtverhranatými, do tří čtvrtin ze zdi vynikajícími sloupy jonského slohu. V každém rohu je jeden takový sloup a kromě toho jsou dva a dva na východní a západní, tři a tři na severní a jižní straně. Nad tím v prvním poschodí a na stranách severní a jižní jsou ozdobné pavlače s kamenným zábradlím, někdy krásným sgrafitovým dílem ozdobené (nejlepši zbytek na jižní straně), z něhož lze rozeznati starce na delfinech a rozličné mořské bohy. Nad tím vyniká z podstavcův po pěti sloupech (dvou při stěně a třech volně stojících), nesoucích klenutí z cihel. Na východní a západní straně jsou okna ze síní. Proti předním vratům jsou zadní vrata na západní straně. Sice jest stav zámku, napolo pustého, žalostný. Okna jsou zabedněna, a jen nechány otvory pro okénka, poněvadž jest (kromě několika místností) obrácen na sýpky.

Jdouce po schodech nahoru spatřujeme v pravo dvéře do místa, kde byly tři světnice nad sebou; dole jest zazděný komín. Vedle jsou také světničky a vše jest pusté; jen obilí se tu skládá. Zase zpátky na tu síňku ke schodům jdouce vidíme v levo dvéře, které mají touž ozdobu jako ostatní dvéře, a přijde se do

velké síně nad branou, která měla okna na obou stranách, nyní zazděná. V levo od vchodu jest ozdobně tesaný vlaský komín a na místě nosičů jsou dvě lidská poprsí, bradáč a žena. S hrdla této visí řetěz s amuletem a dlouhé vlasy splývají po ramenech. Vyzdobení stropu pochází z doby klášterské vlády; neb kromě šesti kruhovitých a květinových ozdob na podstropí jsou tu dva velké obrazy, jeden tuším Ferdinanda II., jak obnovuje jmění Plasského kláštera, druhý nějaký výjev v lese, snad souvisící se založením kláštera. Kromě toho jsou na této (východní) straně dvě pusté světnice; v jedné jest vlaský komín zazděný a na stropu novější obraz Matky Boží. Nad tím nahoře ovšem jsou také světnice.

Na straně západní pod chodbou jsou schody nahoru a přijde se po nich na síňku. Rovně je pavlač a v pravo jsou dvéře do pusté světnice, v níž lze spatřiti zbytky maleb na zdi (stromoví, jezdce, stavení, lidské postavy); světlost jest bílá a stín jest udělán zelenou barvou. Dále k východu jsou dvéře do světnice, v níž jest komín, a nad dveřmi lupení, červenou barvou stíněné. Dále k východu jest světnička a v ní nad dveřmi tulipány přirozené barvy. Z dotčené síňky před pavlačí jdouce v levo nacházíme síň neb velkou světnici, kam se podle známé pověsti klade hostina, při které se všichni Gryspekové vidouce nezbytí otrávili. Na východní straně této světnice jest pěkný komín; klenutí její spadlo, že jen známky po něm viděti; pod klenutím kolem byl malovaný frys s triglyfy. K severu odtud v rohu jest světnice, v níž býval zdobně malovaný frys. K východu odtud jsou dvě světnice až k bývalé věži, která byla v severovýchodní části zámku. Věž tato byla asi r. 1875 zbořena, poněvadž se nájemce bál, aby na něj nespadla; ale měla zdi pevné, a neopatrným bouráním i část pavlače zničena. Ze světničky před věží, jakož i z dotčené síně, kde prý byla hostina, lze přijíti na pavlač na severní straně položenou, jejíž část u věže (jak již řečeno) se sřítila a nyní dřevěným kusem nahrazena jest.

Ze západní strany zámku lze krásným portálem ozdobné práce kamenické vyjíti na dvorek, který jest od zadní části zámku oddělen příčkou s mnohými výklenky. I v té zdi byla ozdobná brána se čtyřmi sloupy a vedle branka, z níž se přišlo na velké prostranství zadního zámku. Tu bývaly v levo pekárna a v pravo pivovár.

V přízemí zámeckého stavení z části jest byt nájemcův a v části byla za naší paměti obecná škola. Pod zámkem jsou rozsáhlé sklepy a rozmanité chodby. Za naší paměti (1884) byl tu nájemcem Rudolf Bohdanecký, který si o udržení zámku nemalé zásluhy zjednal a sám některé části opravil. Spisovatel byv jím všude proveden, sepsal stav zámku, jak jej asi r. 1884 nalezl.

Mnohé části zámku úplně zmizely. Za Schallerových dob (1785) byla tu kaple sv. Jana Křtitele, po níž není památky. Pod zvoditým mostem býval památní kámen, který byl od kteréhosi správce vylámán a odvezen.

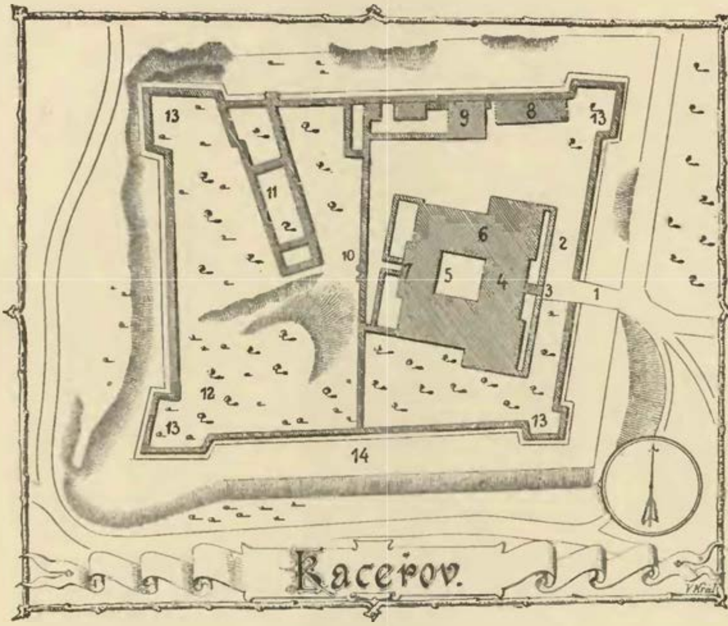
Nynější zámek založen teprve v 16. století, ale v starších dobách tu také bývala tvrz. Okolí patřilo ode dávna ke *klášterství Plasskému*, aniž jest známo, jak k témuž klášteru přišlo. Od kláštera býval v nájem dáván, a to bylo příčinou, že tu tvrz postavena. Jak se zdá, měl jej r. 1376 *Ctibor ze Švamberka.*[1]) Roku 1411 měl jej v nájmu *Petr z Terešova.* Král Zikmund zastavil ves Kaceřov s jinými vesnicemi *Bedřichovi* a *Janovi z Kolovrat* a odtud držen jest k Libšteinu.[2]) Asi okolo r. 1460 podělili se *Jindřich* a *Beneš*, synové Bedřichovi, a *Hanuš*, syn Hanušův, o klášterství Plasské, pokud je drželi, tak že Jindřich držel dvůr Kaceřov s vesnicemi a ostatní dva po polovici Kralovic též s vesnicemi. Benešova část držena k Libšteinu, Hanušova ke Krašovu. Ostatek tvořilo nové panství Kaceřovské, a Jindřich psal se ještě r. 1475 seděním na Kaceřově.[3]) Po něm dědil bratr Beneš, jenž na sebe převedl asi r. 1484 berni a plat, který měl na Kaceřovských vesnicích Burjan z Gutšteina.[4]) Když potom *Albrecht z Kolovrat* hrad Libštein i se zbožím Kaceřovským koupil, učinil r. 1497 s Šebestianem, opatem Plasským, smlouvu takovou, aby z Kaceřova do své smrti splacován nebyl, začež opatovi ves Výrov slíbil.[5]) Smlouva ta jakož i vše zboží, které Albrecht ke Kaceřovu a Libšteinu držel, r. 1498 králem Vladislavem potvrzena.[6]) Když pak Albrecht zemřel, Jan opat 7000 kop Anně z Kovaně, vdově, a Janovi a Bernartovi z Valdšteina, synům jejím, vyčetl (1513), začež jim „zámek Kaceřov" i s vesnicemi postoupen byl.[7])

Jen pět let byl Kaceřov v držení kláštera. Již r. 1518 z nedostatku peněz zastaven *Albrechtovi z Gutšteina*,[8]) který jej asi do r. 1531 držel a potom *Vilémovi Podmoklskému z Prostiboře* prodal.[9]) Tento těžce sháněl peníze na zaplacení Kaceřova a když z těch obtíží vyvázl, přišel zase o Kaceřov. Roku 1539 totiž *Florian Gryspek z Gryspachu* si vyprosil právo, aby mohl Kaceřov vyplatiti,[10]) a hned král. prokurator obeslal Viléma o výplatu do komorního soudu.[11]) Nežli však k nálezu došlo, učiněna téhož roku smlouva

[1]) Soudíme tak, že na listu bibliotheky Pražské píše se „de Boczyerzyeiow" a ve vsi Potvorově výpověď činí a že r. 1378 se píše de Kaczierzow. [2]) Arch. bibl. Praž. Arch. č. II. 450. [3]) Arch. Drážďanský. O nešetření interdiktu r. 1467 Palacký na str. 396. [4]) Kniha fary Plasské. [5]) Tamže. [6]) Arch. č. VI. 567, 568. [7]) Arch č. VIII. 547. [8]) Tamže, 557. [9]) Reg. kom. soudu. [10]) Arch. gub. [11]) Reg. kom. soudu.

mezi Floryanem a Vilémem taková, aby Floryan Vilémovi 5300 kop míšeňských vyplnil a Vilém jemu Kaceřova postoupil. První peníze položeny asi v únoru r. 1542 a poslední r. 1543. Floryan stal se po té zápisným držitelem Kaceřova a obdržel r. 1540, 30. ledna majestát, jímž mu tato výplata do dvou životův potvrzena a 600 kop připsáno na opravu tvrze Kaceřovské, téměř všecky sešlé a zpustlé.[1])

Floryan založil nynější zámek. Bohužel není o stavbě jeho nic více známo, než že asi r. 1540 začala.[2]) Floryan byl tehda něco přes 20 let v Čechách. Přišel sem z Tyrol a vzat od Ferdinanda I. do královské služby, dílem pro svou chytrost a dovednost a snad i proto, aby správa osobních úřadův královských od stavův byla samostatná. Stavové to také cítili a Floryana nenáviděli více, nežli koho jiného. Odpor proti němu rozdmychován byl od těch, které skrze výplaty, králem udělené, o statky připravoval. Bylo

Plán Kaceřova.

Vysvětlení plánu: 1. most přes venkovský příkop; 2. parkán; 3 most přes vnitřní příkop k předním vratům; 4. průjezd do 5. dvora; 6. místo věže; 7. zadní vrata; 8. obydlí; 9. konice; 10. vchod do zadního zámku; 11. pivovár; 12. místo pekárny; 13. bašty; 14. příkop.

by dlouhé o tom psáti, jak se proti němu bouřilo a z jakých nekalých činů byl obviňován.[3]) U krále byl v takové přízni, že si vymohl na statky své hojné mnohá obdarování. Roku 1541 připsal mu král 800 kop na zboží Kaceřovském a přidal k předešlým dvěma ještě dva životy. Roku 1543 obdržel od kláštera Plasského druhou polovici Kralovic v zástavu a od krále výplatu na několika vesnicích duchovních v okolí. Na velikém tom panství, které Floryan takto vytvořil, připsal mu král (1544) 1000 kop. A poněvadž v l. 1540—1543 na zámku a dvoře 961 kop prostavěl, uděleno mu pojištění na ty penize; kromě toho mu dáno podrobné vysvětlení na čtyři životy, kdo totiž po kom děditi má, a připsáno zase 200 kop na prostavění (1544). Roku 1545 povoleno mu nových 200 kop prostavěti, r. 1546 obdržel majestát, aby králové na Kaceřov nikomu výplaty nedávali a jedině klášteru Plasskému (který na to peněz neměl) zůstavena výplata. Roku 1547 učiněn s Floryanem počet, co na zámku prostavěl, a tu se našlo, že v l. 1543—1546 přes 853 kop pronaložil, tak že celý náklad posud 1814 kop činil. Proto mu dáno povolení, aby ještě do 500 kop prostavěti mohl. Kromě toho mu téhož roku 500 kop připsáno. Roku 1549 připsáno mu nových 1000 kop, protože „k lepšímu a bezpečnějšímu bytu svému stavení nemalé na zámku Kaceřovském“ nedávno začal. Roku 1554 učiněno sečtení a našlo se, že v l. 1546—1554 na zlepšení panství 5479 kop vynaložil. Proto a aby ten zámek a začaté stavení k dokonání přijíti mohlo, dovoleno mu r. 1555 ještě 2000 kop prostavěti.

[1]) DZ. 41 A 14, arch. gub. [2]) Pam. kniha fary Plasské udává rok 1542, ale ten platí pro horní ponebí; že stavba zpodku začala r. 1540 o sv. Marku, dovodí se majestátem d. 1544, 23. febr. [3]) Viz Jirečkovu Rukověť a Miltnerovy Privatmünzen.

Roku 1557 podal zase účet ke komoře, a tu našlo se, že v letech 1555—1556 na stavení zámku přes 1864 kop vynaloži.[1])

Jak se zdá, byla tehda stavba dokončena a nový stav nejen zámku, nýbrž i celého panství přiměl Floryana k tomu, že dal r. 1558 sestaviti podrobný urbář celého panství.[2]) Z něho dovídáme se, že při témž zámku bylo stavení slove Bašta, v němž zespod byla pekárna a nad tím byty úředníka a písařův. Vedle toho bylo staré stavení (tvrze?), v němž byly komory na železo, nádobí a potřeby hospodářské a byty pro čeládku. Také bývala u zámku kašna. Také tu byly staré marštale a staré stavení,

Nádvoří na Kaceřově.

v němž Vlaši zedníci bydlili. Kromě toho tu byla lázeň, pivovár se vším příslušenstvím, zahrada a štěpnice. Roku 1559 vyprosil si Floryan zase majestát, aby mu bylo na některých vesnicích 1000 tolarů připsáno, a protože císaři lacino dům na Hradčanech prodal, připsáno mu r. 1562 zase 500 kop na zlepšení Kaceřova.[3]) Úmrtím císaře Ferdinanda (1564) ztratil Floryan svého předního příznivce. Není nám známo, aby Floryan od těch dob byl nějakých nových milostí na Kaceřov dosáhl. Z posledních let jeho života jsou nám také známi správcové panství, totiž r. 1566 Jindřich Byšický z Byšic, hejtman, r. 1571 Albrecht Kerunk z Lomu, purkrabí, l. 1575—1576 Jan Činovský z Činova.[4]) Floryan zemřel r. 1588 dne 29. března[5]) v Nelahozevsi a pohřben v kryptě v Kralovicích, kdež jeho mrtvolu posud lze spatřiti. Byl oddán věrně katolické církvi, ale synové po něm pozůstalí *Vácslav, Ferdinand, Karel, Vratislav, Jan Jiří, Jaroslav Bedřich* a *Blažej* počeštili se docela a přestoupili k vyznání pod obojí. Roku 1588 dne 15. listopadu se pak rozdělili. Vácslav obdržel

[1]) Arch. gub. (kopiáře). [2]) Věstník král. spol. nauk 1896. [3]) Kopiáře v arch. gub. [4]) Starý kopiář Klatovský a poznámky M. Koláře (tuším z Kralovic). [5]) Ač paměti svorně r. 1589 udávají, následujeme přece udání náhrobku v Kralovicích, kdež jest určitě r. 1588.

Nečtiny a Kočov, Ferdinand Mirošov, Strýčkov a Kralovice, Karel Sechutice a Lomany s částí Kaceřovského panství, Vratislav Libštein a Žikov, Jan Jiří Rožmitál, Jaroslav Kaceřov a Blažej Nelahozeves. Při tom však si ponechali spolek před tím v květnu uzavřený, tak že statky zemřelých na ostatní bratry padati měly; proto také žádný z nich statek svůj nad míru zavazovati nesměl a dělení samo ve dsky zemské nevloženo. Roku 1595 následovalo dělení stříbra mezi bratry ještě živé (Vratislav r. 1589, Vácslav r. 1590 a Jaroslav okolo r. 1594 zemřeli) a Bohuslava, syna Vácslavova, na pět dílů, tak že každý obdržel okolo 40 hřiven pozlaceného a 80—100 hřiven nepozlaceného stříbra,[1]) tak že odtud viděti, jaké velké jmění Floryan nashromáždil. Po smrti Jaroslavově následovalo druhé dělení, jehož podrobnosti nám známy nejsou. Jen tolik je jisto, že Kaceřov po něm *Karel* držel a k němu zase Sechutice a Lomany připojil. Karel zemřel okolo r. 1610, zůstaviv syny *Vácslava* zletilého a *Floryana Jiří*, *Mikuláše* a *Albrechta Ferdinanda* nezletilé, kteří po mateři Libštein s Liblínem zdědili. Floryan zemřel brzo, Mikuláš po něm, a tak zůstali naposled jen Vácslav a Albrecht, z nichž onen Kaceřov spravoval.[2]) Když začalo povstání r. 1618, patřili bratří ti k nejúčinnějším strany protikatolické. Na silnicích zachycovali císařská psaní a správcům království odevzdávali, k dobývání Plzně Mansfeldovi střelbu svou (1618) z Kaceřova půjčili a po dobytí města zase domů vzali, poddané proti Plzenským ozbrojili a sami také vytáhli.[3]) Oba nedlouho potom zemřeli, a Blažej, jediný již syn Floryanův, nápad na statcích jich Kaceřově, Libšteině s Liblínem a Strýčkově pustil *Floryanovi* a *Janovi Jaroslavovi*, synům n. Jana Jiří Gryspeka, proti upsání 20.000 kop míšeňských.[4]) Všechna ta ustanovení r. 1622 za neplatná vyhlášena, a všichni ti držitelé Kaceřova poslední všeho jmění odsouzeni. Statky Liblín, Žikov a Strýčkov postoupeny Judytě z Chockova, vdově po Vácslavovi, jménem věna jí od n. manžela r. 1615 zapsaného. Panství Kaceřovské daroval císař (1623, 14. května) *opatství Plasskému* a za to, co bylo před tím klášterství Plasskému odňato, učinil slušnou náhradu.[5]) Klášter Plasský tím způsobem zase uveden byl v tu moc, kterou měl do r. 1420. Pro zámek Kaceřovský změna ta nebyla štěstím, protože klášteru na něm nic nezáleželo. Nechán sice, ale pro jeho zachování, zvláště v 18. století, jen málo děláno. Ještě méně o něj staráno po zrušení kláštera, a tak se stalo, že se ocitl v tom zbědovaném stavu, jak dnes spatřujeme.

---

[1]) DZm. 87. E 22. [2]) Reg. kom. soudu. Arch. gub. Rozvržení sbírek. Miltner, Privatmünzen [3]) Rukopis knihovny Křivoklátské. [4]) DZ. 192. H 15. [5]) Pam. kniha fary Plasské. Bílek, Děje konf.

KRAŠOV HRAD.

Jihovýchodně od Kralovic a Kožlan, mezi Kozojedy a Hřešihlavy, vysoko nade Mží stával hrad Krašov. Hradiště jest ostroh skalnatý a strmý, jenž dvakráte byl překopán tak, že utvořeno předhradí a zadní hrad. Starou jízdnou (nyní travnou cestou) jde se od Boh po ostrohu zvolna dolů až tam, kde začíná předhradí. Tu viděti jest napříč ostrohu příkop a za ním velmi mohutný val, který předhradí úplně odlučoval. Předhradí samo není rovné, nýbrž srovnána jest ta část, která je na severní straně, kdežto ostatek je nerovný a kopcovatý, tak že stavení tu stojící podobala by se jesličkám. Při rovné cestě ukazuje se místo, kde stával pivovár. Dotčený val nejde až na severní kraj hory, nýbrž přestává pro snadnější průjezd. Bezpochyby tu bylo nějaké opevnění. Hned za tím místem v pravo jest viděti sklep podzemní, který se táhne až k valu. Také na konci předhradí jest sklep, bývalý mlíčník, ale do skály vytesaný. Podle starých pamětí bývaly v předhradí také láznička, kovárna, krčma a dvě chalupy. Všude po předhradí jest smrkový les.

Zadní hrad dělí od předhradí příkop velmi široký a hluboký, ve skále vytesaný, tak že hrad byl nepřístupný, jestli se nespustil most. Dobře ještě znáti, jak se vyjíždělo na mostnice, a proti tomu viděti ve hradě bránu. Nyní se obchází příkop po pěšině a po ní leze se ke zříceninám hradu. Je to trochu obtížné, ale obtížněji bylo za starých dob dostati se do hradu, jak vypravuje Jan rychtář Kožlanský ve svém svědomí (z počátku 16. století) takto:

„Když pan Albrecht ráčil nám dáti ten puohon, tedy sme my šli na Krašov, i přišli sme k vratóm a tu sme tloukli, aby nám odevřeli. A vrátný vyšed ven i hleděl na nás skrze dvérce a tu sme řekli: Pusť nás tam. A on odpověděl: Nepustím, žej mi pán přikázal, aby žádného sem nepouštěl a pravil, že ho doma není, ani hajtmana také že doma není. I řekli sme: Vrátney, vezmi tento list od našeho pána a jest od ouřadu, a on že vzíti nesmí. I šli sme s tím listem domů a byl sem tehdáž sám čtvrtý. Po druhé sem s tím listem opět chodil sám čtvrtý, tu sme opět přišli k vratóm a vrátný k nám vyšel, i ptali sme se na pána, kde jest, a on, že ho doma není. A my: ale kde jest ouředník; a on, že jest na poli s dělníky. A my řekli: Ale medle vezmi od nás ten list a řekni, žej nás pán s ním poslal a že jest od ouřadu. A on jej od nás vzal.“ [1])

Brána zadního hradu měla průjezd a tedy dvoje vrata za sebou. V pravo bylo stavení nějaké (vrátnice), jehož přední a zadní zdi ještě stojí. Za branou hned v pravo stojí zpodek veliké věže okrouhlé, všude podkopaný, ale přes to neprorażený. Při zřícení věže povstal nejen kolem ní kopec rumu, z něhož kus kulatého trupu vyčnívá, nýbrž i cesta od brány do vnitřku zasuta tak, že se nyní musí obcházeti. Vnitřek hradu jest věrným obrázkem činnosti a starosti bývalé komorní administrace. Tu a tam vyčnívá ještě vysoko kus zdi, na níž ještě znáti jest omítku, jinde zase jsou zpodní části hradeb a mezi tím kopec rumu a prohlubeniny tak, že tu nelze bývalé rozdělení poznati. Jen to se vidí na zbytcích na konci hradiště, které tu jako stěna ke Mži spadá, že tu stál palác.

Ve stráni potoka Brodesladského pod předhradím byl mlýnec, z něhož zbyl kus zdi. Ještě znáti lze, jak vedle cesty ku hradu k němu vykopaná byla stružka do nádržky, odkud dolů šla voda na kolo.

---

[1]) Reg. kom. s. 5 G, svěd. B 4.

Starý popis bývalého hradu se nám nezachoval, než toliko obraz ukazující, jak r. 1795 vypadal. Podle něho byl hrad od blízkého ostrohu oddělen příkopem skalným, přes nějž postaven byl most na třech kamenných pilířích položený. Před mostem stával domek, v němž napřed úřední sluha, potom hajný bydlil. Jest to bezpochyby bývalá krčma v předhradí. Zámek sám se skládal ze dvou hmotných stavení. Na jednom nižším, jehož brána k jihu hleděla, spatřuje se málo oken; při něm stála hrubá okrouhlá věž s podsebitím dobře zachovaným akonickou střechou. Druhé vyšší stavení mělo dvoje poschodí a obsahovalo byty pánovy. Mimo to měl hrad veřejnou, sv. Ludmile zasvěcenou a starožitnou kapli, v níž se ročně několikráte služby boží konaly.

Zakladateli hradu byli páni *z Krašovic*, z rodu blahoslaveného Hroznaty. Předek jich *Jetřich* nazývá se r. 1232 z Krašova a r. 1252 z Krašovic. Synové jeho byli *Jetřich* (1263—1313) a *Sezema* (1268—1284). Psávali se buď z Krašovic aneb z Krašova, majíce, tuším, oba ty statky; zejména z Krašova se psal *Sezema*, jenž byl číšníkem Vácslava II. a věrným jeho přívržencem, stoje proti straně Záviše z Krumlova. Synové jeho byli *Sezima*, *Bušek* neb *Bohuslav* a *Racek*. První z nich odděliv se po r. 1313 od bratří, založil hrad Vrtbu a potomci jeho byli páni z Vrtby. Racek, jenž se ještě r. 1313 se Sezemou z Krašova psal, seděl již r. 1315 na hradu Bělé. Bušek zůstal na Krašově, jak zápisy jeho z l. 1318—1319 svědčí. Asi okolo r. 1339 prodal Krašov a v ty časy již seděl na Pušperce.[1]) Po Krašovu psal se ještě *Vilém z Krašova* (tuším Buškův syn), jenž r. 1346 se Sezemou z Fusperka klášteru kazatelskému v Plzni les Čilinu daroval.[2])

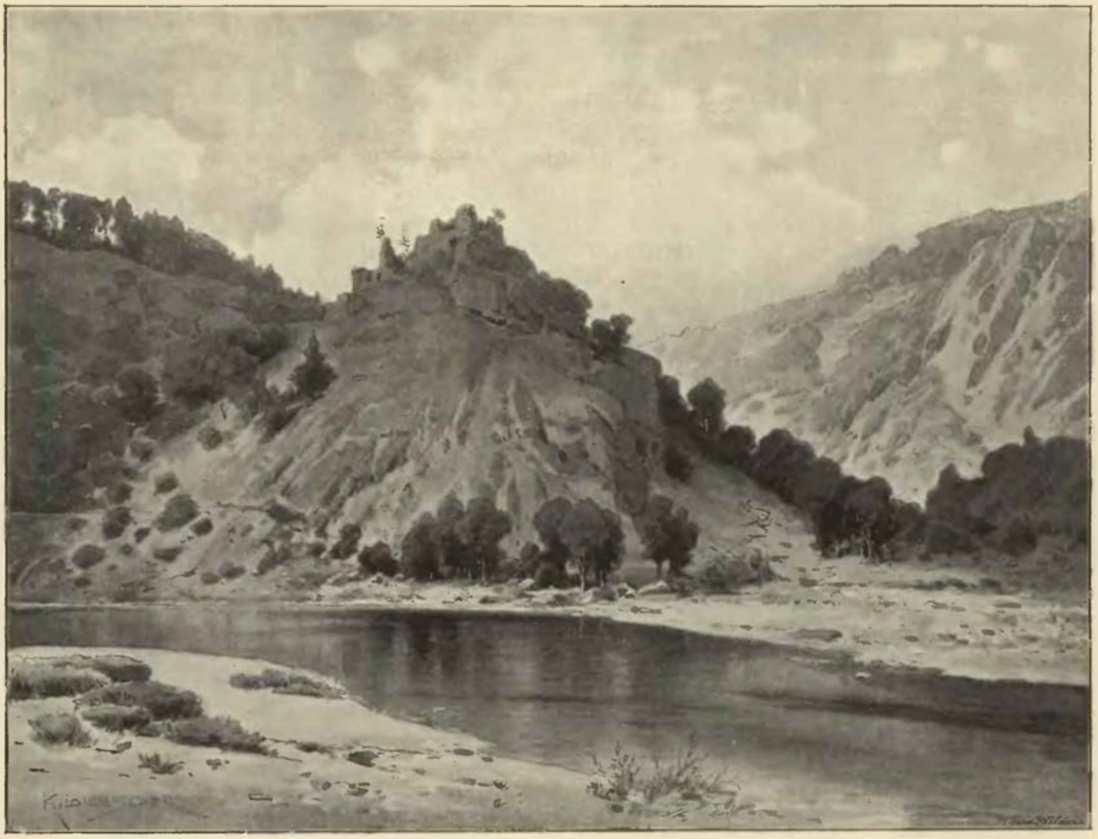
Následující držitelé Krašova nejsou známi. Zdá se, že patřil r. 1363 bratřím *Břeňkovi* a *Půtovi ze Švihova*, poněvadž tito podávali tehda faráře do Kozojed.[3]) Z následujících let zase držitelův neznáme, ale víme jména purkrabí, jako byli r. 1377 Vítek, r. 1382 Albert Polák a r. 1383 Vaniš.[4]) Možná, že tehda držel Krašov *Albrecht z Kolovrat*, předek všech pánův z Kolovrat. Roku 1392 vládli vším jeho zbožím synové *Albert*, *Mikuláš*, *Purkart* a *Herbort* a tehda nového faráře do Kozojed podávali. Když se tito r. 1392 rozdělili, dostal se Krašov Albertovi a týž obdržel téhož roku dne 30. prosince majestát, jímž ke hradu Krašovu poprava v Plzeňském a Žateckém kraji vysazena.[5]) Krašov sice držel do smrti, ale sídlo své okolo r. 1403 přenesl na Libštein a okolo r. 1413 zemřel. Za něho byli tu purkrabími r. 1411 a 1412 Jan ze Svinné a r. 1413 Racek ze Švamberka.[6])

Bedřich a *Hanuš*, synové Albrechtovi, rozdělili se před r. 1416; onen měl Libštein, tento Krašov, ale kromě toho, pomáhajíce králi Zikmundovi, získali drahně duchovenství, z nichž některá část ke Krašovu držena. Hanuš byl úhlavním nepřítelem kališníkův, s nimiž od r. 1420 tuze válčil. Za to oblehli tito r. 1425 hrady jeho Žebrák a Točník a nemohouce jich dobyti, mstili se tím, že vesnice okolo Krašova popálili. O hrad samotný se ani nepokoušeli, nemajíce naděje, že by ho dostali.[7]) Maje platné účastenství ve všech bězích zemských až do r. 1448, po dobytí měst Pražských skrze jednotu Poděbradskou ustoupil na své statky. Syn jeho *Hanuš* sídlíval obyčejně na Zbiroze. Na Krašově měl okolo r. 1462 purkrabí Jindřicha Hnáta.[8]) Prodav Zbiroh r. 1478 zemřel r. 1483. Syn jeho *Albrecht* držel Krašov jen krátkou dobu. Vyženiv s Annou Valdšteinskou z Kovaně statek Hradistko, prodal část svou Plasského klášterství a s ním ovšem i Krašov *Jetřichovi Bezdružickému z Kolovrat*.[9]) Tento zemřel okolo r. 1508 zůstaviv nezletilého syna *Jana*. Poručníkem jeho byl strýc Jiřík, a Krašov spravoval (1510) úředník Nykl z Raichau.[10]) Jiřík vyprosil r. 1514 majestát, jímž městečku Kozojedům dán trh a erb.[11]) Jan došed let svých ujal otcovské statky a padl r. 1526 v bitvě u Moháče. Zůstal po něm nezletilý syn *Jetřich*, jehož poručníci Krašov (v l. 1527—1529) *Mikuláši Svítákovi z Landšteina* prodali.[12])

Mikuláš byl ženat s Žofkou Krakovskou z Kolovrat, kteréžto po drahně letech od sebe odbyl. Měl proto r. 1535 soudy s bratřími jejími, ale konce se, tuším, nedočkal.[13]) Zemřel bezdětek, zapsav r. 1534 Krašov bratru svému *Vilémovi Zubovi* neb *Svítákovi*.[14]) Tento byl v jeho držení již r. 1538 a r. 1541 věnoval na něm Kateřině Svítákové ze Solopisk, manželce své.[15]) Zemřel před r. 1543, zanechav *Viléma*, syna nezletilého. Máti jeho měla nad ním poručenství a to ještě r. 1558; při tom jí nápomocen byl Jan Mladota ze Solopisk (snad bratr její), který se proto i seděním na Krašově psával.[16]) Mladý Vilém ve světě se ukázal r. 1563, když v létě byv v Kralovicích k oknům domu Černíkova se dvěma svými služebníky přijel a ručnicí oknem do světnice, kdež někteří sousedé seděli, vystřeliti chtěl a jeho služebníci ručnice spustili.[17])

Vilém Sviták z Landšteina, poslední člen rodu tohoto, jal se odprodávati části panství Krašovského; díl svůj vlastní ve vsi Hlinči prodal Šebestianovi Lažanskému z Bukové na Chříči a druhým zápisem r. 1576 i Milíčov a Břízsko, posléze i tvrz Ostrovec se zbožím v sousedství ležícím prodal r. 1589

[1]) Reg. I.–IV. díl. Bušek píše se r. 1339 z Fuchsberka, ale na pečeti se čte ještě (c)rasov. [2]) Rukopis pamětí Plzeňských. [3]) Lib conf [4]) Lib. visit. Acta jud. Arch. c. k. dvorský. [5]) Lib. conf. Arch. Svatovácslavský. [6]) DD. 15, f. 277. Arch. bibl Pražské, [7]) Bartošek. [8]) Arch. Olešnický ve Vratislavi. [9]) Arch. domu Toskan. [10]) Reg. kom. soudu. [11]) Arch. gub. [12]) DZ. 4. G 30. Reg. 2 F, kom. s. G 1. [13]) Nálezy kom. soudu 6. J. [14]) DZ. 84. A 1. [15]) Reg. kom. soudu. DZ. 1. A 7. [16]) Reg. kom. soudu. [17]) Reg. kom. soudu.

Krašov.

(vkl. 10. října) králi Rudolfovi. To, co prodati nechtěl, totiž zámek Krašov, dvůr poplužný slove Rohy, mlýn Vlkovský, vsi Střímany, Rakolusky, Bohy, Hlínec c. t. m., rybník velký a dva rybníky menší u Milíčova se všemi svrchky a nábytky na zámku a ve dvoře zapsal r. 1572 po smrti své manželce své Barboře z Rabšteina, avšak zápis ten jen 4 léta v platnosti ponechal, dada jej r. 1576 zase z desk propustiti.[1]) Stalo se proto, že Krašov prodal *Jindřichovi Grafingerovi ze Salcku*, jenž byl r. 1587 pánem na Krašově.[2]) Zdá se však, že nový pán nemohl platiti a že Vilém proto zase Krašov ujal. Stav se pánem na Sosni a Brloze prodal r. 1589 zámek Krašov s předhradím, v témž předhradí krčmu výsadní s kovárnou, pivovárem, řekou, s mlýnem Vlkovským, proti zámku ležícím, dvůr poplužný Rohy s ovčínem, městečko Kozojedy s podacím, vsi Střímany, Bohy, Hracholusky, Borek s mlýnem Žaloudovským *Ferdinandovi Renšpergarovi z Renšperka* a *z Držkovic*.[3])

Nový držitel byl již před tím v sousedství držel vsi, jež prodal r. 1589 a za peníze stržené sobě panství Krašovské koupil. V předhradí založil zahradu. Držel je však jen 6 let a prodal r. 1596 panství to *Jeronymovi staršímu Hrobčického z Hrobčice* na Hartenšteině, Březině a Manětíně.[4]) Nedlouho po trhu tomto Jeronym zemřel a veškerá jeho panství připadla pěti synům Janovi Vilémovi, Karlovi Vratislavovi, Ferdinandovi, Burianovi, Ludvíkovi a Zdislavovi Albrechtovi, z nichž tito dva ještě let svých neměli. Bratří již se byli rozdělili, an v tom Ludvík zemřel. Tuť při pohřbu jeho starší bratří vyjednali, poněvadž jeden bratr zemřel, že ty dílčí cedule prvnější minouti a statek na 4 díly rozdělen býti musí. Za tou příčinou byla r. 1600 celá pozůstalost otcovská rozvržena, při čemž obdržel *Karel Vratislav z Hrobčice* na svůj díl panství Krašovské a Slatinu.[5]) Týž kostel Kozojedský rozšířil a mnohými dary nadal. Dosud se tam chová po něm veliká cínová křtitelnice a mnohá jiná památka. Týž Karel dědicův přirozených nemaje

[1]) DZ. 17. O 4. [2]) DZm. 160. B 5. [3]) DZ. 167. F 11. [4]) DZ. 172. B 4. [5]) DZ. 188. N 26. O 3.

(an snad bezženat zůstával) posledním pořízením statek svůj všechen odkázal *Zdislavovi Albrechtovi z Hrobčice* na Manětíně, bratru svému nejmladšímu, kterému nemalou sumu peněz dlužen byl, a poněvadž týž Zdislav let neměl, jichž teprv r. 1615 dojíti měl, do toho času mu ustanovil poručníky.[1]) Zemřel buď na konci r. 1614, buď po novém roce r. 1615, jelikož pořízení jeho r. 1615 ve středu po 3 králích ve dsky zemské vloženo jest. Několik neděl potom stal se mladý Zdislav Albrecht plnoletým a poručníkům svým z poručenství obvyklým způsobem poděkoval.[2]) Ze sbírek sněmovních vychází, že zboží Krašovské jen několik neděl (po první termín) držel, neb sbírky a berně za ostatní dva terminy odváděti měl bratr jeho nejstarší *Jan Vilém Hrobčický*. Zemřel totiž a statek všechen se dostal bratrovi. Jan Vilém prodal potom (1616 dne 26. července) panství Krašovské *Heleně Regině Příchovské* rozené *Úlické z Plešnic* a v městě Plzni.[3])

Helena Regina byla provdaná za *Petra Jiříka Příchovského z Příchovic*, jemuž zápisem r. 1617 všeho statku svého po smrti postoupiti slíbila.[4]) Při vzniknutí povstání r. 1618 zůstal věrným rodu Rakouskému, pročež po bitvě Bělohorské úřady rozličnými dařen jest. Nabyl později Březiny a Oseka, koupil Přívětice s Radnicí a statek Žďár a držel též Liblín a Strýčkovy. Byl král. radou, komořím, místodržícím, soudcem zemským, naposledy od r. 1633 věnných měst podkomořím († 1637). Roku 1631 prodal „zámek aneboližto od starodávna hrad Krašov s předhradím", a v něm krčmou výsadní a všemi vesnicemi a příslušnostmi za 32.000 kop míšeňských *Janovi Davidovi Boryni ze Lhoty*.[5]) Za držitele tohoto dostali se Švédové do kraje našeho a celé panství Krašovské jako i okolí nelítostně poplenili. A snad právě proto upadl Jan David u veliké dluhy a konečně na vyhledávání věřitelův nařízení k tomu komisaři prodal panství Krašovské „na neyveyš zadlužené" r. 1649, 2. srpna *Janovi Grefovi z Grefenberka*, JMC. a K. radě nad apelacími na hradě Pražském, též *Františkovi Miseroni*, JMC. úřadu berničního vrchnímu písaři a k přijímání nových akcisův deputovanému.[6]) Panství Krašovské líčeno jest v listině trhové jako „z největší části ruinirované" městečko Kozojedy dokonce pusté a spálené, vsi Střímany, Bohy a Rakolusy z části pobořené. Jen zámek chráněný polohou svou a tvrdostí hradeb byl se vzteklosti nepřátelské ubránil. Již roku následujícího (1650) Jan Gref práva svého k panství Krašovskému Františkovi postoupil.

Rodina Miseronův pocházela z Milana, a vynikla jak v 16. tak i 17. století výtečnými umělci František, jenž byl šlechticem teprv v druhém koleně, byl na poddané své velice nelaskav. Zemřel r. 1656 byv, jak pověst vypravuje, u Kozojed od syna kovářova z Lednice postřelen; manželka jeho Anna Johanka Chanovská z Dlouhé vsi prý zpravena byvši o tom smysly se pominula, usmrtila prý nejmladší děcko své a potom sama se zámku Krašova do řeky Mže v zoufalství skočila.[7]) Z pamětí jde na jevo, že jeho manželkou byla Anna Splendida rozená Grefovna a že po r. 1656 byla vrchní poručnicí svých dětí,[8]) a Johanka byla manželkou Norbertovou (žila ještě r. 1686 na Jemništi). Synové po něm zůstalí bratří *Norbert Adolf* a *Jan Augustin* r. 1674, 24. listopadu povýšeni byli do stavu rytířského starožitných rodů Českých, ale panství Krašovské dlouho nepodrželi. Norbert prodal r. 1676 část panství Krašovského, totiž ves Střímany s krčmou výsadní, Vojtěchovi Hynkovi Týřovskému z Ensidle na Chříči. Ostatek s hradem Krašovem koupil r. 1678 *Benedikt Engelken, opat Plasský*, a připojil je k opatství a panství Plasskému. Podle Beckovského[9]) byl hrad Krašov již okolo r. 1700 pust, podle jiných byl prý ještě r. 1785 zachován a mohlo se na něm bydliti. Mnichové Plasští často prý sem docházeli, jsouce tu od světa ostatního odloučeni, aby se po venkovsku baviti mohli Podle pověsti se tu dvakráte do roka sešli, oslavivše návštěvu svou honbami a tancem, k čemuž zvali také okolní držitele statkův a faráře z okolí. Mimo to tu bydlil polesný a klíčník, jenž opatrování zámku obstarával. Když jest r. 1785 rozkázáním císaře Josefa II. klášter Plasský zrušen a jeho statky král. fondu náboženskému přiděleny, přiblížila se poslední hodina starožitného a již valně sešlého hradu. Administrace státních statkův rozkázala, aby byl hrad pobořen, z kamení aby byl poopraven dvůr poplužný Rohy a ostatek aby byl prodán okolním sedlákům. Tak se stal Krašov před r. 1800 zříceninou.

[1]) DZ. 137. F 1. [2]) DZ. 137. J 29. [3]) DZ. 191. G 20. [4]) DZm. 237. K 3. [5]) DZ 298. D 2. [6]) DZ. 305 L 20. [7]) Porovnej Jana z Hvězdy Zábavné spisy (1843). [8]) DZ. 113. L 2. [9]) Poselkyně I. 1031.

Bělá od jihu.

BĚLÁ HRAD.

Západně od Plas jsou vsi Horní a Dolní Bělá (též Nové městečko Bělá). U této stával hrad na návrší, které na jižní a východní straně strmě spadá, tak že na této straně velkého opevnění nepotřeboval. Na ostatních stranách ho bylo potřeba. Jaké opevnění bylo na severní straně, dnes již nelze znáti kromě zbytku věže a příkopu. Za to je zajímavé opevnění na západní straně; neb tu jest příkop a za ním neobyčejně vysoký a silný násep, z něhož vybíhá podkovovitá bašta, uvnitř vyhloubená a též mohutná.

Hrad se dělil na *předhradí* a *hrad*. Ono zabírá větší prostoru k severu. Tu byly aspoň v posledních dobách k východu slunce na kraji ratejna, na západní straně kolny, k severu konice a brána, vedle nich v tom místě, jak nyní vede cesta. Podle svědectví pamětníků byly na kraji hradby. V severovýchodním rohu jest zbytek zpodku okrouhlé věže, kus zdi a kopec rumu. Byla ještě před 60 lety hezky vysoká, ale sama od sebe spadla a domkáři si pak brali kámen. Kolny zrušeny od úředníkův Plasských a stavivo prodáno.

Vlastní hrad jest o něco nižší než předhradí a dnes jako všechno hradiště pastvištěm. Tu zbyly ještě kusy zdí, z nichž nelze nic říci o způsobě bývalých stavení. Před lety bývaly tu veliké zříceniny a bývalo prý tu několik věží, ale znenáhla ubíráno pořád zdí. Jednou berouce stavivo přišli prý na malované stropy. Celkem z Bělé pramálo zbylo, a poněvadž krajina okolní nemá půvabu, nelze říci, že by byla navštívení hodna.

Zakladatelé hradu byli z pokolení Hroznatova erbu, tří jeleních rohů.[1]) Za Sezemy z Krašovic (1268—1284) hrad ještě nestál a také syn jeho *Racek* psal se ještě r. 1313 z Krašova, ale r. 1315 již z Bělé. Lze tedy za to míti, že si na části svého otcovského dědictví hrad Bělou asi v l. 1313—1315 vyzdvihl.[2]) Jeho snad synové byli *Sezema* a *Racek*, kteří byli r. 1357 patrony kostela zdejšího a r. 1364 tu zřídili druhé kaplanství.[3]) Roku 1372 byl Racek mrtev, a *Sezema* sám pánem na Bělé a téhož roku také patronem ve Pšově; a protože Racka svým strýcem nazýval, lze za to míti, že byl syn Sezemův; také se tento

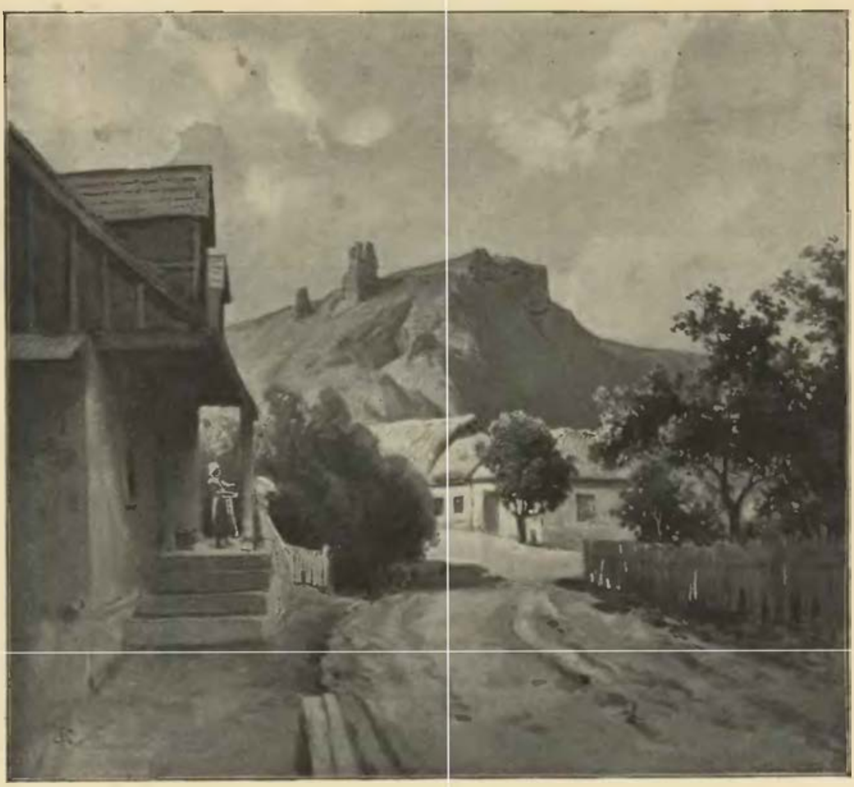
[1]) Pam. arch. X. 177. [2]) Reg. III. Tab. vet. [3]) Lib. conf. Borový, Lib. erect. I. 48.

Sezema dlouho, totiž do r. 1394 připomíná, jsa buď svědkem při rozmanitých zbožných jednáních neb patronem svých kostelů, zejména naposled (1394) kostela v Tisé.[1]) Měl sice syna Racka, ale snad ho přečkal. Když asi r. 1394 neb 1395 zemřel, následoval po něm *Sezema z Pušperka*, strýc jeho, jenž byl ještě r. 1402 pánem na Bělé. Ale brzo potom došlo k nějakému dělení. Sezema zůstal na Tisé a nějaký *Václav* byl v l. 1407—1414 pánem na Bělé.[2]) Pak došlo k prodeji, a Bělou koupili *Neustup*, probošt Týnský, a *Bavor*, bratří *ze Švamberka*. V letech 1417—1423 podávali kněze ke kostelu zdejšímu, r. 1425 onen s *Jindřichem*, synem Bavorovým, a r. 1426 tento sám. Brzo potom koupil Bělou *Burjan starší z Gutšteina* a r. 1434 píše se pánem na Bělé.[3]) Týž držel k Bělé také vesnice Plasské, které měl od císaře Zikmunda v zástavě a kromě toho hojné statky († 1462), které měl po něm syn jeho *Burjan* řečený *Bohatý* (1462—1488). Za něho tu byl Otík z Žitína purkrabí.[4]) Při dělení synův jeho dostala se Bělá *Volfovi* za díl; neb jemu potvrdil král Vladislav r. 1501 duchovní vesnice, které se držely k Bělé. Ale r. 1502 dostal bratr jeho *Jetřich* majestát na ty vesnice, a praví se, že se mu na díl dostaly. Ale nedlouho potom následoval třetí bratr *Jan*, který Bělou s dotčenými vesnicemi *Albrechtovi z Kolovrat a na Libšteině* (asi r. 1509) prodal.[5])

Slavný tento pán držel Bělou sotva rok. Zemřel r. 1510 a dědici po něm byli pastorkové jeho *Jan* a *Bernart* bratří *z Valdšteina*. I ti dlouho Bělé nedrželi a prodali ji roku 1511 *Václslavovi z Roupova*.[6]) Nový majitel vyjednal si r. 1512 majestát na vesnice, které držel od kláštera Plasského, a poněvadž držitelé hradu Bělé v lesích na klášterství svobodně honívali, vymohl si r. 1514 nový majestát, aby jiným na týchž lesích, kdo by k tomu práva neměli, ke škodě kláštera na zvěř honiti, brániti mohl.[7]) Václslav zemřel okolo r. 1514. Po jeho smrti vedeno právo na Bělou od *Jindřicha z Gutšteina*, bezpochyby pro nezaplacení a Bělá mu proto odhádána, ale r. 1525 zase ji postoupil *Janovi z Roupova*.[8]) Pánem na Bělé stal se potom *Petr z Roupova*, jemuž král Ferdinand r. 1541 vsi zápisné potvrdil a r. 1543 ves Touškov na městečko vyzdvihl. Petr potom také Touškovské svobodami obdaroval.[9]) Když pak Petr zemřel, nebylo možno Bělou pro sirotky udržeti a prodána proto *Šebestianovi Markvartovi z Hrádku*.[10]) Tento hned po koupi (1556) vyžádal si potvrzení na všechna duchovenství, která k Bělé držel. Koupiv Bělou poručil dohlédání ke dvorům, nasazování rybníkův a lovy Janovi Košákovi z Velké Mořiny. Honilo se zase na lesích Plasských, bili svině, kance, medvědy a jeleny, chodili na zaječí lovy s tenaty a stříleli tetřevy velké i malé.[11]) Šebestian zemřel r. 1562, zůstaviv syny *Linharta*, *Viléma*, *Jana*, *Jiří* a *Kryštofa*. Při dělení dostal Jiří polovici Bělé a druhou, tuším, Kryštof. Jiří zahynul v Uhřích, a poněvadž Linhart mezi tím také zemřel, ostatní bratří se o jeho díl rozdělili. Janovi se dostaly na Bělé sklep vedle červené světnice, pekárna, kuchyně, špižírna a velký sklep pod zemí, do kterého se víno skládalo. To se stalo, tuším, před r. 1569 neb téhož roku. Vilém, který se také dělil, zemřel.[12]) Bělou drželi pak Jan a Kryštof pospolu a později tento sám spojiv ve svém držení rozsáhlé statky od Touškova až k Manětínu. Asi r. 1595 převzal to vše po něm syn *Diviš*. U toho se r. 1599 Kryštof Harant z Polžic na zámku Bělé zastavil, vrátiv se z cest do východních zemí.[13]) Při konfiskaci r. 1622 odsouzen Diviš dvou třetin, ale všechny jeho tři statky Bělá, Nekmíř a Podmokly šmahem zabrány a prodány *Vilémovi Vřesovci ze Vřesovic*.[14]) Ze vsí Plasských některé mu prodány dědičně, ostatní klášteru navráceny.

Vilém, jenž Bělou lacino koupil, zemřel r. 1640, a Bělou zdědil po něm syn *Jan Vykart*. Týž nehospodařil dobře a proto po jeho smrti r. 1659 všechno jeho jmění věřitelům odhádáno. Z té příčiny také veliké to panství na několik statků rozkouskováno. Hrad zdejší takto se popisuje: Zámek Bělá od kamene vystavěný, toliko dvě strany a třetí, kde kuchyně a pekárna jest, nedostavěná, na díle křidlicí a na díle šindelem krytý; pokojův, ve kterých se bydliti může, jest 8, z nich tabulnice a jiní 2 pokojové jsou klenutí, kapla a pod ní sklep klenutý, suché sklepy dva a pod zemí jeden sklep ve skále vytesaný a na tři strany hrubě veliký. Týž zámek nahoře jak v klenutích, tak i ve zdech hrubě místy se trhá a střechy nemalé oprávky potřebují. To vše se šacuje na 800 kop míšeňských.[15]) Díl tento se dostal jako dědictví *Janovi Vilémovi Kyšperskému ze Vřesovic*. Týž zemřel r. 1678, a v Bělou uvázala se vdova Kateřina jako poručnice.[16]) Ze synův ujal Bělou *Jan Maximilian*, ale dobře nehospodařil, tak že o menší své statky přišel. Bělou podržel, tuším, do smrti. Roku 1755 Bělá odhádána a r. 1757 dostala se klášteru Plasskému.[17]) Zámek byl té doby jedno poschodí vysoký a šindelem krytý; přízemí všechno bylo klenuté. Nahoře bylo 12 pokojů, ale jen v pěti se mohlo bydliti, protože ostatní byly úplně pusté. Ani hodin na věžce nebylo. Stavení toto chatrné za držení kláštera a snad ještě více za správy náboženského fondu úplně zpustlo a se sřítilo.

[1]) Arch. bibl. Praž., kopiář Plasský (mus.), lib. conf. [2]) Lib. conf. Plzeňský arch. [3]) Lib conf. [4]) DD. 17, f. 99. [5]) Kopiář 51 v arch. gub. [6]) Václslav byl již v létě r. 1511 pánem na Roupově (arch. Třeboňský), ale vklad Bělé stal se teprve r. 1512 (DZ. 250. B 19). [7]) Arch. gub. Reg. kon. s. [8]) Reg. k. s. DZ. 84. C 3. [9]) Arch. gub. a Touškovský. [10]) DZ. 51. K 23. [11]) Reg. kom. s. [12]) Reg. kom. s. [13]) Mittheilungen G. d. D. XII. 280. [14]) Bílek, Děje konf. [15]) DZ. 28. F 29. [16]) DZ. 116. B 20. [17]) DZ. 288. E 8.

Bělá od západu.

VRTBA HRAD.

Při dvoře Vrtbě nedaleko Hořejší Bělé spatřuje se starožitné hradiště, obrostlé lesem smíšeným, z něhož pozornost upoutá pěkný dub. Základ hradiště jest kruh s úhlem na jihozápadní straně. Okolo vysokého a strmého hradiště jde velmi hluboký příkop a okolo něho vysoký a strmý násep. Zakladatelé užili tak pahrbku přirozeného a vybranou zemí, kde bylo potřeba, naváželi. Příjezd byl od východní strany. Tu viděti, jak znenáhla vystupovala cesta k náspu a jak nad tou cestou, nežli ústila v násep, tento rozšířen byl v baštu ovální, aby se tu obránci v čas potřeby shromažďovati mohli. Po zdech není nikde památky.

Synové Sezemy z Krašovic (1268—1284) asi v l. 1313—1315 se rozdělili. Sezema dostal za díl ten kus, na němž založil hrad Vrtbu, jestli již nebyl od otce založen, Bušek zůstal na Krašově, a Racek usadil se na Bělé. Čtvrtým, tuším, bratrem byl Jetřich, jenž měl Krašovice. Sezema slove poprvé r. 1316 z Vrtby a daroval r. 1344 plat v Chotíkově klášteru Plasskému, při čemž svědčili synové jeho *Pešek* a *Sezema*.[1]) O onom se často mluví v pamětech, poněvadž založil Petršpurk, drže r. 1356 Lubenec[2]) a r. 1365 prodal hrad Kyjov klášteru Kladrubskému. Kromě toho držel Krašovice.[3]) O Sezemovi se skorem nic neví a vůbec nastalo okolo r. 1370 rozplození rodu tohoto takové, že jest nemožná věc vývod jeho řádně sestaviti. Tolik je jisto, že po jednom z obou bratří následoval syn *Sezema*, který asi r. 1402 zemřel.[4]) Jisto jest, že r. 1405 byl již mrtev, a *Sezema*, syn jeho, daroval r. 1405 faráři v Krašovicích lán polí a téhož ode mše, kterou povinen byl na hradě Vrtbě sloužiti, osvobodil.[5]) Tento Sezema připomíná se v různých pamětech, potomních až do r. 1416.[6]) Potomstvo jeho sedělo tu až do druhé polovice téhož století, zejména *Hroznata*, který r. 1462 vsi Břízy a Újezda nabyl.[7]) Papežský interdikt za něho na Vrtbě nezachováván.[8])

---

[1]) Tab. vet. n. 12. Reg. IV. 574. [2]) Lib. conf. [3]) Kopiář Kladrubský. [4]) V arch. Plzeňském připomíná se r. 1462 Sezema z Vrtby mladší. [5]) Lib. erect. V. f. 109. [6]) DD. 18. Arch. č. VI. 459, knihy Plzeňské. [7]) Arch. č. VII. 662. [8]) Palacký na str. 395.

Nástupcem jeho v l. 1484—1488 byl *Jan Habart ze Strochovic.*[1]) V l. 1525—1527 držela *Anna z Rabšteina* hrad Vrtbu a tuším poslední na ní bydlila; neboť nástupce její *Jan z Rabšteina* sídlíval jinde a prodal Vrtbu r. 1538 *Šebestianovi Markvartovi z Hrádku.*[2]) Tento držel Vrtbu napřed k Nekmíři a od r. 1555 k Bělé. Hrad za něho nadobro opuštěn a zkáze ponechán.

ŽELEZNICE HRAD.

Nedaleko Kazňova a Obory jest myslivna Třebokovská. Jižně od ní protéká čistý potůček úzkým, ale pěkným údolím lučním, které z obou stran lesy zavírají. Vozovou cestou se jde od myslivny skrze toto údolí na druhou stranu. Několik kroků od této cesty stranou, ale na oné straně a na vysokém návrší spatřují se zříceniny hradu, který byl zvláštního a jinde málo vídaného základu a ku podivu nebyl příkopem otočen. Za to se spatřují základy hrubé hradby, která prostranství asi 113 *m* zdélí a 100 *m* zšíří zavírala. Prostranství jí zavřené není však pravidelně čtverhranaté, nýbrž na jihovýchodní straně jest zaokrouhleno. Vchod byl od severozápadní strany tam, kde blízko pokraje stráně hradba přestává. V pravo od vchodu při hradbě jsou základy čtverhranaté věže, která byla k obraně brány. Naproti bráně jen o kousek dále jsou základy druhé věže, která bývala do obdélníku založena, jak ještě před lety znáti bylo; nyní již ani nelze poznati, byla-li okrouhlá neb čtverhranatá. Věž byla mezi severovýchodní hradbou, branou a její věží tak postavena, že každý, který branou prošel, těsně kolem ní jíti musel a tak se ranám obránců na věži stojících vydával. Za ní uvnitř je velké prostranství, krásný palouk rovný, jemuž lid říká na mlatě. Zvláště pěkně urovnaný a odkopaný jest jihozápadní roh, dávaje tím znáti, že tu stávalo nějaké dřevěné stavení. Palouk ten byl předhradím.

Vlastní hrad stál nedaleko severní ohrady a založen byl do čtverhranu, jehož rohy byly hodně zakulaceny. V něm nebylo nic jiného, než jediné *věžovaté stavení* asi 15 *m* zdélí a 13 *m* zšíří. I hradby i zdi tohoto stavení sesuvše se utvořily mohutné valy, a sklepy pod stavením propadly se a zanechaly jámu, v níž se voda drží. Všude po hradišti je viděti jen náspy; kusu zdi nespatřuje se nikde. Poněvadž louka pod hradem a hradiště Králům z Jarova patří, říkává se hradišti „Králův zámek“, obyčejně však „pustý zámek“. Asi před 25 lety Král hradby rozrýval a vylámaný z nich kámen prodal ke stavbě Jírových hor.

Opevnění hradiště tohoto jest tak starožitné, že hrad ten do pradávných dob klásti musíme. Jak se vlastně jmenoval, nám není určitě známo, ale zdá se, že tu stával *hrad Železnice.* Po něm nazýval se okolo r. 1180 *Čéč ze Železnice* (1175 sudí dvora králova), jenž daroval klášteru Plasskému vsi Bykov a Vlčkov.[3]) Synem jeho byl *Budivoj,* který byl v l. 1205—1213 také sudím králova dvora. Z téhož rodu pocházel také *Čéč z Budějovic* aneb *z Velešína,* o němž již v III. díle mluveno. Poslední, který se po Železnici psal, byl *Budivoj ze Železnice* (neb i Isenberka). Od mateře jeho koupil klášter Plasský (1269), právo její (tuším věnné) na vsi Ledcích, a Budivoj sám touž ves prodal klášteru Plasskému.[4]) Erb toho roku byly buď jedny, neb troje berly ohnuté a křížem přeložené. Majetek jejich v těchto krajinách asi byl znamenitý, ale není známo, kam se poděl.

Kde je myslivna Třebokovská, bývala ves, jež se r. 1413 připomíná.[5]) Tehda patřila ke klášterství Plasskému, od r. 1420 k Libšteinu a později ke Kaceřovu. V 16. století již byla pusta.

[1]) Arch. Plzeňský a kapitulní. [2]) Arch. Třeboňský. DZ. 1. J 23. [3]) Bykov není od hradiště příliš vzdálen. [4]) Reg. I. a II. díl [5]) Arch. bibl. Praž.

TVRZE V OKOLÍ KRALOVIC A PLAS.

ŠEBÍKOV.

Za Žebnicí (severovýchodně od Plas) jest velký les zvaný Šebíkov. Zde se spatřují zbytky tvrze téhož pojmenování a vsi. Patrně tu byl prvotně dvůr, který založil Šebík, a později také tvrz. Ještě r. 1313 seděl tu *Petr z Šebíkova*, jenž prodal téhož roku dvůr ten (ovšem také tvrz) *klášteru Plasskému*. Po té přestal Šebíkov býti vladyckým sedením. Asi r 1420 dostal se dvůr a ves v držení *Hynka ze Švamberka*, který jej zase r. 1430 klášteru postoupil. Později patřil ke Kaceřovu. V 16 stol. bylo již vše pusté [1])

KRALOVICE.

V Kralovicích býval tak zvaný zámek, nyní hostinec řečený »u starého zámku«, který býval dříve mnohem vyšší.[2]) Nasvědčují tomu zdi neobyčejné hrubosti. Zdali tu bývala od starodávna tvrz od zápisných držitelů vystavěna aneb panský dům, který teprve za vlády klášterské povstal, není nám známo. O držitelích Kralovic psáno je v dějinách Kaceřova a Krašova.

HRADECKO.

Nedaleko Kralovic jest ves Hradecko neb *Hradištko*, jež má jméno své po bývalém hradě. Týž stával blíže nynější rybničné hráze na nevelike hůrce, na níž několik domků stojí. Soudíc z této nevelké rozlohy stávalo tu nějaké vladyčí sídlo asi ve 13. století, jehož jméno v zapomenutí upadlo.

TVRZIŠTĚ U KOZLAN.

Nedaleko Kožlan spatřuje se nevelíké tvrziště, jehož jméno a osudy nejsou známy. Mylně se sem klade hrad Angerbach; neb to je jen německé jméno Týřova (viz VIII. díl). Ale možná, že tu bylo sídlo Oty, k jehož prosbě ves Kožlany na městečko povýšeno. Na polední straně proti tomuto tvrzišti jest návrší *Homole*, na němž prý také tvrz stávala.

PODMOKLY.

U *Podmokl* ještě jsou známky bývalého hradu.[3]) Vesnice je stará. Roku 1115 daroval ji kníže Vladislav klášteru Kladrubskému. V 13. století bezpochyby hrad postaven[4]) a byl sídlem zámožné rodiny. *Jindřich z Podmokl* (1269) byl r. 1283 komorníkem Plzeňského kraje Od r. 1269 připomínají se

[1]) Hist. sborník 1885, str. 276. Arch. č. VII. 629. [2]) Dyk, popis okresu Kralovického na str. 55. [3]) Památky arch. X. 252. [4]) Reg. I. 89.

také synové jeho *Jaroslav* a *Jindřich*.[1]) Ve formuláři Třeboňském připomíná se *Racek*. Roku 1363 žil *Sezema*, předek *Podmoklských z Prostiboře*, jenž byl přečkal bratra Jaroslava; synem jeho byl tehda *Sezema*, tedy bezpochyby týž, který se k r 1375 vyskytuje. Týž měl tu r. 1379 hrad, k němuž pět vesnic patřilo. Týž Sezema připomíná se ještě r. 1384 a s ním syn *Bavor*.[2]) Tento žil ještě r. 1413, a *Jindřich* (1406—1416) a *Zdeněk* (1410) byli bezpochyby jeho bratří. Po nich se *Habart* r. 1419 připomíná.[3]) Potomek jednoho z nich byl *Jan z Prostiboře*, jenž Podmokly v l. 1437—1462 držel a ve mnohých pamětech současných se připomíná. Jeho synové, jak se zdá, byli, *Jan* a *Evan*, bratří, r. 1666 držitelé Podmokl. Zachovávajíce věrnost králi Jiřímu, nic nedbali církevní klatby. Když Němci r. 1468 do Čech vtrhli, oblehli jim hrad Podmokly děly ho dobývajíce. Hradu nedostali, ale okolí nelidsky poplenili a lid vyhubili, tak že se krajina ta brzo poněmčila.[4]) Potomci těchto dvou bratří byli *Vilém* a *Bavor*. Onen odděliv se dostal Podmokly, ale málem o ně přišel,[5]) když Albrechta, syna Bavorova zavraždil. Král Vladislav chtěl mu statek vzíti (1501) a upustil od toho jen proto, že Vilém s přáteli zavražděného dokonalou smlouvu učinil.[6]) Vilém držel Podmokly ještě r 1513 a pak je prodal. V držení jich vyskytuje se r. 1524 *Jindřich Losský z Rabšteina*,[7]) ale hned potom (1525) bratří *Uličtí z Plešnic* zámek Podmokly s vesnicemi prodali *Hylprantovi* a *Jiříkovi*, bratřím *Pernklo z Šenraitu*.[8]) Po jednom z nich zůstali čtyři bratří, kteří se r. 1546 dělili tak, že dva dostali Bezvěrov a mladší dva *Šebestian* a *Adam* Podmokly.[9]) Sebestian živ po frantovsku zemřel po r. 1559, bratr jeho Adam žil ještě r. 1576, kdež Budče a Hrozňovice přikoupil.[10]) Po něm tu seděli bratří *Jan*, *Gedeon* a *Šebestian*. Když tito se r. 1597 dělili, dostali první dva po polovici zámku Podmokl.[11]) Před r. 1615 prodali oba své díly *Divišovi Markvartovi z Hrádku*, jenž je k Bělé připojil Až do r. 1659 zůstaly Podmokly při panství Bělském, a mezi tím starý zámek zpustl tak, že jen zdi z něho zůstaly. Po vystřídání málo držitelů připojeny r. 1676 ke klášterství Teplskému a r. 1678 tu nový zámeček vystavěn.

ÚNĚŠOV.

Ve vsi Úněšově byla tvrz již ve 14. století. Tehda tu byly tři statky. Jeden měl v letech 1365 až 1371 Jindřich, druhý v letech 1371 až 1383 Bedřich z Vinařec, a třetí roku 1379 Ofka. — Po Jindřichovi pak následoval roku 1376 Sezema. Jako pán podací kostelního vyskytuje se r. 1389 *Petr*

[1]) Reg. II. 253, 555. Jaroslav ještě r. 1287 (Gradl, Mon. Egr. n. 381). [2]) Arch. bibl. Praž. [3]) Arch. Plzeňský. [4]) DD. 15, f. 192, 19, p. 501, arch. Mnichovský, Plzeňský a bibl. Pražské. [5]) Arch. Teplský, Palacký IVb. 396, 465. [6]) DD. XVII. 239—240, Lumír 1854, str. 11. [7]) Arch. Teplský a Všerubský. [8]) DZ. 2. H 25. [9]) DZ. 48. E 6. [10]) Reg. kom. soudu, arch. gub. [11]) DZ. 129. H 5, reg. kom. soudu, VUSp. 1898, I. 58, 60.

z Krašovic.[1]) Roku 1391 prodali *Petr* a *Sezema* bratří *z Vrtby* tvrz Úněšov s celou vesnicí (kromě dvorce) *Buškovi z Klenovic.*[2]) Roku 1409 držel Úněšov *Oldřich Všerubec ze Slavic,*[3]) jenž se ještě r. 1435 jako patron zdejšího kostela vyskytuje.[4]) Úněšov připojen později k Podmoklům; ale kdysi okolo r. 1520 Vilém Podmoklský z Postiboře prodal jej Linhartovi Markvartovi z Hrádku,[5]) Markvartové připojili jej k Bělé; od r. 1659 patřil k Podmoklům, od r. 1676 Teplskému klášteru. Tvrz v 15. stol. zanikla.

ROZVADOV.

Severně od Podmokl jest bývalý mlýn Rozvadovský, jediný zbytek vsi Rozvadova při rybníce uprostřed mezi Hůrkou, Úněšovem a Podmokly.[6]) Ves se připomíná již r. 1115, protože klášter Kladrubský tu dostal sedliště. Tak to bylo ještě ve 13. století. Roku 1379 byla ves rozdělena mezi Arkleba a Krsovce.[7]) Později se tu také tvrz připomíná. *Martin z Rozvadova* opověděl r. 1420 Pražanům, dostal r. 1427 Kurojedy a žil ještě r. 1430.[8]) Potomek jeho *Jindřich z Rozvadova* učinil r. 1488 smlouvu s opatem Teplským o podací v Březí. Někdy na konec 15. stol. seděla na tvrzi zdejší *Marketa z Jablon,* jež se provdala za nějakého *Něšovského z Něšova.* Po její smrti dědili zboží to syn z tohoto manželství pošlý *Vácslav* a *Marjana z Chrastu*; tato měla mimo to na statku tomto nějaké věno zapsané. Oboje své právo prodala Marjana r. 1539 *Jiříkovi Kokořovci z Kokořova* na Všerubech.[9]) Právo Vácslavovo zdědiv po smrti jeho († před 1539) syn jeho *Volf Rozvadovský z Něšova* postoupil ho (1551) *Šebestianovi Markvartovi z Hrádku* na Nekmíři, purkrabí hradu Karlšteinského.[10]) Za Markvartův tvrz naše zpustla, nejspíše snad proto, poněvadž se na ní již nebydlilo. Již r. 1568 se ve výčtu zboží Nekmířského co pustý zámek uvádí.

---

[1]) Lib. conf., Berna. [2]) Rel. tab. I. 541. Připomíná se také Jaroslav z Úněšova (* 1363, † 1406). [3]) Orig. plukovníka ze Štreruvic ve Stříbře. [4]) Lib. conf. [5]) DZ. 7. E 6. [6]) Tak následuje z pamětí, zejména DZ. 28. K 3 a DZm. 6. [7]) Reg. I., Berna. [8]) Arch. Třeboňský, bibl. Praž., Arch. č. IV. 379. [9]) DZ. 41. K 1. [10]) DZm. 229. C 6.

KLENOVICE.

Od Všerub na západ vzhůru proti Třemošné jest ves Klenovice, po jejíž tvrzi již není památky.[1]) Ves se připomíná již r. 1115 v základním listě Kladrubském,[2]) ve 13. století seděl tu rod vladycký, totiž r. 1269 Miloslav a Prosimír a r. 1283 onen se synem Miloslavem.[3]) Roku 1381 a 1383 seděl na tvrzi *Sezema z Vrtby*; potomkem jeho snad byl *Bušek,* jenž l. 1391 zboží Úněšovské koupil.[4]) Na počátku 15. stol. držel Klenovice *Habart z Prostiboře* (1406). Později připomíná se vladycká rodina *Klenovcův z Klenovic,* zejména r. 1434 Jan, r. 1436 Aleš, r. 1452 Busek, Jindřich a Jan.[5]) Roku 1446 držel *Habart ze Strochovic* Klenovice a r. 1461 týž s bratrem Evankem.[6]) Roku 1522 držel je *Petr ze Strochovic* a týž prodal tvrz dvůr a ves Klenovice s *Pankrácem* bratrem svým *Oldřichovi z Říčan,* což r. 1547 obnoveno.[7]) Od tohoto koupil je r. 1549 *Šebestian Markvart ze Hrádku* a připojil pak k Bělé.[8]) Za Bělské vlády, která až do r. 1659 trvala, tvrz zanikla.

ŠTIPOKLASY.

Ves Štipoklasy, blízko předešlých ležící, z části patřila klášteru Teplskému již od 13. století. Kromě toho tu bylo r. 1379 patero vladyckých popluží, z nichž dvě patřila ještě r. 1394 *Jimramovi* a *Rackovi.*[9]) Vdova po onom jménem Markéta, vdala se pak za nějakého Maška, který okolo r. 1413 zemřel.[10]) *Jan* vyprosil si r. 1454 odúmrť po Hedvice vdově Rackově.[11]) Tento Jan se vlastně psal Hložek z Bezděkova a *Janek* syn jeho prodal r. 1476 tvrz pustou Štipoklasy s dvojím poplužím Blažkovi z Buče a jeho bratřím.[12]) Ještě r. 1492 byl tu zemanský dvůr, ale jak se zdá, koupen nedlouho potom od Teplského kláštera.[13])

---

[1]) Pam. arch. X. 251. [2]) Reg. I. 89, 176. [3]) Reg. II. 253, 555. [4]) Arch. c. k. dvorský. Rel. tab. I. 472, 541. [5]) DD. 14, f. 149; 18, f. 121. Arch. bibl. Praž. Arch. č. I. 504 a Třeb. [6]) Plzeňský arch. [7]) DZ. 8. G 3. Všerubský arch. [8]) DZ. 9. C 2. [9]) Reg. I. 455, II. 334. Berně 23. Rel. tab. I. 553. [10]) DD. 15, f. 185. Léta 1406 žil tu také Prokop (DD. 18, f. 121). [11]) DD. 16, f. 211. [12]) Rel. tab. II. 371. [13]) Arch. Teplský.

Volfštein od severu.

VOLFŠTEIN HRAD.

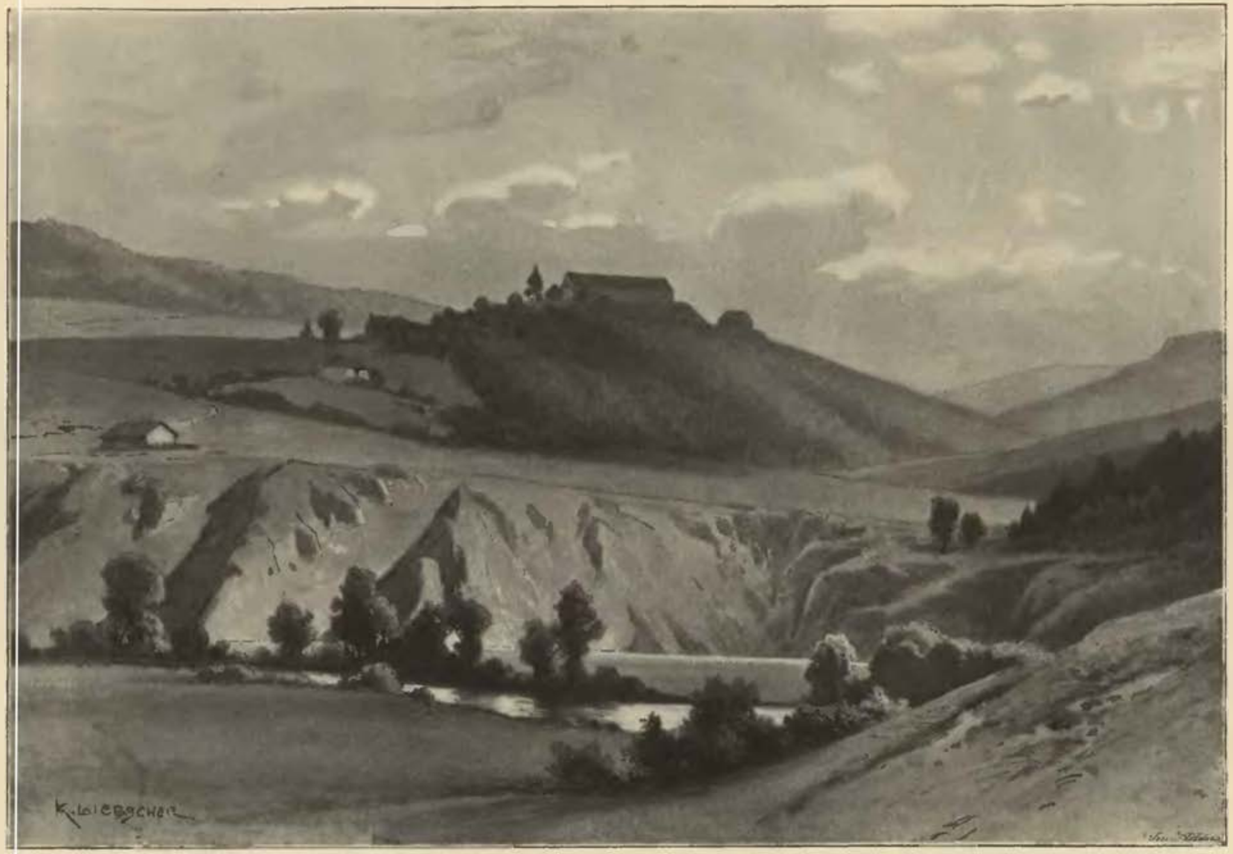
Nad městečkem Černošínem zdvihá se znenáhla krajina, až pak se končí tato výšina dvěma hřbety, kterým oběma se říká Vlčí hory (Wolfsberg). Zadní z nich porostlý jest krásným lesem, přední z nich jest na bocích z části lesem, z části pastvinou a souvisí se zadní horou plání, na níž jest osada Wolfsberg. Pod ní na konci předního návrší stojí zříceniny hradu Volfšteina.[1])

Cesta ke hradu vedoucí borovým lesem jest příjemnou procházkou. Nevelký kus před hradem u samé cesty jest malá ostrožna, na níž bylo kamenné opevnění ku bránění přístupu. Před samým hradem otáčí se cesta a jde po celé délce hradiště jako pravostranná cesta a pak kolem hradu na jihovýchodní straně až k bývalému vchodu, který byl na oné straně, která nehledí k Černošínu. Tam, kde se cesta u konce hradu náhle otočila, jest jáma při cestě náspem otočená; bezpochyby to byla nádržka pro vodu. Hned za tím cesta pokračuje po hřebenu vysokého náspu, který jest na jižní straně. Mezi ním a hradem jest široký příkop, který jej (hrad) na jižní a západní straně zavíral.

Hrad Volfštein nebyl rozsáhlý, nicméně poskytoval dosti pohodlí jediné rodině a její čeládce nevelké, a nejsa velkého obvodu mohl býti tím snáze od pána a malé čeledi bráněn. Aby pak obrana snadná byla, vyhlédl si zakladatel nejpříhodnější místo na svém zboží. Kde nebyla příkrá stráň, udělány příkopy velmi široké a jako stěny srázné a přístup venkovským opevněním stížil. Za to byla *brána* prosta, nacházejíc se ve zdi, která se s ní již dávno sesula. Přijdouc ze brány do dvora bylo v pravo čtverhranaté stavení, jehož tři strany byly také hradbami a proto jsou hrubší než čtvrtá strana ke dvoru obrácená. Stavení to bylo prvotně dvě patra vysoké. Podzemí jeho je samým rumem zasypáno. Přízemí jeho pro bezpečnost bylo bez oken; nad ním byla podlaha, jak svědčí díry pro trámy. V prvním poschodí v severozápadním rohu jsou dvě okna, jedno větší, druhé menší, oboje z části zazděné. V témž poschodí je také veliké a dole vylámané okno na jihozápadní straně, a jiné bylo na straně jihovýchodní, jak soudíme z velikého průlomu ve zdi. Z druhého poschodí zbyly jen kousky zdí. Smýšlíme, že v přízemí byly konice a nad tím obilnice a podobné.

---

[1]) Pomůckou: Heber's Burgen V. 199.

Třebel.

Rabštein.

Naproti bráně přes dvůr jsou základy malého čtverhranatého stavení aneb lépe díc slabé známky jeho pod trávníkem. Snad tu býval samotížný mlýn. V levo od brány jsou zbytky hrubé čtverhranaté *věže*, ještě dosti vysoké, do jejíhož přízemí vstupuje se brankou prostým způsobem sklenutou. V ní nikde není oken. Poněvadž stála vedle brány, patrno jest, že byla k její obraně.

Nejznamenitějším stavením na Volfšteině byla veliká okrouhlá *věž*, stojící na severozápadním konci hradu o sobě, takže mezi ní a hradbami, okolo všeho hradu postavenými a jinými příslušnostmi úzký parkán zůstával, který se snadno po dřevěných mostech překročiti mohl. Zvýší jest asi 23 *m*, v obvodu na patě asi 29 *m*. Zdi pak její jsou dole velmi hrubé. Jednou věcí se věž tato snad ode všech

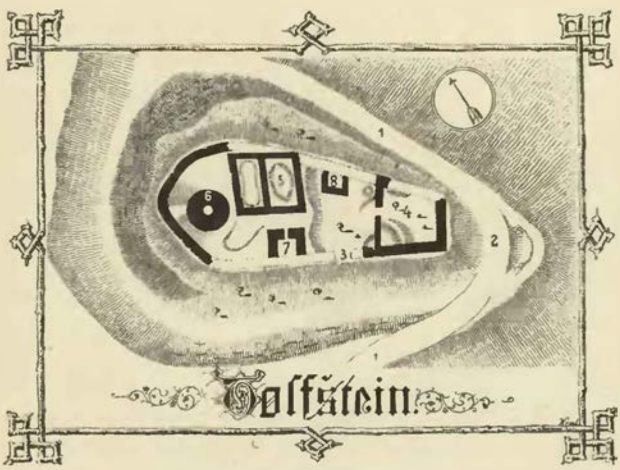
Volfštein od západu.

věži v Čechách rozeznává; čím jest vyšší, tím jest zevnčí užší a menšího obvodu, tak že se zkomolenému kuželi podobá. Neubývá jí tedy tloušťky uvnitř, jako bývá obyčejně u věží, nýbrž zevnčí. Branka k ní na jihozápadní straně asi 10 *m* nad zemí se nacházející jest nejkrásnější částí Volfšteina. Obložena jest tesným kamenem a do půl kruhu sklenutá. Jako obruba jest kamenný prut, který v podkovky vybíhá; tyto sice nejsou pravidelně rozděleny, poněvadž mimo jediný kámen vždy na kameny nestejné velikosti jediná podkovka dopadá, ale úprava přece je ozdobná a půvab její zvyšuje se tím, že u každé podkovky jest půlměsíc vytesán. Poněvadž okolní sousedy veliká zvídavost přemáhala, co se v této věži nachází, prolámali do hrubé zdi úzký otvor v přízemí; ovšem se po této namáhavé práci velice zklamali, našedše místo pokladů prázdné místo. V přízemí věže, která jest zdola až nahoru prázdná, spatřují se na severní straně dva výklenky k uschovávání nějakých věcí. Nad tím viděti díry pro podlahu teprve v dotčené výšce, kdež jest branka (nad chodbou z branky do vnitřku posud je dříví) a nad tím výše vyčnívá kamení k položení podlahy.

Věž tato měla býti v čas obléhání posledním útočištěm pánu, jehož *příbytek* čili *palác* se při ní nacházel. Základu byl čtverhranatého, jsa příčkou na dvě části rozdělen; propasti v obou odděleních svědčí o tom, že tu bývaly sklepy, jichž klenutí se propadlo.

Volfštein byv v 15. století opuštěn zachoval prvotní prostý tvar hradů 13. století, tak jako Týřov, ale byv důkladně založen udržel se ve zříceninách znamenité výšky podnes. A poněvadž nad to se odtud překrásný rozhled naskytuje, cesta k němu mnohonásobným požitkem zajisté se vyplatí.

Páni z Volfšteina byli potomky pánů Svojšínských a Třebelských, kteří na štítě příčné pruhy nosívali. Klénotem jich byla vlčí hlava a někteří z nich i celého vlka si obrali za znamení, odkudž se i název hradu, jimi asi ku konci 13. století založeného, vysvětluje. První nám známý a snad i zakladatel byl *Ctibor* »*z Volšteina*«, jak předkové psávali. Ten byl zavražděn okolo r. 1316 od Dluhomila a Bedřicha z Brodu, pro kterýž zlý účinek oba vrazi byli pohnáni do soudu zemského od *Benedy*, syna Ctiborova.[1]) Od polovice 14. století vyskytují se bratří *Protiva*, *Beneda* a *Ctibor*. Protiva vyskytuje se od r. 1350 v pamětech kláštera Plasského, od něhož držel rychtářství v Kazňově.[2]) Jak se zdá, oddělil se od bratří a zůstal v krajině Plasské. Zemřel před r. 1376, odkázav lán v Loze klášteru Plasskému.[3]) Ctibor dostal za díl hrad Volfštein, ale r. 1360 byl již mrtev zůstaviv syna *Ctibora* asi r. 1356 narozeného. Proto dal císař Karel Benedovi pojištění, kdyby Ctibor zemřel, nežli by let dosáhl, že nemá hrad Volfštein na korunu spadnouti, nýbrž že se má jako manství Benedovi dostati.[4]) K poslednímu, jak pozdější paměti dokazují, nedošlo. Avšak i Beneda se po r. 1360 nepřipomíná;[5]) neb tehda kupoval Boněnov pro klášter Teplský. Za díl držel zboží Olbramovské, jež měla po něm vdova Anežka.[6]) Tato jsouc r. 1374 vdovou vydala vysvědčení pro klášter Stříbrský. Poněvadž po ní *Vilém z Volfšteina* na Olbramově seděl (r. 1388 atd.), soudíme, že byl jejím synem.[7]) Týž ovšem pánem na Volfšteině nebyl, nýbrž ten patřil bezpochyby *Oldřichovi*, jenž byl r. 1390 patronem kostela v Černošíně.[8]) Tento se jen tenkráte připomíná. Od počátku 15. stol. připomínají se bratří *Vilém* a *Beneda*. Roku 1406 učinili mír s Bavory a r. 1409 společně podávali faráře v Černošíně.[9]) Asi tehda se rozdělili. Beneda, jenž ještě r. 1413 žil, seděl r. 1410 v Prostiboři,[10]) a Vilém, podržev Volfštein, podával v letech 1414—1434 sám faráře do Černošína. Roku 1415 dostal zápis na hrad Buben, kterýž r. 1437 synům svým *Ctiborovi*, *Vilémovi* a *Janovi* postoupil.[11]) Z dotčených bratří se Vilém později nepřipomíná a jak se zdá, záhy zemřel. Ctibor byl od r. 1428 do smrti († 1463) pánem na Hostouni, a Janovi zůstal Volfštein. Tento založil r. 1445 oltář sv. Petra a Pavla v kostele Černošínském, jejž nadal platem ve vsi Černošíně. List na to dán na hradě Volfšteině.[12]) Roku 1460 dostal od Sobětických hrad Třebel zástavou do 20 let, ale protože vyplacován nebyl, zůstal potomkům jeho stále. Již r. 1461 psal se na Třebli[13]) a zdá se, že opustil Volfštein, jenž zůstal pustým příslušenstvím panství Třebelského.

Plán hradu Volfšteina.

Vysvětlení plánu: 1. cesta; 2. zatáčka její u nádržky opevněné; 3. místo brány; 4. konice a obilnice; 5. palác; 6. velká věž; 7. branná věž; 8. přístavek (mlýn?).

Pustý hrad Volfštein se potom jen jednou připomíná. Roku 1527 zajati v Hessku bratří Jiří a Šebastian z Banbachu (Vambachu) od služebníkův Jana Tomana z Absberka a zavázáni, aby se stavěli na pustém hradě Volfšteině. Když hejtman Třebelský kdysi okolo 1. září nedaleko Volfšteina jel, viděl jezdce u hradu státi, kterýž byv tázán, co by tu chtěl, vypravoval, že jej páni jeho (z Banbachu) sem vypravili z příčin, kterých by nerad vyjevoval. Později se přiznal k tomu, že páni jeho se tu mají stavěti, a ukazoval také list Filipa lantkraběte Hesského, v němž Švábský spolek prosil, aby se u krále Českého přimlouval. Co z toho potom bylo, není nám známo.[14])

[1]) Tab. vet. 14. [2]) Arch. bibl. Praž. S Benedou má na pečeti vlčí hlavu, bratr jeho Ctibor celého vlka. [3]) Tamže. [4]) Glafey, Anecdota 325. [5]) Rok 1363 v Pam. arch. IX. 944 jest, tuším, omylem. [6]) Berně na str. 25. [7]) Borový, Lib. erect. III. 291. [8]) Lib. conf. [9]) Arch. říš. Mnichov. Lib. conf. [10]) DD. 15, f. 183. Arch. č. VI. 460. [11]) Lib. conf. DD. 20, str. 153. [12]) Akta Žitavská. [13]) Arch. Teplský. [14]) Arch. gub.

TŘEBEL HRAD.

Půl hodiny severozápadně od Černošína jest na návrší ves Třebel, při níž někdy velmi pevný, ale již zrušený a rozmetaný hrad stával.[1]) Ostroh hradiště vybíhá z Černošínské pláně, od níž oddělen býval sedlem, tu, kdež nyní ves se rozkládá. K jihovýchodu jest hluboká rokle, dělící ji od Vlčích hor, západně a severně jsou skalnatá údolí, jimiž protéká potok Michlsperský. Ode vsi, nad jejíž domky panská stavení dvoru a úředníkův vynikají, vede stará cesta k bývalé bráně, která stávala v úvoze mezi horním hradem a srázem hory, tak že byla po levé straně horním hradem bráněna. *Předhradí,* do kterého se potom přichází, leží níže než horní hrad a obsahovalo za oněch dob, tak jako nyní, hospodářská stavení. Je tu chlév na hovězí dobytek, byt šafářův a stodoly. Ze starých dob nezachovalo se tu nic. Kde nyní je louže, býval bezpochyby zbytek příkopu do skály vytesaného, o němž se Heber zmiňuje.

Horní hrad podezděn jest tarasem, poněvadž se asi 5 *m* nad předhradím vypíná. Zde stojí veliká sýpka, byt lesního a kolna. Ze starých dob tu zbyl roh stavení, v němž jest sklep a dva kusy hradeb. Kromě toho tu viděti známky hlubokého příkopu, který hrad na dvou stranách zavíral.

Osazení krajiny zdejší dálo se ze Svojšína; neboť ti, kteří na Svojšíně ve 12. století seděli, jsou předky Třebelských a měli na štítě příčné pruhy a za klénot vlčí hlavu. Poslední potomci jich, Zádubští ze Šontálu, žili ještě za naší paměti. Oblíbena u nich jména byla Ctibor a Beneda. *Oldřich Ctibořic,* jenž se v l. 1234—1239 ze Svojšína psal, tuším hrad Třebelský založil, je-li totiž totožný s Oldřichem, jenž se r. 1251 z Třeble píše, nevíme.[2]) V druhé polovici 13. stol. žili tři téhož hesla. *Beneda* (1283—1295) držel r. 1284 s Vítkovci a v l. 1285—1286 byl purkrabí na Přimdě. Bratr jeho *Oldřich* připomíná se často v l. 1282—1298 jsa svědkem v rozličných jednáních. Třetí *Protiva* (1282—1308) byl snad také bratrem jejich [3]) a vyskytuje se jako svědek v rozmanitých soukromých jednáních. Jak dlouho potomci jich v držení Třeble zůstávali, není známo; v druhé polovici 14. stol. seděli již na Hodusicích a Stanu.

Roku 1379 držel Třebel *Ješek Kozíhlava ze Pnětluk.*[4]) Týž postoupil r. 1382 hrad Třebel s dvojím poplužím a vesnicemi *Rackovi ze Švamberka* směnou za Netřeby a Osvračín.[5]) Nový pán držel Třebel asi do r. 1409, kdež jej prodal *Hynkovi Hanovcovi ze Švamberka.*[6]) Když Hynek asi r. 1414 zemřel, následoval po něm bratr *Jan,* jenž držel některá drobná zboží v okolí[7]) a od r. 1420 věrně stál při králi Zikmundovi a katolické jednotě Plzenského kraje, začež obdržel clo v městě Stříbře. Naposled se čte k r. 1425.[8]) Roku 1448 nacházíme Třebel v držení *Jana ze Sobětic,* jenž jej nedlouho potom (a to před r. 1452) *Janovi z Volfšteina* zastavil.[9])

Roku 1454 vyprosila si Kateřina z Kamýka, vdova po Bernartovi ze Švamberka, odúmrť královskou po Ratmírovi a Hanovcích. Sobětičtí proto se vedení pře proti Kateřině ujali. Obdrževše její právo postoupili je pak Janovi, jenž r. 1460 na hrad Třebel zveden.[10]) Při tom obnovena smlouva, že má býti Třebel Janovi do 20 let zastavena.[11]) Jan žil ještě r. 1461, ale již r. 1467 držel Třebel syn jeho *Vilém.*[12]) Týž měl r. 1470—1472 válku s Chebskými, protože mu služebníka ve vězení drželi a jej vyručiti nechtěli.[13]) Kdy zemřel, není známo; také se neví, měl-li potomstvo.

[1]) Pomůckou: Heber V. 194. [2]) Reg. I. 586. [3]) Reg. II. díl, Pam. arch. IX. 943. [4]) Berně na str. 26. [5]) Rel. tab. I. 472. [6]) Rel. tab. II. 71. Lib. erect. IX. F 3. [7]) Arch. č. III. 482. Rel. tab. I. 102—103. [8]) Arch. č. III. 254. [9]) Arch. Třeboňský. [10]) DD. 16, f. 219, 23. H 11. [11]) DD. 25, f. 241. [12]) Arch. Teplský, Urban, Gesch. v. Königswart. [13]) Arch. Chebský

Tvrziště se starým špejcharem na Třebli.

Z Volfšteinských žili potom jen dva, *Ctibor* a *Jiřík*. Tento seděl r. 1482 na Třebli i Hostouni,[1]) onen r. 1486 na Třebli.[2]) Byli toho rodu posledními na Třebli a také řadu všech Volfšteinův ukončili.

Třeble nabyl *Zdeněk ze Švamberka*, držitel Přimdy a Rokycan. Nazýval se již r. 1509 pánem na Třebli, na níž rád bydlíval, nazývaje se tak i v letech potomních.[3]) Následující posloupnost jest již vylíčena v dějinách Přimdy. Zde budiž jen doloženo, že si *Adam, Jindřich, Zdeněk* a *Jáchym* r. 1544 Třebel zámek s předhradím a dvorem poplužným a rozsáhlé panství ve dsky zemské vložili.[4]) Když se r. 1548 dělili, dostali Jindřich a Zdeněk po polovici Třeble.[5]) Zdeněk a Jáchym udělili r. 1551 výsady nové městečku svému Černošínu a nabyli později také Švamberka a Bezdružic, které později Jáchym převzal. Když Jáchym zemřel, vládl Zdeněk s bratrem svým Jindřichem a dědici Jáchymovými nedílně na Švamberce, Přimdě a Třebli.[6]) Statky držel Jindřich ještě r. 1586, odděliv se od synův Jáchymových[7]) a přečkav, tuším, bratra svého Zdeňka, po němž zboží jeho zdědil.

Později se dostala Třebel druhému synu Jáchymovu *Janovi Šebastianovi ze Švamberka,* který se s Alžbětou Popelovnou z Lobkovic oženil, a po smrti svého staršího bratra Jiřího Petra († 6. dubna 1608) též panství Švamberské, Gutšteinské a Mynchsfeldské ujal. Se svou manželkou daroval Černošínskému kostelu zvon a zůstavil potom panství svá synům svým *Šebastianovi* a *Janovi Bedřichovi,* z nichž onen r. 1624, 23. dubna zemřel, a tak se stal Jan Bedřich dědicem všech statkův Švamberských. Zajisté to souviselo s tehdejšími bouřkami válečnými, že se vévoda saský Jan Jiří r. 1621 v červenci na Třebli zdržoval, odkudž u Karla z Lichtenšteina se listem 17. července daným za Vácslava staršího ze Štampachu přimlouval.[8])

Jan Bedřich byl císařským radou a soudcem zemským, manželku měl Marii Majdalenu hrabinku z Heisenšteina a bydlil nejčastěji na hradě Švamberském. Přečkal velkou válku věku svého a dočkal se toho r. 1647, že starověký hrad Třebelský stal se obětí zuřivosti válečné.

Vojvoda švédský Vrangel, dobyv města Sviního brodu ve Francích, vítězně se do Čech obrátil a jal se 20. června 1647 pomezní pevnost Chebskou obléhati. O tom vpádu uslyšev císař Ferdinand III. s vojskem rychle do Čech pospíchal, chtě Cheb osvoboditi a nepřátele ze země vytisknouti. Než Cheb

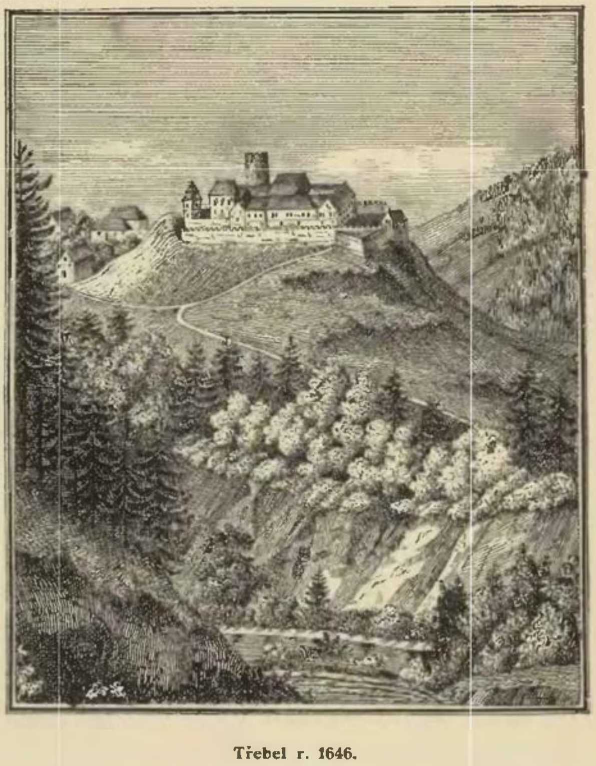
[1]) Palacký na str. 214, arch. Mnichovský. [2]) Arch. č. VIII. 499. [3]) Arch. gub. Reg. k. s. [4]) DZ. 250. F 24. [5]) DZ. 169. M 24. [6]) DZ. 19. G 3. [7]) DZ. 23. G 13. Roku 1595 byl Vácslav Chlumčanský z Přestavlk hejtmanem na Třebli. (Reg. kom. s.) [8]) Elvert. Bestrafung der böhm Rebellen.

17. července padl a císařská armáda pustivši se v několik malých šarvátek, vrátila se k Plzni a položila se v rovinách u Křimic a Touškova. Vrangel zatím si odpočinuv, 12. srpna ze Chbě vytáhl, odtud přes Kynžvart do Plané se odebral a zde se položil maje úmysl císařské stíhati. Uslyševše to císařští opustili okolí Plzně (kdež se císař zdržoval) a generálové císařští, Holzapfel, Montecuculi a Jan de Vert Stříbrem a Svojšínem k Černošínu táhli, kamž přišli v neděli 18. srpna a hned ležení si zdělali na pláni mezi Černošínem a Olbramovem, blízko lesa Koska řečeného, kterýmž místům obyvatelé tamější posud „im geläger" říkají. Zde se dozvěděli, že Vrangel leží u vesnic Hangendorfu, Zlivi, Věžky a Goldvagu a že též hrad Třebelský obsadil. Hrad tento nepříteli vyrvati Holzapfel první si usmyslil. Ihned na úpatí Volfsperku kusy postavil a ve 2 hodiny odpoledne hrubě počal stříleti k Třebli; střelba ta trvala s krátkými přestávkami až do poledne druhého dne (19. srpna), strhala několik stěn na hradě a přece nic nedokázala; neboť švédský praporečník, který tu s 20 vojáky ležel a brzkou pomoc očekával, vzdáti se nechtěl. Teprv když sesutím jedné stěny 12 Švéduv zabito bylo, a císařští k hradu útokem hnáti se jali, vzdal se, kázav však před tím 12 koní na hradě zapálenou slamou udusiti, aby se císařským nedostali.

Vrangel vida se stráni za potokem ležících, že hrad dobyt jest, nemohl mu pomocí přispěti pro propast hlubokou, která ho od hradu dělila. Také viděl, že císařští ještě téhož dne odpoledne redutu u Třeble zdělali a zde se náležitě okopali. Chtěje je z práce vytrhnouti, dole v lese dva malé kusy postavil a z nich k redutě stříleti počal. Císařští však vypadše děl dobyli a do propasti shodili, načež se zase Švédové na stráni dvěma valy okopali a několik děl na valech postavili.

Ve středu 21. srpna zpraveni jsou velitelé císařští, že Švédové většinou vyšli špihovat, a že by bylo záhodno švédské zákopy nyní napadnouti. Tedy Montecuculi a Jan de Vert tiše 8000 jezdcův a 1000 mušketýrův Charvatův sebravše, s 8 polními děly ve čtvrtek před úsvitem lesní žlabinou do údolí potoka Michalovského sestoupili, zde se ukryli a v 1 hodinu odpoledne, když se vystřídaly stráže nepřátelské, jízda na několika místech kvapně k protější stráni se hnala. An pěší lid v záloze v údolí zůstal, jízda hlasitě heslo volajíc „Jesus Christus" na Švédy silně vrazila a ihned po prvním útoku regimenty Vitenberský, markrabí z Durlachu, Didemanský, Vchynský, Jordanský a škadronu regimentu jízdeckého Steinbokovského na útěk obrátili, ženouce je pořád před sebou, při čemž 10 praporcuv dobyto. Přikvapil sice Vrangel k pomoci se svými oficíry a sebrav něco jízdy prchající zdržoval. Podařilo se mu také je zastaviti a k bitvě vésti, ale štěstí se bylo od Švédův odchýlilo. Bojovavše ještě 2 hodiny, při čemž švédské pluky Vitkopfský a Liliensky 3 praporce ztratily a úplně rozprášeny byly, císařští vítězně do svého ležení se odebrali, vedouce s sebou 2 zajaté rytmistry.

Po bitvě obě strany zaujaly předešlá svá postavení a jen půtkami předních stráží se dráždily. Teprv v úterý 27. srpna přepadli císařští poručením polního maršálka Holzapfla dav 400 koní se pasoucích a Švédům je vzali, načež obě strany proti sobě vytáhše a přiblíživše se, co by z bambitky vystřelil, opět se dráždily. Aby se věc ta konečně rozhodla, 5. září císařští ležení své u Třeble opustili a odebrali se k Tachovu a odtud 7. září táhli ke Kynžvartu a Teplé. Tím byl zase Vrangel přinucen též ležení své opustiti a táhl za maršálkem Holzapflem k Teplé a k Toužimi, kdež potom půtky s obou stran svedené se opětovaly. Hrad Třebel pustý a neobydlený takto od obou stran opuštěn.

Třebel r. 1646.

Císař Ferdinand shledav, že dobytí hradu toho císařské mnoho práce stálo a že by se pustého hradu znovu Švédové

zmocniti mohli, roku příštího všem okolním vrchnostem nařídil, aby hrad Třebel úplně vyvrátili (9. února r. 1648). Tak na př. jedině z kláštera Teplského vysláno 60 mužův s železnými pákami, z nich bylo 6 zedníkův a 6 tesařů. Skorem 14 dní lidé ti s velkým namáháním pracovali a tři z tesařův od zdi spadající zasypáni jsou. Zprávou touto končí se dějepis hradu Třebelského. Na hradišti vystavěna v dobách pozdějších ohromná sýpka, byt polesného a několik hospodářských stavení, čímž zmizely i poslední nepatrné zbytky hradu.

Jan Bedřich ze Švamberka zemřel 10. ledna 1659 nemaje dětí, pročež panství po něm zdědila manželka jeho svrchu psaná, od níž pak nabyl všechny Švamberské statky *Jan Kryštof Ferdinand* hrabě *z Heisenšteina*, svobodný pán *ze Štarnberka*. Ten prodal r. 1677 panství Trpistské a Třebelské *Marii Maximilianě Terezii* hraběnce *de Collalto*, provdané *Sinzendorfové* rozené *z Althanu*. Od ní nabyl Třeble r. 1685, 1. listopadu s jistými výminkami syn její *Jan Vykart Michal Václav* hrabě *z Sinzendorfu* (až do r. 1793).

HRÁDEK HRAD.

Nedaleko Trpist (asi čtvrt hodiny) jest ves Sviňomazy. Pod touto jest údolí potoka, jehož pravý břeh jest velmi strmý. Na jednom místě, kdež se říká u starého zámku, spadá skalnatá stráň jako stěna. Tu stával *Hrádek Sviňomazský*, jsa oddělen na jižní a západní straně od planiny příkopem a na jižní straně také náspem; na ostatních dvou stranách byly mu stěny dostatečnou pevností. Rozdělen byl na *hrad* a *předhradí*. K tomuto byl příjezd od Sviňomaz. Na jeho čtverhranaté prostoře, lesem porostlé, jedině viděti velkou jámu, která bezpochyby od nádržky pochází. Hrad od předhradí hlubokým příkopem oddělený měl nevelkou rozsáhlost. Jižní jeho třetina jest věžiště, ostatek byl bezpochyby dvorek.

Hrádek založen byl ve 14. stol. a prvním jeho známým držitelem byl *Sulek*, jenž se r. 1360 připomíná a okolo r. 1380 zemřel.[1]) Asi v ten čas žili bratří *Sezema* a *Jan*, kteří statek svůj ve Sviňomazích. Zachaři a Bořivojovi, bratřím z Chrustenic, prodali. Sezema, jenž patřil ku předkům *Markvartů ze Hrádku*, seděl r. 1379 ve Smědčicích a později na Robčicích a žil ještě r. 1417. Bratr jeho *Jan* držel nějaký čas Encovany, které mu pustil bratr jeho *Sulek* v l. 1391—1415 probošt Chotěšovský. Čtvrtý bratr Martin (1394—1424) obyčejně se psal Maršík a držel hrad Lopatu. Sezema měl syna *Markvarta*, jenž dvanáctiletý byl r. 1400 za faráře v Erpužicích dosazen, ale tuším se toho důstojenství později zřekl. Jiný syn Sezemův byl Jiřík, jenž se r. 1425 připomíná. Kromě nich vyskytují se v pamětech *Zdislav* 1403—1413, jenž měl statek ve Sviňomazích, vdovu Markétu (1417—1434) a syna *Jiříka* (4125) zůstavil, *Sulek* (1417, 1420) a *Bušek* (1405—1434), jenž seděl v Erpužicích.[2]) Kromě *Lopatů ze Hrádku*, kteří záhy vymřeli, pocházeli *Markvartové* a *Drzdéřové ze Hrádku* od osob svrchu jmenovaných a příbuzné jim byly i jiné rodiny, které měly štít napříč trojdílný a za klénot hořící kouli. Kteří z vladyk napřed jmenovaných Hrádek drželi, není sice nikde výslovně znamenáno, ale soudíme, že jej měl z dotčených čtyř bratří naposled Jan, jenž žil ještě r. 1431[3]) a že po něm následoval *Markvart*, potomek jeho a předek potomních Markvartův ze Hrádku. Týž se připomíná r. 1452 a r. 1466 mu zastaveny Hrozňovice.[4]) Jisto jest, že Hrádek r. 1473 *Linhartovi ze Hrádku* patřil.[5]) Kdysi okolo r. 1520 prodal *Jan ze Hrádku* Hrádek zámek pustý s dvorem, tvrz, dvůr a ves Mydlovary a jiné vesnice *Linhartovi Markvartovi ze Hrádku*,[6]) jenž týž statek k Trpistům připojil. Hrádek zpustl bezpochyby po r. 1473; neboť Linhart, který jej potom měl, psal se seděním na Erpužicích a Jan seděním na Mydlovařích.

[1]) Kopiář Kladrubský. DD. 13. f. 110. [2]) Sestaveno ze mnohých a různých pamětí. [3]) Arch. č. VII. [4]) Arch. Třeboňský a Teplský. [5]) Arch. gub. [6]) DZ. 8. G 29.

ŠONTÁL HRAD.

Asi hodinu cesty daleko od Třeble, v pravo při silnici, jdoucí od Černošína ke Stříbru, leží ves Šontál v krajině sice jednotvárné, ale proto nikoliv nepěkné, pod ní pak vyčnívá skalnatá, lysá a strmá hora, kterouž obtéká na třech stranách bystřina ke Svojšínu tekoucí. Hradisko, na němž nezbylo nic více, než zbytky nepatrné zdi a množství drobného kamene, vlastně jest jen výběžek od severu k jihu se povyšující, kterýž na té straně k vodě naprosto přístupen nebyl, nicméně měl přece hrad tento příkop, jejž posud zříti lze.[1])

Starý seznam berní kraje Plzenského, jenž r. 1379 sepsán byl, zpravuje nás, že tu skutečně již řečeného roku stál hrad a tehda jakémusi *Kavanovi* patřil.[2]) Jakého rodu tento byl, kdy hradu nabyl a komu jej zůstavil, odnikud není známo. Ví se sice o rytířích ze Šontálu, kteří drželi Zádub a odtud se *Zádubskými* psali, žijíce až do naší paměti, ale kromě těch, kteří na Zádubě seděli, znám jest nám toliko Jan Licek ze Šontálu, který byl r. 1477 hejtmanem na Švamberce. V 15. století zpustly hrad i ves a dostaly se potom k panství Třebelskému, v jehož objemu se r. 1544 vsi pusté Lhota, Šontál, Střízov a Oparová připomínají.[3])

[1]) Heber's Burgen V. 197. [2]) Emler, Ein Bernaregister 26. [3]) DZ. 250. F 24. V krajině zdejší zpustlo tolik osad, že není na ten čas možno polohu jich bývalou vypátrati; při některých z nich byly také tvrze, jak svědčí několik tvrzišť v našem okolí.

TVRZE V OKOLÍ ČERNOŠÍNA.

V *Trpistech* stojí zámek na místě bývalé tvrze. Ves je stará; r. 1251 seděl tu Rapota se syny Chvalíkem a Hoškem. (Reg I. 586.) Roku 1357 seděl tu Habart († j. r. 1361) a r. 1362 Chval. (Lib. conf. arch Tepl. a Třeboň.) Roku 1379 byly tu tři statky; dva drželi Ludvík a Chval a třetí (tuším s tvrzí) *Jetřich z Gutšteina*. Tento vládl na Trpistech ještě r. 1409, ale nabyv Všerub, postoupil Trpist bratru svému *Půtovi*, jenž se jako pán zdejší v l. 1413—1419 připomíná. (Regesta pp. z Gutšteina u mne.) V držení následovali synové jeho *Jan mladší* a *Mikuláš*, kteří r. 1440 část vsi přikoupili a odtud celou ves drželi. (Arch. č. III. 524; sice se vladyky z Trpist v 15. stol. připomínají.) Později držel Trpisty Jan z Gutšteina (1460—1489). Po jeho smrti dostaly se v držení Kryštofa z Gutšteina, kterýž r. 1510 donucen, aby je králi vydal. Od r. 1513 byl tu pánem *Linhart Markvart z Hrádku*. (Arch. Třeboň.) Po něm následoval syn *Jiřík*, jenž si r. 1544 Trpisty v obnovené dsky vložil (DZ. 250. G 17.) Po vymření jeho potomstva dostaly se Trpisty Divišovi Markvartovi a ten je prodal r. 1612 *Janovi Šebestianovi ze Švamberka*. (DZ 186. O 24.) V potomních dobách tvořily Trpisty jedno panství se statkem Třebelským.

Ve vsi *Slavicích* stávala tvrz ve 14 a 15. stol Nejstarší nám známý držitel byl *Lvík* r. 1329—1357.[1]) Nástupcem jeho byl *Beneda*, který se od r. 1374 připomíná,[2]) ale Slavice buď prodal aneb oddělil. Seděl potom na Hanově a Slavice držel r. 1379 *Hrdibor*.[3]) Jako patronové kostela zdejšího připomínají se potom r. 1394 *Lev* a r. 1405 *Chval* (tuším z Očína). Před r 1408 koupili Slavice *Neostup*, probošt Týnský, a bratr jeho *Bavor ze Švamberka*.[4]) Tento žaloval r. 1412 na strýce své Krasikovského a Třebelského, že ho na Slavicích dobývali, a r. 1413 obdržel přísudek.[5]) Roku 1416 seděl na Bělé, prodav bezpochyby před tím Slavice. V 15. století setkáváme se s vladykami *ze Slavic*. Kromě Jana, který se po r. 1414 připomíná,[6]) žili bratři *Oldřich Všerubec*

[1]) Reg. III 615, Lib. conf. [2]) Arch. bibl. Praž., Plz. a Třeb. [3]) Berna. [4]) Lib. conf. [5]) Rel. tab. I. 102. [6]) DD. 15, f. 188. Arch. č. I. 188.

(1409—1435) a *Lvík* (1416—1448), kteří drželi Úněšov a za válek husitských proti sobě stáli[1]) a *Hrdibor* (1421—1470), který Slavice držel.[2]) Poslední nám známý držitel tvrze byl r. 1478 *Sezema z Hrádku*.[3]) V 16. století patřily Slavice již ke Třebli.

Ves *Mydlovary* připomíná se již r. 1115, protože tu klášter Kladrubský nějaké dědiny dostal. R. 1379 byla ves mezi několik držitelů rozdělena a část patřila ke Hrádku. Později k němu držena celá ves. Když Hrádek zpustl, vystavěli si páni v Mydlovařích novou tvrz; proto slove *Jan Markvart ze Hrádku* r 1501 a r. 1502 seděním na Mydlovařích. Týž prodal okolo r. 1520 zámek pustý Hrádek, Mydlovary tvrz, dvůr a ves celou a jiné vesnice *Linhartovi Markvartovi ze Hrádku*, jenž to vše k Trpistům připojil. (Reg. I. 90, Berně, Arch. Teplský, DZ. 8. G 29.)

Ve vsi *Blahoustech* bývala tvrz již na počátku 14. století. Ves patřila r. 1247 Ratmírovi a Protivovi, synům Lipoltovým. (Reg. I 553.) Roku 1318 žaloval *Havel z Malešic* na Protivu z Vracovic, že mu tvrz v Blahoustech zrušil. (Tab. vet. 146.) Roku 1379 patřily bratřím Heřmanovi a Protivovi, z nichž tento ještě r. 1383 žil. (Berně, DD. 13., f. 18.) Týž anebo jiný připomíná se r. 1405 a vedle něho *Půta Černý* v l. 1405—1415. (Arch. Plzenský a Teplský, lib. erect. X. 54.) Půta byl z rodu pp. z Ryžemberka. Téhož rodu byl také *Pavlík Mnich* (1427—1442) a Jan *Mníšek* (1449—1492), jenž Blahousty prodal a již r. 1486 Racov držel. (Arch. Třeboň., Drážďanský, mus. kopiář Kladrubský.) Blahousty připojeny potom napřed k Erpužicům a pak k Trpistům.

Ve vsi *Pakoslavi* bylo r. 1379 několik statků, z nichž jeden měl *Jindřich*. (Berně, 23.) Později tu seděla větev vladyk z Prostiboře, zejména *Frycek* (1307). Sudka, vdova po něm, a syn *Jan* v l. 1406—1411 učinili dobrodiní kostelům v Ostrově a Šipíně. (Acta jud. Lib. erect.) Tento Jan jest, tuším, týž Jan Hvozdíř, jemuž král Zikmund r. 1421 ves Lochousice zapsal. (Kop. Kladrubský.) S týmž jménem připomíná se Jan v l. 1436—1457 (Arch mus. Arch. č. III. 565) a vedle něho držel část vsi (1446) i *Václav*

[1]) Sestaveno z různých pamětí. [2]) Arch. Třeboňský. Arch. č. I. 520, III. 360. Arch. c. k. dvorský. [3]) Kopiář Kladrubský.

z Brodův. (Arch. Plzeň.) Kdo z nich na tvrzi seděl, není známo; ale již r. 1544 patřila celá ves i s tvrzí k Trpistům.

V okolí Černošína nachází se několik tvrzišť, jichž jmen se nelze dopíditi.

Vlčí hora (Wolfsberg) má táhlý hřbet, na jehož jižním konci jest pahrbek na tři strany strmý, slove Starý zámeček. Na hřbetě jsou známky kamenných valů.

Pod Černošínem v pravo při Stříbrské silnici stávala tvrz na osrohu, který ze Slavické výšiny vybíhá. Místu se říká Starý zámeček a protější stráni Tanzboden. Příkop posud hluboký zavírá čtverhranaté tvrziště, jež se pomalu sklání. Na něm kromě prohlubně není nic jiného viděti, než jen borový les. Jak se jmenovalo, není známo.

Mezi Třeblí a vsí Vížkou jest hluboký důl Michlsperského potoka, který pod Věžkou do Mže padá. Mezi tímto a jiným potokem jest staré tvrziště, řečené na zámečku.

Na kraji téhož lesa, v němž je toto tvrziště a na kraji jeho severozápadním na pláni spatřuje se okrouhlé tvrziště s hlubokým příkopem a mohutným náspem, které jen prostou věž zavíraly. Jak se toto tvrziště jmenovalo, není známo. Co Heber (V. 198) a Kolář (Pam. arch. VIII.) o nich dějinného vypravují, nemá podstaty; i název Věžka není pravdivý.

Odtud k severu leží vesnice *Goldwaag*, která se někdy Řešanovem nazývala. Mezi ní a samotou Hüttenhäuser při dvoře poplužním jest pahrbek s příkopem a náspem, na němž stojí obydlí nájemce dvora. Také o tomto sídle nic známo není.

Ve *Svojšíně* stávala tvrz ode dávna, a to na místě nynějšího zámku. Páni ze Svojšína nosíce na štítě příčné pruhy, bývali mocným rodem. Praděd jich *Ctibor* žil ve 12. stol. a synové jeho byli Oldřich (1175) a *Beneda* (1175—1226). Onen měl syny *Ctibora* (1196—1251) a *Benedu* (1228—1236) a Ctibor druhý zase měl syny *Benedu* (1235—1251) a *Oldřicha* (1234—1239). Tento poslední Oldřich zdá se býti totožným s Oldřichem Třebelským, jenž se r. 1251 připomíná. Soudíme tedy, že pozdější Svojšínští, zejména *Beneda*, který se od r. 1289 připomíná, pocházejí od Benedy, bratra Oldřichova.[1]) Dotčený Beneda žil ještě r. 1323; kdežto klášteru Plasskému ves Žichlice do života najatou navrátil.[2]) Za jeho syna pokládáme *Jindřicha*, jenž se r. 1329 připomíná a r. 1353 nějakou směnu s klášterem Stříbrským učinil.[3]) *Beneda*, tuším syn předešlého, v l. 1355—1362 čte se v pamětech rozmanitých,[4]) r. 1380 vyskytuje se i s bratrem *Oldřichem*, držíce statek Stan.[5]) Oldřich byl v l. 1380—1385 pánem na Svojšíně. V potomních letech nacházíme Svojšín rozdělený. Část držela r. 1396 Johanka, vdova po Benedovi, část Borník ze Štítař, snad jen jako poručník. Od r. 1407 vyskytuje se na jedné části *Protiva ze Svojšína*, tuším potomek starých Svojšínských, jenž u Lipan vedle panské strany bojoval (1434), na druhé *Hrabiše z Paběnic* seděním na *Nalžovech* a po něm r. 1434 *Půta*.[6]) Potom měli celý Svojšín vladykové z Paběnic, kteří se psali *Svojští z Nalžov*, zejména r. 1443 bratří *Petr* a *Mikuláš*, z nichž tento tu ještě r. 1464 seděl.[7]) Potomek jich byl r. 1519 *Jiřík*, jenž zemřel před r. 1532, zanechav sirotky, jež vychovávala sestra jeho Markéta s Jiříkem Čejkou z Olbramovic, manželem svým.[8]) Synové byli *Burjan* a *Jošt*, z nichž onen okolo r. 1540 Svojšín ujal, avšak před r. 1542 zemřel. Protože Jošt ještě let neměl, ujala se ho sestra Anna.[9]) Po r. 1543 se Jošt nepřipomíná a sestra jeho Anna, vdaná za *Jiříka Přichovského z Přichovic*, zdědila Svojšín.[1]) Tato zemřela ve vysokém stáří r. 1596, odkázavši statek svůj četem syna svého Jana († 1597) ještě nezletilým.[2]) Z těch ujali Svojšín *Václav* a *Albrecht* a připomínají se r. 1615 ve sbírkách sněmovních. Později držel Albrecht sám Svojšín a zůstavil jej synu *Janovi Vilémovi*, jenž dobře hospodařil a okolo r. 1696 zemřel. Když se synové jeho *Albrecht Karel* a *Antonín* r. 1705 dělili, dostal onen Otín a Mlazov, tento Svojšín.[3]) Antonín († 1713) do stavu panského povýšený (1704) měl tři syny, z nichž prostřední (narozen r. 1707 na zámku Svojšínském) stal se arcibiskupem. Bratr jeho *Jan Václav* držel Svojšín a po jeho smrti († 1781) syn *František*. Od r. 1795 patřil rytířům z Bigato, od r. 1812 svobodným pánům Junkerům.

Oselín je hodinu daleko od Svojšína. Roku 1379 patřil *Oldřichovi*, jenž se v l. 1380—1402 jako spolupatron v Meclově připomíná.[4]) Žil ještě r. 1413, avšak tehda již Oselína neměl. Právě tehda jej prodával Habart z *Malevic* a proto s něho věno své manželky převedl.[5]) Koupil jej *Petr mladší Kovář ze Strhař*, jenž se v l. 1419—1425 pánem na Oselíně nazývá.[6]) Po něm jej držel v l. 1452—1474 *Jan Opozdil ze Strhař* a r. 1486 *Jindřich* téhož hesla. Když pak okolo r. 1496 zemřel, postoupila vdova Markéta z Čemin věno své na Oselně dceři své Ofce a zeti svému Vilémovi.[7]) Táž Ofka prodala r. 1497 s Jiříkem ze Chřenova, synem sestry své a Vilémovým, tvrz Oselín s vesnicemi *Janovi Lejtoltovi z Ebrnic* a *Kunce ze Šternberka*, manželce jeho.[8]) Po tomto Janovi byl v l. 1528—1532 jiný Jan, jenž byl r. 1545 mrtev, zůstaviv nezletilé syny *Lejtolta* a *Jáchyma*.[9]) Ti později drželi po polovici Oselína. Lejtolt zemřel již před r. 1559 a polovice jeho dostala se v držení bratří *Kečů z Kečova* a jich sester.[10]) Před r. 1573 dělili se o ten díl bratří *Hanuš Lipolt* a *Kašpar*, a tento dostal Oselín na díl.[11]) Mezi tím zemřel Jáchym r. 1571 a dcera jeho Maruše prodala svou polovici Oselína (1585) Kašparovi.[12]) Tento zemřel r. 1599 odkázav statek svůj dceři Anně.[13]) Tato byla vdána za *Jana Bartoloměje Širntyngára ze Širntynku* († 1623), jehož živobytím přečkala († 1633). Oba pohřbeni v Oselínském kostele. Statek Oselín zůstal v držení toho rodu až do r. 1796. Roku 1806 připojen ke Svojšínskému panství.

Tvrz stávala na místě zámku r. 1786 vystavěného. Čtvrt hodiny od Oselína západně jest *tvrziště* prostranné, širokým příkopem objaté, jehož jméno a osudy známy nejsou.

Česká Lom jest ves nedaleko Svojšína, v níž také tvrz bývala. Ves ta se připomíná již r. 1115 v základním listu Kladrubském. (Reg. I. 89.) Roku 1379 držel ji jistý Přibyslav. (Berně.) Roku 1381 připomíná se *Sezema z Lomu*, jenž prodal ves Ninkov. (Stará kniha Stříbrská v Plzni.) Roku 1400 převzal na svůj statek plat pro Stříbrský klášter a žil ještě r. 1420. (Arch. Třeboňský. Arch. č. IV. 379.) Roku 1437 prodal Hanuš Máj, Tachovan, tvrz v České Lomi *Fenclovi Kostenpírovi*, též Tachovanu. (Rel. tab. II. 182.) Tento zemřel, zůstaviv syna Jakuba, jenž také před r. 1457 zemřel, a dceru Elišku. Tato byvši dvakráte vdaná, uhájila si r. 1464 svoje dědictví, o něž se již r. 1455 s Mikulášem ze Svojšína byla soudila. (DD. 16, f. 227, rel. tab. I. 121.) Kromě části, která bývala od starodávna kláštera Kladrubského, patřila Lom v 16. stol. ke Svojšínu a tvrze tu již nebylo. Později zase byla samostatným statkem.

---

[1]) Srovnej k tomu Pam. arch. IX. 943. [2]) Reg. III. 347. Viz i arch. č. II. 333. [3]) Reg. III. 615. Arch. Třeboňský. [4]) Lib. conf., archiv Teplský a Třeboňský. [5]) Acta jud. [6]) Lib. conf., Bartošek. [7]) Arch. č. II. 195, kop. Kladrubský. [8]) Reg. kom. soudu. [9]) Tamže.

[1]) DZm. 119. B 12. [2]) DZ. 127. G 29, 128. B 10. [3]) DZ. 82. H 14. [4]) Berna, Lib. conf. [5]) Arch. Plzenský. Rel. tab. II. 101. [6]) Lib. erect. XI. 132, arch. č. VI. 476. [7]) Arch. Třeboňský, kopiář Kladrubský. Březan, Reg. Švamb. [8]) Rel. tab. II. 496. [9]) DZ. 83. J 28. [10]) Reg. kom. soudu. [11]) DZ. 61. A 19 až B 16. [12]) DZ. 17. F 18, 22. N 5. [13]) DZ. 129. B 30.

Pohled na obě bašty Rabšteina z náměstí.

RABŠTEIN HRAD.

Málokde je souvislost hradu a přihrazeného města a účel vzájemného podporování tak patrný, jako u Rabšteina.[1]) Poloha jeho zajisté svědčí o tom, že hrad a městečko povstaly najednou, poněvadž oboje bylo nerozdílnou pevností. Úzký, strmý a místy nedostupný ostroh vybíhá od jihozápadu k severovýchodu, otočen jsa na třech stranách údolím ubíhající Střely. Na jeho nejvyšším místě stával hrad, kdežto svah vyplňovalo podhradí neb městečko ke hradu přihrazené. Dojmu pevnosti Rabštein nepozbyl, neb příchozí scházeje od Nového dvoru spatří před sebou na vysoké skále nynější zámek, zbytky věží a hradeb, vyčnívající nad domky městečka, malebně po svahu rozložené.

U panského pivováru, ležícího pod městečkem, jde se kamenným mostem ke strmé, ve skále vytesané cestě a mezi chatrnými domky, z nichž některé stojí na skaliskách, až k bývalé městské *bráně*, která se nacházela vedle skály v polookrouhlé baště, nyní z předu zřícené, tak že zbyly jen vedlejší zdi. Od brány táhly se z obou stran hradby až ke hradu nahoru, k němuž podhradí asi ve tvaru trojhranu přiléhalo. Za branou se kráčí hlubokou cestou mezi starodávnými domy až k rynku, který má náhlý spád. Za ním jest již konec městečka, a za humny hora spadá strmě k údolí řeky Střely, které se dříve také Lososnice říkávalo.

Na jižní straně městečka jest zámecká část se směsicí stavení, jež z rozličných dob pocházejí. Asi uprostřed tohoto návrší nad městečkem se vypínajícího stojí farní kostel pozdního původu, k němuž přiléhá západně bývalý klášter servitů, v němž se na ten čas fara a škola nacházejí. Kostel byl r. 1666 jako klášterský kostel vystavěn a r. 1878 uvnitř opraven; v něm se nacházejí dva náhrobky z 15. století

[1]) Pomůckou: Bernau, Album I. 96.

pocházející, které sem z bývalého farního kostela přeneseny. Jeden je Buška Calty († 1433), druhý Šebestiana mladšího z Ortenburka († 1483).

K tomuto návrší neb klášteřišti přichází se po kamenných schodech. Za dob hradu byl přístup jiným způsobem, protože toto položení bývalo někdy předhradím k vlastnímu hradu a také hradbami a věžemi opevněno bylo. Z této ohrady zbyly zpodky *dvou věží.* Jedna z nich, která stála proti škole na skalisku blízko kostela, sřítila se r. 1819, povalila stáje a farní stodolu a zůstavila jen stranu zpodku, k níž však přístupu není. Od této věže táhly se hradby dolů podle městečka rovně k dolejší bráně městské. Hned pod věží v hradbě byla brána, kudy se jezdívalo do Manětiny. Chalupě zde stojící říká se posud „u branného".[1]) Druhá věž, z níž zbylo více než z předešlé, stávala něco dále k západu na pahrbku. Ta nebyla již v ohradě hradu, nýbrž mimo ni, ostříhajíc jako samostatné opevnění přístupu ke hradu. Možná že mezi ní a hradem býval příkop, který ji od výšiny odděloval, možná že i nebyl. Dnes je tu sice sedlo, ale vše je srovnáno, tak že by se pravda jen kopáním objevila. Domníváme se, že tu stával *Hrádek Sychrov*, který posud marně v okolí Rabšteina hledán byl.

Dřívější farní kostel, prvotní *kaple hradská,* stával mezi nynějším kostelem a zámkem. Posud jsou tu náhrobky z bývalého hřbitova a na místě kostela kříž. Po zrušení kláštera r. 1787 kostel ten pobořen a se zemí srovnán, a klášterský kostel přijat za farní. Z těchto míst vybíhá na způsob větve ze kmene ostrožna, na níž stával vlastní hrad, z něhož na ten čas málo zbylo. Část jeho a snad i bývalého předhradí zabírá zahrada zámecká, za níž stojí nynější zámek, stavení hmotné, dvě poschodí vysoké, které vyzdvihli v 18. století na kraji ostrohu, který tu skalními stěnami k řece spadá. Snad přistavěno jest ke starým zdem, ale jako ta a taková prostá obydlí nic pamětihodného ve svém vnitřku neobsahuje.

Za hradem na posledním výběžku skalnatého ostrohu jsou *zbytky zámku,* který v 16. století na starých sešlých zdech byl vyzdvižen. Zříceniny tyto vyčnívají do znamenité výšky, jsou ze zpodu z kamene a na vrchu z cihel. Rohy jsou obloženy tesným kamením, sem a tam vyčnívají kamenné krákorce, a na příchozího šklebí se pustá okna, široce vylámaná. Pod tím jsou staré sklepy. Kromě toho stojí tu konice a chlévy, jichž rohy sice jsou obloženy tesným kamením, ale také z prvotního hradu nepocházejí. Z něho tedy nezbylo nic, avšak zbytky toho, co k němu bylo přihrazeno a vůbec poloha celé této pevnosti jest tak svérázná a vzácná, že věru toto místo odlehlé zasluhuje povšimnutí.[2])

Ve 13. století usadil se v této krajině potomek nábožného Milhosta, který založil klášter v Mašťově a potom spolupůsobil při zakládání kláštera Oseckého. K jeho rodu patřil bezpochyby *Jindřich z Rabšteina,* jenž se r. 1269 připomíná,[3]) avšak na jisto k němu patřili bratří *Ahně, Englhart* a *Vítek,* r. 1303 svědkové jistého jednání.[4]) Po nich je to zboží rozděleno mezi tři potomky. *Jetřich* seděl v Brdě a získal od kláštera Plasského vsi Močidlce a Stvolno (1319), *Vítek* seděl pak na Stvolně a Lidéř držel (1321) Rabštein.[5]) Rodina tato prodavši zboží to žila v okolí na drobných statcích, a potomci zvali se *Loskými* a *Martickými z Rabšteina,* nosíce na štítě tři brněné nohy. Rabštein koupil *Oldřich Pluh,* muž bystrého ducha a neohrožené mysli, který byv napřed hejtmanem na Jindřichově Hradci přestoupil do služeb králových a jako podkomoří dovedl nové a nové příjmy marnotratnému králi získávati, tak že u něho měl nemalou důvěru, až i správcem království učiněn.[6]) Král jsa mu za to vděčným učinil jej „z chudého boháčem", jak dí starý kronikář. A jakož Pluh dovedl hospodářství na statcích královských zlepšovati, tak to i učinil na Rabšteině. Získav r. 1332 nějaké statky u Rabšteina, jež klášteru Plasskému patřily, vzdělal, jak smýšlíme, pevnost, námi před tím popsanou. S tím také souvisí, že on se synem Oldřichem r. 1337 městečko pod hradem právem Žateckým a polnostmi daroval. Jestli již nenašel, zajisté založil kapli na hradě, kterouž nechtěl míti sám pro sebe, nýbrž založil tu faru (1338), kterou hojně statky pozemskými nadal.[7]) Jméno tohoto znamenitého muže čte se v jednáních králových až do r. 1341.

Ke hradu Rabšteinu patřila také služebná manství v Mezi a Číhanově. Není nám známo, jestli je zřídil již Pluh aneb jestli povstaly teprve za držení králů. Po smrti Oldřichově přejal Rabštein syn jeho *Oldřich,* jenž r. 1351 kostelu zdejšímu předešlé důchody odňal a za ně nové příjmy vykázal.[8]) Roku 1355 obnovil městečku právo Žatecké a ještě r. 1356 podával ke kostelu v Močidlcích.[9]) Jak se zdá, byli jeho syny bratří *Oldřich, Hynek, Jan* (Henslin) a *Smil.* Mladí páni protivili se císaři, pro kteroužto věc Karel chtěl Rabštein zbořiti; ale seznav jeho důležitost upustil od toho a odsoudil bratří, jež na přímluvu vzácných pánů na milost přijal,[10]) aby mu Rabštein za 3000 kop prodali. Penize jim r. 1358 v říjnu položeny, a Rabštein stal se panstvím královským. V letech 1358—1367 čteme císaře jako patrona kostelů na zdejším panství.

[1]) U té věže prý stával klášter r. 1483 založený a r. 1532 zbořený. Našla se prý jeho pečeť s nápisem sigillum ordinis fratrum carmelitarum conventus in Rabstein. [2]) První Bernau o Rabštein zavadil, před tím si ho nikdo nevšímal. [3]) Reg. II. 252. V podezřelém listu r. 1273 (Reg. IV. 732) připomíná se i Ctibor. [4]) Gradl, Mon. Egr. n. 538. [5]) Reg. III. 294. Rkps. Roudnický. [6]) Palacký IIa. 462, Reg. III. a IV. [7]) Reg. III. 755—756, IV. 191, Lib. erect. VI. 61. [8]) Lib. erect. VI. 61. [9]) Kopiář Žatecký, Lib. conf. [10]) Arch. c. k. dvorský, Arch. Svatovácslavský.

Rabštein spravoval r. 1364 purkrabě Blahuta, a užitky panství po r. 1367 vykázány byly *císařové Elišce*, která v l. 1370—1371 faraře ke zdejšímu kostelu podávala.[1]) Císař pak jsa starostliv o blaho poddaných nařídil r. 1375 purkrabímu, aby městečku v jeho svobodách nepřekážel.[2]) Kromě purkrabí bydlil na hradě (neb lépe řečeno při hradě na Sychrově) vladycký rod, jenž nosil poloviční štít, jako páni z Vartemberka. Psali se také z *Rabšteina*. Měli své obydlí jako manství a z prvotního příslušenství hradu drželi vsi Kotaneč, Vysočany a jiné. Jakým způsobem toho nabyli, není nám známo. První, který se po Rabšteině jmenoval, byl (1360) *Jindřich*.[3]) Tento měl r. 1378 při s farářem Rabšteinským, jemuž zadržoval ves jeho Hrádek. Odsouzen jí jemu postoupiti podržev jen vrchní právo bez užitku, pastevné a robotu takovou, aby mu 14 vozů dřev do kuchyně jeho na Rabšteině odvezli.[4]) Purkrabí tu byl tehda a již r. 1376 *Hošťálek z Hojnestu*.[5])

Král Václav IV. měl po otci Rabštein v přímém držení a v l. 1380—1404 k farám na panství kněží podával.[6]) Za něho byl purkrabí Jetřich Hošťálek (1388—1395), snad týž, jako předešlý.[7]) Posledního roku byl svědkem, když Jan z Rabšteina (syn Jindřichův?) lán v Močidlcích k faře Rabšteinské daroval.

Roku 1396 postoupil král Václav hradu Rabšteina *Benešovi Čertovi z Hořovic*, aby jej jako purkrabí spravoval, pročež se Beneš zapsal, že ho zase postoupí, komuž by král kázal;[8]) ale r. 1397 změnil to král tak, že Rabštein Benešovi a Bohuňkovi, bratru jeho, zastavil.[9]) Nicméně se Beneš i potom purkrabí nazýval [10]) a třeba byl r. 1406 patronem kostela zdejšího, přece král v l. 1407—1419 kněží na zdejší panství podával. Pro své služby a svou věrnost obdržel Beneš od krále zápisy na berni Plasskou. Byltě Beneš neohroženým rytířem, avšak také spisovatelem.[11]) Vykonával práva vrchnostenská na Rabšteině do r. 1422 a připomíná se ještě v listopadu téhož roku a v následující potom zimě zemřel.[12]) Zápisy na Rabšteině přešly potom na syny jeho, z nichž nejstarší byl *Kalhot*, a drželi jej společně se strýcem Bohuňkem. Kalhot připomíná se s otcem již r. 1422 a vykonával od r. 1423 vrchnostenská práva sám. Král Zikmund připsal jemu, bratřím a Bohuňkovi (1424) 1000 kop na Rabšteině.[13]) Jak se zdá, zemřel Kalhot v zimě po r. 1425 následující. Po jeho smrti stala se změna taková, že Bohuněk odstoupil z držení, ačkoli ještě potom žil, a jako držitelé vyskytují se od r. 1427 *Častolár*, tuším Kalhotův bratr, a *Bušek* a *Jan*, bratří *Caltové z Kamenné hory*,[14]) tito dva z neznámého nám práva. Později i Častolár ustoupil, a od r. 1428 panovali tu Caltové sami.[15]) Bušek zemřel r. 1433 a pohřben v Rabšteinském kostele. Bratr jeho Jan, tuším, brzo po něm následoval, a tak ujal se *Burjan z Gutšteina* hradu Rabšteina jako poručník mladého Calty, a to asi r. 1434, kdy již držel Rabštein a sem zajaté Berounské zavedl.[16]) Až do r. 1446 psal se seděním na Rabšteině. Asi tehda neb nedlouho potom *Jan Calta*, syn Buškův, let svých dosáhl a statkův otcovských se ujal. Od r. 1450 působil v záležitostech zemských a potom konal služby králi Jiřímu, který mu za to (1459) město Chomutov a hrad Rabštein a městu Rabšteinu r. 1461 silnici do Chba vedoucí potvrdil.[17]) Nedlouho potom zemřel, a zase se ujal Burjan Gutšteinský poručenství nad dcerami Janovými, ač k tomu svolení králova neměl. Když Bonuše, nejstarší dcera, let svých dosáhla, odsouzen jest Burjan nálezem soudu zemského (1465, 3. října), aby jí všechny statky vydal.[18]) Věc ta nemálo přispěla k tomu, že se Burjan k nespokojeným přidal a dne 28. listopadu k jednotě Zelenohorské přistoupil; avšak přece taková byla u jednotníkův úcta k soudu zemskému, že nechtěli Burjanovi pomáhati, kdyby na Rabštein saženo bylo.[19]) Král trestaje odbojníky vypravil proti nim pole (1467). Jindřich, syn králův, vytáhl do Plzenska, plenil statky zbojníkův a oblehl pak Rabštein. Vojsko královské doufalo, že jej do své moci dostane, spoléhajíc na nesvornost posádky, ale velitel hradu mužně všecky překážky překonával a královští marně tu leželi.[20])

Burjan bydlíval na Rabšteině a měl tu purkrabí. Z nich známi jsou okolo r. 1480 Jakub z Žebnice,[21]) r. 1487 Jindřich z Třebiš [22]) a r. 1488 Mikuláš z Tuchořic.[23]) Burjan zemřel ok. r. 1489 a ihned ujal Rabštein syn jeho *Kryštof* nazývaje se tu pánem již r. 1489.[24]) Nepokojný tento pán vyskytuje se v rozličných pamětech od r. 1495 velmi často jako pán na Rabšteině.[25]) Kromě jiných výtržností měl co činiti se Šliky, Štampachem a Václavem Budovcem. Byv od nich pohnán do soudu zemského o moc a násilí nestál, a proto nejen ztratil při, nýbrž i odsouzen hrdla, cti a statku. Proto nařízena dne 14. července r. 1509 hotovost do všech krajův, aby pod osobním vedením královým chystali se k dobývání hradů Kryštofových. Vojsko to mělo se dne 10. srpna shromážditi u města Plzně. Velikost a opravdovost těchto příprav zastrašila Kryštofa tak, že prosil krále za milost. Podávány mu těžké výminky, k nimž však, ač nerad, svolil. Uloženo mu králi vzdáti Točník s Žebrákem, Příbram a Rabštein se Sychrovem nedávno přikoupeným, vše asi v ceně 200.000 kop grošů č. Za to mu král dával 30.000 kop hotových a ve 24.000 kopách sliboval ho zastoupiti

[1]) Lib. conf., Kopiář Kladrubský. [2]) Rkps. Roudnický. [3]) Arch. Drážďanský. [4]) Lib. erect. VI. 61. [5]) Arch. bibl. Praž. [6]) Lib. conf. [7]) DD. 13, f. 113, lib. erect. XII. 51. [8]) Arch. c. k. dvorský. [9]) Arch. č. II. 453. [10]) Arch. Drážďanský. [11]) Viz Jirečkovu Rukověť I. 254. [12]) Lib. conf. Palacký, Urk. Beitr. I. 269. [13]) Arch č. II. 191. [14]) Lib. conf. [15]) Arch. č. III. 267, 500 [16]) Bartošek Roku 1441 mnozí odtud s Burjanem odpověděli Budějovským. (Arch. Budějovský.) [17]) Arch. gub. Reg. král. ve Vídni. [18]) Rel. tab. II. 344. [19]) Paprocký o st. panském 33. [20]) Palacký, Urk. Beitr. 477. [21]) Arch. gub. [22]) Lib. erect. XIIIb. 12. [23]) Archiv kapitulní. [24]) Elbogner Chronik. [25]) Purkrabí tu měl okolo r. 1494 Jana z Libětic (kn. arch. ve Schleizi).

u Šliku, Štampacha a Budovce, protože ty peníze na něm v soudě ustáli, a konečně 24.000 kop dluhu na sebe vzíti. Král tedy těchto všech hradů dostav prohlédl si je všechny a beze vší války navrátil se do Prahy.[1])

Král Vladislav držel Rabštein devět let. Mezi tím (1514, 13. prosince) obdařil město Rabštein novými svobodami[2]) a purkrabí tu učinil před r. 1518 Tyma z Pošky.[3]) Po celý ten čas neplatil dotčeného dluhu *Šebestianovi* a bratřím a *Mikuláši Šlikovi,* na jichž díl dohromady 10.000 kop připadalo. Na sněmu, který v červnu r. 1518 rokoval, konečně na tom zůstáno, když se o jiném prostředku nevědělo, aby jim Rabštein do pěti let zastaven byl a svoleno na jeho opravu do 500 kop vynaložiti.[4]) Postoupení se zběhlo v červenci téhož roku. Rabštein převzal potom Šebestian s bratrem Albrechtem, ale na počátku r. 1523 postoupili ho strýci svému *Jeronymovi.*[5]) Tento jej vykázal za díl bratřím svým *Štefanovi* a *Burjanovi,* kteří

Zříceniny Rabšteina.

jej nepodrželi, nýbrž r. 1524 bratru svému *Lorencovi* pustili.[6]) Tomuto se zde líbilo a stavěl tu, tuším, stavení, jehož zříceniny se spatřují. Král Ferdinand mu povolil r. 1530 na prostavění 3000 fl.[7]) Roku 1534 zase následovalo dovolení, aby na zámek a dvory 1500 fl. prostavěl, a když pak mu zámek vyhořel, povolil mu sněm r. 1543 zase, aby do 3000 kop i s tím, co předešle vynaložil, prostavěti mohl.[8]) Lorenc sice r. 1544 Elišce roz. Berkovně z Dubé, manželce své, na Rabšteině věnoval, ale již následujícího léta (19. června) prodal Rabštein *Jeronymovi,* bratru svému.[9]) Tento tehda bohatý pán přišel r. 1547 o panství Loketské a přestěhoval se z tohoto svého předního sídla na Rabštein, kdež roku 1551 těžce nemocen leže k smrti pracoval.[10])

Jeronyma přečkali synové *Jáchym* a *Šebestian.* Kdysi před r. 1560 se rozdělili, onen dostal Rabštein, tento Krasikov s Manětinou. Jáchym byl by rád dostal Rabštein dědičně, ale k tomu císař Ferdinand nesvolil; dosáhl jedině toho, že mu za jeho služby jako něm. lén hejtmana a fojta Horní Lužice 5000 tolarů připsáno.[11]) Roku 1564 prodal Rabštein *Jindřichovi, Zdeňkovi* a *Jáchymovi ze Švamberka,*[12]) kterým císař

---

[1]) Palacký. [2]) Král rejstra ve Vídni. [3]) Reg. kom. soudu. [4]) DZ. 41 B 18. [5]) DZ. 83. A 30. Roku 1542 mu jej také Jeronym vložil (DZ. 1. G 18). [6]) DZm. 3. L 1. [7]) Rkps. Roudnický. [8]) DZ. 43. G 23, rkps. Roudnický. [9]) DZ. 5 G 5, 46. B 30. [10]) Březan, Vilém 39, 43. [11]) Arch. gub. [12]) DZ 57. D 29.

Maximilian (1571) Rabštein znova zapsal. Brzo potom jednal Jáchym s komorou o doprodání Rabšteina. Poněvadž se tehda mnoho komorních statků prodávalo, učiněna o to smlouva r. 1574, 14. září.[1]) Avšak tehda již Švamberkové Rabšteina neměli. Byli se totiž Švamberkové r. 1569 kupujíce hrad Krasikov od *Šebestiana Šlika* zavázali, tomuto za něj Rabšteina postoupiti.[2]) Císař Rudolf si r. 1577 od Šebestiana Rabštein vyměnil, dada mu zaň zástavně panství Bečovské[3]) a r. 1578 prodal Rabštein *Jaroslavovi Libštcinskému z Kolovrat* na Petršpurce a *Jiřímu Kokořovci z Kokořova.*[4]) Několik let trvalo potom společné držení, avšak r. 1584 Jan, Petr a Karel, synové Jiříkovi, svůj díl Jaroslavovi prodali, vyminivše si toliko tři vesnice ke Žluticům.[5])

Jaroslav zemřel r. 1595, zůstaviv několik synuv, kteří se hned po smrti otcově o rozsáhlé dědictví podělili tak, že každý dostal po kolika vesnicích. Dva z nich, totiž *Jáchym* a *Mikuláš* dělili se o panství Rabšteinské, k němuž od r. 1420 také několik vesnic před tím duchovních patřilo. Onen dostal zámek Rabštein s pokojem hejtmanovým, před ním kuchyní, pekárnou, maršталemi a zahrádku před zámkem a polovici panství při něm, tento dostal Žihel s okolními vesnicemi.[6]) Nový držitel věnoval na Rabšteině r. 1607 manželce Kateřině Kolovratové z Dubé[7]) a jsa dobrý hospodář několik statků v okolí skoupil. Pro své účastenství ve vzpouře odsouzen jest třetiny svého jmění, a Rabštein hned postoupen *Albrechtovi V. E. z Valdšteina.*[8]) Nedlouho potom prodán *Filipovi* hrab. *ze Solmsu,* ale ten tu také dlouho pánem nebyl. Manželka Jáchymova sama totiž byla katolička a dcery po katolicku vychovávala a poněvadž také o jmění své při drancování přišla, vyhledávala toho, aby muži část statků navrácena byla. Dovolil tedy císař (1623), aby Jáchymovi Rabštein na srážku dvou třetin byl navrácen, a ostatní jeho statky prodány.[9]) Avšak Jáchym provinil se znova r. 1631, když se přidal k nepříteli, poddané bouřil, statků se ujímal a rebely přechovával. Proto byl r. 1634 znova odsouzen a jmění jeho zabráno.[10]) Roku 1635 zemřel a mrtvola byvši do kostela přenesena tu dlouho hnila, protože zástupcové církve nechtěli pohřbu dovoliti.[11])

Zabrané panství daroval císař Ferdinand III. r. 1642 *Linhartovi Helfrydovi* hraběti *z Megova.*[12]) Tento zemřel r. 1644 zůstaviv pět dcer, kterým Rabštein a Žleby připadly. Jedna z nich Zuzana vdaná Starhenberkova ujala Rabštein a držela jej do smrti. Od jejich dcer koupil to panství *Jan Šebestian* hrabě *Fötling.*[13]) Tento založil r. 1666 klášter servitů na hradišti[14]) a zemřel r. 1686 zůstaviv pět synův. Nejstarší dva *Antonín Leopold* a *Josef Ignác* ujali r. 1687 panství Rabšteinské, když však tento r. 1691 u Slaného kamene padl, díl jeho r. 1692 mezi všechny ostatní dělen. Ujal jej dotčený Antonín, jenž r. 1703 zemřel. Dědicem stal se bratr *František Karel,* a užívání panství popřáno vdově do smrti neb stavu změnění. František starý zámek chatrný opustil a před ním nynější r. 1705 vyzdvihl. Roku 1714 prodal Rabštein Marii Markétě hrab. z Valdšteina jako poručnici jejího bratra *Frant. Josefa Černína z Chudenic.*[15]) Tento zemřel r. 1733 nadělav drahně dluhů; proto prodán Rabštein r. 1738 *Barboře Krakovské z Kolovrat* rozené *Michnovně z Vacinova.*[16]) Deset let později koupil Rabštein od této paní *Maximilian Václav Lažanský z Bukove* a v držení potomstva jeho zůstal až na naše časy.

Co se dotýče Hrádku Sychrova, mluveno o něm při dějinách r. 1378. Držiteli jeho byli páni z Rabšteina, zejména *Jan starší z Rabšteina,* jenž r. 1427 faráře do Močidlec podával.[17]) Z nedatovaného listu v arch. Smečanském jde na jevo, že Prokop po něm Močidlce a tudíž také Sychrov držel. Po něm držela jej *Kateřina z Gutšteina* vdova po *Václavovi,* pak *Jindřich,* jenž r. 1487 věno manželky Rejny z Lichtenburka ze statku Liběšického na vesnice k Sychrovu náležitě převedl.[18]) Po něm následoval *Ladislav,* jenž však r. 1495 již mrtev byl, a potom *Jan,* jenž byl r. 1495 pánem „na Hrádku“[19]) a r. 1506 Barboře z Ronšperka, manželce, na Močidlcích věnoval.[20]) Asi r. 1508 postoupil Jan Sychrova *Kryštofovi z Gutšteina* směnou za Hostouň. Protože se stalo odevzdání dskami zemskými, měl Kryštof o to při s králem, kterou propadl.[21]) Když pak Kryštof r. 1509 všecky své statky králi propadl, teprve Jan (1510) Sychrov hrad s vesnicemi králi Vladislavovi ve dsky dvorské vložil.[22]) Od té doby patřil Sychrov k Rabšteinu a zpustl za nedlouho. Co se týče polohy, výslovně jest psáno o něm, „že leži u Rabšteina“.[23])

K dějinám Rabšteina přidáváme ještě následující příběh: Jan Polák Bezdřický ze Chřenova obžaloval r. 1539 před úřadem konšelským v Rabšteině Vaňka, řezníka tudíž, z dluhu povinného, ke kterému se přiznal; a když neměl čím zaplatiti, statku nemaje, vydán jemu dlužník za ruku. On poděkovav z toho žádal, aby mu popřáno bylo do některého času vězení; i přáno mu toho a vsazen do klády; věžeň jeho byl a zámek zamčen a klíč témuž Polákovi od vězení a od těch zámkův dán. Ten je přijal a ve svém opatrování měl. Přes noc s ním tam byl; nazejtří ráno přijel k Matyáši bakaláři purkmistr sám třetí na

[1]) Arch. gub. [2]) DZ. 59. P 23. [3]) Poppe III. 142–148. (Něm. dsky manské.) [4]) DZ. 20. B 12. [5]) DZm. 225. N 3. [6]) DZ. 171. J 23. K 5. [7]) DZ. 133. H 25. [8]) Arch. ku. Fyrštemberský. [9]) Arch. dvorské komory. [10]) Bílek, Konf. 288 [11]) Arch. arcibiskupský. [12]) DZ 147. Q 29. [13]) DZ. 112 A 29, 315. K 15. [14]) Arch. Hradecký. [15]) DZ. 491. J 13. [16]) DZ. 507. A 29. [17]) Lib. conf. [18]) DD. 34. str. 217; 62 str. 101., [19]) Arch. Schleizský, Teplský. [20]) DD. 62, str. 321. [21]) DZ. 43. E 25. Palacký Vb. 132. [22]) DD. 63, str. 107. [23]) DD 34, str. 218.

pole, stěžuje sobě, že mu vězeň ušel, a žádal za nějakou radu. Optal se ho Matyáš: Kteraks ho to neopatrně hlídal, že tě ušel. Oznámil, že ráno vypravoval své tovaryše a v tom času že se dobyl anebo mu někdo pomohl. I oznámil mu bakalář: chce-li koho z čeho viniti, že já se chci k němu podle práva zachovati. Oznámil, že na ten čas nechce, že se prve chce o to raditi. I ta věc tak stála, až potom mnohá psaní Lorencovi Šlikovi a od pána zase radě přišla, proč člověku dotčenému ujíti dopustili. Od pána i od rady ukazováno Polákovi na pořádek práva, ale on toho nedbaje žaloval na pána u komorního soudu.[1])

[1]) Reg. 6 G. kom. soudu BB 4 z r. 1513.

Rabštein.

(Dle staršího vyobrazení.)

Renesanční portál zámku Manětinského.

MANĚTINA ZÁMEK.

Město Manětina (neb i Manětín, jak se teď psává) jest v údolí položeno, tak že se příchozímu teprve tehdy objevuje, když přijde k prvnímu jeho domku aneb octne se na jedné z výšin, které město ovládají. Tu se objevuje jako dlouhá ulice, která se u kostela rozšiřuje. Tu na jižní straně položen jest zámek, dlouhé jednopatrové stavení, které vystavěno bylo Marií Gabrielou hr. Lažanskou na místě předešlého zámku, který r. 1712 vyhořel. Rozdělen jest na sedm částí, z nichž krajní dvě a prostřední jsou o podkroví vyšší a ty vedle prostředního jsou věžovaté o dvou patrech. K jihu táhne se křídlo. Západně přiléhá chodba ke kostelu, který výše leží než zámek. V zámku jest obrazárna, obsahující podobizny rodinné, obrazy znamenitých mužů a některé malby Brandlovy. Na tarasu před zámkem jakož i u kostela jsou sochy, které tesal Štěpán Borovec, rodák Manětínský a žák Brokoffův. Vedle zámku jsou stavení poplužného dvora a tu jest jediný zbytek ze starých dob, zpodek okrouhlé věže asi poschodí vysoké, jejíž oboje patra, hořejší a dolejší, mají v tu stranu ke dvoru dvéře a okna. Přikryta jest vysokou končitou střechou. Částečně jest zastavěna.

V těch místech, co je nynější město, stávala prvotně ves založená od Maňaty, pročež se jí říkalo Manětina neb Manětín, později i Mantina. Druhá ves (v pamětech Kahov, u lidu Kuchov) stála v místech hořejší ulice. Král Vladislav dal ves Manětinu s rozsáhlým a málo vzdělaným zbožím r. 1169 *křižovníkům řádu Svatojanského.*[1]) Tito pilně vzdělávali okolí a jejich péčí také Manětina vzrostla a obdržela r. 1235 od krále právo trhy držeti.[2]) Záhy tu zřízen kostel a pod ním za neznámé doby *komenda,* totiž rozsáhlé hospodářství s klášterem, vše opevněné hradbami a věžemi, z nichž jedna (svrchu popsaná) zbyla. Obyvatelé trhové vsi Manětínské a ostatních vesnic na rozsáhlém panství řízeni byli komendatorem, a duchovní věci

[1]) Reg. I. 143. [2]) Reg. I. 411.

v osadě farní patřily pod převora. Roku 1351 tu byl komendatorem *Jan ze Zvířetic*, jenž se stal později velkým převorem, a proto dum zdejší r. 1371 platem obdaroval.[1]) Nástupcem jeho byl *Beneš z Ronova* v l. 1373 až 1383.[2]) Vláda tohoto a nástupce jeho *Alberta z Ronova* (1391), jak se zdá, byla krutá, k čemuž také neblahé poměry přispívaly. Morem asi okolo r. 1380 v Manětině mnoho lidí pomřelo, ostatní strojili se vystěhovati na statky sousedních pánů. Tu odhodlal se Semovit, velký převor, že jim všechny polnosti zákupným právem vysadil, noviny či nově zdělané role pod Chlumem přiměřil a dovolil, aby o statcích svých podle Plzenského práva řídili (1382). Sedlákům v Lipí, které Albert utiskoval, úlevu učinil Markolt, „mistr zákona s bílým křížem“ (1393).[3]) Následující komendator *Bohuš Bílý* byl r. 1400 od papeže velkým převorem jmenován; následoval zde potom *Boreš z Oseka* a vládl tu zejména v l. 1404 a 1406.[4]) Následoval pak v l. 1407—1412 *Bohuše z Bystřice* (tuším svrchupsaný), jenž byl ve velké přízni u krále Václava a proto se často u dvora zdržoval. Kdykoli v Manětině nebyl, řídil panství „pan Vojtěch“ (tuším bratr).[5]) Po Bohuši následovali r. 1415 *Mikuláš z Ryžemberka* a v l. 1416—1419 *Heřman z Vartenberka*,[6]) a ten tu byl posledním komendatorem.

Když války tehda začaly, obsazena jest Manětina z Krasikova a *Bohuslav ze Švamberka* vymohl si u krále Zikmunda, že mu Manětinu zapsal.[7]) Po jeho zajetí skrze Tábory ujal se Manětiny *Hynek*, bratr jeho, a r. 1425 také na ni zápis královský obdržel. V bývalé komendě zůstal převor s několika křižovníky a aspoň duchovní věci na panství ještě r. 1432 řídili. Světské věci na panství řídili purkrabí zde bydlící totiž r. 1423 a 1424 Petr Labuť ze Švamberka, r. 1425 Tůma rychtář, r. 1434—1436 a 1443—1444 Prokop z Křečova, r. 1440 Petr Labuť ze Švamberka.[8]) Jak se zdá, nedlouho potom úřad purkrabský zanikl a také komenda nadobro přestala a zpustla. I části její rozebrány a rozděleny mezi sousedy. Zajímavé je, že věž ještě stojící dostala se sousedu, jenž měl tu domek a odběhl; úředník páně prodal proto „dum s tvrzí u samé brány“ Bláhovi Vlasatému. Mezi tím (1454) východní strana panství s Osojným a sedmi jinými vesnicemi Janovi ze Švamberka zastavena a tak na dlouhé doby od Manětínska odloučena. Páni však za to dosáhli r. 1483, že jim křižovníci Manětinu dědičně prodali, tak že potom naprosto ke hradu Krasikovu přivtělena.[9]) Obyvatelům se za těch dob dobře vedlo a ještě lépe, když jim Kryštof ze Švamberka pivovár prodal[10])

Roku 1560 Manětina od Krasikova odprodána. Prodal ji Šebestian Šlik *Jeronymovi Hrobčickému z Hrobčice* se čtyřmi vesnicemi,[11]) po čemž nový pán popluží i s lukami, rybníky a mlýnem, Manětínským, kteří je posud najaté měli, dědičně prodal. Kromě toho jim r. 1562 vyjednal majestát na potvrzení svobod, nový trh výroční a právo pečetiti červeným voskem.[12])

Jeronym zemřel r. 1571. Téhož roku dělili se čtyři synové jeho, a Jeronym dostal za díl město Manětinu a tři vesnice.[13]) Týž r. 1587 zase získal Osojný a vesnice, které byly r. 1454 odcizeny.[14]) Do té doby nikdo z pánův v Manětině nebydlíval, ale Jeronym usadiv se tu v místech bývalé komendy vyzdvihl si nové obydlí „pro památku svou a rodu svého s dosti velikým nákladem“, při tom zřídil si pivovár a poplužný dvůr. Při jeho smrti zůstalo pět synův. Jeden z nich, Ludvík Bernart, záhy zemřel a ostatní rozdělili se o znamenitou pozůstalost otcovskou. Při tom dostali Jan Vilém Březinu, Karel Vratislav Krašov a Slatinu, Ferdinand Burjan Hartenštein s Bochovem, a pro nejmladšího *Zdislava Albrechta* vybrán díl Manětínský.[15]) Tento sotva dosáhl let svých a poručníkům poděkoval, uchvácen byl smrtí asi r. 1615 neb 1616.[16]) Ještě před ním zemřel Ferdinand Burjan, jenž seděl napřed v Újezdě a pak při Manětině, a také Karel Vratislav záhy zemřel. Zůstal tedy jediný *Jan Vilém*, jenž Manětinu ujal. Od něho pochází dopis,[17]) který tuto klademe:

Uroz. a stat. rytíři panu Janovi Lipoltovi Chrtovi ze Rtína a na Slatiny panu švagru bratru a tovaryši mému zvláště milému!

Službu svú vzkazuji, uroz. a stat. rytíři pane švagře, bratře a tovaryši můj starodávní! Zdraví oc. Psaní tvé od posla mýho jest mně dodáno, v němž oznamuješ, že skrze tu kyselou vodu zdraví mírného užíváš, toho tobě rád přeji. Flaši té vody kyselé z Němec a od ptactva a pomorančího abych za vděk přijal, odsíláš, v pravdě vděčně rád přijímám a na místo flaši vína, které jsi v nepřítomnosti mé na Manetiný pil, zase odsílám; Bůh rač dáti, abyste je v dobrém zdraví vypili. Vedlé toho od datum tvého psaní, že by chtěl ke mně na Manetinou na nocleh přijeti, rád tebe i paní manželku tvou i se všemi tvými uhlídám, nebo doma zůstávati budu. Pakli bych doma nebyl, budeš vším dobrým opatřen. O věci mezi námi, které jsou, rozmlouvání jmíti budeme. S tím k vochraně pána Boha všemohoucího tebe i sám sebe a paní

[1]) Arch. Svatomářský. [2]) Tamže, Lib. conf. [3]) Arch městský v Manětině. [4]) Tamže, Arch. Svatom. Reg. Vatikanská. [5]) Arch. Svatováclavský, Lib. conf. [6]) Lib. conf., Stará kniha Manět. [7]) Arch. č. II. 190. [8]) Stará kniha. [9]) Březan, Listy Švamberské. Stará kniha. [10]) Potvrdil syn jeho Jindřich r. 1542. (Arch. městský.) [11]) DZ. 54. E 22. [12]) Arch. Manětinský. [13]) DZ. 60. D 11. [14]) DZ. 23. J 22. [15]) Arch. DZ. XV. [16]) DZ 137. J 29, rozvržení sbírek. [17]) V arch. Roudnickém B 211.

Manětina zámek.

Bečov.

manželce tvé milé poručeného se činím, vždycky věrný, starodávný bratr a tovaryš tvůj zůstávám. D. na Manetiný v pondělí 20. dne Septembris l. 1616.

Jan Vilém Hrobčický z Hrobčice a na Manetiný.

Jan Vilém postoupil Manětiny r. 1617 *Kryštofovi Karlovi z Roupova* na Herálci a Humpolci.[1]) Pánu tomuto Manětina hned po r. 1620 zabrána a prodána r. 1622 *Esteře Mitrovské z Bukové.*[2]) Manželem této paní byl *Jiří mladší Mitrovský z Nemyšle,* jenž se vyznamenával horlivostí v tehdejší protireformaci. Odstraniv faráře pod obojí a povolav jezovitu, nutil poddané, aby chodili na jeho kázání a pod jednou přijímali. Manětínští vzdorovali po několik neděl a shromáždivše se na radnici, přísahou se vespolek zavázali, že při náboženství svém setrvají. Když pak jim Mitrovský vojáky vyhrožoval, slíbilo jenom osm osob radních písemně, že k víře katolické přestoupí, avšak ostatní neustoupili jsouce povzbuzováni radním Janem Štěpánkem. Proto tento jako původce odporu byl na zámek povolán. Když Štěpánek viděl, že jej chtějí do pout ukovati, vyskočil oknem do příkopu chtěje utéci, ale Mitrovský dohonil, poranil a spoutaného do Plzně poslal. Měšťané dozvěděvše se o tom, chopili se zbraně, zavřeli brány a obléhali zámek, ale vzpoura jejich brzo potlačena vojskem z Plzně od Mitrovského na pomoc povolaným. Potom přece měšťané a sedláci přestoupili kromě koželuha Ambrože Štěrpocha, ale i ten byv po celý rok u vězení držen, skrze kata konečně obrácen a proti položení 100 tolarů z vězení propuštěn.[3])

Estera přečkavši manžela zemřela na jaře r. 1639. Statek svůj odkázala bratru *Ferdinandovi Rudolfovi Lažanskému z Bukové.*[4]) Po smrti tohoto dělili se tři synové o statky Manětinu, Osek, Mladějovice a Záběhlice. Při tom dostal *Karel Maximilian* panství Manětínské[5]) a zdědil také část statků svých bratří. Zemřel r. 1695 zůstaviv syny *Vácslava Josefa* a *Adama Antonína.* Onen dostal r. 1699 za díl Manětinu. U jeho potomstva zůstal zámek r. 1712 znova vystavěný až do dnešního dne.

[1]) DZm. 237. L 7. [2]) Bílek, Konf. [3]) Bílek, Reform. 122, H. o těžkém prot. 312. [4]) DZ. 147. M 15. [5]) DZ. 71. L 1.

TVRZE V OKOLÍ MANĚTINY.

KALEC.

Východně od Manětiny jest dvůr Kalec, někdy zemanský statek s tvrzí. Ze zdejších vladyk připomínají se r. 1234 Oldřich, Bedřich, Hošťálek a Menvart, bratří, r. 1252 Hošťálek a Hošťálek, synovec jeho, r. 1268 tento s Litkem.[1]) Před r. 1399 seděl tu Vácslav, jehož vdova Kunka asi v ty časy zemřela. Roku 1404 žil po nich sirotek Zikmund.[2]) Roku 1449 a 1450 seděli na tvrzi *Jan* a *Vykart,* bratří *z Šanova,* kteří drželi se stranou Poděbradskou.[3]) Z potomků jich připomínají se r. 1505 *Jetřich Vykart* a r. 1524 *Jiřík.*[4]) Nástupce jeho *Viktoryn* vložil si r. 1543 tvrz Kalec v obnovené dsky zemské.[5]) V rejstřících berních připomíná se r. 1571 *Samuel.*[6]) Okolo roku 1599 zemřel *Jáchym Šanovec ze Šanova,* zůstaviv nezletilou dceru Barboru.[7]) Bezpochyby *Adam Ferdinand Údrčský z Údrče,* který se r. 1615 pánem na Kalci nazývá, týž statek vyženil.[8]) Týž r. 1623 statku odsouzen a týž statek klášteru Plasskému darován.[1]) Po zrušení téhož kláštera přikoupen (r. 1787) k Manětině.

[1]) Reg. I. 390, 506, II. 239. [2]) DD. 15. f. 88. [3]) Arch. Drážďanský. Arch. č. V. 267. [4]) Arch. č. VI. 321, reg. komorního soudu. [5]) DZ. 250. C 30. [6]) Arch. Třeboňský. [7]) DZm. 74. A 25. [8]) Arch. gub.

ČERNOHAŤ.

Ves Černohať patřila *klášteru Plasskému* od r. 1193, byla r. 1420 od něho zastavena, ale později zase vyplacena a tak zůstala v jeho držení až do r. 1577.[2]) Tehda byl klášter v závadách a prodal ji *Mikuláši Kozelkovi ze Hřivic,* jenž tu tvrz vyzdvihl.[3]) Po něm dědili syn *Petr* a jiní synové, avšak bezpochyby pro dluhy prodána před r. 1584 *Havlovi Hrobčickému z Hrobčice.*[4]) Po tomto dostala se za díl synu jeho *Jeronymovi* (před r. 1616) a držena ke Všesulovu.[5]) Při témž statku zůstala až do r. 1672. Tehda prodal *Vácslav Karel Hozlaur z Hozlau* tvrz a statek Černohať *Karlovi Maximilianovi Lažanskému z Bukové* a patřila odtud k Manětině.[6])

[1]) Bílek, Děje konf. [2]) Reg. I. 186, arch. bibl. Praž. stará kniha na faře Plasské. [3]) DZ. 63. F 7. [4]) DZ. 22. E 9. [5]) DZ. 137. N 12. [6]) DZ. 389. H 20.

BEČOV HRAD.

Jihovýchodně od Lokte leží město Bečov při řece Teplé, na jehož severním konci stojí starý zámek na skalnatém ostrohu, který Teplá na dvou stranách a bystřina na třetí straně obtéká.[1]) Takto jsa ostroh na třech stranách chráněn, na čtvrté straně od města byl by snadno přístupným býval, ale zakladatelé tu pracně vylámali příkop ve skále, po kterémž se přecházelo po zvoditém mostě. Na jeho místě jest kamenný most, kterýmž se přijde do bývalého *předhradí.* Zde bývalo drahně opevnění, ale málo zděných stavení. Z opevnění zbyl zpodek veliké rohaté bašty, která do příkopu vynikala. Když r. 1753 tu nynější nový zámek založen, i tato bašta v něj pojata. Tento nový zámek, nesoucí na sobě úpravu 18. století, není nepěkný a obsahuje 21 nádherně upravených světnic, ve kterýchž nynější pán bydlívá. Ostatek předhradí odlámáním skal a urovnáním půdy upraven jest buď v sady aneb prázdnou prostoru.

Nad předhradím na skále stojí stavení *zadního hradu.* Na jeho jihovýchodním konci, který hledí k novému zámku, jest zpodek *veliké věže* do kruhu založené. Roku 1623 byla již chatrná a rozpukaná, pročež rada Slavkovská střechu a vrch odbourati dala, začež bourajícímu dala 30 fl. a všechno staré dříví. Na jednom kameni téže věže jest vytesán erb Pluhovský. Ostatní dlouhé stavení jest nepravidelného základu, jakž právě podle potřeby vzrůstalo. Jihovýchodní jeho část jest dlouhé stavení, bezpochyby v pozdějších dobách vystavěné a proto také pravidelněji založené než ostatní část. Obsahuje byty úředníkův a v přízemí pevné sklepy. Starý *palác* stojí na severní straně hradu na vysokém skalisku, které tu strmě spadá. Složen jest ze dvou čtverhranných věžovatých stavení do čtvrtého poschodí dosahujících, které spojeny jsou stavením, mezi nimi se nacházejícím. V nich jest množství světnic, ale na ten čas k obývání nezpůsobilých a z větší části jen za skladiště užívaných. Že dotčená věžovitá stavení prvotně brannými věžemi byla, dokazuje veliká hrubost zdí. V jižní věži nachází se *kaple* r. 1400 založená, pěkná to památka, obdélného základu, dvakráte do kříže sklenutá. Pozoruhodné jsou její malby. Na modrém dně klenutí spatřují se odznaky čtyř svatých evangelistů, kromě toho slunce, měsíc a hvězda. Na jednom svorníku jest erb pánů Oseckých, na druhém ozdoba o čtyřech listech. V rozích jsou větvičky s lupeny. Malby na postranných stěnách zašly; jedině lze znáti obrazy sv. tří králův, nad tím Zvěstování P. M. a pastýřům, a na jiném obraze sv. Kryštofa, vše asi z r. 1400.[2]) Okna tohoto stavení jsou roubena venýři pěkně tesanými; také obruby dveří jsou umělého díla kamenického, ale pocházejí teprve z počátku 16. století, když Jan Pluh hrad obnovoval. Tak svědčí erby Pluhovské na několika místech vytesané.

Rudonosné okolí Bečova a Slavkova patřilo, pokud jsou paměti, již v nejstarších dobách rodu *Hrabišicův.* Osazování zdejšího okolí může se tedy přikládati *Slavkovi* (1188—1222), jehož jméno až podnes ve jménu městu Slavkova (něm. pův. Slawkenwalde) se ozývá.[3]) Z listin vysvítá dále, že seděl na Bečově

[1]) Pomůckou: F. Bernau, Geschichte des alten Schlosses Petschau. [2]) Mittheil. d. CCM. XVII. 119. [3]) Palackého dějiny I. 1, 465.

se Slavkovem již r. 1314 *Boreš z Oseka*, jenž se v pamětech ještě r. 1344 připomíná; synové jeho byli *Boreš* a *Slavek*.[1]) Oběma, kteřiž doufali na panstvích svých Oseckém a Bečovském zlato a stříbro nalézti, císař Karel IV. r. 1354, 31. července tu milost učinil, aby ze všech dolův na panstvích svých po 12 let užitek brali.[2]) Tím vzkvétalo v krajině této původně chudé hornictví, a povstala města horní, zejména v době této Šonfeld. Správou panství zanášel se v letech následujících Boreš sám; r. 1357 podával nové kněze ke kostelům v Slavkově a Bečově a téhož roku v Sangerberku, který tehda také k panství Bečovskému náležel. K tomuto kostelu Boreš také r. 1372 podával.[3])

Páni tito bydlívali na hradě Bečovském a měli zde své úředníky.[4]) Za časův krále Václava vládli Bečovem a Osekem *Boreš starší* a *Boreš mladší*, synové Boršovi. I ti se starali o povznešení panství svého; osadu pod hradem ležící již znamenitou obdařili r. 1399 právem městským a rozmanitými výsadami. Roku 1400 oba založili nový oltář Navštívení P. Marie na hradě svém Bečovském.[5]) Byl to poslední skutek Borše mladšího; nedlouho potom (v létě r. 1403) zemřel, zanechav vdovu Annu a dva syny s ní zplozené, *Borše* a druhého *Borše*.

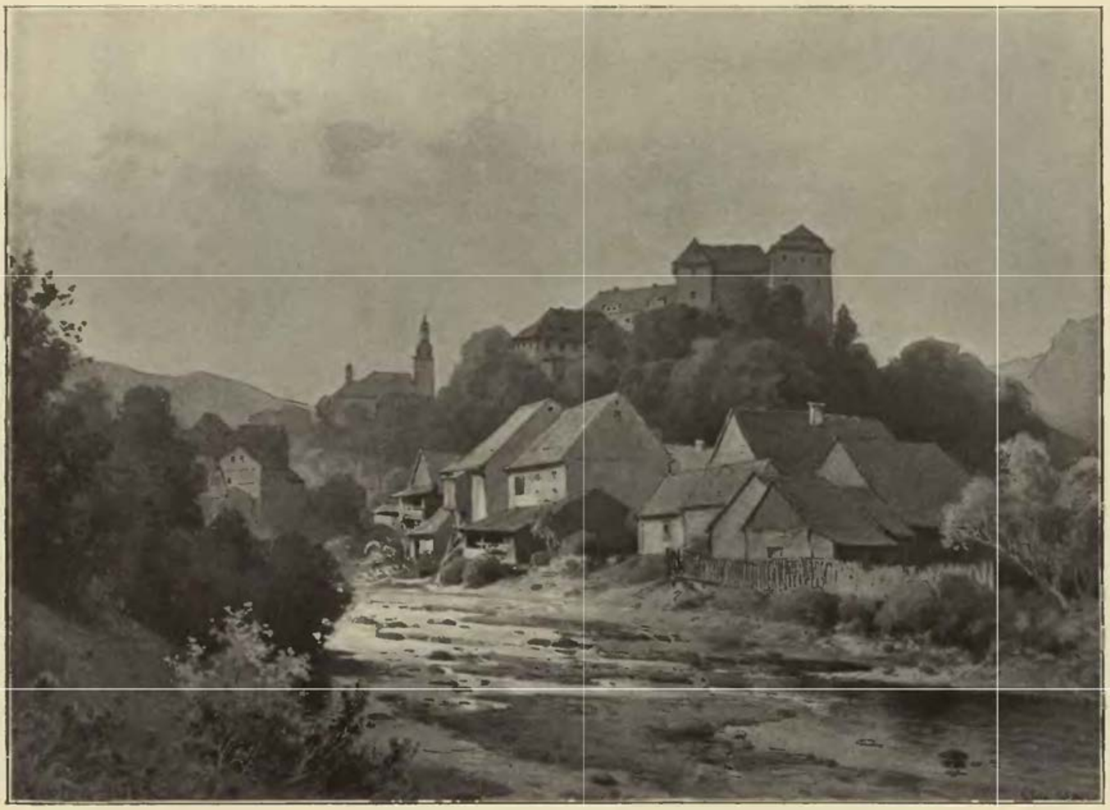
Anna nějaký krátký čas měla poručnictví statkův, nežli synové dorostli, pročež ona sama podávala r. 1403 kněze ke kostelu Žalmanovskému,[6]) a r. 1404 za duši nebožce manžela svého založila nový oltář sv. Kateřiny v kostele Šonfeldském.[7]) Oba Boršové byli zatím na statcích svých velice sešli, jako vůbec celý ten rod jindy tak mocný zchudl, až se i octl mezi šlechtou nižší. Oba prodali r. 1407 hrad Bečov *Oldřichovi z Hazmburka*, což také král Václav před sv. Valentinem potvrdil jako vrchní pán manský.[8]) Pan Oldřich vykonával práva na panství až do konce r. 1410, ale již na jaře r. 1411 vládl *Jindřich starší z Plavna* na Bečově, a od r. 1412 syn Jindřich mladší.[9])

Jindřich Rous řečený v Žatecku držel mnohé a velké statky; r. 1416 zdvihl válku proti králi Václavovi, pánům Oseckým ku pomoci, ale ztrativ dva hrady Hasištein a Štědrou, poddal se králi na milost. Ve válkách husitských byl husitův odpovědným nepřítelem. Proto také r. 1424 podával katolického kněze ke kostelu v Lomci. Jsa dlužen peníze *Erkingerovi ze Seinsheimu*, předku rodu Švarcenberského, zastavil mu Bečov. Pán tento držel již před tím v Čechách statky, jako Točník, Žebrák, Kadaň, Žatec, Beroun a dvůr Libenice pod Horou, na kterýchž se psával nejvyšším hejtmanem královským. Žebrácké panství dostalo se záhy pánům z Kolovrat, a panství Kadaňského postoupil Jindřichovi z Plavna, začež se on Jindřich p. Erkingerovi dlužními zápisy zavázal (14.—16. prosince 1425). Nemoha mu zaplatiti, r. 1426, 8. listopadu o prodloužení lhůty se s ním smluvil. Nemoha však i potom dodržeti slova svého, konečně r. 1427 (mezi květnou nedělí a letnicemi) zapsal se znova Erkingerovi v 1700 kopách, z nichž měl 500 kop na sv. Martina nejprv příštího a 1200 kop dvě léta po vydání listu zaplatiti. Kdyby však do prvních letnic dostatečné zápisy s rukojmími jistými zdělati nemohl, tedy má v zástavu dáti hrad svůj Bečov. Za tou příčinou slíbil Jindřich i úředník jeho na Bečově *Hans v. Raschau*, že hradu v ten čas postoupí a že do oné chvíle nový úředník nařízen nebude. Svrchky, nábytky, zbraně, zásoby pokrmů měly se sepsati v seznam, aby zápisný držitel při navrácení zámku tolikéž odvésti mohl. Též vymíněno, kdyby strana straně napřed věděti dala, že se má hrad za půl léta potom vyplatiti, a kdyby se to nestalo, aby mohl Erkinger dle své libosti hrad zastaviti neb prodati. Na opravu zámku mělo se zaplatiti ročně 200 kop, a kdyby byl hrad nepřítelem dobyt, neměla tím jistina dlužní trpěti, ačkoliv slíbil Erkinger hrad brániti tak, jako své zboží. Skutečně nedlouho potom hrad Bečovský Erkingerovi odevzdán jest, a král Zikmund listem svým r. 1428, 8. ledna daným zástavu tu potvrdil.[10])

Nebezpečný stav věcí tehdejších a pokročilost věku přiměly Erkingera učiniti poslední svou vůli (r. 1428, 15. června). V této listině, jíž všechen statek svůj mezi děti své rozdělil, připomínají se též zástavy královské i Plavenské. Věci a poměry v držení Bečova se tudíž nezměnily. Roku 1429, 28. března dal Erkinger Jindřichovi napřed věděti, aby za půl léta dluh zaplatil, sice že hrad Bečov zastaví. Lhůta tato trvala podle toho až k času sv. Martina r. 1429, ale i ona vypršela, a ještě r. 1430 nacházela se věc v předešlém svém stavu. Zatím byl Bečov 25. ledna r. 1430 husity přepaden a vytlučen, a událost ta způsobila mezi stranami velké hořkosti a kyselosti a snad i putky; neboť nacházíme k r. 1430 (31. října) smlouvy a námluvy mezi Erkingerem, syny jeho Heřmanem a Michalem s jedné a Jindřichem s druhé strany, jimižto zášti svá zdvihají až do sv. Jiří nejprv příštího. Mezi tím (r. 1430, 10. října) byl i Erkinger jinou úmluvu učinil s Janem, biskupem Würzburským, jíž se zavázal chovati 100 oděncův a 100 koní na hradě svém Bečovském proti českým kacířům. Souviselo to s novou výpravou křižáckou proti husitům,

[1]) Roku 1349 na hradě Bečově bydleli a tu Bochovským obdarování sepsali. [2]) Arch. Drážďanský. [3]) Libri conf. Roku 1355 obdařili městečko Šonfeld. Roku 1378 skoupil Boreš drahně statkův drobných, z nichž udělal manství k Bečovu. Bečov sám byl také král. manstvím. [4]) Roku 1380 Jindřich z Údrče, 1389 Jan z Ratiboře, 1396 Hereš z Čichalova, 1404 Petr z Gablence. [5]) Librii erect. VI. 129. [6]) Libri conf. [7]) Libri erect. [8]) Archiv Slavkovský. [9]) Lib. conf. [10]) Arch. gub.

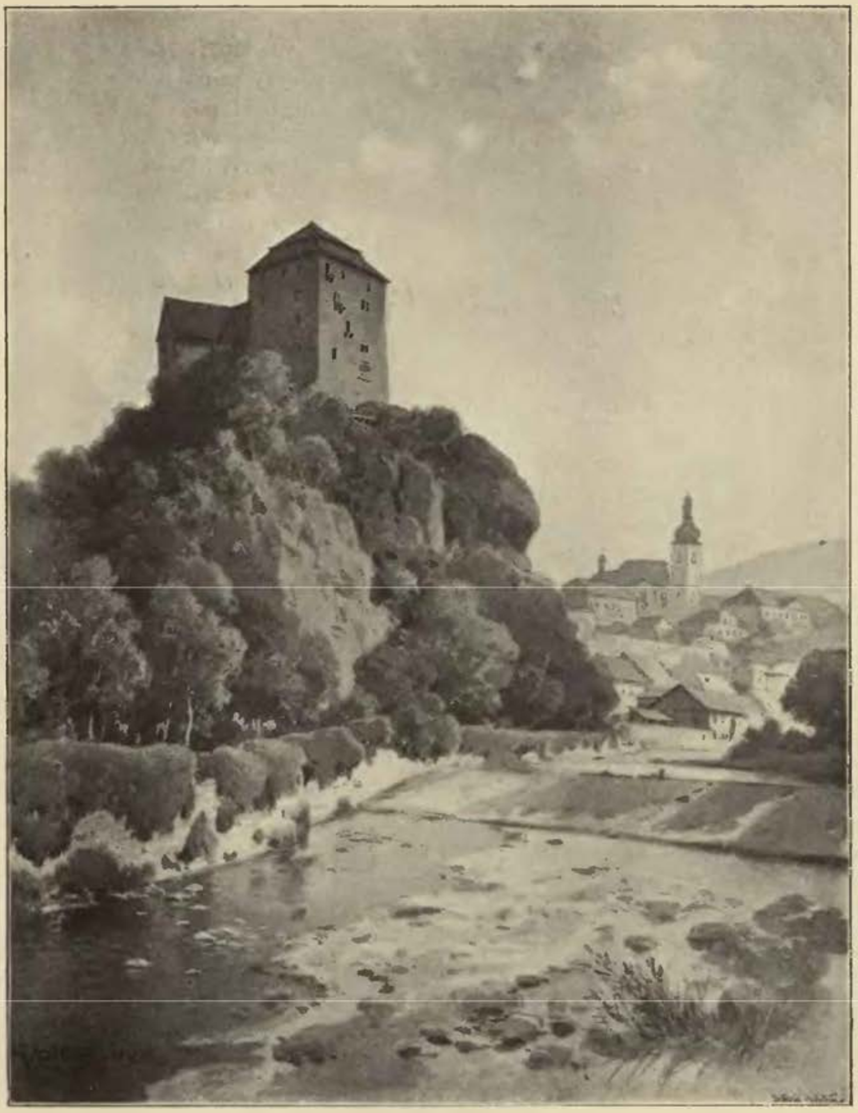
a z té příčiny najal i Erkingera 22. října arcibiskup Mohučský, aby mu proti husitům 240 jezdci po dva měsíce sloužil. Ale i tato výprava se hanebně zdařila. Když zatím vyplacení Bečova uskutečniti se nemohlo, prodal Erkinger hrad Bečovský *Matějovi Šlikovi z Holíče*. Tento r. 1437, 21. února pojal k manželství Kunhutu, dceru Erkingerovu, a v úmluvách svatebních na to zdělaných zřejmě jest vymíněno, že má nevěsta obdržeti 1000 kop věna, jež se měly ze sumy trhové, Erkingerovi povinné, za Bečov prodaný sraziti. Jak věno to, tak i dluh 1500 kop (tedy celá suma trhová 2500 kop) měly na hradě Bečovském zapsány býti. Kdyby Matěj choti své předemřel, měla ona Bečova užívati a těch 2500 kop mělo jí zůstati, kdyby i panství od Plavenských vyplaceno bylo. Nedlouho potom (11. prosince) Erkinger zemřel.[1])

Bečov od východu.

Jakkoliv jsou zprávy o letech 1426—1437 dějin Bečovských tak hojné, že je důkladně prohlédnouti můžeme, přece trvá úplné mlčení o tom, jak přešel Bečov v držení *Petra ze Šternberka*, syna Alše Holického, jenž r. 1454 otce svého předemřel. Nicméně nám věc následující světla podá. V dubnu r. 1427 učiněna jest smlouva mezi Erkingerem ze Seinsheimu a Alšem ze Šternberka, jíž zasnoubena jest Anna, vnučka Erkingerova a dcera syna jeho Michala, s Petrem, synem Alšovým. Děd a otec zapsali nevěstě 3000 fl. rh. věna. Tím se stal Petr příbuzným nejen Švarcenberské, nýbrž i Šlikovské rodině, a snadno lze nyní dovoditi, že Šlik Petrovi Bečova postoupil. Bečov byl ve Šternberském držení r. 1447[2]) a také jest o něm řeč ve smlouvě Vilšteinské r. 1450.[3]) Sice byl Petr pán nepokojný a půtky se sousedy svými za hranicemi velmi rád počínal. Zvláště se pak připomíná případ, kdež přepadl lidi kláštera Grunhainského v ty časy, když Bečov držel.[4]) Z tohoto také vysvítá, že mu v srpnu r. 1453 Bečov nepatřil; tedy se mohl dostati jen výplatou *Jindřichovi II. z Plavna*, jenž r. 1453 řídil městské věci ve Slavkově a r. 1456 se jako pán

[1]) Viz „Eine Episode aus der Geschichte von Petschau". Von Adolf Berger. (Mittheilungen X. 1.) [2]) Neues Sächsisches Archiv II. 99. [3]) Arch. č. II. 277. [4]) Palacký, Urkundl. Beiträge, p. 63.

Bečov. Starý palác.

Bečovský připomíná.[1]) Týž Jindřich soudil se r. 1457 o plat v Dolankách pravě, že by byl manstvím k hradu jeho Bečovu, ale při svou prohrál.[2])

Jindřich jsa již před 30 lety nepřítelem kalicha, tak setrval i za krále Jiří a přidal se r. 1465 i se synem svým *Jindřichem (III.)* k pověstné jednotě panské na Zelené hoře; v ty časy nastal mu spor s vlastními many, kteří domáhali se ochrany u krále Jiří; ten odsoudil pány z Plavna, otce i syna, nálezem r. 1466, 2. ledna v Praze vyneseným a propůjčil panství Plavenské a manské statky v Čechách knížatům Saským, svěřil jim provedení svého nálezu a tím potrestal spolu vzpouru jich co zápisníkův jednoty panské. I jest to nemálo s podivením, že se nám r. 1473 jako majitel Bečova *Bohuslav ze Švamberka* vyskytuje.[3]) Pán tento držel tehda se stranou katolickou; tedy sotva dostal Bečov od krále, spíše mu svěřen k hájení od Jindřicha Plavenského. Podrobnosti tu vylíčiti nelze;[4]) jen to doložíme, že Plavenským zůstaly statky

[1]) DD. 25, . 31. [2]) Arch. český III. 324. Vilém ze Šumburka, potomní zemský komtur řádu Německého v Čechách, bydlel na Bečově u strýce svého Jindřicha Plavenského. (Voigt, Gesch. der Ballei Böhmen, str. 134.) Hynce Roder byl r. 1456 fojtem na Bečově. (Arch. Šonfeldský.) [3]) Roku 1473 píše „o synu fojta mého Bečovského“. (Arch. č. V, 350.) [4]) Viz Palackého děje V. 1, 213 a B. Schmidta spis o Jindřichovi Plavenském.

jich české Kynžvart, Bečov a Hartenštein a že za to, co ztratili, náhradou darováni byli jiným zbožím od krále Vladislava (zejména i Toužimí a Andělskou horou v Čechách).

Po těchto událostech vládl nějaký čas *Jindřich* pokojně panstvím Bečovským, k němuž byl přikoupil Slavkov a Šonfeld. Jindřich II. zemřel r. 1482 a následoval po něm syn *Jindřich III.* Nějaký čas potom jsa v peněžitých nesnázích, musil panství zase zastaviti. *Arnošt* hrabě *z Gleichen* a na Bečově vyskytuje se r. 1489, 31. července jako mocný rozdílce všech panství Šlikovských.[1]) Jak dlouho Bečov držel, není známo, po nějakém čase jej Jindřich převzal. Jindřich prodal potom Bečov pánum Pluhům z Rabšteina. Hynčík potvrdil r. 1496 svobody Bečovských, ale po r. 1501 dostal se Bečov za díl *Janovi Pluhovi z Rabšteina.* Nový majitel podepsal r. 1504 revers, že přijal léno od krále Vladislava na panství Bečovské.[2]) Pluh sobě pozůstavil v dějinách Bečovských vděčnou pamět. Podporoval měšťany i sedláky všemi silami, mnohé domy stavěti kázal a zpustlá stavení hradská opět obnovil a nová stavení přidal. Průmysl podporoval, o povznešení hornictví v Slavkově pečoval a též důchody faře Bečovské zjednal.

Jan Pluh (syn Hynčíkův † 1501), jinak Hanuš řečený, byl ale také muž v dějinách českých vynikající, a mimo to jeden z nejbohatších pánův. Jan, založiv v Slavkově dolní část města (Nové město) a tam školu a jiné budovy veřejné zřídiv, zemřel r. 1537, 14. srpna bezdětek a pochován v Praze.[3]) Panství připadlo tedy příbuzným jeho. Bratr Janův, Kryštof, pán na Chotěšově, měl syny dva, *Jana* a *Kašpara;* onen zdědil po otci Chotěšov, tento pak po strýci svém veškeré zboží jeho, čímž se stal jedním z nejbohatších velmožův v západních a severních Čechách.

Kašpar správu statkův svých s velkou obezřelostí počal a důchody jich povznesl; jedině z cínových hor u Slavkova bral prý roční důchod 30.000 fl.[4]) Neopatrnost však jiná byla by jej málem o Bečov připravila. Kašpar nastoupiv r. 1538 panství, měl se r. 1539 dle práva manského přihlásiti o léno na panství Bečovské, což on ale učiniti obmeškával. Pro toto nepřijetí léna provolán jest zámek Bečov ve Stříbře jako panství na krále spadlé. Když pak taková věc před soud dvorský přišla, prošeno jest u krále skrze pány a vládyky, aby s Pluhem „slušnou smlouvu“ nastoupil. Tomu se také král Ferdinand podvolil, a učiněna jest r. 1542 smlouva. Král podal léna Kašparovi na zboží Bečovské a Slavkovské, jak ho byl Hanuš Pluh od krále Ludvíka za léno přijal, též zůstavil Kašpara při „frystunku“ dědičném na hory stříbrné i jiné na gruntech Bečovských a Slavkovských, který byl n. Hanušovi od krále Vladislava udělen. Naproti tomu zavázal se Kašpar vyplatiti panství Poděbradské a Hrádek Křivoklát, oboje pak o sv. Jiří králi postoupiti. Konečně také, aby Kašpar na sumy, které jemu král povinoval, kvitanci dostatečnou dal (totiž od těch dluhův ustoupil), vyjma zápisy na zbožích zástavných.[5])

Jestliže si ale tenkráte Kašpar držení zboží Bečovského zachoval, ztratil je přece r. 1547. Jsa muž ve věcech válečných a politických dobře vycvičený a hově novému učení Lutherovu, zvolen byl od stavů českých, když r. 1547 odepřeli králi Ferdinandovi I. proti spolku Šmalkaldskému pomoci své, za vůdce vojsk jejich, pročež po nešťastné bitvě Mühlberské odsouzen jest cti, hrdla a statku svého. Jen rychlým útěkem ušel trestu smrti a odebral se do Míšně, po čemž na jeho dopadení 5000 kop míšeňských odměny vypsáno. V Míšni zůstával až do časův krále Maximiliana, potom žil ve Falknově a tu zemřel r. 1585. Pochován jest v Bečově.[6])

Ferdinand zavadil Bečov ještě r. 1547 *Jindřichovi z Plavna,* znamenitému tehda pánu, jenž r. 1554 zemřel. Král potom Bečov vyvadil, ale znova jej zastavil r. 1558 *Jindřichovi Šlikovi z Holiče* v dluhu 10.000 tolarův, nikoliv však na způsob jiných zástavných držitelův, nýbrž jen jako úřad hejtmanský,[7]) a to jen do královy vůle bez hor a bez lesů. Ještě r. 1568 byl Jindřich v držení Bečova.[8]) Za krále Maximiliana opět panství Bečovské vyplaceno a ke komoře přivtěleno. Týž král ale opět zastavil r. 1573, 17. května panství Bečovské v 20.000 tolařích obci Bečovské na 20 let, a to tak, aby po uplynutí těchto 20 let panství bez jakékoliv náhrady a vyplacení sumy zástavné vrátili. Bečovští však panství to dlouho nedrželi. Zaplacením sumy zástavné byla obec na sebe ohromný dluh uvalila, jehož se marně zprostiti hleděla; i prošeno jest u komory královské, aby panství někomu jinému zastaveno bylo. Tedy král Rudolf II. zastavil r. 1577, 7. března Bečov *Šebestianovi Šlikovi z Holiče* v 20.000 kopách na 20 let, a dostal směnou za to panství Rabšteinské, které byl měl Šebestian v zástavě.[9])

Šebestian, jenž pocházel z linie Ostrovské, držel před tím rozličná panství, jež prodával a měnil. Manželku měl z rodu hrabat z Gleichen, rodiny tedy, která v 15. století Bečov, ač krátce, držela. Šebestian učinil hejtmanem na Bečově Kryštofa Tyzla z Taltic, jenž se vyskytuje r. 1582, 16. října jako svědek při

---

[1]) Arch. č. VI. 550, Elbogner Chronik. [2]) Archiv für Geschichte oc II, 622. [3]) Náhrobek u sv. Víta. [4]) Bruschius, Beschr. des Fichtelgebirges 38. [5]) DD. 25, fol. 265. [6]) Bruschius, str. 38. [7]) Poppe, Über deutsche Reichslehen III. 133. Arch. gub. a DZ. [8]) Arch. v Šonfeldu. [9]) Poppe, l. c. 133, 142—148.

prodání dvora Granesau obci Loketské.[1]) Ze synův Šebestianových zhynul Kašpar ve válce na polských hranicích r. 1588, jehož tedy otec jeho přečkal *Sibylla Šliková z Holíčc*, provdaná hrabinka z Gutšteina, jmenuje se r. 1599 paní na Bečově; tehda koupila statek Velechovský od Tomáše Tyzla z Daltic.[1]) V současných pamětech jmenuje se ale též syn Šebestianův *Jeronym* pánem na Bečově a spolu též na Vintířově. Jisto jest, že Šlikům až do r. 1597 Bečov patřil, a že Jeronym komoru královskou o zaplacení sumy zástavné 20.000 tolarův a též 8400 tolarův prostavěných aneb na opravu a zlepšení panství vydaných žádal. Bezpochyby brzo potom panství vyplaceno, a svrchupsaná Sibylla snad zde ještě nějaký čas bydlila.

O zástavu panství Bečovského ucházeli se nyní nejvíce měšťané *Slavkovští*, kteříž byli kvetoucím hornictvím zbohatli. Obdrževše r. 1597 panství Bečovské v 28.400 tolařích do zástavy na 28 let,[2]) žádali konečně, aby jim k dědictví puštěno bylo. Tedy odděleny napřed od něho hory, městečko Šonfeld, huti šmelcovní s cvitařovými mlýny i s jich příslušenstvím, lesy Steinwald řečené a zůstaveny při předešlém způsobu a král. komoře. Ostatek totiž: zámek Bečov s dvorem poplužným s poplužím a ovčínem při něm vystavěným, pivovárem, sladovnou, mlýny předešle i nově vystavěnými a přikoupenými, městečko Bečov a vesnice prodali komisaři k tomu nařízení *obci města Slavkova* proti zaplacení 55.456 kop míšeňských. Král Matyáš potvrdil trh ten listem r. 1615, 21. srpna na hradě Pražském daným, a zboží to téhož roku v pátek po sv. Lidmile k zpupnému dědictví ve dsky zemské vloženo.[3])

Událostmi let 1618—1620 připraven Slavkov o panství Bečovské. Město sice na vyzvání hejtmanem Samuelem Salvartem z Falkenberka učiněné, aby volení Bedřicha falckrabě oslavilo, poněkud zdráhavě se chovalo a učinění slibu novému králi protáhlo se až do konce července r. 1620. Ač neradi, přidali se Slavkovští k Bedřichovi a byvše napomenuti, aby k vojsku pomocí přispěli, uzavřeli 31. srpna 1620 z panství Bečovského 15 mužův k stavovskému vojsku vyslati. V městě samém, jakož i v Bečově byl tehda veliký počet pánův a rytířův, kteří se tu chtěli ukryti před císařským vojskem, jehož blížení se s velikým strachem oznamováno bylo. Po Bělohorské bitvě chtěli se Slavkovští císařským poddati, ale odpověděno jim, že nebudou přijati v ochranu císařskou, až vypovědí šlechtice, které přechovávají. Z té příčiny všechny ty osoby téhož roku 22. listopadu vypověděny. Na to vyslána komise zvláštní do Slavkova a měst okolních, a téhož roku 15. prosince dekretem Karla z Lichtenšteina, místodržícího českého, Slavkov s celým svým panstvím přijat v ochranu císařskou.

Zatím Arnošt z Mansfelda vyjednávav již před Bělohorskou bitvou s císařskými a uzavřev s nimi jistý akkord, jímž se zavázal moc svou nerozšiřovati, najednou zjevně na stranu falckou přestoupil. Tachova města v polovici měsíce prosince se zmocniv, odtud Slavkovským 22. prosince psal a jim vyslání posádky do jich města sliboval. Z toho pošel arci strach, poněvadž se byli teprv nedávno v císařskou ochranu dali, a poněvadž jim na jich častá psaní od strany císařské pomoc dána nebyla. Zatím byla komise na počátku r. 1621 do Slavkova vyslaná, aby slib císaři činěný přijala, město to opustila; po jichžto odchodu Slavkovští vyzváni byli, aby vyslali vojáky některé k sesílení regimentu Valdšteinského do Kadaně neb Chomutova.[4]) Ale oni bojíce se, aby Mansfeld město jich nepřepadl, takové vojáky raději v městě svém ponechávali. Již po druhém psaní Mansfeldově (daném 12. ledna 1621), aby se město vzdalo, povstaly rozmíšky mezi občanstvem, ani jedni již Mansfeldovi přáli; císařský vůdce Ilov naproti tomu, maje moc Mansfeldovu za nepatrnou, váhal s pomocí. Tuť pak Mansfeld 28. ledna město obsadil, ušetřiv ale obyvatelstvo pleněním a drancováním, 10.000 fl. zaplacení na nich požadoval, však zatím jen 3000 fl. obdržel. Odtud vyslal oddělení vojska svého, jež se zmocnila Falknova a Lokte. Vložil také posádku na hrad Bečovský a opatřil jej dostatečným proviantem; velitelem zde byl hejtman Rascha. Ačkoliv potom 2. února město požárem ztráveno bylo, přece Mansfeldští na hradě zůstávali.

Brzo potom vytáhl do těchto krajin bavorský generál Grotte a blížil se Slavkovu, v němž měl Mansfeld posádku, jíž velel Gray, plukovník. Tyto vida Mansfeld, že větší část měšťanstva by jim nepomáhala, povolal do Lokte, a oni v noci 7. na 8. září z města odtáhli. Hned následujícího dne (8. září) obsadili Bavoři Slavkov a znova je přijali v ochranu císařskou. Po vzdání se Falknova také se vzdala posádka hradu Bečovského; obilí a jinou špíži od nich zanechanou prodal generál Grotte Slavkovským za 473 fl. 13 kr., kteréžto peníze mu ani nemohli zaplatiti (v dubnu 1621). Jestliže tehda Slavkovští ušli nehodám válečným, zakusili potom teprv nových strastí. Vyšetřování krátce potom započaté, jak a kolik se město zůčastnilo v rebelii v l. 1618—1620, připravilo město o panství Bečovské.[5])

Také město Bečov ztratilo všechny své statky a svoje náboženství; mnozí se tudíž vystěhovali do sousedního Saska. Panství Bečovské jsouc nyní skonfiskováno, spravováno v letech 1623—1624 od

[1]) Arch. Loketský. [2]) DZ. 129, A 23. [3]) Hejtmanem tu byl pak Jiří Ráb. [4]) DD. 53, fol. 46—47, Auersperg von den obersten Gerichtshöfen II. 120; DZ. 137. L 17, 188, N 14. [5]) Zprávy ty čerpány ze článku: Graf Mansfeld und die Stadt Schlaggenwald von A. Kohl. (Mittheil. des Vereins 3c 1863, II. 39 sq.)

komory české; duchovní správa pak svěřena klášteru Teplskému. Plnomocný místodržitel v Čechách Karel z Lichtenšteina zastavil potom (17. srpna 1624) město a panství Bečovské v 60.000 kopách *Gerartovi z Kvestenberka*,[1]) pocházejícímu z rodiny původně na Rýně osedlé, která byla na počátku 17. století do Rakous a do Čech přišla.

Gerart s bratry svými Heřmanem, Janem a Kašparem byl v bouřích stavovských (1618—1620) platné služby konal rodu Rakouskému co dvorský sekretář vojenský, začež se jim dostalo nemálo milostí. Dostav napřed potvrzení svého rytířství (1622), povýšen potom do stavu panského Římské říše. Po bitvě Bělohorské vešli bratří ti v držení zboží pozemských v Čechách a na Moravě, tehdejším rebelům pobraných;

Vchod do zámku Bečovského.

tak koupil Gerart statek Jaroměřice na Moravě a dostal zástavu na Bečov. Tím nebyly však všechny milosti císařské vyčerpány. Roku 1630, 14. května nařídil císař Ferdinand komoře české, aby Gerartovi Bečov s 2 vesnicemi, jestliže by zaplatil 1000 kop míšeňských, dědičně ve dsky zemské vložili.[2]) To také učiněno, a král. místodržící vložili panství to r. 1631 v úterý po sv. Petru a Pavlu ve dsky v 61.000 kopách míšeňských.[3]) Gerart byl tehda již JMC. válečnou radou. Byv potom ještě povýšen na místopresidenta válečné rady, zemřel r. 1646. Syn jeho *Jan Antonín* obnovil Bečovským privilegia jejich, která se byla zatím potratila, a nahradil novým. Byl správcem Dolnorakouských zemí a seděl na komorním soudě v Čechách; r. 1661 přijat jest do stavu panského zemí království Českého. Bečov byl za něho naposled pevností. Roku 1647 dána sem císařská posádka o 1 důstojníkovi a 50 mužích. Tato zajata r. 1648, když Königsmark, velitel Švédův, Bečov přepadl.

[1]) Poppe's Reichslehen III. 148 a sld. [2]) Poppe, tamže 151—154. [3]) DZ. 144, E 28. Vyminěny jsou lesy, jichž se potřebovalo tehda v horách a bánich, a vůbec právo panství zase vykoupiti.

Smutné předešlé doby měly krajině naší přinésti nyní ulevení; ale šlechta cizozemská, starých práv nepovědomá, utiskovala poddané své a břemeny těžkými svírala. Povstalo tudíž r. 1679 v severních Čechách sedlské povstání, které pomalu Loketsko, Plzeňsko a Litoměřicko zachvátilo. Také na Bečovsku se sedláci vzbouřili. Potom arci císařem samotným sedlákum uleveno, pokud to vůbec při tehdejších poměrech býti mohlo.[1]) Jan Adam z Kvestenberka, syn předešlého, povýšen jest r. 1696 do stavu hraběcího Římské říše. Syn jeho *Jan Adam II.* uvázal se r. 1699 v dědictví rodinné panství Jaroměřice a Jakubov na Moravě a Bečov v Čechách. Byl muž vzdělaný, JMC. rada a komoří, milovník krásných umění a sám výborný hudebník; vystavěl znova zámek v Jaroměřicích, zřídil při něm bibliotheku a obrazárnu a působil vůbec ku vzdělávání a rozšíření umění výtvarných a hudebních na Moravě († 1752).

Zámek Bečovský byl zatím tak velice zanedbáván, že jej r. 1700 křižovník Beckovský ve své Poselkyni mezi pusté zámky počital.[2]) Tedy r. 1753 nový zámek s kamenným mostem, kudyž se vcházeti mohlo, vystavěn a r. 1755, 20. února císařová Marie Terezie vzdala se všech nárokův koruny na vyplacení vymíněné panství Bečovského, které tehda bylo rozšířeno některými statky přikoupenými, jaké byly Javorný statek, Brť a Měchov statečky, a manství řečené Gängerhof.[3])

[1]) Snad i zámek tehda utrpěl. Balbin k r. 1661 o hradě připomíná, že byl pust. (Misc. III. 82.) [2]) Poselkyně I. 1028. [3]) Panství Bečovské po vymření rodu Kvestenberského (1752) dostalo se *Dominikovi Ondřejovi z Kounic, z Rittberka* a *z Kvestenberka* známému státníkovi, který na lesích panství mnoho nových vsí založil. Syn jeho *Alois* prodal panství vévodovi *Fridrichovi de Beaufort-Spontini,* jehož potomkům posud náleží.

FALKNOV ZÁMEK.

V městě Falknově jest starý zámek, stavení do čtverhranu založené a do prvního poschodí vyzdvižené; v rozích jeho jsou čtyři věže, totiž na tu stranu k městu okrouhlé věže s málo okny, na druhou stranu šestihranaté věže, totiž tak, že jedna jest v samém rohu, druhá při krátké, usečené straně, která tu jest místo rohu. Zdivo věží a zámeckého stavení jest staré, přece však úprava oken, výstupků a štítů svědčí o 18. století. Také úprava dvoru ukazuje na touž dobu. Starší sice zdá se býti otevřená chodba v prvním poschodí, která jest proti bráně. Na dvoře jest kašna pěkného kamenického díla, asi z konce 17. století pocházející a erby rodu Nosticovského ozdobená.

Falknov založen ve 13. století od Němců, od nichž dostal i své jméno (tolik jako Sokolí luh.[1]) První známí majitelé tvrze a městečka byli z rodu Nothaftův. Roku 1279 se připomínají *Englhart* a *Albert*, bratří *Nothaftové z Falknova*, tento pak potom často jsa svědkem při rozličných soukromých jednáních. Roku 1290 prodal několik dvorův v nynější vsi Birndorfu klášteru Valdsaskému a připomíná se naposled r. 1309. Tehda se syn jeho *Ekhart* s klášterem Valdsaským o některá svá práva porovnal. Týž Ekhart zemřel před r. 1327, zůstaviv syna *Alberta*, jenž byl farářem ve Falknově.[2]) Englhart, bratr Albrechtův, měl syny *Alberta mladšího* (1303—1324) a *Englharta* (1315—1324), kteří také měli podíl na Falknově. Připomínají se nejednou, majíce jednání s duchovenstvem Chebským neb Valdsaským neb lantkrabím Leuchtenberským. Albertův syn byl *Jan* (1323—1354), který Falknov prodal. Rodina Nothaftův podržela potom drobná manství v Loketském kraji, jichž původ není znám.[3])

Po Nothaftech následoval *Mikuláš Vinkler*, jenž r. 1339 tvrz a městečko Falknov a Lomnické zboží králi Janovi v manství podal a je od něho v ušlechtilé manství přijal.[4]) Falknov držel po něm, tuším, syn *Tomáš*, jenž dědicův přirozených nemaje, napřed Falknov Albrechtovi Nothaftovi zapsal, ale že se tento k němu nepěkně zachoval, obdržel r. 1360 povolení královské, aby tvrz a město Falknov a tvrz Sedlo buď Ješkovi z Vilhartic neb Trostovi z Kynšperka (Mikulášovu bratru) neb sestrám Anně a Kateřině zapsati mohl.[5]) Tomáš žil ještě r. 1361, kdež podával kněze do Lomnice, ale již r. 1363 byl pánem Falknovským řečený *Trost*, jenž Falknov za nedlouho císaři Karlu postoupil.[6]) Stal se tedy komorním statkem a připojen ke hradu Loketskému.

Až do husitských válek byli králové přímými pány Falknova a podávali sem faráře; jen jednou se stalo, že jej purkrabí Loketský r. 1385 podával. Král Václav potvrdil r. 1392 městu popravu, trhy a jiná práva a též obecní hory u Jindřichovic a Lomnice. Falknov zůstával pak příslušenstvím Lokte i po zástavě jak Půtovi z Ilburka, tak i Šlikům.[7])

Okolo r. 1485 došlo k prvnímu dělení synův Matějových, jak již vypravováno v dějinách Lokte. Falknov se dostal *Mikuláši*, jenž jej měl za díl vyhlídnutý, a prvotní tvrz přestavěv, z ní udělal r. 1480 nynější zámek.[8]) I při druhém dělení r. 1489 podržel Falknov a Jindřichovice a k nim patřící tříslo země.[9])

---

[1]) Pomůckou: M. Pelleter, Denkwürd. der Stadt Falkenau. — *Falknov jest jediné město, kdež mi odepřeli starých pamětí ukázati.* [2]) Reg. III. 543. Gradl, Mon. Egrana. [3]) Archiv Mnichovský a Drážďanský. Gradl, Mon. Egrana. [4]) Ludewig, Rel. MS. VI. 34. Archiv Roudnický. [5]) Archiv c. k. dvorský. [6]) Lib. conf. [7]) List r. 1435, kterým Zikmund císař dává Falknov Šlikům dědičně (Pelleter 25). jest mi podezřelý. [8]) Bruschius. [9]) Elbogner Chronik.

Falknovští dávali posud vrchnosti platy na penězích, ospech, houscích, hrudích, lnu, kurách a sýrech a konali roboty na polích a lukách a při tlačení zelí. Od toho je Mikuláš r. 1488 osvobodil a vše svedl na jediný peněžitý úrok. Ve přech rodu svého s many a měšťany Loketskými měl čilé účastenství. Zemřel r. 1522, zůstaviv čtyři syny, kteří se téhož roku dne 28. dubna rozdělili.[1]) *Albin* dostal Nejdek, *Viktoryn* Jindřichovice a Šonlind, *Volf* a *Kryštof* Falknov; když pak tento r. 1527 u Říma zastřelen, měl Volf panství Falknovské sám.

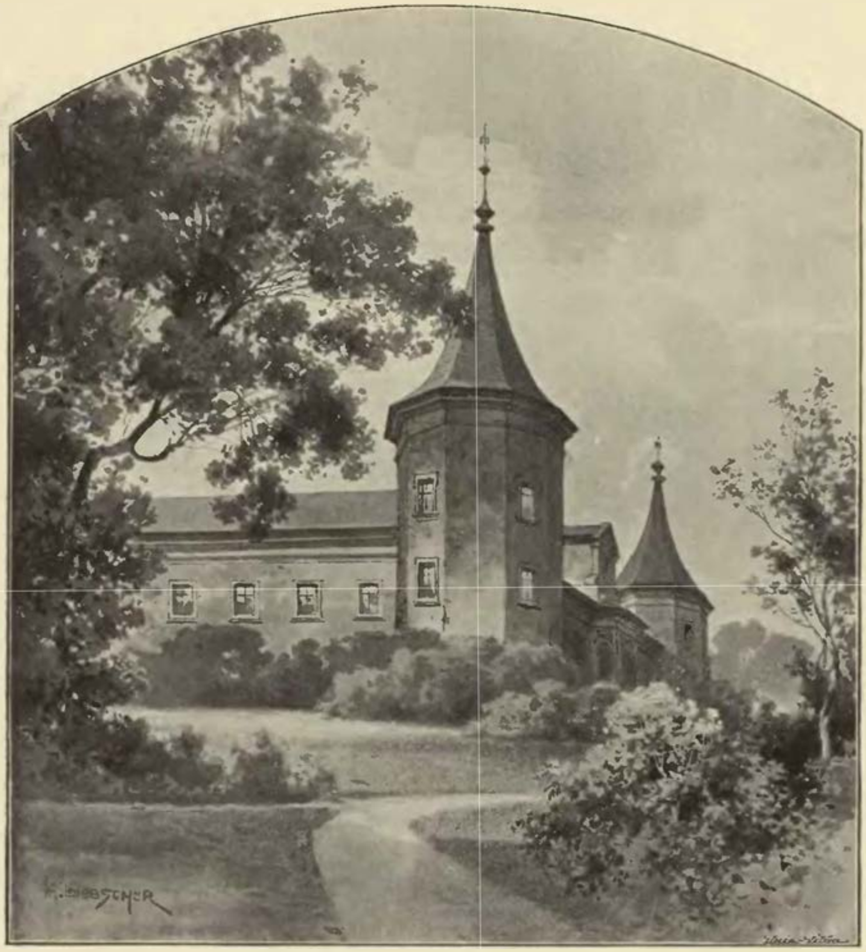
Roku 1547 obsazen Falknov od saského vůdce Thumsthirna, ale ani Volf, ani Falknovští se ho nepřidrželi. Za to král Ferdinand Volfovi r. 1553 zámek a město Falknov s vesnicemi k němu od starodávna náležitými, též vsi manské, které byly přikoupeny od hradu Loketského, dědičně dal a ve dsky zemské vložil.[2]) Volf zemřel r. 1556, odkázav Falknov manželce *Anně* roz. *Pluhovně z Rabšteina* do života neb stavu změnění. Za vlády této paní, která dlouho trvala, obec prospívala. Když r. 1584 zemřela, dostal se Falknov podle posledního pořízení Volfova synovcům jeho, ale panství nesmělo děleno býti. Ujal tedy panství *Kryštof Šlik*, který byl také pánem na Doupově. Z počátku měšťanům činil překážky v pivovarství, ale vida jejich odpor, učinil s nimi smlouvu, která také ve dsky zemské vložena.[3])

Bylť Kryštof vůbec násilnické povahy, jak viděti z tehdejších soudních jednání a také z tohoto příběhu: Roku 1612 poslal Jan Jindřich z Pisnice do Lokte pro ječmen k setí. Tu u Melchara, pekaře a purkmistra 14 korců ječmene naložili a jeli domů na Falknov. Když vjeli branou do ulice, zastoupil jim purkmistr Egidius cestu a kázal jim, aby na zámek jeli, že jest poručení pana hraběte. Ačkoli prosili dosti, nic jim nepomohlo; jeli tedy nahoru a hned za nimi most vyzdvihli. Když do brány vjížděli, hrabě již tu stál a smál se. Tu ho žádali, aby je propustil, že žádnému škodu neučinili; tu řekl: Že není o to činiti; on že nepraví, aby měli jakou škodu učiniti. Váš pán mého poddaného Hyble obstavil a protož vás také zase obstavuji; kdyby vás ještě tolik bylo, že bych vás chtěl vždy zdržeti, tak abych mohl svého poddaného dříve vymoci. I prosili jej, že přijdou o své živnosti. Řekl, že on proti tomu nemůže, že jejich pána vina jest, toho lekrpuba, on že je o jich duše spasení připravil, že je i o jich statky připraví. Když ho prosili, aby mohli trochu ječmene vzíti a koním dáti, řekl: Ten ječmen již více váš není, nýbrž můj; co se dotýče panského ječmene, slibuji vám, že k němu nebude potřeba orati. V tom přijel k němu Mikuláš Štolc ze Simsdorfu, a Kryštof řekl k němu: Pane sousede, hleďte, co mně Pán Bůh naděliti ráčil! Ráčil mi koně, lidi a obilí naděliti; neničky chci uhlídati, zdali on se svých oveček ujme, zdali bych mohl svého jediného Hyble vymoci. Ti pyšní lekrpubové chtějí, abych je vysoce tituloval; nechť ukáží, jsou-li stavu rytířského anebo jsou-li co jinšího. Tu prosili vozkové Štolce, aby se k pánu přimluvil, aby mohli propuštěni býti, že tím vinni nejsou. On odpověděl, že on při něm nic obdržeti nemůže; jejich pán že je dobře vymůže, a šel pryč. Zase prosili Kryštofa, ale marně. Poslal pro městského rychtáře a tomu museli slíbiti, že ze závazku nevyniknou. Dovedl je k jednomu sousedu, který jim stravu a koním obrok dával. Nazejtří šli zase k hraběti, ale nic platno nebylo; řeklo se jim, že tu zůstati musejí, dokavad pán jich poddaného nepropustí. V kolikas dnech byli nahoru povoláni, musili ječmen přivezený na podlahu nositi; co ječmene poddaných bylo, ten na vozích zůstal. Tu zase Kryštofa prosili, aby setím nebyli obmeškáni, že chudí lidé jsou, ale nebylo nic platno. Tedy jich 10 osob a 17 koní s vozy bylo na závazku pět neděl. Potom učinili počet s hospodářem, co protrávili, a našlo se 241 fl. a některý groš. Čtyři z nich vsadil Kryštof do šatlavy a ostatní s koňmi a vozy propustil. Ti seděli v šatlavě proto, poněvadž nebylo hospodáři zaplaceno. Potom na vzneseni pana z Pisnice poručeno od nejv. úředníkův Kryštofovi, aby zajaté propustil, ale on to přes to neučinil; a tak tu seděli 23 neděl a 3 dni. Každou noc je s šesti zámky uzamykali a biřic tak velice v létě topil a pečeně v prsku pekl, že horkem umříti mohli. Potom, když hospodáři a 80 fl. biřici zaplaceno bylo, byli propuštěni.[4])

Kryštof Šlik zemřel r. 1615 a syn jeho *Jan Albin* ujal Falknov i Doupov. Ten r. 1618 horlivě se zúčastnil povstání, dal se voliti za jednoho ze zemských správců a přimlouval se za zavržení Ferdinanda II. A poněvadž mimo to měl na statcích svých lid vojenský ještě po Bělohorské bitvě a ze země ujel, odsouzen jest hrdla, cti a statkův a jméno jeho na šibenici přibito. Ale tak hned se Falknov do rukou císařských nedostal.

Roku 1621 zmocnilo se vojsko Mansfeldovo velké části Čech, mezi jinými i měst Plzně, Teplé, Slavkova; dobyvše toto město, osadili také Falknov a Jáchymov. Ferdinand II. byl tudíž přinucen užiti pomoci vojvod Bavorského a Saského proti Mansfeldovi, jenž bojoval pro Bedřicha Falckého. Tedy lid Maximilianův, Bavorský, vtrhl v počtu 5000 mužův do Čech, k nim se přidal Bavorský general Tilly s několika tisíci a Sasové, kteří město Cheb osadili. Nyní severní Čechy vyklízeli; když byli Bavoři

[1]) Reg. 18. F k. s. K 13. [2]) DZ. 11. C 21. [3]) DZ. 68. R 1. [4]) Reg. kom. soudu.

Falknov zámek.

opanovali Slavkov, přikročeno k obležení Falknova, kamž bylo vtrhlo 5. února z večera 750 Angličanův, jimž velel Ondřej Gray; byltˇ to zbytek oněch 2000 mužův, jež byl král anglický Jakob svému zeti na pomoc poslal. Dne 11 února spatřili Falknovští na návrších Birndorfských několik císařských jezdcův, kteří od Slavkova přicházejíce, bezpochyby okolí prohlíželi; brzo se však ztratili. Dne 21. března na neděli Laetare, když bylo ranní kázání, objevili se na Lví hoře jezdci a pěší; tito pak sestoupivše celé město otočili; k nim přibyl 26. března Saský general Vřesovec. Hned potom posádka v městě všechny domy před městem, jako i co bylo v nejkrajnějším opevnění, zapálila a umínila se brániti do posledního muže; pročež se Sasové zakopali a děla svá k městu namířili. Dne 30. března se někteří měšťané a Angličané s císařskými u Rychnova potýkali a několik těchto poranili. Den potom opět byla půtka na poli řečeném Hoffeld, která však zle dopadla. Když totiž měšťané s Angličany pro obilí do Rychnovského dvora posláni byli, všudy se setkali s předními strážemi nepřátelskými. Císařští se hned srotili, a měšťané, jichž 50 bylo, poslali o pomoc, po čemž přikvapilo 70—80 Angličanův. Císařská jízda vrazila na ně, musila však do vsi ustoupiti. Brzo však Falknovští nemohli ustoupiti a nastal takový zmatek, že se rozprchli; část jich utekla k rybníku Göllnerskému. Čtrnácte měšťanů bylo zde postříleno a posekáno, tak že krev z raněných tekoucí rybník zbarvila. Odtud slove Krvavý rybník. Z Angličanův 4 padli, někteří byli zraněni; raněných byl značný počet, mrtvých na dvou vozech do města přivezeno. Dne 4. dubna přilehl nepřítel k městu a po 4 dni silně k němu střílel, že bylo strašno hřímání děl slyšeti. 9. dubna bylo příměří, neb na obou stranách vyjednávali o vzdání města. Gray slíbil nazejtří město vzdáti, jestliže s vojskem ve vojenském pořádku

propuštěn bude. Velitel Grotte, jemuž se více o získání Falknova než o ponížení posádky jednalo, svolil; a tak se stalo, že město vzdáno a padesáte z posádky hned se k Bavorům přidalo.[1])

Stav Falknova po dobytí města byl žalostný; zejména zámek byl všechen vytlučený, že v něm ani oken, ani kamen, ani dveří nezůstalo, dvory byly pusté a vypálené a mnoho dědin neosetých.[2]) Zabrané panství prodáno r. 1622 *Otovi z Nostic.* Tento skoupil několik okolních statků. Statky své Falknov, Jindřichovice a Řehlovice ustanovil za nápadní a sám dětí nemaje, odkázal je *Janovi Hertvíkovi z Nostic*, sestřinu synovi. Zemřel r. 1630 na samém konci roku a pohřben ve Vídni.

Roku 1631 vpadli sem Sasové a opanovali zámek. Zustal v jich moci až do zimy příštího roku. Dne 24. února 1632 zase od císařských opanován. Odtud přikročili k obléhání Lokte, ale nemajíce hrubé střelby, odraženi brzo. To vida Apl z Fictumu, Saský velitel na Lokti, umínil si zase Falknova dostati. Dne 18. května přitáhl časně ráno do města, prorazil vrata bran, obsadil rynk a zasadil děla proti zámku. Zde byl gubernator Jindřich Ota z Gablence a dva šlechtici z okolí. Ti se udatně bránili, ale snad by se nebyli ubránili; povstal totiž oheň, který se tak čerstvě po městě šířil, že Sasové s nepořízenou odtáhli.

Roku 1647 Falknov opanován od Švédův skrze velitele Vittenberka (9. července). Dvě neděle potom přitáhla sem c. k. armáda a tak hřmotně k zámku střílela, že věž na jižní straně zámku se sesula. Po třech hodinách se Švédové vzdali (26. července). Císař Ferdinand, jenž s armádou přitáhl, nedaleko od Falknova se zdržoval. Roku 1648 dne 1. července opanován zase Falknov od Švédů, jichž velitel Königsmark dne 4. července zámek vypálil.

Jan Hertvík založil r. 1662 nedaleko zámku klášter kapucínský; pečoval o zlepšení města a koupěmi rozmnožil bohatství své rodiny. Zemřel r. 1683 dne 24. března. Falknov a ostatní nápadní statky (Jindřichovice a Řehlovice) dědil nejstarší syn *Antonín Jan.* Bývaje ve veřejných službách, měl takové výlohy, že všechny svoje zpupné statky prodal. Roku 1730 rozšířil zahradu při zámku a po francouzském způsobu ji vyzdobil. Po jeho smrti (1736) dědil nápadní statky synovec *František Vácslav.* Tento zemřel r. 1765, zvětšiv jmění své koupěmi. Starší jeho syn *František Antonín* dědil nápadní statky a některé ze zpupných statků. Zemřel r. 1794, zůstaviv dva syny, z nichž starší *Bedřich Jan* v držení Falknova následoval. Týž dal r. 1800 zámek, který od r. 1663 velice byl zanedbáván, opraviti a obnoviti; také se tu častěji zdržoval než jeho předkové. Po jeho smrti (1819) následoval starší syn *Robert*, a když tento po roce zemřel, nezletilý jeho bratr *Ervín*, který r. 1872 zemřel. Po něm následoval v držení Falknova jeho vnuk *Ervín* (r. 1863 narozený).

[1]) Mittheil d. V. f. G. d. D. IV. 110, IX. 60. [2]) Bílek, Děje konf. 601.

TVRZE OKOLO FALKNOVA.

Ve vsi *Sedle* stávala tvrz již ve 14. století a připomíná se v listě r. 1360, jímž Tomáš přijal léno na zboží Falknovské. (Arch. c. k. dvorský.) Tehda se jmenovala německy der Sattel a v 16. stol. Altsattel, na rozdíl od Nového sedla.

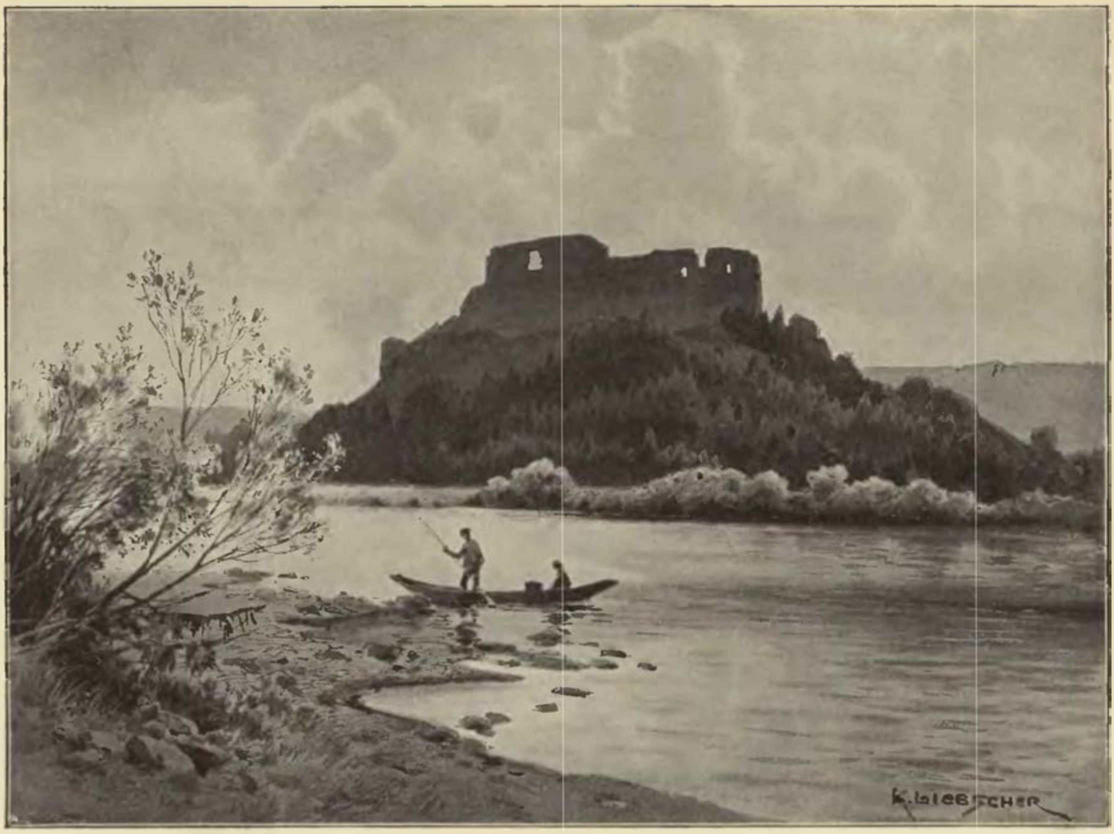
Jestli ve vsi *Perglasu*, z níž Perglárové z Perglasu pocházeli, v starší době tvrz bývala, z pamětí zachovaných na jevo nevychází. Ves byla až do r. 1626 manským statkem kraje Loketského a pak zpupným zbožím. Z roku 1725 zachoval se popis zdejšího zámečku, ale neshledává se v něm nic, co by na starší stavbu poukazovalo. (Viz i Mitth. Exc. Cl. XIII. 350.)

Rovněž není zpráv, jestli tvrze byly ve vsích *Kloben* (lépe Globen), odkud pocházeli Globnárové z Globen a *Štampachu*, odkudž pocházeli *Štampachové ze Štampachu.* O počátcích obou rodin z jedné krve pocházejících jsou obšírné zprávy v Paprockého Diadochu o stavu rytířském.

V *Pichlperce* posud se spatřuje tvrziště vodou otočené, na němž stojí domek. Ves se připomíná poprvé r. 1312 a jestli tu již byla tvrz, seděl na ní r. 1318 *Mertlin.* (Reg. III. 170.) Roku 1402 seděl tu Vend z Hertenberka (říš. arch. Mnichov.) a potomci jeho až do 17. stol. jako manové Loketského hradu. Když poslední z nich Filip r. 1658 zemřel a statek po něm v l. 1659—1660 k Falknovu přikoupen byl, držitelé ovšem již na staré věžovaté tvrzi již dávno nebydleli.

V okolí kostelní vsi Vranova stávala tvrz *Plikenštein*, po níž nic nezbylo než pojmenování místa.[1]) Statek ten byl lénem Leuchtenberským. Okolo r. 1360 měli jej páni z Kynžvartu, ale jako podmanství od nich rodina Plikův.[2]) V 16. stol. byla v Čechách rodina *Šnoblů z Plikenšteina.*

[1]) Mittheil. GDB. XXVI. 278. [2]) Manské knihy v říšském archivu Mnichovském.

Buben, pohled od řeky.

BUBEN HRAD.

Asi hodinu západně od Touškova spatřují se zříceniny hradu Bubna v úzkém skalnatém údolí při řece Mži. V tomto údolí jest tak zastrčen, že příchozí jda od stanice Plešnické uvidí jej teprve, přijde-li k němu samému, ale tím více překvapí mocné jeho zdi na skálu takměř přilepené. Zřícenina stojí na skalnatém a vysokém ostrohu, který na jižní straně stěnami se končí, kdežto severní svah k řece Mži jest volnější. Údolí, kterým teče Plešnický potok, dělí hradiště na jižní a západní straně od blízkých výšin, kdežto na východní straně skrze skalnaté bradlo souvisí s planinou, na níž jest Bdeněves. Poněvadž jest jižní strana nejbezpečnější, stávalo na této straně obydlí, a opevnění založeno na severní straně slabší. Od Bdeněveské planiny odděleno jest hradiště toliko hlubokým ve skále vylámaným příkopem, přes nějž se chodívalo po zvoditém mostě, nyní je tu dřevěný most, ale trochu vrátký.

Z *první brány*, hned za příkopem se nacházející, nic nezbylo, kromě vysokých podezdívek; aniž viděti lze něco zdí z bývalého průjezdu, který vídali ještě před půl stoletím. Malý kousek za tím, když se jde po bradle, bývala *druhá brána*, z níž jsou jen nepatrné zbytky. Tu se nám ukazuje hrad o něco výše než dno té brány položený a hned znáti lze, jak bedlivě přitesali skálu, do výšky vystupující, na níž stojí stavení, aby se nikdo k venkovské zdi přiblížiti nemohl. Vedle této brány v pravo od příchozího byla *branka*, kterou se vycházelo do příkopu. Pozorování bedlivé této části sice znesnadněno jest křovím a mlázím, ale tolik přece lze znáti, že tu cesta od řeky nebyla, jak Heber smýšlí.

Druhou branou vstupuje se do parkánu, který palác neb horní hrad na třech stranách objímal. Jak již praveno, byl ten parkán na straně slabší a proto tu kromě hradeb byl pod ním příkop s náspem. Do horního hradu nechodilo se však tímto parkánem, nýbrž kráčelo se od druhé brány do výšky pod

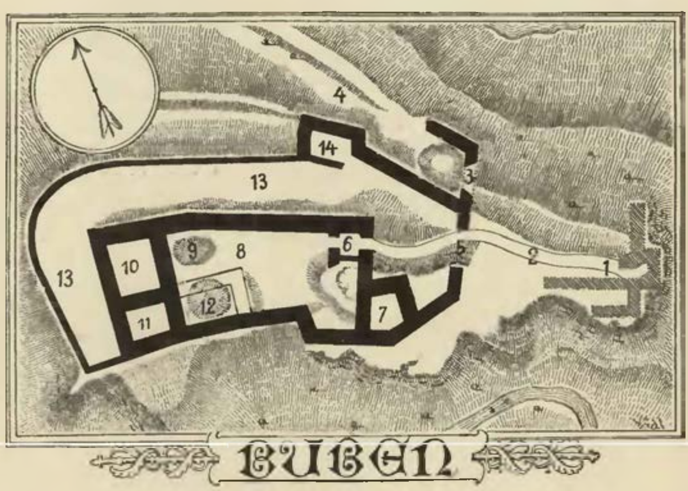
skalnatými stěnami, zdmi korunovanými, až *ke třetí bráně*, která byla ve věžovatém stavení a měla průjezd s dvojími vraty. Jižně od ní spatřuje se spodek opevnění na skále stojícího a do pětihranu založeného, jež pro výšku skály i svou zastupovalo věž a přístupu ke bráně ostříhalo. Za branou jest *dvůr*, který všude vysoké zdi zavírají. Jest z mnohých příčin zajímavý, ukazuje způsob bydlení v minulých dobách. Na severní zdi, která ve výšce druhého poschodí od své hrubosti ustupuje, viděti jest, jak tu bývaly dřevěné světnice a z velkého okna byla vyhlídka na Mži. Pod nimi šla podle zdi dřevěná pavlač, která končila u rohu západní zdi, kdež jsou v stejné výšce dva vchody jako okna. Díry od trámů kousek před vchodem přestávají, protože se spouštěl můstek. Do zadních západních světnic se tudy po dně dvora nepřicházelo. Jižní zeď jest nižší a proto tu nelze její bývalou způsobu tak dobře pozorovati, jako u zdi severní. Západní část má dvě oddělení, jichž okna byla do dvora. Do přízemí jejího byl přístup ze dvora, do prvního poschodí, jak již praveno, přišlo se jen po pavlači. Pod jižním oddělením, jež mělo k jihu veliké okno, jest ještě dobrý sklep. Severní oddělení jest větší, než předešlé, a lépe zachováno, ale přehled naň zamezuje se hustým křovím, které tu vyrostlo. Před tímto dvojím oddělením jsou dvě díry; jižní pochází od čtverhranatého stavení, které se do sklepa pod ním propadlo, severní od nádržky na vodu.

Hrad Buben založen o samotě na místě, kde vesnice nebylo a ani býti nemohlo. Proto lze za to míti, že název Buben přiložen hradu samotnému, když asi ve 14. století byl založen.[1]) Již okolo r. 1172 připomíná se *Gumpolt z Bubna*, o němž lze za to míti, že na místě pozdějšího hradu měl nějaké opevněné sídlo.[2]) Poprvé se Buben připomíná r. 1390, jsa tehda nazýván hrádkem Bubnem,[3]) možná, že se mu i zkrátka Hrádek říkalo. Jméno jeho ozývá se podnes v příjmení hrabat *z Bubna* a rodiny *Varlychů z Bubna* ale není nikde paměti, kterou by se dosvědčovalo, kdo a kdy Buben drželi. První, kteří toto příjmí měli, seděli buď v okolí Bubna aneb daleko od něho. Okolo r. 1379 usadil se v blízkém okolí Bubna *Heřman z Jeřně* odjinud *z Nečtin* erbu střely; r. 1384 převedl manželku Annu s věnem jejich z blízkých vesnic na jiné blízké vesnice a r. 1394 nazývá se poprvé pánem na Bubně. Právo podační na panství vykonával s ním bratr jeho Jan, jenž byl arcijáhnem kraje Hradeckého a kanovníkem u sv. Víta.[4])

Heřman z Nečtin zapsal r. 1415 příbuzným svým Vilémovi z Nečtin, Janovi, bratrovi jeho, Vilémovi z Volfšteina, Janovi Kusovi z Jinína, purkrabí na Zbiroze, 200 kop dluhu na hradě Bubně a vesnicích.[5]) Zápis tento měl nahrazovati poslední pořízení a zboží zachovati příbuzným, kdyby potomci Heřmanovi vymřeli.

Syn Heřmanův *Evan z Nečtin*, na nějž dědičné právo panství Bubenského přešlo, přidržel se šlechty katolické v Plzensku a vytrvale bojoval proti kališníkům. S ním souhlasil i Stach z Bubna tehda seděním na Dolanech, a oba podávali ke kostelu v Jezné (v l. 1426 a 1427) katolické duchovní.[6]) Ke kostelu však Ejprnickému sám podával r. 1428. Za válek tehdejších zemřel, možná že i násilnou smrtí. Zůstavil vdovu Jitku z Hrádku a dceru taktéž Jitku. Po jeho smrti spravovali Buben (r. 1431) Vilém z Nečtin a Jan z Roupova.

Jakmile r. 1437 opět dsky zemské otevřeny byly, uvázali se *Vilém z Nečtin* a *Vilém z Volfšteina* jakožto již sami pozůstalí dědicové dle zápisu jim r. 1415 učiněného v panství Bubenské, a hned Vilém z Volfšteina právo své podle toho zvodu vzdal *Ctiborovi, Vilémovi* a *Janovi*, synům svým. Ti pak drželi panství zástavně, ono vlastně a dědičně náleželo mladé Jitce. Ta také odpor vložila ve dsky zemské, když r. 1446 Jan z Volfšteina právo své *Janovi* a *Mikulášovi* bratřím z Gutšteina prodal.[7]) Neshody ty se r. 1446

Plán hradu Bubna.

Vysvětlení plánu: 1. První brána sotva již znatelná; 2. cesta po bradle; 3. branka do 4. příkopu; 5. druhá, 6. třetí brána; 7. opevnění k její obraně; 8. dvůr; 9. místo nádržky; 10. severní oddělení; 11. jižní oddělení; 12. stavení do sklepa propadlé; 13. parkán; 14. bašta.

[1]) Pomůckou: Heber's Burgen VI. 281. [2]) Anebo snad dvorec na výšině u Bdeněvsi? [3]) Staré účty Stříbrské v Plzni. [4]) Rel. tab. I. 500, lib. conf. [5]) DD. 20, 153. [6]) Lib. conf. [7]) DD. 20, 153.

urovnávaly tak, že Jan z Gutšteina měl pojíti Jitku za manželku a měl panny čekati za tři léta. Ale Jan zanedbal, protož ona sobě jiného vzala (Přecha z Kunratic), a tak nevole jen rostly, když se Jan Bubna ujímal, nemaje k němu práva.[1]) Jitka pak z neznámých příčin vší své spravedlnosti k Bubnu hradu a vesnicím s mlýnem pod Bubnem r. 1448 mateři své *Jitce z Hrádku* postoupila.[2]) Pře, která tudíž o dědictví Bubenské vznikla, rozhodnuta později, ještě nežli nastaly nové změny v držení panství.

Jan mladší z Gutšteina seděním na *Bubně* vyskytuje se jako svědek v listech tržných kláštera Chotěšovského v l. 1450 a 1453.[3]) S ním seděl zde bratr jeho *Mikuláš*, a ti oba r. 1454, když byly hrad Buben se všemi vesnicemi jako odúmrť provolány, dosáhli toho u krále Ladislava, že jim právo královské na těchto dědinách darováno.[4]) To způsobilo mnohé odpory u soudu dvorského a zrychlilo ukončení pře

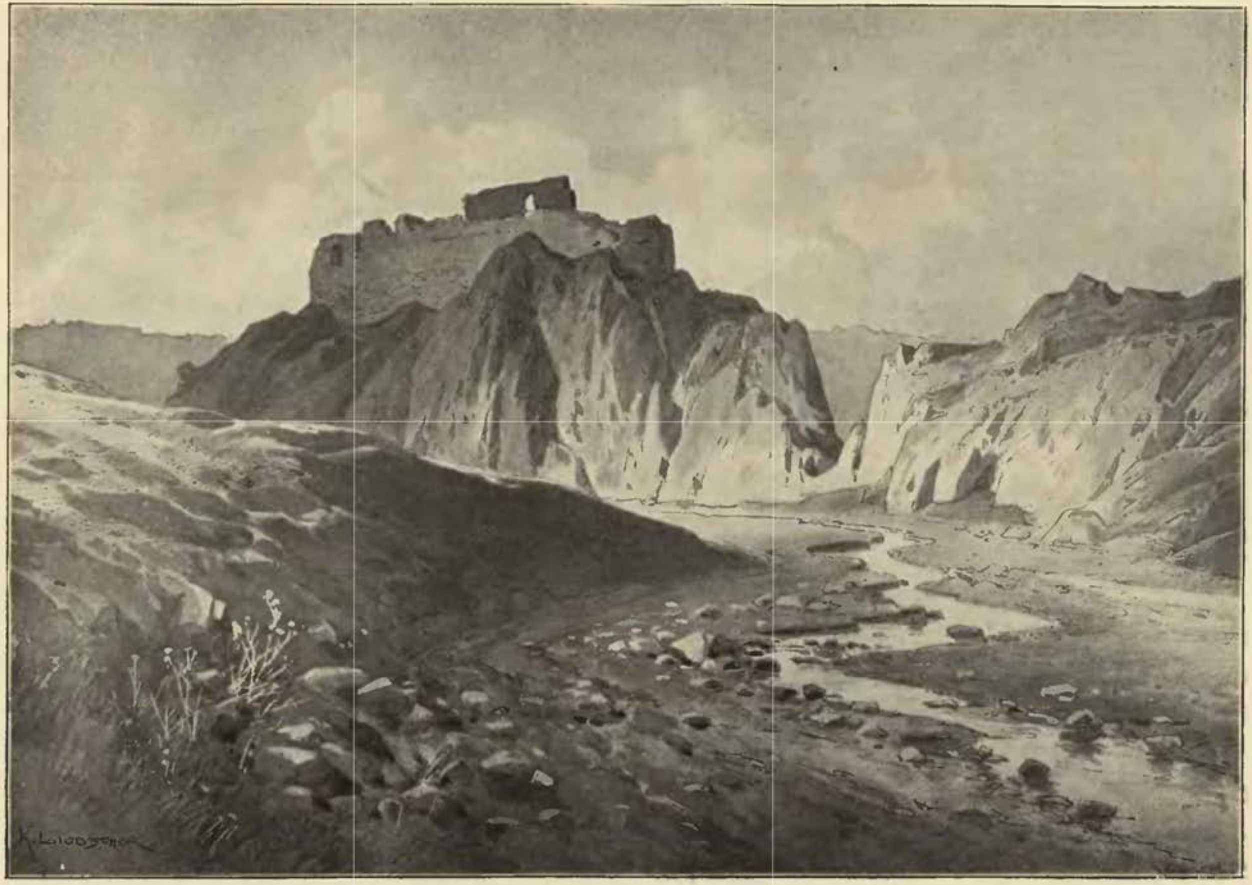

V zříceninách Bubna.

již od r. 1446 trvající. Všichni totiž v tuto při zapleteni, totiž Jan z Volfšteina, Přech z Kunratic s chotí svou Jitkou, Jitka z Hrádku a Jan z Gutšteina mocně přišli na Přibíka z Klenového a Jana staršího z Rabšteina a ti r. 1456, 10. března takto mezi nimi vypověděli: aby bratři z Gutšteina právo, jež od Jana Volfšteina dskami zemskými na Bubně hradu zapsáno mají, Volfšteinovi ve dsky zemské vložili a jemu hradu Bubna za jeden měsíc postoupili; také mu mají postoupiti králova práva, jež byli vysloužili na Bubně, Vochově a Kozím. Což jest koli potřeb hradových, kteréž tu nalezl Gutštein po Vilémovi z Nečtin, těch aby tu nechal a ostavil a na hradu aby zúmysla nižádných boření na stavení nedopouštěl. A když by byl hrad sstoupen Volfšteinovi, že se on má s Jitkou z Nečtin smluviti a jí věrně učiniti o všecky věci sporné. Naproti tomu slíbil Volfštein bratrum nadepsaným dáti rozdílně 300 kop gr.[5])

Jitka obdrževši zase Buben a darovavši prvnímu muži syna Abrahama z Kunratic, vdala se po druhé (před r. 1465) za *Oldřicha z Janovic* a porodila mu syny *Jindřicha* a *Heřmana*.[6]) Jeden z těchto stal se tehda držitelem Bubna. Jan Laštovice Plzenský učinil pak trh v ten čas, když Janovský učinil příměří

[1]) Březan ve vývodu pp. z Gutšteina. [2]) DD. 20, 45 a 168. Rel. tab. II. 215. [3]) Arch. bibl. Pražské. [4]) DD. 16, 213. [5]) Arch. č. II. 74—75. [6]) DD. 6, 16.

Buben od jihu.

Zámek Ostrovský.

se stranou královskou, tak že on prodal hrad Buben *Petrovi Chlumčanskému z Přestavlk*, služebníku Zdeňkovu ze Šternberka a tudíž nášlapníku Matyáše Uherského v Čechách. Když se pak Janovský dolů stěhoval z Bubna, tuď na jeho lidi Kořenský, Suda a Hošťálek uhodili a zjímali mu jízdné i pěší proti smlouvě, která se stala se stranou královskou, a v kterouž byly pojaty Buben a Janovice.[1])

Páni z Přestavlk drželi Buben s okolním panstvím necelé století. Petrovi bratří byli *Mikuláš řečený Vlach* (na Sulislavi), *Vilém* a *Rous*, tento na Chlumčanech. Vilém držel pak po Petrovi hrad Buben, ačkoliv byl tento syny *Jana* a *Racka* zůstavil. Připomíná se Vilém poprvé jako pán Bubna r. 1482.[2]) Nástupcem jeho byl *Kryštof z Přestavlk* na Bubně, jehož jeden list z r. 1508 připomíná.[3]) Ti Chlumčanští, kteří drželi Buben uprostřed následujícího století, byli, tuším, synové jeho. Zejména jsou to *Jan, Jiří, Zikmund, Petr* a *Kryštof*, kteří se o statky otcovské kdysi před r. 1541 rozdělili.

Ve zříceninách Bubna.

Hrad Buben byl tehdáž rozdělen na dvě polovice. *Jiřík* vložil si r. 1544 ve dsky zemské Plešnice tvrz, dvůr poplužní a ves celou, polovici zámku Bubna s polovicí popluží, s lukami, lesy, potůčkem, mlýny atd., s polovicí podací v Jezné.[4]) Ale totéž dědictví měl také r. 1549 *Jan*, tak že jsme na vahách, koho máme za držitele druhého dílu pokládati; neb Jan prodal r. 1563 totéž zboží Plešnické s polovicí zámku Bubna *Jiříkovi* a *Josefovi* bratřím *Úlickým z Plešnic* a na Úlicích.[5]) Je-li to neobyčejné, že se v listinách právě dotčených hrad Bubenský v čelo dědictví nestaví, tak tomu dobře porozumíme z následujícího. Hrad Buben totiž za správy dvou držitelův velice opustl a opravy potřebné se mu nedostávalo. Když se tedy bratří svrchupsaní r. 1567 o zboží Úlické a Plešnické dělili, připadla k dílu Plešnickému polovice zámku pustého Bubna,[6]) a polovice této zříceniny zůstala již stále při zboží Plešnickém až do spojení jeho se statkem Čeminským.

Co se však dotýče dějin druhé polovice a jak se k Čeminsku dostala, to již nelze vypátrati.

Jaká zvůle v 16. století panovala, lze znáti z následujícího příběhu: Šebestian Úlický z Plešnic přijel nedlouho před r. 1534 k místu, kdež pásl Hanzl, ovčák Jiříka Chlumčanského. Jel mu skrze ovce, a pes popadl ovci; běžel s ní před se hned co vlk. Ovčák držel věžníka svého a křičel; když však pes ji pustiti nechtěl, tu pustil věžníka svého. Úlický pustiv jestřába z ruky, jel na ovčáka a sekal ho, ač jej prosil několikrát pro Boha, pro matičku Boží. I páslo tu pachole Úlického a on naň křičel, aby mu podalo sekery, ale pachole nechtělo mu podati. Tehdy sekal naň a ovčák se zamítal holí. Tu jel oráč Jiříkův se hnojem, a Kateřina, slouhova dcera, naň volala, aby ovčáka nedal, že jej zabije. A tu ovčák sběhl na bahno a zul se.[7])

---

[1]) O tom zprávu dal Laštovice r. 1471, 2. dubna Zdeňkovi ze Šternberka. [2]) Arch. bibl. Pražské. [3]) Arch. bibl. Pražské. [4]) DZ. 250. F 7. [5]) DZ. 57. J 22. [6]) DZ. 168. A 15—24, B 2—6. [7]) Reg. kom. soudu.

KOMBERK HRAD.

Severovýchodně od Touškova vypíná se nade dvorem Komberkem vysoká hora, na jejíž bocích jsou nyní pastviště s ovocnými stromy. Na severní a západní straně spadává strmě, na ostatních stranách jest spád něco mírnější; tu se také vrch hory málo vypíná nad výšinu před ním ležící. Na straně východní bylo *předhradí*, které se pozná jen po příkopu na jižní straně a mocném náspu, který je na východní straně. K němu vede cesta po návrší od severní strany a k její ochraně před předhradím byla bašta se srubem, jak lze dobře znáti. *Vlastní hrad*, který jen na vrchu stál, byl malý. Hradiště sklání se od severu k jihu, jest tedy na této straně nejnižší, a tu byl mezi hradem a předhradím příkop a val, přes nějž se přicházelo ke bráně, nacházející se asi na jihovýchodním konci hradiště. Od toho místa, jak již řečeno, stoupá se po suchopáru až na nejvyšší místo na severním konci, kdež stávalo věžovaté stavení. Nezbylo z něho nic, ale znáti jest dobře, jak vybrána skála odtud a přitesána do čtverhranu k umístění sklepů. Malta, poskrovnu se nacházející, svědčí o tom, že bylo to stavení z kamene. Na západní straně horního hradu jest úzký parkán.

Název Komberk jest zkomolenina německého názvu *Kornberg*, jak se prvotně hradu asi ke sklonku 13. století založenému říkalo. Nejstarší držitel, snad i zakladatel hradu byl *Ojíř z Kornberka* (r. 1313) z rodu pánův Švihovských.[1]) Jsa bezdětek prodal hrad Kornberk (castrum Khornberch) a vsi Vlkyše a Kůstí se mlýnem v Malešicích Benedě, opatu *kláštera Teplského*, jemuž i král Jan (r. 1341, 26. srpna) držení hradu a vesnic řečených potvrdil. Netrvalo to dlouho a povstaly v příčině zboží spory mezi klášterem a Žofkou vdovou Ojířovou, kteréž ukončeny jsou r. 1350 tak, že klášter toho zboží skrze duchovní soud odsouzen.[2])

Nedlouho potom držel hrad *Ctibor ze Švamberka*.[3]) Týž prodal r. 1368 hrad Kornberk s trojím poplužím a dvě vsi Vlkyše a Kůstí s mlýnem o dvou kolech na řece Mži Rackovi, opatu a konventu *kláštera Kladrubského*, kterýž chtěje míti zboží to pro příležitost k proboštství Touškovskému, dal mu za ně směnou újezd Krašovský.[4])

Klášter Kladrubský zůstával v držení zboží Kornberského až do válek husitských, tedy půl století, ve kterémž se málo asi staral o důkladné opravy na hradě. Král Zikmund zapsal r. 1422, dne 11. září *Vilémovi z Nečtin* jinak ze *Žlutic* 1200 kop gr. na sumě z berně královské na opatu a klášteru Kladrubském jakožto srážku za služby a náklady válečné, jež byl Vilém pro stranu katolickou učinil.[5]) Kladrubští nemohouce plat 120 kop gr. vydávati, poněvadž statky jejich roku předešlého byly Tábory co nejvíce popleněny, učinili raději smlouvu s Vilémem téhož roku a dali mu na místě peněz a jménem zástavy „dvůr Kornberg se dvěma poplužíma, Touškov městečko (kromě toho co k proboštství a kostelu v Touškově příslušelo), vsi Vlkýš a Kůstí, na Doubravě plat".[6])

Vilém, jenž byl také pánem na Mašťově, přetrval boje a zemřel mezi lety 1440—1454. Ještě za svého živobytí byl postoupil všeho práva svého na zboží Komberském *Burjanovi z Gutšteina*,[7]) od kterýchžto dob po drahně let drženo jest ke zboží hradu Bělé. Král Vladislav připsal Burjanovi r. 1480 k prvním

---

[1]) Reg. III. 182, kopiář arch. gub. [2]) Archiv Teplský. [3]) Kopiář Kladrubský. (MS. bibl. Praž. II. A 10, č. 77.) [4]) Tamže. [5]) Arch. č. I. 522. [6]) Kopiář Kladrubský č. 116. Viz také „Die Herzogliche Benedictiner Abtei Kladrau" von C. Robert Köppl, str. 56. Týž Vilém jsa r. 1440, 20. ledna v Praze nazývá se Vilémém z Komberka. (Arch. č. I. 245.) [7]) Arch. č. I. 522.

sumám 50 kop na zámku Komberce, městečku Touškově, vsech Doubravě, Vlkýši a Kůstí[1]) a udělil mu mimo to tu milost, aby z hradu Komberka ani on ani syn Kryštof splacováni nebyli až do jich všech životův, což platilo také pro ostatní syny Jindřicha, Jetřicha, Volfa a Jana. Z bratří těchto dostal posledně Bělou a spojené s ní zboží Komberské *Jan z Gutšteina*, jenž oboje prodal *Albrechtovi z Kolovrat*, nejvyššímu kancléři. Tomu opět na jeho prosbu král Vladislav r. 1509 povolil, aby životy mladých pánův z Gutšteina na něho přeneseny byly.[2]) Dědici Albrechtovými stali se *Jan* a *Bernart bratří z Valdšteina*, kteřížto prodali panství Bělské r. 1512 *Vácslavovi z Roupova*.[3]) Po tom trhu převedl král Vladislav životy svrchupsané r. 1512 na Vácslava a děti jeho,[4]) a na prosbu Petra z Roupova král Ferdinand r. 1543 Touškov na městečko povýšil. Při panství Bělském zůstaly potom statky tyto zápisné nepřetržitě až do ukončení české rebelie, za kterýchžto časův začala spousta hradu, jenž beze vší paměti s povrchu zemského zmizel. Při velké konfiskaci koupil r. 1622 panství Bělské *Vilém Vřesovec z Vřesovic*, nejvyšší mincmistr,[5]) ale že Ferdinand II. tehda zamýšlel klášterům ještě stávajícím statky jim za posledních 200 let odcizené navrátiti a toho při něm také od opata Kladrubského vyhledáváno bylo, uhodil opat s Vilémem o zboží Komberské, ale jen toho smlouvou r. 1624 učiněnou dovedl, že Vilém se uvolil za městečko Touškov s Komberkem, Vlkýší, Kůstím a Doubravou v 22.000 fl. odhádané roční plat 1320 fl. dotud platiti, dokud by klášter sumu tu nevypověděl.[6]) To znamenalo asi tolik, že Vilém klášteru zboží jeho nechce vydati, a trval ten stav až do jeho smrti. I syn jeho *Vykart* ještě na opata žaloval, jako by se mu nějaká křivda stala, když klášter se o své právo bral. Věc ta urovnána jest konečně nálezem soudním r. 1651, 2. září; Vykhart odsouzen jest, a zboží Komberské připojeno jest pak k statku Čeminskému, kterýž klášter r. 1670 koupil.

[1]) Reg. kom. soudu. [2]) Tamže. [3]) DZ. 250. B 19. [4]) Registra svrchuřečená 227. [5]) DZ. 292. E 5. [6]) Köppl, str. 69.

TVRZE V OKOLÍ TOUŠKOVA.

ČEMINY

Čeminy (u Touškova) patřily ve 13 století klášteru Kladrubskému, ale ve 14. století byly na několik (asi šest) vladyčích statků rozděleny. Roku 1354 připomínají se držitelé tři, totiž *Prkoš*, *Stanislav*, syn Prostějův, a *Mikuláš*, z nichž první a třetí též r. 1360 se čtou.[1]) *Mladota*, syn Prkošův, stal se r. 1357 kaplanem na hradě Krasikově, ale dlouho tu nevydržel.[2]) Roku 1379 neseděl na Čeminech ani jeden ze jmenovaných. Sice se připomínají r. 1382 *Vilém*, r. 1389 *Habart*, jenž učinil nadání pro Touškovský kostel,[3]) a r. 1411 *Bušek Klenovec*, který téhož roku Honozovice koupil.[4]) Po *Zachaři z Čemin* odumřel r. 1414 dvůr, jejž si Prokop Klatovský vyprosil[5]) V l. 1429—1469 vyskytuje se často *Jan Rous z Čemin*, jenž byl ve službách Rožemberských a v Čeminech nic neměl; Čeminy samy dostaly se v držení pánů z Gutšteina. *Jan z Gutšteina* († j. r. 1521) prodal dvůr a ves Čeminy *Oldřichovi z Čichalova*, jehož syn *Jindřich* si je r. 1542 ve dsky zemské vložil.[6]) Prodal je nějaký čas potom a do r. 1554 vystřídali se na nich Petr z Roupova a Jiří Zvěst z Ejstebna. Roku 1554 dostaly se *Jivanovi Podmoklskému z Prostiboře*.[7]) Tento zemřel nedlouho po r. 1576, vystavěv teprve tvrz při dvoře. Později měl dva díly statku *Oldřich Chlumčanský z Přestavlk*, a ostatek patřil Evě Broumové z Prostiboře.[8]) Oldřich prodal díl svůj (1605) *Janovi Ondřejovi Černínovi z Chuděnic*.[9]) Syn tohoto Jan Karel nechtě v zemi zůstati, pro víru se vystěhoval. Před tím (1628) prodal Čeminy sestře své *Evě Kateřině*,[10]) vdané později Harantce. Po její smrti dostaly se Čeminy (1658) strýci *Humprechtovi Protivovi*, od něhož postoupeno (1665) *Janovi Heřmanovi Černínovi*.[11]) Po tomto následoval r. 1667 *Vácslav Rudolf z Treufelsu*, měšťan Plzenský, a když nedlouho potom zemřel, klášter Kladrubský Čeminy (1670) od vdovy koupil.[1]) Klášter držel statek ten až do zrušení (1785).

[1]) Arch. Plzenský, kopiář Kladrubský. [2]) Lib. conf. [3]) Arch. Teplský, lib. erect. XII. [4]) Kopiář Kladrubský. [5]) DD 15. str. 188. [6]) DZ. 7. A 8. 250. A 30. [7]) DZ. 12. A 11. [8]) Reg. kom. soudu. [9]) DZ. 180. H 21. [10]) DZ. 311. K 10. [11]) DZ. 28. F 21.

PLEŠNICE.

Ves Plešnice ve 14. století byla rozdělena na několik dílů. Na jednom z nich seděl r. 1360 *Držkraj*, r. 1379 drželi dva díly Racek a Lvík a třetí patřil vladykám z Nečtin.[2]) Tito skoupili ostatní díly a drželi pak celou ves ke hradu Bubnu. Držitelé tohoto hradu neradi na něm bydlíce vyzdvihli si tvrz v Plešnicích, která se poprvé r. 1544 připomíná. Jak už v dějinách Bubna vypravováno, dostaly se Plešnice r. 1563 v držení *Jiříka* a *Josefa Úlických z Plešnic*. Onen dostal Plešnice za díl, ale synové jeho prodali r. 1600 týž statek Josefovi.[3]) Synové tohoto *Apolon Ladislav*, *Jakub Ludvík* a *Kryštof* dělili se r. 1615 o statky Úlice, Plešnice a Netonice.[4]) Plešnice dostaly se na díl Jakubův. Týž zemřel okolo r. 1629[5]) a potomek jeho *Josef Kryštof* vzdal Plešnice (1648) *klášteru Kladrubskému*, tak aby ho do smrti vydržoval.[6]) Od kláštera připojeny Plešnice k Čeminům r 1670 koupeným.

DOLANY NADE MŽÍ

Dolany ve farnosti Jezenské připomínají se záhy. Snad odtud pocházel Ota z Dolan okolo r. 1172. Na jisto se Dolany r. 1266 připomínají.[7]) R. 1379 tu bylo několik drobných statků.[8]) Na jednom seděl v l. 1394—1427 *Stach Buben z Hrádku*.[9]) Současně (r. 1403) žil také *Oldřich z Dolan*.[10]) Na počátku 16. století sídlili tu *Dolští z Týnce*, zejména v l. 1520—1540 *Jan* a bratr jeho *Jiřík*.[11]) Tento jsa po smrti bratrově poručníkem

[1]) DZ. 318. K 24. M 22. [2]) Berně, kopiář Kladrubský. [3]) DZ. 175. N 25. [4]) DZ. 76. M 26. Rozvrž. sb. 53. [5]) Bílek, Konf. [6]) Köppl, Kladrau 72 [7]) Reg. I. 149, II. 202. [8]) Berna. [9]) Lib. conf., arch. Třeboň. [10]) Acta jud. [11]) Arch. kap. Vyšehrad., reg. kom. s.

sirotků prodal jejich polovici statku *Šebestianovi Úlickému z Plešnic.*[1]) Od té doby patřila jedna polovice k Úlickému statku až do r. 1710. Na druhé následovali po Jiříkovi *Kryštof* a *Jan*, bratří, z nichž onen r. 1557, tento okolo r. 1560 zemřel.[2]) Po nich dědila Voršila, dcera jednoho z nich, která r. 1551 Dolany manželu svému *Jeronymovi Nobokovi z Perkenšteina* zapsala.[3]) Když okolo r. 1564 zemřela, oženil se Nobok po druhé s Barborou z Otěšic, která, tuším, Dolany po něm zdědila; neboť r. 1591 měl je *Vilém Bohuše z Otěšic.*[4]) Později je měli *Mikuláš, Václav* a *Ivan*, strýci *Broumové z Miřetic*, a ti je prodali Kateřině z Jichu († r. 1632), manželce Jakuba Longina z Longinu. Později nabyli Broumové zase Dolan a *Anna Broumova* z Reicenšteina prodala je r. 1650 *Heřmanovi Ivanovi*, synu svému.[5]) Tento zemřel okolo r. 1690 a Dolany zdědila dcera *Františka Amabilia* vdaná *Steinbachova*.[6]) Později připojeny k Luhovu.

ÚLICE.

Na místě zámku v Úlicích byla tvrz snad již r. 1329, když tu seděl *Markvart z Úlic.*[7]) Jeho, tuším, potomky byli *Úličkové z Úlic*, kteří byli téhož erbu jako Švihovští z Ryžemberka, a Černínové z Chuděnic. Tak r. 1362—1379 *Jan*[8]) a synové jeho *Lvík* a *Markvart*, kteří se od r. 1377 připomínají.[9]) Markvart jsa hejtmanem Pražan, padl r. 1402 u Suchdola.[10]) Lvík žil o něco déle zejména r. 1403.[11]) Kterého z nich potomci byli bratří Hynek Jan a Jan, kteří žili za husitských válek, není známo; jisto jest, že již Úlic neměli.

V l. 1416—1420 držel *Sezema z Kocova* zboží Úlické[12]) a po něm r. 1427 *Duc z Vařin.*[13]) Nějaký čas potom vladyky z Plešnic získali Úlice a psali se pak *Úlickými z Plešnic.* Za krále Jiří žili bratří *Jindřich* a *Jan*, z nichž onen zemřel před r. 1474 zůstaviv syna *Jiříka*.[14]) Oba drželi Úlice nedílně ještě r. 1494 kdež koupili pustou ves Plevník.[15]) Později seděl tu *Mikuláš* (snad syn Janův), jenž před r. 1520 zemřel, zůstaviv z manželky Johanky z Hojnestu dceru Kateřinu. Tato zapsala r. 1520 zboží Úlické mateři své[16]) a od ní se dostalo před r. 1540 prodejem *Janovi, Šebestianovi, Jindřichovi* a *Brykcí*, bratřím *Úlickým z Plešnic.*[17]) Z těch měl potom Šebestian polovici tvrze a statku[18]) a některý z jeho bratří druhou polovici. Šebestian měl později celé Úlice a po něm synové jeho *Jiřík* a *Josef*, kteří také Plešnice drželi. Když se r. 1567 dělili, dostala se tvrz Úlická na díl Josefův,[19]) jenž r. 1602 zemřel. Synové jeho se r. 1615 o troje statky otcovské dělili a Úlice dostaly se na díl *Kryštofovi Jiřímu.*[20]) Tento byl jako celý rod Úlických katolické víry a proto zůstal po r. 1620 v držení svého statku. Zapsal jej r. 1639 Lidmile rozené Černínce, své manželce.[21]) Poslední toho rodu na Úlicích byl *Jindřich Jiří*, jenž r. 1674 zemřel zůstaviv dceru Barboru Lidmilu.[22]) Tato se udala za *Viléma Leopolda z Říčan*, a oba drželi Úlice ještě r. 1695. Úlice pak zůstaly statkem samostatným až do r. 1850.[23])

CHOTĚŠOV.

Nedaleko Úlic jest ves *Malý Chotěšov*, tuším dříve i *Chotěšovec* zvaná;[24]) také někde se čte *Chotěšovice* i *Chotěšovičky*. Ves se připomíná již r. 1115. Později tu byla tvrz, na níž seděli r. 1329 *Oldřich*,[25]) v l. 1396—1407 *Martin* a snad i v l. 1400—1409 *Vyšemir*.[26]) V l. 1420—1429 čte se *Martin*; tomu a synu jeho Habartovi zastavil Chotěšovský klášter nápravu a nivu.[27]) Později seděl tu *Mach z Bubna*, maje polovici dvora. O ten statek byly v l. 1454—1457 spory[28]) Ves tehda byla pusta, byvši bezpochyby od křižákův vypálena a vyhubena. Pustá tvrz Chotěšov připomíná se od r. 1520 jako příslušenství statku Úlického.

VLKYŠ.

Vlkyš jest dvojí, jeden u Touškova (Dolní) a druhý u Sekeřan. V tomto bývala tvrz, na níž seděl v l. 1450—1457 *Jan z Třebouně.* Později jej drželi *Hošťálkové z Hojnestu* a to v l. 1475 - 1489 *Jan*, v l. 1496—1505 *Ruprecht* a r. 1509 zase *Jan.*[1]) Nástupce jeho *Mikuláš* si r. 1543 tvrz Vlkyš ve dsky zemské vložil.[2]) Nástupce (syn?) jeho *Jan* zemřel r. 1577. Protože Václav, bratr jeho, na rozumu nedostatečný třetího bratra Ruprechta do smrti zranil a proto do vězení dán byl, odkázal Vlkyš s Rochlovem ujci Sezimovi Miřkovskému z Stropčic a tetě Markétě Henigárce z Eberka tak, aby nápad po nich šel na *Václava* a *Adama Henigáry.*[3]) Tito ujali potom Vlkyš, držíce jej ještě r. 1603 pospolu.[4]) Později seděl tu Václav sám a protože týž statek zadlužil, prodán r. 1636 *Janovi staršímu Vodňanskému*, jenž byl později erbem a heslem z Vildfeldu nadán.[5]) Týž zemřel r. 1652 na Stříbře a Vlkyš pak od dědicův prodán. Držel jej pak *Jan Erdman Křelíř ze Zakšova*, jenž r. 1681 Vrhaveč přikoupil.[6]) V 18. století patřil Vlkyš pánům z Vídršperka.

LUHOV.

Luhov býval do r. 1850 hlavním místem panství Líšťanského a na počátku 19. století postaven tu pěkný zámek. Luhov byl prvotně dvorem, který kníže Soběslav klášteru Plasskému (r. 1175) daroval. Klášter postoupil Luhova r. 1184 Heřmanovi Vilemici snad jen do života, a teprve r. 1315 prodal jej *Abrahamovi z Žichlic* a jeho synům.[7]) Od druhé polovice 14. století patřila část klášteru Chotěšovskému, ostatek byl vladyčím seděním.[8]) Tvrz byla na klášterství. Již před r. 1420 byla od kláštera zastavena *Protivovi z Netunic*; r. 1421 domáhal se jí u císaře Amcha z Veselé,[9]) ale není známo jestli jí dosáhl. Roku 1431 prodal klášter tvrz Luhov (ovšem jen zápisně) *Janovi staršímu* a *Janovi mladšímu*, bratřím *z Úlic*.[10]) Jeden z nich seděl tu ještě r. 1446. Jeho synové *Lvík* a *Markvart* drželi Luhov r. 1456 společně, později Lvík sám a to ještě r. 1482.[11]) Roku 1496 Erhart, probošt Chotěšovský, držitele vypověděl a Luhov vyplatil.[12]) Po té tvrz zpustla a zůstal po ní jen ostrov v rybníčku.

Ves Luhov postoupil klášter r. 1546 Stříbrské obci, ale zase ji ujal a nadobro prodal teprve r. 1576 *Oldřichovi z Říčan* a na Pněvanech.[13]) Ke Pněvanům patřil Luhov až do r. 1638 a teprve potom se stal samostatným statkem. Ve vsi u dvoru je posud staré tvrziště příkopem vodním otočené.

LÍŠŤANY.

Ve vsi Líšťanech byla tvrz ode dávna. Ještě starší jest ves, která se již r. 1115 v zakladacím listu kláštera Kladrubského připomíná. Z vladyk zdejších jmenují se záhy r. 1269 Předota se synem Bohuslavem a r. 1283 tento se syny Bohuslavem a Drslavem.[14]) Roku 1316 se několik vladyk najednou připomíná.[15]) Ve 14. století tu byla fara. Jako její podací páni jmenují se v l. 1369—1379 *Jetřich* a *Půta z Gutšteina*, r. 1412 *Protiva z Frymburka*, r. 1422 *Jan Burian z Gutšteina* a r. 1434 *Jan z Úlic.*[16]) Později tu seděli *Bohuchvalové ze Hrádku* a to *Štěpán* (1456 - 1461) a *Bohuchval* (1460 - 1462) zároveň.[17]) Poslední toho rodu na Líšťanech byly tři sestry *Kateřina, Eliška* a *Anna.* První z nich snad měla za manžela *Viléma Příchovského z Příchovic*, jenž v l. 1523—1531 Líšťany držel.[18]) Eliška vdala se

---

[1]) DZ. 4. J 28. [2]) Reg. kom. soudu. [3]) DZm. 232. E 29. [4]) DZ. 15 P 8, 26. A 16. [5]) DZ. 255. B 18, 317. O 10. [6]) DZ. 479. D 23. [7]) Reg III. 615. [8]) Archiv. bibl Pražské Berně 26 [9]) Kopiář Kladrubský, arch. bibl. Pražské. [10]) Tomek, Děje Prahy III. 415. [11]) Acta jud DD. 14, f. 149. [12]) DD. 61, str. 152, kniha fary Plasské. [13]) Lib. conf. [14]) Arch Teplský. [15]) Rel. tab. II 464. [16]) DZ. 84. C 5. [17]) DZ. 4. E 1. [18]) DZ. 250. C. 16. [19]) DZ. 168. A 5. [20]) DZ. 76. M 26. [21]) DZ. 146. L 26. [22]) DZ. 115. E 11. [23]) Držitelové v Sommrově topografii na str. 127. [24]) Tak lze souditi z Reg. I. 90, 914. [25]) Reg. III. 615. [26]) Arch. Třeboňský, kop. Kladrubský, Lib. erect. [27]) Arch. č. VII. [28]) DD. 16, f. 216, 221.

[1]) Arch. bibl. Praž., kopiář Kladrubský, reg. k. s. [2]) DZ. 250. D 17. [3]) DZ 19. M 7. [4]) VUSp. 1898. I. 62. [5]) DZ. 299. H 22. [6]) DZ. 395 P 1. [7]) Reg. I. 155, 171. III. 113. [8]) Emler, Urbáře, Berna. [9]) Arch. c. k dvorský. [10]) Arch. č. II 199. [11]) Arch. bibl Praž., Teplský. [12]) Arch. c. k dvorský. [13]) DZ. 62. Q 22, 85. A 27 [14]) Reg. I. 89. II. 253, 555. [15]) Tab. vet. n. 11, 12, 85. [16]) Lib. conf. Berně. Viz i DD. 14, f. 149. [17]) Arch. Plz., Tepl., Všerubský, arch č VII. 256. [18]) Reg. kom. s.

v druhém loži za *Jakuba Černína z Chudenic*, jenž byl r. 1552 pánem na Líšťanech [1]) Tento žil ještě r 1581, kdež se po druhé, ne-li po třetí ženil. Syn jeho *Jan Ondřej* držel týž statek v l. 1585—1616 a zůstavil syna *Jana Karla*, jenž byv císaři věrným (1618—1620) sice při statku svém zůstaven, ale jej r 1628 *Václavovi mladšímu Přichovskému z Přichovic* prodal [2]) Když tento okolo r. 1646 zemřel a statek zadlužený se mezi čtyři syny děliti nemohl, ujal jej *Albrecht Krystyan* jeden z nich,[3]) ale také z dluhů nevybředl. Po jeho smrti prodán r. 1660 a koupil jej hospodářský úředník *Anton Steinbach*, který šlechtictví obdržev psal se z Kranichšteina.[4])

LIPNO.

V Lipně ve farnosti Líšťanské jest zámeček, který vznikl ze starší tvrze. Nejstarší nám známý vladyka jest r. 1316 *Bohusud* [5]) Roku 1379 byla ves rozdělena mezi Jindřicha, Jiříka, Buška a Racka [6]) Jindřich a Racek žili ještě r. 1405 v Praze. Mikuláš z Lipna byl r. 1391 pánem na Neprachovách.[7]) Předkem vladycké rodiny *Rousů z Lipna* byl *Jan*, jenž se r. 1387 připomíná. Jeho potomek *Rous starší* seděl sice na Třebobuzi, ale k ní část Lipna, ne-li celé, držel.[8]) Jak se zdá, byli synové jeho *Jindřich* a *Rous* bratří (r. 1412), z nichž onen r. 1414 plat pro klášter Stříbrský prodal.[9]) V pamětech Plzenských setkáváme se až do r. 1461 s nějakým Jindřichem a nevíme, je-li totožný s předešlým aneb jiná osobnost. Bratří *Rous* a *Jindřich* rozdělili se před r 1483 tak, že onen měl Lipno, tento Třebobuz. Rous pak prodal Lipno (r. 1487) *Purkartovi z Ejstebna*.[10]) Tento seděl tu ještě r. 1510 [11]) Roku 1532 patřilo Lipno *Oldřichovi Čichalovcovi z Čichalova*, jehož nástupce *Jindřich* si je r. 1542 v obnovené dsky zemské vložil [12]) Týž Jindřich zastavil r. 1551 věž v tvrzi s pokoji kromě pivnice a komory dolejší Volfovi z Raicenšteina [1]) Vyplativ ji r. 1553, prodával drobná příslušenství. Zemřel kdysi po r. 1554 a dědička jeho a strýně *Johanka Kelblova z Čichalova* prodala Lipno (r. 1564) *Václavovi Broumovi z Miřetic*.

Václav zemřel okolo r. 1577 zůstaviv syny Kryštofa, Jana, Adama, Mikuláše a Zikmunda, kteří se o nevelikě dědictví asi r. 1580 rozdělili. Od té doby byli na Lipně *Kryštof* a *Mikuláš*.[2]) Potom následovali *Václav starší* a *Ivan*, synové Kryštofovi, na dolní polovici, a druhá polovice zůstala Mikuláši Týž byl člověk nábožný, jenž bibli dvacetkráte ve svém živobytí přečetl. Nechtě se odříci víry svých předkův, vystěhoval se do Hofu, kdež r. 1638 maje 84 let stáří, zemřel.[3]) Díl jeho ujal od něho syn *Václav* (r. 1628), jenž jej r. 1649 zase synu *Mikuláši Václavovi* postoupil.[4]) Tento jej prodal a usadil se na Zvíkovci. Na dolní polovici seděli po *Vratislavovi* Broumovi synové Karel Bedřich a František Jindřich, z nichž tento ji ujal a horní polovici, která byla v držení Vidršperků, r. 1698 koupil.[5]) Týž zemřel r. 1730. Samostatným statkem bylo Lipno až do r. 1804.[6])

TŘEBOBUZ.

Sýpka v Třebobuzi udělána z bývalé tvrze. Ves patřila r. 1379 Rousovi a Buškovi. Onen, tuším, r. 1404 *Rúsem starším z Lipna* se nazývá. Potomci jeho drželi i Třebobuz i Lipno až do konečného rozdělení bratří Rousa a *Jindřicha*, z nichž tento podržel Třebobuz.[7]) Roku 1522 tu seděli bratří *Jan*, *Bušek* a *Rous*.[8]) Jeden z nich měl pět synův, z nichž nejstarší *Jan* a nejmladší *Šebestian* si r. 1543 tvrz Třebobuz s vesnicemi ve dsky vložili [9]) V tituláři r. 1589 vydaném připomíná se *Zikmund Rous z Lipna* a na Třebobuzi. Odtud je nám znám jako držitel teprve r. 1628 *Vilém z Říčan*.[10]) Týž prodal r. 1642 statek Třebobuz *Bartoloměјovi Stehlíkovi z Čenkova*, jenž jej k Luhovu připojil.[11])

[1]) DZ. 10. E 3, 56. M 20. [2]) DZ. 297. C 26. [3]) DZ. 310. F 7. [4]) Potomní majitelé v Sommrově topografii. Viz i Pam. arch. X. 252. [5]) Tab. vet n. 12. Viz i Pam arch. X. 253. [6]) Emler, Berna [7]) Staré kn. Pražské rel. tab. I. 541. [8]) Rkps. pam. Plasských a Kladrubských. [9]) Lib. erect. [10]) Paprocký o st ryt. 195, rel. tab. II. 420. [11]) Arch. Teplský. [12]) Reg k. s., DZ. 250. A 30.

[1]) DZ 86. B 17. [2]) Reg kom. s., DZ. 16. N 8. [3]) Dietsch, Weihestätten 105. [4]) DZ. 310. M 14. [5]) DZ. 406. D 15. [6]) Viz Sommrovu topografii. [7]) Berna, kopiář Kladrubský, rel. tab. II 420 [8]) Reg. kom. soudu. [9]) Rel. tab. I. 277, DZ. 250. E 15. [10]) VUSp. 1897. [11]) DZ. 302. J 7.

HERTENBERK HRAD.

Mezi zámky, které z části středověký ráz zachovaly, patří hrad Hertenberk severozápadně od Falknova na vysoké ostrožně nad řekou Svatou se vypínající.[1]) Ostroh dotčený vybíhá k východu z pláně, na níž jest městečko Kocengryn, a má na tři strany strmé boky, tak že se k němu jen od západní strany pohodlně přistoupiti může. Nicméně již za starých dob udělána na boku hory cesta, kterou se od pivováru pod hradem ležícího zvolna ke hradu přicházelo. Ta cesta spojuje se před hradem s cestou západní po rovině jdoucí, která proto baštou chráněna byla. Odtud pak se přicházelo k náspu, za nímž byl příkop ve skále vytesaný. Přes zvoditý most vstupovalo se do brány, která jest nyní zbořena. Za branou vstupuje se do úzkého dvorku bývalého prostranství, které pozdějším zastavováním prázdného místa pozbylo. Bývalo na všech stranách zavřeno hradbami, které byly polookrouhlými baštami zpevněny. Části se jí ještě zachovaly.

Nad místem bývalé brány vypíná se na skalisku vysoká *branná věž* základu podkovy. Jako všechny takové věže, má svůj vchod teprve ve výšce. Dříve byla přikryta končitou střechou, ale asi v 17. neb 18. století dána jí střecha vkusu tehdejšího věku lahodící se třemi báněmi a dvěma lucernami. Na patě věže jest rok 1580, který se však na věž nevztahuje, nýbrž bezpochyby svědčil, kdy vedlejší brána vystavěna byla. Hned za věží jest hmotný dům vystavěný pro kanceláře panství, z nichž prolomeny do věže dvéře, aby tu listovnu panskou uschovávati mohli. Odtud jde k severu na kraji hory dlouhá chodba, ku které byt správcův (r. 1840 zbořený) býval přistavěn. Za tím domem vypíná se vysoké a ze všech nejhmotnější stavení *paláce*, obsahující široké světlé schody, velké síně a vysoké světnice. Že tu palác býval od starodávna, svědčí sklepy ve skále tesané, které se pod ním nacházejí; také asi něco zdiva ze starých dob zbylo, celkem ale má palác tento tvářnost 17. století. V něm bývala velká světnice, pěkně vymalovaná, která však při posledním přestavování na menší světnice rozdělena byla, čímž ovšem vzácná památka na zmar přišla. V jižní části toho velikého a čtverhranatého stavení jest zámecká kaple do kříže sklenutá, r. 1608 zřízená a r. 1871 opravená, jak svědčí nápis nade vchodem. Avšak ve starších dobách tu také byla kaple, neb r. 1467 k ní první nadání učiněno, a tabernaculum zřízeno r. 1520, jak též nápis svědčí. Nad touto schránkou jest socha matky Boží celá černá a opálená bezpochyby od ohně r. 1668. Kaple jest posvěcena sv. třem králům. Od r. 1760 jest při ní stálý kaplan.

---

[1]) Bernau, Album I. 1.

S tímto palácem také končí dlouhý a úzký dvůr, který jest po jeho jižní straně. Na jeho jižním okraji jest altan na místě bývalé bašty. Za palácem jest čtverhranatý dvůr, na třech stranách nízkými staveními, v nichž se byty, stáje a kolny nacházejí, uzavřený. Uprostřed dvora bývala nádržka ve skále vytesaná; nyní je tu kašna, do které se voda z nedalekých pramenů po troubách tlačí.

I z nynějšího stavu zámku lze prvotní prostý základ hradu poznati. Hradby ovšem bývaly okolo celého hradu, ale hlavní stavení v něm jsou jen dvě, totiž věž a palác. Cesta pravostranná šla podle jižní (neb lépe jihovýchodní) hradby na konec hradu a tu se zpátky otáčela k paláci. Věž byla tedy prvním a také posledním stavením a zároveň posledním útulkem páně, jako to bývalo i u Velhartic.

Hertenberk patří k našim nejstarším hradům. Jméno a poloha svědčí o tom, že tu vsi před tím nebylo a že tedy hrad již stál, když se páni po něm jmenovali. Již okolo r. 1230 jest řeč o nějakém pánu z Hertenberka, jenž měl Türschenreut a klášteru Valdsaskému dobrodiní učinil, a r. 1265 žili *Bohuslav* a *Jindřich* a r. 1275 *Tuto* a *Jindřich*, kteří se po tomto hradě jmenovali.[1]) Onen připomíná se také r. 1281 a držel r. 1300 Šomprun. Tento byl, jak z pozdějších pamětí na jevo jde, synem Habarta, jenž zůstavil vdovu Hedviku. Tato r. 1277 se syny *Jindřichem, Albertem, Habartem* a *Habartem* učinila dobrodiní klášteru Valdsaskému. První, jenž se naposled r. 1277 připomíná, a druhý, pokud víme, měli potomstvo. Jindřichovi synové byli *Tut, Oldřich* a *Jindřich*. Tut připomíná se v l. 1307—1325 a držel statek Šomprun a část dolů při Hertenberce, což vše odkázal (1314) klášteru Valdsaskému. Témuž také dal r. 1325 léna svá v Albenreutu a rybolov na řece Liboci u Hertenberka. Oldřich býval v l. 1299—1310 ve stycích s týmž klášterem, a manželka jeho Kateřina klášteru r. 1307 všechna svá práva k Libšteinu propustila. Jindřich byl již r. 1310 mrtev. Albert, bratr jich otce, připomíná se v l. 1277—1317 často v soukromých jednáních. I on prodával a zastavoval klášteru Valdsaskému rozličné dědiny. Konečně r. 1317 dvorec komendě v Chebu v manství udělil. Roku 1320 byl již mrtev. Synové jeho byli (1303) *Ebrhart, Albert, Habart* a *Kunrát*. Třetí z dotčených bratří *Habart* (1277—1323) měl příjmení *Brunaschel* a také byl ve stycích s klášterem Valdsaským. Čí byli syny bratří *Habart Bláznivý, Jindřich* a *Bedřich*, kteří r. 1306 klášteru Valdsaskému dvorec prodali, není známo.[2])

Až do konce 13. století nosil rod ten na štítě svém šraňk, kterým zavírali silnice pro vybírání mýta; ale na počátku 14. století všichni šmahem opustili ten erb a obrali si nové znamení: dvě medvědí nohy křížem přeložené. Hojně se rozrodili a seděli na drobných statcích v Loketsku a sousedních zemích. V 15. století dostali se někteří i do vnitřku Čech. Právo jich k Hertenberku bylo zvláštního druhu, totiž purkrabství a zároveň manské a dědičné držení. Jen takovým způsobem si dovedeme vysvětliti, proč král Jan r. 1345 purkrabím svým na Hertenberce zapovídá, aby na ves Dolní Schossenreut u Chebu nesáhali.[3]) Z listu r. 1350 daného dovídáme se, že dva díly hradu měli *Tut Šomprunský* a *Habart* a *Albrecht z Hertenberka* (tuším synové Albrechtovi); komu patřil ostatek, není zjevno. Dotčeného roku obnoven manský závazek starodávný: držitelé zavázali se, že bez královského dovolení ani věže, ani hradeb, ani komnaty nepostaví a když toho bude potřeba, lid královský na hrad pustí.[4])

Dotčený Albrecht žil ještě r. 1357 a podával faráře do Kocengrynu. Roku 1361 byli patrony tudíž *Oldřich* a *Jindřich* bratří *Pluhové z Rabšteina,* kteří patrně třetí díl od neznámých držitelů koupili, pak *Albrecht Part* (syn z Kunráta bratra Albrechtova) a *Bohuslav* a *Albrecht*, synové Habartovi.[5]) Titéž poslední s Tutem, synem n. Bohuslava Bláznivého, vyskytují se také téhož roku jako patronové v Lomnici. Příštího roku prodali ti všichni hrad Hertenberk *Tymovi z Koldic*,[6]) který ještě r. 1364 do kostela v Kocengrynu podával.[7]) Ještě téhož roku prodal Hertenberk *císaři Karlovi* a obdržel za něj plat na městě Budišíně.[8]) Od té doby byl náš hrad jměním komorním. Připojen jest ke kraji Loketskému a proto nachází se purkrabí jeho Zdimír ze Sedlce r. 1386 jako patron kostela v Kocengryně.[9])

Král Václav zapsal Hertenberk r. 1401 *Habartovi z Hertenberka* ve 2000 fl. půjčených a 1000 fl. na prostavění připsaných s tou výminkou, kdyby král ten hrad v jistých letech nevyplatil, aby zůstal Habartovi jako ušlechtilé manství a králi otevřeným hradem byl.[10]) Nedlouho potom dostal se jako zástava *Endrlinovi mladšímu Štampachovi*, který se psal purkrabím. Roku 1403 z neznámých příčin zajal Martina, faráře Brazeckého, a držev jej ve vězení na hradě Hertenberce propustil jej na rukojemství a závazek, že se nebude mstíti.[11]) Roku 1407 prodal Hertenberk *Janovi Maleříkovi*. Král Václav toho potvrdil i s manstvími příslušnými na Falknovsku a Loketsku a vymínil si, aby zůstal otevřeným hradem. Roku 1408 k dosavadním 200 kopám připsal nových 200 kop.[12]) Když pak Janek se stal purkrabí na Lokti a tu 200 kop prostavěl, připsány mu r. 1414 na Hertenberce. K těmto 600 kopám připsal král Zikmund r. 1420 tři sta

[1]) Gradl, Mon. Egr. [2]) Gradl, Mon. Egr. pam. Valdsaské v Mnichově. [3]) Reg. IV. 640. [4]) Arch. c. k. dvorský. [5]) Lib. conf. [6]) Znáti to lze odtud, že r. 1362 zapsán byl do rejster královských nějaký zápis na Hertenberk. [7]) Lib. conf [8]) Archiv Svatovácslavský. [9]) Lib conf. [10]) Arch. č. I. 513. [11]) Acta jud. [12]) Arch. c. k. dvorský.

kop v nově půjčených. I v pozdějších dobách následovalo samé připisování. Roku 1422 připsáno mu 300 fl. za cesty do Němec konané, r. 1426 sto kop, aby hrad na stavení chatrný opravil a r. 1434 zase 500 fl., protože zaplatil dluh n. krále Václava Forsterům povinný.[1])

Po smrti Maleříkově držela Hertenberk vdova[2]) a pak syn *Albrecht Maleřík*, od něhož král Jiří Hertenberk, dostav pomoci od Loketského kraje, vyplatil. Poněvadž *Mates Šlik* na to vyplacení 300 kopami přispěl, zapsal mu král za ně Hertenberk a obdržel od Matesa Nejdek a Hroznětín, jež k Lokti připojil.[3])

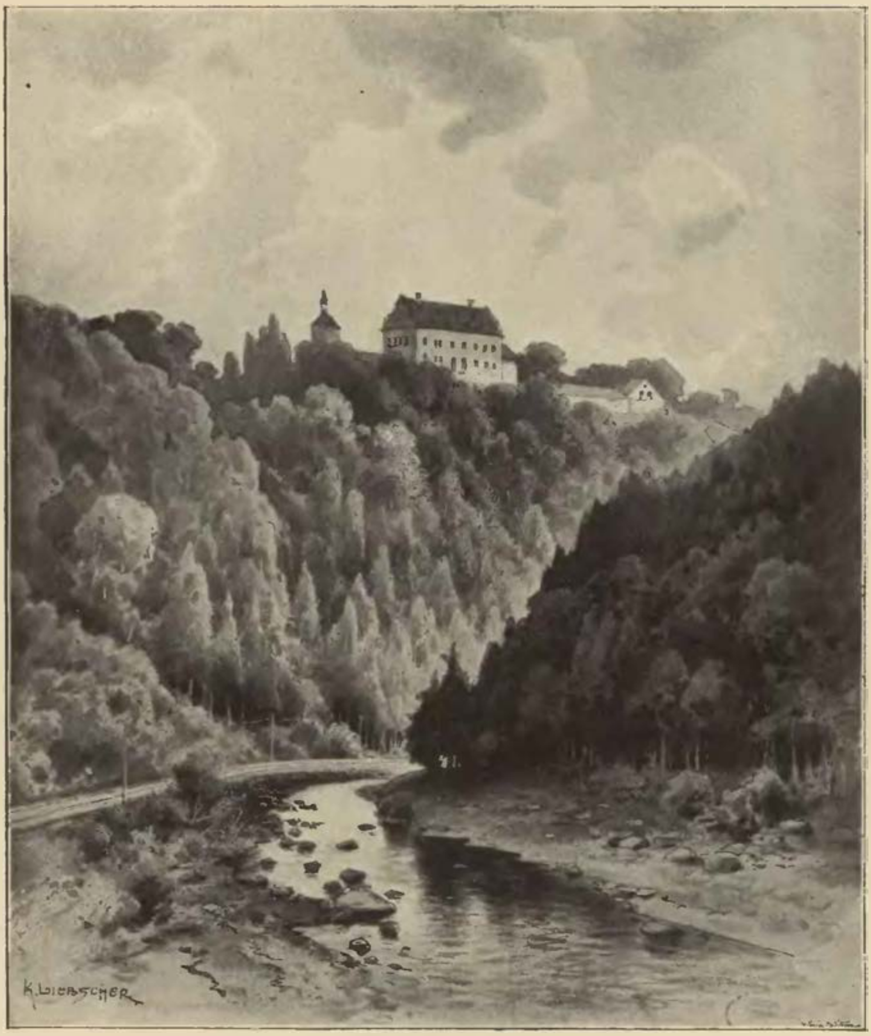
Hertenberk od západu.

Hertenberk byl v držení Matesově, jenž tu novou kapli vyzdvihl, ještě r. 1471, ale později nachází se v držení potomků bratra jeho Mikuláše, zejména syna jeho *Václava.* Tomu je král Jiří r. 1486 v léno udělil.[4]) Seděl tu ještě r. 1489[5]) a držel k němu též Valhof a Šompach. Zemřel r. 1506 zůstaviv syny *Erazima, Pankráce* a *Albrechta.* Erazim žádal r. 1507 krále Vladislava za léno na Hertenberk, Valhof a Šompach, což vše jemu a bratřím v manství uděleno.[6]) Z toho, že již r. 1509 měl Pankrác Hertenberk,[7]) soudíme, že došlo k rozdělení. Albrecht měl Šompach a Erazim snad vzal Valhof, který potom prodal. Pankrác držel Hertenberk do r. 1523. Tehda jej prodal svým strýcům *Štefanovi, Burjanovi, Jeronymovi, Hendrychovi* a *Lorencovi,* bratřím, kteří jej k Loketskému kraji připojili.[8])

Následující události již při dějinách Lokte vypravovány. Jeronym přišel o velké jmění a jen z milosti mu (1547) Kynšperk, Kraslice, Hertenberk a Šompach jako zápisné zboží a jen do času ponechány.[9]) Ale již po roce 1548 král Ferdinand od něho všechna čtyři panství vybavil, postoupiv mu dědičně Krasikovské panství.[10]) Hertenberk pak potom zase připojen k Loketskému kraji.

Hertenberk prodělal následující zástavy Loketského hradu. Když obci Loketské r. 1562 zastaven, sháněla tato peníze na položení zástavní sumy, a proto Hertenberk r. 1565 s povolením královým *Šebestianovi Purklovi z Altenštatu* zastavila.[11]) Jak dlouho v té zástavě zůstal, není známo. Zdá se, že jej obec vyplatila

[1]) Arch c. k. dvorský. [2]) Arch. č. I. 513. [3]) Arch. gub. [4]) DD. 52. str. 36. [5]) Arch. č. VI. 550. [6]) DD. 52. str. 33. [7]) Arch. gub. [8]) DD. 62. str. 434. [9]) Arch. gub. [10]) Arch. gub. DD. 62. str. 596. [11]) Archiv gub.

Hertenberk od jihu.

a až do r. 1593 držela. Potom komora obmýšlela celý kraj rozprodati. Obec sice měla na některé části u města peněz, ale tolik, co komora za Hertenberk chtěla, nemohla sehnati. Z kupců, jimž nabízeno, podával nejvíce *Jindřich z Pisnice* a proto mu Hertenberk r. 1597 dědičně prodán.[1]) S ním mu prodán i Šompach a oboje r. 1601 ve dsky vloženo.[2])

Jindřich zemřel r. 1608 zůstaviv syny *Viléma* Bedřicha, *Jana* Jindřicha a *Albrechta* Zikmunda. První z nich obdržel Šompach, ale zemřel po r. 1612, jak se zdá, bezdětek, tak že se Šompach zase dostal bratru Janovi Jindřichovi, jenž měl Hertenberk a na něm r. 1614 manželce Alžbětě roz. Kurcovně ze Senftenova věnoval.[3]) Jako jeho otec i on byl pán přísně katolického smýšlení, proto také po r. 1620 v držení svých statků zůstal. Když Mansfeld r. 1621 v Loketsku se osadil, Hertenberk s ostatními pevnými místy od jeho vojska obsazen. V březnu vzplanula v okolí zdejším válka. Bavoři vedeni Tillym pokusili se o Hertenberk, dobyli pak hradu a vyplenili jej docela. Potom i padly ostatní pevnosti. Jan Jindřich zemřel r. 1626. Zůstavil jediného syna nezletilého *Adama* Jindřicha Karla, jenž r. 1643 let svých dosáhl. Byv povýšen do panského stavu zemřel r. 1652. Jediný jeho syn *Jan Ferdinand* František skorem až do r. 1677 byl pod poručenstvím své mateře. Mezi tím hrad Hertenberk r. 1668 docela vyhořel. Obnovení jeho trvalo až do r. 1688. Po smrti jeho († 1692) zůstali čtyři synové, kteří všichni bez potomků pomřeli.

[1]) Arch. gub. [2]) DZ. 130. G 21.—24. [3]) DZ. 136. T 5.

Nejdéle žil třetí z nich, Julius Jindřich, který měl za díl Šompach a Hertenberk zdědil. Vstoupiv do duchovního stavu prodal r. 1739 Šompach a držel pak Hertenberk samotný až do r. 1761, kdež jej prodal neteři *Marii Jozefě* vdané hraběnce z *Bredova*. Skrze dceru této dostal se Hertenberk v držení hraběcího rodu Aueršperkovského. Na počátku 19. století žil tu *Jozef* hrabě z *Aueršperka*, známý pro svou spanilomyslnost a učenost († 1829, 29. května). Německý básník Göthe u něho v l. 1819—1823 na Hertenberce prodléval.

Roku 1837 zámek předěláván, stavení opravována, brána s vrátnicí zbořeny, věž na místě altánu rozvalena, kanceláře (1839) a přístavek vystavěny, a tak starý ráz hradu z polovice zničen. Při druhé opravě (1871) jen upravován vnitřek paláce.

TVRZE U HERTENBERKA.

V *Šompachu* byla tvrz a nežli povstala, bylo tu jen městečko, které do r. 1461 k Sasku patřilo, ale po úmluvách Chebských postoupena jest vrchnost k Čechám. Král Jiří dal městečko s Valhofem v manství *Matesovi Šlikovi z Holiče*, posavadnímu držiteli. Když se okolo roku 1485 Matesovi synové s Václavem, bratrancem svým, dělili, dostal tento Šompach a Valhof na díl a r. 1486 na ně léno přijal. Po jeho smrti dostal je syn Erazim k Hertenberku a dostal r. 1507 na ně léno. (DD. 52, p. 32—34.) Zdá se, že je pak dědil bratr Pankrác a když ten smrtí sešel, objevuje se v jeho držení *Albrecht Šlik*. Týž prodal r. 1530 tvrz a městečko s vesnicemi *Jeronymovi Šlikovi*. (Arch. gub., DD. 62, p. 484.) Tento přišel r. 1547 o Loket, ale podržel Šompach s jinými statky zápisně, jež vyměnil r. 1548 s králem Ferdinandem za Švamberk. Král připojil pak Šompach k Loketskému kraji. Mezi tím tvrz zanikla, a když (1597) Šompach zase s Hertenberkem odprodán byl, již tu tvrze nebylo. Když později Šompach od Hertenberka oddělen, vystavěn nový zámeček v Horním Šompachu (1692).

Ve *Valhofu* také bývala tvrz. Prvotně tu byl dvůr, jemuž se říkalo Hof zum Walde a jenž patřil k Šompachu. Jako jeho příslušenství připomíná se v manských listech r. 1461, 1486 a 1507. Nedlouho potom oddělen a dostal se v držení *Asmana Šlika z Holiče*, jenž tu tvrz vyzdvihl. Roku 1518 učinil přísahu manskou tvrzí Walthauf u úřadu dvorských desk. (DD. 63, str. 178.) Později (1551 Jiří) drželi týž statek *Mulcové z Valdova*, ale zapřevše prvotní ráz léna Valdovského, řídili se německými dskami manskými, kdež se nacházejí manské listy jich z let 1578—1806.

V *Jindřichovicích* vznikla tvrz teprve v 16. století. Prvotně tu byla ves kláštera Teplského řečená Heinrichsgrün (r. 1273, Reg. II. 334), ale záhy byla, tuším, od kláštera v manství dána a jako takové koupena r. 1340 k Nejdeku (Reg. IV. 314). Ke kraji Loketskému se dostala, když k němu byl Hroznětín přivtělen. Při dělení Šliků r. 1485 a 1489 přidělena k Falknovu. (Schlesinger, Elbogner Chron. 9.) Když r. 1522 se Mikulášovi synové dělili, *Viktoryn Šlik*, nejmladší z nich, dostal Jindřichovice a vyzdvihl si tu tvrz. Týž zůstavil dva syny *Abunda* a *Mikuláše*, z nichž každý měl polovici městečka. Mikuláš zemřel r. 1568, a synové jeho Viktoryn, Mikuláš a Jáchym rozdělili se r. 1582 tak, že první dostal Šonlind a ostatní Jindřichovice a Hermesgryn (DZ. 67. F 2, 18), ale po smrti Joachymově Mikuláš jeho díl podědil. Abund, držitel tvrze, zemřel r. 1589 (Schaller, 53), odkázav Jindřichovice manželce své Anežce roz. hrab. z Lípy († 1610) do života, a pak dceři Anně. Anežka koupila r. 1591 druhou polovici městečka od Mikuláše Šlika (DZ. 25. D 18 a 26. B 8) a Hermesgryn od téhož r. 1606. Dotčená Anna, vdaná Slavatka, ujavši statek, po smrti macešině prodala jej r. 1611 *Jáchymovi Šlikovi z Holiče*. (DZ. 189. A 26.) Tento r. 1623 odsouzen k manství, ale prodal r. 1627 statek *Otovi* svob. p. *z Nostic* (Bílek, Konf. 602), jehož potomstvo tu bylo vrchností až do r. 1850. Nynější zámek vystavěn r. 1672.

Ve vsi *Šonlindu* (severně od předešlé) vystavěna tvrz také teprve v 16. století; neb až do r. 1522 patřila ves k Falknovu a potom k Jindřichovicům. Když se Mikuláš Šlik od Abunda oddělil polovicí městečka Jindřichovic a sídla svého neměl, bydlíval v Šonlindu, kdež si před r. 1561 tvrz postavil. (Reg. k. s.) Při dělení (1582) dostal syn Viktoryn Šonlind se dvěma vesnicemi. (DZ. 67. F 2.) Týž prodal Šonlind *Mikuláši Globnarovi z Globen*, ale teprve r. 1602 tomuto skrze syny ve dsky zemské vložen. (DZ. 131. G 17.) V držení jeho zůstal týž statek až do r. 1628, kdež prodán k Jindřichovicům. (Hallwich, Türmitz II. 12.)

OSTROV ZÁMEK.

Ostrovský zámek r. 1650 vystavěný jest čtverhranaté stavení, dvě poschodí vysoké, ve slohu jednoduchém a ušlechtilém barokovém vystavěné. (Větší část prý teprve v tomto století přistavěna.) K zámku přiléhá čtverhranatá věž v témž slohu upravená, v jejímž přízemí jest prujezd do města. Bývaly do města dvě brány, tato panská a na druhém konci městská, kterou zbořili.

Na místě nynějšího města byla prvotně vesnice Ostrov. Pan *Slavek* (1188—1224), předek pánuv Oseckých, založil tu trhovou ves s kostelem a zalidnil ji německými osadníky, kteří ji jmenovali *Slavkenwerde*. Syn jeho Bohuslav daroval ok. r. 1207 podací zdejšího kostela klášteru Oseckému.[1]) Podací to zůstalo Oseckým, ale městečko neznámým způsobem dostalo se králům a podřízeno od nich purkrabí Loketského kraje. V podřízenosti té Ostrovským uleveno, když dostali r. 1364 majestát na vystavění mostu u Velechova a když král Václav jim r. 1399 dovolil, aby si sami rychtáře a celného v Radešově volili.[2]) Před tím (r. 1387) obdrželi majestát na Loketské právo, poněvadž jim starší svobody shořely.[3])

Ostrov zůstal příslušenstvím hradu Lokte až do sklonku 15. století a není nikde poznamenání, že tu sídlo nějaké bývalo. Když se synové po *Matesovi Slikovi* ok. r. 1485 poprvé dělili, měl se dostati Ostrov Jeronymovi Šlikovi, avšak při druhém dělení r. 1489 dostal jej *Kašpar* s Hroznětínem. I jest víře podobno, že tu Kašpar první zámek vyzdvihl a do své smrti držel. Synové po něm zůstali *Jeronym*, *Štěpán*, *Burjan*, *Jindřich*, *Lorenc*, kteří objevením dolů Jáchymovských získali velké bohatství. Při dělení dostali Štěpán a Burjan panství Rabšteinské a Lorenc polovici Ostrova. Druhou polovici snad měl Jindřich, jenž r. 1528 v Ostrově zemřel. Dílu Jeronymova neznáme. Roku 1524 dostal Lorenc od bratří Rabštein, začež pustil Štěpánovi svou polovici Ostrova, Lorencovi a Burjanovi 15.000 fl. dáti připověděl.[4]) Ale za nějaký čas se to změnilo. Polovici tu měl Burjan, a když zemřel, spadla na jeho bratří Jeronyma a Lorence. Onen prodal svůj díl r. 1537 Hypolitě z Hohenlohe, vdově po Jindřichovi, a jeho dětem, a tak zase obě polovice spojeny.[5])

Jindřichovi synové *Kašpar* a *Jindřich* zavázali se r. 1545 králi Ferdinandovi, že Ostrov mu bude otevřeným zámkem.[6]) Později usadil se Kašpar na Haunšteině a Ostrov zůstal Jindřichovi. Tento prodal Ostrov svému strýci *Jáchymovi Šlikovi z Holiče*, jenž byl v milosti u krále Ferdinanda a toho při něm

[1]) Reg. I. 230. [2]) Arch. gub. [3]) Pelleter, Falkenau I. 14. Také pozdější paměti shořely. [4]) DZm. 3. L 1. [5]) Arch. DZ. IX. 2. [6]) Arch. gub.

Radnice v Ostrově.

dosáhl, že Ostrov, jenž byl posud zástavním zbožím, jemu (r. 1557) k dědictví dán.[1]) Jáchym převedl sem r. 1562 věno ženy své Lukrecie roz. hrab. ze Salmu z Maštova a Rabšteina.[2]) Když Jáchym r. 1577 zemřel, vdova nemohla Ostrova pro mnohé dluhy udržeti a zastavila jej jen s částí vesnic *Volfovi ze Šumburka* za to, že dluhy zaplatil (r. 1578). Když však Volf panství přejímal, nacházel nemalé nedostatky. Tak na př. u zadní brány zámecké nebylo zámku, řetězy, jimiž mosty zdvihali, byly pryč vzaty.[3]) Po smrti Volfově synové jeho *Volf* a *Jan Arnošt* rádi se Ostrova zbavili, když *Volf Arnošt z Viršperka* zakázal se koupiti tu zástavu za 60.000 kop mečových grošů.[4]) Volf Arnošt pak r. 1585 ještě vykoupil několik vesnic, jež Lukrecie Šliková v zástavě držela.[5]) Konečně *obcc Ostrovská* koupila panství r. 1603 od Anežky, vdovy Volfovy, též právo Volfa ze Šumburka a r. 1607 také to právo dědičné, které rodu Šlikovskému náleželo.[6])

[1]) Arch. gub. [2]) DZ. 14. L 23. Hejtmanem tu byl r. 1576 Jan Štolc ze Simsdorfu. (Arch. gub.) [3]) Arch. gub. DZ. 64. J 16. [4]) DZ. 67. K 12. [5]) DZ. 166. C 7. [6]) Bílek: Děje konf. Reg. k. s.

Hřbitovní kostel v Ostrově.

V letech 1618—1620 Ostrovští se provinili, pročež jim panství vzato. Napřed zastaveno r. 1623 a pak r. 1625 doprodáno dědičně *Juliovi Jindřichovi* knížeti *Saskému* za 150.000 fl.[1]) Pro měšťany nastaly neblahé časy. Kníže je utiskoval a když se bránili, volal na ně (r. 1651) vojsko.[2]) Asi v tu dobu stavěl zdejší zámek a r. 1655 dne 20. listopadu zemřel.[3]) Po něm následoval kníže *Julius František*. Skrze dceru jeho dostal se Ostrov v držení rodu Badenského, po němž spadl na dům Rakouský. V letech 1783—1798 byli knížata ze Švarcenberka dočasnými držiteli Ostrova; z posledních tří let zachovaly se počty stavební, z nichž jde na jevo, že zámek měl tehda tři části, totiž Saský zámek, Červený dům a Šlikovský dům[4]) Od r. 1811 patří velkostatek linii Toskanské.

[1]) Bílek, Poppe, Deut. Leben III. 232. [2]) Arch. gub. [3]) DZ. 478. C 9. [4]) Wagnerova excerpta.

TVRZE V OKOLÍ OSTROVA.

Tvrz *Permesgrynská* stávala bezpochyby při dvoru poplužném, nyní rozkouskovaném ve vsi téhož jména.[1]) Z majitelův jejich nejstarší nám známý jest *Hilbrant Prejsnar*. Ten prodával r. 1437 nějaké platy na poddaných svých v Permansgryně Albrechtovi Pernšteinarovi.[2]) Za časův válek mezi jednotou Poděbradskou a Strakonickou držel tvrz tuto *Petr ze Šternberka*. Jakým způsobem se v její držení v této odlehlé krajině dostal, nevíme; snad ji dosáhl tehdáž, když počal vlásti Bečovu. Nepřítel jeho Mikuláš Hasišteinský z Lobkovic, spojenec jednoty Strakonické, přepadl potom tvrz zdejší a dobyv, vyvrátil. Když potom r. 1450 velký sněm do Prahy svolán jest, rozdilce téhož sněmu mezi stranami vypověděli, aby »též tvrze, ač rozbořené, však tak jakž nynie jest, i se vším což k tomu přislušie, Nikolaj též ve čtyrech nedělěch od této naší výpovědi panu Petrovi, neb komuž on poručí, v jeho moc postúpil«.[3]) Roku 1502 seděl tu *Vácslav Hozlaur*.[4]) Roku 1557 byla ves při panství Ostrovském.

[1]) Porovn. Heber's Burgen oc VII. 85. [2]) Paprocký o st. ryt. 149. Ves se připomíná již r. 1273. (Reg. II. 333.) [3]) Arch. č. II. 289. [4]) Arch. Chebský.

Ve vsi *Velechově* byla tvrz poměrně pozdě. Ves patřila v l. 1142—1336 *klášteru Dokzanskému* a později k Haunšteinu. Králové tu vysadili manství, z něhož služby konány ke hradu Haunšteinu. Snad byli jeho držiteli bratří Oldřich a Erhart z Rugeheusenšteina, kteří r. 1359 ke zdejšímu kostelu kněze podávali. Ves byla příslušenstvím hradu Haunšteina a čteme-li, že poručníci sirotka po n. Štefanovi Šlikovi tvrz Velechov do času najali *Burjanovi Šlikovi*, může se to jen na manství vztahovati.[1]) Když držel manství to r. 1565 Lorenc Langner, již ani služeb nevykonával. Roku 1570 postoupil *Jošt z Mangoltu* tvrz a dvůr Velechov synu svému *Adamovi*.[2]) Nedlouho potom manství to zaniklo. Bratří Šlikové odprodali r. 1578 ves Velechov *Lukrecii Šlikové* roz. *ze Salmu* vdově.[3]) Od této nabyl Velechova r. 1582 *Tomáš Tysl z Daltic* a držel do r. 1599. Pak prodal tvrz Velechov *Sibylle Šlikové* vdově[4]) a tato hned r. 1600 *Matyáši Šlikovi z Holiče*.[5]) Tento zemřel před r. 1612 zůstaviv vdovu *Rozinu Alžbětu* roz. *z Viršperku*. Tato koupila r. 1614 statek Velechov, ale nemohouc ho pro dluhy udržeti, prodala jej zase *Štefanovi Šlikovi*

[1]) Regesta Boh. Lib. conf. DZm. 3. L 2. [2]) Arch. mus. [3]) DZ. 64. D 15. [4]) DZ. 129. A 23. [5]) DZ. 174 M 20.

z Holiče.[1]) V držení Šlikův zůstal Velechov až do r. 1651. Téhož roku prodala poslední té pošlosti Kateřina Eleonora Morderova roz. Šlikovna vdova statek Velechov »s úpravně vystavěným obydlím, se čtyřmi dobře zřízenými pokoji, v nichž zeman bydleti se nesmí styděti, které jest otočeno vodním příkopem k nasazení ryb a k obrané proti nepřátelům způsobilým«, *Oliverovi* svob. p. *z Wallisu*, c. k. nejvyššímu.[2]) Velechov byl samostatným statkem do naší paměti.[3])

Nad Velechovem na levém břehu Ohře strmí hora *Tebisberg* (Děvice?), na níž prý hrad stával.

Proti ní vypíná se *Radešovská hora* (Radisberg), na níž prý také hrad stával. Zdali to byly středověké aneb starší hrady, není nám známo.

Také *hradiště* u vsi Vojkovic (Burgstadtl) pochází bezpochyby ze starší doby. (Srov. Reg. II. 333.)

V *Děpoltovicích* (Tüppelsgrünn) povstala tvrz teprve na konci 16. st. Prvotně (r. 1273) stála tu ves Dipoltsgrün (Reg. II. 334), která byla založena klášterem Teplským v újezdě Hroznětínském. S tímto dostala se v 15. st. ke kraji Loketskému a dělením r. 1485 a 1489 k Falknovu. Roku 1540 postoupil ji *Volf Šlik* bratru svému Albínovi. (Reg. kom. soudu.) Štefan Šlik prodal r. 1594 ves Typlskryn se sídlem neboližto domem k bytu vystavěným Jáchymovi z Jonu (DZ. 170. D 28), ale zase ji r. 1602 koupil a téhož roku zase Kryštofovi Šlikovi prodal. (DZ. 177. F 13.) Od tohoto postoupeny Děpoltovice (r. 1605) manželce jeho Anně Marii roz. ze Švamberka. (DZ. 179. G 27.) Ta držela týž statek do smrti a po ní sestra Saloména vdaná z Viršperka. Od ní prodán r. 1630 *Janovi Jáchymovi Ratiborskému ze Chcebuze.* (DZ. 144. B -, viz i Dvorského Paměti žen 296. 308.) Po smrti Ratiborského byl statek tak zadlužen, že přišel do prodeje. Prodán r. 1645 k Ostrovu, k němuž až do r. 1819 držen.

Vesnice *Dalovice* (Dalwitz) a dvůr *Přemilovice* (Premlowitz) bývaly dříve zvláštním statkem a stávaly tu panské domy. Zdali to byly tvrze v našem smyslu, není známo.

Jižně od Děpoltovic blíže starodávného Sedlce jest ves *Stará Role.* Zde bývala tvrz, ale teprve v 16. století a v Nové Roli kostel s farou již ve 14. století. Ves bývala prvotně majetkem *křižovníkův.* V 15. století uchvácena od světských majitelů a byla asi 100 let v zástavním držení Karlovarských. (Reg. k. s.) Král Ferdinand pustil ji dědičně r. 1562 *Arnoštovi z Jonu* (Arch. gub.) a ten ji zapsal r. 1567 své manželce Anně Šejrotové. (DZ. 16. B 1.) Asi tehda tu povstala tvrz, která se připomíná r. 1614, když Otilie z Jonu Starou Roli zeti svému *Zikmundovi Rabicárovi z Rabic* postupovala. (DZm. 237. G 17.) Rod tento seděl tu až do prostředku téhož století, později pak připojena Role k Otovicům.

V *Otovicích* připomíná se tvrz sice pozdě, ale zdá se, že tu byla ode dávna. Odtud pocházel vladyka *Kojata.* (1325, Reg. IV. 835.) Roku 1499 a 1502 patřily Otnovice, jak se jim tehda říkalo, *Jiljímu ze Štampachu.* (DD. 25. E 2. Arch. Chebský.) Roku 1525 držel je *Jiří z Jonu* (Urbář Loketský), pak r. 1562 potomek jeho *Arnošt* spolu se Starou Rolí a r. 1573 vdova jeho Anna a konečně v letech 1592—1609 *Jáchym z Jonu.* (Arch. gub. Reg. k. s. DZ. 94. E 17.) Po jeho smrti držela je vdova Otilie z Jonu roz. ze Žďáru. (Viz nahoře.) Později patřily Otovice šlechtické rodině v. *Eutern*, od r. 1668 *Mikuláši ze Štensdorfu* a pak (1673) rodině v. *Kroppau.* (DZ. 114. M 1, 115. E 6.)

---

[1]) Reg. kom. soudu DZ. 139. C 24, 187. B 2. [2]) DZ. 311. M 6. [3]) Držitelé u Sommra. (Elb. 139.)

BŘEZINA HRAD.

Nedaleko Radnic jest Březina, hraběcí zámek Šternberský teprve ku konci 18. století vystavěný. Pod tímto zámkem jest zajímavá zřícenina a zbytek starého hradu. Návrší, na kterémž zámek stojí, vybíhá tu v úzký skalnatý ostroh, který jest tam, kde jest nejužší, překopán. Před tím příkopem stála až do sklonku minulého století sýpka a blízko ní býval poplužný dvůr, což vše svedeno a s hradištěm do zámeckého parku pojato.

Hradiště samo jest úzké a na některých místech nedostupné, poněvadž jsou tu skály na způsob stěn přitesány. Základní plocha hradiště jest tvaru nepravidelného asi jako pravoúhelného trojhranu, jehož ostré úhly zastoupeny jsou tu lalokovitými tvary. Na počátku a na konci jest hradiště úzké a nerovné. V jeho prostředku, kde se v pravý úhel láme, stojí čtverhranatý palác (s rohem proti příchozímu zakulacený) také nepravidelného základu. Stavení to, ještě do znamenité výšky se vypínající, dobré paměti Kašpar ze Šternberka dal r. 1810 opraviti, přikryti a zříditi jako zahradní altan.

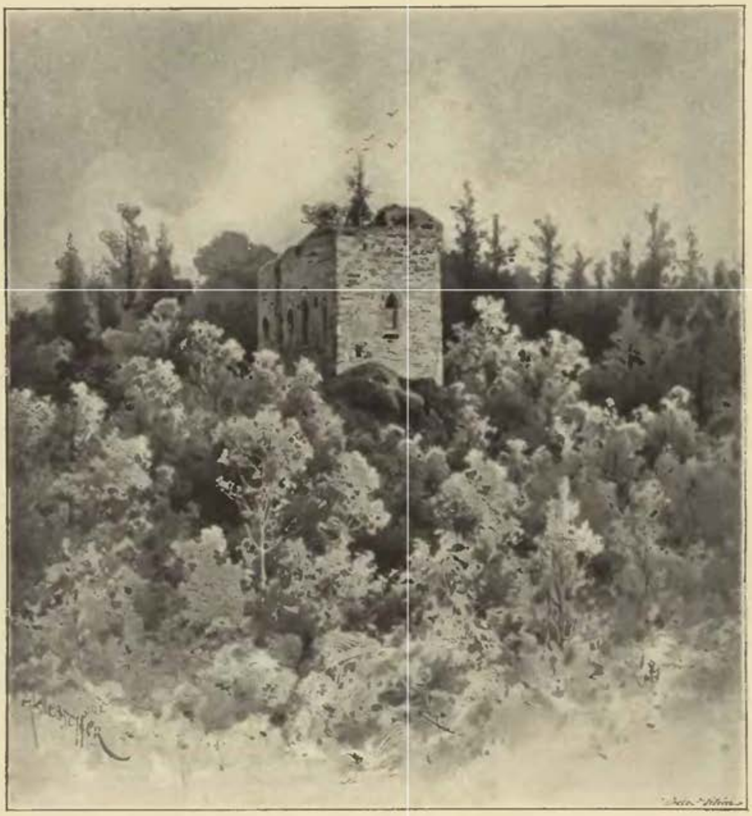
Ves Březina připomíná se poprvé r. 1379, kdež ji držel jistý Ondřej s částí Vráže a Levec,[1]) hrad teprve r. 1389, kdež patřil *Jindřichovi z Elstrberka.* Možná, že tento jej vyzdvihl. Týž obdařil r. 1389 kostel ve Vlčkově neb Velké Lhotě[2]) a od r. 1391 byl pánem na Spáleném Poříčí. Po něm následoval (r. 1398) *Jan Žid z Vetlé,* jenž byl r. 1400 patronem ve Lhotě[3]) a r. 1407 již mrtev. Od něho koupil *Václav ze Švamberka* Březinu před r. 1404.[4]) Jeho nástupcem byl *Něpr Duc z Vařin* a nazývá se pánem na Březině, zejména v listu Kunráta arcibiskupa (r. 1414), jímž Ducovi a jiným vladykám dluh zapisoval.[5]) Za následujících válek proslavil se Duc jako horlivý příslušník katolické jednoty Plzeňského kraje.[6]) Zemřel po r. 1429 a následovali v držení Březiny synové jeho *Harant* a *Otík.* Onen vyskytuje se od r. 1435 jako pán na Březině a v potomních dobách jako svědek v rozličných soukromých bězích a naposled r. 1460.[7]) Od r. 1453 vyskytuje se s ním syn *Jan,* jenž ještě r. 1486 a potom Březinu držel.[8]) Obdržev r. 1498 majestát na potvrzení vsi Darové, zemřel nedlouho potom. Ve Březinu uvázal se jeho dědic *Zbyněk z Buchova,*[9]) ale nepodržel ji, nýbrž prodal r. 1499 *Bohuslavovi Litevskému ze Svinař.*[10]) Po tomto následoval *Jiřík* (bezpochyby syn), jenž prodal Březinu ok. r. 1520 *Kateřině ze Slatiny.*[11]) Tato byla manželkou *Drslava Černína z Chuděnic,* pročež se tento v l. 1524—1531 pánem na Březině nazývá.[12]) Kateřina přečkala ho a zemřela ok. r. 1544. Ve Březinu uvázal se napřed *Mikuláš,* nejstarší syn, ale zemřel krátce po r. 1547;[13]) následoval po něm bratr *Vilém,* ale týž v l. 1560—1562 bezdětek zemřel. Zůstalo tedy panství dvěma mladším bratřím *Janovi* a *Václavovi* (staršímu) a *Václavovi mladšímu,* synu n. Mikulášovu.

Roku 1562 dělena mezi ně pozůstalost mateřská. Jan dostal za díl Přívětice s částí Radnic, Václav starší Březinu též s částí Radnice.[14]) Dílu Václava mladšího neznáme. Václav nepodržel dlouho Březiny, nýbrž směnil ji před r. 1566 s *Kryštofem Muchkem z Bukova* za statek Těnovice.[15]) Kryštof pak

[1]) Berně. [2]) Lib. erect. XII. [3]) Arch. Plzeňský, Lib. conf. [4]) DD. 18, f. 115. [5]) Arch. bibl. Praž. [6]) Arch. č. III. 204 [7]) Lib. conf. Arch. Plz. a Třeboňský. [8]) DD. 16, f. 208. Arch. č. VIII. 500. [9]) Arch. č. VI. 568. [10]) Rel. tab. II. 524. Arch. č. V. 573. [11]) DZm. 5. [12]) Knihy manské Křivoklátské. Reg. k. s. [13]) Arch. gub. a mus. [14]) DZ. 62. J 19—29. [15]) DZm. 5. Reg 16. G. k. s.

připojil Březinu ke statku Oseckému. Ale netrvalo to zase dlouho a směna ta zrušena, a nacházíme Václava zase r. 1573 jako pána na Březině, kterouž pak prodal r. 1576 *Jeronymovi Hrobčickému z Hrobčice* na Manětině.[1])

Jeronym za několik let udělal si velké bohatství, přikoupil pomalu Krašov, Hartenštein a ještě nějaká jiná. Zůstalo po něm několik synů, totiž *Jan Vilém, Karel Vratislav, Ferdinand Burjan, Ludvík, Zdislav Albrecht,* kteří se brzo po smrti otcově o zboží svá podělili, rozvrhše je na pět dílů. Brzo po tom dělení Ludvík zemřel, a tuť ostatní bratří (mimo Zdislava nezletilého) při pohřbu mezi sebou promluvili a jednali, poněvadž jeden bratr zemřel, že ty cedule dílčí prvnější minouti a statek na čtyři díly rozdělen býti

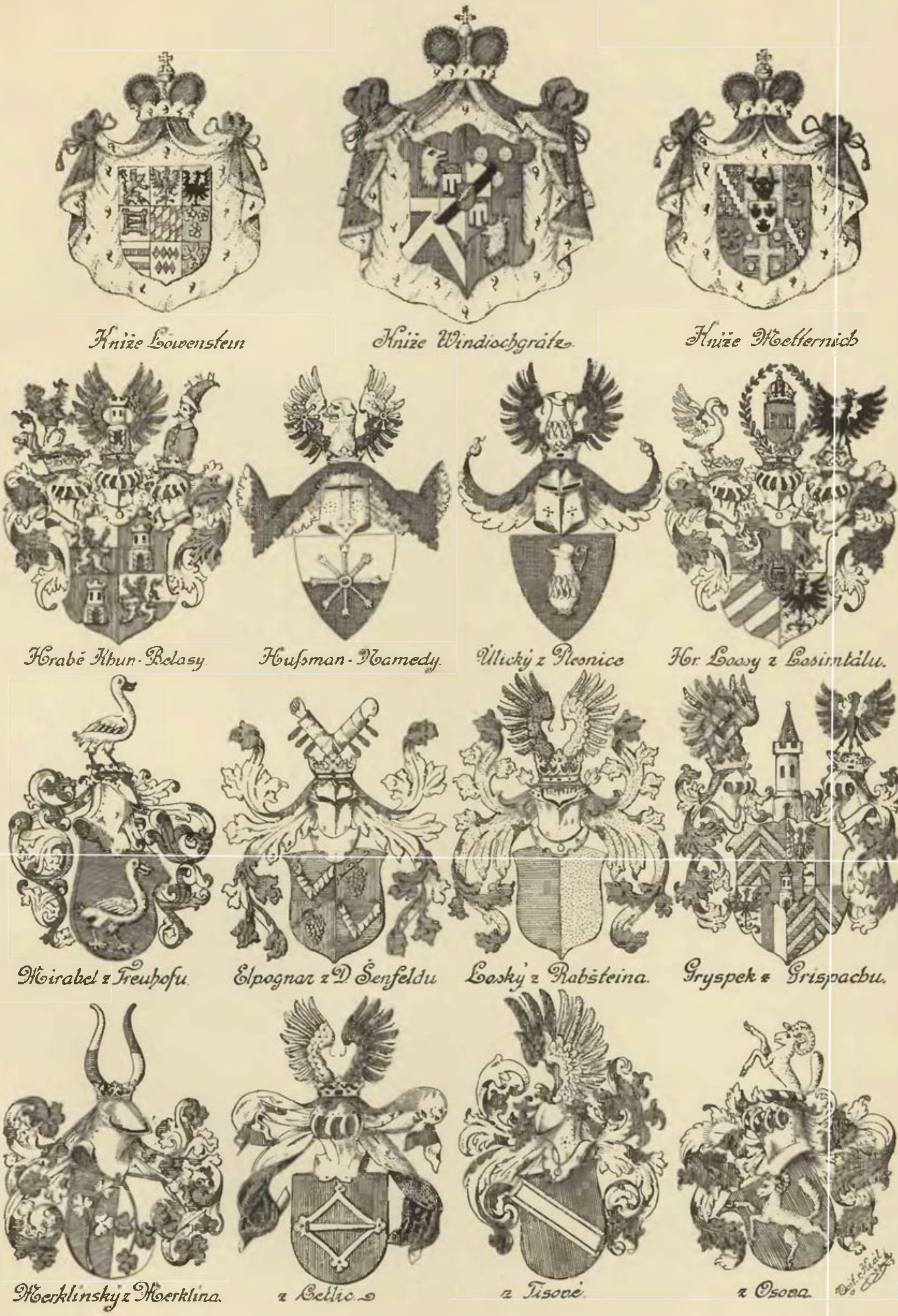
Hrad Březina.

musí.[2]) Při tom dělení (r. 1606) obdrželi Zdislav Manětinu, Karel Krašov a Slatinu, Ferdinand Hartenštein a Jan Vilém Březinu.

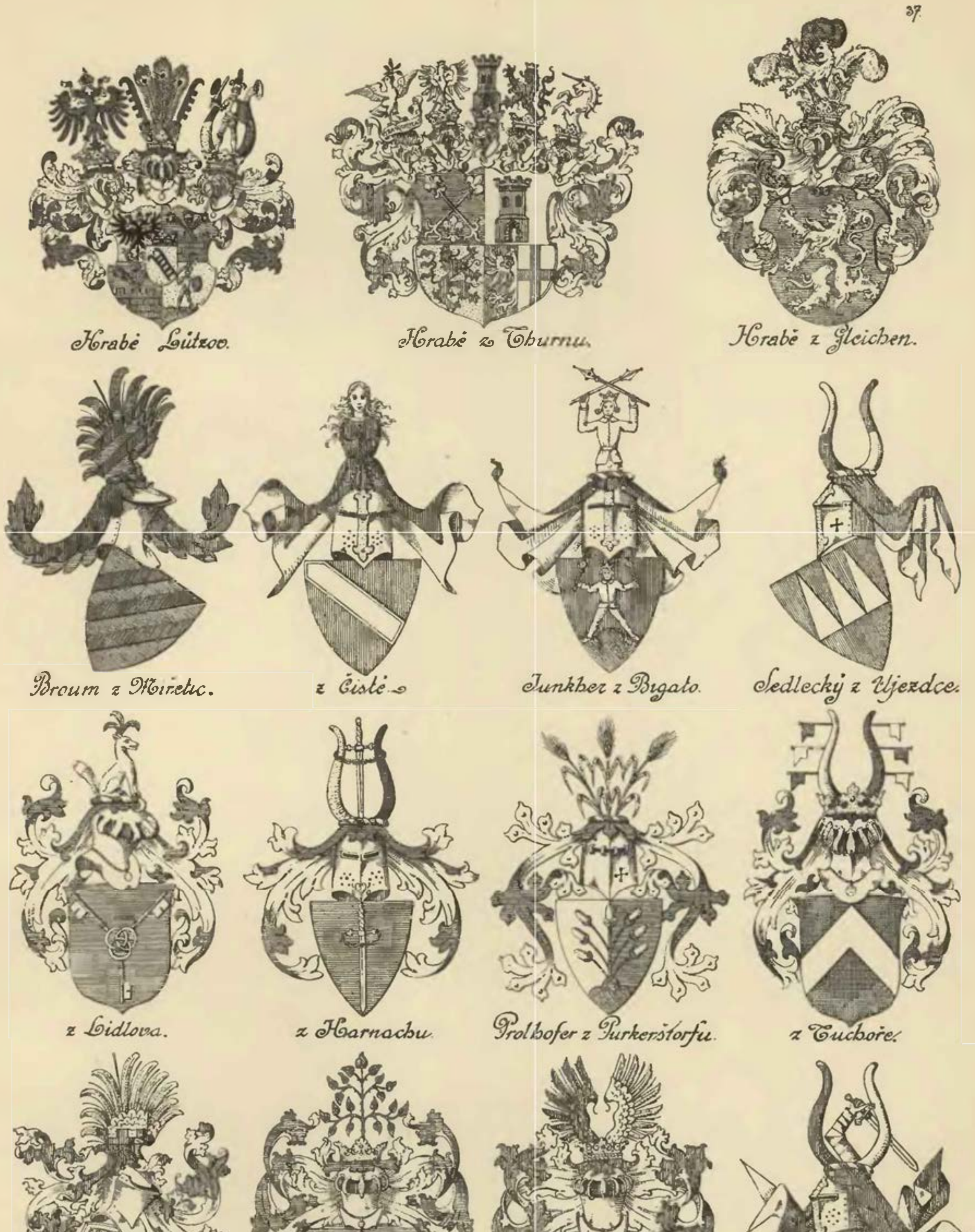
Jan Vilém nedobře hospodařil a proto (r. 1608) dostala se Březina v držení předního věřitele *Jana z Klenového a z Janovic* na Žinkově, Novém hradě a Žitíně, který byl král. radou, komořím a nejvyšším písařem království Českého.[3]) Zemřel r. 1624, odkázav veliká svá zboží synu svému *Vilémovi z Klenového,* jenž r. 1628 *zámek Březinu* a *tvrz Osek* prodal *Lidmile Příchovské* rozené *z Kokořova* na Krašově.

Lidmila spojené statky Březinský a Osecký před smrtí svou odkázala *Petrovi Jiřímu z Příchovic,* manželu svému, jenž držel zboží četná, Hradiště, Kocenice, Radnice a Žďár a byl cís. radou a nejvyšším sudí. K Březině připojil statek Přívětický, ale ačkoliv byl bohatý, přece tak zle hospodařil, že při jeho smrti († r. 1640) všecky statky velice zadluženy byly. Březinu zdědily dcery jeho *Sibylla Alena, Anna Lidmila* a *Kateřina Salomena.* Tato však byla ještě nezletilá a starší sestry nechtěly statek pro mnohé dluhy zpravovati, poněvadž statek ani zdržeti nemohly, prodaly jej r. 1642 *Petrovi Pavlovi Malovci z Chýnova* a *z Vintrberka* a manželce jeho *Lidmile Elišce* rozené *z Kokořova.* Později koupil Malovec (r. 1651) od sester

[1]) DZ. 19. B 3. [2]) DZ. 188. N 26—O 3. [3]) DZ. 134. F 19.

Erby rodin usedlých na Plzensku a Loketsku.

Erby rodin usedlých na Plzensku a Loketsku.

Sibylly Aleny (provdané Horšické na Žďáře a Horšicích), Kateřiny Saloměny (vdané Kocové z Dobrše na Novém trhu a Dolních Lukavicích) a panny Anny Lidmily vše z Příchovic (dcer Petra Jiříka svrchuřečeného), statky Přívětický a Radnický a spojil je s Březinou, čímž utvořil nynější panství Radnické.

Po smrti Malovcově († r. 1660) dědily statky jeho vdova Lidmila Eliška a synové *František Přibík* a *Ferdinand Antonín.* Ti se r. 1661, 14. listopadu o zboží zděděná rozdělili. Ferdinandovi ještě tehda let nemajícímu přiděleny dvůr Přívětický se vsí, město Radnice a vsi, František Přibík vzal si Osek ves s tvrzí a vsí, mateři jich přikázán díl Březinský s vesnicemi.

Když Petr Pavel Malovec statek Březinský r. 1642 kupoval, byl hrad neporušen a v dobrém stavu; bezpochyby na něm také držitelé bydlili. Snad se stalo v následujících potom válečných a nepokojných letech, že starý hrad pustl a že si držitelé při něm nové stavení k svému obydlí vystavěti musili. Když se pak r. 1661 při dělení panství Březinského všechny části dopodrobna popisovaly, byl hrad již zpustlý, neb v dílčí ceduli takto se popisuje: „Předně zámek Březina v tom způsobu pustém, jakž se vynachází, při tom štoček z kamene vystavěný, i s těmi hořejšími světničkami, komorami, dolejší světnicí, kdež nyní ratejna, s sklepem, lůškem, kuchyní i s celým tím zavřitím, což k tomu přináleží." Statek Přívětický oddělen r. 1661 pro syna *Ferdinanda Antonína*,[1]) a tak syn a matka hospodařili až do r. 1673. Tehda prodali oba statky Březinu, Přívětice a Radnice *Maximilianovi Františkovi Boryňovi ze Lhoty* na Brabanticích a Olbramicích, vše za 47.800 fl. rh. a tak dva díly bývalého panství zase spojeny. Boryně zemřel r. 1674 a tu obdržela poručnictví nad statkem a dcerami třemi ještě nezletilými vdova zůstalá Johanka Maximiliana rozená z Věžnik (30. ledna 1675). Z dcer těchto nejstarší *Františka Kateřina* v mládí svém zemřela, *Antonia* vdala se za nějakého pana Racenbergára, *Marie Konstancie* zasnoubena jest hraběti *Innocentovi z Bubna* a *z Litic*, načež obě sestry právo své dědičné k Březině, Přívěticům a Radnici mateři své (27. června 1681) postoupily. Tato se vdala v druhém loži za hraběte Kunatu Jaroslava z Bubna a z Litic a prodala r. 1682, 14. října statky Březinu, Přívětice a Radnici zeti svému již řečenému *Innocentovi z Bubna* za 63.000 fl. rh., od něhož statky ty koupil r. 1698 *Kryštof Jindřich Vinkler z Heimfeldu.* Od něho dědictvím přešly (r. 1712) na manželku jeho *Lidmilu Konstancii* rozenou z Bubna a z Litic. Tato se vdala r. 1719 po druhé za hraběte *Kazimíra Ferdinanda z Kuppervaldu,* jemuž postoupila panství svého, jelikož on však r. 1730 zemřel, zase ho nabyla. Před smrtí svou (r. 1736) odkázala „panství Radnické" svému strýci hraběti *Janovi Václavovi z Bubna* a *z Litic.* Od dědicův jeho přešlo panství veřejnou dražbou (r. 1758) na *Jana hraběte ze Šternberka,* jenž je prodal r. 1773 manželce své *Anně Josefě* roz. *Krakovské z Kolovrat.* Od ní zdědil je r. 1790 syn *Jáchym ze Šternberka,* jehož potomkům dosud náleží.

Ten vystavěl nedaleko starého hradu ku konci předešlého století nový zámek. On i jako bratr jeho slavný Kašpar zabývali se na zámku tomto přírodními vědami.

[1]) DZ. 313. P 18.

TVRZE OKOLO RADNICE.

PŘÍVĚTICE.

Ves Přívětice u Radnic skládá se ze dvou částí, totiž vlastní vsi, která je na potoku výše a dvoru popl užného na něm níže. Předkové rozeznávali proto Hořejší a Dolejší Přívětice. Nade dvorem na ostrohu stojí kostel. Na jižní straně dvora spatřovaly se zbytky zámečku, na jejímž místě r. 1846 veliká sýpka vystavěna. Starší tvrz stávala, tuším, u kostela.

Tento byl ve 14. století farním a podací vykonávali vladyky Přívětičtí a držitelé blízké vsi Újezdce nyní zpustlé. Roku 1358 byli tu pány Diviš a bratří Ota a Žehart. Roku 1379 bylo tu několik statků. Dolní Přívětice držel Amcha, Horní bratří Zdeněk a Blahuta, kteří se již r. 1372 připomínají. Kromě toho měl v jedněch z obou také Jiřík svůj statek[1]) a část patřila ke hradu Vildšteinu. Jiřík zemřel ok. r. 1381, zanechav vdovu Bohunku.[2]) Jak se zdá, sceloval Přívětice *Soběhrd* (1399—1406), kupuje drobné statky; Ondřej prodav svůj statek, držel v letech 1403—1408 Újezd sv. Kříže.[1]) Asi ok r. 1406 koupil *Něpr Duc z Vařin* statek Přívětický a připojil jej pak k Březině.

Když bylo panství Březinské r. 1562 rozděleno, dostal *Jan Černín z Chuděnic* za svůj díl Přívětice s vesnicemi a držel je ještě r. 1567,[2]) avšak od r. 1576 vyskytuje se jako pán Přívětický *Václav Černín z Chuděnic*, drže také Skomelno a Chomli ještě r. 1605[3]) Po něm následoval *Jan Heřman* odtud (1615). Tomuto zabrány r. 1623 a prodány *Janovi z Klenového*,[4]) od něhož je koupil r. 1628 *Petr Jiří Příchovský z Příchovic*.[5]) Tento se stal později pánem na Březině a oba statky v jedno sloučil.

VAŘINY.

Mezi Březinou, Bezděkovem a Stupnem jest poloha ve Vařinách. Zde stávala ves, dvůr a jak lze souditi z polohy, též tvrz a to, tušim, na tak zvaném Pahůrku, místě čtverhranatém nejvýše položeném a kamenitém. Jednomu místu

[1]) Lib. conf. Berně. Borový, Lib. erect. I. 91. [2]) Rel. tab. I. 486.

[1]) Lib. conf., erect. XIIIa. 140. [2]) Arch. Radn. [3]) Reg. kom. s. DZm. 83. C 20. [4]) Rozvrž. sb. Bílek, Konf. 67. [5]) DZ. 300. E 21.

se říká »na starém ovčíně«. V těch místech vyorávalo se kamení se známkami malty

Vařiny patří ke starým osadám Již r. 1283 psal se po nich *Beneda.*[1]) Ve 14. století seděli tu *Ducové.*[2]) *Oldřich* Duc z Vařin vyprosil si r. 1385 odúmrť v Týnci u Plzně a současně (1386) žil *Jan*, snad bratr jeho.[3]) Synem jednoho z nich byl *Něpr*, jenž před r. 1406 Přívětice[4]) a v ty časy také Březinu získal, k níž zboží Vařinské připojil. Roku 1499 stál tu ještě dvůr, ale ves byla z části osedlá a z části pusta.[5]) V 16. století byly Vařiny úplnou pustinou a jen zůstalo jméno popluží Vařinského.

SKOMELNO.

Nedaleko Radnic jest ves Skomelno, v níž tvrz v 15. století stávala. V l. 1379 a 1385 seděl tu *Otik* a po něm r. 1399 a 1408 vdova Henka.[6]) Zůstali po nich dva synové *Dobeš* a *Jaroslav*, z nichž onen r. 1427 Krašovice držel.[7]) Tento měl Skomelno až do r. 1434, kdež zemřel, odkázav je Markétě manželce své.[8]) Po něm následoval *Jan Rochlovec* a po něm *Ondřej Čapek ze Sulova*, jenž r. 1437 dvůr ve Skomelně a ves Újezdec od Markéty z Ostrova přikoupil.[9]) Skomelno dědil po něm *Harant z Vařin*, jenž si r. 1453 se synem Janem právo odúmrtní na něm vyprosil.[10]) Harant připojil pak Skomelno ke Březině.

OSEK.

V Osece stávala tvrz na místě nynějšího zámku. Ves připomíná se již r. 1240 a byla sídlem Budivojovým[11]) Ve 14. století byla ves na tři statky rozdělena. Jeden dvůr s kostelem patřil arcijáhnům Plzeňského kraje; některou část měl farář a ostatek s tvrzí drželi vladyky z Chrastu.[12]) Z těchto *Lipolt* připomíná se od r. 1373 často v soukromých pamětech.[13]) Roku 1383 byl úředníkem proboštа Vyšehradského, r. 1393 podkomořím na arcibiskupství. Vysazoval velkou část svých statkův zákupným právem a žil ještě r. 1402.[14]) Roku 1401 připomínají se s ním synové jeho *Lipolt* a *Otik*,[15]) ale se žádným z nich se potom nesetkáváme. Třetím synem byl snad *Petr*, jenž držel v letech 1409—1423 blízký statek Hoholov.[16]) Na Osece seděl pak *Jan z Chrastu*, jenž byl, tušim, vnukem Lipolta staršího a r. 1434 i Osek i Hořemyslice držel.[17]) Týž zapsal Osek r. 1447 strýci svému *Lipoltovi*, jenž se v něj r. 1454 po smrti Janově uvázal a k němu Hoholov připojil.[1])

Na počátku 16. století seděla *Barbora Čičovcova z Mělnice* na Osece. Týž statek odkázala r. 1521 dětem *Jana Muchka z Bukové* a sestry své Eleny z Mělnice. Jan se po její smrti v Osek uvázal a ještě r. 1532 tu seděl.[2]) Po jeho smrti synové *Petr*, *Vilém*, *Adam* a *Kryštof* s mladšími bratry *Jáchymem* a *Vojtěchem* se v Osek uvázali a jej zejména r. 1543 drželi.[3]) Petr ujal potom Osek ok. r. 1550 a Vilémovi postoupili bratří Chodov za díl.[4]) Bratřím Jáchymovi a Vojtěchovi zapsal Petr díly jejich na penězích vzaté na Těnovicích, které k Oseku převzal.[5]) Roku 1557 věnovav manželce Evě Sezimovně z Ústí na zboží Oseckém,[6]) zemřel nedlouho potom a Osek převzal bratr jeho *Kryštof*. Týž věnoval (1558) na Osece manželce Anně z Počernic a zemřel r. 1572, odkázav tvrze Osek a Těnovice manželce do stavu změnění a po ní strýni své *Lidmile* (dceři Petrově), manželce *Václava Karla ze Svárova* společně se strýci Kryštofovými a syny jeho bratří.[7]) Anna bydlela v Rokycanech a tu r. 1581, dne 6. dubna zemřela, spadši z pavláčky i s prkny tak nešťastně, že si hlavu srazila [8]) V Osek a Těnovice uvázal se ihned Václav starší Karel a spoludědice Muchkovské v l. 1582—1583 splatil.[9]) Zemřel nedlouho po r. 1603 a oba statky ujali synové jeho *Karel* a *Jan Tyburcí*.[10]) Poněvadž tento byl pánem na Těnovicích, zřejmo jest, že Karel dostal Osek za díl. Roku 1615 prodal jej *Petrovi mladšímu Říčanskému z Říčan*. Tomuto r. 1623 zabrán a prodán téhož roku *Janovi z Klenového*.[11]) Po té připojen Osek ke Březině aneb vlastně naopak, poněvadž se Osek za přední místo na panství pokládal.[12])

Jak již vypravováno, přidělen Osek r. 1661 *Františkovi Přibyslavovi Malovci z Chýnova*. Tento zemřel před r. 1681, zůstaviv z manž. Polyxeny Lidmily roz. Vitinky ze Rzavého syny *Ferdinanda* a *Františka*.[13]) Tento se dal k jezovitům a postoupil s bratrem Oseka své mateři. Když tato r. 1698 zemřela, dědila po ní Osek na jistý způsob dcera *Anna Antonina*, vdaná za *Ferdinanda Leopolda* svob. p. z Nostic.[14]) Tomuto darovala syna *Václava* a tři dcery, kteréžto děti r. 1706 statek Osek po ní zdědily.[15]) V držení rodu Nosticovského zůstal Osek až do r. 1734. Pro nedobré hospodářství uchvátili jej věřitelé.[16]) Osek se dostal později pánům ze Šternberka a koupen r. 1774 od dvorské komory. Od té doby měl stejné držitele se Zbirohem.

---

[1]) Reg. II. 555. [2]) V berni 1379 píše se Dubec. [3]) DD. 13, f. 120. Arch. Plzeňský. [4]) Lib. conf. [5]) Rel. tab. II. 524. [6]) Berně. DD. 13, f. 120. Lib. conf. Acta jud. [7]) Lib. conf. [8]) Rel. tab. II. 175. [9]) Arch. č. I. 174. rel. tab. II. 18 I. [10]) DD. 16, f. 208. Arch. č. I. 434. [11]) Reg. I. 457. [12]) Berně. Lib. conf. [13]) Arch. Plzeňský. Držel též Hořemyslice a Dýšinu. [14]) Arch. č. II. 342. Lib. erect. XII. 85. Arch. Třeboňský. [15]) Orig. zemského arch. [16]) Lib. conf. [17]) Staré knihy Rokycanské.

[1]) DD. 20, f. 80. [2]) DZ. 1. B 26. Reg k. s. [3]) DZ. 83. H 2. [4]) DZ. 85. L 5, 86. A 10. [5]) DZ. 86. J 11, 12. [6]) DZ. 12. L. 14. Reg. kom. s. [7]) DZ. 13. A 24, 17. N 9. Březanův Petr Vok 33. [8]) Pam. arch. VII. 315. [9]) DZ. 66. B 23, C 22, F 4. [10]) D Zm. 236. Z 19. [11]) DZ. 292. F 29. Bílek, Děje konf. [12]) Na zámku Zbirovském jest Osecká kniha gruntovní, v níž jsou zápisy i z Březinska i Přívěticka. [13]) DZ. 116. E 32. H 33. [14]) DZ. 118. A 14. [15]) DZ. 118. K 16. [16]) DZ. 160. J 19.

KRASLICE HRAD.

U málokterého hradu lze tak zřejmě znáti snahu středověku po osobní bezpečnosti, jako u hradu Kraslického. Na hradišti sice není za mák, co by starý hrad vzpomínalo, ale zvláštnost jeho povrchu a vysoká poloha jeho s rozkošným rozhledem zajisté jest navštívení hodna. S namáháním vyleze dnes člověk na horu Hausberg (= hradiště), kde hrad stával, a diví se, kterak lidé tuto námahu po dlouhá léta podstupovali. Starodávná cesta (místy úvoz hluboko vymletý) jde nahoru dvoje, jedna od kostela, druhá od horního konce města. Obě spojují se na boku hory a stoupá se dlouho a vysoko až k lesu, který je přeměněn na sady. Po opětném stoupání místy do strmého vrchu přijde se na odstavec hory a jde se kus po rovině až k nejvyššímu místu, který není temenem, nýbrž brdem skalnatým, málo širokým a na dvě strany strmě spadajícím. Zbytku, jak již praveno, se tu nenachází, ani příkopu. Co bylo ze dřeva, zetlelo nejdříve, co bylo od kamene, rozpadalo a kamení svezlo se po bocích hory. V 16. století a potomních dobách byl panský dům u kostela, který jest posud majetkem velkostatku.

Kraslice (patrně Gresslas) založeny bezpochyby teprve ve 14. století [1]) a do husitských dob tu nebylo fary. O hradu jest jisté, že založen teprve ve 14. století a proto město se nazývá v majestátu, který dostalo od císaře Karla na Loketské právo (1370), Kraslice pod Novým hradem.[2]) Zboží Kraslické bylo královským do r. 1401; tehda zastavil je král Václav *Jindřichovi z Reitenbachu* a Kunrátovi, bratru jeho.[3]) Roku 1404 držel je Kunrát sám a zapsal se Vilémovi markrabí Míšenskému, že mu hradem Kraslickým bude sloužiti.[4]) Oba bratří a jich bratr Vilém a Kunrát, syn Kunrátův, tropili odtud loupeže a násilí; pročež hrad od lantfrydu Chebského r. 1412 ztečen a ti, kteří tu dopadeni, zajati. Puštěni z vězení na zápis, ale zboží Kraslického se ujal Janek Maleřík purkrabě Loketský a držel je ještě r. 1413 k Lokti.[5]) Za nějaký čas zboží to zase Reitenbachům navráceno a prodáno prý od nich *Neithartovi Tostovi* (1448). Nedlouho potom dostal se Kraslický hrad *Jindřichovi Plavenskému*. Když tento s nevěrnými pány Českými držel a kromě toho násilným jednáním i Sasy na sebe popudil, přišel o velkou část svého jmění. Vida, že se na Kraslickém hradě neudrží (snad proti Sasům), vypálil jej sám. Král Jiří mu proto Kraslici odňal a dostali ji (1466) od něho v manství *Kunrát Metsch*, hejtman na Fojtsperce, a jeho bratří Hanuš a Pecold.[6]) V držení těchto saských rytířů a jiných Sasů zůstal týž statek až do r. 1487, kdež jej *Jindřich Plavenský* zase na komorním soudě obdržel.[7]) Ale když Plavenský, jsa hejtmanem kraje Loketského, násilnosti Šlikův se stavovati jal a lid svůj proti nim válečně sbíral, zase přišel o Kraslici, které Šlikové mocně dobyli. Teprve r. 1506 zemský soud vypověděl, aby zámek Grezles ihned Jindřichovi postoupen byl.[8]) Jindřich († 1519) svěřil Kraslici *Václavovi Elpognárovi ze Šenfelda*, buď mu ji zastaviv anebo jej tu úředníkem učiniv.[9])

---

[1]) Lünig (Reichsarchiv) má list d. 1272, 13. Jul., jímž král Přemysl Jindřichovi staršímu Plavenskému hrad Grecklis s městečkem daruje, ale zdá se, že jest ten list podvržen. [2]) Archiv Kraslický. [3]) Pelzel, Wenzel II. 439. [4]) Archiv Svatovácslavský a Drážďanský. [5]) Gradl, Geschichte des Egerlandes 315. [6]) Arch. Svatovácslavský. [7]) Arch. č. VIII. 467. [8]) Arch. Loketský, Palacký na str. 94. [9]) Viz DD. 36, str. 3, reg. 2 F k. s. A 9.

Měl ji ještě r. 1522 v moci své, ale r. 1523 měl ji bratr jeho *Hanuš,* jehož kněžna Barbora, vdova Jindřichova, do soudu komorního obeslala viníc jej, že se uvázal v zámek Grazles práva k tomu nemaje. Neznajíce poměrů těch z nedostatku pamětí, nevíme také, jakým způsobem *Hanuš Pluh z Rabšteina* Kraslice nabyl. Týž prodal r. 1527 Kraslické zboží *Jeronymovi Šlikovi z Holiče,*[1]) načež i královského potvrzení dosáhl; ale měl je teprve tehda v držení, když je na nějakém Zvěstovi vybojoval.[2])

Jeronym zůstal v držení Kraslického zboží až do r. 1548. Když r. 1547 o Loket přišel, ponecháno mu čtvero panství v Loketsku v zástavě; ale r. 1548 vidělo se králi Kynšperk, Šompach, Hertenberk a Kraslici vybaviti a proto dal Šlikovi panství Švamberské.[3]) V těchto zápisech všude se připomíná zámek, ale zdá se, že se tím míní starý hrad. Neznámým zpusobem dostala se Kraslice v držení *Jindřicha Plavenského.* Snad se to stalo okolo r. 1551, když mu Loketský kraj zastaven. Když po jeho smrti (1554) synové jeho týž statek ujali, přijali léno na všecky své statky v Německu a na Kraslici (1555) od krále Ferdinanda,[4]) ale pro dluhy prodali Kraslici *Jáchymovi Šlikovi.* Císař Maximilian byl by rád r. 1567 Kraslici pro sebe získal,[5]) ale nežli k tomu došlo, prodána *Jiříkovi Glouchovskému ze Šumburka.* Tento pak se toho doprošoval a také domohl, že mu byly tvrz a městečko Graslost dědičně prodány a r. 1577 ve dsky vloženy.[6]) Starý hrad tedy tehda již opuštěn byl a držitelé měli nové obydlí v městě.

O dějinách tohoto stavení lze jen velmi málo říci a co se potomních držitelův týče, patří spíše do dějin města, než tohoto stavení. Po všechno 16. století a až do r. 1666 patřila Kraslice pánům ze Šumburka, kteří o blaho města lépe se starali, než předešlí držitelé, udělujíce mu hojné svobody. Když pak pro svou víru nesměli zůstati v držení Kraslice, prodali ji r. 1666 *Janovi Hertvíkovi z Nostic,*[7]) jehož rod také Kraslickým přál. Nosticové tu byli vrchností až do r. 1850.

---

[1]) Arch. gub. DZ. 42. D 24. [2]) Březan ve vývodu Šlikův. [3]) Arch. gub. [4]) Německé manské dsky. [5]) Arch. Třeboňský. [6]) DZ. 19. J 3. [7]) DZ. 397. A 14.

Nejdek od severu.

NEJDEK HRAD.

Na konci města Nejdeka jsou zajímavé zbytky bývalého nevelkého, ale pevného hradu. Týž stával nad samým kostelem na skalnatém ostrohu, který z blízkého návrší vybíhá. Ostroh ten před koncem předělen byl dvakráte příkopem ve skále vytesaným, tak že mezi oběma byla neveliká skalka; ale dnes jsou příkopy zaneseny a skály odlomeny. Hrádek stál za druhým příkopem na skalce jako stěna rovné a byl asi tak veliké rozsáhlosti, jako nevelký městský dům. Na počátku skály stojí jediný zbytek hrádku, čtverhranatá věž končitou střechou krytá, jíž se jako zvonice užívá. Skrze tuto věž byl vjezd do hrádku a posud se oboje brány zachovaly. Věž má velmi hrubé zdi, v dolních částech sem a tam střílnu anebo nevelké okno a teprve velká okna tam, kde jsou zvony zavěšeny, ale ta teprve prolomena v pozdější době. Věž byla někdy vyšší a měla nahoře ochoz a lucernu, ale protože byl hořejšek mdlý, stržen kdysi před 80 lety, a věž vypravena tak, jak se nyní spatřuje. Za věží jest skalka nevelikého rozsahu prázdná; její levá část jest přitesaná jako nějaká zeď. V ní prý byly sklepy. Ke skalce, na níž sem a tam se ještě kousek zdi vidí, přistavěny jsou domky.

Nový zámek nad městem stojící jest čtverhranaté úpravné stavení v renesančním slohu se dvěma věžemi, po kratších stranách přistavěnými.

Nejdek (prvotně asi Neidecke) povstal na území Loketského kraje kdysi na počátku 14. st. Zakladatelem byl snad *Kunrát Plik*, jehož syn *Petr* r. 1340 Jindřichovice koupil a r. 1341 hrad Nejdek s dvěma vesnicemi od krále Jana v léno přijal.[1]) Týž vyskytuje se také jako podací pán kostela pod

[1]) Reg. IV. 314, 401.

hradem a žil ještě r. 1361. Nástupcem jeho byl (syn?) *Jindřich*, jenž v letech 1363—1394 Nejdek držel. Roku 1396 byl již mrtev, a na Nejdece vládla vdova Johanka se synem Jindřichem. Roku 1398 podával faráře Bušík z Prohoře (z rodu Caltův) snad jen jako poručník.[1])

Roku 1405 *Václav Frencl* se synem Petrem držel i Nejdek i Dolní Chodov, ale snad jen zástavou; neb r. 1410 prodal Jindřich hrad Nejdek s městečkem, doly na cín, hamry a příslušenstvím *Hanušovi Forsterovi*, purkrabí Chebskému, jenž na něm Markétě, manželce, s dovolením královým 1000 fl. věnoval. Roku 1413 prodal Hanuš hrad Nejdek *Jankovi Malcříkovi*, purkrabí Loketskému, jenž byl ženat s Helenou z Nejdeka. Na počátku r. 1419 prodal Janek hrad Nejdek *Mikuláši* a *Hanušovi* bratřím *Frasum* a *Jindřichovi Koppovi* z Tannberka.[2]) Rodina Frasův držela svůj díl ještě r. 1430;[3]) druhou část snad drželi nepokojní bratří Erazim a Hanuš z Tannberka, kteří sousedy tak dlouho trápili, až se skrze knížata Saská a purkrabí Loketského do vězení dostali. Když z něho r. 1434 propuštěni byli, držel část Nejdeka také *Mikuláš Hysrle*. Právním postupem od Hanuše Koppa dostal se Nejdek *Kašparovi z Tetova*, jenž měl r. 1440 také neshody se Saským knížetem.[4]) Od něho nabyl ho *Hanuš Henigar z Žeberka* a ten jej prodal r. 1446 *Matesovi Šlikovi z Lažan.*[5])

Podle ujednání r. 1462 s králem Jiřím učiněného připojen jest Nejdek ke hradu a kraji Loketskému, ale zůstal v držení Matesově a jeho strýců. Když se Matesovi synové dělili, rozdělen jest kraj tento na tři díly, a tu se dostal Nejdek při prvním (ok. 1485) a druhém dělení (1489) *Mikuláši*, a to k dílu Falknovskému.[6]) Když se pak r. 1522 tohoto synové dělili, dostal *Albín* Nejdek na svůj díl, ale prodal jej r. 1530 strýci svému Jeronymovi. Tento jej držel jen do r. 1538 a odevzdal jej čtyřem mladším strýcům, od nichž zase r. 1548 *Lorencovi* Šlikovi (Jeronymovu bratru) postoupen.[7]) Lorenc zemřel u vysokém stáří. Dávno před svou smrtí postoupil Nejdeka synu svému *Janovi*, ale ten brzo zemřel zůstaviv vdovu Marii z Eku,

[1]) Lib. conf. [2]) Arch. c. k. dvorský. [3]) Rkps. bibl. Praž. XVII. E 26. [4]) Archiv Drážďanský. [5]) Arch. c. k. dvorský. [6]) Schlesinger, Elbog. Chronik. [7]) Reg. 18. F k. s. K 13. Hejtmanem tu byl r. 1554 Jiří Hakentejvl. (Arch. Třeboňský.)

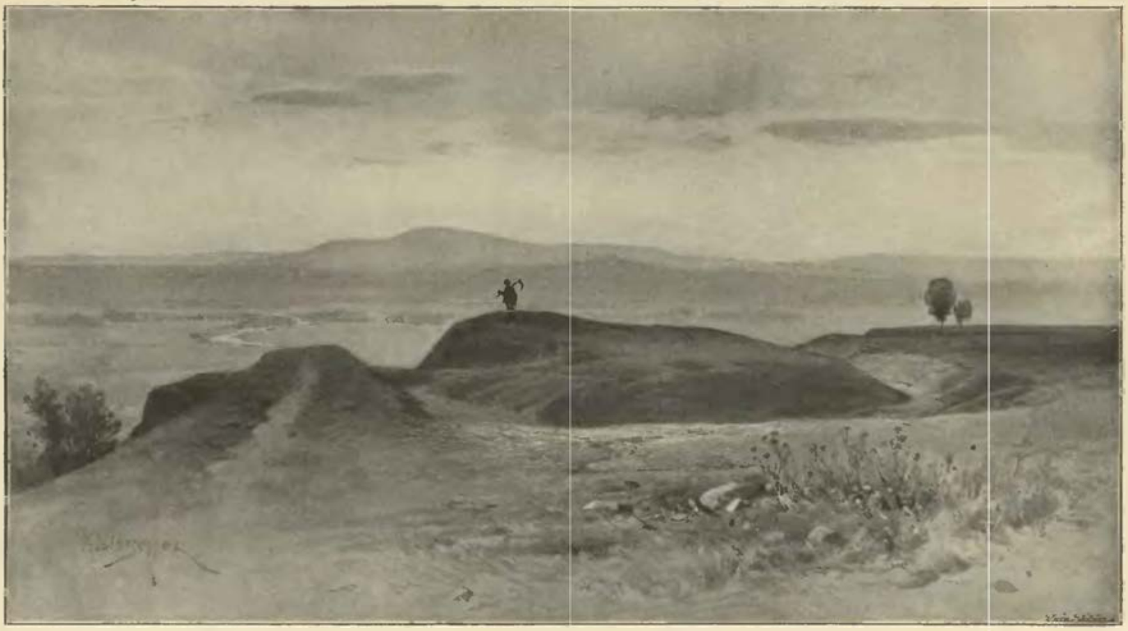

Nejdek od jihu.

která se pak za Abunda Šlika vdala. Protože o jmění zemřelého pořádnost neučinila, donucena jest r. 1562 ke smlouvě s Lorencem, jíž připověděla mu vydati listy na Nejdek, pečeti n. Jana a n. Štěpána, synů jeho, a střelbu v ceně 1000 kop, kterou z Nejdeka odvézti dala, ale vyplnění teprve dosuzovati se musel.[1]) Nejdek se dostal synu *Kryštofovi*, který byl pán učený, ale také si rád při pračkách omočil. Nejdek snad na čas zastavil, a tím si snad vysvětliti můžeme, že se r 1568 Jindřich z Regeru pánem jeho nazývá.[2]) Kryštof zemřel r. 1578 dne 21. července, odkázav peníze na zvon.[3]) Zůstala po něm vdova Barbora z Kolovrat, která Nejdek k ruce čtyř svých synů držela. Nejstarší z nich, Ludvík, ujav statek, z nedočkavosti prodal díl svůj, který by na něj přijíti měl, Jiříkovi ze Šternberka r. 1588.[4]) A poněvadž se potom statek ten zadlužený mezi dědice děliti nemohl, *Štěpán*, druhý syn, věc tu vznesl na zemský soud a r. 1590 ten statek od bratří a Jiříka koupil[5]) a na zaplacení statek Děpoltovice odprodal. Štěpán byl první, který městečko svobodami obdařil (1602). Učinil tak, když věděl, že Nejdek neudrží. Prodal téhož roku zámek Nejdek s mlýnem při něm a ostatním příslušenstvím *Bedřichovi Kolonovi z Felsu*.[6]) Tento zemřel r. 1614 zůstaviv vdovu Annu Barboru ze Šumburka a syny *Jana Jiří*, *Viléma* a *Volfa Linharta*, které vychovával známý spisovatel Šimon Partlic ze Špicperka.[7]) Mladí páni potvrdili r. 1625 svobody města;[8]) majíce se r. 1628 pro víru vystěhovati, postoupili statky Nejdek a Javorný švakru svému Filipovi Kracovi z Šarfenšteina, ale protože Krac neplatil, zrušena smlouva a bratřím z Felsu povoleno na dotčených statcích za příčinou prodání jich ještě se zdržovati. Ale protože Jan Jiří a Volf v letech 1631—1632 se Sasy do země přišli a statků okolních katolických vrchností se ujali,[9]) zabrán Nejdek bez ohledu na Viléma, jemuž se vina nedokázala, a prodán *Heřmanovi* hraběti *Černínovi z Chuděnic*.[10]) V držení Černínů zůstal Nejdek až do r. 1734, kdež od dědiců n. Františka Jozefa prodán Ludvíkovi Jozefovi hraběti z Hartigu,[11]) jehož rod tu po celé 18. století vládl. Kdy se přestalo na starém hradě bydleti a kdy nový zámek vystavěn, není známo.

---

[1]) Reg. 18. F k. s. K 13. Jan se již r. 1555 seděním na Nejdece psal. (Reg. k. s.) [2]) DZm. 6. [3]) Nápis na zvonu v Nejdece. [4]) DZ. 166. B 11. C 2. [5]) DZ. 167. H 17. H 25. [6]) DZ. 177. A 13. [7]) Jireček, Rukověť II. 82. [8]) Arch. Nejdecký. [9]) Mittheil. XIV. 18. [10]) Bílek, Děje konf. 97. [11]) DZ. 504. H 19.

Hradiště u Kynšperka.

KYNŠPERK HRAD.

Mezi Falknovem a Chebem nad řekou Ohří vypíná se návrší, na němž stojí město Kynšperk. Na některé strany návrší spadá volně, na jednu strmě. Na nižším odstavci tohoto návrší stojí kostel v parukovém slohu postavený. Odtud volně se zdvihá návrší přes rynk až ke konci města. Za ním vypíná se tak zvaná zámecká hora (Schlossberg), ze všeho návrší nejvyšší část. Dobře tu lze znáti místo, kde stával nevelký hrad do podkovy založený a posud příkopem do pola zaneseným objatý. Na hradišti jsou pole, příkop zarostl travou. Před hradem na třech stranách bylo rozsáhlé předhradí, jehož povrch dnes vyhlíží jako dva trojhrany, poněvadž prostřední jeho část k městu hledící jest rozkopána. Pod samým hradem jest sice odstavec, pak ale následuje příkrý bok návrší. Paprocký dí o tom hradu, že byl z dříví toliko vystavěn, však vysoce třemi okopy ohrazen.[1])

Město povstalo ve 13. století. Před tím tu byla holá hora, které se říkalo *Cuningberch* (Králova hora). Král Vácslav dovolil (1232) klášteru Doksanskému, aby tu město vyzdvihl,[2]) ale za nedlouho z držení kláštera vybaveno, protože tu bylo potřebí pevnosti. To se stalo bezpochyby králem Přemyslem. Král Vácslav daroval podací kostelní tudíž křižovníkům s červenou hvězdou (1286), ale čtyři léta potom král podací to klášteru Valdsaskému „navrátil".[3]) Avšak konečně křižovníci si přece právo své udrželi do dneška.[4])

Při převzetí Kynšperka do královské správy zřízena tu poprava, k níž přiděleno přes 40 vesnic. Zároveň asi v 50 vesnicích zřízena manství služebná, jichž šlechtičtí držitelé byli povinni na obranu pevnosti sloužiti. Známa jsou pod jménem *Leuchtenberská léna*, protože lantkrabím Leuchtenberským až do r. 1492 patřila.[5]) V držení Leuchtenberských jinak se nemohla dostati, než královským darováním, a to zase tak, že byla buď udělena v manství aneb zastavena; ale ani v domácích, ani zahraničných pamětech nic o tom není zachováno. Toto zřízení manské bylo ku konci 13. století dokonáno, neboť odtud se již manové píšíce se po Kynšperku připomínají, totiž r. 1290 *Volfart* (tuším předek *Planknárův z Kynšperka*), r. 1296—1300 Bera a Jindřich, r. 1303 Albert, syn Volfartův, r. 1313 s bratrem Ebrhartem a r. 1318 zase Ebrhart sám.[6])

---

[1]) O st. ryt. 149. [2]) Reg. I. 370. [3]) Reg. II. 595, Gradl, Mon. Egr. [4]) Reg. III. 337. [5]) Obšírně o nich v pojednáních Bavorské akademie. Hist. Cl. VI. 2. 257, a Mitth. GDB. XXVI. 268, ale jich původ posud nikdo nevysvětlil. [6]) Gradl M. E. Arch. říš. Mnichov. Reg. III. 170.

V l. 1352—1364 připomíná se jakýsi Jindřich, jenž držel v manství dvůr při městě a části okolních vesnic. Albrecht Planknár držel polovici mlýna pod hradem v touž dobu.[1]) O hradu samotném se nic nedovídáme.

Karel IV. udělil Kynšperským (1364) městské právo a dovolil jim, aby udělali okolo města příkop a otýnili se, a král Václav svolil (1406), aby lidi odjinud pro sváry zběhlé u sebe přijímali a v městě osazovali.[2]) Týž král zastavil r. 1408 hrad a městečko Kynšperk *Mikuláši* a *Janovi* bratřím *Forsterům*, tak aby mu byl otevřeným hradem.[3]) Později *Endres starší ze Štampachu* nabyl této zástavy a císař Zikmund zastavil mu r. 1426 zámek a město Kynšperk a jisté peníze připsal.[4]) Tento Endres nazýval se starším. Roku 1437 utiskoval měšťany, kteří se proto bouřili [5]) Po Ondřejovi následovali synové *Volfgang, Jan, Kryštof* a *Jan mladší*, kterým král Ladislav hrad Kynšperk potvrdil,[6]) a týmž způsobem to učinil král Jiří r. 1460 Volfgangovi a Janovi. Naposled tu vládl Kašpar. Jako všichni Štampachové byl pán nábožný. Kostelu zdejšímu zapsal r. 1479 pěkné věno na záduší při oltáři sv. Barbory.[7])

Po smrti Kašparově byly spory mezi poručníky dětí a vdovou, která přátele své proti nim ze Sas volala. Vznikly z toho pře (1480), v nichž Šlikové jako přední poručníci vyhráli.[8]) Jak dlouho potom Štampachové Kynšperk drželi, není známo.[9]) Na počátku 16. století držel jej jakýsi *Filip Šentingár* a po něm *Jetřich z Gutšteina*. Tomuto jej král Vladislav r. 1508 potvrdil, a poněvadž zámek a městečko jemu od nepřátel jeho vypáleno, připsal mu 500 kop na stavení. Roku 1509 mu potvrdil také tvrz Štanhuf a vesnice přikoupené a popravu nad 40 vesnicemi.[10]) Po smrti Jetřichově spadl Kynšperk na bratří jeho Kryštofa, Jana a Volfa, kteří o něj smlouvu učinili. Chtěl jej převzíti Jan a bratřím peníze zaplatiti.[11]) Když však Kryštof a Jan v l. 1516—1518 zemřeli, Jindřich a Volf, bratří, učinili r. 1521 novou smlouvu. Volf přejal všechnu pozůstalost Jetřichovu na pět let a slíbil Jindřichovi peníze posílati. Na splacení dluhů Janových měl se Kynšperk prodati neb zastaviti.[12]) Volf jej prodal před r. 1523 *Štěpánovi Šlikovi z Holiče*, ale bratru se nic nezavděčil.[13])

Po Štěpánovi dostal se Kynšperk *Albrechtovi Šlikovi*, jenž jej k Loketskému kraji připojil a r. 1541 strýci svému *Jeronymovi* postoupil.[14]) Když r. 1547 Loket propadl, ponechán mu Kynšperk jako zástavní statek, kterýž však po roce *králi Ferdinandovi* směnou za panství Švamberské postoupil.[15]) Kynšperk tedy se stal zase královským panstvím, a za hejtmana ustanoven Mikuláš Štolc ze Simsdorfu.[16]) Týž zde zůstal i po r. 1551, když byl Kynšperk s krajem Loketským zastaven, zejména ještě r. 1553.[17]) Kynšperk pokládán odtud po dlouhou dobu za příslušenství Loketského hradu.

Ku konci 16. století pojali u dvora úmysl celý Loketský kraj rozprodati. Za tou příčinou posláni r. 1594 komisaři do Kynšperka, aby jej, Šonpach a Hertenberk ocenili, ale ti neměli mnoho naděje, že by se kupec našel. Za to však vyjednáno od Kynšperských 100 tolarů ročního platu za to, že jim povoleno o statcích říditi, měšťany přijímati a propouštěti a pivo vařiti. Na to dán jim r. 1595, 22. června majestát.[18]) Nedlouho potom prodán Kynšperk *Hanušovi Popovi*, nejstaršímu komornímu služebníku císařovu, purkrabí ve Chbě a mýtnému v Ipsu.[19]) Ačkoliv tomuto r. 1599 mocný list dán, aby mohl o statku svém říditi, ale že pořízení neučinil, zabrán Kynšperk jako statek na císaře odúmrtím připadlý a prodán r. 1600 *Kašparovi staršímu Belvicovi z Nostic* jako dědičný a zpupný statek.[20]) Nový pán pak sháněl peníze na zaplacení rychlým rozprodáváním. Hned po novém roce r. 1603 prodal *obci města Kynšperka* zámek Kynšperk se světnicemi, chlévy, lázní, příkopy před zámkem, sladovnu, dvě spáleniště, sad zámecký, roli zámeckou a jiné drobné příslušenství, hlavně však vrchní právo a platy na městě a předměstí, ale nikoli jako zpupný statek, nýbrž jako manství Loketského hradu.[21]) Popravu na mnohých vesnicích pustil ke statku Habršperskému, něco vesnic odprodal a ostatek připojil k Mostovu, který si zatím ponechal.

Obec Kynšperská oddala zámek ke spoustě, poněvadž ho ničím potřebovati nemohla. Po r. 1621 propadla všechny svoje statky, které, tuším, napřed zastaveny, pak r. 1630 s městem a statky Štauhofem a Kranhofem prodány bratřím *Metternichům*, totiž Janovi Reichartovi, proboštu v Mohuči, Karlovi, biskupu v Trevírách, Emerichovi Vilémovi a Lotarovi.[22]) Potomstvo Lotarovo bylo v držení města až do vymření r. 1695; pak se dostalo (nikoliv hned) v držení Filipa Adolfa. Tento špatně hospodařil, a proto Kynšperk uchvácen od věřitelů. Když r. 1725 panství odhádáno, popisován zámek takto: „Zámek Kynšperk jest docela pustý a zašlý a odhaduje se jen pro sklep pod ním se nacházející a prostranné místo kolem něho.“[23]) Také v odhadech panství v l. 1739 a 1780 píše se o zříceninách a starém sklepu, též o prostranném místě, kteréž bylo z části zdí objato. V městě byl panský dům.

---

[1]) Manská kniha ve Mnichově. [2]) Arch. Kynšperský. [3]) Arch. gub. [4]) Paprocký. O st. ryt. 149. [5]) Tamže. [6]) Arch. gub. [7]) Zachováno v mnohých opisech, jeden ve fundační knize na faře. [8]) Arch. č. VII. 542—548. [9]) Z listu r. 1493 u Paprockého není nutno souditi, že Kynšperk Štampachům patřil. [10]) Arch. gub. [11]) Reg. kom. s. [12]) Arch. Třeboňský. [13]) Reg. kom. s. [14]) Arch. gub. [15]) Arch. gub. [16]) Arch. Loketský. [17]) DZ 12. E 15. [18]) Arch. Kynšperský. [19]) Zápis o prodeji se nenašel. [20]) Reg. král. ve Vídni. DZ. 174. F 12. [21]) Archiv Kynšperský. Manský list r. 1604, 16. března tamže. [22]) DZ. 297. B 26. [23]) DZ. 159. M 23.

TVRZE OKOLO KYNŠPERKA.

Ves *Mostov* nedaleko Kynšperka byla ve 14. st. Leuchtenberským lénem a r. 1475 v držení Lipolta Hardekára. (Arch. gub.) Po něm následoval r. 1519 Utz, jeho potomek. (Arch. Cheb.) Ok r. 1520 přijal *Anzelm ze Štensdorfu* od Leuchtenberkův léno a nedlouho potom prodal ves Mostov i s tvrzí ke hradu Kynšperku. (Arch. gub.) Po rozprodání Kynšperska podržel *Kašpar Belvic z Nostvic* Mostov s několika vesnicemi, ale prodal jej r. 1606 *Jiříkovi Arnoštovi Hofmanovi z Mynychhofu.* (DZ. 187. E 7.) Tento zemřel v l. 1608—1614 a pohřben v Kynšperském kostele. Následovali po něm synové *Kryštof* a *Jaroslav*, kteří pak statek ten na dvě polovice rozdělili; onen držel Mostov, tento Štanhof. Kašpar odešel r. 1628 pro víru svou ze země, prodav statek Mostov *Janovi Bedřichovi ze Vchynic.* (DZ. 144. C 8.) Tento zemřel r. 1638. (DZ. 146. D 30.) Statek držela po něm dcera Lidmila vdaná Felnerova. Když pak tato r. 1660 zemřela, povstaly o týž statek pře. Konečně jeden ze spor vedoucích Petr Jiří Vchynský jej opanoval a do smrti (1670) držel. (DZ. 113. M 15, 115. A 17.) Téhož roku koupil jej *Jan Hertvík* z Nostic (DZ. 318, P 18) a odtud patřil k Falknovu až do r. 1693. Pak se dostal v držení Perglárů z Perglasu. (Viz Sommrovu topogr. na str. 298.) Z tvrze povstal zámek.

Ve vsi *Štanhofu* jižně od Kynšperka stávala také tvrz. Prvotně tu byl dvůr, jenž býval Leuchtenberským lénem a zprosta dvorem u Kynšperka se nazýval. (Mitth. GDB. XXVI. 280, viz i Arch. č. VII. 542.) Roku 1509 patřila již tvrz Sstanhuff ke Kynšperku byvši od Jetřicha z Gutšteina zakoupena. (Arch. gub.)

Půl hodiny daleko od Kynšperka jest ves Kogerau neb Kagerau. Nad ní při stoku Velké a Malé Liby jest ostroh a les, kterému se ode dávna Starý zámek říká. Zde stávala tvrz řečená *Kager.* Rytíři z Kagru byli téhož erbu jako Štampachové a Planknárové. Roku 1352 připomíná se z toho rodu *Oldřich*, r. 1355 *Jindřich.* (Arch. Mnichov. Lib. conf.) Kager sám byl Leuchtenberským lénem. Z pozdějších rodu Kagerovského připomíná se *Hanuš* (1427), jenž r. 1444 kostelům ve Chlumu a Kynšperce les daroval. (Fundač. kniha v Kynšperce.) Tvrz bezpochyby brzo zanikla a dvůr pod ní patřil do r. 1630 Kynšperské obci.

Pochlovice připomínají se ve 14. st. jako Leuchtenberské, v 15. st. jako Nothaftovské léno. Kromě toho se připomíná r. 1427 manský dvůr kl. Valdsaského. Tvrz zdejší ode dávna drželi *Globnárové z Globen*, jako r. 1427 *Jošt* (Arch. Mnichov.), 1522 a 1523 *Jošt* (Paprocký, Urbář Loketský), 1568—1598 *Albrecht* (Arch. gub. a Loketský), 1603 syn tohoto *Jan Albrecht.* Tento padl na Bílé hoře (1620) a statek jeho zabrán. Napřed zastavován a konečně r. 1627 prodán *Pavlovi Erhartovi z Enderu.* (Bílek, Konf.) Synové tohoto prodali Pochlovice (1641) *Anně Salomeně Vchynské* roz. *Šlikovně* (DZ. 304. B 20). Skrze paní tuto se stalo, že Pochlovice měly pak až do r. 1668 stejné držitele s Mostovem. Tehda koupil *Jan Hertvík z Nostic* statky Horní Liboc a Pochlovice a připojil je k Falknovu. (Pelleter, Falkenau I. 145.) Roku 1693 připojeny zase k Mostovu, od něhož později odděleny, ale zase připojeny. Roku 1787 koupeny k Littengrünu. Tvrz již dávno zanikla.

Ves *Kacengryn* na potoku Liboci ležící prvotně se nazývala *Götzengrün* (jako Gotfrydova Lhota). Již r. 1312 tu byla léna kl. Valdsaského a jednotlivé dvory a pak ve 14. st. Leuchtenberské manství. (Gradl, Mon. Egr. Mitth. GDB. XXI, 163, Manská kniha ve Mnichově.) Na tvrzi zdejší seděli *Perglárové z Perglasu*, totiž 1475 *Götz*, 1500 *Kryštof* (Arch. Chebský), 1523 *Volf* (Urb. Loketský). Anna Perglárova roz. Maléříkova přikoupila r. 1603 Kotikov a Liboc (DZ. 178, B 14) jež pak vzdala (1607) synům Janovi Matesovi, Volfovi Albrechtovi a Janovi Fabianovi. (DZ 132. E 7.) První a třetí žil ještě r. 1632. Později tu seděl Volf Kašpar až do r. 1681 a pak potomstvo jeho až do r. 1795. Z tvrze povstal zámek, který starožitnou způsobu až do minulého století zachoval.

V *Šonlindu* (Palackého popis 430) tvrze nebylo, než byla v druhém u Jindřichovic.

Zdali byla tvrz v *Kirchenbirku*, není zřejmo, protože se v žádném ze starých zápisů nepřipomíná.

PLANÁ HRAD.

Planá město leží v krajině pahorkaté na ostrohu od východu k západu vybíhajícím. Kostel starý v městě, jest sice znešvařen nevkusnými přídavky, ale má zajímavou věž, dole čtverhrannou, nahoře osmihrannou. Zámek stojí na konci ostrohu, který ze tří stran strmě spadá a od výšiny příkopem oddělen byl, jak se toho ještě některé známky spatřují. V těch místech stojí nyní dvě stavení v obyčejném domovém slohu postavená. I vlastní zámek jest stavení prosté beze všech stavitelských ozdob, sice vysoké a s mnohými okny.

Planá byla prvotně českou vesnicí založenou na planém neb vyplaněném místě.[1]) Roku 1219 připomíná se Planá ves *kláštera Teplského,* ale zdá se, že se tu míní Chodová Planá. Král Václav daroval r. 1251 podací v Plané klášteru Valdsaskému, který je až do 14. století držel.[2]) Roku 1315 podával sem faráře, ale postavil se proti němu jistý laik překážeje mu a sázeje svého faráře. Při tu klášter ještě vyhrál, ale právo naposled vykonával[3]) Na Planou totiž, která byla dříve královskou, dostal se rod Dobrohostův, který měl štít napříč poloviční.[4])

První pán Plané z rodu tohoto, *Dobrohost,* byl snad onen laicus, jenž přes právo kláštera Valdsaského faráře do Plané podával; neb první zpráva o něm, arci teprve z r. 1343 pocházející, líčí nám jej jako pána věku staršího; měl tehda již zrostlé syny *Putu* a *Dobrohosta* a dceru Zdeňku, jež byla provdána za Protivu ze Slovic.[5]) Po smrti otce svého zůstali oba bratři po nějaký čas ve spolku; nacházíme je jako svědky v listu r. 1353. Později byl Puta samotným pánem. Roku 1361 postoupil císaři Karlovi důchod v Derflíně ke hradu Tachovskému za to, že mu statek jeho v Neblažově z manství propustil.[6]) Nacházíme jej při rozličných jednáních soukromých asi až do r. 1370.[7])

V držení Plané následovali synové jeho *Zdeněk, Oldřich* a *Dobrohost,* kteří r. 1373 městu Plzenské právo udělili a r. 1375 nového faráře podávali.[8]) Roku 1379 drželi Planou první dva sami; tedy se Dobrohost oddělil a držel tuším r. 1404 nějaké zboží v Chodové Plané.[9]) Ostatní dva seděli ještě r. 1389 na Plané. Zdeněk zůstav naposled sám prodal Planou a uchýlil se s manželkou Annou na skrovný statek v Mohtíně, kdež před r. 1403 pomřeli.[10]) Za těch dob byl hrad zdejší náležitě opevněn. Na bavorskou stranu stála hlídka, 8 pater vysoká a čtverhranatá, jež však měla jen 5 pater zděných, nad tím 3 patra dřevěného podsebití a dřevěnou kuželovitou střechu s hvězdou na temeni jejím. Když hrad r. 1395 shořel, spálena jest tato věž a také potom opravena, ale při pozdějším požáru úplně zničena.

Roku 1393 *Anežka,* manželka *Bořivojova ze Svinař,* na Plané vládla a v l. 1395—1399 Bořivoj. Proč s ním Bušek z Kamenné hory r. 1399 kněze podával, neumíme vysvětliti. Od těchto pánů prodána Planá *Jindřichovi z Elstrberka* kdysi před r. 1407;[11]) tehda tu byl jakýsi Slíva purkrabí.[12]) Týž pán potvrdil r. 1409 svobody městské, daroval téhož roku kostelu zdejšímu plat na kupování vosku a založil nové kaplanství.[13]) Měl také účastenství v rozličných bězích veřejných. Za náboženských bouří držel s katolickou jednotou, zachoval v Plané katolické řády a ještě r. 1426 dne 28. října spečetil zápis, který páni jednoty kraje Plzenského k ochraně víry učinili.[14]) Zemřel v zimě potom následující. Následovala po něm manželka *Markéta ze Šternberka,* jež byla téhož smýšlení jako manžel.

[1]) Pomůckou: Ed. Seuft, Beiträge zur Geschichte der Herrschaft und Stadt Plan. [2]) Reg. I. 587, II. 543. Gradl, Mon. Egr. n. 300. [3]) Freyberg, Reg. Boica. [4]) Pam. arch. VIII. 481 486. [5]) Reg. IV. 482. [6]) Arch. c. k. dvorský. [7]) Arch. Teplský, lib. conf. [8]) Lib. conf. [9]) Berně, lib. conf. [10]) Arch. Třeboňský, lib. conf. DD. 14, f. 153. [11]) Lib. conf. [12]) DD. 14, f. 160. [13]) Lib. erect. [14]) Arch. č. III. 259.

Roku 1427 vystrojena nová výprava proti Čechům a velké vojsko sbíralo se při hranicích. Dne 12. července přešel vrchní jich velitel Ota, arcibiskup Trevírský, přes hranice u Tachova a podav se odtud ke Plané zde stany rozbil a nějaký čas ležel; odtud psáno z jeho ležení (14.—15. července) několik psaní do Němec, jež obsahovala některé noviny válečné, arci nevždy pravdivé. Vojsku jeho se tu dobře vedlo, nebo poněvadž okolí posud ani husity ani křižáky zpustošeno nebylo, mohli si křižáci pivo, maso a chléb s dostatek kupovati. Odtud táhli křižáci ke Stříbru, odtud pak začali utíkati majíce zprávu o přiblížení se českého vojska, až pak od husitův za Tachovem dohoněni a buď pobiti, buď rozprášeni jsou. Ačkoliv se celá tato bouře k Tachovu blízkému stáhla, přece byla Planá tentokráte ušetřena. Větší nebezpečí nastalo r. 1429. Tehda v červenci kališníci pálivše u Teplé a Přimdy a zajavše tu drahně dobytka, obrátili se

Zámek v Plané.

ku Plané, než po krátké době opustivše krajinu okolní odtáhli. Na počátku měsíce září přišel sem jiný hluk husitský, o němž však není známo, jak dlouho tu pobyl. Krajina okolní netrpěla však jen pleny husitskými, nýbrž i nevázaností křižákův a bojovníkův jednoty katolické. Když r. 1431 křižáci hranicemi u Tachova přešli, vypálen jest Brod na panství ležící, jakož i další vesnice, než za to u Domažlic zaslouženou odplatu vzali.

Mezitím byla i Markéta zemřela a Planá dostala se v držení *Alše ze Žeberka,* pána smýšlení kališnického. Jakým způsobem se to stalo, neumíme udati. Nacházelť se v držení Plané již r. 1433, neb tehda dav se na stranu mírných kališníkův žádal Chebských, aby mu pomoci do Plané poslali, a obdržel od nich 40 koní. V nastalé potom válce občanské mezi stranou mírnou a výstřední bojoval také Aleš v bitvě u Lipan (1434); než i potom zůstával kalichu věrným, jako i potomci jeho, kteří se *Planskými ze Žeberka* nazývali. K přímluvě jeho dovolil císař Planským (1436, 1. října), aby trh okolo času Povýšení sv. Kříže odbývati mohli. Roku 1437, když se opět starý řád do Čech vracel, provolány jsou tvrz a město Planá, dvůr v Brodě a celé panství jako odúmrť po Jindřichovi z Elsterberka a manželce jeho Markétě králi náležející (1437); právo to si vyprosil Vilém ze Žlutic a hleděl je prováděti přes odpory Alše ze Žeberka, ale pro nastalé potom bouře práva svého ku konci dovésti nemohl.[1]) V dobách pozdějších platně se zúčastnil Aleš jednání veřejných.

---

[1]) DD. 15, f. 426.

Ze zámku v Plané.

Vedle Alše připomíná se od r. 1443 *Bohuslav ze Žeberka na Plané*, bezpochyby syn Alšův již dorostlý. Byl ducha vtipného a práv zkušený, protož potřebován býval často na soudech zemských, také při rozličných schůzích a sněmích. Manželka jeho byla Markéta z Kunštatu, sestra krále Jiříka Poděbradského,[1]) pročež pan Bohuslav k předním přívržencům královým patřil. Dočkal se sice jednoty Zelenohorské, k níž přistoupila velká část kraje Plzenského a z níž vzniklo velké nebezpečenství pro panství Planské; nebylo mu však popřáno dlouho pohlížeti na válku občanskou, která nyní v Čechách zuřila. Zemřel r. 1466 dne 7. ledna a pohřben jest v kostele farním, kdež se posud náhrobek jeho spatřuje. Manželka jeho Markéta († 1473) byla mu darovala 4 syny: *Buška, Hynka, Viktoryna* a *Jana*. Ti se prý rozdělili tak, že jeden z nich, Viktoryn, obdržel Týnec s příslušenstvím a ostatní tři Planou, a to vládl jeden na Starém městě, druhý v středním městě a třetí na předměstí zámeckém. Z bratří těch zemřel nejdříve Hynek r. 1483 a pochován v kostele Teplském; po něm zůstali synové Jiřík a Mikuláš, kteří později zboží Týnecké drželi.[2]) Potom zemřel r. 1499 Bušek, jenž měl manželku Kunčinu (?), dle jiných Annu z Holiče; postaven mu v kostele krásný náhrobek z mosazné litiny a pěkného díla, i co do nápisu v minuskulích provedeného, i co do znaku a okras.[3]) Dcera jeho Anna vdala se za Michala pána z Eicinku Třetí bratr Viktoryn, jenž na Týnci seděl, byl ženat s Eliškou z Ryžemberka († 1507) a umřev r. 1500

[1]) Font. rer. Boh. II. 552. [2]) Arch. Mnichovský. [3]) Pam. arch. IX. 643.

položen jest v kostele Planském. Hynek a Viktoryn nevynikali v tehdejších bězích veřejných, za to však nacházíme Buška často jmenovaného v tehdejších jednáních jakožto přívržence krále Vladislava, jenž jej povolal r. 1485 do soudu zemského. Všechny bratří své přečkal nejmladší Jan, jenž byl ženat s Evou z Kunštatu. Týž učinil r. 1506 nadání 3 kop a 6 grošů míšeňských při kostele zdejším, aby kněží při něm bydlící mše zádušní za něj, bratří a rodiče zemřelé sloužili. Obšírný o tom zápis vyčítá zejména povinnosti faráře, ředitele školy a žákův při těchto službách božích, synum pak zakladatelovým *Arnoštovi* a *Šebestianovi* přísně se ukládá, aby o provedení nadání pečovali. Kdy zemřel, není nám známo.

Dotčení bratří drželi celou Planou porovnavše se o ni bezpochyby se strýci svými. Od obou bratří obdrželi soukeníci Planští své první nadání. Také pilně dolovali v horách Planských (Michaelsberg), na něž byl r. 1498 Jan, otec jejich, od krále Vladislava frystunk obdržel. Nemalé závady a dluhy, jimiž panství od několika let stíženo bylo, nutily oba bratří, aby je prodali a po nějakém kupci se ohlíželi; i postoupili *Štěpánovi Šlikovi z Holiče* a *z Lokte* zámku Plané s městem a vesnicemi.[1]) K tomu ještě přikoupil Šlik zboží Brodské a Týnecké, jež se tehda v držení bratří Jiříka a Mikuláše ze Žeberka nacházelo. Dlouho však panství neužil aneb snad sem ani nepřišel; neb vytáh r. 1526 s králem Ludvíkem do Uher proti Turkům padl v bitvě u Muháče.

Po Štěpánovi nastoupil v držení Plané syn jeho *Mauryc* ještě nezletilý, za kterou příčinou máti jeho Markéta z Rabšteina panství za nějaký čas spravovala. Hejtmanem tu byl r. 1543 Jakub Šlenc z Pavlovic.[2]) Nabyv Mauryc let svých přihlížel k pilnému pracování na horách Planských, k čemuž mu nápomocno bylo i nadání krále Ferdinanda (1545), aby týchž svobod, jako měli páni ze Žeberka, ještě 15 let dále užíval, tudíž desátkův neplatil a kovy své kamkoliv prodávati mohl. Dobře se mu dařilo na Lazurové hoře[3]) a na místě řečeném „reicher Trost". Když takto v poměrech svých dobře stál, strhla jej brzo válka Šmalkaldská do nehod. Mauryc jsa totiž vyznání luteranského nejen že se připojil ke stavům nespokojeným, nýbrž i lidu svému dovolil schůze s hejtmany saskými odbývati, jakož i sám stavům platné služby prokazoval a snad i Sasy žpíží z panství svého podporoval. Když tedy rozhněvaný král vinné pány r. 1547 soudil, uloženo mu za pokutu, aby se všech svých práv k Jáchymovu odřekl, nad to hrad a město Planou s příslušenstvím v manství královské uvedl, z toho budoucně službu s 8 koňmi (arci za žold) konal a konečně i ode všeho, co za králem měl, upustil.[4]) Však ještě téhož roku (11. září) choval se Ferdinand zase milostivě k Maurycovi a dovolil mu dále dolovati v horách Planských na základě předešlých obdarování. Poněvadž později město morem na obyvatelích ujmu utrpělo, snažil se Šlik nové osadníky přivábiti a proto o blaho poddaných svých se všemožně staral. Z té příčiny r. 1568 dne 20. ledna poddaným svým na novém předměstí zámeckém dovolil, aby týchž práv užívali, jako měšťané Planští a jako bylo obvyklé v Tachově, aby mohli o statcích svých říditi. K listu na to vydanému přivěsil svou pečeť také Baltazar Sališ z Doberyšova, hejtman Planský. Roku 1573 povolil Planským, aby mohli bílá piva vařiti a v městě a ve vsích vystavovati, začež však povinni byli kostely, školy a špitály vydržovati. Také cechům rozličným buď staré výsady obnovil aneb nové udělil.

Král Maximilian osvobodiv za svého panování mnohé statky r. 1547 v manství uvedené, dovolil také Maurycovi r. 1574, aby panství jeho Planské z léna propuštěno a v dědictví zpupné uvedeno bylo.[5]) Mauryc byl dvakráte ženat, poprvé s Annou hrab. z Mansfelda, jež r. 1548 dne 8. října zemřela, po druhé pak s Barborou Šenkovnou z Landšperka; od té ani od oné nedostalo se mu dědicův a tudíž se o to záhy staral, aby o svém dědictví slušně pořídil. Planské letopisy vypravují, že prý r. 1559 město Planou, pokud hradbami a příkopy zavřeno bylo, i s Galtenhofem a Joachimslohem dvěma mladým pánům Roupovským jsa jim kmotrem darem dáti přislíbil, než pořízení jeho poslední r. 1575 dne 21. února na list mocný královský, teprv později vydaný, učiněné vykazuje dodatečné ustanovení. Vedle toho odkázal zámek Planou a tvrze Caltov a Otín s příslušenstvím choti své *Barboře Šenkovně z Landšperka* do smrti její aneb do stavu jejího změnění; kdyby zemřela, učinil nápadníky panství Kryštofa staršího Šlika a syny jeho, Šebestiana Šlika a na Rabšteině a syny jeho Frydrycha, Hendrycha a Prokopa, bratry Šliky na Hauenšteině, syny někdy Kašparovy, syny někdy Hendrycha Šlika a konečně syny Kryštofa z Roupova na Poříčí.[6]) Zemřel r. 1578 dne 9. listopadu a pohřben v kostele Planském. Se kšaftem tímto nebyla nijak spokojena Sidonie Roupovská z Holiče a ve svém odporu r. 1579 dne 18. května ve dsky vloženém hleděla kšaft zvrátiti hlavně pro dvě chyby v něm: že datum kšaftu (1575, 21. února) bylo více nežli o půl léta starši než datum listu královského (1575, 9. Sept.), že byl co svědek podepsán Michal Španovský z Lisova, nejvyšší písař, ale toho času ještě úřad ten na sobě neměl, než teprve r. 1577, 30. května císařem

[1]) DZ. 84. A 10. Vklad se stal teprv r. 1527. [2]) DZm. I. G 11, reg. kom. s. [3]) Na *Lazurové hoře* prý stál nějaký hrad, bezpochyby předvěké opevnění. [4]) Sněmy. DD. 64. str. 597. [5]) DD. 52. D 16. DZ. 18. H 28. [6]) DZ. 20. H 5—8.

doplněni jsou úřadové nejvyšších úředníkův zemských; z těch příčin že se jí zdá býti kšaft podezřelým. Odpory její a potom dcer její trvaly do r. 1604.

Na Plané vládly nyní dvě vrchnosti. Hrad s panstvím držela Barbora, jež brzo po smrti chotě svého za *Bedřicha Šlika z Holiče* vdala; městu panoval *Kryštof z Roupova* jménem synů svých *Jiříka* a *Štěpána*, kteří později tu sami vládli držíce každý jednu stranu města, tak že tu dokonce trojí pánové poroučeli. Některé věci vyřizovaly oboje vrchnosti společně; jako na př. udílení výsad cechům zdejším, však privilegia Planská potvrdil r. 1593 Jiří sám; po smrti otce svého († 1590) Planou napřed s bratrem, potom sám držel. Občanům Starého města u sv. Petra a Pavla udělili výsady r. 1588 22. ledna Frydrych s manželkou svou Barborou dovolivše jim piva vařiti, jako ostatním měšťanům Planským; vychází z toho, že část tato k zámku náležela a Roupovským poddána nebyla. Barboře, jíž panství jen do života neb do stavu změnění odkázáno bylo, velice na tom záleželo, aby v jeho dokonalé držení vešla a s ním libovolně nakládati mohla, však to se státi mohlo jen s přivolením těch, kterým byl nápad po ní vyhrazen. Ztracejíc vše právo k Plané, když Bedřicha za muže brala, jednala s dědici Šlikovskými o to, aby za peníze od svých nároků upustili a je splatila.[1]) Tak byla nyní Planá v držení jejím dědičném, zpupném a nezávadném. Po několika letech podařilo se jí také města nabyti. Po smrti totiž Jiříkově († 1594) bylo drahně dluhův zůstalo, pro něž město Planá skrze místokomorníka zemského hlavním věřitelům Anně Kábové z Terešova, Janovi Míčanovi z Klinštejna a Bedřichovi Šlikovi odhádána byla (1596). Karel z Kokořova na Šťáhlavech skoupiv od řečených osob práva jejich ke Plané, postoupil potom (1597) města paní Barboře,[2]) a tak měly zámek i město zase jedinou vrchnost.

Barbora zemřela r. 1597 dne 18. listopadu v noci a pohřbena jest v kostele farním. Dědicem jejím stal se manžel její Bedřich, na ten čas kr. rada a nejv. mincmistr v Čechách, jenž po nějakém čase se podruhé oženil, pojav za manželku Marii ze Šumburka, a potom r. 1602 panství Kočovské přikoupil. Málokdy na Plané býval, obyčejně v Praze přebývaje, než kdykoliv sem přišel, bylo na zámku velmi hlučno, poněvadž se sem příbuzní jeho sjížděli. Často tu přebývaly sestry Mariiny (Anna Mandaléna a Dorota), také Ludvík Šlik tu s celou rodinou svou obýval a jednou (1606) i syna svého Jiříka Bedřicha tu křtil. Frydrych jsa bohatství dostatečného nádherně si vedl, maje dosti služebnictva; Tomáš Tyzl z Daltic byl u něho panoší, Adam Kfelíř ze Zakšova na Starém Sedlišti byl dvorským mládencem a jakási Maria Röderova hofmistrovou u hraběnky. V hejtmanství byl následoval po smrti Baltazara Salyše († 1585) Jindřich Grefingar ze Saleka a od r. 1593—1621 Matěj Ortman z Damfelda. Hejtmanovi vypomáhali tehda tři písařové úřední, kancelářský a obroční.

Bedřichův bratr Prokop byl padl v Nizozemsku, druhý bratr Jindřich byl pánem na Hauenšteině, sestra jich Kateřina zůstávala v panenství bydlíc na Vysokém Sedlišti, kdež r. 1609 zemřela; sám pak z dvojího svého manželství dědicův neměl. Z těch příčin daroval (1606) zámek i město s předměstím Planou a vším panstvím *Kašparovi Šlikovi z Holiče* na Hauenšteině (synu někdy Jindřichovu), strýci svému, ale na jisté výminky, totiž, aby se v Planou teprv po smrti Bedřichově uvázal a jistým příbuzným peníze jim odkázané vyplatil.[3]) Bedřich zemřel r. 1610 a pohřben jest v Planském kostele.[4]) Když nastoupil nový pán v držení panství, setkal se na něm s mnohým protivenstvím; vraždy, mor a požáry zuřily hned v prvních letech jeho panování; když r. 1617 na den sv. Bartoloměje v městě požár vznikl, i zámek celý shořel. V čas povstání 1618—1620 zůstal sice Kašpar rodu císařskému věren, přes to však zkoušela Planá mnohé svízele, a to nikoliv snad vojskem nepřátelským, nýbrž císařskými. Již r. 1620 dne 25. října přitáhl k městu císařský general Jelach, jehož vojáci si na venkově nezbedně počínali, dne 28. října vnikl do města, několik lidí posekal a potom město zapálil; shořelo celé kromě obou kostelův a také zámek od r. 1617 obnovený zase shořel. Po bitvě Bělohorské zaplavili krajinu zdejší vojáci Mansfeldští; dne 21. ledna r. 1621 táhli tudy do Tachova, v jaře potom hrabě z Mansfelda z ležení svého v Tachově vytrhl a Planou ke klášteru Teplskému se bral, kterýžto klášter docela vyplenil. Mezitím počalo také násilné obracování na víru katolickou, jehož konce se Kašpar nedočkal. Jsa již věku pokročilého a churav r. 1624 dne 23. května náhle zemřel a pohřben jest v kostele farním. S manželkou svou Eliškou z Donína dětí neměl, pročež se po smrti jeho Planá s Kočovem strýci jeho Jindřichovi Leopoldovi Šlikovi (synu hraběte Filipa) dostati měla, který také již na Plané přebýval, že však tento víru svou evangelickou opustiti nechtěl, dostala se jinému strýci *Jindřichovi Šlikovi z Holiče*.[5])

Jindřich Šlik, cís. rada, komorník a nejvyšší, nedávno před tím byl přestoupil k vyznání katolickému, byl u veliké vážnosti císaře Ferdinanda jednak pro své katolické smýšlení, jednak pro platné služby, jež byl císařům v předešlých válkách vykonal; i potom, když se stal pánem na Plané, bojoval pod

[1]) DZ. 65. A 8, J 9. P 2, 66, B 2, M 24. [2]) DZ. 127. E 6. [3]) DZ. 133. D 18—21. [4]) Kord, dýku a ostruhy nad rakví pověšené r. 1629 zlodějové ukradli. [5]) Jan Václav Keč z Kečova r. 1628 byl hejtmanem (VUSp. 1897).

prapory Frydlantskými v Dolním Německu a v Uhrách. Byv potom jako generalní polní maršálek nařízený bojoval udatně ve válce Dánské, po níž se měl odebrati do Italie; než chtěje si pohověti po tolikerém namáhání odebral se r. 1629 do Plané. Poměry na panství pěkné nenašel. V městě byli sotva dvě třetiny domův spálených vystavěli, obchodu nebylo, dělníků a řemeslníků pro reformaci přísně prováděnou scházelo a vojáci brali lidem, co vůbec sebrati mohli. Sedláci, přitížením roboty nespokojení, počali se bouřiti, následujíce příkladu Tachovských; tehdejší hejtman Planský Zacharyáš Erlman z Erlsfeldu neznal jiných prostředků k ulevení bídy, než trestův a opět trestův.

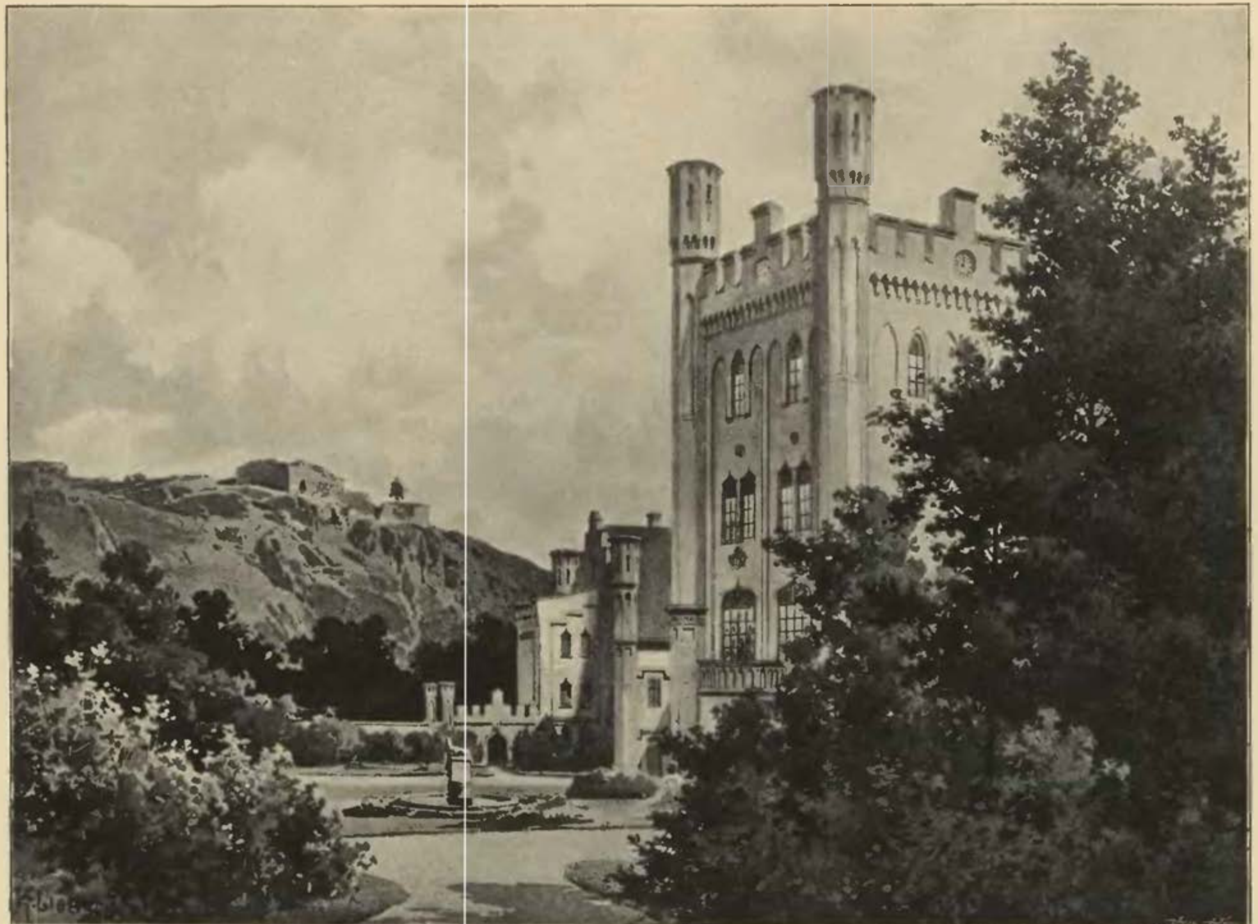
Hrabě stal se r. 1632 předsedou dvorské rady vojenské, potom i cís. tajnou radou, ve kterýchž důstojnostech i za císaře Ferdinanda III. zůstával; kromě toho obdržel potvrzení svobod rodinných (1641), svobod na hory Planské (1646) a konečně obdržel i řád zlatého rouna. Mezi tím byl v Plané po Erlmanovi († 1631) hejtmanoval Volfgang Lōw, za něhož trvaly svízele válečné průchody vojenskými obyčejně velmi bouřlivými (1632). Po dvě léta byl potom pokoj, než r. 1634 v únoru přibyl sem kníže Frydlantský s celým komonstvem, přenocoval dne 23. února v zámku a odebral se odtud do Chba, kdež již v noci mezi 25. a 26. únorem zavražděn byl. Dne 1. a 2. března mrtvoly jeho a druhův jeho zavražděných skrze Planou do Stříbra voženy. Tehda se hejtman Lōw loupežím císařských vojákův v Bavořích ležících rázně opřel; jednou když v Kočově dobytek pobrali a odháněli, pustil se s lidmi svými a 14 mušketýry za nimi až do Falcka a svedl s nimi tuhou šarvátku, ve kteréž byl zastřelen syn jeho Michal. Téhož roku počaly silné průchody vojska skrze panství, tak že obyvatelé vesnic jako před nepřítelem utíkali berouce s sebou dobytek svůj; vojáci nemohouce ve vsích potravy dostati, brali potom dobytek, kde jej nalezli. Za vpádu švédského r. 1639 vtrhla do Plané císařská jízda, poněvadž panovaly obavy, že by se Švédové města toho zmocniti chtěli; ti sobě nelidsky počínali a obyvatelé jim rádi paty viděli. Roku 1640 dne 12. března přepadl Planou švédský generál Banér, město vyplenil a zabiv mnoho lidí ještě téhož dne zase město opustil. Z toho byl takový strach, že lidé r. 1641, když se panstvím švédští i císařští vojáci ubírali, do lesův utíkali. Pro svou vážnost získal si hrabě kolikráte ochrannou posádku císařskou, která panství proti nezbednostem vlastní své soldatesky hájila a tím aspoň větší škody zamezil. Roku 1643, 8. května vrazili sem zase Švédové pod Königsmarkem, město vyplenili a z panství dobytek, co ho ještě zbylo, odehnali. Potom sem přišla zase císařská posádka (1644) a zase si vedla jako předešlí.

Za těch dob zámek Planský měl asi touž podobu jako má nyní, obsahuje kromě velké tabulnice mnoho světnic, komor a sklepů. Po smrti hraběte Jindřicha († 1650, 5. ledna) spadla Planá na syna jeho *Frant. Arnošta*, který jsa tehda v klášteře Kartouzském v Lovanech po nějakém čase z něho vystoupil a řízení panství ujal. Nemoha jím pro velké dluhy ovládnouti, prodal je r. 1665 *Janovi Jáchymovi* hr. *ze Sinzendorfu*, jenž však ještě téhož roku zemřel. Panství ujala po něm vdova a spravovala je až do r. 1687. Téhož roku dostala se nejmladšímu synu *Janovi Jáchymovi Michalovi*, jenž r. 1697 zemřel, neučiniv poddaným nic dobrého. Za nezletilosti syna *Frant. Václava Michala* byla zase poručnická vláda, za níž se poddaným lépe vedlo, než před tím, a trvala do r. 1716. Po smrti hraběte († 1734) zase následovala poručnická vláda až do r. 1744, za níž stavení zámku rozšířeno. Sinzendorfové drželi pak Planou až do vymření (1822). Dědictvím dostala se pak rodu Nosticovskému.

Z minulosti Plané a okolí zachovaly se nám popisy několika zajímavých příběhův: Asi r. 1548 neb 1549 přišel Albrecht Planský ze Žeberka s Rodekovým synem do Plané, seděli spolu za stolem a jedli telecí pečeni. Byl tam také Zikmund Ketle z Fordrosu, jenž se s Albrechtem jak živ neviděl. V tom sňal Albrecht ručnici s hřebíku a volaje hospodáře Honza koželuha řekl: Mistře! pohleďte, máme dvě ručnice, já a strýc Váš (syn Rodekův) a (ale) máme jeden štemflík. I jde ven. Když vyšel, šla tu Dorota pro pivo a řekla: Pane, nestřílejte, abyste slepice někde nezastřelili! Přes to směřil k nějakému místu, k prevetu, střelil a střelil Zikmundovi skrze obě ruce. Když tento se dal do křiku přiběhl člověk a zvěděv, co se stalo, ptal se: Což žádného práva nežádáš? I volal na něho: Pro pána Boha, pošlete mi pro právo! Tu poslal ten člověk pachole pro rychtáře. Pachole přišedši k rychtáři řeklo: Rychtáři! máte spěšně a hned k Honzovi koželuhovi přijíti, že, rychtáři, jednoho zastřelili a chtějí pryč a někteří sousedé zastoupili dvéře, až Vy přijdete. Když přišel rychtář, tu mu Zikmund svou škodu vzatou ukázal, jak jest skrze obě ruce prostřelen, a prosil, aby Planskému odejíti nedal, nebo takovou bolest trpí, že se bojí, že umříti musí. Tu hned Albrecht prosil, aby lékař pilnost při něm měl a tolikéž hospodář jídlem a pitím, aby mu hrdlu jedné neškodilo, že chce rád od něho zaplatiti. I řekl rychtář: Milostivý pane! Zle jste to stříleli; již se bude V. M. dotýkati. Já nechci V. M. zavazovati, poněvadž pán můj doma sám býti ráčí; račte V. M. se mnou k pánu mému jíti. To udělal hned Albrecht a povolně šel. Napřed žádal rychtáře, aby to místo ohledal, ke kterému střelil, a což nejvýše mohl, se vymlouval žalost maje a pravě: Jak Bůh v nebi jest, že o Zikmundovi, aby za těmi prkny byl, nevěděl. Když pak přišli před kancelář pana Mauryce,

Hradiště v Jáchymově.

Starý hrad a nový zámek Nečtinský.

Brod u Plané.

vyšel pán a přivítal toho pána mladého. Když vše vyslechl, povídal, poněvadž jest pán nerad toho učinil a se v to podvolil, že od něho zaplatiti chce, aby rychtář s lazebníkem mluvil, „a šetř, ať pilnost s ním má, aby nebyl chrom na ruce“.[1])

Roku 1559 ten pondělí po sv. Jiří jel hrabě Mauryc Šlik z Holiče z Plané do Hostičkova na vraném koni a našed strýce svého Šebestiana, jel s ním do Lestkova a štvali. Když nic neuštvali, žádal Šebestian Mauryce, aby k němu jel k obědu na Švamberk; pán sice se velmi vymlouval a zbraňoval, avšak naposledy se na jeho prosbu namluviti dal a jel s ním. Když jedli, tu Šebestian a služebníci jeho pánu tak připíjeli, že dosti dobře opilý byl. Tu kázal bláznu svému Francovi, jenž měl cejch na čele vypálený a mezi očima velmi stlučen byl, vystoupiti, poručiv služebníku svému, aby koně sedlal a blázna s sebou vzal. Šebestian jej sám na koně vsadil a všichni jeli ven, totiž Mauryc, Šebestian a služebníci jejich. Když přijeli dolů před krčmu, tu byla svatba a Šebestian prosil Mauryce, aby ssedl a tanec udělal. To mu pán k vůli učinil a tancoval. Potom vsed na svého kleprlíka řekl: Pane strýče! vinšuji Vám dobrou noc. Já musím jeti, mám čas. Zase ho prosil Šebestian velice, že s koně sedl a opět tancoval i pověděv služebníkovi: Jeď s bláznem napřed, já dobře za tebou přijedu. To služebník učiniti nechtěl řka: Já od V. Mti. nepojedu,ráčíte velmi opilí býti. Avšak když to pán přece míti chtěl, jel. Potom přijeli za ním spěšně a Mauryc divě se řekl: Což jsi s bláznem ještě tu? Já jsem mněl, že již na poli doma. Když potom Šebestian blázna dojel, mrštil ho okolo hlavy a Linharta také uhodil ve tvář, kterýžto řekl: Ráčíte-li blázna mrskati, to ráčíte moci dobře učiniti, jedné mne neračte mrskati. Tu Šebestian rozhněvav se pravil: Není mi potřebí zbytečných slov podávati, kdybych ručnici u sedla měl, jako ty, nepodával by mi těch slov. I řekl Mauryc: Mlč ty a jeď předse. Když přijeli pod les u Švamberka, přijel Šebestian k Linhartovi, vzal blázna za hrdlo a strh jej s koně, jej přes hlavu přejel. V tom volal Mauryc na Linharta: Hleď na blázna! nenechávej ho zadu, hleď, aby ho s sebou vzal. Té chvíle běželi páni stezkou napřed skrze les, a Linhart veda 4 chrty na smečce zůstal za nimi. Když pak jel stezkou dolů, slyšel stříleti z ručnice, proto pustil chrty a jel spěšně, a když přijel dolů na louku, tu Mauryc a Adam Draušvic na hromadě leželi, Draušvic měl dobytý meč, a Šebestian maje tulich v hrsti vytáhl Draušvice pod Šlikem. I když Linhart přikročil, ptal se: Co V. M. ráčíte s tím tulichem činiti? Řekl on: Co nevidíš, že pán tvůj chce omdleti? já mu ústa vylámu. Pak řekl k Draušvicovi: Jeď pryč! co nevidíš, co se děje?, kterýž řekl: Pane, já nechci pryč jeti, ale poněvadž mi V. M. rozkazujete, pojedu pryč. Potom vsedal také Šebestian, odejev pána na poli umrlého na louce ležeti nechal a jen tolik řekl, že jede pro koření, ale nevrátil se

[1]) Reg. svědomí 1543—1568.

již. Stěží pomohli Linhart a jeden poddaný pánovi na koně a dovezli ho do jednoho mlýna, kdež zůstal přes noc; ráno pak poslali do Plané pro barvíře, aby ho uvázal.[1])

Mezi Jemnicí a Tisovým bylo ptačí čihadlo Starotisovské, na němž lidé z Tisovské strany, poddaní Jana Lipolta z Kečova, bez překážky Jemnických líceli. Ale když Jan Lipolt zemřel, přišel Jan Bošínský z Božejova a na Jemnici sám pátý na to čihadlo s ručnicemi a sekerami (1581, 5. září) a Valentina Pichelmejera člověka z Tisové zde číhajícího s pohrůžkou střílení zajal, řka, že jest čihadlo jeho. Ten člověk dlouho odporoval, ale když Jan hrozil, že jej zastřelí, tu šel a nesl sítka ptačí se všemi přípravami do Jemnice. Tu Bošínský poslal pro rychtáře a přísežné do vsi a toho člověka za závazek vzíti dal, ale když řekl, že to dá pověděti pánu svému Maurycovi Šlikovi, tu ho propustil, ale ptáky a síť sobě nechal. Když mladý Jan Václav Keč domů přišel, tu Bošínský se pokusil a chtěl dotčené čihadlo přihotoviti. Keč, jenž se toho dověděl, poslal k němu 4 poddané, že jest naděje k němu, že se mocí ujímati nebude a mocí čihadlo bráti. Přes to všechno on se přece shotovil a myslivost provozoval na tom čihadle. Tu Keč příčinu maje poddané své vzal a na to čihadlo (r. 1587) šel. Přišedše tam našli Jana se synem jeho, kteříž spozorovavše je s dlouhými ručnicemi na ně vyběhli, a Jan kohoutek přiloživ chtěl vystřeliti. Tu rychtář Tisovský maje senné vidle ručnici dolů stlačil a jiní přiskočivše ručnici jemu vytrhli z rukou. Keč spravedlivě křičel, z nich aby žádný na Jana ruku nevložil; Bošínský maje tesák mocí se k bránění stavěl, ale nesměl, neb mu žádný nic nedělal, a když jest tesák brzo pídi zdéli ven vytáhl, Mikuláš Paimler zaň popadl a ten sotva mocí zdržel. Tu křičel Bošínský na svého syna: Ty hudlaři, střílej! aby tě boží svátosti zahoubily! A tak syn hned kohoutek přiložil řka: Dobře, pane otče! na koho mám střeleti? Tu poručil Keč, aby mu ručnici vzali, a tak mu Jan Praitygam krejčí tu ručnici vydřel i s kohoutkem. Potom ty ručnice zase otci a synu dali, když připověděli, že nikomu neublíží. A vzavše ptáky a sítka šli do Tisové.[2])

KOČOV ZÁMEK.

Nedaleko Plané jest ves Kočov, v níž tvrz a později zámek stávaly. Za samým dvorem poplužným jest okrouhlé místo se tří stran vodním příkopem objaté, na němž ještě skrovné zbytky bývalého zámku viděti. Kde nyní stojí myslivna, bývala prý věž a na blízkém chlévu jsou posud zbytky rustiky; pochází tedy tato zeď ještě ze starého zámku. Pod zemí jsou všude základy zdí.

Z Kočova pocházel rod vladyk *Kocovských z Kocova*, jak se později psávali. Ve 14. století vyskytují se ve dvou pošlostech. Vilím (1379) a Aleš († j. 1381) seděli na Mířkově. Jejich potomci bezpochyby byli ti, kteří drželi Měčín a Malý Bor. Druhá pošlost psávala se buď po Kočově neb Vídicích neb Svržně. Z té pocházel *Kunrat*, jenž měl r. 1357 část podací v Dubci, a synové jeho *Humpert* (1359—1403), *Radslav* (1368—1379) a *Jindřich* (1381—1408). Kočov zejména držel Humpert a výslovně se r. 1361 a 1379 jako jeho pán připomíná.[3]) Na počátku 15. století žili bratří *Humpert* (1412—1416), *Sezema* (1410—1426) a *Zbyněk* (1412—1442), z nichž tento držel Chodovou Planou, Nečtiny a Vildštein. Který z nich Kočov držel, není známo; sice byla Chodová Planá hlavním sídlem této pošlosti až do konce 15. stol. Zbyňkovi synové byli Jan, Jindřich a Racek (1444 a t. d.) a Sezemův syn Humprecht. Konečně byl Rackův syn Trystrám (1487 a t. d.). Jeden z posledních („pan Kocovský starý“) prodal Kočov *Jindřichovi z Gutšteina*, který jej profrejmarčil *Hanušovi Pluhovi z Rabšteina* za Neištetl.[4]) Hanuš postoupil ho bratru Kryštofovi, jenž jej r. 1519 a 1522 držel.[5]) Po jeho smrti následoval bratr Štefan (1526 jej držel) a když i ten zemřel, ujal jej zase Hanuš a po něm přešel na syna jeho *Kašpara*.[6]) Tento se r. 1547 do tehdejšího povstání tak nešťastně zapletl, že útěkem jen život zachránil a všecky své statky propadl.

Král Ferdinand zastavil Kočov (1549) *Jindřichovi Šilinkovi*, hejtmanu kr. hačířův, a manželce jeho Kateřině, a protože tvrz byla opustlá, povolil mu 300 tolarů k vystavění nového zámku. Okolo r. 1557 nabyl toho statku týmž právem *Floryan Gryspek z Gryspachu* a zase drahně peněz na zámku prostavěl. A poněvadž králům půjčoval, třikráte mu peníze na Kočově připisovány.[7]) Od r. 1566 měl tu za úředníka

[1]) Reg. svědomí 1543—1568, f. 258. [2]) Reg. 22. G. k. f. 121, 163. [3]) Lib. conf., arch. Třeboňský, DD. 13, f. 114. Acta jud. Rel. tab. II. 49. Berna, Plz. [4]) DD. 37, str. 469. [5]) Reg. kom. soudu, DD. 36, str. 329, 320. — [6]) DD. 37, str. 469, arch. c. k. dvorský. [7]) Arch. gub.

Jindřicha Grafingera ze Saleku, o němž později povídal, že mu tak málo učinil, jakoby mu peníze z truhlice ukradl.[1]) Když se Floryanovi synové r. 1588 dělili, dostal Kočov *Václav*, syn nejstarší. Když pak ten zemřel, zdědili jej jeho bratří. Dva z těch Ferdinand a Blažej převedli na sebe právo Jana Millnera z Milhauzu, jenž Kočov r. 1599 od císaře dědičně koupil, a prodali jej pak (1602) *Bedřichovi Šlikovi z Holiče* na Haunšteině a Plané. Od té doby patřilo panství Kočovské k Plané.[2]) Roku 1599 byla tvrz zase opustlá. Bylo tu málo špatných světnic, většinou jen ze dřeva vystavěných a proti ohni špatně opatřených.

[1]) DZm. 160. B 5. [2]) Arch. gub., DZ. 130. F 25, G 4, 131. D 17.

TVRZE V OKOLÍ PLANÉ.

Brod jest ves, někdy městečko tři čtvrtiny hodiny od Plané a posud osada výstavná. Kostel a fara stojí na návrší, pod tím na úbočí škola. Severně od školy a západně od krchova jest velké tvrziště hlubokým příkopem objaté, kromě toho je na jižní straně mohutný násep. Za starých dob zapadla sem větev Vítkovců, z nich r. 1243 *Vítek z Brodu* a r. 1308 *Bedřich* erbu růže pocházeli.[1]) Týž Bedřich s Dluhomilem Brodským obviněn r. 1316, že Ctibora z Volfšteina zabili.[2]) Mezi spolupatrony kostela Svojšínského připomínají se r. 1355 *Přibík* z Brodu a sirotci někdy *Vítka* a *Jindřicha*, též se Vítek a Bedřich r. 1358 a 1362 a v l. 1365—1370 Pešek z Brodu jako patronové v Sedlci připomínají.[3]) Roku 1379 držela Brod jakási paní *Anka*.[4]) Jako patronové zdejšího kostela připomínají se 1395 *Jetřich z Gutšteina* a 1414—1425 *Jindřich z Elstrberka*.[5]) Tento již držel Brod k Plané. Roku 1431 Brod od německých křižáků vypálen a obyvatelstvo jeho (české) povražděno.[6]) Bezpochyby tehda také tvrz zničena. Na počátku 16. stol. byl Brod nějaký čas samostatným zbožím, které ale okolo r. 1526 s Týncem zase k Plané koupeno.

Ve vsi *Výškově* hodinu daleko od Plané stávala tvrz na místě dvorce č. 26. Odtud pocházeli *Měsíčkové z Výškova*, ještě v Prusku žijící, jichž předkové byli bratří *Výšek* a *Vyšemír* (1237—1251), *Svatomír* (1272), *Magnus*, *Hoholt* a *Vyšemír* řečení *Výškové* (1282) a r. 1291 Albert. (Reg. I., II.) Jak se zdá, seděl na zdejší tvrzi r. 1406 *Machek*, jenž tehda příměří s Bavory učinil a ještě r. 1413 žil. (Arch. říš. Mnichov.) Téhož roku žil ve zdejší krajině také *Vyntíř* (DD. 15, f. 200—203.) Jeho vrstevník Racek byl již r. 1416 na Moravě (DZ. Brn.), nabyl jinde zboží a též jiní Měsíčkové se pak po zemi rozrodili. Ve zdejší krajině žili pak r. 1437 *Mikuláš Vyšemír* a *Albík*, a Výškov samotný držel ještě r. 1465 *Racek*. (Stocklöw, Gesch. v. Tachau, Arch. Třeboň.) Nedlouho potom přikoupen Výškov k Plané.

Ve vsi *Caltově* východně od Plané posud viděti jest zbytky bývalé tvrze. Roku 1379 sedělo tu několik vladyk a malý díl měla vdova Anka. (Berně.) Od r. 1402 připomíná se *Jan Balile z Caltova*, jenž r. 1406 plat na Plzni a později od krále Václava na Stříbře, od krále Zikmunda plat na klášteře Teplském obdržel. Tento měl ještě r. 1454 syn jeho Oldřich. (Ruk. musejní, Arch. Teplský. Arch. č. I. 513.) Také se připomínají r. 1443 *Lvík* a r. 1468 Jan *Zoubek z Caltova* (Arch. Třeboňský). Nějaký čas potom přikoupen Caltov k Plané. V l. 1527—1574 se ještě tvrz připomíná.

Ve vsi *Otíně* nedaleko Plané bývala tvrz a farní kostel již ve 14. století. Podacími pány byli r. 1365 Půta z Plané, r. 1383 Stupek a 1394 tento s Neostupem, tuším ze Švamberka. Roku 1399 následoval *Odolen z Oračova*, jenž r. 1406 mír s Bavory učinil. (Lib. conf. Říš. arch. Mnichov.) Potom (před r. 1409) koupen Otín k Plané, ale zase r. 1414 prodán. (Lib. erect. IX. D. 4, X. 45.) Pánem tu byl pak až do r. 1430 *Erhart z Nejperka*, jenž r. 1415 plat ke kostelu Planskému prodal. (Lib. conf., erect. X. 71.) Roku 1456 byl tu pánem *Stach z Hořevce*, jenž r. 1468 zdejšímu kostelu dobrodiní učinil. (Arch. č. I. 184, III. 575.) Kdy přikoupen k Plané, není známo. Tvrz zdejší se v l. 1574—1575 jako příslušenství Plané připomíná.

[1]) Arch. křižovnický. Gradl, Mon. Egr. 574, 575. [2]) Tab. vet. 14. [3]) Lib. conf. [4]) Berna. [5]) Lib. conf. [6]) Palacký.

Ves *Ctiboř* blízko Tachova ležící připomíná se r. 1375 a 1379. Tehda patřila některému z Trautenberka. (Borový Er. I. 113, Berně.) Král Zikmund daroval zdejší tvrz a 16 dvorů *Václavovi Filibéři* (1431), po něm ji měl r. 1454 syn jeho Zikmund, avšak vedle toho drželi část vsi také Pertolt otec a Pertolt syn oba Filibéřové. (Arch. č. II. 462, DD 20, p. 129, 157.) Později se z téhož rodu Václav (1472) a Jan (1496) připomínají. (Arch. Třeb. kop. Kladrubský.) Pak patřila tvrz až do r. 1532 pánům *z Gutšteina*. Roku 1532 koupil ji *Volf Perglár z Perglasu*. (DZ. 2. B 18), jenž r. 1546 zemřel. Syn jeho Volf Gothart prodal r. 1571 Rapotín a Ctiboř *Zikmundovi z Trautenberka*. (DZ. 64. A 14.) Tehda snad tu již tvrze nebylo. Ves držena potom k Nahému Újezdci a později k Plané. K Tachovu patřila již v 16. století.

Chříňov (něm. Gröna), ves východně od Plané, ode dávna bývala sídlem vladyčím a u vsi posud jest tvrziště. Roku 1373 a 1379 seděl tu *Ješek ze Chříňova*, jenž nosil na štítě kříž šachovaný.[1]) Jeho tušim synem byl *Hynek*, jenž se v rozličných pamětech v l. 1402—1414 připomíná.[2]) Roku 1414 na tvrzi dvoru a vsi Chříňově manželce Kateřině věnoval.[3]) Žil ještě r. 1420. Starší jeho syn *Vilém* připomíná se jen v l. 1412 a 1414; mladší *Jan* držel po otci Chříňov a slove od r. 1436 starším.[4]) Roku 1454 ještě žil, když odúmrť po jeho mateři provolávána, ano i r. 1464. *Jan mladší* snad syn jeho připomíná se v l. 1446 a 1464 *Vilém ze Chříňova* seděl r. 1476 na Skočcích[5]) a zdá se, že se Chříňovci ze zdejší krajiny vystěhovali. Později držel Chříňov *Andres z Lichtenšteina* a zastavil jej r. 1504 *Matesovi Roušarovi z Bezvirova*.[6]) Nedlouho potom nabyl Chříňova *Jan Bavůrek ze Švamberka*, jenž začav loupeže okolním pánům a ještě více Plzenské obci škodil (1507). Plzenští měli po něm špehy, kdyby přijel na Chříňov, a když se dozvěděli, poslali tam něco pěších a jízdných. Přišedše tam v pondělí dne 25. ledna zlezli tvrz, ale Bavůrek ještě se někde zavřel; proto pod ním zapálili a zajali ho samého šestého.[7]) Potom v Plzni útrpně tázán a sťat. Vypálená tvrz i se statkem spadla na krále, ale král Vladislav daroval ji *Plzenské obci*.[8]) Tato ji držela do r. 1641.

V *Týnci* (půl hodiny jihovýchodně od Plané) bývala tvrz ve 14. a 15. století. Na tvrzi seděl v l. 1393—1402 *Lvík* rodu Roupovských.[9]) Odtud také pocházel Racek, který seděl r. 1429 na Pořejově.[10]) Roku 1439 držel Týnec *Jan z Frumšteina*, jenž na něm Anně z Kamenice manželce věnoval. Táž přečkavši Jetřicha syna, držela Týnec do smrti. Již r. 1485 byl v držení pánů ze Žeberka a patřil k Plané.[11]) Po *Buškovi*, jenž po r. 1486 ze-

[1]) Kopiář Kladrubský, arch. bibl. Pražské, Berna, str. 27. [2]) Arch. Plzenský, Mnichovský, Teplský, lib. conf. [3]) Rel. tab. II. 105. [4]) Arch. bibl. Pražské, Plzenský, Arch. č. VI. 492. [5]) DD. 16, f. 212, arch. Vatik. a Plz. [6]) Plzenský archiv. [7]) Třeboňský arch. [8]) DZ. III. L 1. Beckovský, I. 982. [9]) Arch. Teplský, Borový, Lib. erect. IV. 401. [10]) Lib. conf. [11]) Rel. tab. II. 88, DD. XVII. 229.

mřel, měl jej r. 1493 *Jan* (syn) s bratřími a po rozdělení v l. 1506 až 1510 sám.[1]) Okolo r. 1526 prodali *Jiřík* a *Mikuláš* bratří *Planští ze Žiberka* Týnec a Brod *Štěpánovi Šlikovi z Holiče*, jenž je k Plané připojil. Na čas držela obě (1531 a t. d.) vdova po něm Markéta.[2])

Ve *Štokově* (záp. od Plané) připomíná se tvrz, ale teprve v 17. století. Ves byla r. 1290 příslušenstvím Tachovského hradu (Reg. II. 643) a později tu vysazen manský statek k témuž hradu. Patřil v l. 1505–1510 Hyncovi z Trautenberka, r. 1523 Bohuslavovi Bohuši z Otěšic, v l. 1555—1579 Rorerům z Hochštetu r. 1594 Jiřímu Mošlibicovi z Bišance a od r. 1603 Chlumčanským. Roku 1637 koupen k Plané. Odtud pocházel rod *Arnoštů ze Štokova*, kteří tu bezpochyby v 15. stol. seděli.

Kdesi severozápadně od Štokova v lesích stávala tvrz *Krajt* (něm. Gereute i Reut), která bývala manským statkem k Tachovu. Král Ludvík dal ji v manství (1518) *Jiříkovi z Trautenberka*, po němž tu r. 1528 *Erhart* jeho potomek seděl. (Arch. gub.) Avšak nedlouho potom zpustl. Roku 1606 jest řeč o pustém zámku Greyte (DZ. 180. G 15), a ještě r. 1637 se dvůr pustý Krajt při statku Štokovském připomíná.

Na *Lazurové hoře* za Michlšperkem prý stával hrad. Z paměti o něm nic známo není.

O *Bonětově* se psalo, že tu tvrz stávala, ale ani ve vsi, ani v pamětech není o tom památky.

V *Chodové Plané* byla tvrz ode dávna. Zdá se, že patřila r. 1219 *klášteru Teplskému* aspoň z části, ale byl tu také vladyčí statek, na němž seděli l. 1316—1319 *Ctibor* a *Oldřich*. (Reg. I. 285, Tab. vet. 14.) Za Karla IV. držel část *Henslin* (*z Fojcperka*) (1365—1380), část *Eberlin* († j. 1376) a část páni ze Švamberka. (Reg. Vat., Berně, lib. conf.) Tento díl prodán od nich r. 1385 *Jindřichovi z Elstrberka* do tří let. (Arch. Třeboň.) Roku 1404 podávali sem kněze *Hynek z Fojcperka* a *Dobrohost*. (Lib. conf.) Onen seděl na tvrzi zdejší, kterou se vším statkem r. 1413 *klášteru Teplskému* prodal a ten pak držel Chodovou Planou jen několik let. (DD. 3 str. 99.) Na druhé části seděl r. 1418 Levhart z Vydžína. (DD. 14, f. 200.) Od r. 1420 vyskytuje se *Zbyněk z Kocova* jako pán celého statku. (Arch. Třeboň. Tepl.) Když tento před r. 1444 zemřel a synové jeho se dělili, *Jan* nejstarší syn ujal Chodovou Planou, kterou r. 1454 i s tvrzí bratranci

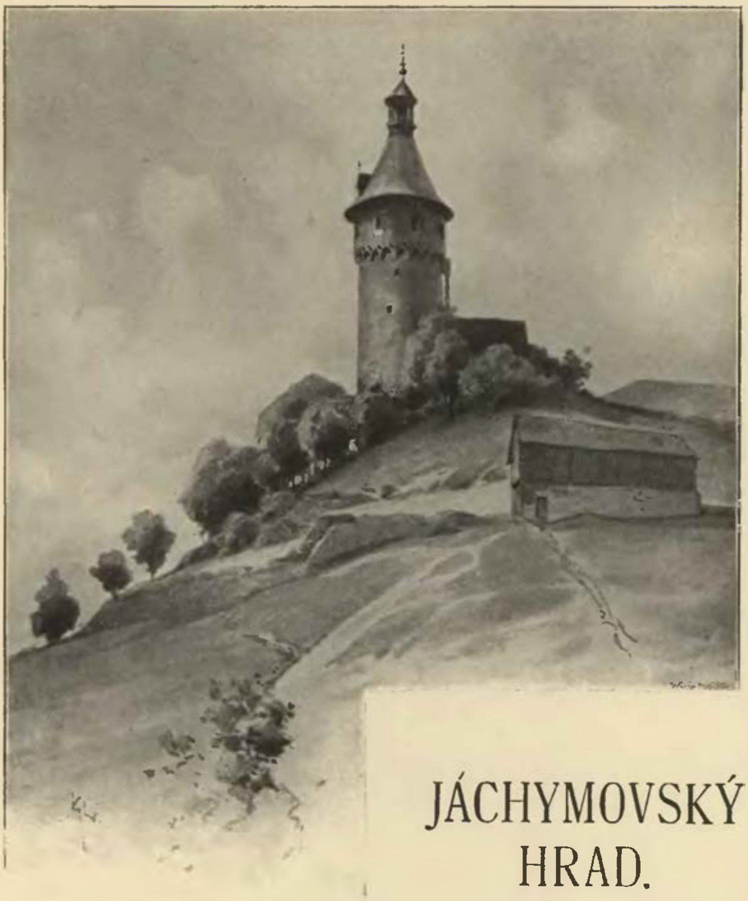
[1]) Reg. kom. soudu. [2]) DZ. 3. F 18, L 3.

svému *Humprechtovi* prodal. (DD. 61, str. 397.) Tento byl již r. 1474 mrtev a statek Chodová Planá dostal se sedmi jeho dcerám, z nichž jedna (Anežka) byla vdána za *Kryštofa Lantvista z Rebersreutu*, jenž r. 1474 Chodovou Planou od sester skoupil. (DD. 5 str. 323, 25 f. 246.) Okolo r. 1495 zemřel a statek pak držely vdova a dcery. (DD. 17, f. 236, arch. Tepl.) Markéta, jedna z nich, ujavši statek prodala jej s mateří r. 1514 *Janovi z Kočova*, jenž v l. 1527—1532 zemřel. (DD. 62 str. 377, 462, 490.) Vdova Markéta z Křimic, jsouc poručnicí dětí svých, prodala Chodovou Planou *Hanušovi Pluhovi z Rabšteina*. (DD. 62, str. 513.) Statek odtud držen k Tachovu i po zabrání skrze krále (1547), jen krátký čas (od r. 1551) zastaven byl *Jindřichovi z Bredova*. (Arch. Třeboňský.) Teprve r. 1558 prodal jej král Ferdinand dědičně (neb posud byl manstvím) *Mikuláši Miřkovskému ze Stropčic* (DZ. 13. A 9), ale ten jej hned potom *Mikuláši Širntyngárovi z Širntynku* prodal a r. 1560 ve dsky zemské vložil. (DZ. 87, E 1.) Když se synové Mikulášovi r. 1570 o pozůstalost otcovskou dělili, dostal *Volf* Chodovou Planou a koupil r. 1583 i Trstenici po bratru Mikuláši. (DZ. 62. N 25, 66. C 13.) Po něm následoval syn (?) *Jošt Adam*, kterému r. 1622 zabrán a prodán cizozemci *Theodorovi z Haimhausu*, tajné radě Bavorského knížete a nařiz. nejvyššímu. (DZ. 153. H 2.) Potomci tohoto drželi Chodovou Planou až do r. 1818 a pak následovalo potomstvo po přeslici. Na místě tvrze postaven r. 1734 zámek. (Viz Sommer Pils. Kr. 225.)

V *Trstenici* neb *Nové vsi* vystavěno teprve po dělení r. 1570 stavení, jemuž se tvrz říkalo, ale r. 1583 týž statek přikoupen k Chodové Plané.

Západně od kláštera Teplského jest rybník *Betlem*, do něhož nevysoký a krátký ostroh vybíhá. Břeh jeho k rybníku jest dosti strmý, na ostatních dvou stranách jest příkop a kolem něho násep, jehož kus rozvezen. Nepochybujeme, že tu nacházíme místo nejstarší známé tvrze, na níž bezpochyby nějaký nápravník blahoslaveného Hroznaty seděl. V té příčině budiž porovnáno, co dí Palacký ve svých Dějinách. (I. b, str. 268, pozn. 310.)

Dolní Kramolín patřil Teplskému klášteru od r 1228. Klášter tu měl dvůr v témž století založený, při němž povstala tvrz buď od kláštera, aneb následujícího násilníka založená. *Arkleb z Tisové* totiž opanoval Kramolín násilně, když pak od královských na tvrzi dobyt, král Jan Kramolín (1319) zase klášteru navrátil. (Reg. III. 212, 231.) Roku 1410 seděl tu *Hynek z Fojcperka* bezpochyby s přivolením kláštera. (Arch. č. VI. 459.)

JÁCHYMOVSKÝ HRAD.

Velká věž na hradišti Jáchymovském.

Nad městem Jáchymovem vypíná se ostroh na tři strany strmě spadající, který měl přístup jedině od západní strany. Na tomto ostrohu stával hrad do čtverhranu založený, z něhož zbyly dnes velká věž, branná bašta a něco málo zdí. Kromě toho stojí tu několik domků, které teprve po zpuštění hradu a z jeho ssutin vystavěny byly.

Velká věž stojí v rohu hradiště na severovýchodní straně, jest do kruhu založena. Nejhořejší poschodí jest na krakorcích ven povydáno a několika okny opatřeno. Nad tím je přiměřená střecha kuželovitého tvaru a na ní nejvýše lucerna se stříškou. Od té věže táhly se na obou stranách po kraji hradiště ještě v minulém století hradby, které jsou kromě malých kusů rozvaleny. V jihozápadním rohu jest okrouhlá bašta střechou na způsob jehlance krytá, v níž c. k. horní úřad prach schovával. Zbylo tedy z bývalého hradu, jenž patří k nejmladším toho druhu, málo sice, ale slouží k ozdobě města i krajina.

Dějiny města a jeho hornictví jsou velmi bohaté, ale o vlastním hradě zachovalo se jen málo pamětí. Na počátku 16. století okolí zdejší bylo jen málo obydlené. Když se tu tehda ruda objevila, tvořila se tu nová osada, jíž dáno jméno po sv. Jáchymovi. Tvůrcem hornictví byl hrabě Štěpán Šlik, jenž panství Ostrovské s bratřími držel, a první výtěžek z hor byl r. 1516. Poněvadž naděje dobrá byla, sešlo se tu ze všech stran drahně nákladníkův, a hraběti Štěpánovi vidělo se vydati r. 1518 v Lipsku horní řád pro tyto doly. Hned potom (1519) zřídil tu minci a jal se bíti groše a r. 1520 vymohl u krále, že nová osada byla na horní město povýšena.[1]) Téhož roku také vystavěn hrad nad městem, dílem pro jeho ochranu a dílem jako obydlí pro pána aneb horního hejtmana. K prvnímu úrazu přišel tento hrad

[1]) Mathesius, Chronica, Sternberg, Umrisse Ia. 312.

po pěti letech. Horníci jsouce na úředníky a dozorce rozezleni a z ciziny popuzováni, r. 1525 dne 13. května v sobotu srotili se na rynku, vytloukli hrad a radnici, zajali purkmistra a všecky městské písemnosti zničili. Štěpán nemaje hned dosti drábů pohotově, ihned vzpouru neukrotil. Teprve když dostatečnou moc sebral, aby 3000 povstalců povalil, a také odjinud se mu pomoci dostávalo, dali se povstalci snadno pohnouti ke smlouvě a podvolili se rozsudku mocných opravců. Poněvadž povstání ani tak proti pánu, jako spíše proti jeho zřízencům namířeno bylo, Štěpán vinníky jen mírně trestal.[1])

Po smrti Štěpánově († 1526) Šlikové ve svých domnělých právech novým králem obmezeni, zejména mince pro krále ujata; Šlikové jen zůstali jejími správci a podrželi desátky (1528). Tím ovšem

Hradiště Jáchymovské.

nebyla vrchnost nad městem a panstvím obmezena. Poměr takový, že hory patřily Šlikům a mince králi a byli tu dvojí úředníci, z nichž někteří oběma stranám slibovali, nemohl býti bez nechuti. O některých z nich máme zprávy, ale čím se Jeronym, Lorenc, Kašpar, Mauryc a Hendrych Šlikové proti Výsosti královské provinili, jak se píše v pozdějším zápise, není nám známo. Zdá se, že tento, ode dávna zbůjný rod krále potupil (1545). Král měl právo je přísně pokutovati a celý Loketský kraj jim vzíti, že se ale v čas ponížili, nechal jim sice zástavu, ale byli povinni králi hory Jáchymovské i se zámkem a městem postoupiti; jen desátky tu rodu ponechány.[2]) Prvním král. horním hejtmanem (vlastně správcem hejtmanství) stal se Kryštof z Jendorfu, jemuž již od r. 1528 mince podřízena byla. Roku 1548 asi od počátku července stal se *Bohuslav Felix z Lobkovic* vrchním hejtmanem. Pracoval mnoho ve prospěch králův, ale hory, jež za předešlých nepokojův klesly, povznésti již nemohl. Řídil Jáchymov až do počátku července r. 1558, a následoval po něm *Kryštof z Karlovic*, jenž ten úřad až do sklonku r. 1563 držel. Po něm následoval *Jáchym z Bílé*, napřed jen jako správce hejtmanství (1563—1567), pak jako hejtman († 1569). Roku 1571

[1]) Ve spisu Šternberkově. Výpověď otiskl Riegger v Arch. II. 356. [2]) Arch. gub. Šternberk. O ty desátky přišli r. 1547.

potvrzen za hejtmana *Albrecht z Globen*, avšak r. 1578 zase úřadu zproštěn; opět se stal hejtmanem r. 1584 a v témž úřadě až do srpna r. 1592 setrval.[1]) V dotčené přestávce byl hejtmanem Oldřich Dreiling z Wagramu.[2])

Poněvadž hrad Jáchymovský za minulých let sešel, ačkoliv mnoho peněz na jeho náklad počítáno, nařídila král. komora (1584, 4. května) komisaře Šebestiana z Lobkovic, Bernarta Unruhe a Hanuše z Limpachu, aby přiberouce hejtmany v Jáchymově a Slavkově hrad zhlédli a o tom se uradili, jakým nákladem by hrad v dobrém stavu udržován býti mohl.[3]) Roku 1592 byl sem poslán nový hejtman Sebald Schwerzer, aby hory napravil, ale poněvadž posavadní poměry předělati nemohl, zůstávalo vše při starém a na počátku 17. století pracovalo se již se škodou. Následovali pak hejtmanové Mikuláš Maj (1604) a Volf Helcl ze Šternšteina (1606, † 1613). Roku 1618 byl tu Kryštof Gnad z Grünberka.

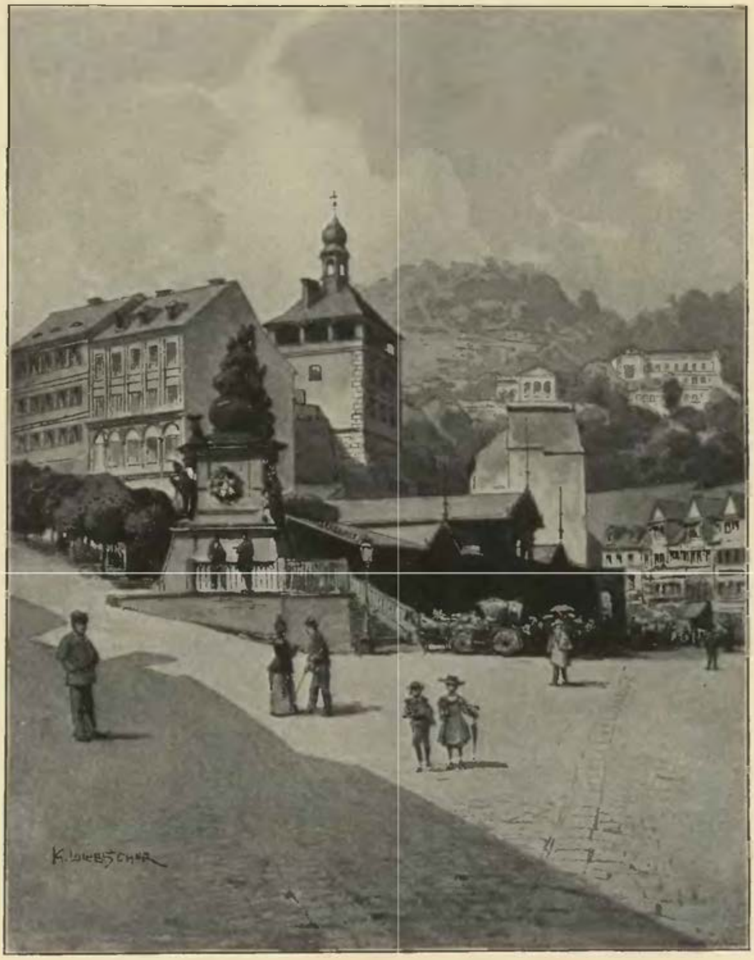
Když začaly téhož roku stavovské bouře, Jáchymovští přidali se ke stavům, pustili Mansfelda do města a vydali mu král. minci. Za to byli vinníci po Bělohorské bitvě potrestáni. V následujících válkách pak zdejší hrad zašel. Stalo se to r. 1639, když Banner do Čech vtrhl. Švédové na starý hrad, na němž byla cís. posádka, z děl tak hrubě stříleli, že se stavení a hradby sesuly. Jen dotčené dvě věže, ač vyhořely, spoustu tuto přetrvaly. Větší opravena a zřízena za hlásku, v menší zřízena prachárna a ostatek hradiště podle potřeby horního úřadu zastavěn.

---

[1]) Rukopis pamětí Jáchymovských. [2]) Šternberk, Ia. 395. [3]) Arch. gub.

Bašta na hradišti Jáchymovském.

Zbytek hradu v Karlových Varech.

VARY HRAD.

Nad radnicí Karlovarskou vypíná se skalnatá hora, na níž hrad stával. Ten byl již v 16. stol. opuštěn a nic z něho nezbylo. V pověsti připisuje se založení jeho Karlovi IV. Spolehlivých pamětí o jeho počátcích se nedostává. Roku 1325 byla ve zdejší krajině a hlavně tam, kde jest nad městem k západu obecní les, královská obora; tu býval bezpochyby u kraje jejího farní kostel a vesnice, kterým se také Obora říkalo, a to vše bylo příslušenstvím Loketského hradu. Král Jan dal r. 1325 Kojatovi z Otovic 16 lánů blízko nynější osady Neu Fischern v manství.[1]) Jestli Karel IV. neobjevil teplá zřídla, jak se v pověsti vypravuje, jisto jest přece, že jest zakladatelem města, ovšem v době, kdy již teplá zřídla známa a užívána byla. Svědčí o tom, že se tu v l. 1370—1376 vždy po několik dní zdržoval,[2]) a přebývání královského dvora předpokládá buď pevné sídlo aneb hrazené město aneb i oboje. Protože Karel rád nové pevnosti zakládal, víře se podobá, že založil hrad a město zpevnil. Prvnějšímu se již ode dávna věřilo.[3])

Karel IV. dal městu r. 1370 Loketské právo a daroval mu bezpochyby hned při vysazení vesnice Oboru a Drahovice. To vše králem Vácslavem r. 1401 potvrzeno.[4]) Vary jsouce tehda komorním

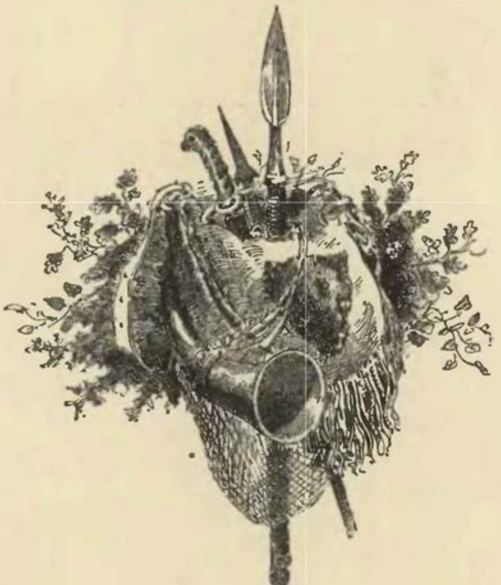
[1]) Reg. IV. 835. [2]) Huber, Reg. Již Karlsbad neb Warmbad. [3]) Bruschius. [4]) Čelakovský.

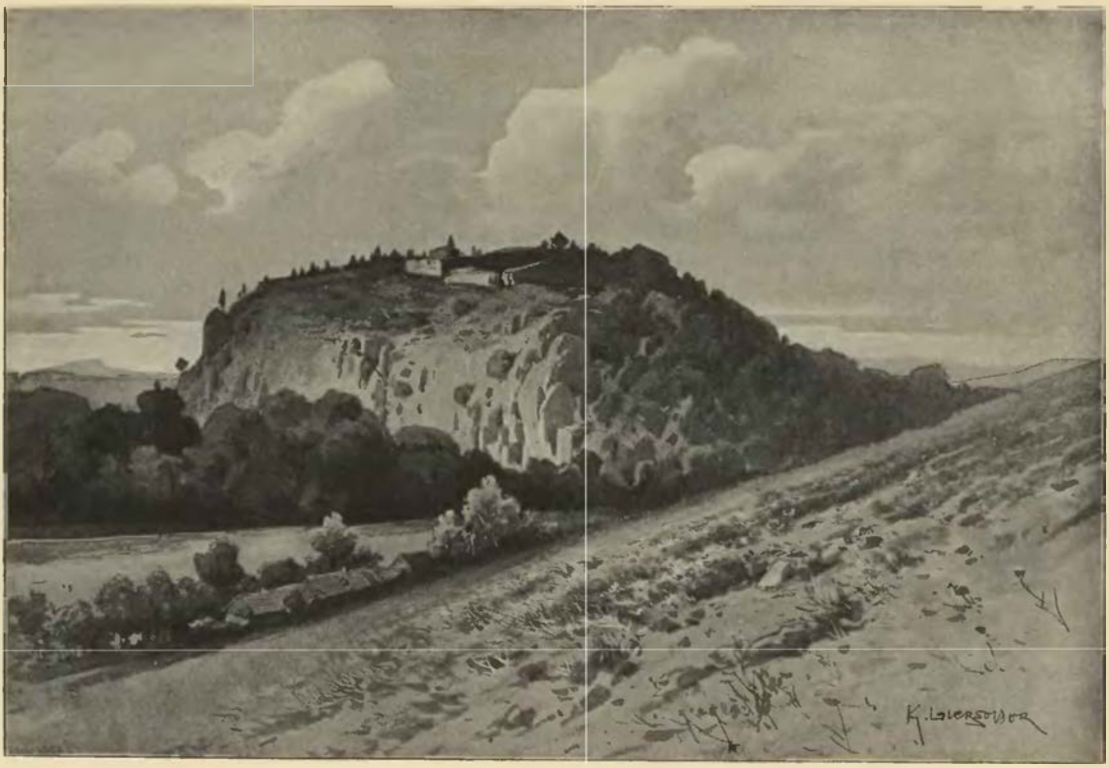
městem spravovány purkrabí Loketským a jako příslušenství Loketského kraje dostaly se v zápisné držení *Šliků*. Kdysi za panování krále Ladislava zastavil Matěj Šlik se strýci svými hrad *Václavovi Polackému z Polak* v 500 fl. rh. a k tomu aby nebyl vyplacován, leč by Šlikové byli s Lokte splaceni. Zdali město také zastaveno bylo, není zřejmě pověděno, ale zdá se tak. Mezi Polackým a městem povstaly různice, do nichž se také Šlikové zapletli. V nastalé potom válce zajal Polacký několik vězňův, které na zdejším hradě vsadil. Pře o to podána na krále Vladislava, jehož kázáním tři páni vypověděli (1475, 10. dubna), aby Šlikové Polackému za všecko jeho právo dali 650 fl., co se Polacký vydlužil u jiných, aby zaplatil a vězně propustil[1]) Když pak se Matějovi synové r. 1489 dělili, zůstaly Vary při díle Loketském Jeronymově.[2])

Varští držíce při Loketských manech a měšťanech měli účastenství v bojích, které tito proti pánovitému Jeronymovi podnikali, jak již v dějinách Lokte vypravováno. Ještě hůře bylo za *Šebestiana*, syna Jeronymova, který svévolně nejen poddané utiskoval, nýbrž se i řádu a právu zemskému vzpíral. K potrestání tohoto odboje sněm vypravil vojsko v létě r. 1505. Od tohoto vojska dobyt hrad Varský s městem a odevzdán *Jiříkovi Bírkovi z Nasile*, hejtmanu Křivoklátskému. Teprve když Loket obléhán, přistoupil Šebestian ke smlouvě. Konečné narovnání stalo se na sněmě r. 1506 dne 21. března. Hrad a město Vary zase Šlikům postoupeny a měšťané Varští od nich vypuzení zase do statků svých uvedeni.[3])

Vary zůstávaly odtud v držení Šliků jako příslušenství Loketského hradu až do r. 1547, kdež zase přejaty v přímé držení královo. Hrad mezi tím málokdy býval obýván, sešel a zpustl. Král Maximilián uvažuje, že toto pusté stavení nad samou radnicí stojící nikým se neopatruje a strach jest, aby zřícením radnici a blízkým domkům neškodilo, daroval je r. 1562 obci. Tato tu mívala potom náčiní hasičské, ale jak se zdá k zachování jeho nic neučinila. Konečně r. 1608 ze zřícenin městská věž vystavěna.[4])

[1]) Arch. č. IV. 293—295. [2]) Elbogner Chronik. [3]) Palackého dějiny. Arch. český VI. [4]) Lenhart, Memorab.

Hrad u Nečtin.

NEČTINY HRAD.

Městečko Nečtiny leží v údolí potoka nad Manětinou. Něco výše nad týmž potokem stojí zámek Nečtiny, německy též Preitenstein řečený, a při něm ves, Nové městečko. Nad nimi vypíná se hora strmá a lesním stromovím obrostlá, která vysoko vyniká nad údolím Nečtinským. Zde stával starý hrad Nečtinský vysoko nad blízkým okolím a nad Novým městečkem jen tolik povýšený, co byla potřeba k vydatnému bránění. Na té straně souvisí hradiště skrze sedlo s lesnatou výšinou, která se táhne od Manětiny. Tudy také sem vede široká cesta od Manětiny skrze vřesovité a suchoparné lesy až do dotčeného sedla, odkud se zatáčí k novému zámku Nečtinskému. Od posledního domku Nového městečka jde stará cesta ke hradu, kteráž se dnes značí jako pěšina, ale z plochy její travou porostlé lze znáti, že tu mohl neširoký vůz projeti a pro jezdce že to byla cesta docela pohodlná. Cesta pak volně stoupá od severu k jihu a podle ní znáti jest příkop s náspem, který ji chránil, protože znenáhla vystupuje nad sedlo. Po krátké cestě patříme v pravo na strmé skály a zříceniny hradeb, brzo také se objeví hradba na levé straně cesty objímajíc ji, když příchozí vstoupil do *první brány* prosté. Měl pak po levé straně hradbu a po pravé straně druhou hradbu hradu, jehož obráncům ukazoval pravici svou, která nebyla štítem chráněna. Z první brány nezbylo nic a též zeď, která k ní šla, zřítila se a kamení spadalo do příkopu. Na jižním konci hory otáčí se cesta náhle k západu a vede k *druhé bráně*, která též je zbořena; jen oboje zdi postranní stojí. Příchozí vidí pak před sebou na nejvyšším zříceniny horního hradu, k němuž rovně vede pěšina (stará cesta). V levo jest vysoký kus hradby a v pravo *dolní ohrada.* Na počátku jejím upoutá zraky čtverhranaté místo, pravidelně do skály vytesané, ale nyní již zanesené, tak že skalní stěny nevysoko nade dnem vynikají. Zdá se nám, že tu byla nádržka vody, kteráž z blízkých hradeb a stavení po žlabech tekla a nádržku dešťovou vodou napájela. Malý kus za tím k severu jest druhá prohlubeň velmi hluboká, z níž vyrůstají

jasany a křoví. Zde tuším byla hluboká studnice. Za tímto místem šla dolní ohrada dále po svahu a její hradba připojovala se pak k hornímu hradu.

Jak již řečeno, vede cesta k *hornímu hradu* na samém kraji hradiště. Kdo po ní přijde na vrch hory, nespatří sice třetí brány a ani nepozná, kde stávala, ale za to užasne nad velkou prostorou, která se mu objeví. Podle staré středověké náuky opevňovací je tu zbytečné plýtvání místem, neb sám dvůr, když i odpočítáme co bylo zastaveno, obsahuje tolik místa, že by se tu veliké množství lidu pohybovati mohlo. Obyčejný způsob u hradů, že jsou dlouhé a všecko stěsnáno, se tu nenachází; držitelé jeho měli proto volnost pohybování, jako na málokterém hradě. Také zásada, otáčeti hrad na všech stranách hradbami, se tu neprovedla na západní a severní straně a příčina toho se pozná, shlédne-li se na vysoké a nedostupné stráně hory na těchto stranách. Stačil tu bezpochyby dřevěný plot.

Na východní straně horního hradu spatřují se vysoké hradby; tu také bylo *dlouhé stavení* k nim přistavěné, v němž se nacházely konice, všelijaké hospodářské příležitosti a byty čeledi. Začátek jeho sesul se dokonce a jen znáti z prohlubně, že tu býval sklep, ale u rohu zadního ještě viděti zříceniny vysoké několika oddělení, ale tak kusé, že z nich nelze nic souditi o bývalé způsobě této části. Krátká hradba spojuje toto stavení se severním rohem, kde stál *palác*. Tento se na dobro sesul, tak že tu viděti jest kopec rumu s prohlubněmi, ale zůstal přece sklep válcovitě sklenutý a se vchodem k němu.

Hromady kamení na hradišti se nacházející snad pocházejí ze zásoby kamene, který při zakládání a stavění hradu nebyl spotřebován. *Vyhlídka* z hradiště jest čarokrásná Na jižní straně objevuje se nám mezi pěknými sady nový zámek stojící na místě bývalé tvrze, jest však za nové doby úplně přestavěn a v moderním slohu upraven. Při zámku stojí čtverhranatá věž, též tím způsobem upravená, v pravo od věže dvůr a za ním v pravo jest na vršku kaple. Na druhé straně viděti jest městečko s kostelem a na všechny strany krajinu půvabnou a rozmanitého tvaru.

Z rozsáhlosti a prostrannosti hradu Nečtinského lze souditi, že jest mladší, než hrady 13. století, stěsnané a úzké. Proto také nejstarší zprávy o Nečtinách netýkají se jeho, nýbrž městečka. O tomto je již r. 1169 řeč při hranicích zboží Manětinského, v l. 1183 a 1185 připomíná se Předota a r. 1295 Oldřich a r. 1291 Předota, kteří se zvali z Nečtin.[1]) Jsou patrně jednoho rodu a tuším předkové pozdějších *Benedu z Nečtin.* Snad z toho rodu také pocházeli Bavor, opat Břevnovský, a Vyšemír, purkrabí na Broumově, bratří, kteří žili na rozhraní 13. a 14. století.[2]) Ti oba bezpochyby byli páni městečka a protože podací téhož kostela tudíž měl potom klášter Břevnovský, jest na snadě souditi, že je měl od nich. Okolo r. 1321 již tu nic neměli. Evan, předek jich, seděl na Jeřni, ač on a potomci jich z Nečtin se psáti nepřestávali.

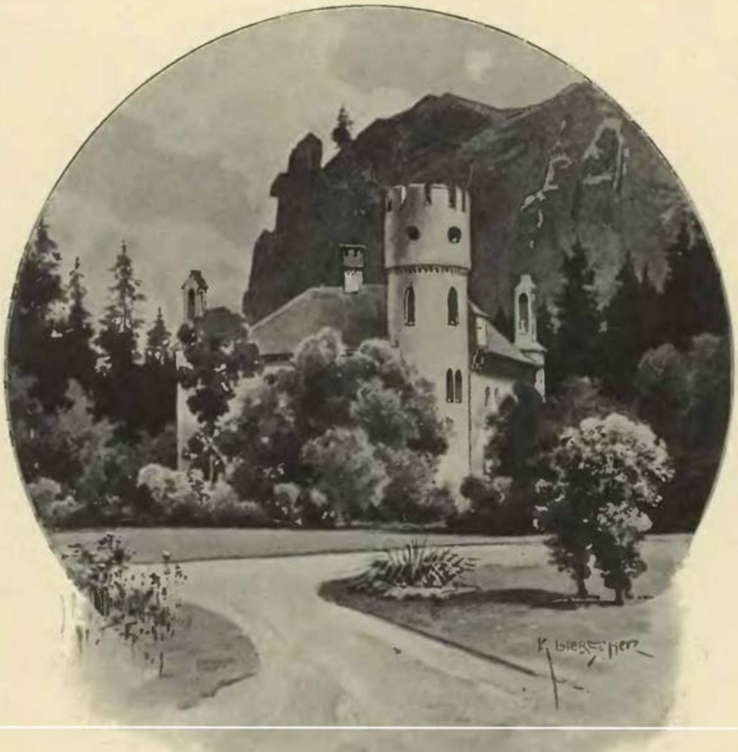
Král Jan nabyv okolní krajiny založil hrad na nynějším hradišti. S jeho zakládáním asi souviselo, že Oldřichovi, kanovníkovi, pole v Bržíně osvobodil.[3]) Novému hradu dáno jméno Preitenstein, ale lid jej jmenoval Nečtiny. Po krátké době byl zastaven, ale kralevic Karel jej zase r. 1333 vybavil.[4]) Týž stav se panovníkem podržel Nečtiny ve svém přímém držení, podávaje r. 1358 kněze do Komárova, a vyslovil zákon, že hrad Nečtinský nemá býti zastavován.[5]) I za Václava IV. dlouho byl hrad v držení královĕ. Roku 1401 připomíná se *Jindřich z Nečtin,* vladyka, jenž dal k Lišťanské faře plat v Bržíně.[6]) Není zřejmo, byl-li zástavním držitelem, nebo-li purkrabí. O Petrovi Zmrzlíkovi, který r. 1405 kněze do Komárova podával, lze souditi, že to právo vykonával jménem královým. V l. 1406—1408 *Ondřej Huler* držel Nečtiny a to bezpochyby zástavně, poněvadž se purkrabí nenazývá.[7]) Jisto jest, že nedlouho potom byly Nečtiny zase v držení královĕ, a tu byl v l. 1411—1414 Lvík z Jivjan purkrabí a král Václav že r. 1418 kněze do Komárova podával.[8])

Týž král tu učinil purkrabí *Něpra Duce z Mařin* a Ondřej Špalek ze Slatiny byl místopurkrabí. Něpr naložil něco peněz pro zachování hradu a ještě více králi Zikmundovi půjčil, pročež mu král r. 1420 dne 28. srpna hrad Nečtiny zastavil. Ku konci téhož roku obnovil zástavu jemu a Špalkovi, poněvadž jim za služby dlužen zůstával, a protože důchody panství na zachování hradu nestačily, nařídil opatu Teplskému, aby jim opat Teplský z berně své 100 kop vydával.[9]) Duc držel hrad ještě r. 1423,[10]) ale r. 1427 měl jej ve své moci *Sezema z Kocova.* Týž zemřel nedlouho potom zůstaviv nezletilého syna *Humprechta.* Tohoto ujal se Zbyněk, bratr zemřelého, a psal se proto r. 1432 sed. na Nečtinách.[11]) Protože hrad náležitě zpevnil, císař Zikmund mu r. 1434 na témž hradě 200 kop připsal.[12]) Některý rok potom postoupili Zbyněk a Humprecht hradu Nečtin *Burjanovi z Gutšteina.*[13]) To se stalo před r. 1441, neb téhož roku posádka jeho na Nečtinách poslala odpovědný list Budějovským.[14])

---

[1]) Reg. I. 143, 169, 173; II. 645, 1198. [2]) Reg. II. 1208. V pozdější při (1361, Arch. Svatomář.) vypravuje se, že Dluhomil, patron kostela Nečtinského, k tomuto obrátil jisté užitky ze vsi Mezi. [3]) Arch. č. II. 470. [4]) Život Karlův. [5]) Arch. č. III. 85. Lib. conf. [6]) Lib. erect. VI. 175. [7]) DD. 18, f. 29. Arch. č. II. 187. [8]) Lib. conf. Arch. bibl. Pražské. [9]) Arch. c. k. dvorský, Teplský. Arch. č. II. 447. [10]) Arch. č. III. 240. [11]) DD. 61, str. 422, Bezold. Postoupení od bratří z Vařin v Arch. č. II. 448. [12]) Arch. c. k. dvorský. [13]) Arch. č. II. 448. [14]) Arch. Budějovský.

Z rodu Gutšteinského vládli tu dva Burjanové, totiž otec, jenž r. 1462 zemřel a syn, jenž jej v l. 1462—1488 držel. Oba se zálibou psali se seděním na Nečtinách, pokládajíce hrad za své přední sídlo. Není také pochyby, že jej řádně vystavěli. Když pak Burjan poslušenství krále Vladislava podnikl, připsal mu tento na hradě Nečtinách 500 zl. uherských.[1]) Po jeho smrti dány Nečtiny na díl *Jana*, syna nezletilého, jemuž Ziguna z Ortenberka máti (1493) byla poručnicí.[2]) Již r. 1498 psal se Jan pánem na Nečtinách, ale není nám známo, jak dlouho je držel, tolik jen víme, že Bohuslav Strachota z Kralovic

Strážný domek v parku u Nečtinského zámku.

tu byl v l. 1517—1523 purkrabí,[3]) a že bezpochyby byl hejtmanem *Hanuše Pluha z Rabšteina*, který Nečtiny r. 1528 držel.[4]) Téhož roku mu Ferdinand, král, týž zámek k držení do života potvrdil.[5])

V držení Pluhů zůstaly Nečtiny až do r. 1547, jak lze seznati z dějin Tachova a Kynžvartu. Když Kašpar Pluh r. 1547 o všecko své jmění přišel, ujal král Ferdinand Nečtiny. Po dvou letech zastavil Nečtiny *Floryanovi Gryspekovi z Gryspachu* (1549, 15. dubna). Po krátkém čase oznamoval Floryan, že hospodářství na statku jest zpustlé a připsáno mu proto (9. prosince) 200 kop.[6]) Konečně toho Floryan dovedl, že mu byly Nečtiny r. 1557 dědičně prodány.[7])

Po smrti Floryanově synové jeho všechnu pozůstalost na 7 dílů mezi sebou rozdělili (1588). Nečtiny padly na díl *Vácslava*, jenž je jen dvě léta držel. Zemřel r. 1590 zůstaviv vdovu Markétu ze Lhoty a syna *Bohuslava*.[8]) Tento došed let svých, udělil (1603) městečku Nečtinám pěkné svobody, zvláště na vaření piv a na ně jim ještě r. 1611 majestát vyjednal.[9]) Roku 1623 odsouzen jest polovice svého jmění, Nečtiny hned zabrány a prodány ještě téhož roku *Gotfrydovi Hertlovi z Leitersdorfu*.[10])

[1]) Archiv c. k. dvorský. [2]) Archiv Teplský. [3]) DZ 133. A 16. [4]) Reg. kom. soudu. [5]) Rkps. Roudnický. [6]) Arch. gub. [7]) DZ. 14. D 26. [8]) DZ. 25. F 24. [9]) Reg. král. ve Vídni. Arch. DZ. [10]) Bílkovy děje konf.

Zdá se, že starý hrad pro svou vysokou polohu byl opuštěn a pod ním nový zámek vystavěn. Jestli se to nestalo za Gryspachů, jistě se to stalo za Gotfryda, jenž r. 1627 městečku Nečtinám svobody udělil. Syn jeho *Gotfryd Jindřich* prodal r. 1637 zámek pustý Nečtiny a pod ním druhý nový *Dorotě Polyxeně Kokořovcové* roz. Týřovské z Enzidle na Žluticích.[1]) Dědicem paní této († 1640) byl *Adam Václav z Kokořova*, syn, spolu pán na Hrádku a Vlkyši, jež k Nečtinám připojil. Týž zemřel r. 1673 a všechna jeho pozůstalost dostala se synům *Janovi Jindřichovi* a *Karlovi Antonínovi*.[2]) Onen držel později po smrti bratrově Nečtiny sám a prodal je s připojenými statky strýci svému *Ferdinandovi Hroznatovi*.[3]) V držení Kokořovců byly pak Nečtiny až do počátku 19. století, kdež se skrze Jozefu, poslední dědičku, v držení Lažanských dostaly.[4])

[1]) DZ. 299. S 20. [2]) DZ. 115. E 13. [3]) DZ. 397. R 17. [4]) Sommer, str. 295.

TVRZE V OKOLÍ NEČTIN.

Na místě zámku ve *Vlkošově* stávala dříve tvrz. Ves se připomíná již ve 12. století v pamětech Kladrubských a ryt. Svatomářských (Reg. I., 173, 177, 455). V l. 1379 a 1381 seděl tu *Bušek* tuším předek Caltů z Kamenné hory (Berně, Rel. tab. I. 468). Po něm následoval r. 1402 *Jetřich Hoštálek z Hojnestu*, jenž téhož roku prodal plat faráři Lukovskému (Arch. Svatomář.). Od něho převzal tvrz *Půta z Vetlé*, který tu již r. 1406 seděl a tuším válek husitských se dočkal (DD. 18, fol. 1-1, Rel. tab. I. 96, lib. erect. IX. G 5). V starých knihách Manětinských připomíná se r. 1426 *Purkart Žid z Vlkošova* tuším bratr předešlého. Roku 1437 drželi *Racek* a *Příbram z Račína* bratří zdejší tvrz (Rel. tab. I. 97). Z jich potomstva jmenují se v pamětech jako zdejší páni 1495 Bušek a v l. 1509 a 1510 Mikuláš (Arch. kn. Schleiz., gub., Reg. k. s.). *Mikuláš* a *Lorenc* bratří si tvrz Vlkošov l. 1545 a 1550 znovu ve dsky vložili (DZ. 250, J 10, 251 A 2). Lorenc seděl tu r. 1579 sám odděliv se od bratra a zemřel teprve r. 1590 (Pilat, Schaller. Syn jeho *Bohuslav* zemřel brzo po něm (1602—1603) a statek jeho dostal se bratru *Mikuláši* a synu *Adamovi Ondřejovi*. Při dělení dostal onen Brlozec, tento Vlkošov (1614). Při konfiskaci zabrán Vlkošov a prodán *Adamovi Jiří z Kokořova*, jenž jej připojil ke Žluticům. Když pak Kokořovci r. 1685 Nečtin dosáhli, spojen s panstvím Nečtinským.

Nedaleko Nečtin jest ves *Bržin*. Od ní čtvrt hodiny jest mlýn Peklo a nad ním hora téhož jména (Höllberg, Höllenberg). Tato patrně jest staré hradiště, jak lze poznati z uměle upraveného vrchu. Soudíme, že tu bývalo sídlo dřevních držitelů této vsi, zejména *Ivana z Bržina* (1321), který byl erbu střely, jako páni z Nečtin (Reg. III, 294). Ještě r. 1401 snad tu seděl *Jindřich z Nečtin*, jenž daroval plat ve vsi faráři Lišťanskému (Lib. erect.). Část vsi s kostelem patřila k Nečtinám ode dávna, ostatek naposled k Toužimi.

Hrad *Malšín* stával při dvoře popl. téhož jména půl hodiny daleko od vesnice Žbánu (Schwan). Roku 1379 drželo Malšín několik vladyk, z nichž nám *Vilém* jediný znám jest (Berně). O osudech jeho v 15. století není nic známo, leda že jen známe několik osob, které se po tomto hradě psaly a jej snad také držely. *Sezema z Malšína* koupil s manželkou svou Markétou dvůr Chříč r. 1447 od Otíka ze Šanova a seděl tu ještě za panování krále Jiří; po něm zdědili zboží to Markéta choť a *Jindřich* syn, kteří je 1471 prodali (DD 61, str. 349 a 5, str. 279). V ty časy vyskytuje se rod *Chlevců z Malšína*, kteří nosili štít vodorovně dělený s tmavou polovicí spodní a nad helmicí rohy. Z těchto připomíná se r. 1429 *Racek Chlevec z Malšína* jako rukojmě příměří, jež učinili mezi sebou bratří Zmrzlíkové a Oldřich z Rosenberka, tento Racek však, pokud víme, seděl na tvrzi Bezděkově u Klatov (1450). Jeho snad bratr byl *Petr Chlevec z Malšína*, jenž se r. 1449 co svědek v jistých úmluvách připomíná.

Záhy se dostal hrad v držení pánův *z Gutšteina* a zpustl za nich docela. *Jan z Gutšteina* prodal potom (asi 1520) panství své Všerubské a Frumšteinské a s ním »zámek pustey Malšín, ves pustou tudíž s jinými vesnicemi osedlými a pustými *Petrovi z Kokořova*. Syn tohoto Jiřík prodal (vkl. 1552) »ves celou Malšín pustou« *Jakubovi Černínovi z Chuděnic* a v Lišťanech. Při panství Lišťanském nacházel se dvůr ten ještě r. 1655, později byv však odtud odcizen dostal se k panství Nečtinskému (Arch. kapit., Arch. č. III. 500, 543, DZ. 7 D 19, 10 E 3).

Brána v zámeckém parku v Žluticích.

ŽLUTICKÉ HRADY.

V severozápadní části města Žlutic při tak zvaném zámeckém dvoru stávala tvrz, později zámek, který r. 1761 skrze hrom zničen. Když pak se zříceniny sesuly, zbyl z tohoto stavení vysoký kopec kamení a rumu, na jehož severní a západní straně byl příkop, několik suchých a podzemních sklepů a zbytky brány, jejíž vroubení bylo ozdobně přitesáno. Před tím tu stávalo vysoké stavení o dvou poschodích, cihelnou střechou kryté.

Nevelký kus odtud k severozápadu byla bašta, totiž pahrbek podkovovitý, příkopem a náspem otočený, která zřízena byla k obraně tvrze a jako její opevnění. Říká se jí posud *Mazanec*.

Naproti městu přes řeku vypíná se vysoko skalnatá homole, na níž stával hrad *Nevděk*. Hrad býval základu oválního a mocným náspem a příkopem otočen, ale kromě toho byl ještě jeden násep na slabší straně. Pod hradem byl odstavec nižší, aby nepřítel hned k bráně vniknouti nemohl a pod ní na místě nižším a pro obránce výhodném byl zdržován.[1])

O nejstarších dějinách Žlutic máme bájky a nepravdivé zprávy.[2]) Jako ves patřívaly Žlutice klášteru Kladrubskému, který jich knížeti Bedřichovi směnou za jiné zboží postoupil.[3]) Žlutice dostaly se později rodině *Buršů z Oseka*. Od nich tuším městečko vysazeno a vystavěno; že pak nebyl vzrůst města nenáhlý, viděti odtud, že tu prvotně ani fary nebylo. Boreš, bratr Slavkův, podával r. 1358 faráře do Bakova a Žlutic. Oběma bratřím císař Karel starodávné jich clo v Žluticích (1362) potvrdil.[4]) Boreš r. 1375 mnoho pro Žlutice učinil. Založil dvoje kaplanství (mimo třetího, který obstarával bývalý farní kostel Bakovský) a obci Žlutické udělil Chebské právo.[5]) Zemřel okolo r. 1385 zůstaviv dva syny, *Borše staršího* a *Borše* mladšího Ti oba potvrdili obci r. 1389 nadání otce svého.[6]) Od r. 1393 poroučel tu nějaký čas

[1]) Heber VII. 122—123. [2]) Sem patří založení v 6. století, tak zvaná Žlutická župa, matení s Lidicemi na Slansku, rovněž jest báječný „Uneš ze Žlutic", podkomoří (Pam. arch. IV.a 112), kde se má čísti Rous z Lutic (Litic). Také sem nepatří hrad Lutice v Životě Karla IV. [3]) Reg. I. 177, 178. [4]) Arch. Drážďanský. [5]) Borový Er. I. 100, 105. Arch. kapit. DZ. 27. J 24. [6]) DZ. 27. J 24.

starší Boreš sám. Téhož roku udělil dvory Štutov a Pechov Petrovi Kováři ze Strhař v manství a v l. 1395—1396 podával kněží ke kaplanstvím. Od poč. r. 1403 zase mladší s ním vládl a s nimi ještě jeden Boreš. Boreš mladší pak postoupiv téhož roku právo podací kostela zdejšího bratru staršímu,[1]) zemřel ještě téhož roku zůstaviv vdovu Annu. Od té doby nacházíme zboží Žlutické rozdělené na polovice, aniž nám jest možno držitele jich přesně vytknouti.

Jeden Boreš (starší) založil r. 1406 nový oltář ve Žlutickém kostele, ale téhož roku připomíná se i *Vilém z Nečtin* jako držitel části Žlutic [2]) a s bratrem svým Janem zapsal sestrám svým Elšce a Barboře plat na svém statku Žlutickém.[3]) Ti dva bratří pak se připomínají vedle Borše staršího jako páni Žlutičtí až do l. 1412—1413.[4]) V ty časy zemřel týž Boreš zůstaviv vdovu Elišku z Landšteina a syna *Jana Borše*, kteří r. 1414 plat pro kaplanství Všech svatých na městě Žluticích ukázali.[5]) Roku 1415 prodal Jan svou polovici města Žlutic i s tvrzí *Jindřichovi z Elstrberka* na Plané,[6]) který tuším také druhou polovici pánům z Nečtin zastavenou vybavil. Obci Žlutické vymohl u krále (1416) výroční trh, a sám jí r. 1418 nejen staré nadání na Chebské právo potvrdil, nýbrž i odúmrti odpustil.[7]) Když r. 1421 německé vojsko do Čech vtrhlo, Žlutice od něho bez odporu obsazeny, poněvadž pán katolickým přál.[8]) Pražané sice r. 1422 o velkonocích města Žlutic dobyli, ale poněvadž je lidem neosadili,[9]) zůstaly tu katolické řády v platnosti, tak že r. 1424 k oltářům zdejším katoličtí kněží podáváni. Jindřich žil ještě r. 1426, jsa v ustavičných bojích s kališníky.

Žlutice se měly dostati *Markétě ze Šternberka*, vdově zemřelého, ale *Jakoubek ze Vřesovic*, stranník kališníkův, opanoval Žlutice neznámým způsobem a lidem svým je osadil. Avšak věci se zase obrátily, když r. 1427 strojena nová výprava do Čech. Němci vnikše do Čech opanovali Žlutice, odkudž lidé Jakoubkovi pro strach velkého vojska ustoupili.[10]) Aleš ze Šternberka, příbuzný Markétin, vtrhl pak s ní do Žlutic a ona svolavši obec přikázala jim, aby Alšovi slíbili člověčenství, což také učinili. Markéta byla pak paní zde ještě r. 1428, kdež (18. června) držitelům Štutova a Pechova manský jich list n. Borše staršího potvrdila.[11]) Proč však téhož roku dne 30. září Oldřich a Purkart z Čichalova se patrony kostela zdejšího nazývají, neumíme vysvětliti.[12]) Markéta prodala potom Žlutice *Jakoubkovi ze Vřesovic* a synům jeho a po její smrti Aleš (1431) vydal kupci list, že mu v tom nebude překážeti.[13])

Jakoubek bydlíval na zdejší tvrzi; když r. 1433 v čas velkonoční poslové Čeští a s nimi spolu poslové sboru Basilejského do Čech vyslaní přijeli a hranice 30. dubna překročili, Jakoubek přijal je na Žluticích slavnou hostinou a provedl je odtud až do Prahy, kam se dostali dne 8. května. Tam poslové Bazilejští zůstavše až do 11. července, opustili Prahu a s nimi šli noví poslové Pražští. Až do Žlutic dali jim průvod Jan Velvar Pražský a jeden hejtman Táborský; odtud pokázal je v ochranu Jakoubek a doprovodil do Chebu dne 15. července.[14]) Následujícího roku (1434) Jakoubek potvrdil svobody města Žlutic [15]) a r. 1445 dovolil jim proti jistému platu svobodný trh v soli.

Jakoubek hleděl si panství Žlutické všemožným způsobem zachovati. Město chtěl opevniti pevnostmi nevídanými, proto okolo r. 1446 rozmetal dvůr v Semtěši a kamením zdělal nový hrad nad Žluticí.[16]) Byl malý, ale pevný. Říkávalo se mu ze začátku *Nový hrad*,[17]) ale později se ujal název *Nevděk*. Na druhé straně nad městem vystavěl baštu nad nivou, které se říkalo *Mazanec*, a tak se i potom baště říkávalo. Aby měl právní držení pojištěné, koupil r. 1454 od Borše Hrábě z Oseka všechno jeho právo, které měl na vyplacení Žlutic po předcích,[18]) a na králi Ladislavovi vyprosil si r. 1455 všechny odúmrti, které by mu po komkoliv na Žlutickém zboží přináležely.[19]) U Žlutic založil dvoje předměstí; jedno Chudobice na farářství u hradu a druhé řečené Kralovice.[20]) Jakoubek zemřel r. 1462 zůstaviv statky své synu *Janovi*, jenž je již od mnohých let s otcem spravoval. Roku 1467 dal Žlutickým výsadu na spravdlivou míru a trestání cizoložstva.[21]) A protože synové jeho Jaroš, Jan, Ilburk, Jakub, Jindřich a Jan byli (kromě nejmladšího) již hodně při letech, postoupil jim zboží svá Kostomlaty, Kyšperk, Dlažim, Toužim a Bukovinu s mnohými vesnicemi, o kteréž statky se ještě téhož roku rozdělili. Při tomto rozdílu obdržel Jan, syn nejmladší, zboží Toužimské a Bukovinské a když otec jeho okolo r. 1476 zemřel, zdědil také panství Žlutické a držel také nějaké zboží zápisné od hradu Kyšperka, poněvadž král Vladislav všecky listy na zboží Kyšperské svědčící potvrdil r. 1478 Jarošovi Kyšperskému a Janovi, bratru jeho. Jan stal se praotcem větve *Žlutických ze Vřesovic*.

Jan získal r. 1478 u krále Vladislava městu svému Žlutickému nadání na druhý výroční trh na den sv. Šimona a Judy a trh téhodní na každý úterek a potvrdil r. 1489 témuž městu listy Boršův,

---

[1]) Arch. mus. Lib. conf. Tadra, Acta jud. [2]) Arch. kapit. a Plzenský. Vilém z r. 1408 (DD. 19 a Arch. gub.). [3]) Acta jud. [4]) Lib. conf. DD. 19. str. 11. [5]) Arch. č. VI. 30. [6]) Arch. kniž. Schleizský. [7]) Arch. Žlutický. Arch. č. VI. 38. [8]) Hist. sborník II. 362. [9]) Staří letop. 52. [10]) Palacký. [11]) Arch. mus. [12]) Lib. conf. [13]) Archiv kn. Schleizský. Arch. č. II. 475. [14]) Palacký. [15]) Arch. musejní. [16]) Arch. č. I. 168. [17]) Stará kniha Žlutická. [18]) Arch. kn. Schleizský. [19]) DD. 16, f. 312. [20]) Stará kniha. [21]) DZ. 27. K 2. Purkrabí tu byl r. 1472 Vácslav z Nežichova. (St. kniha.)

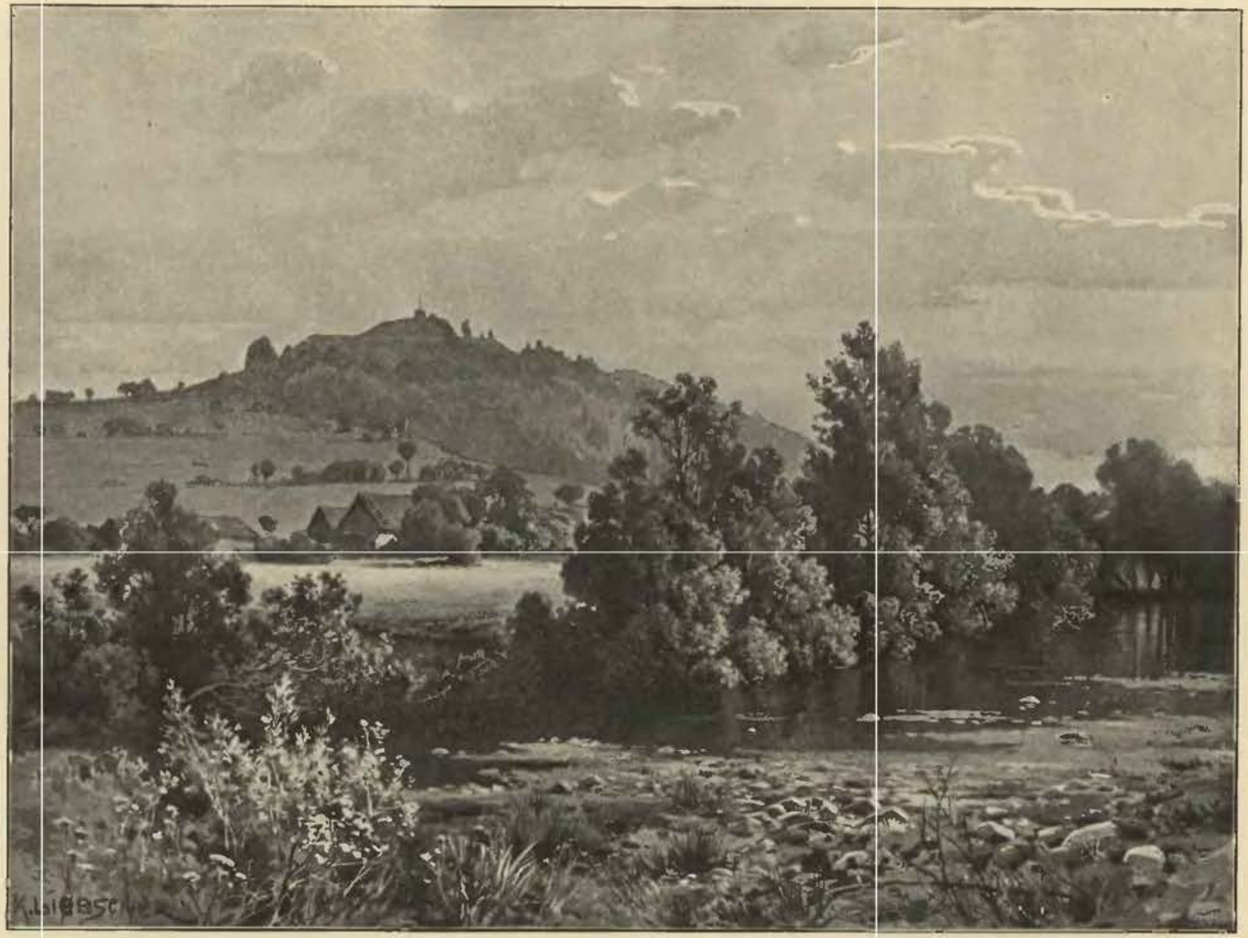
Kostel Žlutický.

Elstrberka, Jakuba děda a Jana otce svého.[1]) Manželku měl v druhém loži Johanku z Kolovrat (snad dceru Beneše z Kolovrat na Libšteině, jenž svědčil ve výsadě r. 1489 dané), jíž zapsal plat na městě Žluticích. Když pak několik let potom zemřel, táž manželka jeho zapsala věno své (1495) Elišce z Citova, dceři své, Jiříkovi Henigarovi z Žeberka, Janovi synu svému, Jindřichovi bratru svému, Jaroslavovi, strýci svému, a Johance z Vřesovic, pastorkyni své.[2]) Řečený *Jan z Vřesovic* při smrti otce svého a i později let svých ještě nemající pocházel z druhého lože, Johanka dotčená z lože prvního a z něho tuším pocházel také onen *Burjan z Vřesovic na Žluticích,* jenž r. 1499 dluh 800 zl. rh. povinný Jiljímu ze Štampachu zapisoval na městě Žluticích[3]) a jenž téhož roku obdržel od krále Vladislava frystunk na horách Žlutických.[4]) V pozdějších listinách se nevyskytuje a zdá se, že okolo r. 1501 zemřel, čímž bratr jeho Jan o poručníka přišel. Páni na soudu zemském učinili r. 1501 v úterý po sv. Františku *Jindřicha ze Vřesovic* „jakožto strýce téhož sirotka“ poručníkem mladého Jana a zboží jeho manských, t. j. hradův a města Žlutice. Poručnictví toto trvalo asi sedm let; r. 1508 pojal Jan k manželství Lidmilu z Lipé, jíž věnoval „na zámku, kterýž jest v Žluticích, na celém městě a všelijakých užitcích se vším příslušenstvím[5]) a potvrdil r. 1511 obci Žlutické právo nápadní“.

Posud bylo Žluticko zbožím manským koruny České, však král Vladislav na prosbu Janovi zboží to se třemi hrady a mnohými vesnicemi r. 1515, 5. ledna, z manství propustil. Jan prodal panství Žlutické r. 1537 purkrabí Míšeňskému *Jindřichovi z Plavna*, pánu bohatému, jenž držel většinu statků svých za hranicemi království, za 12800 kop. Plavenský potvrdil r. 1540, 4. února, Žlutickým výsady a zastavil panství Žlutické r. 1542 *Lorencovi Šlikovi z Holiče* na pět let nejprv příštích. Po uplynutí těch let jemu Lorenc panství postoupil a to „tři zámkuov jmenovitě zámku Nevděku, zámku Mazance a třetího ležícího v městě Žluticích“ dvora popl. města, a vesnic.[6]) Jindřich zemřel r. 1554, dne 19. května, dobývaje Plassenburku, zůstaviv vdovu Markétu a syny dva *Jindřicha VI.* a *Jindřicha VII.*

Markéta ze Salmu († 1573) vdova Jindřichova zdržovala se potom v Žluticích, které jí za sídlo vdovské vykázány byly, s četným svým komonstvem a dvořanstvem, složeném nejvíce z Němcův, čímž nemálo přispěla k rozšíření jazyka německého v městě.[7]) Starší z těchto bratří ženat byl s Dorotou Kateřinou, markrabínkou Braniborskou, kteráž společně se svou tchyní Markétou r. 1558 veliký a skvostný kancionál Žlutický Janem Táborským z Klokotské hory zhotoviti kázala. Jindřich VI. či starší zemřel r. 1568 bezdětek. Nedlouho před svou smrtí prodal r. 1568, 15. srpna, panství Žlutické se zámkem, dvěma pustými zámky a vším příslušenstvím *Bohuslavovi Felixovi Hasišteinskému z Lobkovic* na Ličkově, markrabství Dolních Lužic lantfojtovi, za 15.500 kop grošů Česk.[8]) Bohuslav držel Žlutice jen krátký čas a prodal Žlutice 15. září r. 1572 *Janovi staršímu Popelovi z Lobkovic*, který se Žluticemi spojil zboží Hrádku

[1]) DZ. 27. J 28. K. 3. Arch. Žlutický. [2]) DD. 25. D 14. [3]) Tamže E 2. [4]) Arch. č. VI. 582. Hejtmanem tu byl r. 1495 Vilém Planknár z Kynšperka. (Arch. kn. Schleizský.) [5]) DD. 62, str. 291, 342. [6]) DZ. 85. E 23. [7]) Mittheilungen 1863, I. 60. Při dělení r. 1563 (Arch. Schleizský) ponechány Žlutice mateři, ale přejaty po ní brzo potom neznámým způsobem. [8]) Orig. v arch. Schleizském.

Nevděk.

Stará brána v Rokycanech.

Prohořského Oboje panství prodal pak Jan r. 1575, 14. července, *Jiříkovi Kokořovi z Kokořova* na Šťáhlavech a Všerubech za 33.000 kop grošů Česk. a od těch dob až do naší paměti zůstali Kokořovci v držení pozemského panství Žlutického.

Jiří z Kokořova († 1584) měl tři syny: *Petra, Jana* (později na Prádle) a Karla, dědice Šťáhlav. Syn Petr oddělil se ještě za živobytí otce svého vzav za díl svůj r. 1578 zámek Nevděk, zámek Mazanec a třetí v městě Žluticích ležící s dvory popl., město s podacím a vesnice, též tvrz Hrádek, při ní dvůr popl. s popl. slove Prohoř s vesnicemi.[1]) Petrův syn *Adam Jiří*, JMC. rada, soudce zemský a nějaký čas hejtman kraje Žateckého, kázal r. 1622 zámek zdejší důkladně opraviti, získal r. 1627 dvůr Vísku a vsi Chlum a Novosedly, za které k Toužimsku postoupil dvůr svůj Lohov, ves Smilov a mimo to přidal 10.000 kop míš.,[2]) přikoupil 1623 statek Vlkošov a 1630 Týniště a zemřel 14. ledna 1633 bez potomkův. Posledním pořízením byl Adam Jiří odkázal všechen statek svůj strýci svému *Petrovi Jiří Kokořovci z Kokořova* z linie Šťáhlavské, jenž se tudíž stal pánem na Žluticích, Šťáhlavech a Vlkošově a zastával důstojnost cís. rady. Roku 1637, 14. února, povýšen jest do stavu svobodných pánův starožitných a zemřel v Praze v červenci r. 1650. Jeho první manželka Dorota Polyxena roz. Týřovská z Enzidle přikoupila r. 1637 statek Nečtiny. S druhou manželkou Kateřinou z Vrtby (vdovou po Zdeňkovi Lvovi Libšteinském z Kolovrat) dostal Jiří Petr zadlužený statek Sloup a r. 1642 věnoval jí 20.000 kop míš. na zámku v městě Žluticích s příslušenstvím.[3])

Adam Václav Kokořovec, jakožto syn nejstarší, brzy po smrti otce svého (1651, 16. listopadu) rozdělil celou pozůstalost po otci mezi sebe a bratra svého *Ferdinanda Hroznatu*. Onomu se dostal vedle Šťáhlav v krajině zdejší Hrádek Prohořský, tomuto pak podlé první cedule dílčí panství Žlutické, totiž: zámek Žlutický, dvory Víska, Pšovský, Štědrý, Tyništský, ovčín Hradec s mlýny a rybníčkem, město Žlutice, vsi Záhoří, Kolešovo, Kobylé, Pšovo, Borek, Věrušice, Dolanky, Skřípovo, Teniště, Chlum, Nevosedl, Štědrý, Lažany, Zbraslavy, Přestání.[4]) Ferdinand Hroznata povýšen jest 28. května r. 1680 do stavu hraběcího král. Č. a zemí připojených, přikoupil 1685 Nečtiny, Vlkýš, Hrádek Prohořský a Oleš a zemřel 3. prosince učiniv z panství Žlutic (se Štědrým) a statku Tyniště fideikomis, jejž určil nejstaršímu synu *Petrovi Františkovi*; ostatní jeho statky dostaly se jeho mladším 8 synům. Po Petrovi Františkovi, jenž byl 1699—1710 nejvyšším mincmistrem král. Česk. a r. 1720, 14. července zemřel, následoval v držení svěřenství syn jeho *Ferdinand Jakub*. Za jeho držení zastihla zámek zdejší rána smrtelná. Za horka letního r. 1761 nenadále hrom udeřiv do zámku požár způsobil a v brzku jej v zříceninu obrátil. Držitelé panství byli již od r. 1731 na Štědrém sídlili, pročež nepotřebovali vypálené stavení znova obnovovati. Tudíž jest zámek brzo pobořen a kamenův užito k vystavění fary, jež také tehda byla shořela. Co ještě zbylo, pomalu vypotřebovali měšťané Žlutičtí, jimž druhý požár r. 1769 tak byl město vypálil, že v celých Žluticích jen farní kostel v jihovýchodní části města položený neporušen zůstal. Zámecká kaple zasvěcená sv. Václslavovi byla sice zase obnovena, ale již r. 1787 opět císařem Josefem II. zrušena a poslední její klenutí sesulo se na jaře r. 1823.[5])

---

[1]) DZ. 20. G 8. [2]) DZ. 142. L 14. [3]) DZ. 147. M 5. [4]) DZ. 307. J 16. L 4. [5]) Po Ferdinandovi Jakubovi, c. kr. tajné radě a komoří, jenž r. 1783 Tyniště prodal a r. 1787, 24. listopadu zemřel, následoval syn jeho *Jan Nep.*, c. k. komoří a rytmistr († 30. dubna 1822) a po něm syn jeho hrabě *Karel Kokořovec z Kokořova* (nar. 23. listop. 1799), jenž Hrádek Prohořský r. 1835 odstoupil choti své Luise rozené br. Jenison - Walworth. Jediný jeho syn *Ludvík* nar. 1833, zemř. 1878, jsa toho rodu posledním.

ŠTĚDRÁ HRAD A TVRZ.

Na jižní straně vsi Štědré stojí nový zámek, který jest od polovice 18. stol. sídlem držitelů Žlutického panství. Stará tvrz zdejších vladyk bývala ve vsi a to v sadu zdejší hospody. Byla nevelká, okrouhlá a náspem a příkopem otočena. Avšak býval tu také hrad tak zvaný *Hrádek* neb *Štědrý Hrádek*, jenž stával nad Boreckým mlýnem, půl hodiny ode vsi Štědré daleko na strmém a skalnatém ostrohu. Tento byl od východní strany dvakráte překopán, tak že mezi příkopy bylo předhradí a za druhým příkopem vlastní hrad, z něhož jen místo holé zbylo. V minulém století se tu ukazoval starý sklep.[1])

Ve vsi Štědré, která se nesmí másti s bývalou vsí Štědrou u Domažlic, seděl r. 1239 Vít, r. 1240 Vícemil. *Heřman ze Štědré* daroval r. 1321 ves svou Újezd klášteru Chotěšovskému a prodav Štědrou seděl r. 1373 na Zhorci. Současně s ním připomíná se *Přibyslav*, jenž byl ve službách krále Jana, lesy vyměřoval a vesnice zakládal (1325—1340.[2])

Ve 14. století založen Hrádek. První jeho majitelé byli tuším bratří *Racek* a *Jindřich*, kteří v l. 1360—1371 ke kostelu ve Štědré spolupodávali. V letech 1371—1378 prodal Jindřich Hrádek se vsí Štědrou a jinými vesnicemi *Boršovi z Oseka*, jenž je Karlovi IV. i s tím, co ve vsi koupil, v manství podal.[3]) V držení jeho nacházíme r. 1393 *Borše staršího*, syna jeho,[4]) jenž jej potom *Buškovi Caltovi z Kamenné hory* prodal. Tento byl pánem na Štědré již r. 1399, kdež se jako přívrženec krále Václava připomíná.[5]) Zapsav choti své 200 kop věna na vsi Zbraslavi r. 1405, se syny svými Buškem a Janem daroval kněžím a záduší na svých zbožích (Krašově, Jamném a Lukové) znamenitý úrok roční a nedlouho potom zemřel, neb r. 1406 podávali nového faráře ke kostelu ve Štědré *Bušek, Jan starší* a *Jan mladší*, bratří vlastní z *Kamenné hory* jinak *ze Štědré*.[6]) Nemálo času potom nacházel se v držení Hrádku *Vilém Bukovina z Pnětluk* nabyv ho neznámým způsobem. Ledva krátký čas Hrádek držel, Jindřich z Plavna s ním válčeje dobyl na něm hradu Štědré a začal odtud a s hradu svého Hasišteina válčiti proti králi. Po dobytí hradu Hasišteina r. 1418 přitáhlo vojsko královo k Štědré, dobylo hradu a vypálilo a zbořilo jej. Bukovina jest potom zase v držení pustého hradu králem Václavem uveden.

V husitských válkách se oba dřevní držitelé Bušek Calta a Vilém o zboží Stědré přeli. Nějaký čas opanovav jej *Bušek Calta z Kamenné hory* podával sem r. 1425 kněze katolického, ale téhož roku proti němu jiného podával *Vilém z Pnětluk*, r. 1426, 5. června, opět byli ve sporu o podací toto. Zdá se však, že ani ten ani onen skutečně náš Hrádek nedržel. Neboť mezi zápisníky, kteří stáli při straně krále Sigmunda a r. 1425 se stranou podobojí v příměří vešli, jmenuje se též *Bohuněk z Šumburka* seděním na *Štědrém Hrádku*.[7]) U dvoru královského pokládán byl nicméně Vilém za pravého držitele; král Sigmund jemu dal povolení, aby hrad pustý opět stavěl, a r. 1429 aby choti své Anně ze Švamberka, jinak ze Skály, na zboží Hrádku Štědrého věno zapsati mohl. Poněvadž však dsky dvorské tehda otevřeny nebyly, mohl věno to teprv r. 1437 klásti.[8]) Nemaje dědicův učinil r. 1445 dědicem Hrádku a vsí *Jakuba Žlutického ze Vřesovic* a syna jeho Jana, ale tito spoludržitelé byli pořáde na štíru. Jakub také nedlouho potom r. 1451 koupil v blízkém okolí manství v Borku pod Štědrou (službou manskou k Hrádku Štědrému hledící) od Jodoka z Tupadl za 80 kop.[9]) Oba Vilém i Jakub nedlouho potom zapleteni jsou ve tříletou při. Po nastoupení krále Ladislavově Jan z Kamenné hory dosáhl toho u soudu dvorského, že byla po Buškovi Caltovi a Petrovi z Chrastu odúmrť na Hrádku Štědrém pustém a vsi Štědré a Borku ve Stříbře

[1]) Heber's Burgen VII. 121 [2]) Reg. I. 449. 457, arch. bibl. Pražské. Reg. III. 294, 756. IV. 314, lib. erect. [3]) Lib. conf. Arch. Drážďanský a Schleizský. Berně 17, 27, 28. [4]) Arch. Teplský. [5]) Viz zápisy panské jednoty. [6]) Lib. conf. [7]) Arch. č. III. 254. Lib. conf. [8]) DD. 3, str. 93; 61, 262. [9]) DD. 61, str. 376 a jinde v DD.

provolána a právo na ni Janovi listem královským (1453, 18. prosince) uděleno. Po této výprose statně provolání odpírali Vilém i Jakub Vřesovec. Soud dvorský r. 1456 maje tu při souditi řídil se listy králův Václava a Sigmunda, že jest Vilém pravým dědicem zboží Štědrého a odpírajícím dal za právo.[1]) Posléze náš Vilém r. 1456 zapsal 1500 kop „na hradu Štědré jinak Hrádku se vším zbožím“ *Oldřichovi Medkovi z Valdeka* a dceři jeho *Anežce z Valdeka*, již byl Vilém po smrti první choti své k manželství pojal.[2]) Vzešly z toho tudíž ty právní poměry, že měl Vřesovec na Štědré právo dědičné, Medek a vdova po Vilémovi zůstalá právo zástavné věnné. To pak přestalo, když Medek a dcera jeho právo své na Štědré *Janovi z Vřesovic* za 400 kop grošů prodali.[3])

Jindřich Toužimský z Vřesovic, vnuk Jakubův, držel Štědrou v prvních letech panování Vladislavova. Ten prodal pak r. 1489 Hrádek řečený Štědrá, vesnice Štědrou a Borek *Burjanovi, Jetřichovi, Janovi* a *Volfgangovi*, bratřím *z Gutšteina* a *z Nečtin* synům n. Burjanovým odtudž.[4]) Po nějakém čase se rozdělili bratří o rozsáhlá dědictví, která měli po otci, při čemž se Štědrá za díl dostala Janovi, jenž byl spolu pánem na Tachově. Ten byv posledním pánem samostatného zboží prodal r. 1506 (vkl. v úterý před sv. Řehořem) „dědinu svú manskú, to jest Hrádek řečený Štědrá“ se vším příslušenstvím *Jindřichovi z Plavna*, purkrabí Míšeňskému.[5]) Pán tento v sousedství byl koupil Hrádek Prohořský a některé svobodné vesnice, s nimiž spojil Štědrou, jež buď tehda neb něco později z manství propuštěna a v dědictví zpupné uvedena byla. O hradě samotném, jenž se r. 1454 jako zbořenina připomíná, věru nevíme, byl-li obnoven, jak se podlé znění pamětí býti zdá; že v 16. stol. obýván nebyl, vysvítá z toho, že se v pozdějších trhových listinách zboží Prohořského pouze ves Štědrá připomíná. Roku 1572 byla i tato ves s hradištěm k Žlutickému panství připojena.

[1]) DD. 16, f. 209. [2]) DD. 25. B 14. [3]) DD. 61, 476. [4]) DD. 6, str 132 a 62, str. 133. [5]) DD. 63, str. 58 a 64, str. 318.

TVRZE NA ŽLUTICKU.

Ve *Valově* za Bochovem a Luky bývala tvrz od starodávna, ale prvotně sedělo ve vsi několik vladyk. Roku 1381 umřel tu Radimek a seděl tu Štěpán, r. 1394 odumřel tu statek po Budě vdově Pešíkově z Miřetic a r. 1417 po Otíkovi Motykovi. Jiří z Valova vyprosil si r. 1474 dvůr ve Valově odumřelý po Patákovi z Očíhova (DD. 13. f. 166, 188, 15, f. 299, 16, f. 383). *Obec Žlutická* koupila r. 1476 ves Valov od Jindřicha Haugvice z Radešova pro špitál a r. 1542 si tvrz zdejší v obnovené dsky zemské vložila (Stará kniha Žlutická, DZ 250, B 29).

Mlýňany bývaly ve 14. století na vladyčí statky rozděleny. Jeden z nich držel v l. 1379—1405 *Racek* (Berně, lib. conf., DD 14 f. 75, Arch. č. III. 475). Na tvrzi zdejší seděl r. 1417 *Odolen* (Lib. erect. X. 91), vlastně z Oračova řečený, jenž ještě r. 1431 žil (Rel tab. II. 168). Syny měl dva, *Jana* a *Odolena*. Onen se připomíná r. 1451 jako pán na Mlýňanech, r. 1452 učinil nadání na milosrdné skutky (Arch. mus. a Žlutický). Po jeho smrti držela sestra jeho Barbora tvrz Mlýňany s dcerami Janovými, když pak r. 1466 zemřela, stalo se r. 1467 opatření takové, že ten statek úplně ke *špitálu Žlutickému* (k němuž tušim podlé Janova ustanovení měl patřiti) připadl (DD 16 f. 110, Arch. Žlutický).

Ve vsi *Prohoři* také bývala tvrz. Polovice vsi patřívala ke Hrádku Štědrému.[1]) Okolo r. 1330 připomínají se jako držitelé (tušim druhé polovice) *Jetřich* a syn jeho *Jetřich*.[2]) Snad byli předky *Martických z Rabšteina*, ale jisté je to o *Bedřichovi z Prohoře* r. 1360.[3]) Nástupcem jeho r. 1379 byl *Vilém*, jenž okolo r. 1380 zemřel. Nedlouho potom rod ten Prohoř prodal a již r. 1388 seděl *Heřman z Prohoře* na Brlozci.[4]) Nějaký čas byl Prohoř v držení Rabšteinských polovičného štítu, neb Hynek (1416) a synové jeho Hynek a Racek psali se též z Prohoře, držíce Přívozec a Třeboc.[5]) Asi okolo r. 1390 dostal se Prohoř *Caltům z Kamenné hory*, zejména jej měl starý Bušek, jenž na tvrzi Prohoři jakýsi plat prodal.[1]) Ten k němu připojil zboží Kamenohorské. Nejstarší syn jeho *Bušek* seděl na Prohoři r. 1417 sám a r. 1424 s bratrem Janem sice držel hrad Rabštein, kdež zemřel r. 1433. V držení Prohoře následoval syn *Jan Calta*, jenž jej ještě r. 1456 držel.[2]) Po něm dostal se v držení pánů Gutšteinských, kteří jej ke Hrádku připojili.

[1]) Berně 23, 28 [2]) Jacobi cod. epist. n. 121. [3]) Arch. Drážďanský. [4]) DD. 13, f. 110, lib. erect. [5]) Arch. č. VI 34.

Tvrz *Hrádek Prohořský* stávala mezi Prohořem a Komárovem a jmenovala se Hrádkem od starodávna. Nejstarší známý jeho držitel jest *Litolt Černý z Hrádku* r. 1399 svědek ve výsadním listě Bochovských.[3]) Připomíná se v pamětech až do r. 1414, ale od r. 1404 seděním na Ratiboři a naposled v Údrči.[4]) Následující držitelé nám nejsou známi. V druhé polovici 15. st. patřil Hrádek pánům *z Gutšteina*, zejména bohatému Burjanovi. Když se synové jeho rozdělili, dostal se Hrádek s několika vesnicemi na díl *Janovi*. Ten prodal r. 1504 Hrádek s vesnicemi *Jindřichovi z Plavna*.[5]) Hrádek byl potom (1519) vdovským sídlem Barbory Plavenské z Anhaltu.[6]) V držení Plavenských zůstal Hrádek až do jich vymření a dostal se pak *Jindřichovi Mikuláši Hasišteinskému z Lobkovic*. Týž prodal Hrádek r. 1572 *Janovi staršímu z Lobkovic* na Točnici, jenž Hrádek ke Žlutickému panství připojil.[7]) Žlutice a Hrádek měly od té doby stejné držitele. Tvrziště blízko dvora ležící s příkopem vodou opuštěným pochází z tvrze, která bezpochyby v 16. stol. zanikla.

V krajině u Žlutic stála také *tvrz Novosedly*. Ve 14. stol. býval tu farní kostel, jenž patřil k panství Rabšteinskému. Také tu byla tvrz, která v l 1549—1580 i s částí vsi Novosedl k Brložici patřívala. Kostel patřil r. 1437 ke Štědré a v pozdějších zápisech se nepřipomíná. Ztotožňován s kostelem ve vsi Chlumu, ale nelze to na jisto postaviti, poněvadž Chlum se tak již v 15. století nazýval.

[1]) Formulář Třeboňský. [2]) Lib. conf. DD. 19, pag 22. [3]) Arch. Bochovský. [4]) DD. 14, f. 157. Lib. conf Arch. č. III. 481. [5]) DZ. 3. B 20. [6]) B. Schmidt, Heinrich v. Plauen, str. 46. [7]) DZ. 60. P 17.

Valeč.

VALEČ ZÁMEK.

Městečko Valeč leží na sklonu lesnatého pohoří, tak že má malebnou polohu i z dálky i z blízka. Již z daleka viděti zámek jeho vysoce položený, jenž z velké dálky vyhlíží jako vysoký a veliký kostel. Když se přiblížíme, rozeznáme od zámku dobře zámecký kostel, s ním v stejné výšce stojící, an farní kostel, jehož věž jest pokryta dřevěným podsebitím, teprve tehda se stává zřejmým, když vstoupíme do městečka.

Zámek stojí na ostrohu z návrší vybíhajícím a ozdoben jest dvěma věžemi čtverhranatými tak, že má velikou podobnost se starým zámkem Boleslavským, od něhož se sice liší světlou barvou. Věže i dvojpatrový zámek do čtverhranu založený, ač sem a tam nějaký kus vybíhá, mají novou úpravu, okna pravidelně rozložená, mansardové střechy. Vnitřek zámku jest vkusně upraven. Mnoho je tu starých podobizen, ale skoro u žádné se neví, kdo tu jest vyobrazen. (Bezpochyby většinou Štampachové.) Podobizna knížete Frydlantského z r. 1629 jest kopie; také je tu obraz Perchty Lichtenšteinské z Rožemberka takový, jako je na Krumlovském zámku. Zajímavá je tabule a vývod malovaný hraběte z Thurnu, nynějšího majitele, na němž jsou také erby českých rodin.

Za zámkem jest park, z něhož jde hezká procházka tak zvaným Mezihořím zvolna až na vrch vysoké hory lesem porostlé. Vrch je sice srovnán, ale není tu nejmenší známky nějakého opevnění, i stojí zde umělá zřícenina (tak zvaný Neuhaus), kus zdi s otvorem jakoby vylomeným, chatrnou maltou spojené.

Valeč nacházela se l. 1358—1374 v částečném držení *Ctibora,* jenž r. 1358 sám a r. 1368 s Benešem bratrem a Janem Kladivem ze Stebna sem faráře podával.[1]) Po něm vyskytuje se r. 1377 *Jan Šlechtic,*

[1]) Lib. conf. Arch. křižovnický.

Zámek ve Valči od východu.

jehož statek pan Boreš z Oseka před r. 1378 koupil a ve své manství proměnil.[1]) Druhý statek držel po Kladivovi v l. 1377—1380 Beneš z Mor aneb z Buškovic. Podle toho zdá se, že *Beneš Doupovec z Valče*, jenž se r. 1383 na Moravě připomíná, seděl na prvním statku,[2]) a že ten pak byl v držení *Boršů;* neb r. 1404 jeden z nich se píše z Valče,[3]) a r. 1405 daroval plat ke kostelu zdejšímu.[4]) Ale asi od r. 1406 jest týž statek zase v držení Doupovcův, zejména *Nevlasa* a *Jana* bratří, kteří r. 1416 klášter Postoloprtský obdarovali.[5]) Nevlas žil ještě r. 1429. Synem jednoho z nich byl *Sezema*, jenž se v l. 1454 a 1455 ve Žlutických pamětech připomíná a ještě r. 1457 žil.[6]) Poslední toho rodu, který tu seděl, byl *Jan z Doupova* (1467—1487); potomci jeho psali se Valeckými z Doupova. Na počátku 16. st. seděl tu *Jakub z Vřesovic*, zejména r. 1505.[7]) Na jeho prosbu král Vladislav ves Valeč na městečko vyzdvihl.[8]) Týž pán byv podkomořím padl r. 1526 u Muháče a synové jeho Jindřich, Jetřich, Jakub a Vojtěch prodali Valeč zámek a městečko s vesnicemi *Hugovi* hraběti *z Leisneku.*[9]) Tento zemřel r. 1538 a Valeč dědila po něm Anna, tuším dcera jeho, kteráž se vdala za *Viléma Hasišteinského z Lobkovic* a asi okolo r. 1570 zemřela. Dědili po ní synové její *Filip* a *Arnošt*. Tento přečkav bratra, prodal pak Valeč r. 1571 *Kryštofovi ze Štampachu.*[10]) Tento zemřel r. 1585 zůstaviv šest synův,[11]) z nichž dva, *Vácslav* a *Jan*, obdrželi díly na panství Valeckém, onen totiž Valeč a tento Skytaly.[12]) Kromě toho vyženil Vácslav také jiné statky s manželkou svou Barborou Malesickou z Poutnova a od bratra koupil r. 1603 Skytaly.[13]) V l. 1620—1621 celé panství zpuštěno tak, že na příklad v zámku kromě některého stolu a prázdného lože žádných svršků nezůstalo. Při konfiskaci zabrán Valeč Vácslavovi, jenž se z Čech vystěhoval a v Annaberce 90 let jsa stár zemřel.[14]) Na štěstí měla manželka jeho Barbora tolik peněz, že mohla Valeč koupiti.[15]) Po její smrti synové její se rozdělili tak (1638), že *Jiří* a *Erazim* dostali Valeč, *Ferdinand* Mlýnce a Vrbičku a *Jaroslav* Skytaly.[16]) Erazim měl

---

[1]) Lib. conf. Arch. kn. Schleizský. [2]) Lib. conf. Arch. zemský v Brně. [3]) DD. 18, f. 22. [4]) Lib. erect. V. 104. [5]) DD. 19, f. 37. Lib. erect. XI. 126. Vedle nich seděl tu r. 1413 Bedřich z Valče (Arch. č. VI. 466), jehož syn Jan byl r. 1422 na Křivoklátě zajat. Potomci seděli na Vidhosticích. [6]) Lib. conf. DD. 16, 224. [7]) Arch. č. VI. 318. VIII. 435. Arch. Žlutický. [8]) Arch. městský ve Valči. [9]) DZ. 17. E 30. Reg. kom. soudu. [10]) DZ. 8. E 8. [11]) DZ. 22. Q 11. [12]) Paprocký o st. ryt. 172. [13]) DZ. 131. B 13, 178. D 23. [14]) Arch. gub. Peschek, Exulanten 47. [15]) DZ. 292. G 3. [16]) Arch. v Muišku.

později Valeč sám a když zemřel, dědil ji po něm (1671) bratr Jaroslav Arnošt.[1]) Tento měl dva syny, z nichž starší Karel Maximilian někde ve světě zapadl; mladší *Jan Kryštof* držel Valeč až do smrti.[2]) Zemřel r. 1718 bezdětek, odkázav Valeč manželce Kateřině Terezii roz. z Morau. Po ní vystřídalo se na Valči několik rodin.[3])

HRÁDEK U VALČE.

Pod Ořkovem ovčínem a nad ovčínem řečeným Lihna (Hlína?) vypíná se pahrbek k jižní straně se strmě sklánějící, k západu skrze sedlo s blízkými lesnými horami spojený a k severu volně se sklánějící k rybníčku. Na kraji jeho, kde sedlo začíná, spatřuje se spodek čtverhranatého stavení. Jest staré, dobrou maltou spojené a má zdi prostřední hrubosti. Vchod býval při zemi a jest široce vybourán. Příkopu není, avšak zdá se, že bývala ještě nějaká stavení. Viděti aspoň dvě prohlubně na východní straně. Také se zdá, jakoby bylo znáti základy nějakých zdí, avšak již dávno zašlých. Veliký obdélník na jižní straně pochází prý ze stavení, jež bylo v polovici minulého století začato, aby tu bydlili panští dělníci, ale nedoděláno.

O jménu a osudech tohoto zajímavého sídla přese všechny pomůcky a dlouhé pátrání nebylo možno něco vypátrati, z čehož lze souditi, že tento Hrádek (jak jsme jej prozatím pojmenovali) padá do velmi starých dob a jak se nám zdá, do konce 13. století.

[1]) DZ. 115. C 12. [2]) DZ. 117. H 19. [3]) Sommer, str. 169.

TVRZE V OKOLÍ VALČE.

Jeřeň jest starožitná ves, z níž pocházeli 1280—1281 Kunrát purkrabí Třebovský a 1289—1291 Oldřich. (Reg. II.) Na tvrzi zdejší seděli pak *Evan z Jeřeně* z rodu vladyk z Nečtin (1321—1354) a pak synové jeho *Jan*, arcijáhen († r. 1395), Heřman (1379 atd.) a *Evan*. Heřman stal se držitelem hradu Bubna. (Viz str. 159.) Roku 1382 prodal s Evanem Skytaly (Rel. tab. I. 470) a v ty časy také Jeřeň. Roku 1407 seděl tu zchudlý *Boreš z Oseka.* (DD. 19, f. 37.) Roku 1476 patřila *Janovi Vykartovi z Šanova.* (Arch. mus.) Potomci jeho *Jan, Aleš* a *Jetřich* vložili si Jeřeň v obnovené dsky zemské, a Aleš, jemuž se za díl dostala, držel ji ještě r. 1558. (DZ. 250. G 22, 251. A 45.) Po něm následoval Vykart (1575), jenž před r. 1585 zemřel. Zůstavil pět synů, kteří Jeřeň Janovi Valdemárovi z Lobkovic prodali. Tento prodal pak tvrz, dvůr a ves Jířný k Valči. To vše se stalo před r. 1585. (DZ. 18. P 2, 22. Q 9—11.)

Ve vsi *Libkovicích* u Lubence jest zámek, stojící na místě bývalé tvrze. Po ní zvali se r. 1360 Ješek, r. 1363 Pavel a léta 1371—1398 Petrovec a l. 1407—1408 Mikuláš, spolupatronové kostela ve Strhařích.[1]) *Mikuláš*, Petrovcův syn, obdaroval r. 1401 kostel ve Strhařích a r. 1408 kostel v Nahořečicích.[2]) Roku 1434 seděl na zdejší tvrzi *Otík z Chrastu* a r. 1452 *Jan Hora z Ocelovic.*[3]) Tohoto potomci *Jan, Jiřík* a *Bernart* vložili si r. 1542 tvrz, dvůr a ves Libkovice s přísl. v obnovené dsky zemské.[4]) Později měl je Jan sám, a když r. 1574 zemřel, dědili po něm Jan starší, Jiřík starší, Václav a Bernart bratří a Jan a Jiřík též bratří, strýcové jeho.[5]) Tito se před r. 1577 rozdělili. Prvním dvěma dostalo se po polovici tvrze.[6]) Jiří postoupil brzo po tom dělení své polovice Janovi mladšímu[7]) a tento r. 1578 statek svůj a bratra svého *Petrovi Novohradskému z Kolovrat.*[8]) Tento přikoupil druhou polovici od Jana staršího a prodal r. 1583 celou tvrz *Kryzeldě Švamberkové z Lobkovic.*[1]) Tato zemřela r. 1607, odkázavši Libkovice dceři své *Kateřině Berkovně z Dubé*, manželce *Jáchyma Libšteinského z Kolovrat* a její dcerám.[2]) Libkovice dědila po ní dcera *Zbyňka Kateřina* vd. *Valdšteinova*, jež zemřela r. 1681, odkázavši statek svůj *Frant. Augustinovi* hraběti *z Valdšteina.* Avšak tento zemřel již r. 1684 a dědicem stal se bratr jeho *Jan Bedřich*, arcibiskup.[3]) Tento prodal Libkovice r. 1693 *Frant. Mikuláši* svob. p. *z Klebelsberka* a tento již r. 1694 *Janovi Jiří* hrab. *z Klary* a *Aldringen.*[4]) Potomstvo jeho tu sedělo do 18. st. Libkovice zůstaly samostatným statkem do r. 1850.

Kostrčany u Valče byly ode dávna vladyčím statkem. Již r. 1295 seděl tu nějaký Mikuláš. (Reg. II. 719.) Později tu byla také tvrz. Z vladyk zdejších se připomínají r. 1360 Bušek a Jordan. Roku 1385 odumřela tu polovice dvoru po Petrovi, jiř nabyl r. 1389 Beneš, jenž ještě r. 1407 žil. (Borový, Er. IV. 437, DD. 13, f. 178.) Část vsi držel r. 1391 Aleš, syn Vladův, jenž ok. r. 1395 zemřel. (Arch. mus. DD. 14, f. 214, 232.) Konečně se r. 1441 Jan a Kunat bratří připomínají. (Arch. v Budějovicích.) V 16. století byly Kostrčany na dva statky rozděleny. Jednu část koupil *Asman ze Štampachu* r. 1521, druhou s tvrzí některý rok potom od *Václava Valeckého z Doupova.* (DZ. 1. G 20, 2. K 6.) Obě ty části v jedno spojené Kryštof, jeho nástupce, prodal roku 1571 *Arnoštovi Hasišteinskému z Lobkovic* a tento r. 1573 *Vítovi z Hertenberka.* (DZ. 17. F 1, 18. A 13.) Tento zemřel r. 1594 a pohřben ve Valči v kostele. Následoval po něm syn *Petr* (DZ. 24. B 9), jenž tu seděl až do nešťastné konfiskace. Tu mu Kostrčany zabrány a prodány r. 1623 *Janovi Hegnerovi z Rezelfeldu.* (DZ. 153. H 13.) Po tomto následoval *Jan Ludvík Nesslinger z Schellengrábu* († 1659) a tohoto syn *Jan Adam.* Od něho koupil Kostrčany *Ladislav Přibík Sekerka z Sedčic*, ale prodal je zase r. 1673 *Janovi*

[1]) Lib. conf. Borový, lib. erect. IV. 437. [2]) Lib. erect. V. 31, VIII. 51. [3]) DD. 61, p. 378, stará kniha Žatecká. [4]) DZ. 250. B 2. [5]) DZ. 18. G 11. [6]) DZ. 63. B 27—D 3. [7]) DZ. 89. C 13. [8]) DZ. 64. O 24.

[1]) DZ. 22. B 27, 167. B 30. [2]) DZ. 133. G 3—6. [3]) DZ. 116. E 15. J 17. [4]) DZ. 402. M 30, 403. J 20.

Mikuláši ze Štensdorfu. (DZ. 390. J 7.) Po tomto dědil je strýc jeho Jan Zikmund, ale že byl evangelík a statku v Čechách držeti nemohl, postoupil jich r. 1682 *Karlovi Ferd.* svob. pánu *z Eben*, nejv. vachtmistru. (DZ. 116. G 4.) Následovalo pak rychlé střídání držitelů Kostrčan, které zůstaly samostatným statkem do r. 1850.

V kostelní vsi *Lukách*, která již r. 1239 stála, bývala tvrz ode dávna. Boreš z Oseka skoupil tu před r. 1378 statky Protivův a Svachův a učinil z nich manství ke Žluticům a Bečovu. (Arch. Schleizský.) I potom tu ještě zůstávaly dva statky, na nichž r. 1403 Protiva a Kadolt seděli. Na jednom pak byl v l. 1415—1435 Zbyněk z Hořesedl, na druhém 1415—1428 Nevlas z Valče, a 1430 atd. Vaněk z Vetlé (Lib. conf.) Možná, že kromě těch tu byl ještě malý statek Vaněk řečený Žid z Vetlé pán na Lukách připomíná se i v l. 1454—1455. (DD. 19, str. 575. Arch. č. I. 168.) Roku 1523 seděl na tvrzi *Kryštof ze Štampachu* († 1568), jehož synové *Mikuláš* a *Volf Adam* ji r. 1577 drželi. (Reg. k. s. DD. 42. H 5.) Když se r. 1579 dělili, dostal onen Luky, tento Stroupeč (DZ. 64. K 21.) Roku 1584 zemřel Mikuláš, odkázav Luky manželce (DZ. 22. G 16), po níž přešly na synovce jeho Abrahama, Kryštofa a Adama. Od těchto koupil je r. 1588 *Jan Jindřich Prolhofer z Purkrštorfu.* (DZ. 24. E 25.) Tento zemřel r. 1604 a syn jeho *Fabian Šebestian* r. 1612. Po něm spravovala statek vdova Anna Kateřina. (Reg. k. s. a rozvrž. sbírek.) Dědic *Jan Jindřich* došed let svých ujal Luky, jež zdědila po něm dcera Anna Barbora vdaná za *Volfganga Libšteinského z Kolovrat.* Roku 1676 ujal je tohoto syn *Antonín* jako poručník bratra a sester. (DZ. 116. A 11.) Když se r. 1862 s bratrem Leopoldem dělil, dostal Luky za díl († 1699). Ty dědil po něm nezletilý syn *Václav Ferdinand*, ale r. 1709 o ně pro dluhy přišel. (DZ. 38. M 7, 75. P 3, 118. B 25. Ostatní řada držitelů v Sommrově topografii na str. 164.)

Ve *Věrušičkách* byla tvrz, o níž jsou paměti teprve z 16. stol. Držel ji *Volf ze Štampachu* († 1557, ČČM 1843, str. 138). Později je měl *Sezima Miřkovský ze Stropčic*, vyženiv je s Annou ze Štampachu a prodal je r. 1601 *Jáchymovi Ondřejovi Šlikovi z Holiče.* (Reg. k. s. DZ. 179. F 24.) Nedlouho potom měl je Prokop Dvořecký z Olbramovic a postoupil je r. 1605 *Štěpánovi Šlikovi.* (DZ. 132. S 9—10.) Štěpán držel k tomu také Tyniště a prodal oboje r. 1608 *Fabianovi Šebestianovi Prolhoferovi*, jenž oboje k Lukám připojil. (DZ. 186. Q 3.) Ještě r. 1709 stála tu kamenná, dvě poschodí vysoká tvrz. (DZ. 38. N 1.)

V Tyništi býval za Karla IV. statek Protivův, který Boreš z Oseka koupil a na manství obrátil (Arch. kn. Schleizský.) Na tom manství a tvrzi seděli pak 1394—1404 Štěpánek, r. 1408 Erhart z Libnova, r. 1456 jakýsi Bořivoj, r. 1467 Jan z Ejstebna. Roku 1523 seděl tu Baltazar a r. 1581 Jan Kašpar Frankengrynerové z Kynšperka. Tento prodal (1597) Tyniště tvrz, dvůr a ves Janovi Jindřichovi Prolhoferovi z Purkrštorfu. (DZ. 128. D 8.) Syn tohoto Fabian Šebestian prodal Tyniště r. 1605 *Štěpánovi Šlikovi*, ale zase je získal s Věrušičkami a připojil k Lukám. Syn jeho Jan Jindřich oddělil Tyniště a prodal je svým sestrám. (Viz Sommr. top. 164.) Od l. 1630—1783 patřilo Tyniště ke Žluticům a od r. 1783 zase k Lukám.

Budov jest původištěm *Budovců z Budova.* Snad byl předek jich *Purkart*, který se r. 1399 připomíná. (DD. 14, f. 75.) Týž aneb jiný Purkart připomíná se v l. 1431 a 1437. (DD. 15, f 307, rel. tab. II. 168.) Od r. 1452 připomíná se *Jan z Budova*, který měl erb Budovců. (Arch. Chebský a Žlutický.) Od r. 1495 připomíná se potomek jeho *Purkart* jako pán Budova. (K arch. Schleiz.) Po něm již žádného z téhož rodu v držení Budova nenacházíme. Teprve k r. 1560 vyskytuje se *Jiří Údrcký z Údrče* jako držitel Budova. (DZ. 15. G 22.) Po něm následoval r. 1584 *Bernart Cukr z Tamfeldu* a r. 1595 *Baltazar Sekerka z Sedčic.* (Reg. k. s. DZm. 47.) Tento jsa starobou přemožen, odevzdal r. 1611 Budov s tvrzí třem svým synům, z nichž jej ujal *Jan Šimon* (DZ. 184 O. 27, rozvrž. sbírek), ale později patřil jeho bratru *Burjanovi* a po něm vdově Heleně. (1623, Bílek, konf. 500.) Samostatným statkem byl Budov do r. 1726. (Sommer na str. 164—165.)

Kostel ve Valči.

Okrouhlá bašta v Rokycanech.

ROKYCANY TVRZ.

Jako Pelhřimov tak i Rokycany měly takové štěstí, že si z okolního duchovenství zachovaly pěkné jmění, které sice z duchovního do šlechtického držení přecházelo. Oboje města zdědila také tvrze po svých bývalých pánech, ale v Rokycanech tvrz tak dávno zanikla, že dnes není po ní známky.

Starožitné město Rokycany náleželo biskupství, potom arcibiskupství Pražskému, pokud vůbec paměti naše sahají, a v prastaré době bezpochyby ke zboží knížecímu, jehož nemalá část obrácena k nadání biskupství.[1]) K obvodu panství náležely mimo město vesnice Litohlavy, Nadryby, Letkov (z části), Újezd (Kamenný) a Borek, též les Žďárec řečený blíže Borku. Z původního dvora biskupského povstala snad v 14. století tvrz, na nížto seděli první úředníci arcibiskupovi, totiž purkrabí a místopurkrabí co správce důchodův biskupských; co se týče postavení jich k městu, vykonávali tu práva vrchnostenská a mimo to taková, jež v městech královských rychtáři příslušela.

V letech 1404—1405 byl zde purkrabí *Jindřich Cigelheim z Nučic* a místopurkrabí *Přibyslav z Chylic.* Ještě r. 1405 následoval v úřadě purkrabském *Něpr Duc z Vařin,* který držel také zboží Přívětické (1406) a v Rokycanech ještě r. 1412 seděl.[2]) Roku 1413—1416 byl purkrabí *Petr z Trpist* a místopurkrabí nějaký *Žehart* rodu nám neznámého. Konečně byl purkrabí r. 1419 jakýsi Bohuslav. Až do těch časův udržela se vláda arcibiskupská v plné své moci.

Když počaly se války husitské, nacházelo se město v moci strany katolické buď že tu ještě seděli purkrabí arcibiskupští, buď že je osadil nějaký katolický pán. V únoru r. 1421 spojivše se Pražané s Žižkou u značné síle v městě Dobříši, táhli přes Hořovice a Žebrák na Rokycany, jichž se zmocnili bez odporu, jakož i blízkého hradu Vildšteina, jejž osadili Vilémem Kostkou z Postupic. Při té příležitosti byl vytlučen

[1]) Jistě patřily Rokycany biskupům v 12. století, ještě co ves s dvorem biskupovým. (Viz Tomkovy Děje Prahy I. 70, 360 a Děje Palackého k r. 1110.) Biskup Tobiáš, jenž mnoho učinil k dobrému opatření statků biskupských, ohradil kostel zdejší (ok. 1290). Arcibiskup Arnošt založil zde klášter kanovníkův řeholných sv. Augustina. (Porovnej také Tomkovy Děje Prahy III. 364.) [2]) Lib. conf. Stará gruntovní kniha.

Bývalý příkop, hradby a bašty u Rokycan.

klášter zdejší, jehožto mnichové kromě jediného se rozprášili. Panství kališnické netrvalo zde však ani rok, neb *Plzenští*, jejichž město spolu s katolickými pány toho kraje bylo hlavní záštitou strany pod jednou, vytáhli mocně na Rokycany a město to jakož i blízkou tvrz Štěňovice oděnci svými osadili. Opanování stalo se snadno, protože měli mnoho přátel v městě; po dobytí pálili tu a vraždili a jen ti, kteří utekli na tvrz, se uchránili.[1]) Vláda Plzenských připomíná se v zdejších knihách poprvé 22. června a naposled vůbec r. 1423. Od Plzenských převzal Rokycany *Jan Hanovec ze Švamberka*, kterýž zde purkrabí učinil strýce svého Jindřicha Labutě ze Švamberka a jako pán zdejší r. 1424 městskou radu obnovoval.[2]) Několik let potom dostaly se Rokycany opět v držení strany kališnické skrze *Svojši ze Zahrádky*, jenž také hrad Vildštein opanoval a v letech 1430—1436 radu městskou a práva vrchnostenská obnovoval. Odtud také r. 1432 vytáhl s jinými pány na blízký hrad Lopatu, aby pomáhal ztrestati pověstného škůdce Habarta z Hrádku. Vláda Svojšova přestala, když byl císař Zikmund došel uznání v Čechách, neb týž panovník zapsal r. 1436 (8. prosince) tvrz Rokycany s městečkem *Janovi Malovcovi z Pacova* v 1200 k. gr. č.[3]) Tento r. 1437 obnovil poprvé radu městskou a učinil purkrabí na zdejší tvrzi Jetřicha z Kyjova (1437 až 1439). Roku 1439 urovnával ještě nějaké pře mezi obcí městskou a Vácslavem Kyselou „nedada oběma stranama daleko v řeč zacházeti“.[4])

Jan Malovec postoupil asi r. 1440 zápisu svého na Rokycany strýci svému *Diviši Malovcovi (z Libějovic)*, jenž jej dále potom vydal jakémusi pánu *z Pokonic*,[5]) tuším Mikuláši z Pokonic, jinak z Dlouhé vsi, jenž si byl r. 1435 dvur a dědinu v Rokycanech koupil a mimo Pokonice také Spálené Poříčí držel. Od Pokonského převzal Rokycany *Jan ze Švamberka*, jenž zde r. 1446 o sv. Stanislavu poprvé městskou radu obnovoval

Kamenný Újezd u Rokycan.

[1]) Palacký, Děje II. 71, 130. Font. rer. Boh.
[2]) Místopurkrabí byl tu 1428—1430 jakýsi Vácslav Kyselo.
[3]) Kodex Strahovský č. 111. Reg. zápisův (arch. č. I. 505) uvádějí zápis Janovi Malovci svědčící, daný 1423 den početí P. Marie (8. prosince), tak že tu patrně viděti rok chybně psaný.
[4]) Stará kniha. [5]) Arch. č. I. 505.

a purkrabí Racka ze Švamberka ustanovil. Nedlouho potom vešel také v držení zápisné královského hradu Přimdy.

V bojích jednoty Strakonické se stranou Poděbradskou přidržel se Jan oněch, sám s jinými přáteli vytáhl v květnu r. 1450 na Racka Chlevce z Malsína, jehož tvrz Bezděkov obléhati se jal a odtud Jindřicha z Rožemberka napomínal, aby mu k pomoci přispěti nemeškal.[1]) Brzo se hnulo celé vojsko jednoty Strakonické k Rokycanům, chtíc tudy dočkati pomoci Saské a pomoci Švamberkovi proti Rackovi Chlevci. Když potom přitrhl s mocí svou Jiřík Poděbradský, strhla se na poli bitva jen krátká, jelikož páni Strakoničtí střelbou vytisknuti byvše z vozův svých, v noci utekli k Plzni a tam se na občinách před městem položili. To stalo se, tuším, dne 4. června; nazejtří pan Jan obávav se, že bude v Rokycanech obehnán, požádal od jednotníkův svých co nejpilněji aspoň 500 jízdných ku pomoci; oni ale čekajíce také útoku na sebe od nepřátel, kterýmž nebyli dosti silni, odepřeli mu jich.[2]) Spíše páni Strakoničtí zoufajíce o možnosti svého vítězství, počali rokovati ku příměři a dostavše od Poděbradských list bezpečnosti, přišli dne 11. června v počtu až do 300 jízdných na hrad Vildštein, kdež učiněn památný mír, k němuž také Jan přistoupil.[3])

Pan Jan, za něhož tu r. 1456 Čeněk z Řisnice a 1457 Martin z Hostouně purkrabovali, jmenuje se naposled pánem zdejším r. 1457, a následoval po něm *Lev z Rožmitála* a *z Blatné*, nejvyšší sudí království českého, jenž tuším Rokycan na panu Janovi dobyl mocí, ani se Švamberkové přidali k jednotě panské Zelenohorské. Za něho byl r. 1465 purkrabí zase svrchuřečený Racek ze Švamberka. Lev tu seděl ještě r. 1468.[4]) Jaké převraty se v Rokycanech potomní léta dály, není známo, z pozdějšího jen to na jevo vychází, že páni ze Švamberka zase v držení Rokycan vešli. Roku 1475, 23. srpna potvrdil král Vladislav *Zdeňkovi ze Švamberka* hrad Přimdu a městečko Rokycany, tak aby jen od krále mohl býti splacován a na opravu téhož hradu a městečka aby mohl prodělati až do 200 kop.[5]) Roku 1488 prodal dům odběhlý Víta řezníka Čábovi „za hradem" bydlícímu za 9 kop grošů.

Konečně byly Rokycany město a vsi Litohlavy, Újezd a Nadryby králem Vladislavem od Zdeňka Švamberského vyplaceny. A poněvadž král potřebných peněz k vyplacení neměl, půjčili měšťané králi 400 kop a ostatních 800 kop, které k doplacení zástavní sumy scházely, si vypůjčili. Za tou příčinou udělil jim král r. 1498, 18. května tu milost a připověď, že od komory král. zastavováni býti nemají aniž odcizováni, lečby arcibiskup Pražský je na králích opět vymohl, a 23. srpna téhož roku svolil jim, aby si oněch 800 kop vypůjčených vybírati mohli na úrocích a užitcích města svého.[6]) Od těch dob zůstaly Rokycany městem napřed komorním a od r. 1584 také královským, hospodaříce s důchody svými tak dobře, že si pomohli brzo k neobyčejnému jmění.

Po r. 1541 zaniklo též proboštství a statky jeho dostaly se obci zástavou (1546). Ferdinand I., jenž je zastavil, připsal r. 1558 obci 500 kop na opravu kostela, proboštského domu a udělání příbytků pro chudý lid.[7]) Konečně r. 1575 všechno proboštství obci dědičně prodáno.[8]) O staré tvrzi se od konce 15. století nemluví. Zdá se, že se sesula, a pak domy zastavěna.

[1]) Arch. č. III. 380. [2]) Tamže 381. Palackého Děje, str. 209. [3]) Tamže 545. Ke smlouvám přiznal se Jan listem dne 11. června v Rokycanech daným. [4]) Stará kniha. Arch. č. VII. 363. [5]) Arch. gub. [6]) Arch. č. VI. 569, 571. Arch. v Rokycanech. [7]) Arch. v Rokycanech a gub. [8]) Pam. kniha v Rokycanech. Bílek, konf. 1203.

Nedaleko vsi Čížkova jest Strašná skála a na ní tvrziště, místo příkopem objaté. Ves Čížkov se připomíná poprvé r. 1146 a byla potom v držení kláštera Plasského. Roku 1237 stala se majetkem kláštera Kladrubského, ale později byla panským statkem.[1]) Roku 1310 patřila *Budislavovi z Čížkova* z rodu pánů Rožmitálských, jenž tuším na Strašné skále seděl.[2]) Později, když Čížkov k Rožmitálu připojen, tvrz tato zanikla.

[1]) Reg. I. 118, 170, 187, 315, 431. [2]) Schöppach, Henneberg. Urkundenbuch, p. 50 n. 91.

TOUŽIM HRAD.

V městě Toužimi na jeho severozápadním konci stojí zámek do čtverhranu založený, jedno poschodí vysoký, jenž byl v l. 1623—1644, tuším, na předhradí bývalého hradu vystavěn. Z bývalého hradu zbylo stavení za zámkem stojící, kteréž přestavováním dávno bylo změněno, hradby je zavírající, okrouhlými baštami a opěracími pilíři sesílené. Část tato slove Janův zámek, snad památkou na Jana ze Vřesovic, jenž tu stavěl.[1])

Toužim s okolními vesnicemi patřil bezpochyby k statkům Jiříka z Milevska, zakladatele *kláštera Milevskéhc* a náležel bezpochyby k prvotnímu věnu téhož kláštera. Opatové založili zde hrad, na němž bydlíval probošt čili církevní správce osady. V měsíci dubnu r. 1394 Boreš mladý z Oseka, Bušek a Bohuslav ze Švamberka přibravše si vladyky z okolního kraje vyloupili hrad i kostel, pobrali, co se pobrati mohlo a Jiříka probošta jatého odvedli na hrad Osek.[2]) Toužim patřil klášteru ještě r. 1427, když se tu část konvertu po vypálení Milevska zdržovala. Petr opat zastavil z nouze některé důchody panství Toužimského[3]) a zemřel r. 1427, tuším, v Drkolnech. Po jeho smrti zvolili bratří v Toužimi zůstávající Chvala, probošta zdejšího, za opata.[4]) Ale tento buď hned potom zemřel aneb nebyl potvrzen, poněvadž již r. 1428 byl Petr opatem. Král Zikmund byl v ty doby celé proboštství Toužimské *Janovi z Kolovrat* zastavil, ale zase zástavu zrušil.[5]) Ale r. 1436, dne 24. listopadu zastavil Toužim *Jakubovi ze Vřesovic.*[6])

Po Jakoubkovi zdědil všechna panství jeho syn *Jan,* a ten většinu jich ještě za živobytí svého postoupil synům svým. Když tito se r. 1467 o všechna zboží svá podělili, obdržel *Jan*, nejmladší z nich Toužim tvrz s lukami, potoky, s dvorem, s dědinami, robotami, ves pod tvrzí s 2 rybníky a jiná drobná zboží.[7]) Jan i poddaní jeho byli horlivými přívrženci krále Jiříka. Za věrnost tuto zvláště obyvatelé Útviny, městečka vedle řečeného Jana, statně proti odbůjcům a protivníkům královým bojujíce, největší škody utrpěli. Nepřátelé totiž (křižáci z Němec) Útvinu celou vypálili, že se v ní bydliti již nemohlo; za tou příčinou povolil král Janovi r. 1469, 8. července, aby mohl vystavěti nové městečko u tvrze své Toužimské, je hradbami a příkopy ohraditi a všechny výsady, jichž Útvinští užívali, na ně přenésti.[8])

Jan mladší, jenž r. 1478, 5. ledna u krále Vladislava vymohl pro městečko nové Toužimské nadání na erb městský[9]) postoupil Toužimě bratru *Jindřichovi.* Tento držel také hrádek Štědný a Toužimským dal dvoje nadání; r. 1481 opatřil jim u krále Vladislava nadání na trh týdenní a výroční a r. 1485 potvrdil obci veškeré její výsady. Držel Toužim ještě r. 1490.[10]) Než nedlouho potom přešel Toužim v držení pánův Plavenských, byv před tím, jak se zdá, od komory královské vyplacen. Když se totiž knížata Plavenští odřekli panství Saských a podrželi jedině Bečov, Kynžvart a Hartenštein v Čechách, přidal jim král Vladislav hrad Breitenštein v Hoř. Falci a zapsal jim zboží Toužimské, městečko s šestmi vesnicemi v 26.000 k. gr. k držení do čtyr životův a hrad Andělskou horu.[11]) *Jindřich IV.* z Plavna vymohl Toužimi u krále Vladislava (r. 1500, 22. února) nadání na druhý výroční trh, právo pečetiti potřeby své červeným voskem a clo ze zboží tudíž vezeného vybírati. Jindřichův syn *Jindřich V.* udělil Toužimi

[1]) Bernau, Album I. 249. [2]) Věstník král. č. spol. 1894. [3]) Arch. č. II. 464. [4]) Archiv kapitulní. [5]) Reg. říšská. [6]) Arch. č. II. 452, rkps. Videňský. [7]) Archiv DZ. [8]) DZ. 23. L 12. [9]) Tamže L 13. [10]) Arch. bibl. Praž. [11]) Slovník naučný „z Plavna". Podle akt arch. Mnichovského byl již r. 1494 pánem na Toužimi.

Zbytek hradeb na zámku Toužimi.

r. 1536 nové výsady a vyjednával potom s klášterem Milevským, aby mu zboží Toužimské dědičně puštěno bylo. Když i král Ferdinand k tomu svolil, prodal r. 1538 Jan opat na místě celého konventu Milevského Toužim zámek, dvůr popl. s popl., město, městečko Útvinu a vsi Jindřichovi za 5000 k. gr. č.[1])

Jindřich Plavenský, pán toho času vážený a bohatý, držel Toužim až do smrti (1554). Zůstali po něm synové *Jindřich starší* a *Jindřich mladší*. Ač se teprve r. 1563 rozdělili, při čemž starší Toužimské panství na díl dostal,[2]) přece v samotném jeho držení byl již r. 1558; neb tehda na něm a připojeném Hrádku Prohořském manželce Dorotě Kateřině Braniborské 28.000 fl. věnoval.[2]) Plavenští přišli o své statky v Čechách r. 1565, když tak zvaným Geravským dědicům 70.000 kop míšeňských na jich statcích bylo přisouzeno a tito dědici právo vedouce způsobili, že jim statek Toužimský byl odhádán ovšem kromě kněžnina věna. *Jindřich Mikuláš Hasišteinský z Lobkovic*, jeden z dědicův, uspokojil ostatní spoludědice prodav větší díl dědictví Plavenského a podržel Toužimsko. Týž zemřel r. 1582 zůstaviv pět synů, z nichž dva brzy po otci umřeli. Ostatní, totiž *Albrecht*, *Mikuláš* a *Kryštof*, potvrdili r. 1591 svobody města a smluvili se (1598) s kněžnou Plavenskou († 1604) o její věno.[3]) Kryštof, jenž bydlel od r. 1599 na dvoře v Útvině, zdědil Toužim po smrti svých bratří a r. 1607 na panství manželce Voršile rozené Novohradské z Kolovrat věnoval.[4])

Panství toto prodal Kryštof Hasišteinský r. 1623, 23. srpna *Juliovi Jindřichovi knížeti Saskému z Engern a Westfalen* za 7100 fl. rh. Nový držitel, jemuž malá tvrz Toužimská trochu těsná byla, l. 1623—1644 hned vedle ní nynější velký zámek vystavěti kázal. Panství Toužimské bylo také tehda přikoupenými statky rozšířeno, a zejména k němu připojeny r. 1623 Poseč, r. 1624 Miřetice, r. 1626 Brložec a Bezvěrov, r. 1627 dvůr Lochov a ves Šmilov od panství Žlutického vyměněné.

Po smrti knížete Saského (1666) následoval syn jeho *Julius František*. Tento zemřel r. 1689 a po jeho smrti přešlo panství v držení rodiny Bádenské. Juliova Františkova dcera *Františka Sybilla Augusta* vdala se za markrabí *Viléma Ludvíka Bádenského* a přinesla mu věnem panství Toužimské, načež byly Ostrov, Toužim a Údrč na svěřenství povýšeny. Syn jeho *August Ludvík Jiří*, markrabí Bádenský, zemřel r. 1771, 21. října dědicův nepozůstaviv, načež se veškeré dědictví dostalo k doživotnému užívání neteři jeho markrabínce *Elišce Augustě Bádenské*, a po její smrti (1787) spadlo na císařskou komoru. Jelikož bylo panství Toužimské tehda velmi zadlužené, pronajato jest knížatům ze *Švarcenberka* a přejato jest ve státní zprávu teprv r. 1799. Roku 1837, 11. září bylo panství veřejnou dražbou prodáno a koupil je *Alfred* vévoda *Beaufort-Spontini*.

[1]) DZ. 3. B 21. Březan, listy Švamberské f. 88. Purkrabími tu byli 1536 Volf Rulík z Višňového, 1542 Jiřík ze Štrajpic, 1546 Václav z Běšin. [2]) DZ. 13. B 12. Arch. kn. Schleizský. [3]) Bernau, Album I. 252—253. [4]) DZ. 133. J 5.

TVRZE OKOLO TOUŽIMĚ.

Ves *Poseč* (Poschwitz), jihozápadně od Toužimě, bývala statkem. V zápisech r. 1595 a 1598 připomíná se tu prostý dům panský. (DZ. 27. M 12, 128. Y 27.)

V *Miřeticích*, severně od Toužimě, bývala tvrz ode dávna a držitelé byli many k Bečovu a Bochovu. Roku 1394 zemřela Buda, vdova po Pešíkovi, a tehda r. 1405 seděl tu *Romana* (DD. 13, f. 188, 18, f. 80, Věst. uč. spol. 1893.). Léta 1442—1456 žil tu *Broum*, předek vladycké rodiny *Broumův z Miřetic*, a r. 1452 *Štěpán*. (Arch. Chebský a Bochovský.) Mikuláš Broum byl ještě r. 1495 ve službách pánů Plavenských. (Arch. Schleizský a Písecký.) Jindřich starší Plavenský r. 1567 statek Miřetice *Hanuše z Utenhofu* od manských služeb osvobodil. (DZ. 20. F 22.) V l. 1588—1603 držel jej *Kašpar ze Štensdorfu*. (DZ. 24. D 3, VUSp. 1898.) Potomstvo jeho mělo Miřetice až k r. 1624, kdež prodány knížeti Saskému k Toužimi. (DZ. 314. N 5.)

Brložec, východně od Toužimě, byl svobodným statkem asi až do r. 1378, kdež od Borše z Oseka koupen a v manství k Bečovu proměněn. (Arch. Schleiz.) Kromě toho zůstaly tu dva drobné statky zemanské (1379 Heřmanův a Soběhrdův). Zemané zdejší se často připomínají a jest jich dlouhá řada. Tvrz zdejší byla od konce 15. stol. v držení vladyk *z Račína*, spojena pak s Bezvěrovem a s ním koupena r. 1626 k Toužimi.

Do *Kamenné Hory* klade Palacký tvrz, ale v pamětech není o tom zmínky. Ves, která již ve 12. stol. stála, dostala se okolo r. 1381 v držení *Buška z Vlkošova*, který se odtud z Kamenné hory psal. (Rel. tab. I. 468.) Možná, že on tu nějakou tvrz vyzdvihl, ale od počátku 15. stol. bylo jeho sídlo na Štědré, k níž Kamennou horu připojil, tak že již nikdy nebyla samostatným statkem.

Ves *Bezvěrov* bývala r. 1379 na tři statky, ne-li více, rozdělena. (Berně, DD. 13, f. 111—113.) Jeden z těch statků patřil r. 1396 ke Kamenné hoře, na ostatních seděli r. 1406 Linhart a Tůma. (Lib. erect., DD. 18, f. 82.) Rozdělení to trvalo i v 15 st. Ku konci téhož století skoupena ves, na níž seděl od r. 1495 *Jiří Pernklo z Šenraitu*. (K arch. Schleizský a Teplský.) Tehda tu byla také tvrz, kterou si r. 1543 *Arnošt, Kunrát, Šebestian* a *Adam*, bratří Pernklové, v obnovené dsky zemské vložili (DZ. 250. C 26). Při dělení r. 1548 dostal Arnošt starou tvrz a Kunrát novou. (DZ. 48. E 5, E 7.) Tento statek prodali r. 1554 *Kryštofovi Tejnárovi z Tejna*. (DZ. 11. G 28.) R. 1564 prodali Jiřík a Kryštof, bratří Tejnárové, týž statek *Kryštofovi z Cedvic* (DZ. 14. Q 3), jehož rod (1579—1603 Jan Tomáš, po něm Jan Jindřich, Jan Vilém a Kryštof Jindřich, strýci, od r. 1615 Jiří Adam) tu přes půl století seděl. Roku 1623 zabrán Bezvěrov *Mikuláši z Račína* a prodán Vilémovi z Vřesovic k Bělé. (DZ. 293. H 25.) Od tohoto postoupen r. 1626 k Toužimi.

Nedaleko Bezvěrova, tam kde grunty Bezvěrovské, Jamenské a Krašovské se stýkají a kde jest nyní Zámecký les, stával zámek *Liběšov* (hrad? tvrz?), který se v l. 1543—1564 jako pustý zámek a příslušenství Bezvěrova připomíná. V starších pamětech nikde se o něm nemluví.

Partie ze dvora zámku v Toužimi.

VŠERUBY HRAD.

Město Všeruby táhne se v úžlabině po toku Třemošné. Hlavní jeho částí jest dlouhá ulice, v jejímž prostředku farní kostel stojí. Na západním konci města vysoký ostroh přistupuje k samému potoku na levém břehu a nese nyní na svém vrchu kostel sv. Martina, jediný to kromě valů, zbytek starého hradu Všerubského. Tento skládal se z předhradí a zadního hradu. Na západní straně zachovaly se násep a příkop, které hradiště od vedlejší výšiny dělily. Na východní straně zbyl jen kus valu; ostatek bezpochyby od Všerubských rozkopán, když si k hradišti domky přidělávali. Také na severní straně jsou dva příkopy, ač nejsou-li to strže. Na jižní straně jest strmý skalnatý sráz.

Na *předhradí*, které jest na hřbitov obráceno, stojí *kostel sv. Martina*, starožitné stavení v románském slohu.[1]) Vedle kostela stávalo nějaké stavení. Lze tak souditi proto, že na kruchtě jest zazděný vchod a že tu končila dřevěná chodba, kudy bezpochyby farář chodíval do kostela; neb kostel ten byl farní a lze za to míti, že stávala fara vedle něho. Předhradí kromě toho mělo tolik prostoru, že tu několik stavení bývati mohlo. *Zadní hrad* oddělen jest od předhradí příkopem dosud sice hlubokým, ale po stranách zaneseným. Na zadním hradišti není nic jiného viděti nežli jámy, které Všerubští, dobývajíce kámen, vykopali. Jedna jáma jest starší; buď je to věžiště neb zbytek studnice.

Sloh kostela sv. Martina svědčí o tom, že pochází ze třetí čtvrti 12. století. I lze odtud souditi, že i hrad tehda založen byl. Pán sám s rodinou bydlel na zadním hradě, a předhradí s kostelem bylo přístupno osadníkům. Náhodou také víme jména zakladatelův. V základním listu kláštera Kladrubského připomínají se bratří *Hrdibor* a *Vícemil*, kteří prý žili za knížete Soběslava (1125—1140). Hrdibor nazývá se r. 1197 příbuzným blahoslaveného Hroznaty. Roku 1212 připomíná se *Hrdibor ze Všerub*, bezpochyby týž, jenž byl r. 1217 jedlonošem královým. Roku 1233 měl již zrostlého syna *Vícemila*. Tento připomíná se zase r. 1235 s otcem a žil ještě r. 1251, maje v držení Všeruby. Jeho bratrem snad byl *Hrdibor ze Všerub* r. 1242.[2]) Po roce 1251 nenašli jsme nikoho z této pošlosti. Soudíme, že byli předky rozšířené rodiny vladyk ze Hrádku, Očína a Slavic. Křestné jméno Hrdibor opakuje se u Slavických a někteří z nich mají příjmení Všerubec, ač tehda Všerub neměli.

Roku 1269 opat Plasský činil ve Všerubech smlouvu s Vavřincem z Pněvan o meze u Luhova. Pán hradu se sice nejmenuje, ale poněvadž pře vedena před *Drslavem*, soudcem Plzeňského kraje, zdá se, že tento byl pánem Všerub.[3]) Odtud skorem po století nic o Všerubech nevíme. Asi v prostředku 14. st. držel je nějaký *Jan*, jenž před r. 1363 zemřel odkázav klášteru Plasskému plat v Kunovicích. O tom tehda vdova Anna svědomí vydala[4]) a táž Anna držela část městečka u věně ještě r. 1422. Ostatek měli od r. 1363 *Bavor* a bratr jeho *Jindřich*, jenž tu byl farářem. Oba se připomínají r. 1365 jako patronové kostela zdejšího. Jindřich stal se r. 1365 kanovníkem Vyšehradským, později farářem ve Zbečně a vrátil se r. 1367 na faru ve Všerubech, kdež však svorně s bratrem nežil. Ve Všerubech držel za svůj díl plat na několika domech, jejž dal r. 1376 ke zdejšímu kostelu.[5]) Dílu Bavorova, který ještě r. 1386 žil, neznáme. Víme jen, že Všeruby prodal a že si ponechal jen podací kostelní aneb část jeho, což r. 1386 daroval

[1]) Popis jeho zevrubný Pam. arch. X 249. Mitth. Centr. Com. XVIII. 118. Method XX. 123. [2]) Reg. I. díl. [3]) Reg. II. 253.
[4]) Rkps. panství Plasských (mus.) [5]) Lib. conf. Borový lib. erect. II. 130.

klášteru Zderazskému[1]) a nějaký plat v městě. Tento držel v l. 1396—1401 Otík mladší z Chrastu a nabyl r. 1396 také kostelního podací, jež hned potom prodal.[2])

Bavor prodal v letech 1378—1379 panství Všerubské *Jindřichovi z Rabšteina*,[3]) od něhož koupil zboží to v krátkém čase *Půta z Gutšteina* (c. 1385). Jelikož však byl Bavor ještě za toho času, když držel Všeruby, zpravoval při prodeji dědin v Čisté kanovníkům Pražským a tito pro závady ještě r. 1385 neodstraněné (věno zejména) Jindřicha Kokovce a správce všechny k soudu zemskému pohnali, došlo tudy řečeného roku k tomu, že Petr z Rabšteina, Jindřichův syn musil zaplacením závady očišťovati, a za to poukázán byl, aby právo vedl na panství Všerubské a kdyby to nestačilo, na zboží, jež Bavorovi patřilo.[4])

Asi od r. 1385 zůstalo zboží Všerubské po celé století v držení pánův *z Gutšteina*. Ačkoliv byl Půta Všeruby koupil, nedržel je přece on, nýbrž po nějaké rodinné úmluvě neb dělení bratr jeho *Dětřich*, jenž tu r. 1415 nového kněze podával. Týž zemřel asi r. 1418 zůstaviv zboží svá synům *Burjanovi* (I.) a *Janovi*, z nichž onen seděl na Rabšteině a Gutšteině, tento však na Bělé; Všeruby drželi oba společně ještě r. 1426, podávajíce kněze katolického.[5]) Onen zemřel r. 1462 tento již r. 1453. V držení Všerub následovali bratří *Linhart* a *Burjan z Gutšteina* (synové Janovi), kteří dali r. 1460 v pátek po sv. Antonínu obci Všerubské první výsadu, aby svobodně mohli o jmění svém řiditi, aby tržného ve Všerubech nedávali a varného z piva neplatili, než což by do vsí prodávali, z toho aby platili. Mimo to jim dali ještě určitá vyměření a nařízení o zbojnících a o zdržování se v městečku.[6]) Linhart seděl později na Klenovém a Vartmberce (1459—1481), an bratr jeho Burjan mladší[7]) na Všerubech zůstal a zde novou linii pánův Všerubských založil.

Jiří Všerubský z Gutšteina, Burjanův syn, není nám znám ani tak ze zápisův soukromých, jako spíše skrze bouři, již r. 1505 způsobil. Mělť on na knížatech Saských jakési zastaralé požadavky, jichžto důklad i podstata nikomu tak zřejmy a jasny nebyly, jako jemu. Nemoha dobyti jich právem a soudem pohledával jich mocí a násilím, a již r. 1502 podařilo se mu ve spojení s jinými nespokojenci lstí vojenskou opanovati město Bischofswerda a zavésti odtud 40 předních měšťanův na své zámky v Čechách, odkudž se pak vypláceti musili sami. I uvolili se knížata Saská rokovati s ním a spojenci jeho v Mostě (1504) a podávali se ke všemu slušnému: protož poručeno jak nejvyšším soudcům zemským v Čechách tak i knížeti Kazimírovi a jiným Slezákům, aby Jiříkovi bránili všeho takového pychu a bezpráví. Poněvadž ale vyjednávání tato nevedla k uspokojení Jiříkovu, on dovršil vzdoru svou tím, že vyprodav se naprosto z Čech opověděl králi a celé zemi válku. Loupežnické jeho jízdy pomocí jednotlivých tlup rejtarstva způsobily po celých Čechách takový postrach, že již málo kdo troufal si pracovati přes pole bez průvodu ozbrojeného a hradby i tvrze všude pilně opravovány jsou. Teprv když sněm Český oň knížatům psal a žádal, aby se mu spravedlivě stalo, za nedlouho Jiřík bezpochyby uspokojen byl.[8]) Zemřel ve válce cís. Maximiliana s Benátčany.[9])

Všeruby spravoval po něm *Jetřich z Gutšteina* († 1513), pán na Gutšteině a Nečtinech, poručník *Jana*, syna Jiříkova, jenž se r. 1509 pánem Všerubským nazývá.[10]) V držení Všerub následoval pak *Jan z Gutšteina*, dotčený, který držel ke Všerubům také některá zboží okolní.[11]) Týž prodal okolo r. 1520 Všeruby zámek s dvorem poplužním, městečkem, krčmami atd.; zámek pustý Frumštein s dvojím poplužím, vsi Hunčice, Radimovice a Kuňovice celé, zámek pustý Malsín a ves pustou tudíž, ves pustou Malikovsko, ves pustou při Všerubech, v Hradišti Okrouhlém c. t. m. Ježlový ves pustou, vsi Lom a Chrastov c. t. m. s podacím ve Všerubech *Petrovi Kokořovci z Kokořova* seděním tudíž, jenž potom Frumštein s některou částí odprodal a sobě jen Všeruby podržel.[12])

Po tomto trhu zařídil Petr sídlo své na hradě Všerubském a r. 1522 obyvatelům městečka prodal pivovar svůj a sudné s tou však vymínkou, kdyby potřebí měl piva vaření, že mu darmo vařiti popřejí. Jiným listem (1524) prodal týmž Všerubským osep, kterou posud vrchnosti dávali a přidal jim 3 dvořiště.[13]) Manželka jeho Ozana z Prostiboře a Podmokle darovala mu jediného syna Jiříka; po smrti své († 1525) pochována jest ve Všerubech, manžel její však, jenž r. 1531 zemřel, leží v Plzni.

Jiří Kokořovec z Kokořova seděl až do r. 1539 na Všerubech, když však téhož roku panství Šťahlavské koupil, odstěhoval se tam a sídlil tu až do smrti své. Roku 1545 po shoření desk zemských vyžádal si obnovení trhu Všerub od dědicův Jana z Gutšteina, stav se pak potom JMC. radou potvrdil Všerubským r. 1566 staré výsady a přičinil jim nové milosti. S manželkou svou Dorotou z Údrče[14]) zplodil

---

[1]) Lib. erect. XII. 11. [2]) Acta jud. lib. erect. XIII. a 63. Arch. Tepl. [3]) Emler, Ein Bernaregister S. 25. [4]) Arch. č. II. 347. [5]) Lib. conf. [6]) DZ. 25. G. 16—20. [7]) Palacký V. b. 87 a Březan, Listy Švamb. [8]) Palacký, str. 93. [9]) Březan ve vývodu pp. z Gutšteina Roku 1509 na tu výpravu vyjel. (Kopiař Kladrubský.) [10]) Časopis mus. 1843. str. 141. [11]) 1510—1513 pod poručenstvím strýce Kryštofa [12]) DZ. 7. D 19. Trh ten obnovila Anna z Říčan, poručnice dětí někdy Janových, r. 1545 a po druhé r. 1561, obnoven syny Janovými Jiříkem a Albrechtem. (DZ. 14 A 12.) [13]) DZ. 25 G 20—24. [14]) Tak Balbín z tabulky na kostele Blovickém. Dorota † 1575 a pohřbena jest v Plzni.

Bašta v Rokycanech.

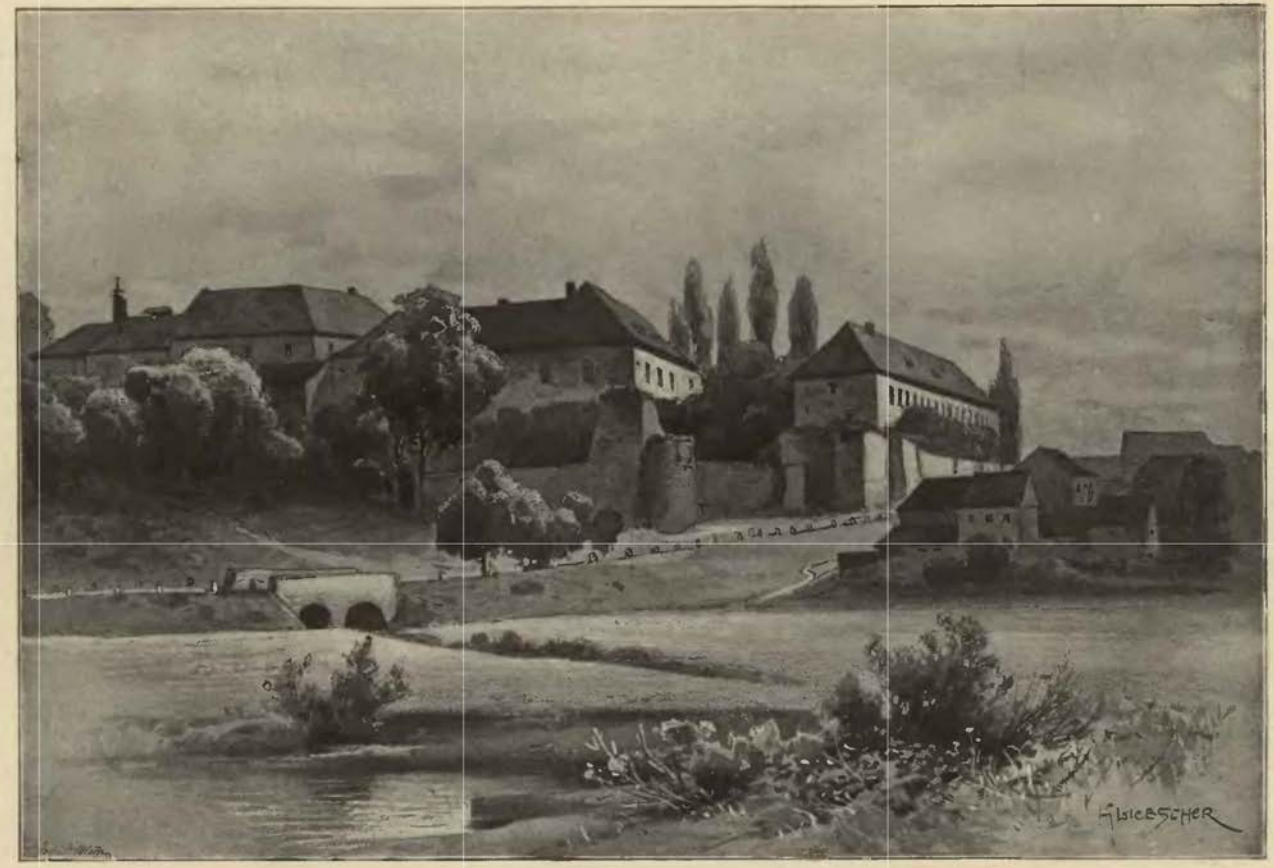
4 syny, Jana, Maurice, Petra a Karla, z nichž Mauric záhy zemřel. Zemřel r. 1584 a pohřben jest v Plzni. Ze synův po něm zůstalých dostal Petr ještě za živobytí otce svého panství Žlutické, ostatní dva bratři podělili se r. 1584 tak, že Jan dostal dvůr Prádlo s okolními vesnicemi, Karel pak panství Šťahlavské, tvrz Kokořov a zboží Všerubské.[1]) Karel potvrdil r. 1589 obci Všerubské starobylé výsady, co se pak týče náboženství přidal to, „aby oni při svém starobylém a křesťanském obyčeji pod obojí způsobou přijímající velebné svátosti, jakž jsou vyučeni i s tím chrámem božím, s farou, s krchovem i což k tomu od starodávna nadáno jest a při tom zůstává, se všemi platy, kravami ze vsí Radimovic, Kunovic a Kokořova věčně ponecháni byli“. Mimo to potvrdil jim milosti na zákupy a prodaje gruntů dané a vysadil nová pravidla v příčině obchodu, živnosti domácí, várky piv a kšaftování.[2]) Konečně i toho vymohl u krále Rudolfa, že všechny výsady Všerubské ve dsky zemské vloženy byly.

Za časův Petrových hrad ještě stál, syn jeho Jiřík než koupil Šťahlavy, ještě na hradě zdejším seděl, od těch dob však držitelé obmeškali starožitnou stavbu opravovati, tak že ještě za téhož pána z řady sídel panských vymizel, byv upotřebován snad k nějakým zvláštním účelům nám neznámým, pročež se ani v dílčích cedulích r. 1584 nepřipomíná. Později sřítil se docela, že v 17. století ani známek z něho nezůstalo. Neboť třebas po smrti Karlově († 1605) Všeruby z držení rodu Kokořovcův vyšlo, přece se tak brzo nestaly sídlem samostatného statku, nýbrž dostaly se k panství Bělskému pod panstvím Markvartův z Hrádku a Vřesovcův Když po smrti *Jana Vejkharta hraběte z Vřesovic* panství jeho Bělské odhádáno bylo *Janovi Vilémovi Kyšperskému z Vřesovic* jakožto toho času nejstaršímu nápadníku rodu a linie jeho, odhádány témuž také zvláště Všeruby r. 1659, 9. dubna. V městysi nacházel se kostel farní založení

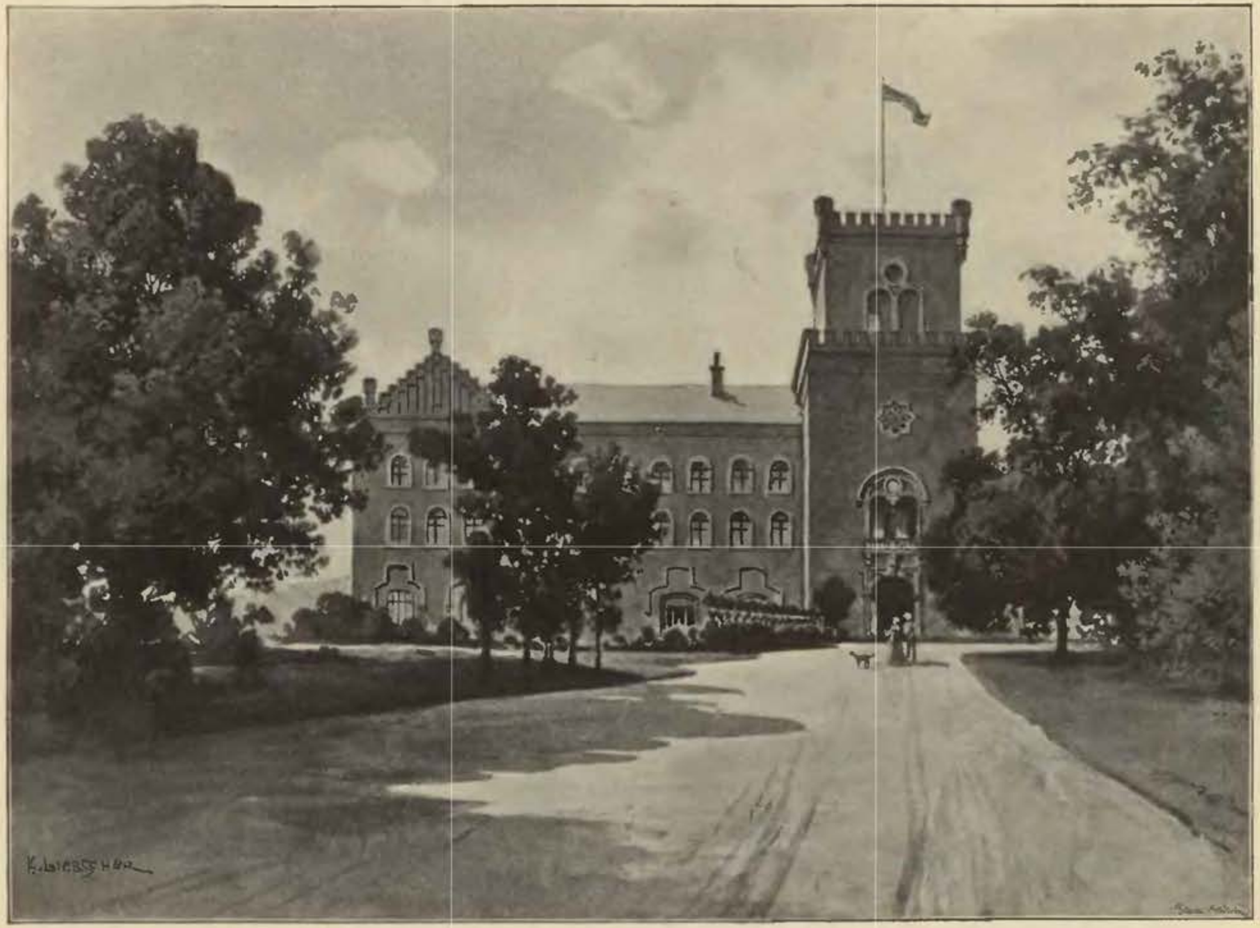
[1]) DZ. 67. J 27. [2]) DZ. 25. G 27— H 6.

Plzenská brána v Rokycanech.

Toužim.

Zámek v Chýších.

sv. Ducha, mimo to připomíná se „a nad městem v poli nachází se kaplička založení sv. Martina, která se klade za 50 k.“ [1]) Tedy již tehda na místech těchto bylo pouhé hradiště, snad jen několik zdí. Všeruby zůstaly ještě nějaký čas co zpupný statek při fideikomisu Bělském, později, když byly odděleny, vystavěn jest zámeček v Kuňovicích a podle něho také statek pojmenován.

Ke Všerubům váže se tento příběh: Asi r. 1535 jeli ze Všerub Jiřík z Kokořova, Cichalovec mladý, Vácslav Točník z Křimic a Vilém Podmoklský, berouce se k Plzni. Po chvíli řekl Jiřík k Vilémovi Podmoklskému: „Pane ujče, pojeďte se mnou.“ A on řekl: „Nepojedu, kterak bych teď pana syna pustil samého.“ Tu pravil Vácslav: „Já musím dnes vždy doma býti, neb mám rybníkáře.“ Potom řekl Vilém: „Pojeďme tudyto dolejší cestou, neb jest sjezdněji.“ Tu jeli potom, Podmoklský napřed a oni ostatní spolu rozmlouvali. Nejprve učinil Jiřík řeč takto: „Pane švagře! dělám vám tam list a když mi těch 10 kop dáte, kteréž ste řekli za nebožtíka pana Purkarta.“ Odpověděl Vácslav: „Nepamatuji se v tom.“ A on: „Pomníte-li, když jsme jeli k Kralovicům na cestě, když se pan Podmoklský uvazoval, a řekls mi je dáti.“ I pověděl Vácslav, že se v tom nepamatuje, než když rozmluví s bratrem Kryštofem. Tu se rozzlobil Kokořovec řka: „Co mi ukazuješ na bratra, znej se k své řeči, co díš,“ a když řekl druhý „máš právo před sebou,“ pojeboval Jiřík, řka: „co mi na právo ukazuješ?“ i jel k němu s koněm a jen se chřestlo, jak se potýkali kordy dobytými. V tom se ohlédl Podmoklský a zvolal k Jakubovi, služebníku svému: „O Kubo! nedej, nedej!“ Tu je rozvedli a pan Vilém káral potom Jiříka, řka: „O Jiříku! zle děláš, my sme k tobě na bitvu nepřijeli.“ [2])

---

[1]) DZ. 28. H 28. J 5. [2]) Reg. 7 G. k. s. B 14.

Brána v Rokycanech (pohled z města).

FRUMŠTEIN HRAD.

Nedaleko Všerub u dvorce Strumpfhof řečeného na kraji výšiny ovocným stromovím posázené a v tu stranu k Lišťanům spatřuje se hradiště, v mnohém ohledu zajímavé. Není tu sice zdí a jiné zbytky se nespatřují, než příkopy a náspy do pravidelného čtverhranu založené, ale zvláštní je příjezd. Cesta šla od blízkých Hunčic nahoru a vedla na odstavec, na němž bezpochyby nějaká hospodářská stavení stávala. U rohu hradiště, který je k severovýchodu obrácen, byl val rozšířen a tu býval srub. Sem se cesta zatočila náhle a pak šla na náspu po severní straně hradiště až proti jeho prostředku, kdež bývala brána. Nynější vchod jest na straně východní, kdež byl příkop zasypán, aby se na hradiště jezditi mohlo. Že bylo hradiště zavřeno hradbami na všech čtyřech stranách, posud lze znáti a samo sebou se rozumí. Uprostřed jsou dvě okrouhlé prohlubně, jedna od studně, druhá od věže. Lid říká hradišti Rabenštein, ale pravé jeho jméno po založení bývalo *Fromenstein*, z čehož Češi udělali *Frumštein*.

Páni z Frumšteina,[1]) tak jako blízcí Nekmířští a Vrtbovští, byli z rodu Hroznatovcův, užívajíce někdy štítu pošikem polovičného, někdy prastarého erbu tří jeleních rohův. Založili, tuším, také hrad kdysi na počátku 14. století, což z toho viděti, že se v žádné starší památce nepřipomíná. Neb nejstarší nám známý předek rodu toho byl *Ješek z Frumšteina,*[2]) jenž svědčil v l. 1358—1362 v rozličných pamětech.

Synem Ješkovým byl snad *Břeněk z Frumšteina*, r. 1379 držitel vsi Hunčic, jenž svědčí r. 1402 v nadání kláštera Plzenského.[3]) Na zboží Frumšteinském zapsal 5 kop platu ročního věnného (sestře své?) Markétě, manželce Sezemově z Pušperka, jež manžela svého přečkavši před r. 1418 zemřela.[4]) Zemřel kdysi v husitských válkách zůstaviv po sobě vdovu Kateřinu a mimo tři syny také dcery.[5]) Markéta z Frumšteina, tuším jedna z dcer, dána byla za Zdeňka Kolvína z Ronšperka a obdržela r. 1434 s manželem svým zápis na Touškov.[6]) Jedna dcera Kateřina zůstala, tuším, na svobodě, a aby došla zaopatření, zapsala jí máti její Kateřina 100 k. věna svého na Hunčicích tak, aby po smrti její dědili bratří její Břeněk a Jetřich.[7]) Ze tří bratří připomínají se poprvé r. 1432 *Jan* a *Jetřich*, bratří z Frumšteina, seděním tudíž co svědkové v jistém listu,[8]) Jetřich se připomíná také r. 1436 co rukojmě příměří mezi bratřími z Gutšteina a Oldřichem z Rosenberka, r. 1437 v dobré vůli na Touškov, jehož část držela sestra jeho Markéta.[9]) Poněvadž bratří ti oba drželi mimo Frumštein také zboží Týnecké u Plané, rozdělili se potom tak, že Jan zůstal na Týnci a Jetřich s bratrem Břeňkem (jenž se jen jednou r. 1440 připomíná) na Frumšteině. Jan dočkal se ještě r. 1469,[10]) věrně stoje při straně katolické a zůstavil zboží své synu Jetřichovi, od něhož se Týnec dostal pánům ze Žíberka; větev tato rodu Frumšteinského tedy zúplna vyhynula; ale i na Frumšteině původní rod záhy zanikl. Jetřich, jenž se r. 1444 v Čechách zdržoval,[11]) vypravil se r. 1445 do Uher, kdež bojoval pod Janem Jiskrou z Brandýsa. Když r. 1456 nahoře dotčených 100 kop po smrti panny Kateřiny z Frumšteina co odúmrť královská provoláno bylo, tomu Dobrohost z Ronšperka a Markéta svrchupsaná odpírali, protože se to týkalo vsi Hunčic příslušné k našemu hradu.[12])

---

[1]) Pam. arch. X. 250. Posud mnozí hledali Frumštein u kaple sv. Martina blíže Všerub, však nepravě, poněvadž Frumštein okolo r. 1520 od Všerub odloučen byl. V popisu zboží Hunčického r. 1690 připomínají se „der halbe Wald bei dem alten Schloss, der grosse neue Teich bei dem alten Schloss.“ (DZ. 78. Q 25, 26.) [2]) Archiv Třeboňský, Tepelský a bibl. Praž. [3]) Archiv Plzenský. Emler, Ein Bernaregister str. 27. [4]) Arch. český III. 491. [5]) Anna z Frumšteina, někdy choť Lvíkova z Ulic, jež byla r. 1431 nebožkou, snad byla jeho sestra. (Arch. č. II. 199.) [6]) Arch. č. I. 315. [7]) Arch. č. III. 525. Roku 1406 se připomíná *Vilém z Frumšteina.* (Arch. Mnich.) [8]) DD. 61. str. 422. Jan již r. 1428. (Arch. č. III. 267.) [9]) Arch. bibl. Praž. [10]) Pam. arch. X 251. [11]) Arch. č. II. 70. Vývod se zakládá na starém sepsání v arch. Třeboňském. (Výpis Březanův.) [12]) DD. 16. f. 224. Jetřich žil ještě r. 1447.

Kdo v dobách následujících na Frumšteině seděl, není nám známo, snad to byl svrchupsaný Dobrohost, jenž patřil ke straně katolické. Nicméně když byl r. 1467 na celé Čechy interdikt položen a mnozí kněží katoličtí sami neuposlechli hlasu duchovních představených svých, rušen interdikt také na Frumšteině jako i jiných okolních hradech a tvrzích.[1]) Co přívrženec jednoty katolické byl držitel hradu od strany královské válkou stíhán a Frumštein dobyt; strana katolická zmocnila se sice hradu toho opět, ale pravým držitelům jej nevrátila (1467).[2]) Možná dosti, že byl hrad při tomto obležení vypálen a pobořen tak, že nikdy již nepovstal. Několik let potom dostal se hrad v držení pánův z Gutšteina, kteří jej k panství Všerubskému připojili. Asi r. 1520 prodal *Jan z Gutšteina* panství Všerubské a s ním „zámek pustý Frusstein“ s dvojím poplužím a vsi celé Hunčice, Radimovice a Kuňovice *Petrovi Kokořovci z Kokořova*,[3]) Petr však si jen větší část Všerubska podržel a prodal potom hrad pustý Frumštein, dvůr popl. s popl. tudíž a ves Hunčice s příslušenstvím *Hynkovi ze Šontalu* za 905 k. gr. Č.[4]) Hradiště, kteréž se později přidělilo ke zboží Hunčickému,[5]) s tímto se dostalo držitelům panství Líšťanského.

NEKMÍŘ TVRZ.

Na místě zámku Nekmířského, hmotného stavení novější způsoby, asi z konce 18. století pocházejícího, stávala tvrz založená na zboží starodávném Hroznatovcův. Jedna jich větev byli i páni z Nekmíře erbu tří jeleních rohů. Předek jich *Racek* dal r. 1358 svědomí o hoře Drstníku, připomíná se pak v rozličných pamětech a od papeže dostal r. 1374 rozhřešení a právo míti přenosný oltář.[6]) Žil ještě r. 1379.[7]) Vývod potomstva jeho je obtížný. *Jindřich z Nekmíře* držel r. 1392 Oploty. Roku 1395 odumřel v Nekmíři statek po Sezemovi, synu Peškovu, a bral se oň *Sezema Štěpánovec*, který držel Nekmíř r. 1405 a r. 1409 slove z Nekmíře.[8]) Od r. 1408 připomínají se často bratří *Petr* a *Hynek z Nekmíře*, zapisujíce dluhy a zastavujíce věci Plzenským židům.[9]) Hynek padl r. 1419 v bitvě u Nekmíře, když tu Žižka s Bohuslavem ze Švamberka bojoval.[10]) Petr řečený Brada žil mnohem déle.

Nekmíř byvši prodána, patřila r. 1414 *Janovi ze Slavic*,[11]) po němž r. 1420 *Pavel Ebrzvin z Hradiště* následoval.[12]) Týž držel Nekmíř s bratrem svým Petrem, jenž tu zapsal věno manželce Elišce z Kolovrat. Před r. 1434 zemřel Petr a ve třech letech potom Eliška. Věno to se dostalo pak dětem jejím.[13]) Pavel žil ještě r. 1446 a tuším tak dlouho Nekmíř držel.[14]) Již r. 1452 držel Nekmíř *Lejtolt z Ebrnic*.[15]) Týž žil ještě r. 1476 a měl tři syny, *Jiříka, Hanuše* a *Viléma*.[16]) Jiří měl napřed jen polovici, později, tuším, celý Nekmíř. Připomíná se v l. 1510—1524 v několika pamětech. Z manželky Elišky Smiřické měl jedinou dceru Annu, která se před r. 1526 za *Šebestiana Markvarta ze Hrádku* vdala.[17])

Šebestian vyženiv Nekmíř, statek ten rozšířil, přikoupiv Rozvadov, Úněšov, Klenovice a jiná zboží, r. 1561 i pusté vsi Trnovsko a Ježlový.[18]) Zůstavil čtyři syny. Jeden z nich, Linhart, dostal Nekmíř za díl a ostatním se dostaly Úňovice a Bělá. Linhart zemřel záhy bezdětek a bratří jeho uvázavše se v Nekmíř, pustili jí *Janovi*, jenž se r. 1566 seděním na Nekmíři nazývá.[19]) I on neměl potomstva a Nekmíř se dostal potom k Bělé. Mezitím se také Hynek ml., Černín z Chuděnic r. 1580 pánem na Nekmíři nazývá.[20])

Při Bělském panství zůstal Nekmíř do r. 1651. Mezi tím okolo roku 1620 tvrz zdejší do gruntu spálena, tak že po léta jen holé zdi stály. Roku 1651 odhádán Nekmíř s několika vesnicemi od Bělského panství Jiřímu Ludvíkovi hrab. z Sinzendorfu. Nový tento statek byl od r. 1652 v držení hrabat Götzův, pak hrab. z Vrtby, knížat z Lobkovic a potom hr. Schönbornův.[21])

[1]) Palacký, str. 395. [2]) Slovník Naučný. [3]) DZ. H 7. D 19. [4]) Tamže A 25. [5]) *Hunčice* patřily původně k Frumšteinu a později k Chrančovicům. Synové Hynka Zadubského z Sontalu *Vácslav* a *Jan* rozdělili se potom snad tak, že Vácslav (jenž se ještě r. 1522 seděním na Chrančovicích, r. 1524 však v Hunčicích uvádí) Hunčiče s jiným příslušenstvím a též hradištěm Frumšteinským za svůj díl přijal. Ve výsadě Všerubské uvádí se r. 1566 *Kryštof Chotek z Chockova* seděním v Hunčicích, l. 1572 a 1589 seděl tu zase *Jan Zádubský* a zároveň také *Vojtěch Zádubský* (viz DZ. 25. G 21. H 6. a tytuláře), jenž se ještě r. 1615 připomíná. Vojtěchův syn *Vratislav Zádubský ze Šontalu* seděl v Hunčicích na domě panském předky vystavěném s manželkou svou Majdalenou Ulickou z Plešnic. Synové jeho *Jan Vilém* a *Adam Šebastian* prodali r. 1660, 31. srpna Hunčice ves s domem panským, dvorem, ovčínem atd. *Antoninovi Steinbachovi*, radě knížectví Dolních Sas a vrchnímu hejtmanu za 15.718 fl. (DZ. 313. M 14.) Na rozhraní 17. a 18. stol. připojeny k Lišťanům. [6]) Arch. bibl. Praž. Reg. Vatik. [7]) Berně. [8]) Rel. tab. I. 549. DD. 14. f. 145. Lib. erect. Arch. bibl. Praž. [9]) Stará kniha Plasská. Knihy Plzenské. [10]) Staří letop. 33. [11]) DD. 15 f. 188. [12]) DD. 25. f. 213. [13]) Reliq. tab. II. 164, 176. [14]) Arch. č. III. 526, 529. [15]) Arch. Třeboňský. Snad již r. 1441, je-li Jiří z Nekmíře, který Budějovským opověděl, jeho syn. [16]) Staré knihy Plzenské. [17]) Arch. Teplský. Reg. kom. s DZ. 2 F 24. [18]) DZ. 14. A 22. [19]) Arch. Všerubský. DZm. 6. [20]) Reg. kom. s. [21]) DZ. 151 D 27. Sommer, Pils. 341.

TVRZE OKOLO NEKMÍŘE A VŠERUB.

KOKOŘOV.

Kokořov jest nyní dvůr u Nevřeně, ale za starých dob tu bývala také tvrz a ves, odkudž pocházeli *Kokořovci z Kokořova*. Jakého rodu byl *Podiva* r. 1225, není známo[1]) Roku 1379 bylo tu několik vladyčích statků, z nichž dva drželi Sezema a Martin.[2]) K této rozdrobenosti dovídáme se k r. 1380, že Stach koupil čtvrtý díl poplužného dvoru od Otíka, syna Hrdiborova.[3]) Předkem Kokořovcův byl *Petr z Tatinné*, jenž r. 1401 na Kokořově seděl.[4]) Připomíná se ještě r. 1420, an tehda nějaké vesnice od Plasského kláštera přijal.[5]) Jeho synem snad byl *Jan*, jehož jméno se v bězích válečných l. 1449—1450 nejednou čte.[6]) Také se r. 1460 v soukromých listech připomíná.[7]) Zemřel prý r. 1470 a pohřben ve Všerubském kostele.[8]) Je-li to pravda a nemá-li se čísti r. 1490, byl *Jan z Kokořova* r. 1483 jeho synem.[9]) Nástupce jeho *Petr* († 1525) byl jeden z vrahů Albrechta z Podmokl, a proto r. 1501 málem o svůj statek, tvrz, dvůr a ves Kokořov nepřišel.[10]) Okolo r. 1520 koupil Všeruby, k nimž Kokořov připojil. Tvrz zdejší, která ještě r. 1545 stála, proto do r. 1584 zpustla.[11])

KRAŠOVICE.

Nedaleko Nekmíře jest ves Krašovice. Tu stávala tvrz nedaleko kostela. Krašovice jsou původištěm všech těch, kteří tři jelení rohy na štítě nosili. Předkem jich byl *Jetřich* (1232—1252) a synové jich *Jetřich* (1287—1313) a *Sezema* (1268 až 1284). Čtyři tohoto synové stali se předky pánů z Vrtby, Pušperka, Bělé a Gutšteina. Bušek, druhý z nich, držel Krašovice ještě r. 1319, ale r. 1339 psal se již z Fusperka.[12]) Zdá se, že od něho koupil Krašovice *Ješek*, který měl na štítě zlomenou střelu, ale prodav je, sobě r. 1327 Choteč od opata Plasského najal.[13]) Krašovice dostaly se pak v držení pánů z Vrtby, zejména je měl od r. 1364 *Petr*, jenž faráře ke kostelu zdejšímu podával. Týž se připomíná ještě r. 1390.[14]) Nástupce jeho *Sezema*, jenž se ještě r. 1404 mezi patrony zdejšího kostela připomíná, Krašovice prodal. Koupil je *Artleb*, bratr Jana Racovského a to před r. 1414.[15]) Ale protože Artleb se zločinů dopustil, vzat mu od krále statek Krašovice i s věnem jeho manželky.[16]) Krašovice držel pak v l. 1420—1425 *Jiřink z Čivic*. Nedlouho potom tvrz zdejší zanikla a Krašovice patřily v l. 1512—1651 k Bělé.

[1]) Reg. I. 622. [2]) Berně, str. 4. [3]) Reliq. tab. I 459. [4]) Arch. Teplský. [5]) Kniha fary Plasské. [6]) Arch. Drážďanský. Arch. č. V. 267. [7]) Arch. Všerubský a Plzeňský. [8]) Sommer. [9]) Arch. č. VIII. 491. [10]) DD. XVII. 239. Lumír 1854, str. 11. [11]) DZ. 67. J. 27, 250. H 30. [12]) Reg. I.—IV. [13]) Reg. IV. 5. [14]) Lib. conf., arch. c. k. dvorský. [15]) Lib. conf. rel. tab. II. 110. [16]) DD. 15. f. 199.

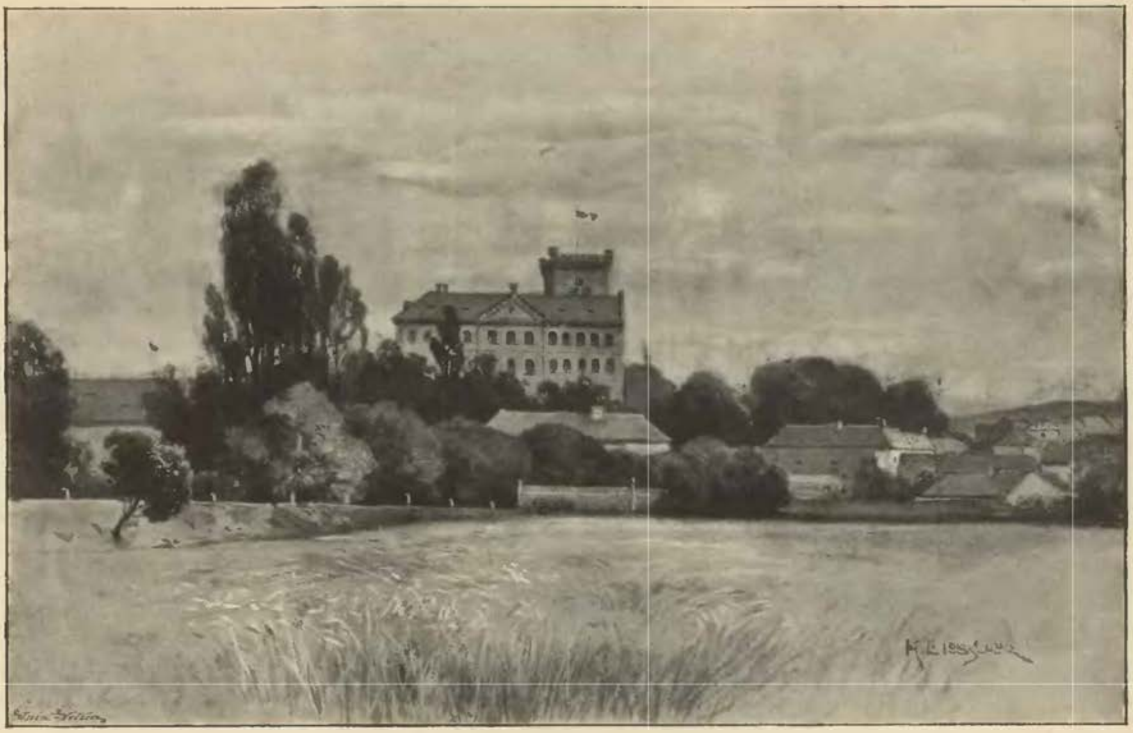
CHRANČOVICE.

Ves Chrančovice byla r. 1379 mezi *Dalibora* a *Racka* rozdělena. V l. 1436—1441 seděl tu *Jaroslav z Lipna*[1]) a nástupce jeho byl l. 1456 a 1460 *Rous* odtudž.[2]) Roku 1522 držel *Václav Žídubský z Šontálu* Chrančovice a věnoval na nich manželce Kateřině z Horšic.[3]) Jiný *Václav* seděl tu r. 1578 a ještě r. 1603. Synové jeho byli *Jan Kryštof*, *Adam* a *Albrecht Viktoryn*, z nichž tento byl na rozumu nedostatečný. Jan měl později týž statek sám a prodal (vkl. 1627) tvrz, dvůr a ves Chrančovice s lidmi v Chrastu *Jáchymovi z Říčan*, jenž týž statek ku Pněvanům připojil.[4]) Tvrz potom zanikla a nový zámeček vystavěn teprve r. 1794, když byly Chrančovice zase samostatným statkem.

ÚJEZD NADE MŽÍ.

Újezd u Touškova nazýval se ve 14. století také *Plevným Újezdem*. Nejstarší nám známý držitel jest *Heřman* r. 1360. Od r. 1368 vyskytuje se jako pán jedné části *Jiřink* a druhá náležela ke hradu Bubnu a k Vochovu.[5]) Jiřink zemřel před r. 1402 a Jita, vdova po něm, darovala plat v Dobronicích klášteru v Plzni.[6]) Roku 1407 připomíná se *Jaroslav z Plevného Újezda*, jenž prodal dědiny na Vochově a Vejprnicích.[7]) Z pozdějších dob jest málo o Újezdě známo. Víme, že r. 1579 patřil k Lipnu[8]) a později Říčanským, snad ku Pněvanům. *Kryštof Pavel z Říčan* dostav Újezd za díl, prodal jej (1617) *Joštovi Adamovi Širntyngárovi z Širntynku.*[9]) Tomuto při konfiskaci zabrán a prodán r. 1623 *Severynovi Tuhlovi z Horšteina*, sekretáři č. komory.[10]) Dcera tohoto Kateřina († 1640) vdala se za Jana Jindřicha z Bedeberka, jemuž statek Újezd odkázala, a od tohoto nápadníka koupil jej (1650) *Teofil Kleo z Roudné*, prymas města Plzně.[11]) Když tento r. 1666 zemřel, nemohli se dědici o Újezd dobře shodnouti a proto prodán r. 1673 skrze soud zemský *Marii Steinbachové* roz. *Meylerové z Erzberka.*[12]) V držení Steinbachů zůstal Újezd do 18. st. Roku 1817 tu vystavěn nový zámek.

[1]) Berna 24. Arch. mus. Plz. [2]) Arch. Teplský a Všerubský. [3]) Reg. kom. s. DZ. 5. A 16. [4]) Reg. kom. s. VUSp. 1898 I. 62. DZ. 142. P 15. [5]) Kopiář Kladrubský, Berna, rel. tab. I. 500. [6]) Arch. Plzenský. [7]) Rel. tab. II. 43. [8]) Arch. Třeboňský. [9]) DZ. 191. K 27. [10]) Bílek, Děje konf. [11]) DZ. 306. O 9. [12]) DZ. 390. J 20.

Chýše zámek.

CHÝŠE ZÁMEK.

V Chýšich bývala tvrz od starodávna a jest již dávno v moderní zámek přeměněna. Odtud pocházel chrabrý rod *Pětipeských z Chyš a z Egrberka*, jichž předek Odolen, syn Střízův, r. 1158 objevil brod v řece Addě a tak usnadnil vojsku táhnouti na Milan. Avšak zdali on Chýše držel, jest velice pochybno, neb přídavek pozdějších kronikářů, že byl z Chyš, svědčí rodu, který za jich dob na Chýšech seděl.[1]) Nacházíme totiž na Chýšech k l. 1169 až 1192 *Ctibora*, k l. 1219—1225 *Tasa* a k r. 1239 *Přibyslava* neznámých rodův[2]) a teprve l. 1254—1292 *Odolena*, předka Pětipeských.[3]) Současně seděl Vilém z téhož rodu na Hustopeči na Moravě a kromě toho se o nich píše, že jim král Přemysl Kadaň odňal. Ti, kteří pak byli na Egrberce, snad byli potomky Vilémovými, neb na Chýšech následoval zase *Odolen*. Poněvadž se tak jmenuje držitel Chyš v l. 1332 až 1354, dosti pravdě podobno, že se tři Odolenové za sebou vystřídali.[4]) Ale r. 1358 již nepatřily tomu rodu; neb patrony zdejšího kostela byli r. 1358 Vilém ze Skály a Ahně a Oldřich Pluh z Rabšteina a v l. 1361 až 1365 císař Karel, tak že se zdá, že se dostaly Chýše ke koruně spolu s panstvím Rabšteinským.[5])

V l. 1370—1378 následoval jako pán *Boreš z Oseka*. Později stala se změna taková, že *Dětřich* a *Jan* bratří *Smetánkové z Hradišťan* drželi Chýše; zejména sem r. 1397 kněze podávali a připomínají se často v pamětech na počátku 15. věku. Jan přečkav bratra, věnoval r. 1428 Katruši manželce a r. 1432 dceři Markétě vdané za Bořivoje z Kovářova.[6]) Roku 1437 byl již mrtev. Dědictví po něm se ujal *Jan Calta z Kamenné hory*, ale poněvadž se Anežka z Kovářova táhla na věno n. Katrušino, byl r. 1453 odsouzen, aby jí 200 kop aneb plat za to na statku Chýšském postoupil.[7])

Jak se Chýše dostaly do rodu pp. *z Gutšteina*, vypravováno již při dějinách z Rabšteina. Chýše byly kr. manstvím a byl tu zbořený hrad, na kterém se asi od r. 1437 nebydlívalo. Zboží to král Vladislav r. 1473 *Burjanovi z Gutšteina* z manství propustil.[8]) Týž pán městečko velice povznesl. Obnoviv zámek

---

[1]) Font. r. B. II. 430. III. 97. V. 92. [2]) Reg. I. díl. [3]) Reg. II. [4]) Reg. Vat. Arch. Teplský. [5]) Lib. conf. [6]) DD. 61, str. 258 a 422. [7]) Rel. tab. I. 112. Ten plat od Anežky r. 1457 prodaný, r. 1466 od Burjana z Guttšteina vykoupen. (DD. 61, str. 425, 426 486.) [8]) DZ. 8. A 16.

ohradil městečko. Povídalo se mezi lidem, že toho lacině dovedl. Maje jedenácte panství poručil, aby každé z nich jednu baštu a kus zdi vystavělo.[1]) V městečku založil r. 1487 klášter karmelitánský a r. 1488 špitál, jež oba dostatečně nadal.

Burjan zemřel okolo roku 1489. Když se synové jeho dělili, dostaly se Chýše na díl *Jetřichův*,[2]) jenž tu měl r. 1495 purkrabě Ondřeje Hozlara ze Kfelle.[3]) Držel Chýše až do osudného pro Gutšteiny roku 1509; neb v lednu r. 1510 přišel o svůj statek a Chýše z milosti navráceny bratru *Janovi*. Tento žil ještě r. 1517, ale r. 1521 byl již mrtev. Tehda bratří jeho *Jindřich* a *Volf* učinili smlouvu o statky po něm, totiž Chýše, Bělou a Kynšperk, tak že je Volf do pěti let převzal a Jindřichovi z nich peníze vydával.[4]) Není nám známo, jestli smlouva ta po pěti letech obnovena byla; jisto jest, že Jindřich po r. 1527 zemřel a Volf byl samostatným pánem na Chýších, jež si r. 1542 i se zámkem v obnovené dsky zemské vložil.[5])

Volf zemřel r. 1545. Chýše držel po něm syn *Viktoryn*, přečkav Adama bratra, i s Petršpurkem; zejména na Chýšech r. 1546 maceše své Anně z Roupova dluh zapsal.[6]) Po jeho smrti spadl Petršpurk na sestry jeho a Chýše na jedinou dceru *Anežku* ještě nezletilou. Ta bydlíc u mateře a otčima, nebyla v dobrém srozumění se strýněmi a vdavši se za *Mikuláše z Lobkovic* jemu (r. 1566) všechno otcovské jmění, totiž Chýše a od Petršpurka Podbořany, Krýry a Lubenec zapsala.[7]) Mikuláš prodav něco a přestavěv r. 1578 zámek, větší část podržel do r. 1579, kdež zámek a město Chýše s vesnicemi prodal *Ferdinandovi Renšpergárovi z Renšperka* a *z Držkovic*.[8]) Roku 1587 následovala po tomto *Kryzelda Švamberkova z Lobkovic*,[9]) která r. 1603 rozsáhlým listem svobody města potvrdila.[10]) Zemřela r. 1607 odkázavši Chýše s příslušenstvím synu svému *Bohuchvalovi Berkovi z Dubé*.[11]) Tento v l. 1618—1620 takovou měrou se zúčastnil povstání, že potom ze země ujel a všechno jmění své propadl. Chýše postoupeny r. 1621 *Jiřímu Vilémovi Michnovi z Vacinova*, král. radě nad apelacími.[12]) Týž byl později regentem císařských panství a zemřel r. 1640 zůstaviv syny *Zikmunda Norberta*, *Františka* a *Viléma Bedřicha*. Když se tito r. 1651 dělili, obdržel první polovici panství Chýšského s tvrzí v Ležkách, druhý Chodov a třetí zámek a město Chýše s ostatkem.[13])

Michnové špatně hospodařili. Roku 1656 věřitelé uchvátili Ležky a týž osud stihl Chýše r. 1664. Zajímavý jest popis zámku, když *Vilémovi Albrechtovi Krakovskému z Kolovrat* odhádán, totiž: zámek Chýše od kamene vystavěný, v něm mnoho pokojův jak nad zemí, tak i pod zemí, klenutý, na větším dílem šindelem a ostatek sešlou cihelnou střechou přikrytý, však na díle obořený, zpustlý; při bráně zámecké věž vysoká, na ní hodiny, proti zámku druhá věž, ve kteréž rozdílné vězení jest; pavlač dřevěná, po které se do kostela chodí, zahrádka v příkopech a dřevěné stavení přes příkopy začaté.[14]) Část panství odhádána také *Anně Lidmile*, dceři Viléma Albrechta, která r. 1672 od otce a strýce Arnošta Abunda to koupila, co jim na panství náleželo.[15])

Paní tato byla v prvním loži vdána za Julia Albrechta Libšteinského z Kolovrat († 1683), po druhé byla vdána Michnova. Zemřela r. 1718 a dědicem se stal synovec její *Vilém Albrecht Krakovský z Kolovrat*. V držení jeho potomstva zůstaly Chýše až do r. 1747. Tehda je koupil Václav Leopold Putz z Braitenbachu[16]) a od r. 1766 jest zámek s panstvími v držení *Lažanských z Bukové*. Za nich byl starý zámek přestavěn a příkopy kromě části zasypány.

[1]) Táborského popis Čech. [2]) Arch. č. VI. 575. Arch. Písecký. [3]) Kníž. arch. Schleiz. [4]) Arch. Třeboňský [5]) DZ. 250. B 13. [6]) DZ. 85. C 2. [7]) Arch. gub. Ve dsky vloženo teprve r. 1572. (DZ. 17. L 4.) [8]) DZ. 20. O 9. [9]) DZ. 68. J 5. [10]) DZ. 132. F 9—18. [11]) DZ. 133. G 3—6. [12]) Bílek, Děje konf. 14. [13]) DZ. 70. N 29. O 29. [14]) DZ. 29. E 29. [15]) DZ. 390. E 16, 393. L 30. [16]) DZ. 585 F 23.

TVRZE OKOLO CHYŠ.

Ve *Strhařích* východně od Chyš byla do r. 1730 tvrz, na jejímž místě potom nový zámek vyzdvižen. Vladyky *ze Strhař* přišedše sem z Kovařova, měli na štítě ruku o kladivem a proto se jim říkalo Kováři. Z jich rodu připomíná se *Jindřich* (1363), který před r. 1373 zemřel. Snad byl synem jeho *Petr*, jenž se v rozličných pamětech do r. 1423 připomíná a naposled část Údrče držel. (Lib. conf., erect. Rel. tab. I. 549, kopiář Kladrubský.) Na Strhařích seděl ještě r. 1408, ale jak se zdá, je prodal. Roku 1430 byl *Mikuláš z Kračína* patronem zdejšího kostela. (Lib. conf.) Ještě nedávno před r. 1480 seděl tu *Václav z Kračína*. (Arch. gub.) V 16. století patřila tvrz zdejší ke statku Chýšskému, od r. 1651 k Ležkám a asi od r. 1667 zase tu byl samostatný statek Michnův, který později přikoupen k panství Chýšskému.

Ve vsi *Protivci* byla tvrz ve 14. st. Bylo to okolo r. 1350, když *Heřman* a *Dívis z Protivce* se strachovali, že tvrz jich obležena bude. (Palacký, Formelb. I. 360.) Od 15. století patřila tato ves k Chýšskému panství.

Ve vsi *Vladořicích* bývala tvrz a nad ní na *Vladořské hoře* staroslovanský hrad. Ves byla r. 1379 na několik statků rozdělena. Z vladyk připomínají se r. 1379 *Plach*, 1386 *Jindřich*, 1390 *Hynek*, 1404 *Toch*, 1410 *Jakeš*. (Lib. conf., erect Rel. tab. II. 65.) Roku 1432 žila Anna vdova po Jakšovi. *Šimon* se připomíná v l. 1441—1450 mezi tehdejšími válečníky. (Arch. Budějovský,

Arch. č. V. 267.) V 16. století patřily Vladořice k panství Žlutickému, od něhož před r. 1569 odprodány. Koupil je *Jan Ratiborský ze Chcebuze* i s tvrzí. (DZ. 16. H 28.) Synové jeho *Adam* a *Hynek* prodali je *Sabině Ratiborské* roz. *z Perglasu* a tato r. 1578 *Kunrátovi Kaplíři z Sulevic*. (DZ. 89. G 21.) Již r. 1604 patřily Vladořice k Chýšem. Když se okolí tehda poněmčilo, zaniklo mezi obyvatelstvem zdejším staré pojmenování a vsi a hoře říkalo se Vladař.

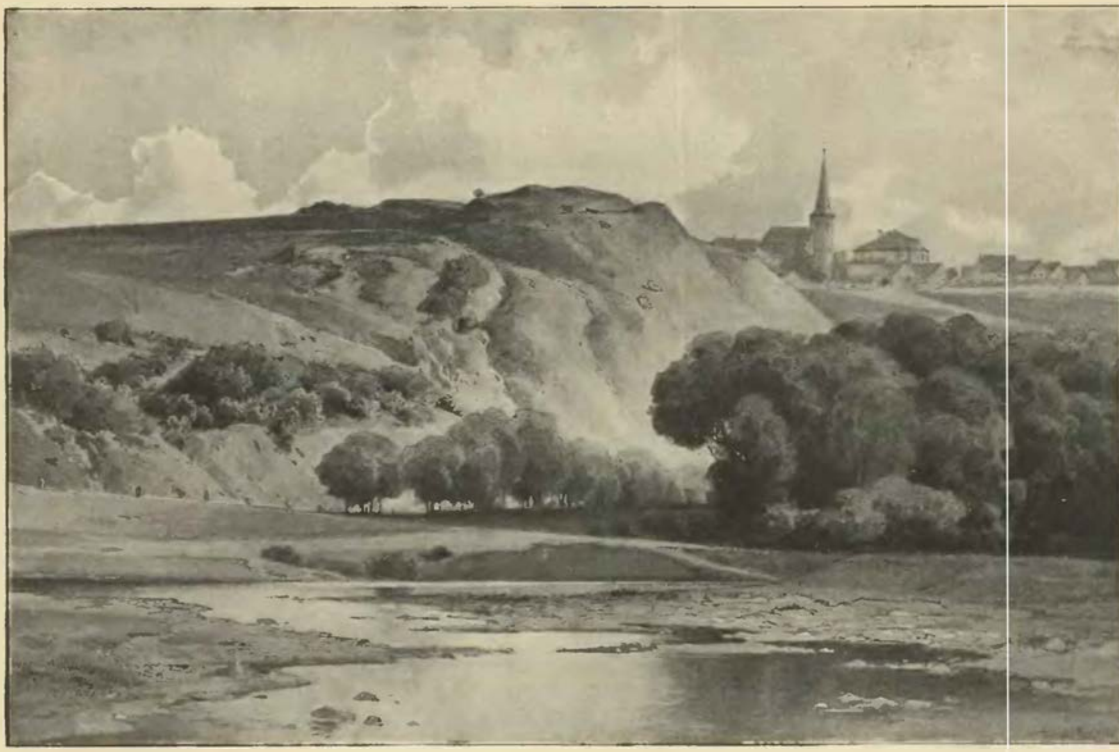
Ve vsi *Řepanech* tvrz již dávno zanikla. Držitelem byl r. 1360 *Odolen*, jenž se synem Albertem učinil nadání ke kostelu v Libyni (Borový, Er. IV. 436) a ještě r. 1400 žil. Kromě dotčeného Alše měl i syna *Zikmunda*, který se od r. 1399 s jakýmsi Přechem připomíná. (DD. 18, f. 60, 102, 103, 144.) Zikmund s matkou Zdeňkou učinil r. 1405 nadání kostelu v Lubenci (Lib. erect.) a připomíná se v pamětech z okolí. Po vypuknutí blouznění v novém městě Táboře stal se Zikmund přívržencem Adamitů, kromě že se manželky své Markéty z Hrádku neodřekl. Později vyznal, že byl ke blouznění kněžími sveden a s ostatními pod obojí se srovnal. Byl muž učený a sepsal několik traktátů, které se ztratily. Žil ještě r. 1428. Vdova po něm Markéta zemřela okolo r. 1434 v Žatci. (Palacký III. b. Stará kniha Žatecká, Arch. č. III. 499.) Jak se zdá, Řepany prodány a patřily dvěma bratřím. Jedna polovice byla Oldřicha z Lezek, pak Jana Calty a od r. 1450 *Buška z Haugvic*. (DD. 21, f. 234.) V l. 1474 až 1488 připomínají se často *Purkart* a *Hylbrant* řečení *Mušta z Řepan*. (Kopiář Kladrubský, Arch. Plzenský.) Asi okolo r. 1516 *Jechonyáš Strojetický ze Strojetic* tvrze Řepan nabyl a r. 1546 si ji znovu ve dsky zemské vložil. Z téhož rodu tu seděli r. 1571 *Jan*, r. 1600 syn jeho *Václav*, který tu ještě r. 1628 seděl. (Arch. Třeb. mus., DZ. 96. F 17.) Později tu seděl *Purkart*, který je r. 1670 prohospodařil. (DZ. 29. Q 10.) Až do r. 1683 trvala jednání o tento zadlužený statek; koupil jej tehda *Antonín Libšteinský z Kolovrat*, ale prodal je r. 1687 *Jiřímu Václavovi Michnovi z Vacinova*. (DZ. 397. C 13, 399. N 2.) Později připojeny k Drahonicům a s nimi k Chýšem.

Drahonice nazývají se v starých pamětech také *Drhonice*. Po nich se nazýval r. 1360 *Purkart Vnouček*. (Borový, Er. IV. 437.) Roku 1399 tu byly asi tři vladyčí statky. *Jan Křížek* a *Jíra* byli r. 1454 ve Cvikově v zajetí a tehda z vězení vyručeni. (Arch. Drážďan.) Onen žil ještě r. 1467. (Arch. mus.) V l. 1509 až 1549 seděl na tvrzi zdejší *Václav Valecký z Doupova*. (Kn. manské Křivoklátské, DZ. 47. L 5.) Roku 1571 seděl tu potomek jeho *Jindřich Doupovec starší* a prodal tvrz Drahonice *Vilémovi Šlikovi z Holič*. (Arch. Třeboňský. DZ. 169. G 18.) Tento byl ženat s Dorotou Novohradskou z Kolovrat, jíž umíraje statek Drahonice odkázal, poněvadž za její peníze byl koupen. Dorota po druhé vdaná Údrcká prodala r. 1608 týž statek *Kryštofovi Hasišteinskému z Lobkovic* a tento r. 1609 Janovi Jindřichovi, Simeonovi Karlovi, Adamovi Ferdinandovi a Bohuslavovi Felixovi bratřím *Údrckým z Údrče*. (Arch. DZ. IX.) Jan Jindřich ujav později týž statek, propadl jej a prodán r. 1627 *Janovi Ludvíkovi Neslingerovi z Selchengrabu*. (Bílek, konf. 725.) Potomci jeho seděli tu po celé 17. století. Roku 1788 připojen týž statek k Chýšem.

V *Nahořečicích* tvrze nebylo. (V Palackého Popise stal se tuším omyl.)

V *Jablonné* u samého Rabšteina byla tvrz ode dávna. Ves Jablonnou Kojata Hrabešic odkázal r. 1227 Jaroslavovi a r. 1239 měl ji vladyka Příbek. (Reg. I. 333, 449.) Na počátku 15. století seděl tu *Jan Hvozdíř z Únešova* (z Prostiboře), jenž asi r. 1405 zemřel, zůstaviv dceru Annu, která v l. 1406—1411 kostely Ostrovský a Šipounský obdarovala. (DD. 14, f. 56, lib. erect.) *Jan Strniště z Jablonného* zřídil r. 1446 kaplanství v Plzni u oltáře sv. Mikuláše. (Akta Žitavská.) Po něm následoval *Nykl Haugvic* v l. 1449—1465. (Arch. Drážďan. DD. 33, str. 322.) Nedlouho potom zavládl tu rod *Jablonských z Jablonné*. Poslední z nich *Hendrych* prodal tvrz Jablonnou r. 1534 *Lorencovi Šlikovi z Haliče*. (DZ. 41. A 13.)

V *Novosedlech* jižně od Chyš bývala tvrz, na níž r. 1447 *Jan Cukr z Tamfeldu* seděl. (Arch. č. III. 40.) Statek tento s tvrzí patřil v l. 1549—1580 k Brložci, část vsi již od 15. stol. k Rabšteinu a od r. 1817 k Chýšem.

Hradiště litické.

LITICE HRAD.

Nedaleko Plzně leží kostelní ves Litice na pravém břehu řeky Radbuzy, do níž padá potok skrze ves tekoucí. Tento potok obchází vysoký a velmi strmý ostroh, který z východní výšiny vybíhá a záhy jako příhodné hradiště vyhlídnut byl. Zakladatel vystavěl na něm pevný hrad, překopav ostroh na východní straně hlubokým příkopem, za nímž zřídil násep mohutný a vysoký. Tento násep jest na vnitřní straně ke hradu obrácené, tedy vlastně proti způsobu 14. století, i lze za to míti, že pochází z doby ještě před založením kamenného hradu, tedy že pochází od předka zakladatelova. Zakladatel hradu použil dosti velkého prostranství, na němž jest nyní pole, za předhradí a jeho západní roh překopal širokým příkopem ve skále vytesaným, který zadní hrad, do nepravidelného čtverhranu založený, od předhradí úplně odlučoval. K tomuto hradu jde cesta ode vsi nikoliv prostředkem předhradí, nýbrž po jižním jeho kraji, což jest také staročeský způsob při pradávných hradištích.

V zadním hradě spatřuje se dvůr plný rumu a země vysoko v hromadách ležící a kromě toho základní zdi bývalých hrubých hradeb a stavení. Na severní straně zdá se, že tu stávala čtverhranatá věž, ven do příkopu povydaná, aby tuto rovnou stranu chránila. Nynější zbytek ukazuje zdi zvenčí, ale hrubost jich nelze určiti, protože vnitřek jest zemí a rumem zasypán. Na západní straně jsou základní zdi paláce, jenž měl asi šest oddělení, tři a tři podle sebe. Venkovská jeho strana již za starých dob byla mdlá a proto podezdívkou podepřena, která ji jen na čas udržela. Na počátku minulého století byly tu ještě vysoké zříceniny, ale z nich kamene ustavičně odlamováno na stavbu hojných domků pod strání nad mlýnem po obou březích potoka stojících.[1])

Litický hrad jest pravým obrazem měnivého času. Nepatrné zbytky jeho pocházejí z jedné z nejmocnějších rodin našich, která se již dávno v prach a popel rozpadla, jako její dílo. Také hlahol řeči, který se na hradě i pod ním rozléhal, již od dvou století zanikl.

---

[1]) Podle seznání a nákresu p. prof. J. Strnada v Plzni.

Poněvadž v starých Čechách příjmení od míst vzatá poměrně pozdě se vyskytují a založení hradu bylo prastaré, nelze založení jeho klásti teprv do té doby, kdy se první příjmení z Litic vyskytuje. Snad založeno tu opevnění od Zdislava, jenž v l. 1160—1165 na Plzenském hradě poroučel, aneb snad od syna jeho Oldřicha ze Žinkova, jenž r. 1192 zemřel, zůstaviv syny Oldřicha a Protivu. Onen (1193—1213) psal se první z Litic, seděl tedy na starodávném hradě před založením kamenného. Zemřel již před r. 1216, zůstaviv dceru Markétu, která vstoupila do kláštera Doksanského a jemu ves Brňany u Litoměřic věnovala. Jiných potomků, tuším, neměl a proto daroval ves Nynice klášteru Plasskému a Litice spadly na bratra Protivu (1183—1219), jenž na Žinkově seděl. Skrze syny jeho Protivu (1235—1245) a Půtu (1245—1289) rozešlo se potomstvo na dvě větve, které se obě konečně z Potšteina psaly. Tak se psal již Půta. Že oba Litice společně drželi, lze znáti odtud, že potomstvo jich mělo po polovici hradu.

Půta z Potšteina, jak smýšlíme, syn Půtův, svou polovici hradu Litic postoupil králi Václavovi (1304) a náhradou za to obdržel zboží Borské v Prachensku. Co se potom s touto polovicí dálo, není nám známo; jisto jest, že se zase v držení potomků Protivových dostala. Tento měl syny *Oldřicha* (1249—1256), *Viléma* (1256—1279), *Rousa* (1256—1282), *Půtu* (1268—1282) a *Děpolta* (1267—1269). Oldřich držel Žinkov, ostatní tři psali se po Liticích, držíce je se *Soběhrdem* (1284—1287), synem jednoho z dotčených pěti bratří.

Jeden Litický pán měl syny, totiž *Rousa* (1318—1369), *Racka* (1318—1335), *Viléma* (1318).[1]) Rous a Racek drželi Litice. Když se pozdvihli proti králi Janovi, tento hrad Litice mocně na nich dobyl a vrátil jej teprve v květnu r. 1318 po dokonalém smíření s českým panstvem. Když Racek v l. 1335—1343 zemřel, synové jeho *Protiva*, *Půta*, *Rous* a *Racek* drželi společně Litice s Rousem starším, jenž byl v l. 1341—1356 podkomořím. Ti všichni učinili r. 1343 zajímavou smlouvu s obcí Plzenskou o meze v lese Boru a jisté dědiny, ku které se přiznali na hradě Litickém.[2]) Okolo roku 1352 stalo se mezi nimi rozdělení; Rous starší zůstal s Protivou na Liticích a oba r. 1352 klášteru Chotěšovskému dali polnosti mezi Litici a Lhotou jako náhradu za role, které novým rybníkem Lašitovem zatopili.[3]) Rous mladší a Racek mladší oddělivše se od nich, zapsali se jim r. 1356 na Litickém hradě, že se již na díl potahovati nebudou.[4]) Rous starší žil ještě v l. 1365 a 1368, když králové Karel a Václav Rousovi, Půtovi a Rousovi mladšímu plat na Chodově a Domažlicích zapisovali.[5]) Avšak Litice tehda již v držení jeho nebyly. Již před r. 1367 prodány byly *klášteru Chotěšovskému*.[6])

Klášter Chotěšovský hospodářství Litické pronajímal. Takovým pánem tu byl r. 1385 *Heřman z Nečtin* a r. 1407 jakýsi *Jan*, kteří sem také kněží podávali.[7]) Tento Jan jest bezpochyby bratr Sulka, probošta řečený z Hrádku. Jemu totiž Sulek podací kostelní Litické a ves Lišov odevzdal a Jan oboje až do r. 1431 držel.[8]) Král Zikmund tehda některá zboží Chotěšovská věřitelům svým *Janovi* a *Vilémovi* bratřím *z Ryžemberka* zastavil, avšak shledávaje, že by tím klášter na mizinu přivedl, učinil smlouvu mezi nimi takovou, že klášter dluh na sebe přejal a v části jeho Vilémovi zboží Litické a díl vsi Vstiše (1431) zápisně odevzdal.[9]) V zápisech těch se již hrad nepřipomíná.

Vilém, jenž dvůr Litický na nějaký čas *Děpoltovi*, strýci svému, pronajal, prodal r. 1448 zboží Litické beze Vstiše *Bedřichovi z Donína*, jenž je ke svému zboží Vilšteinskému připojil.[10]) Litice byly v držení jeho potomkův až do r. 1515. Král Vladislav *Bedřichovi*, vnuku Bedřichovu, potvrdil zboží Litické a Bedřich postoupil je r. 1515 *Janovi Čížovci z Čížova* a na Těnovicích.[11]) Tento odkázal jmění své manželce Barboře z Mělnice. Sestra této Elena provdána byla za Jana Muchka z Bukové a v Dýšině, jemuž mimo několik synů též dceru *Voršilu* porodila. Tato Voršila vedle poslední vůle Janovy zdědila zboží Litické (kdysi po r. 1521),[12]) a vdala se potom za nějakého *Vladislava z Běšin*, kteréhož tudíž paměti Plzenské r. 1531 jako pána v Liticích připomínají, ačkoliv skutečně Voršila jimi až do smrti své († 1551) vládla, manžela svého přečkavši. Teprve r. 1549 ve čtvrtek po božím křtění poslední svou volí odkázala „tvrz a ves Litice“ tomuto *Vladislavovi z Běšin*,[13]) a král Ferdinand dal mu r. 1562, 23. června majestát, že na tvrzi Liticích se dvorem a vsí, vsi Robčicích s lesem Vysokou synům jeho *Petrovi* a *Smilovi* životy daruje.[14]) Nedlouho potom Vladislav zemřel. Synové jeho byli ještě mladí let svých nemajíce, pročež vládli za ně Václav starší z Běšin, Jindřich z Běšin, Bořivoj Rochce z Otova a Adam Nebílovský z Drahobuzi. Ale klášter Chotěšovský právě v ten čas mínil zboží to vyplatiti; pročež Adam Hasler, probošt, a veškerý konvent kláštera Chotěšovského r. 1569 svrchupsané poručníky obeslali do soudu komorního, aby položili listy na tvrz a ves Litice s dvorem poplužným, ves Robčice a les Vysokou.[15]) Vyplacení to se skutečně také stalo, ne-li hned, tedy jistě brzo potom a statek zůstal potom při klášteře Chotěšovském až do jeho

---

[1]) Buška (Reg. IV. 61.) sem nepočítám, je chybně psán a má státi Russo. Protiva z Litic, který se r. 1317 připomíná, buď byl jejich otcem aneb bratrem. [2]) Vše ze čtyr dílů Regest. [3]) Arch. bibl. Praž. [4]) Kopiář Roudnický. [5]) Kopiář Roudnický. [6]) Emler, Urb. 41. [7]) Lib. conf. [8]) Arch. č. VII. 629. [9]) Tamže 630. Rkps. Strahovský. Paprocký o st. pan. 112. [10]) Arch. č. VII. 644. Viz tamže 659. [11]) Arch. c. k. dv. Arch. č. VIII. 550. [12]) DZ. I. B 26, 6. J 26. [13]) DZ. 10. A 10. [14]) Kopiář v arch. gub. [15]) Reg. kom. soudu „obeslané výplaty 1550—1628“ D 32.

zrušení. — Není známo, zdali zápisní držitelé ještě na hradě bydleti mohli, jestli totiž v l. 1367—1431 dokonce nezpustl. Ta tvrz Litická, která se v l. 1543—1570 připomíná, buď stála v bývalém hradě aneb při dvoru. Když se Vladislav Bešín na Liticích usadil, tuť před r. 1543 tvrz ze svého vlastního statku opravil.[1]) Za vlády klášterské zase zanikla.

[1]) Arch. c. k. dvorský.

TVRZE NA CHOTĚŠOVSKU.

PŘESTAVLKY.

Kostelní ves Přestavlky byla starodávným sídlem zemanským, na němž seděl Purkart r. 1243 se synem Zdislavem a r. 1250 s Olbramem a Vilartem.[1]) Předkem pozdějších *Chlumčanských z Přestavlk* byl Vlach, jenž v l. 1358—1359 faráře ke zdejšímu kostelu podával a r. 1359 dobrodiní klášteru Plzenskému učinil.[2]) Po jeho smrti vládli tu synové jeho *Racek*, *Jan* a *Petr* (1376—1380), z nichž Jan díl svůj Petrovi prodal a před r. 1381 zemřel.[3]) Roku 1389 žil již Petr sám a *Mikuláš*, kterýž s ním podával, byl jeho synem. Tento Mikuláš žil ještě r. 1412 a měl syny *Jana*, *Racka* a *Vyntíře*.[4]) Nejmladší z nich stal se farářem a přeložen r. 1412 do Přestavlk, kdež asi r. 1422 zemřel. Ostatní dva se r. 1416 vypořádali. Racek dostal za díl Chlumčany a Jan proto r. 1416 věno manželky své Markéty na Přestavlky díl svůj přenesl,[5]) ale jak se zdá, také díl na Chlumčanech podržel. Statek svůj všechen zapsal bratřím z Frymburka.[6]) Učinil tak bezpochyby pro neduh, který životu jeho brzký konec učinil Bratr jeho Racek uvázal se pak v Přestavlky a poroučel tu v l. 1422—1434.[7]) Synem jeho byl *Jan*, jenž si r. 1454 odúmrť na věně n Markétině vyprosil.[8]) V zápisech o to učiněných připomínají se také bratří jeho, ale jmen jich neznáme. Jak se zdá, rod ten záhy z Přestavlk vyprodal, a že poslední tu vládl r. 1496 *Mikuláš Vlach z Přestavlk*. V l. 1502—1505 seděl tu *Oldřich Lukavský z Hrádku*.[9]) Týž zemřel nedlouho potom a za nezletilosti jeho dcer prodány Přestavlky *Petrovi Cehnicovi z Říčan*. Tento tu seděl v l. 1516—1531[10]) a po něm synové *Jan* a *Šebestian*. Tento byl potom samotným držitelem. Roku 1575 prodal je *Adamovi z Klenového*.[11]) Tento tu byl pánem až do r. 1603, kdež o zadlužený svůj statek přišel. Získal jej *Jiřík z Klenového*, jenž tu seděl do smrti. Syn jeho *Václav*, natropiv v krajině drahně výtržnosti, prodal Přestavlky r. 1617 *Vilémovi staršímu z Klenového*.[12]) V držení potomstva jeho zůstaly dlouho do 17. st. Pak se dostaly Jeníškům z Újezda a od r. 1677 patřily klášteru Chotěšovskému.

LÍŠINA

Ve vsi Líšině, jižně od Chotěšova, záhy tvrz povstala. Ve vsi poroučel v l. 1233–1250 *Kunrát*, jenž měl syny Kunráta, Milotu Domaslava a Otu. Na tvrzi seděli do r. 1324 Bušek, Oldřich a Slavek bratři z Radyně a prodali pak tvrz a ves Líšinu ke *klášteru Chotěšovskému*, jemuž část vsi již před tím patřila. Po té tvrz zanikla, aniž obnovena byla, když Líšina r. 1421 od kláštera odtržena.[13])

[1]) Reg. I. 520, 585. [2]) Lib. conf. Arch. Plzeňský. [3]) Berně. DD. 13, f. 114. Lib. conf. (v nichž matečné zprávy opravujeme). [4]) Lib. conf. Lib. erect. X. 85, kdež opraveno: Nicolai Vlach patris, Petri Vlach avi. [5]) Lib. conf. [6]) Rel. tab. II. 129. DD. 20, str. 118. Bratří Václav, Držkraj a Racek. [7]) Lib. conf. [8]) DD. 16, f. 218, kopiář Kladrubský. [9]) Arch. č. VIII. 517, 530, 539. [10]) DZ. 7. K 2. Reg. kom. soudu. [11]) Reg. kom. soudu. [12]) DZ. 131. L 23. Arch. DZ. Reg. kom. soudu. [13]) Regesta.

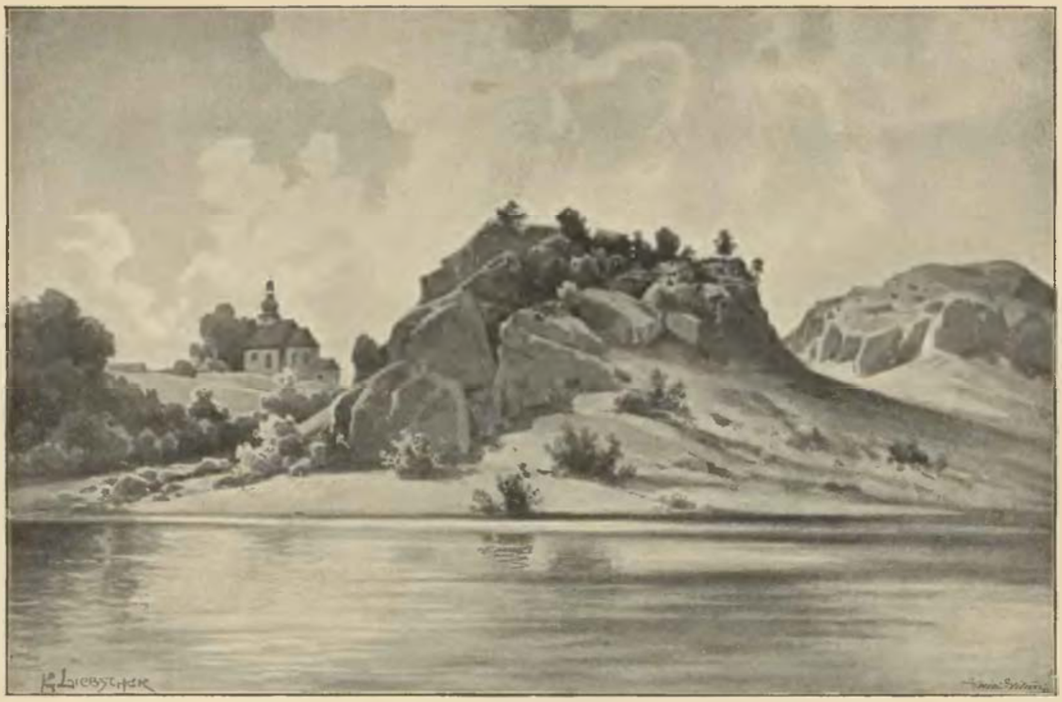
HRADCE.

Západně od Chotěšova jest ves Hradce, mající své jméno od rozsáhlého hradiště neb hradce. Takovému opevnění říkalo se na Plzensku »*na hrůbich*« (t. j na hrobech neb valech). V pozdější době vystavěna tu zemanská tvrz. Král Václav II. postoupil (1284) tu kostel a čtyři lidi *klášteru Chotěšovskému*,[1]) avšak před r. 1341 dostal se *kapitole u sv. Jiljí v Praze* a u kostela vzniklo několik vladyčích statků. Roku 1352 seděli tu bratří *Hroch*, *Pernolt Ivan*, z nichž Hroch část svou r. 1352 klášteru Chotěšovskému prodal.[2]) Roku 1379 byly tu vladyčí statky Otíkův a Ješkův, ale z listu r. 1384 lze znáti, že tu Otík seděl jako nápravník.[3]) Když pak klášter r. 1382 statek Pešíkův a r. 1385 Jankův koupil, náležela mu tuším celá ves.[4]) Roku 1450 zastavil Václav probošt tvrz a dvůr na Hrobích *Janovi z Jindřichovic*, zavázav jej proto k manské službě. Kromě něho (1452) připomíná se i v l. 1452–1457 *Velek z Hradce*, o němž nevíme, co tu na Hradcích držel.[5]) Král Jiří dal (1468) dvůr v Hradci (a ovšem i tvrz) *Nyklovi z Pirku* v klášterní manství, a r. 1470 zastavil mu také ves, po čemž král Vladislav toho potvrdiv (1475) ustanovil, aby byl Hradec královským manstvím.[6]) Roku 1494 klášter ves tu vyplatil, ale jsa v nesnázích, obmýšlel ji zase r. 1498 zastavovati. Stalo-li se tak, není známo.[7])

JANOV.

Nedaleko Úhřec jest samota Janov, v jejíž místech prvotně ves stávala. Tato byla ode dávna jměním kláštera Chotěšovského, od něhož r. 1422 odcizena, ale zase mu r. 1464 navrácena.[8]) Nynější rybník Janov asi r. 1422 též od kláštera odcizen a patřil r. 1443 Roupovským, kteří si tu tvrz vyzdvihli.[9]) Králové Jiří (1468) a Vladislav (1472) potvrdili *Janovi z Roupova* rybník Janov a r. 1472 připsána mu pustá ves Borek a dovoleno les sekati na klášterství »k té tvrzici, kteráž jest u již psaného rybníka Janova«.[10]) Statek ten měl potom nejmladší syn jeho *Jan*, jinak Jiřík a tohoto synové Adam a Kryštof zastavili r. 1549 tvrz a rybník Janov i s vesnicemi *Vilémovi z Klenového*.[11]) Tento zemřel r. 1558, odkázav tvrz Janovskou manželce své Anně z Říčan.[12]) Kryštof z Roupova nabyl rybníka Janova s vesnicemi zase r. 1568 a zase jej zastavil, avšak zase vyvadil.[13]) Od synův Kryštofových dostal se Janov *Adamovi z Klenového* a od něho jej klášter Chotěšovský r. 1603 vyplatil.[14]) Tvrz potom zanikla.

[1]) Reg. II. 570, 777. [2]) Reg. IV. 403 Arch. bibl. Praž. [3]) Berně. Arch. bibl. Praž. [4]) Reliq. tab. I. 475, 505. L. 1441 až 1450 připomíná se Velek z Hradce, snad man kláštera. (Arch. Budějov. Arch. č. IV. 48). [5]) Arch. č. IV. 48. VII. 651—655. [6]) Arch. c. k. dvorský. [7]) Köppl, Chotieschau 34. Arch. č. VI. 567. [8]) Arch. č. IV. 37—48. [9]) Arch. č. III. 371. [10]) Arch. c. k. dvorský. [11]) DZ. 48. B 9. [12]) DZ. 13. D 19. [13]) DZ. 59. D 8, G 30. [14]) DZm. 219. M 8. Viz i Arch. č. IV. 34—63.

Věžka.

VĚŽKA HRAD.

Proti Druzdovskému kostelu nad samou Mží spatřují se dvoje zajímavá hradiště, hlubokou roklí od sebe oddělená. Bezpochyby se doplňovala a patřila k sobě jako hrad a předhradí.[1]) Severní hradiště mělo účel zabrániti tomu, kdo by se byl v nepřátelském úmyslu přiblížil a tu na hoře prak postaviti chtěl; také tu bylo místo pro hospodářství k hradu potřebné. Cesta k němu je z blízké poloviny. Kdo přijde od Habrové neb Dolan, spatří před sebou násep a za ním rozsáhlé předhradí, asi do čtverhranu založené. Pak následuje příkop a za ním menší ohrada, též do čtverhranu založená, v jejímž rohu spatřuje se hlubina na způsob věžiště. Na jižní a východní straně spadá hradiště to strmě jak k řece Mži, tak i k hlubokému skalnatému údolí, které je dělí od druhého hradu. Na západ jest spád volný a zdá se, že strana tato byla nejslabší; ovšem to platí jen o větší ohradě, neb menší byla strmá na všecky strany.

Přes hlubokou a širokou rokli jednak při řece Mži a také proti Druzdovskému kostelu, o sobě stojícímu, stával vlastní hrad Věžka. Kdežto u onoho není ani nejmenších známek po staveních, jest na tomto drahně zbytkův rozličných hrubých zdí. Tato Věžka byla přepevna, spadajíc k řece strmě jako stěna; západni strana jest něco volnější, ač ještě dosti příkrá. Zde asi byla stará cesta aneb lépe řkouc pěšina, vycházejíc ze sedla, které jest mezi oběma hrady. Nelze ji nyní rozeznati, protože jest celé hradiště obrostlé lištím, habřím a babykami.

Půdorys Věžky jest asi pecka. Na tu stranu k řece šla rovná zeď; sice jest viděti zdi na západním svahu a na vrchu hradu sem tam jako roztroušené, z nichž nelze si učiniti obraz bývalého rozdělení. Jen se zdá, že bylo na severní straně čtverhranaté stavení, snad věž k ochraně brány a na jižním konci trojhranatý palác, jehož strana ke kostelu byla jako vydulá. Zde lze viděti troje oddělení a proti kostelu troje zdi rovnoběžné. Sice na tom hradé dvoru nebylo a stavení bylo na staveni. Ve zříceninách jsou prý ukryti andělé ze zlata. Kdo na tom hradě kope, prý třetí den umře, aneb se mu ukáže zelený plamének a ofoukne ho.

Věžka stála již r. 1351. Tehda byla majetkem *Racka ze Švamberka*, obyčejně z Věžky řečeného, jehož otec se jmenoval Ratimír a máti Žižka. Hrad s vesnicemi Dolany a Druzdovou patřil farou do

[1]) Tím nevylučujeme možnost, že domnělé předhradí jest zbytek vojenského ležení, ač na takové jest pracně děláno.

Dýšiny, ale protože skrze časté povodně řeky Mže několik lidí jdoucích do kostela se utopilo a mnozí se obmeškali, tak že pozdě docházeli, objednal si to Racek u soudu duchovního, že tato tři místa byla vyloučena z farnosti Dýšinské a pro ně postavil nový kostel proti Věžce, jemuž se buď Druzdová neb Věžka říkávalo. Obdarovav kostel ten hned po založení, přidal r. 1367 dvorec u fary s rolemi, lukami a lesy a to na záduší manželek Maruše zemřelé, Ofky žijící, své a synův. Žil ještě r. 1375.[1]) Synové jeho *Hynek*, *Bušek* a *Ješek* kdysi okolo r. 1377 postoupili Věžku *Otíkovi z Chrastu* aneb, jak se zdá, s ním ji vyměnili za Stupno, kdež po něm následovali jako páni, tak jako on po nich na Věžce. Nějaký čas se psali také z Věžky a potom se nazývali ze Švamberka.

Otík se psal z Věžky již r. 1378.[2]) Nevíme, proč se tento muž, jenž byl r. 1380 místosudím, proti králi zdvihl, aneb které příčiny byly, že král Václav Věžku oblehl. Obléhání začalo na podzim r. 1405 a trvalo do jara následujícího roku. Jako králi při obléhání jiných hradů „pod ruku šlo“, tak i bylo zde.[3]) Dobytý hrad zase navrácen Otíkovi, a r. 1410 patřil synu jeho *Petrovi*. Tehda prodával Petr louku pod Třemošnou lidem Březským.[4]) Petr obdržel r. 1415 od krále Václava ves Třemošnou, což stvrdil r. 1420 král Zikmund přidav Nynice.[5]) Tehda sloužil straně pod jednou, ale brzo od ní odstoupil; král Zikmund zapsal proto r. 1422 statky jeho Věžku a Chrast *Plzenské obci*.[6]) Zdali tato ve skutečné jich držení vešla, není známo; ale stalo-li se tak, přestalo po r. 1434. Petr zapsal statek svůj *Přibíkovi z Klenového*, jenž Věžku opustil, nestalo-li se již dříve.[7]) Jan, vnuk Přibíkův, vzdal se i hospodářství v Chrastu (1475), jež sedlákům rozprodal. Nějaký čas potom přivtělena Věžka k panství hradu Libšteina. Albrecht z Kolovrat prodal r. 1503 Dolanským popluží Dolanské kromě porostlin pod hradem Věžkou. Pastorkové jeho Bernart a Jan z Valdšteina zastavili vsi Dolany, Druzdovou, Senec, Chrast a Zruč *obci Plzenské* a Jan nemoha jich vyplatiti, je r. 1517 doprodal. Bývalý Věžecký statek byl odtud jměním města Plzně.[8])

EPOVICE HRÁDEK.

Mezi Rokycany a Plzní naproti vesnici Klabavě spatřují se zříceniny hrádku, který se obyčejně Starý zámek nazývá. Ze starých pamětí jde na jevo, že se nazýval Hrádek. Hrádek postaven byl na skalnatém ostrohu, který k severu vybíhá a na jižní straně překopán byl. (Nyní je příkop zasypán.) Na severní straně jest zelené údolí, kterým teče potok Klabavský, na východní straně jest hluboká rokle, do níž boky tvrziště strmě spadají, a k západu jest prohlubeň. Pod samým hrádkem jde trať železné dráhy. Uprostřed mezi tím na temeni hradiště jsou zbytky věžovatého stavení čtverhranatého, které mělo rohy hodně zakulacené. Na západní straně zbyl ho velký kus, na východní jen kousek, kdežto ze severní strany, která se r. 1824 sřítila, jen kamení zbylo. Před Hrádkem na jižní straně stával dvůr poplužný.

Nedaleko odtud jest ves *Epovice* neb *Ejpovice*, která k tomuto hrádku patřívala. Držitelé její na hrádku sídlívali, ale později měli také tvrz ve vesnici.

Ves Epovice připomíná se r. 1331. Tehda totiž buď celá neb část patřila ke špitálu u Plzně, byvši k němu od Kunráta Dobřanského koupena.[9])

Roku 1375 připomínají se dva vládykové Epovští *Štěpán* a *Zifrid*. Tento stav se křižovníkem řádu Německého, koupil téhož roku od bratra svého louku pod Epovici mezi dvěma mlýny ležící; z toho a z dílu svého otcovského dal 80 kop peněz, aby byl těmi penězi stálý plat zakoupen a na ustavičnou mši při oltáři sv. Kateřiny v kostele Plzenském dáván.[10]) Za nedlouho (1379) držel celou ves pan *Ctibor ze Švamberka* k jiným statkům, které měl po blízku.[11]) Jako držitel vsi připomíná se potom r. 1398 a 1401 *Beneš ze Švamberka* syn jeho,[12]) a když tento před r. 1408 zemřel, ujali se dědictví bratří jeho *Václav Tavák* a *Jindřich Labuť*, spokojivše Dorotu vdovu. Jindřich držel pak Epovice, a to ještě r. 1414.[13])

Na počátku 15. století vládl na Ejpovicích *Bozděch ze Šťahlav*, jenž se stal praotcem rodu Vejpovských ze Šťahlav. Roku 1418 nadal faru Dýšinskou.[14]) Nástupce jeho *Mareš ze Šťahlav* byl někdy

[1]) Arch. Plzenský. Lib. conf. Acta jud. [2]) Arch. Plzenský. [3]) Staré Stříbrské knihy v Plzni. Staří letopisové 24. [4]) Arch. Rokycanský. [5]) Arch. č. II. 448—449. [6]) Arch. Plzenský. [7]) Arch. č. II. 449. [8]) Arch. Plzenský. [9]) Reg. IV. 845. [10]) Arch. Plzenský. V Epovicích měl také dědictví nějaké Humprecht, farář Dýšinský († j. 1383), a Protiva, napřed (1354) kanovník u Všech Svatých, potom farář v Lukavici a naposled v Liboci († j. 1384). Ve přech odúmrtních, po jejich smrti vzešlých, připomíná se také *Soběhrd z Epovic*. (DD. 13, f. 118—119, reliq. tab. I. 495, lib. conf.) [11]) Emler, Bernaregister 4. [12]) DD. 15. f. 193, arch. zemský. [13]) Acta jud. DD. 15, f. 145. [14]) Acta admin. D 8.

v nesnázích peněz nemaje, tak na př. zastavil (1427) zbroj svou židu Plzenskému.[1]) Jakožto svědek přichází v rozličných jednáních až do r. 1460, nazývaje se někdy z Epovic, někdy ze Šťahlav.[2]) Nástupce jeho *Jan ze Šťahlav* a *z Ejpovic* jenž se r. 1477 jako svědek vyskytuje,[3]) prodal zboží Ejpovské a držel potom nějaké zboží ve vsi Levči nyní zaniklé. Ještě v 16. století potomci jeho vymřeli.[4]) V držení tvrze následoval potom *Staněk z Pavlovic,* s chotí svou Eliškou z Dražkovic již před r. 1505, kdež dostal také k užívání dvůr poplužný v Letkově. Král Vladislav udělil mu r. 1506 dne 1. března vrchnost svou na 3 člověcích ve vsi Kyšicích, kteří k záduší kostela sv. Petra pod Hřebříkem příslušeli a tam také platy vydávali; proti tomu se zaručil Staněk, že ten plat umenšen nebude a kdyby snad se s ním změna nějaká díti měla, že jej pojišťuje na tvrzi a dvoru v Ejpovicích.[5]) Po nějakém čase následoval *Ondřej z Roudné* r. 1520 a potom dostali se v držení Ejpovic bratří *Purkhart, Kryštof* a *Václav Točníkové z Křimic*; po smrti Purkhartově prodali ostatní dva bratří se strýcem svým Janem (r. 1537) Ejpovice tvrz s dvorem poplužným a ves s platem, ves Kyšice dílem osedlou a dílem pustou, Hrádek dvůr poplužný pustý obci města Plzně za 500 kop gr. č.[6]) Za správy městské zpustla tvrz zdejší tak dokonale, že zmizela s povrchu i z paměti Na Hrádku se bezpochyby od 15. století nebydlívalo. Roku 1537 se tu toliko dvůr připomíná, avšak v mezních knihách Plzenských píše se ještě r. 1591 o Hrádku pustém zámečku.

[1]) Liber Pilsn. de a. 1411 f. 161. [2]) Acta consist. Zitav. R. 3 Arch. č. III. 565. [3]) DZ. 6. J 25—26. [4]) Viz Pam. arch. IX. 950 a přílohu k dílu X. [5]) Arch. Plzenský. [6]) DZ. 3. L 10, manské knihy Křivoklátské.

Hrádek u Epovic.

Tvrziště Týnec (Pecihrádek).

TÝNEC TVRZ.

Nedaleko Plzně stojí blízko řeky Mže kostel sv. Jiří, bývalý Kostelec na nevysoké výspě, která však v prastaré době opevněna byla. Proti němu přes řeku vypíná se tak zvaný Pecihrádek, t. j. konec výšiny, která k západní a jižní straně strmě, k východní volně spadá. Zde stávala tvrz Týnec, jsouc do kruhu založena a příkopem a náspem do polokruhu zdělaným od ostatní výšiny odloučena. Známek bývalých stavení tu není a všechno to tvrziště je suchopar.

V Týnci bývala ves a několik dvorů šosovních, jichž držitelé bývali obyčejně měšťané Plzenští a také s městem Plzní trpívali.[1])

Komu naše tvrz v 15. století patřila, pro zprávy sice četné, ale obsahem nedostatečné, poznati nelze, než o tom souditi lze, že tu seděl *Albrecht z Týnce*, jeden z nejbohatších měšťanův Plzenských. Po matce své jsa z rodu rychtářův Plzenských očekávati mohl, že se mu mimo Týnec ještě pěkná část toho zboží dostane, které držela od r. 1426 Regina rychtářka. Tato učinivši pořízení své r. 1435 dne 31. ledna ležíc „na smrtelné posteli" a již na těle mdlá tak, aby po ní dědili muž její Ondrášek z Hodusic a Albrecht z Týnce sestřenec její. Dědici oba se několik let spolu srovnávali, pak ale vznikly mezi nimi ústrky,

[1]) Tak nám to již vykazuje starý rejstřík berní z r. 1379; jedno poplužl držel tu tehda nějaký *Jan* (str. 8). Jinou část držel *Kliment*, kanovník Boleslavský, po jehož smrti spadla na krále, r. 1385 si ji vyprosil Oldřich Duc z Vařin (DD. 13, f. 120). Dvůr poplužný s lesy držel n *Mikuláš Týnecký*, jinak *Heisden*, jenž prodal r. 1385 dvě loučky u Kunčina Hrádku (archiv Plzenský). Roku 1414 byl již mrtev, dědicův po sobě nepozůstaviv, pročež zboží jeho mělo spadnouti na krále, ale Petr Meinlos a Kateřina Mikulášova, dcera, dokázavše lepší svou spravedlnost, zůstali v držení statku toho (DD. 15, f. 188—189). V ty časy se připomíná *Zdeněk z Týnce*, jenž kupoval r. 1413—1427 šosovní grunty u Planě. (Liber a. 1413, f. 23, 28, 160.) Jeden dvůr, k němuž jedna kopa platu náležela, spadl na krále r. 1418 po smrti Havlíka a Vácslava syna jeho, ačkoliv se k němu Anna, choť Jana z Týnce, hlásila, vyprosil si je Zdeněk z Podmokle purkrabě Žebrácký. (DD. 15, f. 197.) Jakub Smutek s otcem svým Mikšem koupil jeden dvůr pustý v Týnci a prodal jej potom Rackovi z Újezda, jenž jej kupoval za dvůr dobrý. Vida, že tu pouze zřícenina, chtěl na prodávajícím, aby mu jej zase postavil, ale tento se vymlouval před radou Plzenskou a svědky dokazoval, že jej prodal tak, jak jej byl koupil. (Liber de a. 1411, f. 132.) Roku 1427 připomíná se také nějaký Vaněk z Týnce. (Ibidem f. 162.) Na jednom dvoře kmecím seděl Jeník jistý, který před r. 1465 zemřel, zboží jeho spadlo na krále, který je udělil Michalovi, měšťěninu Plzenskému. Ten se o ně soudil s Vilémem z Račína a Janem, synem jeho. Když ale mělo k soudu přijíti r. 1486, strany nestály (DD. 16, f. 235), běh práv byl jim zdlouhavým a proto se raději po dobrém smluvili.

jakým způsobem by se měli o dědictví rozděliti; teprv když někteří známí přátelé mezi ně vkročili a mír ujednali, smluvili se r. 1442 dne 22. února tak, aby Albrecht Ondráškovi svou polovici prodal. Za to obdržel 90 kop, kteréž si měl vybrati ročně z úrokův vycházejících Ondráškovi z lidí v Lobzích a Božkově, kromě toho měl Albrecht popluží v Plzenci do 6 let držeti.[1]) Albrecht přichází naposled r. 1462 dne 15. února, jsa tehda prodání rychty Plzenské přítomen.[2])

Skrze sňatek dostal se Týnec *Zikmundovi* neb *Zikšovi Tryclarovi z Trycle.* Ten měl za první choť Annu, vdovu po jednom Plzenském měšténínu, která r. 1480 zemřela, odkázavši mu všechen svůj statek šosovní při městě Plzni; potom pojal druhou choť Dorotu z Týnce (vnučku Albrechtovu?), jíž r. 1496 v dluhu 400 kop míšeňských dům svůj v Plzni zapsal.[3]) Poněvadž bylo zboží Týnecké obtíženo platem ročním 4 kop, který dáván byl proboštu do Rokycan, staral se o to, aby mohl býti plat ten jednou jistinou splacen, a dosáhl na to r. 1501 potvrzení královského.[4]) Také toho dosáhl, že mu daroval Kliment, opat Břevnovský, právo podačné při kostele sv. Jiří v Kostelci, poněvadž se to však bez svolení klášterův téhož řádu a jen do času stalo, r. 1506 dne 7. dubna Klimentův nástupce Řehoř s celým konventem toho při Zikšovi vyhledával, aby mu právo podací nespravedlivě obdržené zase navrátil, jakož se i brzo potom v skutku stalo.[5]) Pokud víme, zplodil s Dorotou dcery Lidmilu, Kateřinu a Annu, které zdědily r. 1505 po Hedvice z Domašiček po 40 kopách; z kterého manželství pocházeli synové jeho *Jiřík* a *Jan*, bratří *Zikšové z Trycle,* není známo. Zikeš přichází naposled r. 1513.[6]) Řečení bratří neuměli tak dobře hospodařiti, jako otec jejich a více prodávali než kupovali, tak prodali r. 1524 právo své na domě Šafránkovském a r. 1526 dva pivováry v Plzni.[7]) Později držel Jiřík Týnec sám a zůstavil jej synům svým *Zikmundovi* a *Vácslavovi*; ti pak prodali r. 1540 Týnec tvrz, dvůr poplužný a ves obci města Nového Plzně za 950 kop gr. českých.[8]) Od těch dob patřila sice větší část dědin okolních obcí, ale dvorečkův jednotlivých, luk a dědin, které měšťanům patřívaly, připomíná se tu s dostatek po celé 16. století. Ves byla již r. 1465 zpustlá, tvrz a dvůr zpustlý za držení městského.[9])

[1]) Archiv Plzenský, srovnej také arch. č. II. 459. [2]) Archiv Plzenský. [3]) Kniha gruntovní r. 1459, f. 22 a 55 (na grunt. úřadě). [4]) Arch. č. VI. 589. [5]) Archiv Plzenský. [6]) DZ. 3. L 4. [7]) Kniha grunt. r. 1459, f. 147 a knihy litkupné r. 1509, f. 105. [8]) DZ. 3 L 10. [9]) Při určení polohy na zřeteli míti, že se k r. 1418 dí „in villa Tyncze prope Pilznam", z čehož jako i z toho, že držitelé s městem trpěli, souditi lze, že stál Týnec blíže města. Více vedou k určení polohy slova ve starých pamětech jako: r. 1538 „louka u řeky *pod* Teyncem" r. 1555 „chmelnice vedle louky Vácslava Koželuha a cesty od Teynce" (liber contract. 1538—1568, f. 1 a 183), 1570 „louka *pod* Teyncem" a „chmelnice a kus dědinky ležící *pod* Teyncem *z jedné strany řeky*" (knihy litkupní 1568, f. 39 a 48), z kterýchž vychází, že ležel Týnec v bezprostředním sousedství Plzně, kamž odtud cesta vedla, při řece a blíže luk. Považí-li se pak, že držitelé tak velice stáli o podací při kostele sv. Jiří, který se r. 1406 nazývá sv. Jiřím u Týnce (Emler, Urb. 188), nakmitne se ihned myšlenka, že nejpřirozenější jest hledati Týnec blíže téhož kostela, a to tam, kde se nachází posud tvrziště řečené Pecihrádek $^{3}/_{4}$ hodiny od Plzně vzdálené naproti kostelu sv. Jiří na levém břehu řeky Mže. Lid podle pověsti zaznamenané u Schallera a Sommera vidí tu zbytky nějakého kláštera tak mylně, jako na kolika jiných místech. (Pam. arch. X. 247.) Že tu nestával Kunčin Hrádek, nýbrž že býval na jiné straně Plzně, jinde ukázáno.

TVRZE V OKOLÍ PLZNĚ.

LOCHOTÍN.

Severozápadně od Plzně jest položen Lochotín, který má jméno po dvoře, který tu stával a od nějakého Lochoty založen byl. Později tu byl šosovní statek a při něm stála věžovatá tvrz. Na poč. 15. století patřila Kateřině, vdově po Jindřichovi Dvorském, rychtáři Plzenském.[1])

MITRVALD.

Plzenský hřbitov stával mimo město a snad ani k prvotnímu šosu městskému nenáležel. Poloha jeho jest taková, že tu tvrz s hospodářstvím stávati mohla. Snad si tu sídlo založil *Oldřich z Mitrvaldu*, jenž z rodu pánův z Litic pocházel.[2]) Obec Plzenská koupila toto hospodářství, které k založení nového hřbitova potřebovala, což i králem Vácslavem r. 1414 potvrzeno.[3]) Koupě sama stala se asi okolo r. 1406, kterého kostel sv. Mikuláše založen. Pojmenování Mitrvald zůstalo pak položení za týmž kostelem. Tak se nazývá r. 1438 louka a r. 1572 chmelnice.[1])

[1]) Kopiář Přemyšlovský. [2]) Reg. IV. 482. [3]) Arch. Plzenský.

HRÁDEK.

Severně od Plzně jest kostel Všech Svatých, patrně zbytek nějaké vesnice, která tu stávala před založením města Plzně. Blízko něho spatřuje se pahrbek uměle přizpůsobený, na němž tvrz *Hrádek*, prvotně i *Kunčin hrádek* řečená stávala. Snad i ona byla zbytek vladyčího sídla ze 13. století. Která Kunka jej mívala, ovšem se neví. Ve 14. století seděli tu Plzenští měšťané, zejména r. 1385 Vachek, později Jan vinař, jenž Hrádek r. 1415 Bláhovi Chrtovi prodal. Po tomto následoval r. 1418 Vácslav Běl. Po tomto dostal se odkazem Jakubovi, synu Zvěstovu, jenž jej r. 1454 držel. Hrádek se tu nazývá sídlem. Týž prodal po nějaké době zahradu a nivku i s Hrádkem, na němž se tuším již nebydlelo, Martinovi Kočičkovi a tento Brykcímu lazebníkovi.[2]) Později držel jej *Jan Haraprask z Ho-*

[1]) Plzenské knihy. [2]) Staré knihy Plzenské.

dusic a prodal jej r. 1491 Heršovi a Viktorovi a od toho prodáno dědictví, ježto slove Hrádek, Vácslavovi Urlejchovi.[1]) Od té doby se knihami městskými jen pouhý kopec odevzdával.

HRÁDEK ČERVENÝ.

Východně od Plzně jest ves Hrádek, která má své jméno proto, že na jejím místě stával ve 14 st. hrádek vladyčí. Proto že se *Heřman z Nečtin* r. 1379 pánem vsi Bukovce jmenuje a r. 1384 se z Hrádku psal, soudíme, že tento Hrádek držel.[2]) Jak se zdá, prodal jej a nazýval se snad potom po něm (1387—1393) Stach Buben z Hrádku, jenž r. 1404 Dolany držel.[3]) K roku 1408 dovídáme se, že Zdeněk, nejv. mistr křižovníkův, vsi Bušovice, Střapole a Hrádek prodal. Roku 1445 držel tento Hrádek vladyka *Martin* (z Otova?) s manželkou Machnou a obmýšlel jej zanechati dceři své Anně. V ty časy a potom připomíná se často Bláha Hradecký, jenž měl při Hrádku dědiny.[4]) Nějaký čas potom Hrádek zpustl. V 16. stol. nacházíme jej i s Bukovcem jako příslušenství Malesického zboží. Když se r. 1550 bratří *Malesičtí z Poutnova* dělili, dostal *Jiřík* za díl tvrz Hrádek červený pustý, popluží pusté, dvůr a ves Vochov a vsi Bukovec a Chotíkov.[5]) Jiřík, jenž z počátku v Bukovci bydlel, ves tu se Hrádkem (1564) obci Rokycké zastavil.[6]) Hrádek bezpochyby obnovil. Později nabyl Malesic († 1594). Oboje zboží dostalo se po něm dceři *Barboře* manželce *Vácslava z Štampachu* a vnučce Polyxeně. Při dělení dostala onano Hrádek s Vochovem, tato Malesice s Chotíkovem.

Po ní dědily týž statek dcery její Anna vd. Prolhoferova a Rozina. Onano prodala této r. 1638 Hrádek s Vochovem, avšak Anna Hrádku nepodržela a prodala jej (1641) Janovi Gorichovi, měšťanu v Plzni a manželce jeho Marii roz. Štecherové ze Sebenic.[7]) Tato dědila po manželu a po ní, dědici Štecherovští. Ondřej Leopold Štecher ujav Hrádek r. 1654, prodal jej (1659) Bartoloměji Grylovi, měšťanu Nového města Pražského.[8]) Týmž způsobem nabyl ho r. 1662 *Vácslav Rudolf z Treuenfelsu*, Plzenský měšťan.[9]) Roku 1679 koupil *Kryštof Jindřich Vinkler z Heimfeldu* statek Hrádek a prodal jej r. 1685 *Jiřímu Karlovi Šteinbachovi z Kranichšteina*.[10]) Od jeho dědicův koupil jej r. 1715 *František Jáchym z Harnachu* a prodal jej potom obci Plzenské.[11])

SMĚDČICE.

Ve farnosti Dýšinské jest ves Smědčice, v níž bývala tvrz. Nejstarší známý majitel vsi byl *Kunrát* r. 1283.[12]) Roku 1358 odumřely tu dědiny jeho po nějakém *Miroslavovi*. *Dluhovoj Černák* s bratrem svým Amchou vyplatil r. 1361 ves Bažantov a držel ji pak zápisně.[13]) Ještě r. 1375 připomíná se mezi patrony kostela Dýšinského. Roku 1378 psal se po Smědčicích *Častovoj Železník*, ale již r. 1379 seděl tu *Sezema z Hrádku* s *Ořiborem z Hracholusk*.[14]) Po nich následoval r. 1410 *Racek z Chrastu* a l. 1453 a 1454 *Bušek z Vrtby*.[15]) Roku 1484 patřily *Joštovi z Tupadl*.[16]) Od počátku 16. st. patřily k Malesicům. Při rozdělení téhož zboží r. 1550 dostaly se Smědčice *Bedřichovi Malesickému z Poutnova*.[17]) Týž odprodav některé části, podržel zboží to do smrti, avšak když okolo r. 1581 zemřel, prodali *Jan* syn jeho a *Karel* vnuk (po synu Štěpánovi) tvrz pustou Smědčice, dvůr a ves, ves Střapole a pustotinu Sedlecko *obci města Plzně*.[18])

---

[1]) Plzenský a mus. arch. [2]) Berna 4, rel. tab. I. 500. [3]) DD. 13, f. 137, 138. Pangerl, Gold. Urk. [4]) Plzenské knihy. Arch. křižovnický. [5]) DZ. 50. E 25. [6]) Arch. v Rokycanech. [7]) DZ. 304. F 9. Arch. DZ. IX 20. [8]) DZ. 309. S 9. 312. L 3. [9]) DZ. 314. F 20. [10]) DZ. 403 E 25. [11]) DZ. 493. K 4. [12]) Reg. II. 555. [13]) Arch. Třeboňský. DD. 15, f. 200. [14]) Lib. conf. Plzenský, Teplský arch. Berna. [15]) DD. 16, f. 214, 19, p. 501. [16]) Plzenský arch. [17]) DZ. 50. E 11. [18]) DZ. 21. F 23.

ÚJEZD.

Mezi Smědčici a Chrástem jest les Háj. Tu stávala ves Újezd v starší době *Kamenný*, později *Myší* řečená. Že tu stávala také tvrz, svědčí poslední pořízení Anny Šafránkové z Poutnova (1506), kdež jest řeč o tvrzi pusté.[1]) Ves bývala mezi několik držitelů rozdělena. Roku 1378 učinili *Slavata* a *Příbík Randák z Újezda* darování dominikánům v Plzni.[2]) Roku 1379 držel část Příbík a část Blahuta.[3]) Po onom následoval v l. 1405—1418 *Jiří Randák*, jenž daroval r. 1405 plat v Újezdě faráři Třebotovskému a r. 1418 zemřel.[4]) Vedle něho držel část *Vojslav z Miletic* a prodal zde plat (1410) pro nový oltář sv. Kateřiny v kostele Pražském.[5]) V 15. století připomínají se vladykové z Újezda v knihách Plzenských, ale není známo, ze kterého Újezda pocházeli. Roku 1506 odkázala Anna Šafránková z Poutnova k záduší Plzenskému platy na tvrzi a vsi pusté Újezdu, ale lesy a panství patřívaly ke Smědčicům a Malesicům. Co patřilo kostelu Pražskému, koupil r. 1561 Adam Muchek z Bukova a prodal pak s Hořemyslici obci Plzenské; část Smědčická dostala se r. 1570 k Oseku.[6])

BUKSICE.

Nedaleko Božkova ukazuje poloha v Buksicích posud, kde tvrz, dvůr a ves Buksice stávaly. Již r. 1327 tu bylo sídlo Rackovo.[7])

Roku 1379 byla ves tato rozdělena mezi několik držitelův. Malou část měl *Valter* z B., jenž před r. 1381 zemřel. Zboží jeho spadlo na krále a jen Kláře z B. zanecháno jest věno její 70 hřiven stříbra.[8]) Jinou část také malou měl jakýsi Protiva. Největší část i s tvrzí (1390) měl *Markvart z Buksic*, jenž byl vrátným při dvoře královském a darováním královským také tu část obdržel, která někdy Valterovi patřila; a poněvadž král Vácslav dvořanům svým velice přál, obdržel také jinde výprosy.[9]) Na počátku 15. století se mu nějak nedobře vedlo, neb napřed prodal (1400), co mu náleželo ve vsi Lobzích[10]) a potom musel židům v Plzni věci své zastavovati. Roku 1413 zastavil židovce Dyně kabát svůj stříhaný s kroužky stříbrnými, podšitý žlutou tkaninou, jiné židovce Dobně zastavil kabát zelený, tchořovinou podšitý.[11]) Jiný *Markvart* z B. (sotva týž co předešlý) byl r. 1423—1427 v jižních Čechách ve službách pánův z Rožemberka a připomíná se v rozličných jednáních až do r. 1435.[12]) Týž byl již mrtev r. 1444 zůstaviv vdovu Alénu z Kraselova, kteráž držíc část vsi Košic, chlebila až do smrti své v městě Soběslavi, kdež také učinila poslední své pořízení, prosíc radu Soběslavskou, aby je vykonala. Děti obou byly Anka a Janek.[13])

Tento *Janek z Buksic* zemřel již před r. 1454 dědiců nezůstaviv, pročež statek jeho všechen králi Ladislavovi připadl. Nyní jej držel *Jindřich Rous z Cemin*, jenž si také na něm všecka práva královská vyprosil (1454). Patřilyť mu tehda tvrz s dvorem poplužným a dvojím popluží ves, v Božkově část vsi již pustá, s chalupou zahradníkovou též pustou a mlýnem a jiným příslušenstvím, na kteréž Jindřicha úředníci desk dvorských r. 1455 zvedli.[14]) Ještě r. 1487 byl držitelem téhož statku, jsa tehda jako i býval před tím svědkem v některých důležitých jednáních rady Plzenské.[15]) *Rous z Čemin* a *z Buksic* bez udání jména křestného vyskytuje se r. 1497 v listě pánův z Přestavlk.[16]) Pozoruhodnéť jest, že za něho tvrz, dvůr a ves všecko dohromady zpustlo; neníť pochyby, že se to stalo za válek náboženských, když Plzenští před

---

[1]) DZ. 3. L 7. Tvrziště přese všechno hledání jsem nenašel. [2]) Arch. Plzenský. [3]) Berna 3. [4]) Lib. erect. V. 86, XIII b 43, DD. XV. f. 196. [5]) Rel. tab. II. 64. Arch. kapitulní. [6]) Z desk zemských. [7]) Reg. III. 527. [8]) Berně 5. DD. 13, f. 112. [9]) DD. 13, f. 109, 121. [10]) Rel. tab. I. 586. V ty časy držel díl vsi *Bohuněk z B.*, když pak r. 1414 zemřel a zboží jeho na krále spadlo, dostalo se Oldřichovi z Letkova. (DD. 15, f. 187.) [11]) Kniha Plzen. r. 1411, f. 33. 50. [12]) Notizenblatt 1852, str. 11. Pam. arch. X. 228. Arch. č. III. 505, 511. Arch. Třeboňský. [13]) Archiv Soběslavský. [14]) DD. 16, f. 209 a 23. F 5. [15]) Arch. Plzenský. Kniha grunt. 1459, f. 174. [16]) Archiv bibl. Pražské.

králem Jiříkem brány své zavřeli a předměstí spálili. Spustlý statek šel potom z ruky do ruky, až jej měl *Jiřík Roušar*, měštěnín Plzenský. Když tento bez dědicův zemřel, daroval král Ferdinand r. 1530 dne 18. října ves pustou Buksice s 2 člověky v Božkově *Janovi Šťahlavskému z Doupova.*[1]) Když tento zemřel, syny nezletilé *Habarta Sigmunda* a *Adama* zůstaviv, prodali strýci jich a bratří Janovi Milota, Beneš, Vácslav, Kunrát a Vilém pustou ves Buksice s příslušenstvím *obci města Plzně* za 400 kop gr. č.[2]) Již tehda bylo městiště vsi lesem zarostlo, kterýž až posud zůstal, kromě toho tu byly v 16. století také některé louky.[3])

DUBNICE.

U Božkova stávala tvrz Dubnice Při tvrzi býval někdy dvůr, jeden dvorec kmecí, vinice, louky a lesy, jakož i dědiny, jichž jedna část patřívala k blízkým Buksicům.[4]) Ostatek patřil za dob Karla IV. několika držitelům, dvůr pak zejména dvěma majitelům *Děpoltovi* a *Habartovi*, z nichž každý svou polovicí vládl. Onen byl již r. 1380 mrtev a jeho zboží mělo se dostati králi, poněvadž zemřel bez dědicův, ale Petr z Kyšic dokázal že mu na tom zboží 50 kop dluhů náleželo, v nichž mu byl Děpolt řečenou polovici zapsal.[5]) Habart měl manželku Vracku, již byl na zboží Hoholovském 30 hřiven stříbra věnoval, ale poněvadž bezpochyby to zboží prodali převedl věno r. 1377 na svou polovici dvoru Dubnice a celou tvrz.[6]) I on dětí neměl a protož mělo zboží jeho, když před r. 1389 zemřel, na krále spadnouti, ale poněvadž měla na něm Vracka věno zapsané a kromě toho náležel na zboží tom Jaroslavovi z Homberka dluh 10 hřiven, kteréž mu byli úředníci coudy Plzenské přisoudili, nemohlo se tu již mnoho bráti[7]); nicméně ještě po dvakráte (1400 a 1408) odúmrť na zboží řečeném provolána a dvakráte rozličným milostníkům královým udílena.[8]) Dvůr zdejší celý drželi potom měšťané Plzenští, napřed *Mikuláš Kabelec*, jenž ho postoupil r. 1413 *Jindřichovi Krumprechtovi* a Kateřině, manželce jeho, obdržev od nich směnou dvůr řečený Malič na předměstí Plzenském.[9]) *Jan* syn *Mikuláše* řečeného *Mikule* prodal r. 1483 dvůr v Dubnici se dvěma podsedky, rolemi, lukami, lesy atd. *Tůmovi* řečenému *Kroupa z Nového Plzně* za 10 kop,[10]) z čehož lze poznávati, že bylo zboží to od počátí téhož století nejen ztenčeno, ale i mnoho zhoršeno, dvůr pak byl tehda v chatrném stavu, tak že brzo potom docela spustl, tvrz snad již dávno před tím. když v husitských válkách okolo Plzně bojováno, zanikla. Na místě tvrze a dvora vyrostl potom les, kterýž se dostal obci Plzenské a jí posud náleží.[11]) Nejen osudy ale i název dvora upadly úplně v zapomenutí, tak že bylo lze je jen náhodou ze starých pamětí zase na světlo přivésti.[1])

[1]) Archiv Plzenský. [2]) DZ. 3. L 11. [3]) K topografickému určení, kde Buksice stály, buďtež také místa: 1543 louka v Buksicích podle luk Petrových z Božkova a druhá vedle veliké louky v Buksicích na dole k Vlčímu brodu. (Lib. fundarum 1515—1561, f. 91.) Kus lesa Dubnice mezi Bukčici a loukou řečenou Mazín. (DZ. 11. K 16) 1592 prodáván les v Buksicích za Božkovem. (Registra mezní lesův.) [4]) Berně. [5]) DD. 13. f. 110. Arch. Plzenský. [6]) Rel. tab. I. 451, zde budiž čteno: „mediam curiam araturae, integram munitionem". [7]) DD. 13. f. 121. [8]) DD. 14. f. 149 a 161, po prvé si vyprosili Dubnici Vrš a Otík, strážníkové královi, po druhé Vácslav Dobronic a Matěj z Dubna. [9]) Kniha gruntovní města Plzně r. 1411, f. 23. [10]) Reliq tab. II. 396. [11]) Potomek Tůmův *Blažek Kroupa z Dubnice* odkázal r. 1531 dne 11. listopadu „půl louky Mazína, vedle toho chmelnici a kus řeky při tom a Dubnici les s lukou" manželce své Barboře a zemřel r. 1535. (DZ. 3. F 7—8.) Ještě téhož roku po smrti mužově zapsala Barbora celé to dědictví v dluhu 50 kop *Janovi z Doubrávky*, synu svému (t. j. buď zeti aneb synu z prvního manželství), který měl manželku Marketu a s ní syna *Jana Jilka* řečeného. (DZ. 249. A 30.) Po smrti Jana starého i mladého dostala se čtvrt louky Mazínské řečené Marketě, která ji prodala r. 1556 obci Plzenské (DZ. 12. F 19.), ostatek spadl na krále Ferdinanda, jenž kázal r. 1555 vše to dědictví *Vácslavovi Úličkovi z Útic* ve dsky zemské vložiti. (DZ. 11. K 16.) Vácslav prodal totéž ihned bratru svému *Martinovi* a manželce jeho *Marketě* (snad téže, kteráž svrchu byla uvedena), ale zdědil zase polovici jednu toho zboží, když Martin brzo potom zemřel. Konečně (1556) prodali Vácslav a Marketa „kus lesu řečeného Dubnice, kterýž leží mezi Bučici" s loukou Mazínem, chmelnicí a kusem řeky obci města Plzně za 225 kop gr. č. (DZ. 12. F 19.) Po Dubnici nazýval se také r. 1563 Zikmund Stašek z Dubnice (liber contract. 1538—1568, f. 280) a Rajští z Dubnice tak řečeni po Ráji u Plzně.

CHRÁST.

Ve vsi Chrastu východně od Plzně znáti jest nepatrné zbytky bývalé tvrze, původiště *Žďárských z Chrastu.* Ves se připomíná již r. 1242.[2]) Zakladatelem tvrze snad byl *Lipolt* (1283—1326) a bratr jeho *Kunrát.*[3]) Synové jednoho z nich byli *Otík* a *Beneš* (1359—1387). Onen stal se okolo roku 1340 cudařem Plzenského kraje a držel snad Chrast, tento seděl na Zvíkovci.[4]) Roku 1378 připomínají se bratří *Otík* a *Petr*, z nichž onen držel Věžku. Jest to tuším týž, jenž se nazýval potom starším (1398), a ještě r. 1412 žil.[5]) *Otík mladší* v l. 1396—1401 držel Všeruby a žil ještě r. 1413.[6]) Otík starší měl syna *Racka* (1407—1416) jenž držel Smědčice. Na Věžce seděl r. 1410 *Petr*, tuším týž, jenž se r. 1407 synem Otíkovým nazývá a potom od r. 1415 Třemošnou a jiné statky držel.[7]) Týž držel Věžku a Chrast až asi do r 1420, kdež mu odňaty od Plzenských, poněvadž se kalicha přidržel. Král Zikmund zastavil je sice r. 1422 Plzenským,[8]) a e zdá se že po r. 1436 zase navráceny zákonnitým dědicům. Roku 1476 držel Chrast *Jan z Klenového.* Za něho tvrz již zanikla a proto Jan dvůr lidem rozprodal. Pak patřil k Libšteinu a po r. 1510 zastaven a r. 1517 doprodán *obci Plzenské.*[9])

ROUDNÁ.

O této bývalé a již dávno zaniklé tvrzi u Sence zachovalo se nám jen málo zpráv. Roku 1321 žil *Vojslav z Roudné*, rychtář v Třemošné, a r. 1406 seděl tu *Habart z Přítočna.* Na počátku 15. století žili dva vladykové, kteří se po zdejší tvrzi nazývali; jeden z nich *Pavlík z Roudné* l. 1415—1416 uvedený býval v závadách rozličných postaven, pročež některé věci své židům v Plzni zastavoval a je ani více vyplatiti nemohl, jako na př. dva postavy černého sukna, přilbu s osutím a podušku hedvábnou zelenou, podšitou tkaninou žlutou.[10]) Jiný téhož příjmení *Jiřík z Roudné* býval ve službách arcibiskupa Kunráta, za něhož ručíval v dluzích jeho a seděl r. 1414 na Břežanech nějakých,[11]) později byl podkomoří u téhož arcibiskupa a konečně r. 1428 purkrabí hradu Pražského.[12]) Pro blízkost u města stávalo se také, že držel Roudnou nějaký měštěnín Plzenský, jako na př. *Mertlin*, po němž tu chlebila vdova *Eliška z Nového Plzně* se svým synem *Michalem.* Když ti všichni pomřeli, dědiců po sobě nepozůstavivše, uvázal se v Roudnou král Ladislav a daroval tvrz zdejší se dvorem poplužným, jakož i dvůr poplužný v Sedletíně (v Čáslavsku) po n. Janovi Vrankovi ze Sedletína odumřelý (1456) *Janovi z Plané*, písaři desk zemských. Ten sice Sedletín neobdržel, poněvadž tu bylo jiných nápadníkův, dobré spravedlnosti majících, ale v držení Roudné mu nikdo neodpíral, pročež ještě t. r. v úterý před narozením P. Marie na ty dědiny zveden jest a odhádáno mu v 60 kopách.[13])

[1]) Co se týče polohy Dubnice, není možná se po ní doptati u blízkých sousedův, poněvadž název Dubnice již nikdo nezná; než staré paměti vedou dobře k vypátrání místnosti. Především tu na zřeteli míti větu svrchu k r. 1556 uvedenou a to, co se jinde dí o poloze Buksic. Ještě zřetelněji se uvádí místnost v registrech mezních lesův k městu Plzni náležitých r. 1590 (v archivu města Plzně), kdež se dí hned na počátku. „Roku 1605 prodán les (t. j. dříví) v Dubnici za Božkovem"; z toho lze souditi, že se tu míní údolí lesné, nyní Doubí řečené a nad Božkovem a také blíže Lobez ležící. [2]) Reg. I. 504. [3]) Reg. II. 555; III. 114, 478. [4]) Lib. conf., arch. Plzenský. [5]) Arch. Plzenský, acta jud. DD. 13. f. 110. [6]) Acta jud., Teplský a Plz. archiv. [7]) Zakládá se na podrobných hledáních rodopisných, jež však k žádoucímu výsledku nevedly. [8]) Arch. Plzenský. [9]) Tamže. [10]) Kniha Plzenská r. 1411, f. 62 a 75. Reg. IV. 830. Acta jud. [11]) Orig. bibl. Prag. [12]) Arch. č. II. 474; III. 498. Pam. arch. VIII. 419. Zdali sem také patří *Bořivoj z Roudné*, jenž r. 1450 pánu z Rozemberka opověděl, není známo (arch. Třeb.). [13]) DD. 16, f. 223 a 23. G 3. Po Roudném nazýval se r. 1534 Ondřej Rejsek z Roudné a později Kleové z Roudné. (Pam. arch. VIII. 419.)

Některý čas potom koupili Roudnou Plzenští, brali požitky z dědin, ale o tvrz a dvůr nic se nestarajíce, oboje spoustě zůstavili. Když shořely dsky zemské, přiznali se Plzenští r. 1543, že jsou v držení »Roudné někdy zámku pustého, v Lobzi vsi celé kromě 1 dvoru, v Černicích, Doudlebcích, Radobyčicích, Útušicích, Škvrňanech vsí celých, v Nevřeni 4 dvorův, v Borku vsi pusté.«[1]) Asi r. 1550 počala obec pozemky v Roudné rozprodávati, potom prodáno dvořiště v Roudné, r. 1555 dne 27. listopadu konečně koupil Tomáš Krásný od obce »kus obce k chmelnici se dnem i vším právem k tomu příslušným, kterýž jest v Roudné, kdež někdy tvrz byla« za 25 kop míšeňských. Jiné místo na dvořišti, kdež si také kupec chmelnici založil, vloženo ve knihy teprv r. 1563.[2])

HOŘEMYSLICE.

Na pravém břehu řeky Klabavy leží ves Hořemyslice s dvorem, při němž ještě v 17. století tvrz bývala. Ves bývala v 14. století rozdělena, jedno popluží držel jakýsi *Amcha* (1367—1379), druhé měl napřed nějaký Marcius (1361) a po něm Drslav (1379), na třetím seděl r. 1361 *Lipolt*, jenž se psal z Hořemyslic, ale později dovídáme se pravé jeho příjmení, totiž »z Oseka«.[3]) Původně měl každý z nich jeden hlas podací kostelního v Dýšině spolu s jinými ještě sousedy, však již r. 1390 vyskytuje se Lipolt co samostatný držitel Hořemyslic a Dýšiny,[4]) snad že ostatní díly skoupil. Potomci jeho psali se z Hořemyslic, třebas tu již nic neměli, sedíce v Osece.[5])

Hořemyslice koupil později *Janek měštěnín v Novém Plzni*, a vyskytuje se již r. 1427 jako patron kostela v Dýšině.[6]) Nemaje dědicův zdělal na statku svém některé dluhy, snad proto, aby penězi nabytými přátele své poděliti mohl (1444—1446). Asi r. 1448 zemřel a statek zadlužený získal *Jan Muchek z Bukova* tím, že věřitele vyplatil.[7]) Jsa také pánem na Borovech, chtěl míti statek svůj bez závad a proto si vyprosil na králi Ladislavovi všechny nápady po bezdětném Jankovi, jehož zboží by bylo na krále spadlo (1454). Zboží bylo tehdá v bídném stavu, vesnice byla osedlá, ale dvůr byl již zpustl a tvrz snad také, byla-li tu.[8]) Z potomních Muchkův tu nikdo nesídlil a tak se nikdo o opravu obydlí nestaral, jen dvůr zase opravili a hospodářství zlepšili.

Bratří *Oldřich* a *Václav Muchkové*, kteří byli seděním na Tchořovicích, prodali asi r. 1530 vsi Hořemyslice a Dýšinu strýci svému *Janovi Muchkovi*, jenž posud nějaký dvůr v Dýšině držel[9]) a po nabytí statku na něm 200 kop g. č. manželce své Markétě z Bukové věnoval.[10]) Štěstí mu přálo, tak že získav statek Osek, mohl zůstaviti dostatečnou výživu sedmi synům svým, z nichž jeden *Adam* po smrti otcově Hořemyslice za svůj díl ujal. Po delší době sídlili zase páni na Hořemyslicích a Adam dal proto zdejší tvrz znova vyzdvihnouti; poněvadž byl šetrný, také se mu dobře vedlo, a statek, k němuž jen dvě vsi patřívaly, přikoupením nových částí rozhojnil, neb když Adam r. 1563 (vkl. 24. dubna) statek obci města Plzně za 6650 kop grošů českých prodal, patřily k němu tvrz Horomyslice s dvorem popl., ovčínem, pivovárem, mlýnem náchlebním a ves, řeka nad mlýnem Ejpovským až do Klabavy, rybníček s loukou řeč. Okrouhlice pod popluží m Ejpovským, ves Dýšina s podacím, ves pustá Myší Újezd, ves pustá Kokotsko a krčmy v Smečicích a Střapoli.[1]) Za vlády Plzenských trvala tvrz dosti dlouho, ještě r. 1619, když Plzenští statek ten v 17.500 kopách míšeňských zavaditi musili,[2]) připomíná se tvrz zdejší, než v dobách pozdějších zanikla naprosto.

BUŠOVICE.

Ve vsi Bušovicích ve farnosti Dýšinské stávala také tvrz. Ves se připomíná již ve 12. st., poněvadž tu Bohuchval daroval popluží klášteru Kladrubskému, ale r. 1283 byla sídlem Jindřichovým.[3]) Část vsi patřila r. 1358 ke Smědčicům a r. 1379 byla na několik statečků rozdělena; největší drželi Martin, Žofka a Jíra.[4]) Na tvrzi seděl r. 1398 Racek *ze Švamberka*, jenž ves vysadil znova zákupním právem.[5]) Roku 1402 provolána odúmrť po Děpoltovi na tvrzi, dvoru a vsi Bušovicích a dvoru ve Střapoli. Racek tomu odpíral do smrti a po něm poručníci dětí jeho (1408). Práva výprosníků bezpochyby potom vyplacena.[6]) Jak dlouho potom Švamberkové zůstávali v držení Bušovic, není nám známo. Roku 1448 patřily *Markétě Berbetové* měštce v Plzni která zde plat pro oltář sv. Ondřeje v Plzenském kostele vykázala Roku 1449 prodala popluží své v Bušovicích, lidem pod zákup, pročež se zdá, že při zrušení dvoru i tvrz zrušena.[7]) Část vsi dostala se záhy Plzenským, jiná část patřila ke Smědčicům a opět jiná k Oseku. Tyto dvě části sloučeny r. 1570 a patřily pak k Oseku až do 17. století.[8])

STŘAPOLE.

Ve vsi Střapoli u živnosti č. 1. jsou ještě příkopy z bývalé tvrze. Ves stála již r. 1283, když tu seděl *Lipolt*.[9]) Později byla příslušenstvím Bušovic a jak se zdá, oddělena po r. 1408, když se synové Racka ze Švamberka dělili. Jeden z nich *Lipolt* držel Střapole a daroval tu r. 1412 plat faráři ve Stupně.[10]) Buď tu tvrz založena od něho aneb došlo teprve k tomu, když Bušovice odprodány. Roku 1447 seděli tu *Racek starší* a *Racek mladší ze Švamberka*, kteří louku prodali a r. 1449 *Lipolt* odtud, jenž však nedržel Střapoli sám, nýbrž s Václavem Točníkem, oba tu prodali dědiny pod zákup.[11]) Byly tu tedy dva statky. Jeden patřil již r. 1463[12]) a v 16. století ke Zvíkovci; na druhém seděl r. 1466 *Jošt z Tupadl*, jenž tehdá zase nějaké dědiny pod zákup prodával.[13]) Roku 1523 držel *Bořek Loský z Rabšteina* nějaký statek ve Střapoli. Část vsi patřila pak napřed k Malesicům, později ke Smědčicům a koupena r. 1581 od Plzenské obce.[14])

LETKOV.

Blíže k Plzenci jest ves Letkov, někdy s tvrzí a sídlem vladyčím. Statek býval ode dávna král. manstvím. Král Jan potvrdil je r. 1325 *Bohuslavovi* a r. 1339 dal právo synu jeho *Oldřichovi* a jeho bratřím, aby zboží svá svobodně prodávati mohli.[15]) Karel IV. potvrdil týž statek (1350) *Jindřichovi* a *Přibíkovi* bratřím a *Bohuslavovi*, strýci jich, a osvobodil je ode všech služeb.[16]) Jindřich řečený z Pístova držel týž statek ještě r. 1379 bez pěti lánů, které patřily arcibiskupu k Rokycanům.[17]) Později tu poroučel *Oldřich z Letkova*. Roku 1398 prodal úrok svůj v Lobzích a r. 1407 vyzdvihl s Blažkem farářem oltář sv. Kateřiny v Plzenci.[18]) Král

[1]) DZ. 250. C 24. [2]) Liber contract. 1538—1568, f. 124, 184, 276. Co se týče určení polohy tvrze Roudné, rozhoduje tu nejvíce následující místo v dílčích cedulích zboží Malesického a Smečického r. 1550, kdež se čte co příslušenství Červeného Hrádku; řeka u Bukovce „tu, kdež se též řeka počíná, kteráž vychází z řeky Plzenských u Dolan a zase se schází s řekou Plzenských u Roudný" (DZ. 50. E 25—26), více slova „místo ke chmelnici, kteréž jest v Roudné v stráni nad řekou proti velké louce Olevetských" (lib. contract. 1538—1568, f. 123), též slova „dědina vedle silnice k Roudné s jedné a stezky, kteráž na vinice vede" (tamže, f. 116), konečně, že se r. 1597 „les v Roudný" připomíná (Registra mezní). Z toho vychází, že ležela Roudná na levém břehu Mže v mírné vzdálenosti od Bukovce, kdež se prý lesům v tu stranu ke Druzdovu „v Roudné" říká (Pam. arch. VIII. 419), tak že jest nejlépe hledati polohu Roudné blíže Sence na Mži. (Pam. arch. X. 249.) Když tu již r. 1555 chmelnice byla, sotva se asi nějaký zbytek najde. [3]) Lib. conf. Emler, Berna 6 [4]) Lib conf. [5]) Pam. arch. VIII. 492. [6]) Lib. conf. [7]) Arch. č. III. 539. [8]) DD. 16, f. 219 a 23. H 14. [9]) DZ. 10. B 8. Obnoveno zase synům Janovým r. 1551. [10]) DZ. 1. A 12.

[1]) DZ. 14. M 12. [2]) DZ. 192. N 9. [3]) Reg. I. 90; II. 555. [4]) Arch. Třeboňský, Berně. [5]) Arch. Plzenský. Snad koupil je od Zdenka, nejv. mistra křižovníků. (Majestát z r. 1407 v arch. křižovn.) [6]) DD. 14, f. 149. Auersperg II. 29. [7]) Akta Žitavská. Arch. mus. [8]) Z desk zemských. [9]) Reg. II. 555. [10]) Lib. erect. VIII. 144. [11]) Arch. Plzenský a musejní. [12]) Lib. erect. XIIIb. 68. [13]) Arch. Plzenský. [14]) Reg. kom. soudu. [15]) Reg. IV. 283, 838. [16]) Arch. Plzenský. [17]) Berně, Emler, Urbáře 107. [18]) Reliq. tab. I. 577 Lib. erect. VII. 145.

Vácslav mu r. 1412 všechny majestáty na Letkov potvrdil.[1]) Kromě toho čte se jeho jméno při rozličných bězích soukromých a obdarováních, které činil církevním ústavům. Naposled se připomíná r. 1419, když statek svůj v Sedlci zastavoval [2]) Jak se zdá, postoupil Letkova *Mikuláši Korandovi* z Plzně. Tento s Vaňkem a jeho sestrami, kteří drželi také nějaký statek v Letkově, učinil Tomáši Pabjánkovi škodu na statku Chotíkovském, pročež žalobci na dvorském soudě peníze na jich statky přisouzeny. To své právo postoupil Tůma r. 1442 *Vilémovi z Račína*, jenž s bratrem Vácslavem také právo Martina z Klecan získal a vše dědičné právo na sebe převedl, které náleželo Keruši, dceři Korandově.[3]) Martin a Pabjánek vložili r. 1447 tvrz Letkov s dvorem popl. a částí vsi ve dsky dvorské Vilémovi a Vácslavovi bratřím z Račína a Keruši manželce Vilémově.[4]) Roku 1454 držel Letkov Vácslav řečený Lukava sám.[5]) Později se dostal Letkov vladykám *z Tupadl*. Poslední z nich byl *Mikuláš*, který r. 1505 statek Letkov k faře sv. Bartoloměje v Plzni odkázal, vyhradiv Staňkovi z Pavlovic držení dvora do života a lidem Letkovským dědinku a dvě loučky. Žil ještě r. 1506 a po jeho a Stankově smrti se obec Plzenská v Letkov uvázala.[6])

ŠTĚNOVICE.

Jižně od Plzně jest ves Štěnovice. Prvotní její majitelé byli *Busici* erbu svinské hlavy, bezpochyby pošlost pánů z Homberka. K nim patřil *Jaroslav ze Štěnovic*, jenž r. 1327 ves svou Losinu znova vysadil.[7]) Žil ještě r. 1343 a r 1377 připomíná se syn jeho *Heřman*.[8]) Ale asi v ty časy připomíná se *Protiva z Litic* jako pán Štěnovský,[9]) ale přece patřil týž statek r. 1379

[1]) Plzenský arch. [2]) Arch. č. III. 493. [3]) Arch. Plzenský, DD. 19, str. 530—531. [4]) DD. 61, str. 351. [5]) DD. 16, f. 214—218. [6]) Plzenský arch. [7]) Reg. III. 516. [8]) Arch. bibl. Praž. Acta jud. [9]) Arch. mus.

Zbyňkovi (*z Klaušova*), též Buzici.[1]) V ty doby tu bývala tvrz, která stávala vedlé samé silnice k Plzenci vedoucí.[2]) Zde pak seděl Plzenský rod *Pabjánkův* a jak se zdá, již ok. r 1387 Tomáš, jenž asi v ty doby zemřel.[3]) Statky po něm drželi synové *Tůma*. *Mikuláš* a *Vácslav*. První z nich měl Chotíkov a zemřel tuším teprve okolo r. 1442. Jeden z obou ostatních měl Štěnovice a dovolil Žižkovi, aby zdejší tvrz osadil. Proto Plzenští se svými přívrženci r. 1421, 26. října tvrz zdejší útokem opanovali a 60 lidí obojího pohlaví, které tu našli, povraždili.[4]) Král Zikmund pak statek Štěnovský zabral a daroval jej r. 1422 Plzenské obci.[5]) Zdá se však, že Pabjánkové později Štěnovic zase nabyli a odtud *Pabjánky ze Štěnovic* se psali, zejména to byli bratří *Pabjánek* († j. 1459) a *Jiří* († j. 1463). Bezpochyby Štěnovice ok. r. 1440 prodali. Připomíná se totiž r. 1443 *Bohuslav ze Štěnovic*, jenž byl mezi nepřáteli Rožemberského rodu.[6]) Roku 1468 držitel Štěnovic byl na straně královně; proto ho Plzenští se svou stranou v Štěnovicích dobývali [7]) Roku 1499 seděl tu *Jan ze Štěnovic*, jenž tehdá mlýn svůj pod Štěnovici prodal Týž žil ještě r. 1522.[8]) Jak se zdá, odkázal Štěnovice *Zdislavovi Nédanskému z Kadova*, jenž se stal předkem Štěnovských z Kadova.[9]) Týž tu seděl ještě r. 1527 a nedlouho potom z téhož rodu *Jiřík*. Týž prodal zámek pustý, Štěnovice, dvůr a ves pustou Štěnovičky (před r. 1555) *Arnoštovi Pernklabovi z Šenraitu*.[10]) Tento seděl tu ještě r. 1564, ale již r. 1579 byl tu pánem *Jan Černín z Chudenic* [11]) Týž prodal Štěnovice r. 1589 *Adamovi Henigárovi z Eberka*.[12]) Z tohoto rodu pak následovali *Jan Vácslav* († 1649), syn tohoto *Adam František* († 1691), od r. 1697 *Jindřich Antonín*, syn předešlého.[13]) V 18. st. vyšly Štěnovice z jich držení a zůstaly samostatným statkem až do r. 1850.

[1]) Berna 5. [2]) Popis v Pam. arch. VIII. 420. [3]) Lib. erect. XII. 46. Zpráva Plz. gymn. 1887. [4]) Vavřinec z Březové. [5]) Arch. Plzenský. [6]) Arch. Třebonský. [7]) Arch. č. VIII. 51. [8]) Arch. Plzenský. Reg. kom. soudu. [9]) Reg. kom. soudu. [10]) DZ. 12. A 13. [11]) DZ. 56. M 2. Arch Třebonský. [12]) DZ. 175. A 13. [13]) Podle desk zemských.

KŘIMICE.

Nynější zámek Křimický jest stavení o několika křídlech r. 1732 založené, ale na počátku 19. století důkladně obnovené, tak že má docela tvářnost moderního sídla a jen portál starý zakladatele připomíná. Prvotně tu bývala tvrz, v 17. století zámek, při němž stála vysoká věž plechem pobitá, která okolo r. 1810 zbořena. Ode dávna byly Křimice pozemským statkem. Již v l. 1251 a 1252 bydlel tu *Půta*, zakladatel hradu Potšteina a předek pánů z Potšteina. Po něm je dlouhá mezera v dějinách Křimic. Teprve k r. 1385 dovídáme se, že je držel *Pertolt Nysl*, měšťan Plzenský, jenž se tehda se syny *Martinem*, *Hanušem* a *Bláhou* do svaté země vypravoval a proto pořízení o statku svém učinil, odevzdav plat na založení kaple v Křimicích.[1]) O Bláhovi je řeč ještě k r. 1409, protože část Křimic držel, také Hanuš neb Henzlík tu část měl a okolo r. 1413 dcera po něm zůstalá zemřela.[2])

Roku 1436 žil nějaký *Petr z Křimic*, jenž se tehda dostal v držení manství Dubence u Dobříše.[3]) Jeho spojitost s Křimici není jasná, poněvadž pořáde zůstávaly v držení Nyslů. Roku 1448 paní Kuna z Křimic, vdova po Nyslovi, učinila poslední své rozkázání a část jmění svého oddala do Plzně na dobročinné skutky.[4]) Statek Křimický zdědil *Václav Točník*, soused Plzenský, jenž byl také vykonavatelem poslední vůle Kuniny, asi v zimě l. 1448—1449 zemřelé.[5]) Václav psal se odtud z Křimic a král Jiří mu r. 1462 tvrz Křimice, která byla manstvím, z manství propustil.[6]) Václav zemřel před r. 1483, a následovali po něm synové *Václav* a *Jan*.[7]) Onen zapsal r. 1483 s mateří svou Voršilou dvěma pannám Chotěšovským plat na Střízovicích a Křimicích.[8]) Jak se zdá, byl Václavovým synem *Purkart*, narozený z Markéty z Hořešovic, jenž se r. 1498 s mateří připomíná.[9]) S onim seděli na Křimicích bratří jeho *Kryštof* a *Václav*, ale Purkart držel tvrz, jak se zdá sám. Žil ještě r. 1524, ale nedlouho potom zemřel zůstaviv syna *Jana* nezletilého. Tu Václav a Kryštof se ve statek Křimický uvázali a jako poručníci spravovali.[10]) Když Jan dorostl a statek ujal, byl celý zpustlý. Na tvrzi byly pavlače shnilé a otrhané a pod nimi pro neopravování velký kus zdi byl obořen. Kobylí maštal byla obořena, na mostnici střecha zlá, podlaha psota. Také ostatní hospodářství nebylo pěkné.[11]) Jan se připomíná ještě r. 1555, ale jak se zdá, nedlouho potom zemřel dědiců nemaje. Statek jeho přešel na strýce *Václava*, jenž po bratru Kryštofovi také Prostiboř držel.

Václav dočkav se velkého stáří, zemřel r. 1570, odkázav statky Prostiboř, Vejprnice a Křimice synům svým *Janovi*, *Václavovi* a *Michalovi*.[12]) Ti se nedlouho potom dělili. Jan († r. 1587) si vzal Prostiboř, Václav držel Křimice a Michal († j. 1594) dostal Račice. Václav přečkav bratří své, žil ještě r. 1594.[13]) Syn jeho *Purkart* zděděv po strýci Prostiboř, držel pak po otci Křimice. Purkart byl jako všichni Točníkové muž katolického smýšlení, zachoval proto Ferdinandovi II. věrnost a od stavův pod obojí byl nenáviděn. Nemaje dědicův přirozených, byl toho rodu posledním. Od počátku 17. stol. byl ženat s Annou ovd. Strojetickou, roz. Úlickou z Plešnic. Oba manželé asi okolo r. 1621 zemřeli a proto se *Jan Jindřich Strojetický ze Strojetic*, syn Annin, v Křimice a Prostiboř uvázal.[14]) Týž byl ženat s Lidmilou Voršilou z Vrtby,[15]) která r. 1624 zemřela;[16]) on sám zemřel r. 1646. Statky jeho Cebivo, Křimice a Tlučnou zdědil po něm *Sezima z Vrtby*, nejlepší jeho přítel († 1648).

[1]) Arch. Plzenský. [2]) DD. 15, f. 184. [3]) DD. 61, str. 292. [4]) Arch. Plzenský. [5]) Knihy Plzenské. [6]) DD. 62, str. 530. [7]) Rel. tab. II. 391. [8]) Arch. č. VIII. 491. [9]) Arch. Plzenský. [10]) Reg. k. s. [11]) DZ. 47. E 4. [12]) DZ. 18. D 27. [13]) DZ. 169. J 25. [14]) DZm. 61. A 33. [15]) DZ. 141. E 25. [16]) Pam. Harantovy.

Když se r. 1657 synové Sezimovi dělili, dostal *Jaroslav* František na svůj díl kromě Cebiva Křimice s Tlučnou.[1]) O tvrzi Křimické napsáno v dílčích cedulích, že ta tvrz zámkem se jmenuje, neb leží v pěkném, příhodném místě a zdaleka ji spatřiti může. Položena byla lacino za 1500 kop, protože bylo „k dokonalému té vyzdvižení nákladu nemalého zapotřebí“.

Jaroslav zemřel již r. 1659, učiniv dědicem bratra svého *Jana Františka*. Tento uvázav se v Křimice, držel je až do smrti.[2]) Po něm je držel syn jeho *František Václav*, jenž r. 1732 zdejší zámek ze základů a znova vyzdvihl. Syn jeho *František Václav* († 1762) držel Konopiště, Křimice a Žinkovy a měl jediného syna *Františka Josefa*, jenž jsa toho vzácného rodu poslední, r. 1830 neženat jsa zemřel. Dotčená tři panství i s Nekmíří odkázal *Janovi Karlovi* knížeti *z Lobkovic*, jehož potomstvo velkostatek Křimický dosud náleží.

[1]) DZ. 70. H 17. [2]) DZ. 113. M 7, 117. A 21.

TVRZE V OKOLÍ KŘIMIC.

VOCHOV.

Vesnice Vochov (neb i Bochov) byla r. 1318 sídlem Miroslavovým a r. 1379 mezi vladyky Sezemu, Pavla a Martina rozdělena.[1]) Rozdělení to pak potrvalo. Větší část vsi patřívala ke hradu Bubnu, kromě toho tu zůstal některý drobný statek. Na jednom z nich byla tvrz. Snad to byl ten, který drţíval Hřík a r. 1454 Václav z Vochova s manželkou Kateřinou.[2]) Šimon z Urleichu prodal dvůr ten s tvrzí a krčmou asi ok r. 1524 *Purkartovi Točníkovi z Křimic.*[3]) Na statku Křimickém popisuje se r. 1548 tvrz na Vochově všecka zlá, jejíž střechy byly strhány a podlahy shnilé.[4]) Část ta zůstala při Křimicích; ostatek patříval k Malesicům neb Červenému Hrádku neb Směděčicům. Na jednom dvoře seděli v l. 1565—1606 Podmokličtí z Prostiboře.

VEJPRNICE.

Nedaleko Křimic jest ves Vejprnice, prvotně Ojprnice řečená. Tvrz tu stávala od starodávna. První známí držitelé vladyčího statku byli *Sasin* (1235—1245) a *Drslav* bratří, z nichž onen byl sudím Plzenského kraje a měl syny *Ratmíra* (1243—1269) a *Drslava*. Erb těchto pánů byl poloviční kůň.[5]) Sice byla část v držení Břevnovského kláštera hned od jeho založení a od r. 1272 Chotěšovského kláštera.[6]) Roku 1318 seděl na tvrzi *Bohuslav*, jenž žaloval na Miroslava z Vochova, že tvrz Vejprnickou oblehl.[7]) Roku 1379 byly Vejprnice na několik vladyčích statků rozděleny; největší měli Zachař a Ratimír ze Švamberka.[8]) Roku 1394 patřila část vsi i s podacím ke hradu Bubnu.[9]) Malou část vsi držel r. 1406 Racek ze Zborce.[1]) Kdežto větší část v 15. st. při Bubnu zůstávala, dostala se část s tvrzí v držení *Ivana z Kunratic*, jenž tu r. 1483 seděl.[2]) Zemřel, zůstaviv sirotky dcery, které do r. 1496 také pomřely.[3]) K jeho statku patřila tuším celá ves, tedy i ta část, která k Bubnu patřívala. *Šebestian z Říčan* prodal tvrz, dvůr a ves celou Ejpmice *Šťastnému z Říčan*, což se někdy před r. 1542 stalo.[4]) Od tohoto koupil je *Purkart Točník z Křimic*, ale teprve Janovi, synu jeho, r. 1548 ve dsky vloženy.[5]) Potom připojeny ke Křimicům.

[1]) Tab. vet. 43. Berně. [2]) DD. 16, f. 213. [3]) DZ. 4. K 24. [4]) DZ. 47. E 4. [5]) Reg. I. díl, arch. c. k. dvorský. [6]) Reg. II. 43. [7]) Tab. vetust. 43, 149, 151. [8]) Berna. [9]) DD. 13, f 125, lib. conf.

TLUCNÁ.

Ves Tlucná, nedaleko Křimic a Vejprnic ležící, patřívala za starých dob z části klášteru Chotěšovskému, z části byla rozdělena na drobné vladyčí statky. V berním rejstříku r. 1379 zdělaném se jich pět připomíná.[6]) Probošt Chotěšovský zastavil r. 1515 *Jindřichovi Loskému z Rabšteina* popluží v Tlucné a dvě hůrky s lesy do šesti let a k tomu mu přidal r. 1517 platy a ospy v Tlucné.[7]) Jindřich tuším vystavěl tu tvrz, kterou po něm dcery Kateřina a Marjana zdědily. Těm král Ferdinand držení Tlucné (1543) prodloužil a r. 1549 převedl právo to na *Jiříka Strojetického ze Strojetic*, manžela Kateřinina.[8]) Tento seděl tu ještě r. 1561, an obdržel tehdá peníze na opravu zboží,[9]) a r. 1575 mu tvrz Tlucná s dvorem, mlýnem a ospy k dědictví doprodána.[10]) Žil ještě r. 1578.[11]) Měl čtyři syny, kteří se r. 1581 dělili.[12]) Tlucnou ujal syn *Jindřich*, jenž r. 1603 zemřel. Syn jeho Jan Jindřich získal Křimice a k nim Tlucnou připojil.

[1]) Arch. Plzenský. [2]) Paprocký o st. ryt. 195. [3]) DD. 17, f. 234. [4]) DZ. 8. G 2, reg. 12. F. k. s. E 15. [5]) DZ. 8. H 26. [6]) Emler, Urbáře. Řadu vladyk dlouhou opomineme mlčením. [7]) Kopiář 27, f. 308, v arch. gub. [8]) Tamže f. 39 a 307. [9]) Kopiář 70 B. f. 12. [10]) DZ. 18. M 10. [11]) DZ. 64 D 2. [12]) Arch. mus.

Nahý Újezdec.

DOUPOV HRÁDEK.

V městě Doupově bývala tvrz od starodávna, jež r. 1580 rozšířena v zámek; tento pak v 18. stol. přestavován asi v té podobě, jak se nyní spatřuje. Jest to stavení nepravidelných obrysův, jež čtverhranatý dvůr zavírá. V minulých stoletích byl tento zámek objat hlubokým příkopem s vodou napuštěným. Část jeho byla až do 18. století jen z lomenice, ostatek z kamene.

Doupovci z Doupova odvozovali se od Jiříka syna Zdanova a kastelána Žateckého, jenž r. 1116 od Uhrů byl zabit.[1]) Není jisto, jestli k jich rodu patřil *Beneš* (1281—1289), jenž měl čápa za klénot,[2]) ale jisto jest, že Doupovci po něm dědili. Okolo r. 1295 připomíná se *Oldřich z Doupova.*[3]) Ve 14. století byl rod Doupovcův tak rozvětven, že nesnadno spojitost jednotlivých vyzkoumati. Na Doupově samotném poroučeli l. 1365—1367 *Kadolt* a *Beneš* bratří, v l. 1402—1417 *Habart* a to r. 1402 s Vilémem, r. 1409 s Janem a r. 1417 s Kadoltem.[4]) Dotčený *Jan* daroval r. 1410 faráři v Doupově plat na vsi Prachometech.[5])

V 15. století ani nelze určiti, který z Doupovcův, ač jich jest mnoho, seděl na Doupově a jak dlouho jim náležel. Za krále Jiřího seděl tu *Jetřich Žďárský ze Žďárova* s manželkou svou Johankou z Vlastislavě, když pak asi r. 1467 zemřel, bydlela tu ona ještě r. 1475 a žila ještě r. 1489.[6]) Zdá se, že skrze syny jeho Jana a Žibřida k rozdělení přišlo. Nacházíme totiž tvrz s polovici městečka jako jeden a polovici městečka jako druhý statek. Ti oba seděli tuším zde ještě r. 1513 a Jan samotný psal se ještě r. 1519 na Doupově, ač tu nic neměl. Pak držel tvrz *Bohuslav Strachota z Kralovic* a ostatek *Jan Mašťovský z Kolovrat.* Ti se spolu nemohli shodnouti (1515) o peníze, které vycházely z kostela sv. Volfganga.[7]) Když Bohuslav zemřel, prodali poručníci sirotkův tvrz Doupov *Janovi Ješkovi ze Strojetic* (1523), jenž totéž po pěti letech *Hugovi z Leisneka* postoupil.[8]) Tento koupil od Jana Mašťovského z Kolovrat druhou polovici městečka s vesnicemi a po bratru Alexandrovi zdědil vsi Tocov, Petrštorf a Kotrštorf.[9])

---

[1]) Viz Palackého Děje I a. 392. [2]) Reg. II. 531, 634. [3]) Reg. II. 718. [4]) Lib. conf. [5]) Lib. erect. VIII. 96. [6]) Arch. Chebský, stará kniha Kadaňská. [7]) Reg. kom. soudu. [8]) DZ. 84. B 29. [9]) DZ. 7. J 23.

Hugo zemřel r. 1537, vdav třetí svou dceru Brygytu za *Albina Šlika*.[1]) Tato držela Doupov do smrti (1566) a odkázala jej r. 1564 synu svému *Kryštofovi*.[2]) Za té doby bylo již celé okolí německé. Roku 1421 okolí nelítostně od Němců křižáků vypáleno bylo, tak že ještě sto let potom polovice vesnic byla pusta; ostatek zalidňován Němci, ale přece se ještě r. 1528 české názvy některých vesnic pamatovaly. Statek ten postoupil Kryštof r. 1609 synu svému *Janovi Albinovi*.[3])

Jan Albin byl r. 1621 mezi prvními, kteří byli odsouzeni. Ještě téhož roku vykázán Doupov zabraný *Vilémovi Verdugo*, císařskému veliteli a r. 1622 mu prodán.[4]) Verdugo zemřel r. 1629 bez dědicův přirozených. Dědici jeho jmění stali se bratří jeho. Když se r. 1631 dělili,[5]) dostaly se Doupov a Neprobylice *Františkovi Verdugo*. Tento tu seděl až do 1651. Když zemřel, byl syn jeho *Ferdinand Jan* nezletilý. Týž došed let, ujal Doupov a oženil se r. 1656 s Maximilianou Libšteinskou z Kolovrat.[6]) Tato byla poručnicí na statku, když manžel její r. 1672 zemřel.[7]) Syn *František Julius* držel Doupov až do r. 1705. Tehda jej uchvátili věřitelé.[8]) Následoval pak hrabě *Bohumír z Lützova*, jenž zámek a kostel obnovil. Potom byl Doupov dlouho v držení rodin Colloredo a Dietrichštein.

[1]) Chronicon Coldicense. [2]) DZ. 15. L 7. [3]) DZm. 236. Z 12. [4]) Arch. Hradecký. DZ. 153. A 23. [5]) DZ. 298. D 20. [6]) DZ. 112. E 20, 152. M 5. [7]) DZ. 115. D 12. [8]) DZ. 36. D 8.

TVRZE V OKOLÍ DOUPOVA.

Jižně od Doupova jest ves *Výrov*, nyní od obyvatel Jurau řečená (r. 1546 Urau). V lese u ní jsou zbytky nějakého hradu a les slove posud Hradiště (Burgstadtl). Snad se odtud psali Jindřich a Bohuslav z Výrova r. 1289 (Reg. II. 634). *Jan z Doupova* seděl na Výrově, než r. 1450 Všetaty koupil (DD. 61. str. 372). Od konce 15. st. patřilo vše okolí k Doupovu.

V Zakšově bývala tvrz, ale již dávno zanikla. Odtud pocházejí *Kfelířové ze Zakšova*, posud žijící. Za krále Jana seděl tu *Mikuláš*, předek jich a Markéta, vdova a synové *Erhart* a *Vilém*, v l. 1355—1364 podávali ke zdejšímu kostelu. Tito žili ještě r. 1411. (Lib. conf. Rel. tab. II. 84.) Synové jednoho z nich byli bratří *Petr* a *Jiří*, kteří r. 1419 ke kostelu zdejšímu podávali. Ale byli tuším potomci obou bratří. Ze všeho toho rodu žili r. 1432 Zikmund, Štěpán, Filip, Jakub, Petr, Jiří a Jindřich (Arch. Chebský). V l. 1441—1450 připomíná se *Franc ze Zakšova* mezi bojovníky, avšak ten, nenáleže k rodu tomuto, držel část vesnice (Arch. v Budějovicích, Drážďanech, Arch. č. V. 267). Roku 1454 připomínají se z toho rodu Odolen, Vilém, Zikmund, Mikuláš a Michal (Arch. č. III. 556). Asi v počátcích 16. st. *Adam Kfelíř* prodal tvrz, dvůr a ves Zakšov *Albertovi Šlikovi* a tento zase před r. 1540 *Albínovi Šlikovi*. Od tohoto dostal se před r. 1547 manželce jeho Brygytě z Leisneka a připojen k Doupovu (DZ. 5. K 12, 83. K 18). Roku 1553 ještě tvrz stála.

Nedaleko dvora *Tunklsberka* stávala také tvrz, soudíc podlé názvu pole »Schlossacker« (Sommer Elb. 151). U dvora bývala ves, která od 15. st. k Doupovu patřila.

Ve *Žďáre* stojí starý zámek, bývalá tvrz čtverhranatá, jehož příkopy jsou zasypány. Odtud pocházeli *Žďárští ze Žďáru*, kteří byli stejného původu s pány z Kolovrat a posud v Sasku žijí. Pochybno jest, zdali patřil k nim *Stanislav*, který se r. 1295 připomíná (Reg. IV. 748). O něm je pověst, že tu kostel založil. Jako patronové téhož kostela připomínají se l. 1357—1361 *Ota*, *Žibřid*, *Mikuláš*, *Sezema* a *Svatobor* bratří; někteří z nich se později opakují, jako 1364 Žibřid, 1370 Mikuláš a 1387—1401 Sezema, Svatobor starší se Žibřidem a Přibyslavem bratřími prodal (1385) faráři Žďárskému porostliny na Němíku (Lib. conf. Erect. XIII a 10). Tento Žibřid byl r. 1396 rychtářem Chebským (Arch. Chebský). Roku 1409 podávali Bedřich a Jetřich kněze do Žďáru a v l. 1412—1428 Žibřid (r. 1414) s Jiříkem bratrem (Lib. conf.). Rod Žďárský se tehdá již byl rozvětvil. *Petr Žabka* měl r. 1410 mnohá jednání s Lounskými (Arch. Lounský). Od r. 1429 proslavil se *Jan Šmikorský ze Žďáru*, jenž byl pak hejtmanem u Sirotků. Ostatní Žďárští zůstali katolíky. Posloupnost jich jest nejistá; zdá se, že bratří Jiřík a Jetřich (1456) Žďár drželi (Rel. tab. I. 125), jisto je to o *Žibřidovi*, synu Jetřichovu, jenž před r. 1528 zemřel (Reg. k. s. Arch. kapitulní). Synem jeho byl *Mikuláš*, jenž v mladých letech zemřel. Poručníkem Anny dcerušky jeho stal se Stanislav Žďárský, jenž r. 1544 tvrz Žďár s vesnicemi v obnovené dsky zemské vložil (DZ. 250. H 3). Anna, vdavši se za Vácslava strýce svého, v l. 1557—1603 na Žďáře vládla, přečkavši dva syny, z nichž starší Oldřich měl syna *Jana Vácslava*. Tento děle se s *Šebestianem*, třetím synem Anniným, dostal za díl Žďár (VU. Sp. 1898 I. 66, DZ. 135. L 7, Zprávy rodopisné od pp. Žďárských v Sasích). Roku 1623 propadl Žďár konfiskaci. Prodán *Janovi Jiřímu Žďárskému ze Žďáru* a na Kladně, jenž však brzo potom zemřel. Ačkoli po něm více dluhů než statků zůstalo, přece *Floryan Jetřich*, strýc jeho, Žďár ujal, aby z rodu nevycházel (DZ. 142. H 17, 293. K 30). Šlechetný tento pán vrátil Žďár třem dcerám Jana Vácslava a tyto prodaly r. 1653 Žďár *Janovi Karlovi Přichovskému z Přichovic* (Bílek, conf. 944). Synové tohoto byli Leopold František a Petr Pavel a ti prodali Žďár r. 1662 *Janovi Hertvíkovi z Nostic* (DZ. 316. K 26). V rodě tohoto zůstal Žďár až do r. 1713, kdež pro dluhy byl od věřitelů uchvácen (DZ. 156. H 12). Za těch dob byl zámek do čtyř rohů vystavěn, příkopy a hradbami zavřen; přízemí jeho bylo veskrze klenuté a nad tím byla velká síň se světnicemi. Při zámku stála věž.

Ve vsi *Olešce*, která se již r. 1196 připomíná (Reg. I 192), povstala tvrz, na níž seděl r. 1401 *Mikuláš* (Rel. tab. I 590). *Jetřich Žďárský ze Žďáru* prodal tvrz Olešky s vesnicemi r. 1518 *Žibřidovi Žďárskému* a od té doby patřil statek ten ke Žďáru (DZ. 6. F 2).

U vsi *Malše* na hoře jest prý zbytek nějakého opevnění (snad starověké stráže).

KYJOV. MALESICE.

V Malesicích jest zámek r. 1730 v nově vystavěný. Na jeho místě stávala tvrz, která byla sídlem majitelů statku Malesického. Starším sídlem byl hrad na Kyjově neb jak nyní slove „na pustém zámku“. Týž stával blízko Malesic na skalisku, které je na třech stranách nepřístupné a severovýchodně s výšinou Chotíkovskou souvisí. Hradiště majíc za základ nepravidelný čtverhran, odloučeno jest hlubokým příkopem ve skále vytesaným. Kromě zbytků rumu, prohloubenin a kopečků tu nelze nic spatřiti.[1])

Že Kyjov byl prvotně Malesickým hradem, dosvědčuje blízká vzdálenost hradiště od Malesic, aniž tomu odporuje rozdílný název, poněvadž na př. o Zlonickém hradě také známo jest, že se jmenoval Štáfem. Také jména prvních držitelů Malesic svědčí o tom, že na vesnické tvrzi nebydleli. Malesice samotné jsou starší než Kyjov; okolo r. 1235 držel je Zdeslav syn Ratmírův.[2]) Snad *Děpolt z Malesic* (1297 až 1321), nejmladší syn Děpolta ze Zbiroha, hrad Kyjovský založil, když se okolo roku 1300 od bratří oddělil. Zboží to držel po něm (syn?) *Břetislav*, který se r. 1339 připomíná.[3]) Kromě toho panského zboží bylo tu malé zboží vladycké; z toho pocházel Havel, jenž seděl r. 1318 v Blahustech.[4]) Téhož erbu jako Děpolt byla r. 1432 Dorota z Malesic.[5])

Sezima z Vrtby, snad držitel Kyjova, daroval r. 1344 klášteru Plasskému 2 kopy na spasení duše své a choti své n. Markéty a zapsal se jim vsí Chotíkovem. Jistě však držel hrad Kyjov syn jeho *Pešek* či *Petr z Vrtby*. Ten postoupil hrad Kyjov a ves Malesice (castro dicto Kyjaw ac villa Malaschytz) s podacím, s rychtou, mlýny popuplužími, lesy, lukami, pastvami, platy a užitky *Rackovi opatu kláštera Kladrubského*, jménem téhož konventu za ves téhož kláštera Liben, na kterouž mu opat ještě 320 kop přidal a císař Karel IV. směnu tu r. 1365, 1. ledna potvrdil.[6]) Jak dlouho klášter Kyjov držel a jakým způsobem se hrad stal dědictvím zpupným, o tom nikdež se svědectví nenachází.[7])

Ke konci 15. století držela hrad ten již zpustlý *Anna Šafránkova z Poutnova*. Ta poručila posledním pořízením r. 1503, 4. ledna tvrz svou Malesice s dvorem poplužným a ves s mlýnem, hrad pustý Kyjov s vesnicemi, zboží Smědčické a šosovní grunty při Plzni *Slaviborovi Prackovi ze Svinné*, a bratřím *Štěpánovi*, *Benešovi* a *Jiříkovi* (*z Poutnova*.)[8]) Podle vymínky v kšaftu vyslovené držel zboží to Pracek s těmi třemi bratřími společně, po jeho smrti pak oni Malesicko sami drželi.

Z bratří zemřel Beneš záhy, Jiřík byl r. 1522 zavražděn a Štěpán řídil Malesice a Smědčice ještě r. 1536.[9]) Roku 1544 drželi oboje zboží, *Jindřich*, *Bedřich*, *Jiří* a *Oldřich* bratří Malesičtí, synovci Štěpánovi.[10]) Když Jindřich zemřel, rozdělili se ostatní r. 1550. Bedřich dostal Smědčice, Jiří Červený Hrádek a Oldřich Malesice.[11]) Oldřich zemřel z nich nejdřív; statek jeho dědili bratří a měl jej pak již r. 1565 Jiřík, koupiv i polovici Bedřichovu.[12]) Jiřík zemřel r. 1594. Dědičkami po něm byly dcera *Barbora* vdaná za *Vácslava ze Štampachu*, a vnučka Polyxena, dcera n. Vácslava syna Jiříkova.[13]) Při dělení těchto dostal se statek Malesický Polyxeně (vdané pak Chlumčanské), jež se tak zadlužila, že týž statek udržen býti nemohl. Prodán tudíž (1628) *Lidmile Loubské ze Svárova*. Táž držela pak Malesice až do r. 1666, kdež

[1]) Heber, IV. 217. [2]) Reg. I. 433. [3]) Reg. III., IV. [4]) Tab. vet. n. 146. [5]) Arch. bibl. Pražské [6]) Kopiář Kladrubský. [7]) Jetřich z Kyjova byl r. 1437 purkrabí na Rokycanech (kniha tamže). Zdali souvisí s naším hradem, nevíme. [8]) DZ. 6. D 24. Knihy Plzenské. [9]) DD. 36, str. 7. Knihy Plzenské. [10]) DZ 250. F 16. [11]) DZ. 50. E 21—27. [12]) DZ. 57 C 28, 176. C 21. [13]) DZ. 26. N 15.

je prodala *Janovi Morávkovi z Morenfelsu*, král. důchodnímu v Čechách.[1]) Tento zemřel r. 1670, zůstaviv syny *Jana Františka, Leopolda Václava* a *Jozefa*. První z nich dosáhl let svých r. 1685 a uvázal se v poručenství nad bratřími.[2]) Malesice měl naposled Leopold a prodal je r. 1713.[3]) Roku 1715 koupila je Barbora Františka hraběnka Barbo, jejíž rod tu do r. 1753 seděl. Pak byly Malesice v držení Širntyngárův a od r. 1807 Schönbornův.

ZVÍKOVEC.

Ve Zvíkovci nade Mží jest zámek r. 1753 vystavěný, který později byl rozšířen. Na jeho místě nacházela se tvrz ode dávna. Její domnělá podoba zachovala se v pamětní knize fary Zvíkovské, kam s vědomím držitele Kaliny od P. Krolmusa vložena byla. Zdá se, že si Krolmus podobu podle vzoru Konopiště vymyslil a že oběma jeho obrazům víry přikládati nelze, any se originály jich nenašly.[4]) V l. 1229—1240 setkáváme se s bratřími *Vlčkem, Jindřichem* a *Vícemilem ze Zvíkova*; onen žil ještě r. 1243, maje syny *Unku* a *Vlčka*. Že ze zdejší krajiny pocházejí, není pochyby, aniž lze mysliti na nějakou souvislost s královským hradem Zvíkovem.[5]) Mezi svědky r. 1263 připomíná se také *Božej ze Zvíkova*.[6]) Patrony zdejšího kostela farního byli l. 1363—1387 *Beneš z Chrastu* a od r. 1406 *Ondřej Špalek ze Slatiny*, který tu ještě r. 1423 seděl. Roku 1434 patřil Zvíkovec třem bratřím *Hrdoňovi, Václavovi Gutovi* a *Jankovi*.[7]) Od prostředku 15. století seděli tu *Zvíkovští z Brodu*, zejména r. 1465 *Václav*;[8]) k rodu jich patřil snad *Jan ze Zvíkovce*, jenž se r. 1475 v Rakovnických knihách připomíná. Avšak r. 1482 vyskytuje se také *Jan z Kolovrat a ze Zvíkovce*. Ke konci 15. st. a ještě r. 1523 *Bohuslav z Brodu* držel Zvíkovec.[9]) Syn jeho *Linhart* (od r. 1533) sobě r. 1543 zámek Zvíkovec, dvůr poplužný a městečko s vesnicemi ve dsky zemské vložil.[10]) Nástupce jeho *Bohuslav* věnoval na Zvíkovci (1566) Saloméně z Hochauzu, manželce, a žil ještě r. 1581.[11]) Zemřel nějaký rok potom, zůstaviv jedinou dceru *Johanku*, ježto se vdala za *Kryštofa Kokořovce z Kokořova* a umírajíc (1595), jemu statek svůj odkázala.[12]) Týž Kryštof prodal pak Zvíkovec (1601) *Václavovi Varlýchovi z Bubna*.[13]) Tento zúčastnil se r. 1618 vzpoury v nemalé míře, začež r. 1621 odsouzen všeho jmění a památka jeho prokleta. Statek jeho Zvíkovec odevzdán napřed *Přibíkovi Jeníškovi z Újezda* a pak prodán (1623) *Václavovi Herakliovi z Blíživa*,[14]) a tento prodal Zvíkovec r. 1633 *Vilémovi* hrab. *z Klenového*, který jej vlastně pro svou dceru *Evu Eufrozinu* vdanou *Týřovskou* koupil.[15]) Za ní celý statek skrze oheň huben a popálen, tak že jej Eva r. 1656 za pustý *Mik. Václavovi Broumovi z Miřetic* prodala.[16]) Týž zemřel r. 1678, zůstaviv syny *Františka* a *Mikuláše*. Onen ujal Zvíkovec r. 1691, ale zadlužil se tak, že jej r. 1696 radši mladšímu bratru odevzdal.[17]) Broumové drželi Zvíkovec do r. 1737. Roku 1809 koupil jej známý učenec Matěj Kalina rytíř z Jäthensteina.[18])

U *dvoru Hamausu* jest nějaké hradiště, o jehož osudech nic známo není.

SULISLAV.

Vesnice Sulislav u Stříbra, kteráž přese všechen příval národní svou bytnost zachovala, bývala dlouho vladyčím statkem a velmi starožitným sídlem. Již v první polovici 12. st. připomíná se zdejši vladyka *Jan*, r. 1193 pak *Oldřich* a v l. 1212—1248 *Ubislav*.[19]) Za posledních let krále Karla IV. žil tu *Jan*, jsa téhož rodu jako Švihovští a Černínové z Chuděnic. Roku 1369 podával sem faráře a r. 1378 byl popravcem v Chebsku.[20]) Jeho nejstarší syn *Prkoš* stal se r. 1360 farářem ve Lhotě, ale sesazen r. 1362, že se nedal vysvětiti; r. 1368 stal se zase farářem v Pištíně a r. 1396 přišel do Bukovice.[21]) Ostatní dva bratří slouli *Janové*. Rozeznávali

---

[1]) DZ. 295. K 12, 316. A 16. [2]) DZ. 115. B 16, 116. J 31. [3]) DZ. 490. H 7. V *Chotikově* vystavěno sídlo teprve v 17. století a nazýváno tvrzí po tehdejším zvyku. Zdali v *Kozolupech* tvrze bylo, není v pamětech zjevno, ovšem se tu zachoval starý portál (snad z bývalé nápravy). [4]) Kresby nalezl a kreslil pan A. Dráchovský, řídící. [5]) Tak i soudil M. Kolář. [6]) Paprocký o st. pan. 68. [7]) Lib. conf., erect. XIIIa. 140. Rel. tab. I. 99. [8]) Acta administr. [9]) Arch. Plz. Reg. k. s. Arch. bibl. Praž. [10]) Reg. k. s. DZ. 250. E 27. [11]) DZ. 15. N 28, 21. G 19. [12]) DZ. 27. L 4. [13]) DZ. 191. N 23. [14]) Reg. kom. soudu. Bílek, konf. 44. [15]) DZ. 308. H 4, 310. M 17. [16]) DZ. 316. O 16. [17]) DZ. 79. H 13, 404. H 13. [18]) Sommer, Pils. 332-333. [19]) Reg. I. 187, 196, 247, 566. [20]) Lib. conf., rkps. musejní. [21]) Lib. conf. Roku 1379 ještě žil a s ním tu seděl *Zbyněk* maje malý statek. Snad byl synem jeho *Drslav*, jenž obdařil r. 1386 kostel Oračovský. (Lib. erect. XIIIa. 23.)

se napřed tak, že jeden se nazýval starším a druhý mladším, od r. 1400 říkalo se jednomu Polák a druhému Ptáče. Všichni tři podávali r. 1400 faráře do Sulislavě. Kromě toho připomínají se často v pamětech soukromých. Prkoš a Polák nadali r. 1406 kostel zdejší hojnými platy, aby mohl farář střídníky chovati.[1]) Prkoš držel ještě r. 1416 svůj díl na Sulislavi, ale *Ptáče*, jak se zdá, byl již r. 1406 mrtev; po něm tuším zůstali vdova Herka a synové *Budivoj*, *Jan* a *Václav*, totiž ti kteří r. 1416 s Prkošem a Polákem faráře do Sulislavě podávali.[2])

Všichni následující Sulislavští měli příjmení Polák, tak že nevíme, kdy který přestává. Jeden z nich stál od r. 1420 na straně katolické.[3]) Když mu klášter Kladrubský r. 1438 jisté platy zastavoval,[4]) slove starším, tak že se zdá, že následující paměti platí o Janovi mladším. Od r. 1448 totiž vyskytuje se Jan Polák jako svědek v soukromých zápisech a ještě r. 1466 slove patronem zdejšího kostela.[5]) Jak se zdá, pak rodina ta vymřela. V držení Sulislavě nacházíme l. 1482 a 1490 *Vlacha z Přestavlk*.[6]) Ještě r. 1508 seděl tu *Racek z Přestavlk*, jsa pánem tvrze, ale již před tím (1505) *Jan Cehnice z Říčan* píše se seděním v Sulislavi, maje tu jen nějaký dvorec, ale již r. 1510 držel Cehnice i tvrz.[7]) Potomstvo jeho drželo Sulislav až do r. 1575, totiž r. 1543 bratří *Jan* a *Vilém*, kteří se později rozdělili.[8]) Po Janovi, jenž bezdětek zemřel, dědila jmění sestra jeho *Barbora* vdaná *Býčkova* a ta prodala r. 1575 tvrz Sulislav s dvorem, ves s kostelním podacím a dva osedlé v Blatnici *obci města Stříbra*.[9]) Stříbrští pak zůstali v držení téhož statku (kromě l. 1621—1634) až do r. 1850.

[1]) Lib. conf., erect. V. 119. [2]) Lib. conf. [3]) Arch. č. IV 379. [4]) Kopiář Kladrubský. [5]) Arch. kapitulní, c. k. dvorský [6]) Arch. č. VIII. 490, arch. bibl. Praž. [7]) DD. 35. p. 800, arch. bibl. Praž. [8]) DZ. 10. E 26 DZm. 132. A 26. [9]) DZ. 26. F 16.

TVRZE V OKOLÍ STŘÍBRA.

MYŠÍ HORA.

Při silnici ze Stříbra do Stoda jest niva Myší hora, s tímto pojmenováním v 16 st. připomínaná. Podle pověsti tu stávala věž, bezpochyby sídlo nějakého Stříbrského souseda ve 14. neb 15. století.

HRÁDEK.

Západně od Stříbra pod Šibenným vrchem v lese, který patří ke vsi Otročínu, stávala tvrz, jejíž místo se nazývá Hrádek. Na skalnaté stráni ještě znáti lze místo a základní zdi. Západně odtud jest ves Jiřský (vlastně Jezerce). O osudech této tvrze není nic známo; také se nic neví o zemanech Otročínských, poněvadž Otročín již ve 14. st. městu Stříbru náležel.

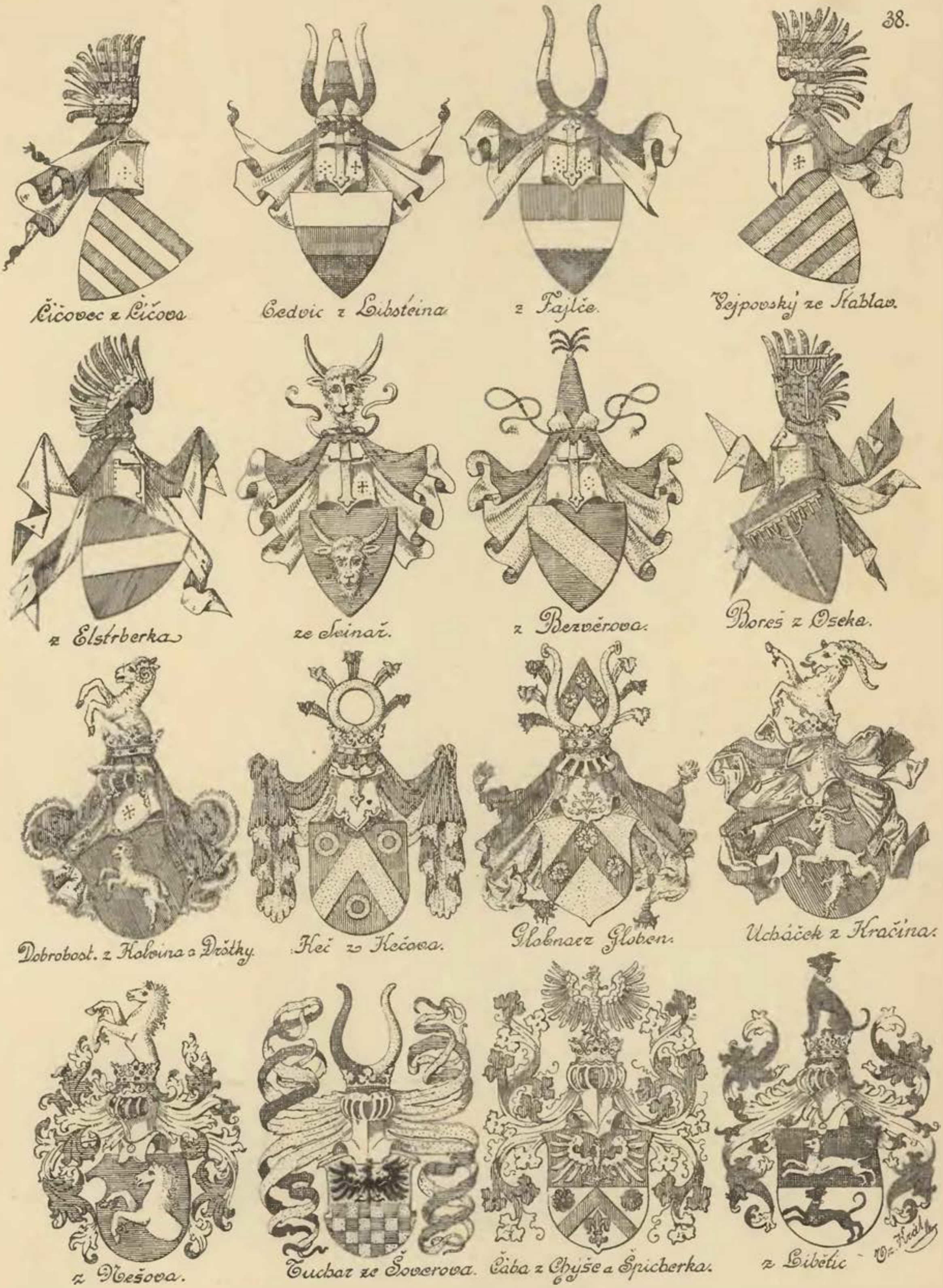
ZÁMEK.

U samého Stříbra severovýchodně jen přes rokli, která město od položení Doubravského (u sv. Petra) dělí, říká se na zámku. Tak se nazývá již r. 1604 a nezdá se býti proto pravou domněnka, že tu měl Illo svoje sídlo.

VRANOV.

Ve vsi Vranově (staročesky Vraňová) nade Mží stávala tvrz, jejíž známky lze viděti v jedné živnosti (Odchylně Heber III. 230.) Vranov patřil ode dávna k šosu města Stříbra. Z vladyk zdejších připomínají se *Pavlík* (1395, † j. 1406) a Matěj, syn n. Vojslavův (1400—1408). Roku 1398 postoupila Káče, vdova po Miroslavovi, statky ve Vranově Otíkovi zeti a Dorotě dceři.[1])

[1]) Stará kniha, majetek plukovníka Streera, jemuž také děkuji za tyto místopisné zprávy.

Erby rodin usedlých na Plzensku a Loketsku.

Erby rodin usedlých na Plzensku a Loketsku.

SEZNAM ČLÁNKŮV.

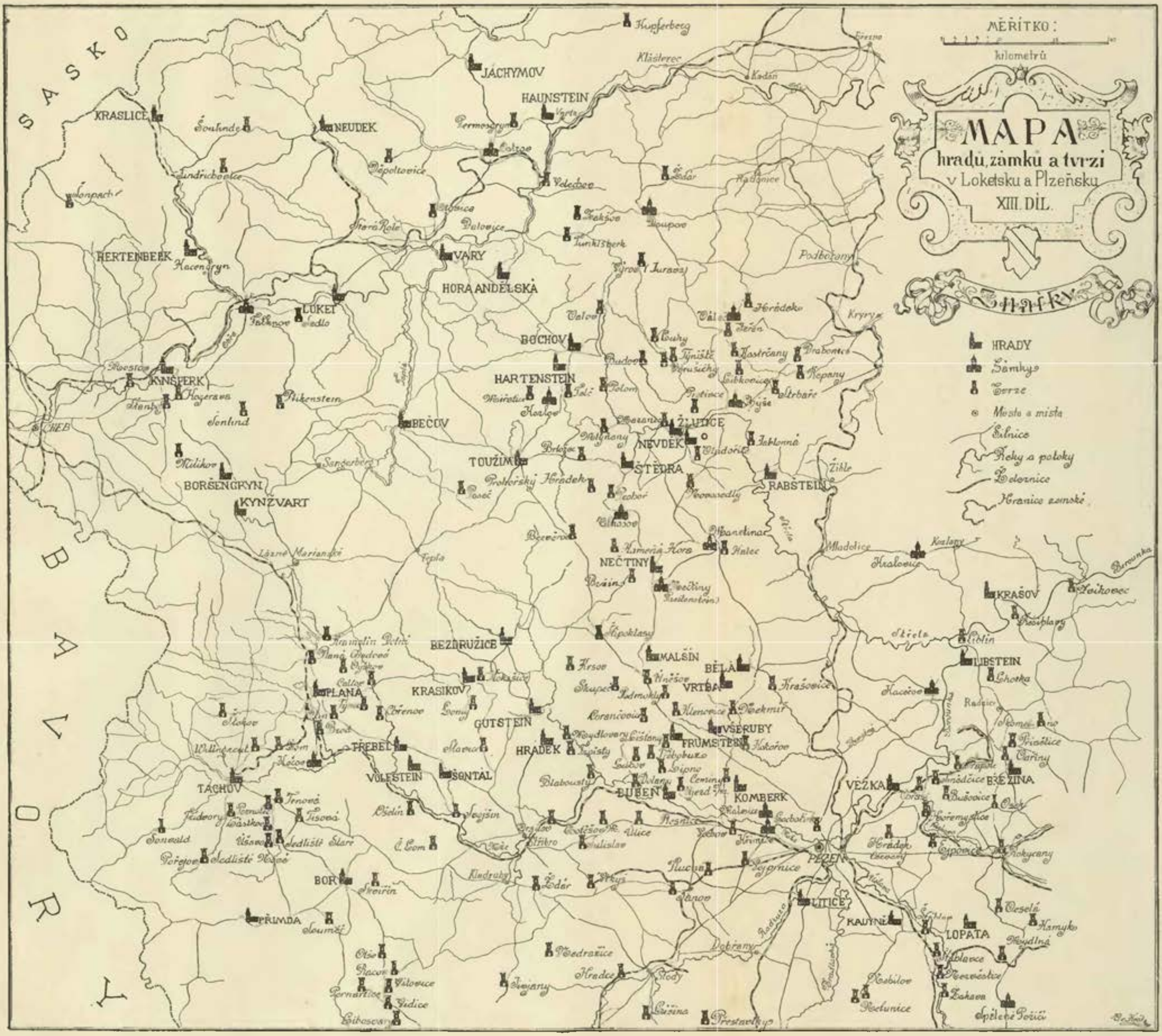

SEZNAM VYOBRAZENÍ V TEXTU.

SEZNAM VYOBRAZENÍ MIMO TEXT.

REJSTŘÍK MÍST, RODŮV A VĚCÍ.

(Zprávy z tištěných děl, při nichž rejstříkové jsou, sem nepojaty.)

Příloha k XIII. dílu „Hradů, zámků a tvrzí království českého“.

Kreslil V. Král z Dobré Vody.